

Arnold Chikobava Institute of Linguistics

Medea Sagliani

Grammatical Category of a Person and a Number in Svan

Tbilisi

2011

არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი

მედეა საღლიანი

პირისა და რიცხვის გრამატიკული კატეგორია სვანურში

თბილისი

2011

წიგნი განკუთვნილია ქართველურ ენათა სპეციალისტთათვის, სტუდენტთათვის და, აგრეთვე, ენათმეცნიერების საკითხებით დაინტერესებული ყველა პირისათვის.

რედაქტორები: ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფ. **მურმან სუხიშვილი**
ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი **როენა ჭკადუა**

რეცენზენტები: ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფ. **ვაჟა შენგელია**
ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფ. **მერაბ ჩუხუა**

ტექნიკური რედაქტორი — **ლევან ვაშაკიძე**
კომპიუტერული უზრუნველყოფა — **თინათინ გაბროშვილი**
ყდის დიზაინი — **ზეზვა საღლიანი**

© გამომცემლობა „მერიდიანი", 2011
© მ.საღლიანი

ISBN 978-9941-10-347-6

შ ი ნ ა ა რ ს ი

წინასიტყვაობა 7
Preface 8

თავი I. პირის კატეგორია 9
§ 1. ოპოზიცია როგორობის (ანუ ვითარების) მიხედვით 9
§ 2. ოპოზიცია რომელობის მიხედვით 10
§ 3. სუბიექტური აფიქსები 10
§ 4. ობიექტური აფიქსები 35
§ 5. პირის ნიშნებისა და ზმნისწინების ურთიერთმიმართება 47
§ 6. უზმნისწინო ფორმათა უღლების ნიმუშები 50
§ 7. ზმნისწინებისა და მათი მომიჯნავე პრეფიქსული მორფემების ურთიერთმიმართება 53
§ 8. ზმნისწინთა დისტრიბუციული ანალიზი 58
§ 9. სუბიექტურ პირთა მორფემები ზმნისწინიან ფორმებში 63
§ 10. ობიექტურ პირთა მორფემები ზმნისწინიან ფორმებში 67

თავი II. რიცხვის კატეგორია 71
§ 11. სუბიექტურ პირთა მრავლობითობის გამოხატვა 71
§ 12. ობიექტურ პირთა მრავლობითის გამოხატვა 72
§ 13. ოპოზიცია ინკლუზივ-ექსკლუზივის მიხედვით 76
§ 14. სუბიექტური პირის ინკლუზივ-ექსკლუზივის მორფემები 77
§ 15. ობიექტურ პირთა ინკლუზივ-ექსკლუზივის მორფემები 79
სუბიექტური და ობიექტური პირისა და რიცხვის ნიშანთა ცხრილი 88
§ 16. სუბიექტური და ობიექტური წყობა 89
უღლების პარადიგმები აწმყოში (პირთა ყველა შესაძლო კომბინაციით) 92
პირისა და რიცხვის ნიშნები სერიებისა და მწკრივების მიხედვით 99

თავი III. S_1 პირის ნიშნის საკითხისათვის სვანურში თანხმოვნით დაწყებულ ფუძეებთან 102

ფუძეთა და სიტყვა-ფორმათა საძიებელი 186
გამოყენებული ლიტერატურა 229
პირობითი ნიშნების განმარტება 232
შემოკლებათა განმარტებანი 233

Contents

Grammatical Category of a Person and a Number in Svan

Summary 169

Chapter I Person Category 169

§ 1. Opposition according to quantitiveness (or condition) 169

§ 2. Opposition according to quantitiveness 169

§ 3. Subjective affixes 170

§ 4. Objective affixes 172

§ 5. Interrelation of personal markers and preverbs 173

§ 6. Models of conjugation of the forms without a preverb 173

§ 7. Interrelation of preverbs and their neighboring prefixal morphemes 173

§ 8. Distributive analysis of preverbs 173

§ 9. Morphemes of subjective persons in the forms with a preverb 173

§ 10. Morphemes of objective person in the forms with preverbs 175

Chapter II Number Category 177

§ 11. Plural of subjective persons 177

§ 12. Plural of objective persons 177

§ 13. Opposition according to inclusive-exclusive 178

§ 14. Inclusive-exclusive morphemes of a subjective person 178

§ 15. Inclusive-exclusive morphemes of objective persons 180

Chapter III Towards the Issue of S_1 Personal Marker at the Stems Beginning with a Consonant in Svan 183

Index of stems and word-forms 186

Reference 229

Explanation of symbols 232

Explanation of abbrivations 233

ვუძღვნი ძვირფასი მშობლების — **შოთა საღლიანისა**
და კატო (ეკატერინე) მიქიანის
ნათელ ხსოვნას

წინასიტყვაობა

*წინამდებარე გამოკვლევა — **„პირისა და რიცხვის გრამატიკული კატეგორია სვანურში“** შეიქმნა დღემდე არსებული სამეცნიერო ლიტერატურაზე დაყრდნობითა და თანამედროვე სვანური მრავალფეროვანი დიალექტოლოგიური მასალის სინქრონიულ-დიაქრონიული ანალიზის საფუძველზე, ნაშრომში თვალსაჩინოებისათვის წარმოდგენილია თითოეულ განსახილველ საკითხთან დაკავშირებული პარადიგმატული სისტემა, რომელშიც გათვალისწინებულია როგორც სვანური ენის პუბლიკაციებში წარმოდგენილი, ასევე ჩვენ მიერ საველე პირობებში მოპოვებული სათანადო საილუსტრაციო მასალა. აღნიშნული საკითხის კვლევა მხოლოდ ტრადიციულად ცნობილი სვანური დიალექტების (**ბალსზემოურის, ბალსქვემოურის, ლაშხურისა** და **ლენტეხურის**) მასალის ანალიზით არ შემოიფარგლება, არამედ შეძლებისდაგვარად არის გამოყენებული როგორც სათანადო **ჩოლურული** მასალა, ასევე **ლახამულური** კილოკავის მონაცემებიც. საჭიროების შემთხვევაში, რა თქმა უნდა, გამოყენებულია, ასევე, ამა თუ იმ დიალექტის კილოკაური მონაცემებიც.*

Dedicated to the memory of my deare
parents – **Shota Sagliani** an
Kato (Ekaterine) Mikian

Preface

*The present research – "**Grammatical category of a person and a number in Svan** was created on the basis of scientific literature existing up-to-date and synchronic-diachroni analysis of the modern Svan various dialectological material. A paradigmatic system con nected with each issue under discussion in view of the relevant illustrative material repre sented in Svan publications as well as obtained by us during the field-work, is represented fo illustrativenees. The research of the mentioned issue is not limited only with the analysis o traditional well-knovn Svan dialectal material (**Upper Bal, Lower Bal, Lashkhian** an **Lentekhian**), but the relevant **Cholurian** material as well as the data of **Lakhamulian** sub dialect are also used. If need be the sub-dialectal data of this or that dialect is also used.*

„ვინც ზმნა იცის, მან ენაში თითქმის ყველაფერი იცის..."
პროფ. ჰ. შუხარდტი

თ ა ვ ი I

პირის კატეგორია

ზმნას სვანურში, სხვა ქართველურ ენათა მსგავსად, მორფოლოგიურ კატეგორიათა (**პირი, რიცხვი, დრო, კილო** — უღვლილების კატეგორიები), **ასპექტი, გვარი, ქცევა, კაუზატივი** — წარმოქმნის კატეგორიები) განსაკუთრებული სიუხვე ახასიათებს.

სვანური ზმნის პირველი სრული მიმოხილვა, როგორც ცნობილია, ეკუთვნის აკადემიკოს ვარლამ თოფურიას, რომლის ფუნდამენტური ნაშრომი „სვანური ენა, I, ზმნა" დღემდე რჩება ქართველ თუ უცხოელ ენათმეცნიერთა სამაგიდო წიგნად. სწორედ ამ ნაშრომის საფუძველზე შეიქმნა — ალ. ონიანის, მ. ქალდანის, ზ. ჭუმბურიძის, ნ. ანდღულაძის, მ. სუხიშვილის, ნ. აბესაძის, ლ. ნოზაძის, ი. ჩანტლაძის, რ. ჭკადუას... სვანური ზმნის შესახებ არსებული შრომები. წინამდებარე მიმოხილვაც, რომელიც პირისა და რიცხვის გრამატიკული კატეგორიის შესწავლით შემოიფარგლება, აღნიშნულ ნაშრომს ემყარება.

პირის მორფოლოგიური კატეგორიის მიხედვით საპირისპირო ფორმები, როგორც ცნობილია, მხოლოდ ზმნას მოეპოვება. პირიან ფორმებში კი ტრადიციულად ოპოზიციის ორ სახეს გამოყოფენ: 1. ვითარების ანუ როგორობის მიხედვით დაპირისპირება, ე. ი. პირთა ოპოზიცია: **სუბიექტური—ობიექტური,** 2. რომელობის მიხედვით დაპირისპირება, ე. ი. პირთა ოპოზიცია: **პირველი—მეორე—მესამე**.

§ 1. **ოპოზიცია როგორობის (ანუ ვითარების) მიხედვით**. სვანურში ისევე, როგორც სხვა ქართველურ ენებში, ვითარების, ანუ როგორობის მიხედვით ოპოზიციის ორ წევრს გამოყოფენ: **სუბიექტურ** პირსა და **ობიექტურ** პირს.

გრამატიკული პირი (თუ პირები) შეიძლება გამოხატული იყოს როგორც მხოლობით, ისე — მრავლობით რიცხვში, ხოლო შეწყობილი პირის ნაცვალსახელთა რაოდენობის გათვალისწინებით ზმნა შეიძლება იყოს **ერთპირიანი** (ეს ერთი პირი, ჩვეულებრივ, სუბიექტია), **ორპირიანი** (ერთი პირი სუბიექტია, მეორე — ობიექტი) და **სამპირიანი** (ერთი სუბიექტია, ორი — ობიექტი).

აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ, თუ ზმნას პირდაპირი **ობიექტი** ეწყობა, მას **გარდამავალს** უწოდებენ, მაგრამ, თუ ზმნასთან მხოლოდ სუბიექტია შეწყობილი, ან სუბიექტი და ირიბი ობიექტი, ის **გარდაუვალი** იქნება. მაშასადამე, ერთპირიანი ზმნა გარდაუვალია, სამპირიანი — გარდამავალი, ორპირიანი კი გარდამავალიც შეიძლება იყოს და გარდაუვალიც.

სუბიექტური (ე. ი. მოქმედი, აქტიური) პირი გამოიხატება ერთი რიგის პირის ნიშნებით, რომელთაც **სუბიექტური პირის ნიშნებს** უწოდებენ; ხოლო ობიექტური (ე. ი. სამოქმედო, უმოქმედო, პასიური) პირი — მეორე რიგის პირის ნიშნებით, რომელთაც **ობიექტური პირის ნიშნების** სახელწოდებით აღნიშნავენ. სხვაგვარად — სუბიექტური პირის ნიშნები **ვინის რიგის ნიშნებია,** ხოლო ობიექტური პირის ნიშნები კი — **მანის რიგის ნიშნები**.

პროფ. ალ. ონიანი ვინის რიგის ნიშნებს **სავალდებულო,** ანუ **ობლიგატორული პირის ნიშ-**

ნებს უწოდებს, ხოლო მანის რიგის ნიშნებს — **არასავალდებულო**, ანუ **არაობლიგატორული პირის ნიშნებს**[1] (ონიანი 1978, 40), მაგრამ იქიდან გამომდინარე, რომ ადვილი არ არის დიდი ხნიდან დამკვიდრებულ, საყოველთაო ტრადიციად ქცეულ ტერმინებზე ერთბაშად ხელის აღება და მათ ნაცვლად ახალი ტერმინების უმტკივნეულოდ დამკვიდრება, ამიტომ იგი თავის ნაშრომში პირობითად ტოვებს ტრადიციულ ტერმინებს (ონიანი 1998, 113).

სპეციალურ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრების თანახმად: „**სუბიექტურია ნიშანი**, რომელიც პირს ზმნის ფორმაში სუბიექტად, ანუ მოქმედად სახავს, და **ობიექტურია ნიშანი**, რომელიც ზმნის ფორმაში გამოხატულ პირს ობიექტად, ანუ უმოქმედოდ წარმოგვიდგენს“ (შანიძე 1973, 195; ჩიქობავა 1950, 050).

სვანურში (**resp**. ქართველურ ენებში) ზმნა პოლიპერსონალურია (მრავალპირიანია), ე. ი. ზმნის სისტემაში გამოხატულია არა მხოლოდ სუბიექტური პირი, არამედ ობიექტური პირებიც — **პირდაპირი** (ბრუნვაცვალებადი ობიექტური პირის აღმნიშვნელი) და **ირიბი** (ბრუნვაუცვლელი ობიექტური პირის აღმნიშვნელი).

§ 2. **ოპოზიცია რომელობის მიხედვით**. სვანურ ზმნაში, სხვა ქართველურ ენათა მსგავსად, გამოიყოფა ოპოზიციის სამი წევრი: **პირველი პირი, მეორე პირი** და **მესამე პირი**. ამ ოპოზიციის (ე. ი. რომელობის) მიხედვით საპირისპირო ფორმები (ე. ი. პირველი, მეორე და მესამე) სუბიექტურ პირსაც მოეპოვება და ობიექტურსაც (როგორც პირდაპირს, ისე — ირიბს).

რა თავისებურებებია სუბიექტური და ობიექტური პირისა და რიცხვის ნიშნების განაწილების მხრივ წარმოდგენილი სვანურში?

როგორც სუბიექტური, ისე ობიექტური პირის ნიშნები სვანურ ზმნაში რეალიზდება პრეფიქსების სახით, ხოლო მათი მრავლობითი რიცხვის ნიშნები კი — სუფიქსების სახით. თითქმის ანალოგიური სურათია სხვა ქართველურ ენებშიც, თუმცა ზოგიერთი განსხვავება აქაც შეინიშნება, რის შესახებაც (**არსებულ საენათმეცნიერო ლიტერატურაზე დაყრდნობითა და თანამედროვე სვანური დიალექტოლოგიური მასალის სინქრონიულ-დიაქრონიული ანალიზის საფუძველზე**) სათანადო ადგილას გვექნება მსჯელობა.

§ 3. **სუბიექტური აფიქსები**. სუბიექტური პრეფიქსების განხილვისას ზმნები პირობითად ორ ჯგუფად იყოფა: ხმოვნითდაწყებული და თანხმოვნითდაწყებული. **ხმოვნითდაწყებულ ფუძეს**, როგორც ცნობილია, პირველი სუბიექტური პირის გამოსახატავად ყოველთვის დაერთვის პრეფიქსი /**ხუ-**/, მეორე სუბიექტური პირის ნიშნად — /**ხ-**/, ხოლო მესამე პირის აღმნიშვნელად (ქართული ზმნისგან განსხვავებით) არც პრეფიქსი მოგვეპოვება და დროთა რიგში არც სუფიქსი: წმინდა ფუძეა წარმოდგენილი. პროფ. ზ. ჭუმბურიძის აზრით, „მე-3 სუბიექტური პირის ნიშანი სვანურში უმეტესად დაკარგულია, თუმცა, სადაც დაცულია, იგი პრეფიქსად არის წარმოდგენილი, მაშინ როცა ქართულსა და კოლხურში სუფიქსად გვევლინება“ (ჭუმბურიძე 2007, 140). რაც შეეხება მრავლობით რიცხვს, იგი იწარმოება სპეციალური ნიშნებით, კერძოდ, პირველი და მეორე პირისათვის გამოყენებულია /**-დ**/, ხოლო მესამისათვის — /**-ხ**/ და ამით სვანური უპირისპირდება დანარჩენ ქართველურ ენებს.

[1] **ვინაიდან სპეციალურ ლიტერატურაში აღნიშნულმა ტერმინებმა ფეხი ვერ მოიკიდეს და მათი შემოღება საცილობლად იქცა** (იხ. დ. მელიქიშვილი, ქართული ენის გრამატიკის ზოგიერთი სადავო საკითხის გამო, მაცნე, ენისა და ლიტერატურის სერია, №4, თბ., 1980, 184-194), **ამიტომ, ვფიქრობთ, უფრო უპრიანი იქნება დიდი ხნიდან დამკვიდრებული ტრადიციული ტერმინების ხმარება.**

სუბიექტურ (ე. წ. ხმოვნითდაწყებულ) ზმნათა უღლების ნიმუშები (აწმყოში) სვანური ენის დიალექტებისა და ზოგი კილოკავის მიხედვით

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	ხუ-აშყუდი „ვრეცხავ“	ხუ-აშყუდი	ხუ-აშყუდი	ხუ-აშყუედი	ხუ-აშყუდი
2	ხ-აშყუდი „რეცხავ“	ხ-აშყუდი	ხ-აშყუდი	ხ-აშყუედი	ხ-აშყუდი
3	აშყუდი „რეცხავს“	აშყუდი	აშყუდი	აშყუედი	აშყუდი

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Si ლ-აშყუდი-დ „ვირეცხავთ“	ლ-აშყუდი-დ	ლ-აშყუდი-დ	ლ-აშყუედი-დ	ლ-აშყედი-დ
	Se ხუ-აშყუდი-დ „ვირეცხავთ“	ხუ-აშყუდი-დ	ხუ-აშყუდი-დ	ხუ-აშყუედი-დ	ხუ-აშყუდი-დ
2	ხ-აშყუდი-დ „ირეცხავთ“	ხ-აშყუდი-დ	ხ-აშყუდი-დ	ხ-აშყუედი-დ	ხ-აშყედი-დ
3	აშყუდი-ხ „ირეცხავენ“	აშყუდი-ხ	აშყუდი-ხ	აშყუედი-ხ	აშყედი-ხ

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	ხუ-ისყი „იკეთებ“	ხუ-ისყი	ხუ-ისყი	ხუ-ისყეი	ხუ-ისყი
2	ხ-ისყი „იკეთებ“	ხ-ისყი	ხ-ისყი	ხ-ისყეი	ხ-ისყი
3	ისყი „იკეთებს“	ისყი	ისყი	ისყეი	ისყი

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Si ლ-ისყი-დ „იკეთებთ“	ლ-ისყი-დ	ლ-ისყი-დ	ლ-ისყეი-დ	ლ-ისყი-დ
	Se ხუ-ისყი-დ „იკეთებთ“	ხუ-ისყი-დ	ხუ-ისყი-დ	ხუ-ისყეი-დ	ხუ-ისყი-დ
2	ხ-ისყი-დ „იკეთებთ“	ხ-ისყი-დ	ხ-ისყი-დ	ხ-ისყეი-დ	ხ-ისყი-დ
3	ისყი-ხ „იკეთებენ“	ისყი-ხ	ისყი-ხ	ისყეი-ხ	ისყი-ხ

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	ხუ-ადგარი „ვკლავ“	ხუ-ადგარი	ხუ-ადგარი	ხუ-ადგარი	ხუ-ადგარი
2	ხ-ადგარი „კლავ“	ხ-ადგარი	ხ-ადგარი	ხ-ადგარი	ხ-ადგარი
3	ადგარი „კლავს“	ადგარი	ადგარი	ადგარი	ადგარი

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Si ლ-ადგარი-დ „ვკლავთ“	ლ-ადგარი-დ	ლ-ადგარი-დ	ლ-ადგარი-დ	ლ-ადგარი-დ
	Se ხუ-ადგარი-დ „ვკლავთ“	ხუ-ადგარი-დ	ხუ-ადგარი-დ	ხუ-ადგარი-დ	ხუ-ადგარი-დ
2	ხ-ადგარი-დ „კლავთ“	ხ-ადგარი-დ	ხ-ადგარი-დ	ხ-ადგარი-დ	ხ-ადგარი-დ
3	ადგარი-ხ „კლავენ“	ადგარი-ხ	ადგარი-ხ	ადგარი-ხ	ადგარი-ხ

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.	ლხმ.
1	ხუ-ადგარნე „ვაპურებ“	ხუ-ადგარი	ხუ-ადგარგნე	ხუ-ადგარუნე	ხუ-ადგარგნე	ხუ-ადგარი
2	ხ-ადგარნე „ვაპურებ“	ხ-ადგარი	ხ-ადგარგნე	ხ-ადგარუნე	ხ-ადგარგნე	ხ-ადგარი
3	ადგარნე „ვაპურებს“	ადგარი	ადგარგნე	ადგარუნე	ადგარგნე	ადგარი

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

		ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.	ლხმ.
1	Si	ლ-ადგარნე-დ „ვაპურებთ“	ლ-ა-დგარი-დ	ლ-ა-დგარნე-დ	ლ-ადგარუნე-დ	ლ-ა-დგარგნე-დ	ლ-ადგარი-დ
	Se	ხუ-ადგარნე-დ „ვაპურებთ“	ხუ-ა-დგარი-დ	ხუ-ადგარნე-დ	ხუ-ადგარუნე-დ	ხუ-ადგარგნე-დ	ხუ-ადგარი-დ
2		ხ-ადგარნე-დ „ვაპურებთ“	ხ-ადგარი-დ	ხ-ადგარგნე-დ	ხ-ადგარუნედ	ხ-ადგარგნე-დ	ხ-ადგარი-დ
3		ადგარნე-ხ „ვაპურებენ“	ადგარი-ხ	ადგარგნე-ხ	ადგარუნე-ხ	ადგარგნე-ხ	ადგარი-ხ

სხვა ქართველური ენებისგან განსხვავებით, მრავლობით რიცხვში პირველი პირი ორგვარი ფორმით გვევლინება: **ინკლუზიურითა** (ნიშანი: ლ- — -დ) და **ექსკლუზიურით** (ნიშანი: ხუ- — -დ). გამოდის, რომ „მრავლობით რიცხვში სვანური 4 პირს არჩევს: პირველს **ინკლუზიურს**, პირველს **ექსკლუზიურს**, მეორეს და მესამეს“ (შანიძე 1980, 169).

ინკლუზიურ-ექსკლუზიური ფორმების გარჩევის ნიშან-კვალი, რამდენადაც ცნობილია, ძველ ქართულშია შემონახული (ობიექტურ პირებში), ახალ ქართულში კი არ იძებნება.

თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში **ჩვენეული ფორმა**, როგორც წესი, თანაბრად იხმარება, მოუბართან ერთად იგულისხმება ისიც, ვისაც ის მიმართავს. მაგ. „ვამზადებთ“ — ამაში იგულისხმება არა მარტო „მე და შენ“ ან „მე და თქვენ“, არამედ „მე და ის“, „მე და ისინი“. სვანურში კი აქ თავ-თავისი ფორმაა გამოყენებული: **„ლამარედ“** და **„ხუმარედ“**, ამ ორ ფორმას შორის კი სვანურში ის განსხვავებაა, რომ **„ლამარედ“** ინკლუზიურია (ე. ი. ისეთი ფორმაა, რომელიც მოუბართან მე-2 პირს აერთიანებს: „ვამზადებთ მე და შენ“, „ვამზადებთ მე და თქვენ“, ე. ი. ჩვენ — შენიანად, შენთან ერთად), **„ხუმარედ“** კი ექსკლუზიურია (ე. ი. ისეთი ფორმაა, რომელიც მოუბართან მე-2 პირს გამორიცხავს, სამაგიეროდ მე-3 პირს ჩარიცხავს: „ვამზადებთ მე და ის“, „ვამზადებთ მე და ისინი“, ე. ი. ჩვენ — უშენოდ).

მაშასადამე, **„ინკლუზია** გულისხმობს ისეთ ფორმას ზმნისას, რომელსაც ეწყობა „ჩვენ“ და ეს „ჩვენ“ შინაარსით იგივეა, რაც „მე და შენ“ ან „მე და თქვენ“, ხოლო ექსკლუზია გულისხმობს ისეთ ფორმას ზმნისას, რომელსაც ეწყობა „ჩვენ“ და ეს „ჩვენ“ შინაარსით უდრის ერთ-ერთს ამ ხუთ წყვილთაგანს: „მე და იგი“, „მე და იგინი“, „მე და მან“, „მე და მას“, „მე და მათ“. ინკლუზიურ ფორმაში მხოლობითი რიცხვის პირველ პირთან (ე. ი. მოუბართან) ერთად ყოველთვის გამოხატულია მე-2 პირი, ექსკლუზიურში კი მხოლობითი რიცხვის პირველ პირთან ერთად მე-3 პირი. სახელიც იმის მიხედვითაა დარქმეული, მე-2 პირი ნაგულისხმევია ფორმაში თუ არა“ (შანიძე 1980, 169).

ზემოთწარმოდგენილი ექსკლუზიური (**ხუ-იშუუდი-დ** „ვირეცხავთ“, **ხუ-ისყი-დ** „ვიკეთებთ“, **ხუ-ადგარი-დ||ხუ-ადგარი-დ** „ვაპურებთ“, **ხუ-ადგარი-დ** „ვკლავთ“) ფორმების გვერდით სვანურში, ჩვეულებრივ, გავრცელებულია ინკლუზიური (ლ-იშუუდი-დ „ვირეცხავთ“, ლ-ისყი-დ „ვიკეთებთ“, ლ-ადგარი-დ „ვაპურებთ“, ლ-ადგარი-დ „ვკლავთ“) ფორმებიც. **Se**-ის გამოსახატავად, როგორც ვხედავთ, იხმარება **ხუ- — -დ**, სადაც **ხუ-** არის I და III პირის მაჩვენებელი, **-დ** კი — პლურალობისა (ანუ მრავლობითობისა), ხოლო **Si**-ის გამოსახატავად გამოყენებულია **ლ- — -დ**, სადაც **ლ-** არის I და II პირის მაჩვენებელი, **-დ** კი — მრავლობითობისა[1].

[1] დაწვრილებითი მიმოხილვა ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის შესახებ იხ. ქვემოთ.

ტაბულა I

სუბიექტურ ნიშანთა ცხრილი

პირი	მხოლობითი რ.	მრავლობითი რ.
1	ხუ-	Si ლ- — -დ Se ხუ- — -დ
2	ხ-	ხ- — -დ
3 ლ-,	Ø-	ლ-, Ø- — -ხ

თანხმოვნითდაწყებული ფუძეების წინ, როგორც ცნობილია, პირველი სუბიექტური პირის ნიშნად /-უ-/ გვაქვს, ოღონდ არა პრეფიქსის, არამედ ინფიქსის სახით[1], რომელიც მოქცეულია ფუძის თავკიდურ თანხმოვანსა და მომდევნო ხმოვანს შორის, ხოლო მეორე პირს და დროთა რიგში მესამე პირს არავითარი ფორმანტი არ მოეპოვება:

1. *უCVC > *CუVC > CუC
2. უCVC > CუVC‖CუC

მრავლობით რიცხვში /-დ/ და /-ხ/ ბოლოსართი დაერთვის მხოლობითის ფორმებს, ხოლო Si-სათვის პრეფიქსად /ლგ-/ გვევლინება, რომელსაც ფუძისეული ხმოვნის ამოღება შეუძლია (თოფურია 1967, 4).

სუბიექტურ (ე. წ. თანხმოვნითდაწყებულ) ზმნათა უღლების ნიმუშები სვანური ენის დიალექტებისა და ზოგი კილოკავის მიხედვით

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლ'მხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	ღური ← *ღუჭგრი „წავალ, მივალ“	ღური ← *ღუჭგრი	ღური ← *ღუჭგრი	ღური ← *ღუჭგრი	ღური ← *ღუჭგრი
2	ღგრი „წახვალ, მიხვალ“	ღგრი	ღგრი	ღგრი	ღგრი
3	ღგრი „წავა, მივა“	ღგრი	ღგრი	ღგრი	ღგრი

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლ'მხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Si ლგ-ღრი-დ „წავალთ, მივალთ“	ლგ-ღრი-დ	ლგ-ღრი-დ	ლგ-ღრი-დ	ლგ-ღრი-დ
	Se ღური-დ „წავალთ, მივალთ“	ღური-დ	ღური-დ	ღური-დ	ღური-დ
2	ღგრი-დ „წახვალთ, მიხვალთ“	ღგრი-დ	ღგრი-დ	ღგრი-დ	ღგრი-დ
3	ღგრი-ხ „წავლენ, მივლენ“	ღგრი-ხ	ღგრი-ხ	ღგრი-ხ	ღგრი-ხ

[1] დაწვრილებითი მიმოხილვა ამ საკითხთან დაკავშირებით წარმოდგენილია ნაშრომის მე-3 თავში.

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	პჭიდე‖პუდე „მოვიტან“	პჭიდე	პუდე	პჭიდე	პუდე
2	პიდე „მოიტან“	პიდე	პგდე	პიდე	პგდე
3	პიდე „მოიტანს“	პიდე	პგდე	პიდე	პგდე

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Sı ლგ-პდე-დ „მოვიტანთ“	ლგ-პდე-დ	ლგ-პდე-დ	ლგ-პდე-დ	ლგ-პდე-დ
	Se პჭიდე-დ‖პუდე-დ „მოვიტანთ“	პჭიდე-დ	პუდე-დ	პჭიდე-დ	პუდე-დ
2	პიდე-დ	პიდე-დ	პგდე-დ	პიდე-დ	პგდე-დ
3	პიდე-ს	პიდე-ს	პგდე-ს	პიდე-ს	პგდე-ს

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	დჭიგე‖დუგე „ვაკრობ“	დჭიგე	დგგე	დჭიგე	დგგე
2	დიგე	დიგე	დგგე	დიგე	დგგე
3	დიგე	დიგე	დგგე	დიგე	დგგე

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Sı ლგ-დგე-დ „ვაკრობთ“	ლგ-დგე-დ	ლგ-დგე-დ	ლგ-დგე-დ	ლგ-დგე-დ
	Se დჭიგე-დ „ვაკრობთ“	დჭიგე-დ	დჭიგე-დ	დჭიგე-დ	დგგე-დ
2	დიგე-დ „აკრობთ“	დიგე-დ	დგგე-დ	დიგე-დ	დგგე-დ
3	დიგე-ს „აკრობენ“	დიგე-ს	დგგე-ს	დიგე-ს	დგგე-ს

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	ტჭიხე‖ტუხე „ვაბრუნებ“	ტჭიხე	ტგხე	ტჭიხე	ტგხე
2	ტიხე „აბრუნებ“	ტიხე	ტგხე	ტიხე	ტგხე
3	ტიხე „აბრუნებს“	ტიხე	ტგხე	ტიხე	ტგხე

[1] აღნიშნული ლექსემა სვანური ენის სამ დიალექტში თითქმის ერთნაირად იუღლება, გამონაკლისია ბალსზემოური დიალექტი, სადაც მხ. რიცხვის პირველ პირში პჭიდე'ს პარალელურად არარედუცირებული პუდე დასტურდება (შესაბამისად მრ. რიცხვის პირველ პირშიც გვექნება ორ-ორი ფორმა: პჭიდედ‖პუდედ), და ჩოლურული, რომელიც შედარებით განსხვავებულადაა წარმოდგენილი, მაგ.: მხ. რ. პუდე, პგდე, პგდე-დ, პგდე-ხ, საინტერესოა ის, რომ Se პირის ნიშანი ჭ ჩოლურულში დაკარგულია (შდრ. ჩოლ. პგდე-დ „მოვიტანთ მე და ის ან მე და ისინი“ და ზს., ქს. პჭიდე-დ, ასევე ჩოლ. ღგრი-დ „წავალთ მე და ის ან მე და ისინი“ და ზს., ქს. ღური-დ).

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Si ლგ-ტხე-დ „ვაბრუნებთ“	ლგ-ტხე-დ	ლგ-ტხე-დ	ლგ-ტხე-დ	ლგ-ტხე-დ
	Se ტშიხე-დ „ვაბრუნებთ“	ტშიხე-დ	ტგხე-დ	ტშიხე-დ	ტგხე-დ|ტშიხე-დ
2	ტიხე-დ „აბრუნებთ“	ტიხე-დ	ტგხე-დ	ტიხე-დ	ტგხე-დ
3	ტიხე-ხ „აბრუნებენ“	ტიხე-ხ	ტგხე-ხ	ტიხე-ხ	ტგხე-ხ

ქართველურ ენებში, როგორც ცნობილია, სუბიექტური პირველი პირის მორფემის ამოსავალი სტრუქტურის შესახებ, ძირითადად, ორი განსხვავებული თვალსაზრისი არსებობს: ერთ-ერთი თვალსაზრისის მიხედვით Si პირის მორფემისათვის შ-/ვ-/ პრეფიქსია ამოსავალი [ქართ. ვ-ხატავ, სვან. ხ-შ-ახტაშ-ი, მეგრ. ფ-ხანტუნ-ქ (შუხარდტი 1895, 48; შანიძე 1925, 182; დონდუა 1967, 280; დეეტერსი 1930, 26; თოფურია 1967, 5; ჩიქობავა 1946, 123 ...)]; მეორე თვალსაზრისის მიხედვით პირველი სუბიექტური პირის პრეფიქსისათვის ამოსავალია /ხშ/ მორფემა (კლიმოვი 1965, 225; ონიანი 1978, 161-165; გამყრელიძე 1979). აკად. ნ. მარი Si პირის ფორმანტად /ჰშ-/ს ვარაუდობს, რომელიც სვანურმა, მისი მოსაზრების თანახმად, /ხშ-/-ს სახით შემოგვინახა (Mapp 1914, 22-23).

ძირითადი საბუთი ამ მეორე თვალსაზრისის მომხრეთათვის ის არის, რომ ორი სხვადასხვა პირის პრეფიქსული მორფემის ერთმანეთის გვერდით თავმოყრა ქართველური ენებისათვის არ არის დამახასიათებელი (ონიანი 1978, 160-161). Oз /ხ-/ და /ჰ-/ და Si /შ-/ მორფემათა თავმოყრა ზმნის თავკიდურ პოზიციაში ხანმეტსა და ჰაემეტ ტექსტებში (შე-ხ-უ-აბთ, მი-ხ-უ-ეც, ჰ-უ-ი-ცოდე...) და შემდეგდროინდელ ქართულში (ვ-ჰ-კითხე, მი-ვ-ს-წერე...), როგორც ეს საენათმეცნიერო ლიტერატურიდანაა ცნობილი, ინოვაციადაა მიჩნეული.

პრეფიქსული მონოპერსონალიზმის საფუძველზე შინაგანი რეკონსტრუქციით პირველი სუბიექტური პირის მორფემად ქართველურ ენებში /*ხშ-/ პრეფიქსია აღდგენილი, რომელიც ენის განვითარების გარკვეულ ეტაპზე „... რეინტერპრეტირებული იქნა როგორც Oз ind /ხ-/ და /შ-/ პრეფიქსთა კომბინაცია“ (გამყრელიძე 1979, 49). /ხშ-/-ს გააზრებას პირველი სუბიექტური პირის ამოსავალ მორფემად, პროფ. მ. სუხიშვილის ვარაუდით, გარკვეულად ეწინააღმდეგება შ-/ვ- ფონემის ფონეტიკური სტატუსი ქართველურ ენებში. ამასთანავე, იგი არ იზიარებს ბუნებრივი ხშ/ხვ მიმდევრობის დაშლასა და თავკიდურა ხ-ს დაკარგვას მეტაანალიზის საფუძველზე (სუხიშვილი 1986, 55), ვინაიდან თავკიდურა ვ-ს წინ ქართველურ ენებში უკანაენისმიერნი ვითარდებიან (ვ. თოფურია, ლ. კიკნაძე).

რაც შეეხება სვანურს, აქ სუბიექტური პირველი პირის ალომორფთა განაწილებას მორფოფონემატური საფუძველი უნდა ჰქონდეს. მაქცევრიან ფორმებთან (ე. ი. ხმოვნების წინ) /ხშ/ ალომორფია წარმოდგენილი (ხშ-ახტაშ-ი „ვხატავ“, ხშ-ახზაშ-ი „ვხაზავ“, ხშ-ითხ-ი „ვპოულობ“, ხშ-ავნ-ი „ვხნავ“...), მაქცევრიანი ფორმები კი ბევრ შემთხვევაში ირიბი ობიექტის შემცველი ფორმებია; ირიბი ობიექტი კი ზმნაში, როგორც წესი, ყოველთვის უნდა აღინიშნებოდეს, თუმცა სვანურში პირველი და მეორე პირის ფორმებში ირიბი ობიექტის ნიშანი არ ჩანს (ხშ-ა-ჰუდ-ი „ვაძლევ“, ხ-ა-ჰუდ-ი „აძლევ“... ხშ-ა-მნე „ვაჭმევ“, ხ-ა-მნე „აჭმევ“, ხშ-ათრე „ვასმევ“, ხ-ა-თრე „ასმევ“...), რასაც ორგვარი ახსნა შეიძლება მოეძებნოს: „I. ირიბი ობიექტის ნიშანი /-ხ-/ ფონეტიკურადაა დაკარგული პირველსა და მეორე პირში: 1. *ხშ-ხ-ა-ჰუდი>ხშ-ა-ჰუდი. 2. *ხ-ხ-ა-ჰუდი>ხ-ა-ჰუდი... სუბიექტური პირველი პირის ამოსავალ მორფემად ამ შემთხვევაში /ხშ-/ გვევლინება. II. პირველი სუბიექტური პირის მორფემა იყო /შ-/ და ირიბობიექტიან ფორმებში სვანური ენის ფონემატური სტრუქტურისათვის თანხმოვანთა არაბუნებრივი შ-ხ მიმდევ-

რობა შეიცვალა ბუნებრივ ხ-ჟ მიმდევრობად მეტათეზისის შედეგად (ე. ი. *ჟ-ხ-ა-ჰუდი>ხჟ-ა-ჰუდი). პირის ნიშანთა კანონიკურ მიმდევრობაში SıO3 ind დაირღვა მორფემათა მიმდევრობის მკაცრად განსაზღვრული რიგი... SıO3 ind>O3indSı და /ხჟ-/ გააზრებული იქნა სუბიექტური პირველი პირის ალომორფად, პოზიციურ (ხმოვნისწინა) ვარიანტად და აქედან ანალოგიით გავრცელდა უირიბობიექტო მაქცევრიან ზმნებთანაც (ხჟ-ა-ხტაჟუი „ვხატავ“, ხჟ-ამარე „ვამზადებ“, ხჟ-აშხი „ვწვავ“, ხჟ-იშხუნი „ვინახავ“...)“. თანაც „ამ ანალოგიისათვის ხელი უნდა შეეწყო იმ ფაქტსაც, რომ უირიბობიექტო ნეიტრალური ქცევის მაქცევრიან ფორმებსაც, თავის მხრივ, ეწარმოება სასხვისო ქცევის ირიბობიექტიანი ფორმები (ხჟ-ასყი „ვაკეთებ“, ხო-სყი<*ხჟ-ოსყი „ვუკეთებ“...)“, ხოლო „უმაქცევრო ზმნებთან, სადაც ირიბი ობიექტი არა გვაქვს, სუბიექტური პირველი პირის /ჟ/ ინფიქსად წარმოგვიდგება, ე. ი. არაბუნებრივი უ+C მიმდევრობა ბუნებრივ C+უ მიმდევრობად იქცა: *უდიგე>დუიგე „ვაქრობ“, *უტიხე>ტუიხე „ვაბრუნებ“ (სუხიშვილი 1986, 57-58).

გარდა ამისა, საენათმეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმულია მოსაზრება იმის შესახებაც, რომ I და II პირში სუბიექტური პირის ნიშნად /ხჟ-/ და /ხ-/ პრეფიქსების გვერდით, როგორც ჩანს, *ჰუ- და *ჰ- პრეფიქსებიც უნდა გვქონოდა. ამასთან დაკავშირებით „განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს პრეფიქსების პრევერბში ჩაქსოვა. წინდებული ად- I და II პირის ფორმებში (ლახამულურის გამოკლებით) ყოველთვის წარმოდგენილია ათ-ის სახით“ — წერს პროფ. ვ. თოფურია (1967, 4-5) და ეს მცირეოდენი აღრევა ინოვაციად მიაჩნია, მაგ.:

	ზემოსვან.	ლნტ.	ლშხ.
	ა ო რ ი ს ტ ი		
1	ჩ ოთ-მახ („გავაახლე“)	ჩუ ათ-უ-ამეჩ („დავაბერე“)	ჩ ოთ-კალაუ („გავლეწე“)
2	ჩუ ათ-მახ	ჩუ ათ-ამეჩ	ჩუ ათ-კალაუ
3	ჩუ ად-მახე	ჩუ ად-ამეჩე	ჩუ ად-კალუე

რა შეიძლება ითქვას ად- წინდებულის შესახებ სვანურში დღევანდელი ვითარების მიხედვით? არის კი იგი აორისტის I და II პირის ფორმებში ყოველთვის ათ-ის სახით წარმოდგენილი, როგორც ამას პროფ. ვ. თოფურია ფიქრობს?

თვალსაჩინოებისათვის წარმოვადგენთ სქემას, სადაც გათვალისწინებული იქნება როგორც სვანური ენის პუბლიკაციებში წარმოდგენილი, ასევე ჩვენ მიერ საველე პირობებში მოპოვებული სათანადო საილუსტრაციო დიალექტოლოგიური მასალა (I, II, III პირის ჩვენებით მხოლობითში)[1]

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.	ლხმ.
1	ჩ ოთ-ეპე „დავიმალე“	ჩ ოთ-ეპე	ჩ ოს-ეპეუ	ჩუ ჲთ-უ-ეპ ̓უ ̓	ჩ ოთ-ეპეუ	ჩ ოთ-უ-ეპე
2	ჩუ ათ-ეპე „დაიმალე“	ჩუ ჰ̓ეთ-ეპე	ჩუ ეს-ეპეუ	ჩუ ჲთ-ეპე ქ ̓უ ̓	ჩუ უთ-ეპეუ	ჩუ ჲთ-ეპე
3	ჩუ ჲთ-პჰე „დაიმალა“	ჩუ ჰ̓ეთ-პჰაე	ჩუ ეს-პაეუ	ჩუ ჲთ-ეპაჟუ	ჩუ ა̓ეთ-ეპეუ	ჩუ ჲთ-პაე
1	ჩ ოთ-უუდ „დავიძინე“	ჩ ოთ-უუდ	ჩ ოთ-უუ		ჩ ოთ-უუ	ჩ ოთ-უუდ
2	ჩუ ჲთ-უუდ „დაიძინე“	ჩუ ჰ̓ეთ-უუდ	ჩუ ეთ-უუ		ჩუ ეთ-უუ	ჩუ ჲთ-უუდ
3	ჩუ ჲდ-უუდა „დაიძინა“	ჩუ ჰ̓ეთ-უუდა	ჩუ ედ-უუე		ჩუ ა̓ეთ-უუე	ჩუ ჲდ-უუა
1	ჩუ ოთ-ბეგ „გავამაგრე“	ჩ ოდ/თ-ბეგ	ჩ ოთ-ბეგ	ჩუ ათ-უ-აბეგგუ	ჩ ოთ-ბეგ	ჩუ ოთ-ბეგ
2	ჩუ ათ-ბეგ „გაამაგრე“	ჩუ ადთ-ბეგ	ჩუ ათ-ბეგ	ჩუ ათ-აბეგ	ჩუ ათ-ბეგ	ჩუ ათ-ბეგ
3	ჩუ ად -ბეგე „გაამაგრა“	ჩუ ად/თ-ბეგე	ჩუ ად-ბეგე	ჩუ ად-აბეგ	ჩუ ადდ/-ბეგე	ჩუ ად-ბეგე
1	ჩო თ-უუფ „დავიკარგე“	ჩ ოთ-უეფ		ჩუ ათ-უეფ	ჩ ოთ-უეფ	ჩუ ოთ-უეფ
2	ჩუ ჲთ-უუფ „დაიკარგე“	ჩუ ათ-უეფ		ჩუ ათ-უეფ	ჩუ ათ-უეფ	ჩუ ჲთ-უეფ
3	ჩუ ათ-უუფ „დაიკარგა“	ჩუ ათ-უაფ		ჩუ ათ-უაფ	ჩუ ათ-უაფ	ჩუ ათ-უაფ
1	ჩო თ-კუშირ „დავამტვრიე“	ჩო დ/თ-კუშირ		ჩუ ათ-უ-აკუშირ		ჩუ ოთ-კუშირ
2	ჩუ ათ-კუშირ „დაამტვრიე“	ჩუ ადთ-კუშირ		ჩუ ათ-აკუშირ		ჩუ ათ-კუშირ
3	ჩუ ად-კუშურე „დაამტვრია“	ჩუ ადთ-კუშურე		ჩუ ად-აკუშურე		ჩუ ად-კუშურე
1	ჩ ოთ-ქარუჲნ „დავიკარგე“		ჩ ოთ-ქარუენ		ჩ ოთ-ქარუენ	
2	ჩუ ჲთ-ქარუჲნ „დაიკარგე“		ჩუ ეთ-ქარუენ		ჩუ ეთ-ქარუენ	
3	ჩუ ჲდ-ქარუჲნ „დაიკარგა“		ჩუ ეთ-ქარუჲნ		ჩუ ეთ-ქარუჲნ	
1	ჩუ ოთ-ბერიჯ „აძოვთხარე“	ჩ ოდ/თ-ბერჯ			ჩ ოთ-ბერჯ	ჩ ოდ/თ-ბერჯ „ჩავთხარე“
2	ჩუ ათ-ბერიჯ „აძოთხარე“	ჩუ ადთ-ბერჯ			ჩუ ათ-ბერჯ	ჩუ ადთ-ბერჯ
3	ჩუ ად-ბერჯე „აძოთხარა“	ჩუ ადთ-ბერჯე			ჩუ ადთ-ბერჯე	ჩუ ადთ-ბერჯე
1	ჩ ოთ-შიხჲნ „დავიწვი“	ჩ ოთ-შიხენ	ჩ ოთ-შიხენ	ჩუ ჲთ-უ-შიხენ	ჩ ოთ-შიხენ	ჩუ ათ-უ-შიხენ
2	ჩუ ჲთ-შიხჲნ „დაიწვი“	ჩუ ჰ̓ეთ-შიხენ	ჩუ ეთ-შიხენ	ჩუ ჲთ-შიხენ	ჩუ ეთ-შიხენ	ჩუ ჲთ-შიხენ
3	ჩუ ჲდ-შიხჲნ „დაიწვა“	ჩუ ჰ̓ეთ-შიხჲან	ჩუ ედ-შიხჲნ	ჩუ ჲდ-შიხჲნ	ჩუ ედ/თ-შიხჲნ	ჩუ ჲდ-შიხან
1	ჩ ოთ-ბიზ „გავაძღე“	ჩ ოდ/თ-ბიზ	ჩ ოთ-ბიზ	ჩუ ათ-უ-აბიზ	ჩ ოთ-ბიზ	ჩუ ოთ-ბიზ
2	ჩუ ათ-ბიზ „გააძღე“	ჩუ ადთ-ბიზ	ჩუ ათ-ბიზ	ჩუ ათ-აბიზ	ჩუ ათ-ბიზ	ჩუ ათ-ბიზ
3	ჩუ ად-ბიზე „გააძღა“	ჩუ ადთ-ბიზე	ჩუ ად-ბიზე	ჩუ ად-აბიზე	ჩუ ადთ-ბიზე	ჩუ ად-ბიზე
1	ჩ ოთ-ეკმ „ჩავყევი“	ჩ ოთ-ეკმ	ჩ ოთ-ეკმ	ჩუ ჲთ-უ-ეკმ	ჩ ოთ-ეკმ	ჩუ ათ-უ-ეკმ
2	ჩუ ჲთ-ეკმ „ჩაყევი“	ჩუ ჰ̓ეთ-ეკმ	ჩუ ეთ-ეკმ	ჩუ ჲთ-ეკმ	ჩუ ეთ-ეკმ	ჩუ ათ-ეკმ
3	ჩუ ჲთ-ჳკმ „ჩაყვა“	ჩუ ჰ̓ეთ-ჳკმ	ჩუ ეთ-ჳკმ	ჩუ ჲთ-ეჳკმ	ჩუ ეთ-ჳკმ	ჩუ ჲდ-ჳკმ
1	ჩ ოთ-ზიგ „დავასახლე“	ჩ ოდ/თ-ზიგ	ჩ ოთ-ზიგ	ჩუ ათ-უ-აზიგ	ჩ ოთ-ზიგ	ჩ ოდ/თ-ზიგ
2	ჩუ ათ-ზიგ „დაასახლე“	ჩუ ადთ-ზიგ	ჩუ ათ-ზიგ	ჩუ ათ-აზიგ	ჩუ ათ-ზიგ	ჩუ ადთ-ზიგ
3	ჩუ ად-ზიგე „დაასახლა“	ჩუ ადთ-ზიგე	ჩუ ად-ზიგე	ჩუ ათ-აზიგ	ჩუ ადთ-ზიგე	ჩუ ადთ-ზიგე

[1] უნდა ითქვას, რომ არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის მეცნიერთანამშრომელთა ჯგუფი (**ელისაბედ გაზდელიანი, როენა ჭკადუა, მედეა საღლიანი, ლელა გოგლეშიანი, ნატო შავრეშიანი**) ამა თუ იმ გრამატიკული საკითხის კვლევისას მხოლოდ ტრადიციულად გამოყენებული სვანური დიალექტური მასალის ანალიზით არ შემოიფარგლება, არამედ შეძლებისდაგვარად იყენებს ჩოლურულ მასალასაც და ლახამულური კილოკავის მონაცემებსაც.

ბზ.	ბგ.	ლბზ.	ლბტ.	სოლ.	ლხმ.
1 ჩ ოთ-ან „ლაპები“	ჩ ოთ-ან	ჩ ოთ-ან	ჩვე ათ-ენ-ან	ჩ ოთ-ან	ჩ ოთ-ან
2 ჩვე ათ-ან „ლაპიო“	ჩვე ათ-ან	ჩვე ათ-ან	ჩვე ათ-ან	ჩვე ათ-ან	ჩვე ათ-ან
3 ჩვე ად-ენ „ლაპა“	ჩვე ათ-ენ	ჩვე ათ-ენ	ჩვე ად-ენ	ჩვე ათ-ენ	ჩვე ათ-ენ
1 ჩ ოთ-ეკ-ან „აიპაკიდა ჩხეკრი“	ჩ ოთ-ეკ-ან		ჩვე ათ-ენ-ეკ-ან		ჩვე ათ-ენ-ეკ-ან
2 ჩვე ათ-ენ-ეკ-ან „აიპაკიდა ...“	ჩვე ათ-ენ-ეკ-ან		ჩვე ათ-ენ-ან		ჩვე ათ-ენ-ან
3 ჩვე ათ-ენ-ან „აიპაკიდა ...“	ჩვე ად-ენ-ან		ჩვე ათ-ენ-ან		ჩვე ათ-ენ-ან
1 ჩ ოთ-ისკოთან „ლაპაკიდი, ლაპიესი გაიპიდი“	ჩ ოთ/ო-ისკოთან			ჩო ო-ისკოთან	ჩვე ათ-ისკოთან
2 ჩვე ათ-ისკოან „აიპაკიდი, ლაპიესი გაიპიდი“	ჩვე ად/ო-ისკოთან			ჩვე გად/ო-ისკოთან	ჩვე ათ-ისკოთან
3 ჩვე ად-ისკოან „აიპაკიდა, ლაპიესი გაიპიდა“	ჩვე ად/ო-ისკოთან			ჩვე გად/ო-ისკოან	ჩვე ათ-ისკოან
1 ჩ ოთ-თკ, „ჩაკიპიდე“	ჩ ოთ/ო-თკ-ენ	ჩ ოთ-თკ-ენ	ჩვე ათ-ენ-თკ-ენ	ჩ ოთ-თკ-ენ	ჩვე ათ-თკ-ენ
2 ჩვე ათ-თკ-ან „ჩაკიპიდე“	ჩვე ად/ო-თკ-ენ	ჩვე ად/ო-თკ-ენ	ჩვე ად-თკ-ენ	ჩვე ად/ო-თკ-ენ	ჩვე ათ-თკ-ენ
3 ჩვე ად-თკ-ან „ჩაკიპიდა“	ჩვე ად/ო-თკ-ენ	ჩვე ად-თკ-ენ	ჩვე ად-თკ-ენ	ჩვე გად/ო-თკ-ენ	ჩვე ათ-თკ-ენ
1 ჩ ოთ-ნაბნაბ „აიპიდიკი“	ჩ ოთ/ო-ნაბნაბ		ჩვე ათ-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ		ჩვე ათ-ნაბნაბ
2 ჩვე ათ-ნაბნაბ „აიპიდიკი“	ჩვე ად/ო-ნაბნაბ		ჩვე ათ-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ		ჩვე ათ-ნაბნაბ
3 ჩვე ად-ნაბნაბ „აიპიდიკა“	ჩვე ად/ო-ნაბნაბ		ჩვე ათ-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ		ჩვე ად/ო-ნაბნაბ
1 ჩ ოთ-ლაბაკენ „აბაკიპენ“	ჩ ოთ/ო-ლაბაკენ	ჩ ოთ-ლაბაკენ	ჩვე ათ-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩ ოთ-ლაბაკენ	ჩვე ად/ო-ლაბაკენ
2 ჩვე ათ-ლაბაკენ „აბაკიპენ“	ჩვე ად/ო-ლაბაკენ	ჩვე ად/ო-ლაბაკენ	ჩვე ად-ლაბაკენ	ჩვე გად/ო-ლაბაკენ	ჩვე ად/ო-ლაბაკენ
3 ჩვე ად-ლაბაკენ „აბაკიპენა“	ჩვე ად/ო-ლაბაკენ	ჩვე ად-ლაბაკენ	ჩვე ად-ლაბაკენ	ჩვე გად/ო-ლაბაკენ	ჩვე ად/ო-ლაბაკენ
1 ჩ ოთ-ლიბ „ბეგიპიბე“	ჩ ოთ/ო-ლიბ		ჩვე ათ-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ		ჩვე ათ-ლიბ
2 ჩვე ათ-ლიბ „ბეგიპიბე“	ჩვე ად/ო-ლიბ		ჩვე ათ-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ		ჩვე ათ-ლიბ
3 ჩვე ად-ლიბ „ბეგიპიბა“	ჩვე ად/ო-ლიბ		ჩვე ად-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ		ჩვე ად/ო-ლიბ
1 ჩ ოთ-ლიბ „ბეგიპიბე“	ჩ ოთ/ო-ლიბ	ჩ ოთ-ლიბ	ჩვე ათ-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩ ოთ-ლიბ	ჩვე ათ-ლიბ
2 ჩვე ათ-ლიბ „ბეგიპიბე“	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩვე გად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ
3 ჩვე ად-ლიბ „ბეგიპიბა“	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად-ლიბ	ჩვე ად-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩვე გად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ
1 ჩ ოთ-ლიბ „ბეგიპიბე“	ჩ ოთ/ო-ლიბ	ჩ ოთ-ლიბ	ჩვე ათ-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩ ოთ-ლიბ	ჩვე ათ-ლიბ
2 ჩვე ათ-ლიბ „ბეგიპიბე“	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩვე გად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ
3 ჩვე ად-ლიბ „ბეგიპიბა“	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად-ლიბ	ჩვე ად-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩვე გად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ
1 ჩ ოთ-ლიბ „ბეგიპიბე“	ჩ ოთ/ო-ლიბ	ჩ ოთ-ლიბ	ჩვე ათ-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩ ოთ-ლიბ	ჩვე ათ-ლიბ
2 ჩვე ათ-ლიბ „ბეგიპიბე“	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩვე გად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ
3 ჩვე ად-ლიბ „ბეგიპიბა“	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად-ლიბ	ჩვე ად-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩვე გად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ
1 ჩ ოთ-ლიბ „ბეგიპიბე“	ჩ ოთ/ო-ლიბ	ჩ ოთ-ლიბ	ჩვე ათ-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩ ოთ-ლიბ	ჩვე ათ-ლიბ
2 ჩვე ათ-ლიბ „ბეგიპიბე“	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩვე გად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ
3 ჩვე ად-ლიბ „ბეგიპიბა“	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად-ლიბ	ჩვე ად-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩვე გად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ
1 ჩ ოთ-ლიბ „ბეგიპიბე“	ჩ ოთ/ო-ლიბ	ჩ ოთ-ლიბ	ჩვე ათ-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩ ოთ-ლიბ	ჩვე ათ-ლიბ
2 ჩვე ათ-ლიბ „ბეგიპიბე“	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩვე გად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ
3 ჩვე ად-ლიბ „ბეგიპიბა“	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად-ლიბ	ჩვე ად-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩვე გად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ
1 ჩ ოთ-ლიბ „ბეგიპიბე“	ჩ ოთ/ო-ლიბ	ჩ ოთ-ლიბ	ჩვე ათ-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩ ოთ-ლიბ	ჩვე ათ-ლიბ
2 ჩვე ათ-ლიბ „ბეგიპიბე“	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩვე გად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ
3 ჩვე ად-ლიბ „ბეგიპიბა“	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად-ლიბ	ჩვე ად-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩვე გად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ
1 ჩ ოთ-ლიბ „ბეგიპიბე“	ჩ ოთ/ო-ლიბ	ჩ ოთ-ლიბ	ჩვე ათ-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩ ოთ-ლიბ	ჩვე ათ-ლიბ
2 ჩვე ათ-ლიბ „ბეგიპიბე“	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩვე გად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ
3 ჩვე ად-ლიბ „ბეგიპიბა“	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად-ლიბ	ჩვე ად-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩვე გად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ
1 ჩ ოთ-ლიბ „ბეგიპიბე“	ჩ ოთ/ო-ლიბ	ჩ ოთ-ლიბ	ჩვე ათ-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩ ოთ-ლიბ	ჩვე ათ-ლიბ
2 ჩვე ათ-ლიბ „ბეგიპიბე“	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩვე გად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ
3 ჩვე ად-ლიბ „ბეგიპიბა“	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად-ლიბ	ჩვე ად-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩვე გად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ
1 ჩ ოთ-ლიბ „ბეგიპიბე“	ჩ ოთ/ო-ლიბ	ჩ ოთ-ლიბ	ჩვე ათ-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩ ოთ-ლიბ	ჩვე ათ-ლიბ
2 ჩვე ათ-ლიბ „ბეგიპიბე“	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩვე გად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ
3 ჩვე ად-ლიბ „ბეგიპიბა“	ჩვე ად/ო-ლიბ	ჩვე ად-ლიბ	ჩვე ად-ენ-ეკ-ენ-ეკ-ენ	ჩვე გად/ო-ლიბ	ჩვე ად/ო-ლიბ

თანამედროვე სვანური ენის დიალექტებსა და კილოკავებზე დაკვირვებამ და დამატებითი დიალექტოლოგიური მასალების მოძიებამ მიგვიყვანა იმ დასკვნამდე, რომ:

1. წინდებული **ად-** აორისტის I და II პირის ფორმებში ყოველთვის **ათ-**ის სახით არ არის წარმოდგენილი, როგორც ეს საენათმეცნიერო ლიტერატურაშია მითითებული.

2. **ად-** და მისი ფონეტიკური ვარიანტი **ათ-** ძალზე ხშირად (როგორც ტექსტებში, ასევე ზეპირ მეტყველებაშიც) ერთსა და იმავე ზმნაში ერთმანეთის პარალელურადაც იხმარება და ცალ-ცალკეც. იგივე მდგომარეობაა მე-3 პირშიც, სადაც **ად-** და **ათ-** ხშირად მონაცვლეობს. განსაკუთრებით ეს შეიძლება ითქვას ბალსქვემოურისა და ჩოლურულის შესახებ.

3. ზოგ ზმნაში ან მხოლოდ **ად-** წინდებულიანი ფორმაა გამოყენებული ან **ათ-** წინდებულიანი.

4. ამასთანავე, I პირის ფორმაში, ზემოსვანურში, ლაშხურსა და ჩოლურულში, **ად-** წინდებული **ოთ-**ის ან **ოდ-**ის სახით არის წარმოდგენილი. რაც შეეხება ლენტეხურს და, ნაწილობრივ, ბალსქვემოური დიალექტის ლახამულურ კილოკავს, იქ I პირში, ძირითადად, **ათ-/ად-** წინდებულები იხმარება. რაღა თქმა უნდა, სათანადო საილუსტრაციო მასალა სვანური ენის ქრესტომათიასა და პროზაულ ტექსტებშიც გამოვლინდა.

5. მასალის ანალიზმა ცხადყო, რომ **ათ-/ად-** წინდებულების პარალელურ ხმარებას, რაც პროფ. ვ. თოფურიას შედარებით ახალ მოვლენად მიაჩნია (1967, 19), მხოლოდ ლახამულურ მეტყველებაში არა აქვს ადგილი, იგი სვანური ენის სხვა დიალექტებსა თუ კილოკავებშიც დადასტურდა.

როდესაც პროფ. ვ. თოფურია სუბიექტურ პრეფიქსებთან დაკავშირებულ ფონეტიკურ მოვლენებზე საუბრობს, შენიშნავს, რომ „ბალსზემოურში **Si** -ჳ- პრევერბისეულ ჳ-ს ვერ იმსგავსებს თუ წინდებულის შემდეგ სათავისოს მაქცევარი **ი-** ან ვნებითის **ი-**, **ე-** არის ნაგულები (დაცული იქნება ის თუ ამოღებული), სხვა დიალექტებში კი — ბალსქვემოურსა და ლაშხურში (ზოგჯერ იფარულსა და აგრეთვე უშგულურშიც) ასიმილაციას აქვს ადგილი" (იქვე, 13). სანიმუშოდ მოვიყვანთ რამდენიმე მაგალითს:

		ბზ.	ბქ.	ლშხ.	
1	ჳხჳ-იყდ	ოხჳ-იყდ	ოხ-ყიდ	(←*ან-ხჳ-ი-ყიდ) „ვიყიდე"
2	ჳ ხ-იყდ	ჳხ-იყდ	ეხ-ყიდ	(←*ან- ხ-ი-ყიდ)
1	ჳთჳ-იგ	ოთ-იგ	ოთ-იგ	(←*ათჳ-ი-გ) „დავიდგი"
2	ჳთ -იგ	ჳთ-იგ	ეთ-იგ	
1	ჳთჳ-მეჩჳნ	ოთ-მეჩენ	ოთ-მეჩენ	(←*ათჳ-ი-მეჩენ) „დავბერდი"
2	ჳთ -მეჩჳნ	ჳთ-მეჩენ	ეთ-მეჩენ	
1	ლაჳხჳ-ჳუედ ეცერ.	ლოხ-ჳედ	ლოხ-ჭედ	(←*ლა-ხჳ-ე-ჭედ → ლნტ. ლაჳ-ხჳ-ე-ჳუედ) „ვითხე"
2	ლაჳ ხ -ჳუედ	ლაჳხ-ჳედ	ლეხ-ჭედ	

ნათქვამია ისიც, რომ „**ად-** და **ეს-** პრევერბთა **ა-** და **ე-** ელემენტების დამსგავსების შემდეგ **Si** -ჳ- არ ჩანს, თუნდაც მას უშუალოდ მოსდევდეს მაქცევარი თუ მავნებითებელი (გინდ **გ**) ხმოვანი" (იქვე). დავასახელოთ მკვლევართა მიერ ამ საკითხთან დაკავშირებით სანიმუშოდ მოყვანილი რამდენიმე ცნობილი მაგალითი:

1	ზს., ლშხ. **ოთ-გგ** „ავაგე"	ზს. **ოთ-აბ**,	ლშხ. **ოხ-აბ** „დავაბი"	ბქ. **ოხ-ჳგუშ** „დავასხი"
2	**ათ-გგ**	**ათ-აბ**	**ეს-აბ**	**ეს-ჳგუშ**
1	ბზ. **ოთ-ეყჩ** (||იშვიათად: **ოთჳ-ეყჩ**),	„	**ოთ-ეყჩ** „თავი დავანებე",	**ქოთ-ელუკ** „გავეკიდე"
2	**ათ-ეყჩ**	**ათ-აბ** —	**ეთ-ეყჩ**	**ქჳთ-ელუკ**

საენათმეცნიერო ლიტერატურიდან ცნობილია ისიც, რომ „ლენტეხურში **Si** -უ- ჩვეულებრივ პრევერბს მოსდევს და არსად ასიმილაციას არ იწვევს" (თოფურია 1967, 13-14), რაც ჩვენი საანალიზო მასალითაც დადასტურდა (მაგ.: **ჩუ ჲთ-უ-ეპჟ˹უ˺** „დავიმალე", **ჩუ ათ-უ-აბგგუ** „გავამაგრე", **ჩუ ჲთ-უ-შიხენ** „დავიწვი", **ჩუ ათ-უ-აბიზ** „გავაძღე", **ჩუ ჲთ-უ-ეპმ** „ჩავყევი", **ჩუ ჲთ-უ-თგრენ** „ჩავეთრიე", **ჩუ ჲთ-უ-ელაბნენ** „დავიფიცე", **ჩუ ჲთ-უ-ლუგურენ** „გავსუქდი", **ჩუ ათ-უ-აშხუნ** „შევინახე", **ჩუ ჲთ-უ-წაბურენ** „გავიპარსე" და ა. შ.). ნაწილობრივ ლენტეხურის მსგავსი ვითარება გვაქვს ლახამულურ კილოკავშიც (შდრ. ლხმ.: **ჩუ ათ-უ-შიხენ** „დავიწვი", **ჩუ ჲთ-უ-ეპმ** „ჩავყევი", **ჩუ ჲთ-უ-ეღუპ** „გავეკიდე", **ჩუ ჲთ**-სიკ-თენ „უკეთესი გავხდი", **ჩუ ჲთ-თგრ** „ჩავეთრიე" და ა. შ.). რაც შეეხება სხვა დიალექტებსა თუ კილოკავებს, იქ მსგავსი შემთხვევა არ დადასტურებულა.

გამონაკლისის სახით შეგვხვდა ერთი მაგალითი (**ჩუ ათ-უეფ** „დავიკარგე"), სადაც /-უ-/ პირის ნიშნად არ დადასტურებულა სვანური ენის არც ერთ დიალექტსა და კილოკავში, რაც გასაკვირი არ არის, ვინაიდან ორი წყვილბაგისმიერი ანუ ბილაბიალური /-უ-/ თანხმოვანი ერთმანეთის გვერდით სვანურში ვერ ძლებს და, როგორც წესი, ერთ-ერთი მათგანი იკარგება. საინტერესოა აგრეთვე ისიც, რომ ფუძისეული **თ** აღნიშნულ ლექსემაში სვანური ენის ყველა დიალექტში დაკარგულია, რაც, როგორც ჩანს, წინდებულისეულ **თ**'სთან მეზობლობამ განაპირობა.

საანალიზო ფუძის ფონეტიკური ტრანსფორმაცია შემდეგი სახით შეიძლება წარმოვიდგინოთ (თვალსაჩინოებისთვის საანალიზოდ ავიღებთ ლენტეხურ ფორმას, რადაგანაც იქ, სუსტი რედუქციის გამო, ფორმები უფრო სრულადაა წარმოდგენილი): **ჩუ ათ-უეფ < *ჩუ ათ-უ-უეფ < *ჩუ ათ-უ-ა-თუეფ < *ჩუ ად-უ-ა-თუეფ**.

/-უ-/ **Si** ნიშნად (ზემოაღნიშნულ საანალიზო ფორმებში), ლენტეხურის გარდა, თითქოს სვანური ენის არც ერთ დიალექტში არ იყო მოსალოდნელი. ზემოთ წარმოდგენილი პარადიგმატული სისტემაც ამასვე გვიდასტურებს. ძირითადად ეს ასეცაა, თუმცა თანამედროვე ბალსქვემოურ მეტყველებაზე დაკვირვებამ გვიჩვენა, რომ **Si** /-უ-/, ლენტეხურის მსგავსად, აქაც ფიქსირდება, მაგრამ /-უ-/ს ხმარების მხრივ აქ ერთგვაროვნებას ადგილი ნამდვილად არა აქვს და მისი ხმარების შემთხვევები არც ისე რეგულარულია როგორც ლენტეხურში. პირისნიშნიანი და უპირისნიშნო ფორმების პარალელური ხმარება ბალსქვემოური დიალექტის კილოკავებში ძალზე ხშირია[1].

თვალსაჩინოებისათვის პარადიგმის სახით ცალკე წარმოვადგენთ ბალსქვემოური დიალექტის მაგალითებს

	პირისნიშნიანები	უპირისნიშნოები
1	ჩ ოთ-უ-ეპქ „დავიმალე"	ჩ ოდ-ეპქ
2	ჩუ ჲ/ეთ-ეპქ „დაიმალე"	ჩუ ჲ/ედ-ეპქ
3	ჩუ ჲ/ეთ-პჲ/აქ „დაიმალა"	ჩუ ჲ/ედ-პჲ/აქ
1	ჩ ოთ-უ-უქდ „დავიძინე"	ჩ ოდ-უქდ „დავიძინე"
2	ჩუ ჲ/ეთ-უქდ „დაიძინე"	ჩუ ჲ/ედ-უქდ „დაიძინე"
3	ჩუ ჲ/ეთ-უქდა „დაიძინა"	ჩუ ჲ/ედ-უქდა „დაიძინა"
1	ჩ ოთ-უ-ბგგ „გავამაგრე"	ჩ ოდ/თ-ბგგ
2	ჩუ ად/თ-ბგგ „გაამაგრე"	ჩუ ად/თ-ბგგ
3	ჩუ ად/თ-ბგგე „გაამაგრა"	ჩუ ად/თ-ბგგე

[1] პირისნიშნიანი ფორმები, ძირითადად, გაბმულ მეტყველებაში შეინიშნება, ხოლო ცალკეული ფორმების წარმოთქმის დროს ინფორმატორები ხან უპირისნიშნო ფორმებს ანიჭებენ უპირატესობას ხან კი — პირისნიშნიანებს.

	პირისნიშნიანები	უპირისნიშნოები
1	ჩ ოთ-უ-შიხენ „დავიწვი“	ჩ ოდ-შიხენ
2	ჩუ ჳ/ეთ-შიხენ „დაიწვი“	ჩუ ჳ/ედ/თ-შიხენ
3	ჩუ ჳ/ეთ-შიხჳ/ან „დაიწვა“	ჩუ ჳ/ედ/თ-შიხჳ/ან
1	ჩ ოთ-უ-ბიზ „გავაძღე“	ჩ ოდ/თ-ბიზ
2	ჩუ ად/თ-ბიზ „გააძღე“	ჩუ ად/თ-ბიზ
3	ჩუ ად/თ-ბიზე „გააძღო“	ჩუ ად/თ-ბიზე
1	ჩ ოთ-უ-ზიგ „დავასახლე“	ჩ ოდ/თ-ზიგ
2	ჩუ ად/თ-ზიგ „დაასახლე“	ჩუ ად/თ-ზიგ
3	ჩუ ად/თ-ზიგე „დაასახლა“	ჩუ ად/თ-ზიგე
1	ჩ ოთ-უ-აბ „დავაბი“	ჩ ოდ-აბ
2	ჩუ ად/თ-აბ „დააბი“	ჩუ ად/თ-აბ
3	ჩუ ად/თ-აბე „დააბა“	ჩუ ად/თ-აბე
1	ჩ ოთ-უ-ეღუჭ „გავეკიდე ქვემოთ“	ჩ ოდ-ეღუჭ
2	ჩუ ჳ/ეთ/დ-ეღუჭ „გაეკიდე ქვემოთ“	ჩუ ჳ/ეთ/დ-ეღუჭ
3	ჩუ ჳ/ეთ/დ-ღუაჭ „გაეკიდა ქვემოთ“	ჩუ ჳ/ეთ/დ-ღუაჭ
1	ჩ ოთ-უ-სიკთენ „უკეთესი გავხდი“	ჩ ოდ/თ-სიკთენ
2	ჩუ ჳ/ედ/თ-სიკთენ „უკეთესი გახდი“	ჩუ ჳ/ედ/თ-სიკთენ
3	ჩუ ჳ/ედ/თ-სიკთან „უკეთესი გახდა“	ჩუ ჳ/ედ/თ-სიკთან
1	ჩ ოთ-უ-თგრ/დ „ჩავეთრიე“	ჩ ოდ/თ-თგრ/დ
2	ჩუ ჳ/ედ/თ-თგრ/დ „ჩაეთრიე“	ჩუ ჳ/ედ/თ-თგრ/დ
3	ჩუ ჳდ/თ-თგრ/და „ჩაეთრია“	ჩუ ჳდ/თ-თგრ/და
1	ჩ ოთ-უ-ნაბნენ „დავიფიცე“	ჩ ოდ/თ-ნაბნენ
2	ჩუ ჳ/ედ/თ-ნაბნენ „დაიფიცე“	ჩუ ჳ/ედ/თ-ნაბნენ
3	ჩუ ჳ/ედ/თ-ნაბნან „დაიფიცა“	ჩუ ჳ/ედ/თ-ნაბნან
1	ჩ ოთ-უ-ლუგურენ „გავსუქდი“	ჩ ოდ/თ-ლუგურენ
2	ჩუ ჳ/ედ/თ-ლუგურენ „გასუქდი“	ჩუ ჳ/ედ/თ-ლუგურენ
3	ჩუ ჳ/ედ/თ-ლუგურჳ/ან „გასუქდა“	ჩუ ჳ/ედ/თ-ლუგურჳ/ან
1	ჩ ოთ-უ-იშხენ „შევინახე“	ჩ ოდ/თ-იშხენ
2	ჩუ ჳ/ედ/თ-იშხენ „შეინახე“	ჩუ ჳ/ედ/თ-იშხენ
3	ჩუ ჳ/ედ/თ-შხენ „შეინახა“	ჩუ ჳ/ედ/თ-შხენ
1	ჭ/ჩ ოთ-უ-წაბურენ „გავიპარსე“	ჭ/ჩ ოდ/თ-წაბურენ
2	ჭ/ჩუ ჳ/ედ/თ-წაბურენ „გაიპარსე“	ჭ/ჩუ ჳ/ედ/თ-წაბურენ
3	ჭ/ჩუ ჳ/ედ/თ-წაბურან „გაიპარსა“	ჭ/ჩუ ჳ/ედ/თ-წაბურან
1	ჩ ოთ-უ-ჯგრჳუ „დავიჯერე“	ჩ ოდ/თ-ჯგრჳუ
2	ჩუ ჳ/ედ/თ-ჯგრჳუ „დაიჯერე“	ჩუ ჳ/ედ/თ-ჯგრჳუ
3	ჩუ ჳ/ედ/თ-ჯგრუე „დაიჯერა“	ჩუ ჳ/ედ/თ-ჯგრუე
1	ჩ ოთ-უ-ჯგმჳრ „ვიხმარე“	ჩ ოდ/თ-ჯგმჳრ
2	ჩუ ჳ/ედ/თ-ჯგმჳრ „იხმარე“	ჩუ ჳ/ედ/თ-ჯგმჳრ
3	ჩუ ჳ/ედ/თ-ჯგმრე „იხმარა“	ჩუ ჳ/ედ/თ-ჯგმრე
1	ჩ ოთ-უ-სოყ „გავაგიქე“	ჩ ოდ/თ-სოყ
2	ჩუ ად/თ-სოყ „გააგიქე“	ჩუ ად/თ-სოყ
3	ჩუ ად/თ-სოყე „გააგიქა“	ჩუ ად/თ-სოყე
1	ჩ ოთ-უ-ჴაც „დავლუპე“	ჩ ოდ/თ-ჴაც
2	ჩუ ად/თ-ჴაც „დაღუპე“	ჩუ ად/თ-ჴაც
3	ჩუ ად/თ-ჴაცე „დაღუპა“	ჩუ ად/თ-ჴაცე
1	ჩ ოთ-უ-ჴერინ „ჩავიყვანე“	ჩ ოდ-ჴერინ
2	ჩუ ჳ/ედ/თ-ჴერინ „ჩაიყვანე“	ჩუ ჳ/ედ-ჴერინ
3	ჩუ ჳ/ედ/თ-ჴერნე „ჩაიყვანა“	ჩუ ჳ/ედ-ჴერნე

აღნიშნული პარადიგმიდან თვალნათლივ ჩანს ის სხვაობა, რაც ამ პარალელურ ფორმებს შორის შეინიშნება. პირველ სვეტში მოცემულია ის საანალიზო ფორმები, სადაც **Si** /-უ-/ **ად**-წინდებულისგან მიღებულ **ათ/ეთ/ოთ**-ის მეზობლადაა წარმოდგენილი, მეორე სვეტში კი — ის ფორმები, სადაც /-უ-/ პირის ნიშანი არ გვაქვს. გამოდის, რომ **დ**'ონთან **Si** /-უ-/ იკარგება, ხოლო **თ**'სთან, რომელიც **დ**-ს გაფშვინვიერების შედეგადაა მიღებული, შენარჩუნებულია.

როგორც ვხედავთ, ბალსქვემოურ დიალექტში წარმოდგენილი **Si** /-უ-/, რომელიც ჩვეულებრივ პრევერბს მოსდევს, ლენტეხურისგან განსხვავებით, ზოგ ფორმაში ასიმილაციას იწვევს. ამასთან დაკავშირებით ჩვენ ზემოთ აღვნიშნეთ, რომ „ნაწილობრივ ლენტეხურის მსგავსი ვითარება დასტურდება ლახამულურ კილოკავში". ამ უკანასკნელში ერთადერთი მაგალითი დავაფიქსირეთ, როდესაც **Si** /-უ-/ პრევერბთან მეზობლობაში ასიმილაციას იწვევს (შდრ. ლხმ. **ჩ ოთ-უ-ეპე** „დავიმალე"). შესაძლოა, მსგავსი მაგალითები კვლავაც დაიძებნოს.

გამონაკლისის სახით შეგვხვდა რამდენიმე მაგალითი, სადაც /-უ-/ პირის ნიშნად **თ**'სთანაც არ გამოვლინდა (შდრ., ბქ.: **ჩ ოთ-უეფ** „დავიკარგე", **ჩ ოთ-ეპმ** „ჩავყევი, გავეკიდე", **ჩ ოთ-ჲსყ** „შევარიგე" ...).

პროფ. ვ. თოფურია სვამს კითხვას იმის შესახებ თუ რით არის გამოწვეული პირველ ორ პირში ზმნისწინისეული **-დ-**ს **-თ-დ** ქცევა (იქვე, 5) და მოყავს ა. შანიძის თვალსაზრისი: „სუბიექტური II პირის პრეფიქსის ძირითადი სახეა /ჰ/, რომელიც... **ად**-თან თვით იკარგება, მაგრამ არა უკვალოდ, არამედ მეზობელ **დ**'ონს აფშვინვიერებს, **თ**'ანად აქცევს და თვითონ ამ **თ**'ანის ფშვინვიერებაშია მიჩქმალული: **ადჰ > ათ**" (შანიძე 1957, 182). ე. ი. **ად**- წინდებულისაგან მიღებულ **ათ**-ს ხსნიან **დ**-სა და **ჰ**-ს შერწყმით და II პირის სუბიექტურ პრეფიქსად **ჰ**-ს ვარაუდობენ. ამ მოსაზრების სასარგებლოდ საენათმეცნიერო ლიტერატურაში სხვა არგუმენტებიც არსებობს, ესენია: ა) თანხმოვნითდაწყებული ფუძეების წინ II პირის ნიშნად **ნულ**ის „არსებობა", რომელიც **ჰ**-ს გაქრობის შედეგს უნდა წარმოადგენდეს (მაგ., **დიგე, ტიხე, ჴიდე**...), ბ) **ეს-/ას-** პრევერბის მომდევნო პოზიციაში **ჰ**-ს შესაძლო დაკარგვა ფონეტიკურ ნიადაგზე, მაგ., ზს. ეს-ჲ-გუშ ← *ეს-ჰ-ჲგუშ („დაასხი"), ჩუ ეს-ჲდ ← * ჩუ ეს-ჰ-ჲდ („დადევი"), ლშხ. ჩუ-ეს-იბ ← *ჩუ ეს-ჰ-იბ („დაიბი"), ლნტ. ჭ'ას-ჲგ ← *ჭი ას-ჰ-ჲგ („დაადგი"), და გ) **ხ**-ს **ჰ**-საგან მიღების სარწმუნო ალბათობა (**ხ**←**ჰ**: ზს. **ხეხუ** ← ***ჰეხუ** „ცოლი", რადგანაც ქვემოსვანურში **ჱეხუ** გვაქვს — იხ. იქვე სქოლიოში). იგივე ითქმის I პირის **-უ**-სთან ნაგულისხმებ **ჰ**-ს შესახებაც [**ოთ-მჲხ** ← * **ად-ჰუ-მჲხ** და სხვა (თოფურია 1967, 5)].

გამოდის, რომ I და II პირისათვის ორ-ორი ფორმანტი ივარაუდება: I-ისათვის — /**ხუ-**/, /***ჰუ-**/, ხოლო II-ისათვის /**ხ-**/, /***ჰ-**/. /**ხუ-**/ და /**ხ-**/ დაცულია ხმოვნითდაწყებული ფუძეების წინ, ხოლო პრეფიქსი /***ჰ-**/ უკვალოდ იკარგება თანხმოვნითდაწყებულ ფუძეთა წინ და **ეს-/ას-** პრევერბის შემდეგ, **ად-** წინდებულს კი ერწყმის (თოფურია 1967, 4-5).

ტაბულა II

სუბიექტურ ნიშანთა ცხრილი

პირი	მხოლობითი რ. A. ხმ. დაწყ. ფ.	B. თანხმ. დაწყ. ფ.	მრავლობითი რ. A. ხმ. დაწყ. ფ.	B. თანხმ. დაწყ. ფ.
			Se ლ- — -დ	ლ-გ- — -დ
1	ხუ- -უ-, *ჰუ-	პრევერბ	Si ხუ- — -დ	-უ-, *ჰუ- — -დ
2	ხ- Ø-, *ჰ-	ად-თან	ხ- — -დ	Ø-, *ჰ- — -დ
3	ლ-, Ø- Ø-		ლ-, Ø- — -ხ	Ø- — -ხ

საენათმეცნიერო ლიტერატურიდან ცნობილია მესამე სუბიექტური პირის ნიშნის უცნაური ბედი ქართველურ ენებში. ყველა დანარჩენი პირი (I, II), როგორც სუბიექტური, ისე ობიექტური, თავსართების საშუალებით იწარმოება, ხოლო მესამე სუბიექტური პირის საწარმოებლად ბოლოსართები გამოიყენება. პროფ. მ. ქალდანის აზრით, სწორედ „ამ გარემოებამ დაარღვია პირის გამოხატვის თანმიმდევრული სისტემა და თავისებური დისონანსი შეიტანა ქართველური ზმნის უღვლილების სისტემაში“ (ქალდანი 1979, 208). ამ თვალსაზრისით ერთგვარ გამონაკლის ვითარებას გვიჩვენებს სვანური ენა, სადაც, სხვა ქართველური ენებისაგან განსხვავებით, რამდენიმე ზმნამ მესამე სუბიექტური პირის ნიშანი /ლ-/ პრეფიქსის სახით შემოგვინახა (შუხარდტი 1895; შანიძე 1925; თოფურია 1931, 2-3; ჩიქობავა 1940, 41). ესენია: ლ-ი „არის“, ლ-ასუ „იყო“, ლ-გგ „დგას“, ლა-ლ-ემ „შეჯამა“, ლა-ლ-გშ „დალია“ (ქალდანი 1979, 208). მიუხედავად მასალის სიმცირისა, ქართველური ენების თითქმის ყველა სპეციალისტი აღიარებდა, რომ ეს /ლ-/ მესამე სუბიექტური პირის ნიშანია და, აქედან გამომდინარე, კეთდებოდა დასკვნა, რომ „სვანურს ოდესღაც I და II პირის მსგავსად III პირისთვისაც გამოყენებული ჰქონია პრეფიქსი: იგი ყოფილა /ლ-/“ (თოფურია 1931, 2-3; ანდღულაძე 1968, 178-200). მ. ქალდანი სვამს კითხვას: „მაგრამ თუ ეს ვარაუდი სწორია, რატომ მხოლოდ რამდენიმე ზმნას შემორჩა იგი? რა მოუვიდა სხვაგან“? (ქალდანი 1979, 209) და ეს კითხვად დარჩება მანამ, სანამ მესამე სუბიექტური პირის ნიშნის კვალი სხვაგანაც არ იქნება მიგნებული მნიშვნელოვანი რაოდენობით (იქვე).

ახალი დამატებითი დიალექტოლოგიური მასალების მოძიებისა და გულდასმით შესწავლის შედეგად დადასტურდა, რომ „უირიბობიექტო ლა- წინდებულიან ზმნებში მესამე სუბიექტური პირის ნიშანი შემონახულია დღემდე მთელ სვანურში, ოღონდ არა მარტო ლ'ს, არამედ მისი ბგერინაცვლის ჲ'სა და ნ'ს სახით“. როგორც ავტორი შენიშნავს, „ჲ ლ'ს პალატალიზაციის შედეგი ჩანს“, რომელიც „გვხვდება ლენტეხურში, ბალსზემოურში, ბალსქვემოურის ბეჩოურ, ცხუმარულ, ფარულ, ლახამულურ კილოკავებსა და ლაშხურისა და ჩუბეხეურის ზოგ თქმაში“, მაგ.:

1. ლო-ხუ-ნ̌არ̌ჰ „გავუნათე“	ლო-ხუ-კ̌აჩ „აღვმართე“
2. ლა-ხ-ნ̌არ̌ჰ	ლა-ხ-კ̌აჩ
3. ლა-ჲ-ნარჰე	ლა-ჲ-კაჩე

როგორც ვხედავთ, /-ჲ-/ მესამე პირს განასხვავებს პირველი და მეორე პირისაგან და იგი ამ პირის ნიშნად მიჩნეულ ლ'ს პოზიციურ ვარიანტს წარმოადგენს. ამ წესს მიჰყვება მ. ქალდანის მიერ ზემოჩამოთვლილ დიალექტებში უირიბობიექტო ლა- წინდებულიანი ზმნის თითქმის ყველა მესამე სუბიექტური პირი: ლა-ჲ-ჩხუარე „გამოფშუნა“, ლა-ჲ-თე „მომკა“, ლ̌ა-ჲ-ღირალ „წაიმღერა“, ლ̌ა-ჲ-შდირალ „წაითამაშა“, ლ̌ა-ჲ-ხირნან „გაჯავრდა“, ლ̌ა-ჲ-წგრნან „გაწითლდა“ და აგრეთვე ე. წ. უსუბიექტო ზმნებიც: ლა-ჲ-შდუე „წამოთოვა“, ლა-ჲ-უჩხე „წამოწვიმა“, ლა-ჲ-კუერმე „გაყინა“, ლ̌ა-ჲ-რჯჰან „განათდა, ინათა“ და სხვ. (ქალდანი 1979, 209-210). ამრიგად, ამ მაგალითებში წარმოდგენილი /-ჲ-/ მესამე სუბიექტური პირის ნიშნად დასახელებული ლ'ს ბგერინაცვლადაა მიჩნეული (ქალდანი 1959, 96-99). ზოგი ენათმეცნიერის ვარაუდით კი, ეს /-ჲ-/ ქცევის ნიშნისეული ხმოვნების ნარედუქციალად არის მიჩნეული (შანიძე 1925, 224), რასაც არ ეთანხმება მ. ქალდანი (1959, 96-99).

დიდძალი დიალექტოლოგიური მასალების მოძიებისა და შესწავლის შედეგად გაირკვა ისიც, რომ „/ლ-/ თავსართის ნაცვლად /ნ-/ გვხვდება მესამე სუბიექტური პირის ნიშნად ბალსქვემოურის კალაშურ, ხერხვაშულ და ლაშხრაშულ მეტყველებაში, ლაშხურის სასაშურ თქმაში, ჩოლურულში, ბალსზემოურის კალურ და ლაღამურ მეტყველებაში და კოდორის ხეობის სვანურის გენწვიშურ თქმაში“ (ქალდანი 1959, 97; ქალდანი 1958, 215-216). აღნიშნულ დიალექტებსა თუ კილოკავებში

უირიბობიექტო ლა- წინდებულიანი ზმნის თითქმის ყველა მესამე სუბიექტური პირი ნ'არით არის წარმოდგენილი, მაგ.:

1. ლო-ხუ-შდირალ „წავითამაშე"	ლო-ხუ-ტებდალ „გავთბი"
2. ლა-ხ-შდირალ	ლა-ხ-ტებდალ
3. ლა-ნ-შდირალ	ლა-ნ-ტებდალ

ნ'არით არის წარმოდგენილი III პირის ფორმაში შემდეგი ზმნებიც: ლა-ნ-ტიხ „დაიბრუნა", ლა-ნ-შხებ „შეკერა", ლა-ნ-წაბურე „გაპარსა", ლა-ნ-მარე „მოამზადა", ლა-ნ-მეზრე „დალოცა და ა. შ. აქაც ჩანს, რომ /ნ-/ მესამე სუბიექტურ პირს განასხვავებს პირველი და მეორე პირისაგან, რაც მეტყველებს იმაზე, რომ სწორედ ამ პირის ნიშანია (ქალდანი 1979, 210).

მაშასადამე, მესამე სუბიექტური პირის უძველეს ნიშნად სვანურში უნდა ვივარაუდოთ /ლ-/ და მისი პოზიციური ვარიანტები /ჲ-/ და /ნ-/, რომლებიც შემოგვინახეს ლა- წინდებულიანმა ზმნებმა (ლა-ლ-ემ „შეჭამა", ლა-ჲ-თე „მომკა", ლა-ნ-ჭემე „წათიბა"...). არც ერთ სხვა წინდებულიან ზმნაში ამ ლ'ს კვალი არ ჩანს, რისი მიზეზიც, მ. ქალდანის ვარაუდით, ის არის, რომ იმ მარტივ წინდებულთაგან (ან-, ად-, ეს- და ლა-) სვანურში, რომლებიც ადრიდანვე ზმნას შეერწყა, ერთადერთია ლა- წინდებული, რომელიც ხმოვანზე ბოლოვდება, დანარჩენები, როგორც ვხედავთ, ყველა ბოლოთანხმოვნიანებია. სწორედ ამ თანხმოვანზე დამთავრებულ წინდებულებთან (თანხმოვანთა თავმოყრის გამო) ვერ გაძლო მესამე სუბიექტური პირის ნიშანმა ლ'მ. რასაც ვერ ვიტყვით ლა- წინდებულიანი ზმნების შესახებ, სადაც მესამე სუბიექტური პირის ნიშნის (ლ'ს ან მისი ბგერინაცვლის ჲ'სა და ნ'ს) შენახვისათვის ხელსაყრელი ფონეტიკური პოზიცია არსებობს. „პირის ნიშანს ამ პოზიციაში ქცევის ნიშნები მოსდევდა. ამ ქცევის ნიშანსა და ლა- წინდებულის ა ხმოვანს შორის იყო მოქცეული მესამე სუბიექტური პირის /ლ-/ თავსართი (*ლა-ლ-აჭემე „წათიბა", *ლა-ლ-ათე „მომკა", *ლა-ლ-იხირნან „გაბრაზდა")". როგორც /ლ-/, ასევე მისი პოზიციური ვარიანტები /ჲ-/ და /ნ-/, ხმოვანთგამყარის როლსაც ასრულებდნენ (ქალდანი 1979, 212).

ამ ფაქტობრივი მასალის საფუძველზე მ. ქალდანი და ალ. ონიანი /ლ-/ პრეფიქსს აღადგენენ საერთოქართველურისათვის სუბიექტური მესამე პირის ნიშნის არქეტიპად, თუმცა ლ'ს გენეზისის შესახებ არსებობს სხვა განსხვავებული მოსაზრებაც, რომელიც ეკუთვნის პროფ. ნ. ანდღულაძეს. მან, ადრიდანვე ცნობილი /ლ-/ თავსართიანი ხუთი სვანური ზმნის ჩვენებაზე დამყარებით, თავის გამოკვლევაში „კლასოვანი და პიროვანი უღვლილების ისტორიის ზოგი საკითხი იბერიულ-კავკასიურ ენებში" ერთ-ერთმა პირველმა სცადა III პირის /ლ-/ თავსართის წარმომავლობის დადგენა კავკასიური ენების მონაცემებზე დაყრდნობითა და ქართველურ ენათა პირის ნიშნების სისტემის შედარებითი ანალიზის საფუძველზე. მისი ცნობილი დებულებებია:

„1. სვანურს მესამე სუბიექტური პირის ნიშანი არ ჰქონდა ისევე, როგორც არ ჰქონდა იგი ქართულს განვითარების გარკვეულ პერიოდში (შდრ. პირველი და მეორე პირის ფორმები).

2. სვანურის /ლ-/ პრეფიქსი მესამე სუბიექტური პირის გამოხატვის საჭიროებას არ გაუჩენია შემდეგშიაც.

3. სვანური ზმნების /ლ-/ პრეფიქსი ნაშთია კლასოვანი უღვლილებისა, რომელიც ამოსავალია ქართველურ ენათა პიროვანი უღვლილებისათვის საერთოდ.

4. /ლ-/ პრეფიქსის დაკარგვა უნდა უკავშირდებოდეს კლასოვანი უღვლილებიდან პიროვან უღვლილებაზე გადასვლასთან დაკავშირებულ ცვლილებებს ზმნის სტრუქტურაში, რაც პირველ რიგში

მესამე პირის უფორმობას გულისხმობს პირის გამოხატვის თვალსაზრისით" (ანდღულაძე 1968, 187).

ზემოთქმულიდან ჩანს, რომ ავტორისათვის ცნობილ ხუთ სვანურ ზმნაში დაცული /ლ-/ თავსართი კვალიფიცირებულია როგორც ნივთის კლასის ექსპონენტი. ამ ვარაუდს არ იზიარებს პროფ. მ. ქალდანი და თვლის, რომ ნ. ანდღულაძის დასკვნები ჯეროვნად დასაბუთებული არაა, რაც გამოიხატება პირველ რიგში იმაში, რომ „ნ. ანდღულაძე თავისი დებულებების ერთ-ერთ ძირითად საბუთად თვლის /ლ-/ თავსართიანი ზმნების სიმცირეს სვანურში" (ქალდანი 1979, 216), რასაც ემყარება სწორედ მისი ერთი ძირითადი დებულება: „სვანური ზმნების /ლ-/ პრეფიქსი ნაშთია კლასოვანი უღვლილებისა"-ო (ანდღულაძე 1968, 187).

ამ დებულებასთან დაკავშირებით მ. ქალდანი აღნიშნავს, რომ „მესამე სუბიექტური პირის ნიშანი სვანურს მხოლოდ ხუთ ზმნაში კი არ შემორჩა, როგორც ეს ნ. ანდღულაძეს ჰგონია, /ლ-/ და მისი პოზიციური ვარიანტები /ნ-/ და /ჲ-/ ... რამდენიმე ასეულ ზმნაშია წარმოდგენილი" (ქალდანი 1979, 217), რაც, მართალია, ჩვენი საილუსტრაციო მასალითაც დადასტურდა, თუმცა საკითხის საბოლოოდ გადაჭრა მაინც ნაადრევი გვეჩვენება.

ნ. ანდღულაძეს მიაჩნია, რომ სვანური ენის გარდაუვალ სტატიკურ ზმნებში /ლ-/ თავსართი მხოლოდ ნაკვთთა პირველი წყების ფორმებში ვლინდება, გარდამავალ ზმნებში კი — მეორე წყების ფორმებში (ანდღულაძე 1968, 179). რასაც არ ეთანხმება პროფ. მ. ქალდანი, რადგანაც „ლ'ს პოზიციური ბგერინაცვალი /ჲ-/ გვხვდება ნაკვთთა პირველი წყების ფორმებში გარდაუვალ ზმნებთანაც (ჲ-ჳრად „წავიდა") და გარდამავალ ზმნებშიც (ჲ-ჳთრე „სვამს", ჲ-ჳგემ „აშენებს", ჲ-ჳრში „საწოლს შლის"...). ასევე ნაკვთთა მეორე წყების ფორმებში ლ'ს პოზიციურ ვარიანტს ნ'ს ან ჲ'ს ვხვდებით არა მარტო გარდამავალ ზმნებში..., არამედ გარდაუვალ ერთპირიან ზმნებშიც" (ქალდანი 1979, 218).

ამასთანავე, ნ. ანდღულაძის აზრით, მესამე პირში გამოვლენილი /ლ-/ პრეფიქსი „ნივთის კატეგორიის ექსპონენტია, ხოლო პირის რომელობის თვალსაზრისით ნივთის კლასის ისეთ სისტემაში, რომელიც ამოსავლად კლასიან სისტემას გულისხმობს, ნივთის კატეგორიის ობიექტის გადმონაშთ ექსპონენტს სწორედ მესამე სუბიექტური პირის ფორმაში უნდა მოველოდეთ, რადგანაც პირველი და მეორე პირის სუბიექტის ფორმებში სუბიექტური პირის ნიშნებია წარმოდგენილი" (ანდღულაძე 1968, 196). ამ თვალსაზრისს არ ეთანხმება პროფ. მ. ქალდანი, რადგანაც, მისი აზრით, „/ლ-/ და მისი პოზიციური ვარიანტები /ნ-/ და /ჲ-/ დიდი რაოდენობით გვხვდება ისეთ გარდაუვალ ერთპირიან ზმნებში, რომლებიც მხოლოდ ადამიანის ანუ სუბიექტის მოქმედებას აღნიშნავენ, სადაც III პირში ნივთის ან ობიექტის არსებობაზე არც ახლა და არც წარსულში ლაპარაკიც შეუძლებელია" (ქალდანი 1979, 219).

ნ. ანდღულაძის აზრით, „სვანურს სუფიქსად მესამე პირის ნიშანი არა აქვს, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ქართულიდან ნასესხებ -ს სუფიქსს. იგივე ითქმის II ტიპის აორისტის თავისებურებათა შესახებ" (ანდღულაძე 1968, 181). ამიტომ „სუფიქსის გაჩენას ვერ დავუკავშირებთ /ლ-/ პრეფიქსის ფუნქციის დაჩრდილვას"-ო (ანდღულაძე 1968, 182).

ამ საკითხთან დაკავშირებით მ. ქალდანი შენიშნავს: „მართალია, სხვა მწკრივებში მესამე სუბიექტური პირის ნიშნად სუფიქსის კვალი არ შეინიშნება, მაგრამ კავშირებითის -ს და განსაკუთრებით აორისტში წარმოდგენილი ვითარება ბევრის მთქმელია. ამ უკანასკნელ მწკრივში რამდენიმე ზმნასთან (მაგ., ესსგურდ-ა „დაჯდა", ადყურდ-ა „დაწვა", ლჳ-ჲ-უჟდ-ა „წაიძინა"...) აორისტის ნიშანი -ა'ს სახით დღემდე არის შემონახული. ეს -ა უნდა ჰქონოდა ამ მწკრივის მესამე პირში ყველა ზმნას: გარდაუვალსაც და გარდამავალსაც... -ა და სხვა სუფიქსები იმ ეპოქის მონაცემები ჩანს, როცა ქართველური ენების პირიანი უღვლილების სტრუქტურაში მოხდა დიდი გარდატეხა,

რომელიც სხვა ქართველური ენების მესამე პირში სუფიქსაციის საბოლოო გამარჯვებითა და პრეფიქსაციის სრული გაქრობით დასრულდა, სვანურში კი სუფიქსაციამ თითქოს მხოლოდ აორისტის და კავშირებითის ფორმაშიღა გაიკაფა გზა და შესაძლებელი გახდა ერთდროულად ორ ნიშანს მოეყარა თავი: /ლ-/ თავსართს, რომელიც ქრონოლოგიურად უწინარესი ჩანს, და -ა ბოლოსართს, რომელიც შედარებით გვიანდელია, მაგრამ ფუძენამდე მაინც ადის, რასაც ქართ.-სვან. -ა და ზან. -უ (< -ო) შესატყვისობის რეალურად არსებობა ადასტურებს" (ქალდანი 1979, 219-220).

პროფ. ნ. ანდღულაძის თვალსაზრისით, სვანურის იმ ზმნებს, რომლებშიც ახლა მესამე სუბიექტური პირის ნიშანი არა გვაქვს, არც არასდროს ჰქონიათ იგი, რადგანაც, მისი აზრით, „/ლ-/ რომ დაკარგულიყო, მას მესამე სუბიექტური პირის ნიშნის ფუნქცია უნდა დაეკარგა, მაგრამ ამ ხუთ ზმნაში ხომ იგივე ფუნქციით — მესამე სუბიექტური პირის ნიშნის ფუნქციით შემოგვრჩა? აწმყოში რაღა ვუყოთ? აწმყოში ხომ მესამე პირი უნიშნოა... ამგვარად, პირის კატეგორიით შემოფარგვლა ამჯერად ვერ ხსნის ძირითად საკითხს, /ლ-/ პრეფიქსიანი ფორმების გადაშენების საკითხს" (ანდღულაძე 1968, 185). მ. ქალდანმა კვლევა-ძიების შედეგად, ჯერ კიდევ ნ. ანდღულაძის ნაშრომის დაბეჭდვამდე დიდი ხნით ადრე დაადასტურა, რომ „/ლ-/ და მისი პოზიციური ბგერინაცვალი /ნ-/ და /ჲ-/ ასეულ ზმნაში შემოგვინახა სვანურმა ენამ" (ქალდანი 1959, 96-100; 1958, 215-217).

როგორც უკვე ვთქვით, ნ. ანდღულაძე /ლ-/ პრეფიქსს კლასოვანი უღვლილების ნაშთად მიიჩნევს სვანურში. კლასოვანი უღვლილება კი, მისი ვარაუდით, „ამოსავალია ქართველურ ენათა პიროვანი უღვლილებისათვის საერთოდ" (ანდღულაძე 1968, 187). ავტორის ამ ვარაუდში, როგორც მ. ქალდანი შენიშნავს, ჩნდება ძალიან ბევრი კითხვები და სერიოზული დაბრკოლებები (ქალდანი 1979, 221-222). საბოლოოდ მ. ქალდანი, ფაქტობრივი მასალის ანალიზის შედეგად, ასეთ დასკვნამდე მივიდა: „სვანურ ზმნებში დაცული /ლ-/ ნიშანი ნაშთად უნდა მივიჩნიოთ III სუბიექტური პირისა" (თოფურია 1967, 3). მისი აზრით, „ამ დებულებას მხარი შეუმაგრა ლ'ს პოზიციურ ბგერინაცვალთა (ჲ: ჲ-გთრე „სვამს", ლა-ჲ-ჳემ-ე „მოთიბა"... და ნ: ლა-ნ-იშ „დალია", ლჳ-ნ-კიდ „აიღო"...) დიდი რაოდენობით გამოვლინებამ სვანური ენის დღევანდელ დიალექტებში" (ქალდანი 1979, 222).

პროფ. დ. მელიქიშვილი იზიარებს კლასოვანი უღვლილების ოდინდელ არსებობას და აქედან გამომდინარე აკეთებს დასკვნას, რომ „პიროვანი უღვლილების ჩამოყალიბების პერიოდში ისახება რა ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიაც (რომელიც პირის კატეგორიის გაგებასაც შეიცავს), სუბიექტურ უღვლილებაში ინკლუზივის ნიშნად ფუნქციადაკარგული /ლ-/ კლასის ნაშთი იქნა გამოყენებული", რაც, მისი აზრით, „მოულოდნელი არ უნდა იყოს" (მელიქიშვილი 1980, 188).

ჩვენი ვარაუდით, ნ'ს შემცველი საანალიზო ზმნური ფორმების სხვაგვარი ინტერპრეტაციაც არ არის გამორიცხული.[1]

თვალსაჩინოებისათვის შევეცდებით პარადიგმის სახით სრულად წარმოვადგინოთ /ლ-/ და მის პოზიციურ ბგერინაცვალთა /ჲ-/ და /ნ-/ პრეფიქსიანი ზმნური ფორმები სვანური ენის დიალექტებისა და ზოგიერთი კილო-კავის მიხედვით. საენათმეცნიერო ლიტერატურაში დაფიქსირებულ საანალიზო მასალას დაემატება ჩვენ მიერ საველე პირობებში მოპოვებული საილუსტრაციო მასალაც:

[1] ამ საკითხთან დაკავშირებით მსჯელობა გვექნება ქვემოთ.

	გზ.	გკ.	ლშზ.	ლნტ.	ჩოლ.	ლხმ.
1	ლო-ხუ-ათ „მოვკვე“	˹ლ˺ო-ხუ-ათ˺	ლო-ხ-თი		ლო-ხ-თი	˹ლ˺ო-ხუ-ათ
2	ლა-ხ-ათ „მომკვე“	˹ლ˺ა-ხ-ათ	ლა-ხ-თი		ლა-ხ-თი	˹ლ˺ა-ხ-ათ
3	ლა-ჲ-თე „მომკა“	ლა-ჲ-თე‖ლა-ნ-თე	ლა-ჲ-თჲე‖ლა-ნ-თჲე	ლა-ჲ-თიე	ლა-ჲ-თჲე‖ლა-ნ-თჲე	ლა-ჲ-თე
1	ლო-ხუ-იცუ „მოვიკიდე“	˹ლ˺ო-ხუ-იცუ	ლო-ხუ-იცუ	ლა-ხუ-იცუ	ლო-ხუ-იცუ	ლა-ხუ-იცუ
2	ლა-ხ-იცუ „მოიკიდე“	˹ლ˺ა-ხ-იცუ	ლე-ხ-იცუ	ლა-ხ-იცუ	ლე-ხ-იცუ	ლა-ხ-იცუ
3	ლა-ჲ-ცუე „მოიკიდა“	ლა-ჲ-ცუე‖ლა-ნ-ცუე	ლე-ნ-ცუე	ლა-ჲ-ცუე	ლე-ჲ-ცუე	ლა-ჲ-ცუე
1	˹ლ˺ო-ხუ-კაჩ „აღვმართე“	˹ლ˺ო-ხ˹უ˺-კაჩ				˹ლ˺ო-ხ˹უ˺-კაჩ
2	˹ლ˺ა-ხ-კაჩ „აღმართე“	˹ლ˺ა-ხ-კაჩ				˹ლ˺ა-ხ-კაჩ
3	ლა-ჲ-კაჩე „აღმართა“	ლა-ჲ-კაჩე				ლა-ჲ-კაჩე
1		ლო-ხუ-კუერმ				ლო-ხუ-კუერმ
2		ლა-ხ-კუერმ				ლა-ხ-კუერმ
3	ლა-ჲ-კუერმე „გაყინა“	ლა-ჲ-კუერმე			ლა-ჲ-კუერმე˺	ლა-ჲ-კუერმე
1	ლო-ხუ-რიჰ „გავანათე“	˹ლ˺ო-ხუ-ნარჰ „მიუნათე“			ლო-ხ-ნარი	˹ლ˺ო-ხუ-ნარჰ
2	ლა-ხ-რიჰ „გაანათე“	˹ლ˺ა-ხ-ნარჰ „მიუნათე“			ლა-ხ-ნარი	˹ლ˺ა-ხ-ნარჰ
3	ლა-ჲ-რჲე‖ლა-ჲ-ნარჰე „გაანათა“	˹ლ˺ა-ხ-ნარჰე „მიუნათა“, მაგრამ ლა-ჲ-ნარჰე „გაანათა“			ლა-ხ-ნარჲე	ლა-ჲ-ნარჰე
1	ლო-ხუ-რჩჩინ „გავავლე“	ლო-ხუ-რჩჩინ				ლო-ხუ-რჩჩინ
2	ლა-ხ-რჩჩინ „გაავლე“	ლა-ხ-რჩჩინ				ლა-ხ-რჩჩინ
3	ლა-ჲ-რჩჩნე „გაავლო“	ლა-ჲ-რჩჩნე				ლა-ჲ-რჩჩნე
1	ლო-ხუ-იჩხუ „წამოვწვიმე“	˹ლ˺ო-ხ˹უ˺-უჩხ	ლო-ხ-უჩხ		ლო-ხ-უჩხ	˹ლ˺ო-ხ˹უ˺-უჩხ
2	ლა-ხ-უიჩხუ „წამოწვიმე“	ლა-ხ-უჩხ	ლა-ხ-უჩხ		ლა-ხ-უჩხ	˹ლ˺ა-ხ-უჩხ
3	ლა-ჲ-უჩხე „წამოწვიმა“	ლა-ჲ-უჩხე‖ლა-ნ-უჩხე	ლა-ნ-უჩხე	ლა-ჲ-უჩხე	ლა-ჲ-უჩხე‖ლა-ნ-უჩხე	ლა-ჲ-უჩხე
1	ლო-ხ-ყუინ „მივიწვინე“	ლო-ხუ-ყუინ	ლო-ხუ-ყუინ	ლა-ხუ-ყუინ	ლო-ხუ-ყუინ	ლა-ხუ-ყუინ
2	ლა-ე-ხ-ყუინ „მიიწვინე“	ლა-ე-ყუინ	ლე-ხ-ყუინ	ლა-ხ-ყუინ	ლე-ხ-ყუინ	ლა-ხ-ყუინ
3	ლა-ჲ-ყუინე „მიიწვინა“	ლა-ჲ-ყუინე‖ლა-ნ-ყუინე	ლე-ჲ-ყუინე	ლა-ჲ-ყუინე	ლე-ჲ-ყუინე	ლა-ჲ-ყუინე
1	ლო-ხუ-შდუუ „წამოვთოვე“	˹ლ˺ო-ხუ-შდუუ	ლო-ხუ-შდუუ		ლო-ხუ-შტუუ	˹ლ˺ო-ხუ-შდუუ
2	ლა-ხ-შდუუ „წამოთოვე“	˹ლ˺ა-ხ-შდუუ	ლა-ხ-შდუუ		ლა/ე-ხ-შტუუ	˹ლ˺ა-ხ-შდუუ
3	ლა-ჲ-შდუე „წამოთოვა“	ლა-ჲ-შდუე‖ლა-ნ-შდუე	ლა-ნ-შდუუე	ლა-ჲ-შტუუე	ლა/ე-ჲ-შტუუე‖ლუ-ნ-შტუუ	ლა-ჲ-შდუე
1					ლო-ხ-შყოდ²	
2					ლა- ხ-შყოდ	
3	ლა-ჲ-შყუედ „გარეცხა“	ლა-ჲ-შყუედ		ლა-ჲ-შყუედ	ლა-ხ-შყოდე	ლა-ჲ-შყუედ

[1] ჩვენ მიერ წარმოდგენილი პარადიგმატული სისტემიდან თვალნათლივ ჩანს, რომ ჲ (‖ლ/ნ) მესამე პირს ნამდვილად განასხვავებს პირველი ორისაგან, რაც, ერთი შეხედვით, იმის საფუძველს იძლევა, რომ აღნიშნული ფორმანტები (ლ/ნ/ჲ) მე-3 სუბიექტური პირის პრეფიქსებად მივიჩნიოთ, თუმცა საკითხის საბოლოოდ გადაჭრა მაინც ნაადრევად გვეჩვენება.

[2] მოცემული ზმნური ფორმა „მივარეცხე“-ს მნიშვნელობით გამოიყენება ჩოლურულში.

№	ბრ.	ბ.ქ.	ლ.მ.	ლ.ტ.	ჩ.ლ.	ლ.მ.
1	ლო-ხ-ჩე-ჩხვარ „ტაძრისებური“	ლო-ხ-ჩე-ჩხვარ				ლ[illegible]-ხ-ჩე-ჩხვარ
2	ლა-ხ-ჩხვარ „ტაძრისებური“	ლა-ხ-ჩხვარ				[illegible]ა-ხ-ჩხვარ
3	ლა-ა-ჩხვარე „ტაძრისებრი“	ლა-ა-ჩხვარე				ლა-ა-ჩხვარე
1		ლო-ხ-ფურ-ზე-ვენ „ლაფუთელი“		ლა-ა-ფურ-ზე-ვენე		ლა-ა-ფურ-ზე-ვენე
2		ლა-ხ-ფურ-ზე-ვენ „ლაფუთელი“				
3		ლა-ა-ფურ-ზე-ვენე „ლაფუთელა“				
1	ლო-ხ-ე-ტხერილ „ტაძრული“	ლო-ხ-ე-ტხერილ				ლო-ხ-ე-ტხერილ
2	ლა-ხ-ტხერილ „ტაძრული“	ლა-ხ-ტხერილ				ლა-ხ-ტხერილ
3	ლა-ა-ტხერილე „ტაძრულა“	ლა-ა-ტხერილე				ლა-ა-ტხერილე
1	ლო-ჩ-ჭვე „ძროხიანი“	ლო-ჩ-ჭვე		ლა-ა-ჭვე-ე		ლო-ჩ-ჭვე
2	ლა-ჩ-ჭვე „ძროხიანი“	ლა-ჩ-ჭვე				ლა-ჩ-ჭვე
3	ლა-ა-ჭვე-ე „ძროხიანა“	ლა-ა-ჭვე-ე				ლა-ა-ჭვე-ე
1		ლა-ხ-ა-ხარ „ტაძარი“				
2						
3						
1	ლო-ხ-ე-ნ-ძვილ „ვრცელი“	ლო-ხ-ე-ნ-ძვილ	ლო-ხ-ე-ძვილ	ლა-ხ-ე-ნ-ძვილ	ლო-ხ-ე-ძვილ	ლა-ხ-ე-ნ-ძვილ
2	ლა-ხ-ე-ნ-ძვილ „ვრცელი“	ლა-ხ-ე-ნ-ძვილ	ლა-ხ-ე-ძვილ	ლა-ხ-ე-ნ-ძვილ	ლა-ხ-ე-ძვილ	ლა-ხ-ე-ნ-ძვილ
3	ლა-ა-ე-ნ-ძვილე „ვრცელა“	ლა-ა-ე-ნ-ძვილ[illegible]-ა-ნ-ძვილ	ლა-ა-ე-ძვილე	ლა-ა-ე-ნ-ძვილ	ლა-ნ-ძვილ[illegible]-ა-ძვილე	ლა-ა-ე-ნ-ძვილ
1	ლ[illegible]-ხ-ე-ყ-ყ[illegible]	ლ[illegible]-ხ-ე-ყ-ყ[illegible]				ლ[illegible]-ხ-ე-ყ-ყ[illegible]
2	ლა-ხ-ე-ყ-ყ[illegible]	ლა-ხ-ე-ყ-ყ[illegible]				ლა-ხ-ე-ყ-ყ[illegible]
3	ლა-ა-ყ-ყ[illegible]	ლა-ა-ყ-ყ[illegible]ლა-ა-ყ-ყ[illegible]				ლა-ა-ყ-ყ[illegible]
1	ლ[illegible]-ა-ლ[illegible]	ლა-ნ-ლ[illegible]-ა-ლ[illegible]				ლა-ა-ლ[illegible]
2	ლა-ა-ლ[illegible]					
3	ლა-ა-ლ[illegible]					
1	[illegible]-ხ-ე-ნ-ძვილ „ვრცელი“	[illegible]-ხ-ე-ნ-ძვილ				[illegible]-ხ-ე-ნ-ძვილ
2	[illegible]-ხ-ე-ნ-ძვილ „ვრცელი“	[illegible]-ხ-ე-ნ-ძვილ				[illegible]-ხ-ე-ნ-ძვილ
3	[illegible]-ა-ე-ნ-ძვილე „ვრცელა“	[illegible]-ა-ე-ნ-ძვილ[illegible]-ა-ნ-ძვილ				[illegible]-ა-ე-ნ-ძვილ
1	ლო-ხ-ჩე-ჩხვარ „ტაძრისებური“	ლო-ხ-ჩე-ჩხვარ	ლო-ხ-ძვილ	ლა-ხ-ე-ძვილ	ლო-ხ-ძვილ	ლო-ხ-ჩე-ჩხვარ
2	ლა-ხ-ჩხვარ „ტაძრისებური“	ლა-ხ-ჩხვარ	ლა-ხ-ძვილ	ლა-ხ-ე-ძვილ	ლა-ხ-ძვილ	ლა-ხ-ჩხვარ
3	ლა-ა-ჩხვარე „ტაძრისებრი“	ლა-ა-ჩხვარე	ლა-ა-ძვილე	ლა-ა-ე-ძვილ	ლა-ნ-ძვილ[illegible]-ა-ძვილე	ლა-ა-ჩხვარე
1	ლო-ხ-ჩე-ჩხვარ „ტაძრისებური“	ლო-ხ-ჩე-ჩხვარ	ლო-ხ-ძვილ	ლა-ხ-ე-ძვილ	ლო-ხ-ძვილ	ლო-ხ-ჩე-ჩხვარ
2	ლა-ხ-ჩხვარ „ტაძრისებური“	ლა-ხ-ჩხვარ	ლა-ხ-ძვილ	ლა-ხ-ე-ძვილ	ლა-ხ-ძვილ	ლა-ხ-ჩხვარ
3	ლა-ა-ჩხვარე „ტაძრისებრი“	ლა-ა-ჩხვარე	ლა-ა-ძვილე	ლა-ა-ე-ძვილ	ლა-ნ-ძვილ[illegible]-ა-ძვილე	ლა-ა-ჩხვარე
1	ლო-ხ-ჩე-ჩხვარ „ტაძრისებური“	ლო-ხ-ჩე-ჩხვარ	ლო-ხ-ძვილ	ლა-ხ-ე-ძვილ	ლო-ხ-ძვილ	ლო-ხ-ჩე-ჩხვარ
2	ლა-ხ-ჩხვარ „ტაძრისებური“	ლა-ხ-ჩხვარ	ლა-ხ-ძვილ	ლა-ხ-ე-ძვილ	ლა-ხ-ძვილ	ლა-ხ-ჩხვარ
3	ლა-ა-ჩხვარე „ტაძრისებრი“	ლა-ა-ჩხვარე	ლა-ა-ძვილე	ლა-ა-ე-ძვილ	ლა-ნ-ძვილ[illegible]-ა-ძვილე	ლა-ა-ჩხვარე

	ბზ.	ბქ.	ლმბ.	თრტ.	ჩოლ.	ლხქ.
1	ლო-ხ-ჭე-ჯმერი „მოგიხმარე“	ლი-ხ-ჭე-მარე	ლო-ხ-ჭემარ	ლო-ხ-ჭემარ	ლო-ხ-ჭე-ჯმერ	
2	ლუ-ხ-ჭე-ჯმერი „მოიხმარე“	ლუ-ხ-ჭე-მარე	ლუ-ხ-ჭემარ	ლუ-ხ-ჭემარ	ლუ-ხ-ჭე-ჯმერ	
3	ლჳე-ა-ჭემერ „მოიხმარა“	ლჳე-ა-ჭემერ„ლი-ნ-ჭემე	ლჳ-ა-ჭემერ„ლი-ა-ჭემე	ლჳ-ა-ჭემერ	ლჳ-ა-ჭე-ჯმერ	
1	ლო-ხ-ჭე-ზელალ „ვიარე“	ლი-ხ-ჭე-ზელალ	ლო-ხ-ჭე-ზელალ	ლო-ხ-ჭე-ზელალ	ლო-ხ-ჭე-ზელალ	
2	ლი-ხ-ჭე-ზელალ „იარე“	ლი-ხ-ჭე-ზელალ	ლი-ხ-ჭე-ზელალ	ლი-ხ-ჭე-ზელალ	ლი-ხ-ჭე-ზელალ	
3	ლა-ა-ჭე-ზელალე „იარა“	ლა-ა-ჭე-ზელალე	ლა-ა-ჭე-ზელალე	ლა-ა-ჭე-ზელალე	ლა-ა-ჭე-ზელალე	
1	ლო-ხ-ჭე-ითერ „ვისწავლე“	[illegible]-ხ-ჭე-ითერ		ლო-ხ-ჭე-ითერ	[illegible]-ხ-ჭე-ითერ	
2	ლი-ხ-ითერ „ისწავლე“	[illegible]-ხ-ითერ		ლი-ხ-ითერ	[illegible]-ხ-ითერ	
3	ლა-ა-ითერ	ლა-ა-ითერ[illegible]-ნ-ითერ		ლუ-ა-ითერ	ლა-ა-ითერ	
1	ლო-ხ-ჭე-ილებილ „ვასრულებდი“	ლი-ხ-ჭე-ილებილ	ლო-ხ-ჭე-ილებილ	ლი-ხ-ჭე-ილებილ	ლი-ხ-ჭე-ილებილ	
2	ლი-ხ-ილებილ „ასრულებდი“	ლი-ხ-ილებილ	ლი-ხ-ილებილ	ლი-ხ-ილებილ	ლი-ხ-ილებილ	
3	ლა-ა-ჭერ „ასრულებდა“	ლა-ა-ჭემერ[illegible]-ნ-ჭერ	ლა-ა-ჭერ	ლა-ა-ჭერ	ლა-ა-ჭერ	
1	ლო-ხ-ჭე-ჯმერ „მოგიხმარე“	ლი-ხ-ჭე-ჯმერ	ლო-ხ-ჭე-ჯმერ	ლო-ხ-ჭე-ჯმერ	ლო-ხ-ჭე-ჯმერ	
2	ლუ-ხ-ნაჯმერ „მოიხმარე“	ლუ-ხ-ნაჯმერ	ლუ-ხ-ნაჯმერ	ლუ-ხ-ნაჯმერ	ლუ-ხ-ნაჯმერ	
3	ლჳე-ა-ნაჯმერ „მოიხმარა“	ლჳ-ა-ნაჯმერ	ლჳ-ა-ნაჯმერ	ლჳ-ა-ნაჯმერ	ლჳ-ა-ნაჯმერ	
1	ლო-ხ-ჭუჯუნელ „ვრთო გავბერდე“	ლო-ხ-ჭუჯუნელ	ლო-ხ-ნაჯუნელ	ლო-ხ-ნაჯუნელ	ლო-ხ-ჭუჯუნელ	
2	ლუ-ხ-ჭუჯუნელ „ერთო გაბერდე“	ლუ-ხ-ჭუჯუნელ	ლუ-ხ-ნაჯუნელ	ლუ-ხ-ნაჯუნელ	ლუ-ხ-ჭუჯუნელ	
3	ლჳ-ა-ნუჯუნელე „ერთო გაბერა“	ლჳ-ა-ნუჯუნელე	ლჳ-ა-ნაჯუნელე	ლჳ-ა-ნაჯუნელე	ლჳ-ა-ნუჯუნელე	
1						
2						
3	ლჳ-ა-ჩოგჯან „ანთასპარეზე“	ლჳ-ა-ჩოგჯან		ლჳ-ა-ჩოგჯან	ლჳ-ა-ჩოგჯან	
1	ლო-ხ-ჭე-სეგილალ „ვაუფუნებდე მოფიცხებდე“	ლო-ხ-ჭე-სეგილალ	ლო-ხ-სეგილალ	ლო-ხ-სეგილალ	ლო-ხ-ჭე-სეგილალ	
2	ლი-ხ-სეგილალ „ვაიფუნებდე იპრეხდე“	ლი-ხ-სეგილალ	ლი-ხ-სეგილალ	ლი-ხ-სეგილალ	ლი-ხ-სეგილალ	
3	ლჳ-ა-სეგილალე „აიფუნებდა იპრეხდა“	ლჳ-ა-სეგილალე[illegible]-ნ-სეგილალე	ლჳ-ა-სეგილალე	ლჳ-ა-სეგილალე[illegible]-ნ-სეგილალე	ლჳ-ა-სეგილალე	
1	ლო-ხ-ჭე-სეგერ „ვაუფუნებ“	ლო-ხ-ჭე-სეგერ			ლი-ხ-ჭე-სეგერ	
2	ლი-ხ-სეგერ „ვაიფუნებ“	ლი-ხ-სეგერ			ლი-ხ-სეგერ	
3	ლჳ-ა-სეგერე „ვაიფუნებს“	ლჳ-ა-სეგერე[illegible]-ნ-სეგერე			ლჳ-ა-სეგერე	

	ბზ.	ბქ.	ლშ.	ლნტ.	ჩოლ.	ლტქ.
1			ლოო-ხჭ-ფიქრ ჯ-ფიფიქრე" ლუ-ხ-ფიქრ ჯ-ფიფიქრე" ლუ-ნ-ფიქრე ჯ-ფიფიქრა"			
2				ლა-ა-ქსეთრე ჯ-ფიფიქრა"		
3						
1						
2						
3						
1	ლოო-ხჭ-ტებ-ლ ჯ-ტებ" ლა-ხ-ტებ-ლ ჯ-ტებ" ლა-ა-ტებ-ლ ჯ-ტებ"	ლოო-ხჭ-ტებ-ლ ლუ-ხ-ტებ-ლ ლუ-ა-ტებ-ლ	ლა-ხჭ-ტებ-ლ ლა-ხ-ტებ-ლ ლა-ა-ტებ-ლ	ლოო-ხჭ-ტებ-ლ ლუ-ხ-ტებ-ლ ლუ-ა-ტებ-ლ	ლო-ხჭ-ტებ-ლ ლო-ხ-ტებ-ლ ლო-ა-ტებ-ლ
1	ლოო-ხჭ-ტ-ლ ჯ-ტ" ლა-ხ-ტ-ლ ჯ-ტ" ლა-ა-ტ-ლ ჯ-ტ"	ლოო-ხჭ-ტ-ლ ლუ-ხ-ტ-ლ ლუ-ნ-ტ-ლ	ლა-ხჭ-ტ-ლ ლა-ხ-ტ-ლ ლა-ა-ტ-ლ	ლოო-ხჭ-ტ-ლ ლუ-ხ-ტ-ლ ლუ-ნ-ტ-ლ	ლო-ხჭ-ტ-ლ ლო-ხ-ტ-ლ ლო-ა-ტ-ლ
2	ლოო-ხჭ-ლ ჯ-ტ" ლა-ხ-ლ ჯ-ტ" ლა-ა-ლ ჯ-ტ"	ლოო-ხჭ-ლ ლუ-ხ-ლ ლუ-ნ-ლ	ლა-ხჭ-ლ ლა-ხ-ლ ლა-ა-ლ	ლოო-ხჭ-ლ ლუ-ხ-ლ ლუ-ნ-ლ	ლო-ხჭ-ლ ლო-ხ-ლ ლო-ა-ლ
3	ლოო-ხჭ-ნ ჯ-ტ" ლა-ხ-ნ ჯ-ტ" ლა-ა-ნ ჯ-ტ"	ლოო-ხჭ-ნ ლუ-ხ-ნ ლუ-ნ-ნ	ლა-ხჭ-ნ ლა-ხ-ნ ლა-ა-ნ	ლოო-ხჭ-ნ ლუ-ხ-ნ ლუ-ნ-ნ	ლო-ხჭ-ნ ლო-ხ-ნ ლო-ა-ნ
1						
2		ლოო-ხ-ტ-ლ „ჩაგობნე" ლუ-ხ-ჯიპან „ტაიძნე" ლუ-ნ-ჯიპან „ტაიძნა"			
3						
1	ლოო-ხ-ტ-ლ „ჩაგობნე" ლა-ხ-ტ-ლ „ტაიძნე" ლა-ა-ტ-ლ „ტაიძნა"	ლოო-ხ-ლ-ნ ლუ-ხ-ლ-ნ ლუ-ნ-ლ-ნ	ლა-ხ-ლ-ნ ლა-ხ-ლ-ნ ლა-ა-ლ-ნ	ლოო-ხ-ლ-ნ ლუ-ხ-ლ-ნ ლუ-ნ-ლ-ნ	ლო-ხ-ლ-ნ ლო-ხ-ლ-ნ ლო-ა-ლ-ნ
1	ლოო-ხ-ტ-ლ-ნ „ჩაგობნე" ლა-ხ-ტ-ლ-ნ „ტაიძნე" ლა-ა-ტ-ლ-ნ „ტაიძნა"			ლოო-ხ-ტ-ლ-ნ ლუ-ხ-ტ-ლ-ნ ლუ-ნ-ტ-ლ-ნ	ლო-ხ-ტ-ლ-ნ ლო-ხ-ტ-ლ-ნ ლო-ა-ტ-ლ-ნ
2						
3						
1	ლოო-ხ-ტ-ლ-ნ „ჩაგობნე" ლა-ხ-ტ-ლ-ნ „ტაიძნე" ლა-ა-ტ-ლ-ნ „ტაიძნა"	ლოო-ხ-ტ-ლ-ნ ლუ-ხ-ტ-ლ-ნ ლუ-ნ-ტ-ლ-ნ	ლა-ხ-ტ-ლ-ნ ლა-ხ-ტ-ლ-ნ ლა-ა-ტ-ლ-ნ	ლოო-ხ-ტ-ლ-ნ ლუ-ხ-ტ-ლ-ნ ლუ-ნ-ტ-ლ-ნ	ლო-ხ-ტ-ლ-ნ ლო-ხ-ტ-ლ-ნ ლო-ა-ტ-ლ-ნ

	ზმ.	ზქ.	ლშმ.	ლტქ.	ჩოლ.	ლხმ.
1			ლი-ხ-ლარ-ალ „წყვილში“			
2			ლუ-ხ-ლარ-ალ „წითლებში“			
3			ლუ-ნ-ლარ-ალ „წითლებზე“			
1				ლა-ხ-ტრელ-ალ „წვიმაზე“	ლი-ხ-შხებ-ალ	ლი-ხ-შხებ-ალ
2				ლა-ხ-ტრელ-ალ „წვიმაში“	ლე/ა-ხ-შხებ-ალ	ლა-ხ-შხებ-ალ
3				ლა-ა-ტრელ-ალ/ალე „წვიმაზე“	ლუ-ა-შხებ-ალე	ლა-ა-შხებ-ალე
1	ლი-ხ-შხებ-ალ „შვილზე“	ლი-ხ-შხებ-ალ	ლი-ხ-შხებ-ალ		ლი-ხ-შხებ-ალ	ლი-ხ-შხებ-ალ
2	ლა-ხ-შხებ-ალ „შესარე“	ლა-ხ-შხებ-ალ	ლუ-ხ-შხებ-ალ		ლე/ა-ხ-შხებ-ალ	ლა-ხ-შხებ-ალ
3	ლა-ა-შხებ-ალე „შესარა“	ლა-ა-შხებ-ალე	ლუ-ნ-შხებ-ალე		ლუ-ა-შხებ-ალე	ლა-ა-შხებ-ალე
1	ლი-ხ-ლებ-ალ „ძეგანის“	ლი-ხ-ლებ-ალ	ლი-ხ-ლებ-ალ	ლი-ხ-ლებ-ან	ლი-ხ-ლებ-ან	ლი-ხ-ლებ-ან
2	ლა-ხ-ლებ-ალ „ძეგანის“	ლა-ხ-ლებ-ან	ლა-ხ-ლებ-ან	ლა-ხ-ლებ-ან	ლა-ხ-ლებ-ან	ლა-ხ-ლებ-ან
3	ლა-ა-ლებ-ალ „ძეგანის“	ლა-ა-ლებ-ან‖ლა-ნ-ლებ-ან		ლა-ა-ლებ-ან	ლა-ა-ლებ-ან	ლა-ა-ლებ-ან
1	ლი-ხ-წვრნ-ალ „ბავშვიოლი“	ლი-ხ-წვრნ-ან				ლი-ხ-წვრნ-ან
2	ლა-ხ-წვრნ-ალ „ბავშვიოლი“	ლა-ხ-წვრნ-ან				ლა-ხ-წვრნ-ან
3	ლა-ა-წვრნ-ალ „ბავშვიოლა“	ლა-ა-წვრნ-ან				ლა-ა-წვრნ-ან
1	ლი-ხ-ბატ-ალ „წვიმიბატივე“	ლი-ხ-ბატ-ალ	ლი-ხ-ბატ-ალ	ლა-ხ-ბატ-ალ	ლი-ხ-ბატ-ალ	ლი-ხ-ბატ-ალ
2	ლა-ხ-ბატ-ალ „წიმიბატივე“	ლა-ხ-ბატ-ალ	ლუ-ხ-ბატ-ალ	ლა-ხ-ბატ-ალ	ლა/ა-ხ-ბატ-ალ	ლა-ხ-ბატ-ალ
3	ლა-ა-ბატ-ალე „წიმიბატივე, ლაბატა“	ლა-ა-ბატ-ალე	ლუ-ნ-ბატ-ალ	ლა-ა-ბატ-ალ	ლუ-ა-ბატ-ალე	ლა-ა-ბატ-ალ
1	ლი-ხ-ხირნ-ან „ბავშვიობი“	ლი-ხ-ხირნ-ან			ლი-ხ-ხირნ-ან	ლა-ხ-ხირნ-ან
2	ლა-ხ-ხირნ-ან „ბავშვიობი“	ლა-ხ-ხირნ-ან			ლუ-ხ-ხირნ-ან	ლა-ხ-ხირნ-ან
3	ლა-ა-ხირნ-ან „ბავშვიობა“	ლა-ა-ხირნ-ან			ლა-ა-ხირნ-ან	ლა-ა-ხირნ-ან
1	ლი-ხ-ებ-ალ „ძოვებელი, ბოგითალე“	ლი-ხ-ებ-ალ	ლი-ხ-ებ-ალ	ლა-ხ-ებ-ალ'	ლი-ხ-ებ-ალ	ლა-ხ-ებ-ალ
2	ლა-ხ-ებ-ალ „ძოვებელი, მოითალე“	ლა-ხ-ებ-ალ	ლუ-ხ-ებ-ალ	ლა-ხ-ებ-ალ'	ლუ-ხ-ებ-ალ	ლა-ხ-ებ-ალ
3	ლა-ა-ებ-ალ „ძოვებლა, მოითალა“	ლა-ა-ებ-ან‖ლა-ნ-ებ-ან	ლუ-ნ-ებ-ალ	ლა-ა-ებ-ალ	ლუ-ა-ებ-ალ	ლა-ა-ებ-ალ

	ბზ.	ბქ.	წზხ.	ლბტ.	ჩოლ.	ლხმ.
1	ხჭე-ი „ვარ“	ხჭე-ი	ხჭე-ი	ხჭე-ი	ხჭე-ი	ხჭე-ი
2	ხ-ი „ხარ“	ხ-ი	ხ-ი	ხ-ი	ხ-ი	ხ-ი
3	ლი-ი „არის“	ლი-ი	ლი-ი	ლი-ი	ლი-ი	ლი-ი
1	ხჭე-ვსიც „ვიყავით“	ხჭე-ვსიც	ხჭე-ას	ხჭე-ას	ხჭე-ას	ხჭე-ვსიც
2	ხ-ვსიც „იყავით“	ხ-ვსიც	ხ-ას	ხ-ას	ხ-ას	ხ-ყსიც
3	ლა-ვსიც „იყო“	ლა-ვსიც	ლა-ას	ლა-ას	ლა-ას	ლა-ვსიც
1	ხ-ჳ(← ხჭე-ჳა) „ვიდოდით“	ხ-ჳა (← ხჭე-ჳა)	ხ-ჳა (← ხჭე-ჳა)	ხ-ჳა (← ხჭე-ჳა)‖ლა-ჳ-ი	ხ-ჳა (← ხჭე-ჳა)	ხ-ჳა (← ხჭე-ჳა)
2	ხ-ჳა „იდოდი“	ხ-ჳა	ხ-ჳა	ჯხ-ხჭე-ი		
3	ლ-ჳა „იდა“	ლ-ჳა	ლ-ჳა	ხ-ჳა‖ლ-ჳახი	ხ-ჳა	ხ-ჳა
				ლ-ჳა	ლ-ჳა	ლ-ჳა
1	ხ-ჳსიც (← ხჭე-ჳსიც) „ვდიოდით“			ხჭე-ვსიც		
2	ხ-ჳსიც „იდიოდი“			ხ-ვსიც		
3	ა-ჳსიც „იდიოდა“			ა-ჳსიც		
1	ხ-ჳ-ი (← ხჭე-ჳსიც) „ვდიოდე“	ხ-ჳ-ი (← ხჭე-ჳსიც) „ვდიოდე“		ხ-ვ-ი		
2	ხ-ჳ-ი „იდიოდე“	ხ-ჳ-ი „იდიოდე“		ხ-ი		
3	ა-ჳ-ი „იდიოდეს“	ა-ჳ-ი „იდიოდეს“		ა-ი‖ა-ი		
1	ხ-ჳ-ი (← ხჭე-ჳსიც) „ვდიოდე“	ხ-ჳ-ი (← ხჭე-ჳსიც) „ვდიოდე“		ხჭე-ხჭე-ვ‖ლა-ხჭე-ვ	ხჭე-ხჭე-ვ	ხჭე-ხჭე-ვ
2	ხ-ჳ-ი „იდიოდე“	ხ-ჳ-ი „იდიოდე“		ხ-ვ-ი	ხ-ვ-ი	ხ-ვ-ი
3	ა-ჳ-ი „იდიოდეს“	ა-ჳ-ი „იდიოდეს“		ა-ი‖ა-ი	ა-ვ-ი	ა-ვ-ი
1						
2						
3						

ა-ბეჩილ „წუკილას“

ლა- წინდებულიანი ზმნების უმრავლესობას, როგორც მოცემული პარადიგმიდან თვალნათლივ ჩანს, აორისტსა და აწმყოში სამივე პირის ფორმა ეწარმოებათ, თუმცა გამონაკლისის სახით შეგვხვდა რამდენიმე **ლა-** პრეევერბიანი ზმნური ფორმა, რომელთაც **ლა-** მხოლოდ მესამე პირის ფორმაში აქვთ შემორჩენილი (შდრ. ლნტ.: ლა̈-**ჲ**-თიე „მომკა“, ლა-**ჲ**-შტუუე „წამოთოვა“, ლა̈-**ჲ**-შუუედ „გარეცხა“, ლა̈-**ჲ**-ფურშკუინე „დაფშვნა“, ლა-**ჲ**-ჭემ-ე „მოთიბა, წათიბა“, ლა̈-**ჲ**-ჯგმ̈არე „მოიხმარა“, ლა-**ჲ**-ჭკუარე „გაიფიქრა“; ბზ., ჩოლ. ლა-**ჲ**-კუერმე „გაყინა“; ზს. ლა-**ჲ**-შუუედ „გარეცხა“; ლხმ. ლა-**ჲ**-ფურშგუინე „დაფშვნა“; ბქ. ლა-**ნ**-ბა/ა̈რ, ლხმ. ლა-**ჲ**-ბარ „დაბანა“; ბქ. ლა-**ნ**-ლექურე||ლა-**ჲ**-ლექურე „დაფქვა“; ბზ. ლა̈-**ჲ**-რგჰა̈ნ, ბქ., ლნტ. ლა̈-**ჲ**-რგჰან „განათდა, ინათასავით“; ლშხ. **ჲ**-გჩად „წავიდა“ და ა. შ.), პირველსა და მეორე პირში კი სხვა ზმნისწინები ენაცვლება. ფაქტია, რომ მესამე პირის ფორმათა წარმოებაც საკმაოდ შერყეულია სვანურში[1], რაც გვაფიქრებინებს, რომ საქმე გვაქვს სწორედ ინოვაციასთან.

არნ. ჩიქობავას ენათმეცნიერების ინსტიტუტის მეცნიერთანამშრომლის, ბალსზემოელი, რ. იოსელიანისთვის **ლა-ჲ-შუუედ** „გარეცხა“, **ლა-ჲ-რგჩხნე** „გაავლო“, **ლა-ჲ-კუერმე** „გაყინა“ და ა. შ. ტიპის ფორმათა წარმოება უცხო ნამდვილად არ არის, თუმცა მათ პარალელურად **ლა̈-შუუედ||ა-შუუედ, ად-რგჩხნე, ად-კუერმე** ტიპის ფორმებსაც იყენებს.

მასალაზე დაკვირვებამ აჩვენა, რომ სხვაობაა ერთი დიალექტის შიგნითაც კი. ჩვენ მეტი თვალსაჩინოებისათვის სპეციალურად შევისწავლეთ და აღვნუსხეთ **ლა-** წინდებულიანი ზმნები ლახამულური კილოკავის მიხედვით და შევუდარეთ ბალსქვემოური დიალექტის სხვა კილოკავის მონაცემებს. აღნიშნული მასალის მოძიებაში დაგვეხმარა არნ. ჩიქობავას ენათმეცნიერების ინსტიტუტის მეცნიერთანამშრომელი რ. ჭკადუა, რომელიც დიდი ხანია მუშაობს სვანური ზმნის მორფოლოგიაზე. გაირკვა, რომ ლახამულური კილოკავი, რომელიც დიდი არქაულობით გამოირჩევა, **ლა-** წინდებულიან ზმნათა ხმარების მხრივ, ბალსქვემოური დიალექტის სხვა კილოკავებისაგან დიდად არ განსხვავდება. თუმცა უნდა ითქვას, რომ მესამე პირში სუბიექტური პირის გამოსახატავად იშვიათი გამონაკლისების გარდა /ლ-/-ს პოზიციურ ბგერინაცვლად მიჩნეული /**ჲ**-/ გვხვდება; რაც შეეხება /**ნ**-/-ს, იგი სულ ორიოდე ზმნაში დაფიქსირდა (შდრ., ლხმ. ლა̈-**ნ**-ემ „შეჭამა“, ლა-**ნ**-იშ „დალია“), რომელიც ისედაც ცნობილი იყო საენათმეცნიერო ლიტერატურიდან.

მართალია, ბალსზემოურში, I და II პირში, როგორც ჩვენ მიერ შედგენილი პარადიგმიდან ჩანს, ლა-**ჲ**-შუუედ||**ლა̈-შუუედ** (||**ა-შუუედ**) „გარეცხა“ ფორმას **ო-შუოდ** „გავრეცხე“, **ა-შუოდ** „გარეცხე“ ფორმები უპირისპირდება, მაგრამ რადგან ბალსზემოურ მეტყველებაში იშვიათად||სპორადულად მაინც დაჩნდება **ლო̈-**შუოდ „გავრეცხე“ ფორმაც, ეს იმაზე მეტყველებს, რომ **ლა-** წინდებულიანი ზმნები I და II პირსაც აწარმოებდნენ (შდრ. მრავლობითი რიცხვის ფორმა — **ლო̈-ხ-**ოშუუდ „გავურეცხე“). საინტერესოა, რამ გამოიწვია **ლა-** წინდებულისეული ხმოვნის სიგრძე ბალსზემოურ **ლა̈-**შუუედ ფორმაში, როდესაც **ლა-ჲ-**შუუედ ფორმაში იგივე **ლა-** უგრძელხმოვნოდ არის წარმოდგენილი? როგორც ჩანს, აქ საქმე გვაქვს კომბინატორულ სიგრძესთან. სვანურში, კერძოდ, სვანური ენის გრძელხმოვნიან დიალექტებში, არის შემთხვევები, როდესაც ფუძისეული (ან თანდებულისეული) **ი** ხმოვანი წინამავალი ხმოვნის გავლენით ხმოვნობას კარგავს, თვითონ იოტად იქცევა და შემდეგ გამვლენელ ხმოვანს აგრძელებს [ჟღენტი 1949, 75 (შდრ. ლშხ. **ბა̈რახ||ბა̈ჲრახ** „ბაირაღი“ — იხ. მ. საღლიანი, ნასესხობანი სვანურ ენაში, საკანდიდატო დისერტაცია, თბ., 2005)]. ვფიქრობთ, რომ აქაც ანალოგიურ მდგომარეობასთან გვაქვს საქმე. **ლა-ჲ-**შუუედ და **ლა̈-**შუუედ „გარეცხა“ ფორმითაც და შინაარსითაც თითქმის ერთი და იგივეა, მათ შორის რაიმე სემანტიკურ სხვაობას ვერ ვხედავთ. როგორც ჩანს, მესამე სუბიექტური პირის ნიშნად მიჩნეული /**ლ**-/-ს პოზიციური ბგერინაცვლის /-**ჲ**-/-ის გაქრობამ მოახდინა გავლენა წინამავალ წინდებულისეულ **ა-**ზე და დააგრძელა. საანალიზო ფორმის ფონეტიკური ტრანსფორმაცია კი ასე წარმოგვიდ-

[1] ძველი თაობის წარმომადგენლები უფრო ხშირად ხმარობენ ამ ფორმებს, ვიდრე ახალგაზრდა თაობის წარმომადგენლები.

გება: ბზ. ლჳ-შუუედ < ლა-ჲ-შუუედ <* ლა-ლ-შუუედ.

სვანურში მესამე სუბიექტური პირის ნიშნის გამოსახატავად, როგორც უკვე ითქვა, გამოყენებულია პრეფიქსი /ლ-/ (ხუთიოდე ზმნაში)[1] და მისი პოზიციური ვარიანტები /ნ-/ და /ჲ-/, რომლებიც მრავალ ზმნაში დაფიქსირდა (შდრ. ლა-ჲ-შ||ლა-ნ-იშ||ლა-ლ-გშ „დალია"...). ცნობილია ისიც, რომ /ლ-/-ს მესამე სუბიექტური პირის ნიშნად თითქმის ყველა ენათმეცნიერი აღიარებდა და, რაღა თქმა უნდა, ამ თვალსაზრისს ჩვენც ვიზიარებთ, თუმცა პროფესორ მაქსიმე ქალდანის მიერ გამოვლენილმა /ნ-/ პრეფიქსიანმა ფორმებმა, სადაც /ნ-/ /ლ-/-ს პოზიციურ ბგერინაცვლადაა მიჩნეული (ე. ი. მესამე სუბიექტური პირის ნიშნად), გვავარაუდებინა შემდეგი: ხომ არ არის /ნ-/ ან წინდებულის ნაშთი? მაგ., შდრ. ლა-ნ-უჩხე ← *ლა-ან-უჩხე „წამოწვიმა", ლა-ნ-თე ← *ლა-ან-თე „მომკა", ლჳ-ნ-სკორე ← *ლა-ან-სკორე „გაიფიქრა"..., სადაც ა+ა ხმოვანთკომპლექსიდან, როგორც წესი, ერთ-ერთი ხმოვანი უნდა დაკარგულიყო, ე. ი. შესაძლოა ელიზია განხორციელებულიყო, რასაც გვავარაუდებინებს ლა-ნ-უჩხე, ლა-ნ-თე, ლჳ-ნ-სკორე ფორმების პარალელურად ან-უჩხე „წამოწვიმა", ან-თე „მომკა", ჳნ-სკორე „გაიფიქრა" და ა. შ. ფორმთა არსებობა; ეს პარალელური ფორმები სემანტიკურად დიდად არ განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან. ვფიქრობთ, არ არის გამორიცხული ამგვარი ინტერპრეტაცია, რადგანაც რთულ ზმნისწინებში, მორფემათა ზღვარზე, როგორც ცნობილია, ბალსქვემოურსა და ლენტეხურ დიალექტებში ადგილი აქვს ელიზიას, ხოლო ბალსზემოურსა და ლაშხურში ხდება ხმოვანთშერწყმა (შდრ. ბზ., ლშხ. ჭ'ანსკინე ← ჭა+ან-სკინე, ბქ. ჭ'ანსკინე ← ჭა+ან-სკინე, ლნტ. ჭ'ანასკინე ← ჭა+ან-ასკინე „გამოხტა", ბზ., ლშხ. ჭ'ადგათუე ← ჭა+ად-გათუე, ბქ. ჭ'ადგათუე ← ჭა+ად-გათუე, ლნტ. ჭ'ადაგათუე ← ჭა+ად-აგათუე „გაათავა" და ა. შ.).

ცნობილი ენათმეცნიერის კ. ჰ. შმიდტის თვალსაზრისით, სვანური /ლ-/ პრეფიქსი ორ წყაროდან უნდა მომდინარეობდეს: „ა) პერფექტული ასპექტის ინდიკატორია, შდრ. პრევერბი /ლა-/; ბ) ნაზმნარი სახელის ინდიკატორია, შდრ. პრეფიქსი /ლი-/" (1982, 62-73).

ჩვენ ვიზიარებთ არაერთი ცნობილი ენათმეცნიერის შეხედულებას /ლ-/ პრეფიქსის შესახებ, რომელიც მესამე სუბიექტური პირის უძველეს ნიშნადაა მიჩნეული (ცნობილ ხუთიოდე ზმნაში), ხოლო, რაც შეეხება /ნ-/-ს, როგორც უკვე ითქვა, იგი შესაძლოა ან- პრევერბის ნაშთიც აღმოჩნდეს.

მიუხედავად იმისა, რომ ლ → ნ||ჲ ფონეტიკურ გარდაქმნაზე მსჯელობას ერთი შეხედვით ლ → ნ პროცესიც უჭერს მხარს როგორც საკუთრივ სვანური ფონდის სიტყვებში [მაგ.: სვან. ჳუუნ||ჳუონ „საზარდული" : ქართ. (ხევს.) მ-წყვილ-ი „საზარდული" : ზან. (მეგრ.) წყურ- (← ჳუურ-), სვან. ჳუუნ||ჳუონ ← *ჳუუნ ← *ჳუუნილ; სვან. ჳგმინ „ქერი" : ქართ. წინოლ-ი ← წიმოლ-ი : ზან. ჭიმურ-ი, სვან. ჳგმინ ← *ჳგმელ და სხვ.), ასევე ნასესხებ ლექსიკაშიც (მაგ.: ქართ. ჩერგილ-ი → სვან. ჩერგუნ...] (ჩუხუა 2000-2003, 17; 2003, 219), მაინც ვფიქრობთ, რომ ამ საკითხის ირგვლივ ახალი მასალის მოძიება და ჲ-სა და ნ-ს ლ-ს ბგერინაცვლად მიჩნევის საკითხი შემდგომ კვლევას მოითხოვს. მითუმეტეს, რომ ლ → ნ ფონეტიკური პროცესი, სამეცნიერო ლიტერატურაში არსებული მასალის მიხედვით, მხოლოდ სიტყვის აბსოლუტურ ბოლოში მოქმედებს (იქვე).

[1] შესაძლოა /ლ-/ მესამე სუბიექტური პირის ნიშნად მივიჩნიოთ ლგჟჩ||კაჩ „აღმართულია, დგას ერთ ადგილას გაშეშებული" ზმნურ ფორმაშიც. თუ ჩვენი ვარაუდი სწორი აღმოჩნდა, მაშინ იმ ხუთიოდე ლ- პრეფიქსიან ზმნას, რომელიც სვანთმეცნიერო ლიტერატურაშია ცნობილი, დაემატება მეექვსეც. აღნიშნული საანალიზო ფორმა ბალსქვემოურის გარდა სვანური ენის არც ერთ დიალექტში არ დაფიქსირებულა, ამ უკანასკნელშიც იშვიათობას წარმოადგენს, თუმცა ფაქტია, რომ არსებობს და იგი არაერთი ადამიანისგან გვსმენია, ცხადია, არც ჩვენი მეტყველებისთვის არის უცხო. არ არის გამორიცხული, რომ სვანურში კიდევ დაიძებნოს მსგავსი მაგალითები.

შენიშვნა. რადგანაც ჩვენი გამოკვლევა ამჯერად მხოლოდ პირისა და რიცხვის ნიშნებს შეეხება, ამიტომ პრევერბებთან დაკავშირებულ ფონეტიკურ პროცესთა განხილვისაგან თავს შევიკავებთ და მსჯელობას მომავლისთვის გადავდებთ.

§ 4. **ობიექტური აფიქსები.** ობიექტური პირი, როგორც უკვე ითქვა, ორი სახისა გვაქვს: **პირდაპირი** და **ირიბი. პირდაპირია** ობიექტი მაშინ, თუ იგი **ბრუნვაცვალებადია,** ე. ი. ხან **მიცემით** ბრუნვაში დგას, ხანაც — **სახელობითში:** დრნა ახტაჴუი **სურაჴ**-ს „გოგონა ხატავს სურათს", დრნად ადხატუე **სურაჴ** „გოგონამ დახატა სურათი". **ირიბია** ობიექტი მაშინ, თუ იგი **ბრუნვაუცვლელია:** ყოველთვის **მიცემით** ბრუნვაში დგას: დრნა ლეხსგიდნი||ლჴხსგიდნი **სურაჴ**-ს „გოგონა შეხედავს სურათს", დრნა ლოხსგიდდა **სურაჴ**-ს „გოგონამ შეხედა სურათს". მაშასადამე, პირდაპირ ობიექტს ორი ბრუნვა ჰქონია: სახელობითი და მიცემითი, ხოლო ირიბს — ერთი: მიცემითი.

ობიექტურ პირებს, **პირდაპირსაც** და **ირიბსაც,** ისევე როგორც ქართულში, პირის ნიშნებად თავსართები აქვთ, თუმცა პირდაპირი და ირიბი ობიექტი სვანურ ზმნაში, განსხვავებით ქართულისაგან, ერთნაირი ნიშნებით არ არის წარმოდგენილი.

განვიხილოთ ობიექტური (ე. ი. **პირდაპირი** და **ირიბი**) პირის ნიშნები მხოლობითსა და მრავლობით რიცხვში.

ობიექტური პრეფიქსების განხილვისასაც ზმნების ორი ჯგუფი გამოიყოფა: **ხმოვნითდაწყებული** და **თანხმოვნითდაწყებული.**

A. **ხმოვნითდაწყებულ ფუძეთა წინ** 1. პირველი ობიექტური პირის აღმნიშვნელად გამოიყენება **მ-** პრეფიქსი, მეორე ობიექტური პირის აღმნიშვნელად — **ჯ-** პრეფიქსი, ხოლო მესამე ობიექტური პირის გამოსახატავად — **Ø-** და **ხ-**. ბრუნვაუცვლელობიექტიან (ე. წ. ირიბდამატებიან) ზმნებში ყოველთვის **ხ-** გვხვდება, ხოლო ბრუნვაცვალებადობიექტიანში (ე. წ. პირდაპირდამატებიანში) კი — **Ø-**. **ხ-** პრეფიქსი მუდამ მიცემით ბრუნვაში დასმული სახელის (ე. ი. ობიექტის) გამომხატველია ზმნაში.

2. მრავლობით რიცხვში II და III პირის ობიექტური თავსართები (**ჯ-, Ø-, ხ-**) მეორდება. მხოლობითის II პირის ფორმა მრავლობით რიცხვში ჩვეულებრივ **-ხ** სუფიქსით რთულდება, მესამე პირი კი იმ შემთხვევაში დაირთავს **-ხ** ბოლოსართს, როცა მიცემით ბრუნვაში დასმული სახელი — ენის თვალსაზრისით არა მოქმედი, ობიექტი — ს ი ნ ა მ დ ვ ი ლ ე შ ი მოქმედს, სუბიექტს წარმოადგენს (თოფურია 1967, 15).

ობიექტურ (ე. წ. ხმოვნითდაწყებულ) ზმნათა უღლების ნიმუშები (აწმყოში) სვანური ენის დიალექტებისა და ზოგი კილოკავის მიხედვით

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	მ-ატბიდე „მათბობს"	მ-ატბიდე	მ-ატბიდე	მ-ატებდე	მ-ატბიდე
2	ჯ-ატბიდე „გათბობს"	ჯ-ატბიდე	ჯ-ატბიდე	ჯ-ატებდე	ჯ-ატბიდე
3	ატბიდე „ათბობს"	ატბიდე	ატბიდე	ატებდე	ატბიდე

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Oi გუ-ატბიდე „გვათბობს" Oe ნ-ატბიდე „გვათბობს"	გუ-ატბიდე ნ-ატბიდე	გუ-ატბიდე	გუ-ატებდე	გუ-ატბიდე
2	ჯ-ატბიდე-ხ „გათბობენ"	ჯ-ატბიდე-ხ	ჯ-ატბიდე-ხ	ჯ-ატებდე-ხ	ჯ-ატბიდე-ხ
3	ატბიდე-ხ „ათბობენ"	ატბიდე-ხ	ატბიდე-ხ	ატებდე-ხ	ატბიდე-ხ

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	მ-ადგარი „მკლავს"	მ-ადგარი	მ-ადგარი	მ-ადგარი	მ-ადგარი
2	ჯ-ადგარი „გკლავს"	ჯ-ადგარი	ჯ-ადგარი	ჯ-ადგარი	ჯ-ადგარი
3	ადგარი „კლავს"	ადგარი	ადგარი	ადგარი	ადგარი

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Oi გუ-ადგარი „გვკლავს" Oe ნ-ადგარი „გვკლავს"	გუ-ადგარი ნ-ადგარი	გუ-ადგარი	გუ-ადგარი	გუ-ადგარი
2	ჯ-ადგარი-ხ „გკლავენ"	ჯ-ადგარი-ხ	ჯ-ადგარი-ხ	ჯ-ადგარი-ხ	ჯ-ადგარი-ხ
3	ადგარი-ხ „კლავენ"	ადგარი-ხ	ადგარი-ხ	ადგარი-ხ	ადგარი-ხ

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	მ-ინჯრინე „თან მიახლებს"	მ-ინჯრინე	მ-ინჯრინე	მ-ინჯერნე	მ-ინჯრინე
2	ჯ-ინჯრინე „თან გიახლებს"	ჯ-ინჯრინე	ჯ-ინჯრინე	ჯ-ინჯერნე	ჯ-ინჯრინე
3	ინჯრინე	ინჯრინე	ინჯრინე	ინჯერნე	ინჯრინე

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Oi გუ-ინჯრინე „თან გვიახლებს" Oe ნ-ინჯრინე „თან გვიახლებს"	გუ-ინჯრინე ნ-ინჯრინე	გუ-ინჯრინე	გუ-ინჯერნე	გუ-ინჯრინე
2	ჯ-ინჯრინე-ხ „თან გიახლებენ"	ჯ-ინჯრინე-ხ	ჯ-ინჯრინე-ხ	ჯ-ინჯერნე-ხ	ჯ-ინჯრინე-ხ
3	ინჯრინე-ხ „თან იახლებენ"	ინჯრინე-ხ	ინჯრინე-ხ	ინჯერნე-ხ	ინჯრინე-ხ

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	მ-აკურები „მყინავს"	მ-აკურები	მ-აკურები	მ-აკუარები	მ-აკურეც
2	ჯ-აკურები „გყინავს"	ჯ-აკურები	ჯ-აკურები	ჯ-აკუარები	ჯ-აკურეც
3	აკურები „ყინავს"	აკურები	აკურები	აკუარები	აკურეც

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Oi გუ-აკურები „გვყინავს" Oe ნ-აკურები „გვყინავს"	გუ-აკურები ნ-აკურები	გუ-აკურები	გუ-აკუარები	გუ-აკურეც
2	ჯ-აკურები-ნ „გყინავენ"	ჯ-აკურები-ნ	ჯ-აკურები-ნ	ჯ-აკუარები-ნ	ჯ-აკურეც-ნ
3	აკურები-ნ „ყინავენ"	აკურები-ნ	აკურები-ნ	აკუარები-ნ	აკურეც-ნ

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	მ-იცხრი „შირკვევს"	მ-იცხრი	მ-იცხრი		მ-იცხრი
2	ჯ-იცხრი „გირკვევს"	ჯ-იცხრი	ჯ-იცხრი		ჯ-იცხრი
3	ხ-ოცხრი „ურკვევს"	ხ-ოცხრი	ხ-ოცხრი		ხ-ოცხრი

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Oi გუ-იცხრი „გვირკვევს" Oe ნ-იცხრი „გვირკვევს"	გუ-იცხრი ნ-იცხრი	გუ-იცხრი		გუ-იცხრი
2	ჯ-იცხრი-ნ „გირკვევენ"	ჯ-იცხრი-ნ	ჯ-იცხრი-ნ		ჯ-იცხრი-ნ
3	ხ-ოცხრი-ნ „ურკვევენ"	ხ-ოცხრი-ნ	ხ-ოცხრი-ნ		ხ-ოცხრი-ნ

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	მ-ისტუნი „მტკივა"	მ-ისტუნი	მ-ისტუნი	მ-ისტუნი	მ-ისტუნი
2	ჯ-ისტუნი „გტკივა"	ჯ-ისტუნი	ჯ-ისტუნი	ჯ-ისტუნი	ჯ-ისტუნი
3	ხ-ოსტუნი „სტკივა"	ხ-ოსტუნი	ხ-ოსტუნი	ხ-ოსტუნი	ხ-ოსტუნი

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Oi გუ-ისტუნი „გვტკივა" Oe ნ-ისტუნი „გვტკივა"	გუ-ისტუნი ნ-ისტუნი	გუ-ისტუნი	გუ-ისტუნი	გუ-ისტუნი
2	ჯ-ისტუნი-ნ „გტკივათ"	ჯ-ისტუნი-ნ	ჯ-ისტუნი-ნ	ჯ-ისტუნი-ნ	ჯ-ისტუნი-ნ
3	ხ-ოსტუნი-ნ „სტკივათ"	ხ-ოსტუნი-ნ	ხ-ოსტუნი-ნ	ხ-ოსტუნი-ნ	ხ-ოსტუნი-ნ

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	მ-ეყხალ „მკოცნის"	მ-ეყხალ	მ-ეყალ	მ-ეყალ	მ-ეყალ
2	ჯ-ეყხალ „გკოცნის"	ჯ-ეყხალ	ჯ-ეყალ	ჯ-ეყალ	ჯ-ეყალ
3	ხ-ეყხალ „კოცნის"	ხ-ეყხალ	ხ-ეყალ	ხ-ეყალ	ხ-ეყალ

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Oi გუ-ეყხალ „გკოცნის“ Oe ნ-ეყხალ „გკოცნის“	გუ-ეყხალ ნ-ეყხალ	გუ-ეყალ	გუ-ეყალ	გუ-ეყალ
2	ჶ-ეყხალ-ხ „გკოცნიან“	ჶ-ეყხალ-ხ	ჶ-ეყალ-ხ	ჶ-ეყალ-ხ	ჶ-ეყალ-ხ
3	ხ-ეყხალ-ხ „კოცნიან“	ხ-ეყხალ-ხ	ხ-ეყალ-ხ	ხ-ეყალ-ხ	ხ-ეყალ-ხ

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	შ-ეშდრალ „მეთამაშება“	შ-ეშდრალ	შ-ეღრალ	შ-ეტრელალ	შ-ეშტრალ
2	ჶ-ეშდრალ „გეთამაშება“	ჶ-ეშდრალ	ჶ-ეღრალ	ჶ-ეტრელალ	ჶ-ეშტრალ
3	ხ-ეშდრალ „ეთამაშება“	ხ-ეშდრალ	ხ-ეღრალ	ხ-ეტრელალ	ხ-ეშტრალ

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Oi გუ-ეშდრალ „გეთამაშება“ Oe ნ-ეშდრალ „გეთამაშება“	გუ-ეშდრალ ნ-ეშდრალ	გუ-ეღრალ	გუ-ეტრელალ	გუ-ეშტრალ
2	ჶ-ეშდრალ-ხ „გეთამაშებიან“	ჶ-ეშდრალ-ხ	ჶ-ეღრალ-ხ	ჶ-ეტრელალ-ხ	ჶ-ეშტრალ-ხ
3	ხ-ეშდრალ-ხ „ეთამაშებიან“	ხ-ეშდრალ-ხ	ხ-ეღრალ-ხ	ხ-ეტრელალ-ხ	ხ-ეშტრალ-ხ

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	შ-ალაბ „შიყვარს“	შ-ალაბ	შ-ალაბ	შ-ალაბ	შ-ალაბ
2	ჶ-ალაბ „ეყვარს“	ჶ-ალაბ	ჶ-ალაბ	ჶ-ალაბ	ჶ-ალაბ
3	ხ-ალაბ „ეყვარს“	ხ-ალაბ	ხ-ალაბ	ხ-ალაბ	ხ-ალაბ

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Oi გუ-ალაბ „გეყვარს“ Oe ნ-ალაბ „გეყვარს“	გუ-ალაბ ნ-ალაბ	გუ-ალაბ	გუ-ალაბ	გუ-ალაბ
2	ჶ-ალაბ-ხ „გეყვართ“	ჶ-ალაბ-ხ	ჶ-ალაბ-ხ	ჶ-ალაბ-ხ	ჶ-ალაბ-ხ
3	ხ-ალაბ-ხ „ეყვართ“	ხ-ალაბ-ხ	ხ-ალაბ-ხ	ხ-ალაბ-ხ	ხ-ალაბ-ხ

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	შ-უღვა „მაქვს“	შ-უღვა/ე	შ-უღვა	შ-უღვა	შ-უღვა
2	ჶ-უღვა „გაქვს“	ჶ-უღვა/ე	ჶ-უღვა	ჶ-უღვა	ჶ-უღვა
3	ხ-უღვა „აქვს“	ხ-უღვა/ე	ხ-უღვა	ხ-უღვა	ხ-უღვა

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Oi გ-უღვა „გვაქვს“ Oe ნ-უღვა „გვაქვს“	გ-უღვა/ე ნ-უღვა/ე	გ-უღვა	გ-უღვა	გ-უღვა
2	ჶ-უღვა-ხ „გაქვთ“	ჶ-უღვა/ე-ხ	ჶ-უღვა-ხ	ჶ-უღვა-ხ	ჶ-უღვა-ხ
3	ხ-უღვა-ხ „აქვთ“	ხ-უღვა/ე-ხ	ხ-უღვა-ხ	ხ-უღვა-ხ	ხ-უღვა-ხ

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	მ-ჳსისგ „მძულ"	მ-ჳსისგ	მ-ასისგ	მ-ჳსისკ	მ-ასისგ/კ
2	ჯ-ჳსისგ „გძულს"	ჯ-ჳსისგ	ჯ-ასისგ	ჯ-ჳსისკ	ჯ-ასისგ/კ
3	ნ-ჳსისგ „სძულს"	ნ-ჳსისგ	ნ-ასისგ	ნ-ჳსისკ	ნ-ასისგ/კ

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	0i გუ-ჳსისგ „გვძულს" 0e ნ-ჳსისგ „გვძულს"	გუ-ჳსისგ ნ-ჳსისგ	გუ-ასისგ	გუ-ჳსისკ	გუ-ასისგ/კ
2	ჯ-ჳსისგ-ნ „გძულთ"	ჯ-ჳსისგ-ნ	ჯ-ასისგ-ნ	ჯ-ჳსისკ-ნ	ჯ-ასისგ/კ-ნ
3	ნ-ჳსისგ-ნ „სძულთ"	ნ-ჳსისგ-ნ	ნ-ასისგ-ნ	ნ-ჳსისკ-ნ	ნ-ასისგ/კ-ნ

სვანურში წარმოდგენილი **-ნ** სუფიქსი — III პირის სუბიექტის ფორმანტი მრავლ. რიცხვში — იმავე როლს ასრულებს, რასაც ქართულში **-თ**.

3. მრავლობით რიცხვში ყურადღებას იქცევს I პირი ინკლუზივითა და ექსკლუზივით. ინკლუზივის (**0i**) ნიშანია **გუ-**, ხოლო ექსკლუზივის (**0e**) — **ნ-**. ორივე პრეფიქსი დღემდე კარგადაა შემონახული ზემოსვანურ დიალექტებში, ქვემოსვანურში კი მხოლოდ **გუ-** არის დაცული: **ნ-** საერთოდ არ გვხვდება, **0e** და **0i** გათქვეფილია ერთმანეთში (იქვე), რაც შესანიშნავად ჩანს შემდეგი მაგალითებიდან:

	ზს., ლნტ.		ბზ., ლშხ.
1	მ-აყა „მყავს"	მ-ალჳტ „მიყვარს"	მ-ჳრ „მაქვს"
2	ჯ-აყა	ჯ-ალჳტ	ჯ-ჳრ
3	ნ-აყა	ნ-ალჳტ	ნ-ჳრ
0i	გუ-აყა (ქვემოსვან.)	გუ-ალჳტ (ლნტ.)	გუ-ჳრ (ლშხ.)
0e	ნ-აყა გუ-აყა	ნ-ალჳტ გუ-ალჳტ	ნ-ჳრ გუ-ჳრ
2	ჯ-აყა-ნ	ჯ-ალჳტ-ნ	ჯ-ჳრ-ნ
3	ნ-აყა-ნ	ნ-ალჳტ-ნ	ნ-ჳრ-ნ

B. **თანხმოვნითდაწყებული ფუძეების წინ** მხ. და მრ. რიცხვში I და II პირის **მ-, გუ-, ნ-, ჯ-** თავსართებს უჩნდება თითქოსდა თანხმოვანთგასაყარი **-გ-** ბგერა, რომელთანაც დაკავშირებულია მთელი რიგი ფონეტიკური მოვლენები[1]. III პირის ობიექტური პრეფიქსი ნულოვანი მორფემითაა წარმოდგენილი:

[1] 1. **-გ-** ხმოვანი ფუძის ხმოვნის რედუქციას იწვევს: *მ-გ-ტიხე, ლშხ. *მ-გ-ტგხე → მ-გ-ტხე („მაბრუნებს"), *ჯ-გ-დიგე, ლშხ. *ჯ-გ-დგგე → ჯ-გ-დგე („გაკრობს")...; 2. **-გ-** წინამავალ **-უ-**სთან შერწყმით გვაძლევს **უ-**ს: *გუ-გ-ტხე → გუ-ტხე („გვაბრუნებს"); 3. **-გ-** ემსგავსება თანხმოვანთა შორის არსებულ **-უ-**ს და იქცევა **-უ-**დ: *მ-გ-კუშე → მ-უ-კუშე („მტეხს"), *ჯ-გ-კუშე → ჯ-უ-კუშე („გტეხს"), *ჯ-გ-თუფე → ჯ-უ-თუფე („გკარგავს"), *ნ-გ-თუფე → ნ-უ-თუფე („მე + მას||მათ გვკარგავს"), ზს. *მ-გ-ჰუდი → მ-უ-ჰუდი („მყიდის") და ა. შ.

1	მ-გ-ტხ-ე ← ზს., ლნტ.		*მ-გ-ტიხე	ლშხ. *მ-გ-ტგხე „მაბრუნებს“	
2	ჯ-გ-ტხე		*ჯ-გ-ტიხე	*ჯ-გ-ტგხე	
3	ტიხე, ლშხ. ტგხე				
01 02	გუ-ტხე ნ-გ-ტხე	ქვემოსვან. გუ-ტხე	*გუ-გ-ტიხე *ნ-გ-ტიხე	*გუ-გ-ტგხე, ლნტ. *გუ-გ-ტიხე *ჯ-გ-ტგხე-ხ	
2	ჯ-გ-ტხე-ხ		*ჯ-გ-ტიხე-ხ		
3	ტიხე, ლშხ. ტგხე				

C. სამეცნიერო ლიტერატურაში III პირის ობიექტურ პრეფიქსად ჰ-საც ვარაუდობენ, რომელიც (ე. ი. 03), ვ. თოფურიას აზრით, ფონეტიკურად იგივეა, რაც II პირის სუბიექტური პრეფიქსი ხ-[1], თანაც S2 ხ- პირველად ჰ-საგან წარმომდგარად მიიჩნევა. ჰ-ს პრიმარობის სასარგებლოდ გამოთქმულია შემდეგი მოსაზრებები (თოფურია 1967, 16): 1. მოსალოდნელი 03 *ჰ- ად- პრევერბის „დ'ონს აფშვინვიერებს“, ე. ი. *ადჰ > აო-: ზს., ლშხ. ოთ-ხატუე, ლნტ. აო-ოხატაუე ← *ად-ჰ-ოხატაუე = და-ჰ-უხატა, ლშხ. ეთ-თშიხან, ლნტ. აო-ეშიხან ← *ად-ჰ-ეშიხან/ან = და-ჰ-ეწვა...; 2. *ჰ- ფონეტიკურ ნიადაგზე იკარგება ეს-/ას- წინდებულის უშუალო მეზობლობაში: ლშხ. ოს-ბე ← *ეს-ჰ-ობე, ლნტ. ას-ობე ← *ას-ჰ-ობე = და-ჰ-უბა, ბზ. ეს-ოზი ← *ეს-ჰ-ოზი = მი-ჰ-უდის, ზს. ეს-გუეშ ← *ეს-ჰ-აგუეშ (შდრ. ლნტ. ას-ა-გუეშ) = და-ჰ-ასხა... (შანიძე 1925, 182) და 3. ჰ- შესაძლებელია ხ-დ იქცეს. მაშასადამე, ჰ-ს შესაძლებელი გადასვლა ხ-დ და მეგრულ-ჭანურში 03 ნულის „არსებობა“, რაც ჰ-ს გაქრობის შედეგადაა მისაჩნევი, პრაქართულში თავსართად ჰ-ს ავარაუდებინებს პროფ. ვ. თოფურიას. მისი აზრით, სწორედ პრაქართულიდან უნდა ჰქონდეს წამოღებული ჰ- სვანურს. გამომდინარე იქიდან, რომ: a. „პირველი ჯგუფის დრო-კილოებში ხ'ანად არის ქცეული და მხოლოდ ხმოვნების წინ გვხვდება“: ხ-ოშხი ← *ჰ-ოშხი = ჰუწვავს...; b. „ან- ნაწილაკის შემდეგ ხ'ანად იქცევა მაშინ, როდესაც წინამავალი ნ'არი იკარგება (ანჰ > ახ)“, მაგ.: ზს., ლშხ. ო-ხ-ჯიდ, ლნტ. ა-ხ-ოჯიდ ← *ან-ჰ-ოჯიდ = მო-ჰ-უტანა... და c. ად-, ეს-/ას- პრევერბთა მეზობლად ქრება (შანიძე 1925, 182), ფიქრობენ, რომ „03 ხ- ← *ჰ-საგან, ხოლო უკანასკნელი წინარექართულიდან გადმოჰყვა სვანურს“ (თოფურია 1967, 16-17).

ტაბულა III

ობიექტურ ნიშანთა ცხრილი

პ.	A. ხმ. დაწყ. ფ.	B. თანხმ. დაწყ. ფ.	მხოლობითი რ. A. ხმ. დაწყ. ფ.	მრავლობითი რ. B. თანხმ. დაწყ. ფ.
1	მ-	მ-გ-	01 გუ- 02 ნ-	გუ- ← გუ- + -გ- ნ-გ-
2	ჯ-	ჯ-გ-	ჯ- — -ხ	ჯ-გ- — -ხ
3	Ø-	Ø-	Ø-	Ø-
	*ჰ-, ხ-		*ჰ-, ხ- — -ʿხ	

[1] იხ. ვ. თოფურია, სვანური ენა, I, ზმნა, შრომები, თბილისი, 1967, გვ. 5.

პროფ. ვ. თოფურიას დაკვირვებით:

1. მყოფადსრულსა და დროთა II და III ჯგუფში წარმოებულ რამდენიმე ზმნას **ად-**წინდებულის გვერდით შემონახული აქვს როგორც II პირის სუბიექტური, ასევე III პირის ობიექტური პრეფიქსი **ხ-**:

	a. S2 ხ-: ბზ., ბეჩ.	ეცერ., ლხმ.	ლნტ.
		ა ო რ ი ს ტ ი	
1	ოთ-ხუ-ა̈ჷ	ოთ-ხუ-ა̈ (‖ ეცერ. ოთხა̈)[1]	ათ-ხუ-ა̈ „წავიღე“
2	ათ- ხ-ა̈ჷ	ათ- ხ-ა̈	ათ- ხ-ა̈
3	ად- იე	ად-აე, ად-ა̈ჷე	ად- ა̈ე
		კ ო ნ ი უ ნ ქ ტ ი ვ II	
1	ოთ-ხუ-ია	ოთ-ხუ-ა̈ჷა‖ოთ-ხ-ია (‖ოთ-ხ-ა̈ჷა)	ათ-ხუ-აჷა „წავიღო“
2	ათ- ხ-ია	ათ- ხ-ა̈ჷა‖ათ-ხ-ია	ათ- ხ-აჷა
3	ად- იას	ად- ა̈ჷას‖ად- იას	ად- აჷას
		მ ყ ო ფ ა დ ი	
1	ბზ. ოთ-ხუ-ი˹ი˺	ოთ-ხუ-ა̈ჷსგ (‖ოთხა̈ჷსგ)	ათ-ხუ-ა̈ჷეს˹კ˺ „წავიღებ“
2	ათ- ხ-ი˹ი˺	ათ- ხ-ა̈ჷსგ	ათ- ხ-ა̈ჷეს˹კ˺
3	ად- ი˹ი˺	ად- ა̈ჷსგ	ად- ა̈ჷეს˹კ˺
		ა ო რ ი ს ტ ი	
1	[2]ეცერ. ოთ-ხ-გრომ‖ოთ-გრომ	ლხმ. ოთ-ხ-ურომ‖ოთ/დ-გრომ „დავიჭირე“	
2	ათ-ხ-გრომ‖ათ-გრომ	ათ-ხ-გრომ‖ათ/დ-გრომ	
3	ად-ირომ	ად-ირომ და ა. შ.	

ხ. რაც შეეხება **03** ხ-ს, იგი დაცულია შემდეგ ზმნებში:

ბზ.	ეცერ., ლხმ.	ლნტ.
	ა ო რ ი ს ტ ი	
ათ-ხ-ა̈ჷ	ათ-ხ-აჷ	„ჰქონდა, შეექნა, მოუხდა, მოედინა“
ათ-ხ-ა̈ჷ‖ათ-ხ-ა̈ჷდა	ბეჩ. ათ-ხ-აჷ˹და˺‖ათ-ხ-აჷა	ათ-ხ-აჷა „თქვა“
	ნ ა მ ყ ო ს რ უ ლ ი	
ათ-ხ-ა̈რა		„უთქვამს“
	ეცერ., ლხმ., ფარ. ოთ-ხ-გრომა‖ოთ-გრომა	„დაუჭერია“
ბზ., ბეჩ. ოთ-ხუ-ია	ბქ. „ ოთ-ხ-ია	ათ-ხ-ოჷა „წაუღია“
	„ „ ათ-ხ-არა	„მოხდომია (წამალი...)“

[1] ეცერისებური ვითარება დასტურდება ცხუმარულ კილოკავშიც.

[2] ეცერის მოსაზღვრე ფარულ კილოკავშიც იგივე ვითარებაა.

იგივე **ხ-** სხვა ფორმებშიც მეორდება, მაგ.: ბზ. **ოთ-ხ-უეჱნ** „წაეღო“, **ოთ-ხ-უიენს** „წაეღოს“ ... (იხ. „დეფექტური ზმნები“), თუმცა პროფ. ვ. თოფურიას მიერ სხვა მსგავსი ზმნები სვანურში ვერ დაიძებნა.[1]

2. რა ვითარებაა ლახამულურ კილოკავში? როგორც ვ. თოფურია შენიშნავს, ლახამულურში **ად-** წინდებულის **-დ-** ხშირად უცვლელად არის წარმოდგენილი როგორც I და II პირის ფორმებში, ისე ბრუნვაუცვლელსახელიან ზმნათა III პირშიც:

აორისტი

1 **ოდ-ჳემ** (‖**ოთ-ჳემ**) „დავთიბე“	**ად-უ-კჳრქ** „ვიშოვე“	**ად-უ-ზიგენე** „დავსახლდე“
2 **ად-ჳემ** (‖**ათ-ჳემ**) „დათიბე“	**ად- კჳრქ** „იშოვე“	**ად- ზიგენე** „დასახლდე“
3 **ად-ჳემე** „დათიბა“	**ად- კარქე** „იშოვა“	**ად- ზიგენეს** „დასახლდეს“ ან
3 **ოდ-ჳემე**‖**ოთ-ჳემე** „დაუთიბა“,	**ოდ-კალუე** „გაულეწა“,	**ოდ-დაგრა** „მოუკლავს“ და ა. შ. (იქვე, 18-19).

ამასთანავე, **-დ-** ზოგჯერ ზმნის თავკიდურ ყრუ თანხმოვანს ემსგავსება და **-ტ-**დ იქცევა ლახამულურში (იქვე, 18). მკვეთრი თანხმოვნების წინ **-თ-**ს **-ტ-**დ ქცევა ფონეტიკურად გამართლებულია და მას ადგილი აქვს არა მხოლოდ ლახამულურში, არამედ ბალსქვემოურის სხვა კილოკავებშიც. ნიმუშისთვის მოვიყვანთ რამდენიმე მაგალითს: **ატ-ყიმე** „დააბრჩო“, **ʿქ̓ʾატ-კუჳრ** „გააგდო, გადააგდო“ (იქვე), **ატ-კუერმე** „გაყინა“, **ატ-ყუჩურე** „დაამტვრია“, **ატ-ყეჩნე** „თავი დაანებებინა“, **ატ-პერნე** „გააფრინა“, **ატ-პეჟნე** „დამალა“, **ატ-პასხუე** „გალანძღა, საკადრისი პასუხი გასცა“, **ატ-კრანკე** „გააგორა“, **ოტ-კჳრქ** „ვიშოვე“, **ოტ-კუშირ** „დავამტვრიე“ და ა. შ.

პროფ. ვ. თოფურია ზემოთ წარმოდგენილი ორივე გარემოების (1. ლახამულურში უცვლელად **ად-** პრევერბის ხშირი გამოყენებისა და 2. ზოგიერთ ზმნაში მასთან **S2** და **O3 ხ-**ს შენახვის) გათვალისწინების შედეგად შესაძლებლად თვლის აღნიშნოს, რომ „შედარებითი გზით აღდგენილ **S2** და **O3 ჲ-**ს სრულებით არ ჰქონდა ადგილი სვანურშიო“, ამასთანავე „**ად-** წინდებულის **-დ-** ყრუდება **S2** და **O3 ხ-**სთან ასიმილაციის გამო, ხოლო იმ შემთხვევებში, სადაც **ათ-** დაცულია და **ხ-** არ ჩანს, უკანასკნელი იქ დაკარგულიაო“, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, **ჲ-**ს პრიმარობა მაინც შესაძლებლად მიაჩნია, და, აი, რატომ: 1. „ლახამულურში **ათ-** პრევერბის ნაცვლად **ად-**ის ხმარება (ე. ი. **ათ-**ისა და **ად-**ის აღრევა) შედარებით ახალი მოვლენა უნდა იყოს“, რასაც მხარს უჭერს შემდეგი გარემოება: „ა) ყველა დიალექტში **ათ-** უგამონაკლისოდ არის გატარებული, ბ) ლახამულურშივე უპირატესად **ათ-** იხმარება[2] და გ) თუ **-დ-**ს **S2** და **O3 ხ-** აყრუებს, ეს უკანასკნელი ხომ ლახამულურშიც უნდა ყოფილიყო (და არის კიდეც ზოგან შემონახული: **ათ-ხ-ჳ, ათ-ხ-გრმ...**)“. აქედან გამომდინარე, ავტორი თვლის, რომ „ლახამულურის ეს მოვლენა ***ჲ-**ს გასაბათილებლად ვერ გამოდგება“. 2. **ად-** წინდებულის **დ-**, მართალია, **ხ-**ს შეუძლია დაიმსგავსოს და **-თ-**დ აქციოს, მაგრამ სადაც **ათ-** მოგვეპოვება და **ხ-** არ არის, იქ **ხ-**ს დაკარგვას იგი ორი გზით ვარაუდობს: „ან პირდაპირ, უშუალოდ: ***ად-ხ-ჳემ** → ***ათ-ხ-ჳემ** → **ათ-ჳემ** „დათიბე“, ან **ხ-**ს გადასვლით **ჲ-**ში: ***ად-ხ-ჳემ** → ***ათ-ხ-ჳემ** → ***ათ-ჲ-ჳემ** → **ათ-ჳემ**“, თუმცა ფონეტიკურად ერთიცა და მეორეც სვანურში შეუძლებლად მიაჩნია, რაც ***ჲ-**ს პრიორიტეტულად გამოცხადებაზე ხელს არ აღებინებს და ფიქრობს, რომ „ზემოთმოყვანილ მაგალითებში არსებული **S2** და **O3 ხ-** ***ჲ-**საგან არის წარმომდგარი ხმოვნების წინ ან ანალოგიითაა მიღებული. ამ შემთხვევაში კი **ხ-** რომ **ჲ-**საგან იყოს წარმომდგარი“, ეს საეჭვოდ მიაჩნია, რადგანაც „აგებულებით ამათ მსგავს

[1] დამატებითი მასალა აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით, სამწუხაროდ, ჩვენც ვერ მოვიპოვეთ.

[2] ვინაიდან **ად-** წინდებულთან დაკავშირებით მსჯელობა გვქონდა ზემოთ — სუბიექტური პრეფიქსების განხილვისას (იხ. § 3.), ამიტომაც აქ ამაზე აღარ შევჩერდებით.

მაგალითებში, როგორიცაა ზს. **ოთ-ა-ბ** „დავაბი“, **ათ-ა-ბ** „დააბი“ და სხვა, **ხ**-ს ადგილი არა აქვს“ და აქ **ხ**- ამავე ზმნათა **ან**-პრეევერბიანი ფორმების ანალოგიით ჰგონია მიღებული, კერძოდ:

	ბზ., ბეჩ.	ეცერ., ლხმ.	ლნტ.	შდრ.	ზს., ლნტ.
		ა ო რ ი ს ტ ი			
1	ო-ხუ-ჲდ	ო-ხუ-ჲ	ა-ხუ-ჲ „წამოვიღე, მოვიტანე“		ოთ-ხუ-ჲ˹დ˺‖ათ-ხუ-ჲ
2	ა- ხ-ჲდ	ა- ხ-ჲ	ა- ხ-ჲ		ათ-ხ-ჲ˹დ˺
3	ან- იე (ან-აე),	ან- ჲდე	ან- ჲე		
		კ ო ნ ი უ ნ ქ ტ ი ვ ი II			
1	ო-ხუ-ია	ო-ხუ-ჲდა	ა-ხუ-ადა „წამოვიღო“		ოთ-ხუ-ია
2	ა- ხ-ია	ა- ხ-ჲდა	ა- ხ-ადა		ათ- ხ-ია და სხვ.
		ნ ა მ ყ ო ს რ უ ლ ი			
	ბზ.	ეცერ., ლხმ.			
3	ო-ხუ-ია „მოუტანია“	ო-ხ-ია „გამოუგზავნია“(?)[1]			ოთ-ხ˹უ˺-ია
		ა ო რ ი ს ტ ი			
1		ბქ. ო-ხუ-ირმ „დავიჭირე“			ოთ-ხ-გრმ
2		ჲ- ხ-ირმ			ათ-ხ-გრმ ...
		ა ო რ ი ს ტ ი			
	ბზ.				
3	ა-ხ-ადˇდა˺	ა-ხ-ად „მოუვიდა, მოუხდა, დაყო“			ა-ხ-ად/ად „ჰქონდა, მოუხდა“
3	ა-ხ-ჲრა	ა-ხ-არა „შექმნია, მოსვლია“			ათ-ხ-ჲ/რა „თქვა“

პროფ. ვ. თოფურია ამ მოვლენას ანალოგიით იმიტომ ხსნის, რომ **ხ**- სვანური ენის ყველა დიალექტში დაცული არ არის, მათ შორის — არც ლაშხურში, სადაც არც ერთი აქ მოყვანილი მაგალითთაგანი **ხ**- ფორმანტით არ გვევლინება, და ნიმუშად მოჰყავს შემდეგი მაგალითები:

ა ო რ ი ს ტ ი

1 ოთ-ად „წავიღე, წავიყვანე“	შდრ. ო-ხუ-ად „წამოვიღე, წამოვიყვანე“
2 ათ-ად	ა- ხ-ად
3 ად-დე	ან- დე

კ ო ნ ი უ ნ ქ ტ ი ვ ი II

1 ოთ-და (‖ოთდჲ-ხუი) „წავიღო, წავიყვანო“	ო-ხუ-და „წამოვიღო, წამოვიყვანო“
2 ათ-და (‖ათდჲ- ხი)	ა- ხ-ია

მ ყ ო ფ ა დ ი

1 ოთ-დეს „წავიღებ, წავიყვან“	2. ათ-დეს „წაიღებ, წაიყვან“

[1] აღნიშნული საანალიზო ლექსემა ბალსქვემოურში „მოუღწევია“-ს მნიშვნელობით დასტურდება.

ნ ა მ ყ ო ს რ უ ლ ი

3 ოთ-და „წაუყვანია"... სგრთ- ია „შეუყვანია"

ა ო რ ი ს ტ ი კ ო ნ ი უ ნ ქ ტ ი ვ ი II

1 ოთ-გრმ „დავიჭირე" ოთ-გრმა „დავიჭირო"
2 ათ-გრმ ათ-გრმა

ნ ა მ ყ ო ს რ უ ლ ი

3 ჩოთ-გრმა „დაუჭერია"
ათ-ბდა „თქვა"

ნ ა მ ყ ო ს რ უ ლ ი

ათ-პრა||ათ-პრენა „უთქვამს" და ა. შ. (იქვე, 20-21).

5. **აფიქსები რელატიურ ზმნებში.** აბსოლუტურ ზმნებში, როგორც ცნობილია, სუბიექტური ფორმანტები მოგვეპოვება, რელატიურებში კი — სუბიექტისა და ობიექტისა. ობიექტი ორიც შეიძლება ახლდეს ზმნას, მაშინ უკანასკნელში სამი პირის ნიშანი იქნება წარმოდგენილი: სუბიექტისა და ორივე (პირდაპირი და ირიბი) ობიექტისა.

A. რელატიურ-გარდაუვალი ზმნა აწმყოში

S პზ.	O		sing. plur.	ზემოსვან.	ლენტ.	
	2		სი, სგპ	ჯ-ალპ	ჯ-ალპ-ხუი	„გ-იყვარ(ვარ)"
1 მი	3		ეჩას, ეჯაპრს	ხუ-ალპ	ხუ-ალპ-ხუი	„ვ-უყვარ(ვარ)"
	1		მი	მ-ალპ	მ-ალპ-ხი	„მ-იყვარ(ხარ)"
2 სი	Oe	ნპგ:	მი+ეჩას, ეჯაპრს	ნ-ალპ	გუ-ალპ-ხი	„გვ-იყვარ(ხარ)"
	3		ეჩას, ეჯაპრს	ხ-ალპ	ხ-ალპ-ხი	„უყვარ(ხარ)"
	1		მი	მ-ალპ		„მ-იყვარს"
	Ol	ნპგ:	მი+სი, სგპ	გუ-ალპ	გუ-ალპ	„გვ-იყვარს"
3 ეჯა	Oe	ნპგ:	მი+ეჩას, ეჯაპრს	ნ-ალპ		„გ-იყვარს, -თ"
	2		სი, სგპ	ჯ-ალპ,	ჯ-ალპ-ხ	„უყვარს, -თ"
	3		ეჩას, ეჯაპრს	ხ-ალპ,	ხ-ალპ-ხ	
1 ნპგ	Se	2	სი, სგპ	ჯ-ალპ-დ		„გ-იყვარ(ვარ)-თ"
	Se	3	ეჩას, ეჯაპრს	ხუ-ალპ-დ		„ვ-უყვარ(ვარ)-თ"
	Sl	3	" "	ლ-ალპ-დ		„ვ-უყვარ(ვარ)-თ"
	1		მი	მ-ალპ-დ		„მ-იყვარ(ხარ)-თ"
2 სგპ	Oe	ნპგ:	მი+ეჩას, ეჯაპრს	ნ-ალპ-დ	გუ-ალპ-დ	„გვ-იყვარ(ხარ)-თ"
	3		ეჩას, ეჯაპრს	ხ-ალპ-დ		„უყვარ(ხარ)-თ"
	1		მი	მ-ალპ-ზ'		
	Ol	ნპგ:	მი+სი, სგპ	გუ-ალპ-ზ'	გუ-ალპ-ხ	„მ-იყვარ-ს/-ან"
3 ეჯაპრ	Oe	ნპგ:	მი+ეჩას, ეჯაპრს	ნ-ალპ-ზ'		„გვ-იყვარ-ს/-ან"
	2		სი, სგპ	ჯ-ალპ-ზ',	ჯ-ალპ-ხ	„გ-იყვარ-ს/-ან, -ს-თ"
	3		ეჩას, ეჯაპრს	ხ-ალპ-ზ',	ხ-ალპ-ხ	„უყვარ-ს/-ან, -ს-თ"

B. რელატიურ-გარდამავალი ზმნები

	a. ე რ თ ო ბ ი ე ქ ტ ი ა ნ ი			b. ო რ ო ბ ი ე ქ ტ ი ა ნ ი			
S	O^{d-n}			O^{d}			
	მხ. მრ.			ზემოსვ.			
1 მი	2 სი, სგპ	ჯ-გ-ტხე	„გ-აბრუნებ, -თ"	ეჩას,	ჯ-აჰედი		„გ-აძლევ, -თ"
„	3 ეჩას, ეჯაპრს	ტუხე	„ვ-აბრუნებ"	ეჯაპრს	ხუ-აჰედი		„ვ-აძლევ"
	ლშხ. ტკხე		„				
2 სი	1 მი	მ-გ-ტხე	„მ-აბრუნებ"	„ „	მ-აჰედი		„მ-აძლევ"
„	Oe ნაპ	ნ-გ-ტხე	„გვ-აბრუნებ"	„ „	ნ-აჰედი		„გვ-აძლევ"
	ქვსვ. გუ-ტხე		„				
„	3 ეჩას, ეჯაპრს	ტიხე	„აბრუნებ"	„ „	ხ-აჰედი		„აძლევ"
	ლშხ. ტკხე		„				
3 ეჯა	1 მი	მ-გ-ტხე	„მ-აბრუნებს"	„ „	მ-აჰედი	„მ-აძლევს"	
„	Oi ნაპ	გუ-ტხე	„გვ-აბრუნებს"	„ „	გუ-აჰედი	„გვ-აძლევს"	
„	Oe ნაპ ზს.	ნ-გ-ტხე	„	„ „	ნ-აჰედი	„	
„	2 სი, სგპ	ჯ-გ-ტხე, -ხ	„გ-აბრუნებს, -თ"	„ „	ჯ-აჰედი, -ხ	„გ-აძლევს, -თ"	
„	3 ეჩას, ეჯაპრს	ტიხე	„აბრუნებს"	„ „	ხ-აჰედი	„აძლევს"	
	ლშხ. ტკხე		„				
Se ნაპ	2 სი, სგპ	ჯ-გ-ტხე-დ	„გ-აბრუნებ-თ"	„ „	ჯ-აჰედი-დ	„გ-აძლევ-თ"	
Se „	3 ეჩას, ეჯაპრს	ტუხე-დ	„ვ-აბრუნებთ"	„ „	ხუ-აჰედი-დ	„ვ-აძლევ-თ"	
	ლშხ. ტკხე-დ		„				
Sl „	3 „ „	ლ-გ-ტხე-დ	„	„ „	ლ-აჰედი-დ	„ვ-აძლევ-თ"	
2 სგპ	1 მი	მ-გ-ტხე-დ	„მ-აბრუნებ-თ"	„ „	მ-აჰედი-დ	„მ-აძლევ-თ"	
„	Oe ნაპ	ნ-გ-ტხე-დ	„გვ-აბრუნებ-თ"	„ „	ნ-აჰედი-დ	„გვ-აძლევ-თ"	
	ქვსვ. გუ-ტხე-დ		„				
„	3 ეჩას, ეჯაპრს	ტიხე-დ	„აბრუნებ-თ"	„ „	ხ-აჰედი-დ	„აძლევ-თ"	
	ლშხ. ტკხე-დ		„				
3 ეჯაპრ	1 მი	მ-გ-ტხე-ხ	„მ-აბრუნებ-ენ"	„ „	მ-აჰედი-ხ	„მ-აძლევ-ენ"	
„	Oi ნაპ	გუ-ტხე-ხ	„გვ-აბრუნებ-ენ"	„ „	გუ-აჰედი-ხ	„გვ-აძლევ-ენ"	
„	Oe „ ზს.	ნ-გ-ტხე-ხ	„	„ „	ნ-აჰედი-ხ	„	
„	2 სი, სგპ	ჯ-გ-ტხე-ხ	„გ-აბრუნებ-ენ"	„ „	ჯ-აჰედი-ხ	„გ-აძლევ-ენ"	
„	ეჩას, ეჯაპრს	ტიხე-ხ	„აბრუნებ-ენ"	„ „	ხ-აჰედი-ხ	„აძლევ-ენ"	
	ლშხ. ტკხე-ხ		„				

როგორც აღნიშნულმა მაგალითებმა ცხადყვეს, „რელატიურ ფორმებში ხშირად არაა წარმოდგენილი ან სუბიექტური, ან ობიექტური ნიშანი" (თოფურია 1967, 22).

ტაბულა IV

სუბიექტურ-ობიექტური აფიქსები რელატიურ ზმნებში

A. რელატ.-გარდაუვალი B. რელატ.-გარდამავალი

ა. ე რ თ ო ბ ი ე ქ ტ ი ა ნ ი ბ. ო რ ო ბ ი ე ქ ტ ი ა ნ ი

α. ხმ. დაწყ. ფ. β. თანხმ. დაწყ. ფ.

პბ.		პრეფ.	სუფ.	პრეფ.	სუფ.	პრეფ.	სუფ.	პრეფ.	სუფ.	
S	O	S	O^d	S	O^{d-n}	S	O^{d-n}	S	O^d	O^{d-n}
1	2	Ø-	ƒ-			Ø-	ƒ-ჳ-	Ø-	ƒ-	Ø-
	3	ხუ-/ºსუ-	Ø-			-უ-	Ø-	ხუ-/ºსუ-	Ø-	Ø-
2	1	Ø-	ვ-	რელატ.-გარდაუვ. პრეფიქსები		Ø-	ვ-ჳ	Ø-	ვ-	Ø-
	Oe	Ø-	ნ-			Ø-	ნ-ჳ	Ø-	ნ-	Ø-
	3	ხ-	Ø-			Ø-	Ø-	ხ-	Ø-	Ø-
3	1		ვ-			*-	ვ-ჳ-	*-	ვ-	Ø-
	OI		ჲუ-				ჲუ-		ჲუ-	Ø-
	Oe		ნ-				ნ-ჳ-		ნ-	Ø-
	2		ƒ- — , -ხ				ƒ-ჳ- — , -ხ		ƒ-	Ø- — , -ხ
	3		ხ- — , -ხ		Ø-		Ø-		ხ-/ºს-	Ø-
1	2	Ø-	ƒ- — -დ	რელატ.-გარდაუვ. აფიქსები		Ø-	ƒ-ჳ — -დ	Ø-	ƒ-	Ø- — -დ
	3	ხუ-/ºსუ-	Ø- — -დ			-უ-	Ø- — -დ	ხუ-/ºსუ-	Ø-	Ø- — -დ
	3	ლ-	Ø- — -დ			ლ-ჳ-	Ø- — -დ	ლ-	Ø-	Ø- — -დ
2	1	Ø-	ვ- — -დ			Ø-	ვ-ჳ- — -დ	Ø-	ვ-	Ø- — -დ
	Oe	Ø-	ნ- — -დ			Ø-	ნ-ჳ- — -დ	Ø-	ნ-	Ø- — -დ
	3	ხ-	Ø- — -დ			Ø-	Ø- — -დ	ხ-	Ø-	Ø- — -დ
3	1	*-	ვ- — -ზ', -ხ	*-	ვ- — -ხ	*-	ვ-ჳ- — -ხ	*-	ვ-	Ø- — -ხ
	OI		ჲუ- — -ზ', -ხ		ჲუ- — -ხ		ჲუ- — -ხ		ჲუ-	Ø- — -ხ
	Oe		ნ- — -ზ', -ხ		ნ- — -ხ		ნ-ჳ- — -ხ		ნ-	Ø- — -ხ
	2		ƒ- — -ზ', -ხ		ƒ- — -ხ		ƒ-ჳ- — -ხ		ƒ-	Ø- — -ხ
	3		ხ- — -ზ', -ხ		Ø- — -ხ		Ø- — -ხ		ხ-/ºს-	Ø- — -ხ

§ 5. **პირის ნიშნებისა და ზმნისწინების ურთიერთმიმართება.** პირთა პრეფიქსული მორფემებისათვის **ზმნისწინიან** და **უზმნისწინო** ფორმებში სხვადასხვაგვარი ფონოლოგიური პოზიცია იქმნება. ზმნისწინიან ფორმებში ეს მორფემები ხმოვნის ან თანხმოვნის მომდევნოდ არიან წარმოდგენილი, უზმნისწინო ფორმებში კი — პაუზის მომდევნოდ. აქედან გამომდინარე პირის მორფემათა უმეტესობა ამ ორ სხვადასხვაგვარ პოზიციაში სხვადასხვა ალომორფებით არის რეალიზებული. ამასთანავე, უზმნისწინო ფორმებშიც პირის ნიშანთა უმეტესობა სხვადასხვა სახით არის წარმოდგენილი იმის მიხედვით, თუ როგორ ფონოლოგიურ პოზიციაში არიან ისინი მოქცეული. ამის გათვალისწინებით დადგენილია შემდეგი წესი: **„უზმნისწინო ფორმებში** (ე. ი. **პაუზის მომდევნოდ) პირისა და ძირეულ მორფემათა მიჯნაზე თანხმოვანთა თავმოყრა აკრძალულია"** (ონიანი 1998, 114-115). ამ წესის მოქმედებით განისაზღვრება სწორედ პირის ნიშანთა გარკვეული სახის ცვლილებები. თუმცა ეს ცვლილებები, წესის შესაბამისად, მხოლოდ თანხმოვნების წინა პოზიციაში ხორციელდება (რადგანაც პირის ნიშნებისა და ხმოვნების მიმდევრობას შეზღუდვა არ ახლავს). ამ წესის მოქმედების შედეგები თანხმოვნების წინ თანამედროვე სვანურში შემდეგი სახით წარმოგვიდგება: 1) **Si /ხუ-/ > /-უ-/** (თანხმოვნების წინ პრეფიქსის გამარტივება და ინფიქსად ქცევა), 2) **ხ- > Ø** (თანხმოვნების წინ პრეფიქსის დაკარგვა), 3)პირის ნიშანთა დიდ ნაწილში (**O1**, **O2**, **Oi**, **Oe**, **Si**,) **C** ან **CC** სტრუქტურის პირის ნიშანთა **CV** სტრუქტურისად ქცევა (თანხმოვნების წინ პირის ნიშანში ხმოვანი ელემენტის გაჩენა). სწორედ ამ ცვლილებებით არის შეპირობებული უზმნისწინო ფორმებში პირის ნიშანთა სხვადასხვა ალომორფების გამოვლენა, ალომორფებისა, რომელთა ერთი ნაწილი ამის გამო ხმოვნების წინ არის წარმოდგენილი, ხოლო მეორე ნაწილი — თანხმოვნების წინ (იქვე, 115).

პირველი სუბიექტური პირის მორფემის (**S1**-ის) ალომორფთა განაწილება უზმნისწინო ფორმებში, ერთი მხრივ, როგორც უკვე ითქვა, იმაზეა დამოკიდებული, ხმოვნით იწყება ზმნის ფუძე, თუ — თანხმოვნით, ხოლო, მეორე მხრივ, იმაზე, ბაგისმიერია ეს ხმოვანი, თუ — არაბაგისმიერი.

თავკიდურხმოვნიან ზმნებში (ე. ი. პოზიციაში **#—V**) **S1** მორფემა, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, წარმოდგენილია **ხ** ელემენტიანი პრეფიქსით, კერძოდ კი **ხუ-** ან **ხ-** ალომორფებით. **ხუ-** დასტურდება არაბაგისმიერი ხმოვნების წინ, მაგ., **ხუ-**ა̈რი „ვარ", **ხუ-**ა̈სყი „ვაკეთებ", **ხუ-**აჳნი (ლნტ. **ხუ-**აჳ̈ნი) „ვხნავ". **ხუ-**იში „ვიწვავ, ვიწვი", **ხუ-**ეში „ვეწვები", **ხუ-**აშუე „ვანთებ", **ხუ-**იშუე „ვინთებ" და ა. შ., ხოლო **ხ-** ალომორფი კი **S1** მორფემის წარმომადგენლად მხოლოდ ბაგისმიერი ხმოვნების წინ დასტურდება, მაგ., **ხ-**ოსყი „ვუკეთებ", **ხ-**ოჳნი „ვუხნავ", **ხ-**ოტხე „ვუბრუნებ", **ხ-**ომა̈რე „ვუმზადებ"; ლენტეხურში **ხუ- + ო > ხუ-**: ხუსყი /**ხუ-**ოსყი/, ხუჳნი /**ხუ-**ოჳნი/ [შდრ. **ხ-**ოსყი „უკეთებ", **ხ-**ოჳნი „უხნავ" და ა. შ. (თოფურია 1967, 11)].

საინტერესო მოვლენა დასტურდება ლენტეხურ დიალექტშივე, კერძოდ, **გ** ხმოვნის წინ **S1 მ-** ალომორფით არის გამოხატული, მაგ.: **მ-**გთრე „ვსვამ", **მ-**გრდი „ვზრდი", **მ-**გგემ „ვაგებ", **მ-**გრმი „ვიჭერ", **მ-**გლწი „ვწუბავ"... ჷ'ა-**მ-**გრდ „აღვზარდე, გავზარდე", ლა-**მ-**გშ „დავლიე", ჩუა-**მ-**გგ „ავაგე"... გარდა ამისა, **მ-** პრეფიქსია წარმოდგენილი კიდევ ერთ ზმნაში (მხოლოდ ნამყო ძირითადასა და II კავშირებითში): ჷ'ა-**მ-**გი „ავდექი", ჷ'ა-**მ-**გენ „ავდგე". სპეციალისტთა აზრით, **მ-** რომ აქ **S1** მორფემის კუთვნილებაა და არა **O1**-ისა, ნათლად ჩანს იქიდანაც, რომ II პირის ფორმაში მას **S2 ხ-** ენაცვლება და არა — **O2 ჯ-**: **ხ-**გთრე „სვამ", **ხ-**გრდი „ზრდი", **ხ-**გგემ „აგებ" ... თანაც არც ერთ სხვა დიალექტში ასეთ რამეს ადგილი არა აქვს (თოფურია 1967, 7-8; მაჭავარიანი 1953, 9; ონიანი 1998, 116).

სხვაგვარი ვითარებაა **თავკიდურთანხმოვნიან ზმნებში**, სადაც **S1** მორფემა წარმოდგენილია **/-უ-/** ინფიქსით ან **Ø**-ით. **/-უ-/ S1** მორფემად იმ შემთხვევაში დასტურდება, როდესაც ფუძის პირველი ხმოვანი, რომელსაც ეს ინფიქსი უძღვის წინ, არის **ი** ან **ე** ხმოვნები; მაგ., დ-**უ**-იგე „ვაქრობ", ტ-**უ**-იხე

„ვაბრუნებ", **გ-უეჭნი** „ვძლებ" ... Ø მორფემა კი მაშინ, როდესაც ამგვარ ზმნათა ძირეული მორფემის ხმოვანი არის **უ**, **უ** ან ძირეული ხმოვნის წინამავალი თანხმოვანი არის **უ**, მაგ., **სგურ** „ვზივარ", **ტული** (ბქ., ლნტ. **ტული**) „ვიძახი", **ყული** (ბქ., ლნტ. **ყული**) „ვყვირი", **კუშე** „ვტეხ" და სხვ. გარდა ამისა, როდესაც ძირეული მორფემის ხმოვანი არის **გ**, მაშინ **S1 -უ- + გ > უ**, მაგ., **ღური** (<ღ-უ-გრი) „მივდივარ, წავალ", **ჰუდე** (<ჰ-უ-გდე) „მოვიტან", **ყულე** (<ყ-უ-გლე) „ვამბობ" (თოფურია 1967, 4, 11; ონიანი 1998, 116).

რაც შეეხება ლაშხურ დიალექტს, იქ გვაქვს შედარებით განსხვავებული ვითარება, კერძოდ, თავკიდურთანხმოვნიან ზმნებში აქ **S1 -უ-** მხოლოდ და მხოლოდ ოთხ ზმნასთან დასტურდება, ესენია: **ღური** /ღ-უ-გრი/, **ჰუდე** /ჰ-უ-გდე/, **ყული** /ყ-უ-გლე/, **ჰუედნი**. როგორც სამეცნიერო ლიტერატურიდან არის ცნობილი, ყველა სხვა შემთხვევაში ამგვარ ზმნებში **S1** მორფემა Ø ალომორფით არის წარმოდგენილი, რასაც ადასტურებს შემდეგი მაგალითები: **გეჭნი** „ვძლებ", **სედნი** „ვრჩები", **გებნი** „ვისვრები", **დგგე** „ვაქრობ", **ცურე** „ვტოვებ" და მრავალი სხვა (თოფურია 1967, 116). ვფიქრობთ, მეორეულ მოვლენასთან გვაქვს საქმე, აქაც ამოსავალი -უ- უნდა იყოს (გ-უ-ეჭნი, ს-უ-ედნი, გ-უ-ებნი, დ-უ-იგე, ც-უ-ურე), რომელიც, როგორც ჩანს, დროთა განმავლობაში დაიკარგა.

მეორე სუბიექტური პირის მორფემის (**S2**-ის) ალომორფთა განაწილება უზმნისწინო ფორმებში იმაზეა დამოკიდებული, ხმოვნით იწყება ზმნის ფუძე, თუ — თანხმოვნით: თავკიდურხმოვნიან ზმნებში **S2** მორფემა ყოველთვის **ხ-** ალომორფით არის წარმოდგენილი, მაგ., **ხ-ჯრი** „ხარ", **ხ-ჯსყი** „აკეთებ", **ხ-აჳნი** „ხნავ", **ხ-იშხი** „იწვავ, იწვი", **ხ-ეშხი** „ეწვები", **ხ-ოსყი** „უკეთებ" ... ხოლო თავკიდურთანხმოვნიან ზმნებში — ყოველთვის Ø-ით, მაგ., **ჴედნი** „მოდიხარ", **ტიხე** „აბრუნებ", **დიგე** „აქრობ", **გეჭნი** „ძლებ", **სგურ** „ზიხარ" ... (ონიანი 1998, 118).

მესამე სუბიექტური პირის მორფემის (**S3**-ის) პრეფიქსული წარმომადგენლები ან მხოლოდ ზმნისწინიან ფორმებში დასტურდება, ან — მხოლოდ უზმნისწინოში. ე. ი. **S3** მორფემის ალომორფთა განაწილება ზმნისწინიან და უზმნისწინო ფორმათა მონაცვლეობაზე არ არის დამოკიდებული (იქვე).

ობიექტურ პრეფიქსებში ფორმანტების მხრივ ისეთი სხვადასხვაობა არ დასტურდება, როგორც სუბიექტურებში.

პაუზის მომდევნოდ ობიექტურ პირთა მორფემები სხვადასხვა ალომორფებით არის წარმოდგენილი, ერთი მხრივ, ხმოვნების, ხოლო, მეორე მხრივ, თანხმოვნების წინ. აქ საუბარია პირდაპირობიექტურ პირის ნიშნებზე, რამდენადაც მხოლოდ ისინი დასტურდებიან როგორც ხმოვნების, ისე თანხმოვნების წინ; ირიბობიექტური პირის ნიშნები კი მუდამ ხმოვნების (ქცევის ან გვარის ნიშნების) წინ არიან წარმოდგენილი (იქვე).

პირველი პირდაპირობიექტური პირი ხმოვნების წინ (ე. ი. თავკიდურხმოვნიან ზმნებში) ყოველთვის **მ-** ალომორფით გამოიხატება, ხოლო თანხმოვნების წინ (ე. ი. თავკიდურთანხმოვნიან ზმნებში) — მუდამ **მგ-თი**, რომელსაც ლაბიალური ელემენტის შემცველ ფუძესთან, ჩვეულებრივ, **მუ-** ენაცვლება, მაგ., **მ-ამარე** (ბქ., ლნტ. **მ-ამარე**) „მამზადებს", **მ-ახტაჳი** (ლშხ. **მ-ახტაჳი**) „მხატავს", **მ-ადგაჳი** (ლშხ. **მ-ადგარი**) „მკლავს"; **მგ-ტხე** „მაბრუნებს", **მუ-ცურე** „მტოვებს", **მუ-ფშუდე** „მიშვებს" და სხვა.

რაც შეეხება **პირველ ირიბობიექტურ პირს** იგი მუდამ **მ-თი** გამოიხატება, რამდენადაც უზმნისწინო ფორმებში ის ყოველთვის ხმოვნების (ქცევის ან გვარის ნიშნების) წინ არის მოქცეული, მაგ., **მ-ათური** „მასწავლის", **მ-აჰუდი** (ლშხ. **მ-აუდი**, ლნტ. **მ-აუედი**) „მაძლევს", **მ-იხტაჳი** „მიხატავს", **მ-ეხტაჳი** „მეხატება" და ა. შ.

მეორე ობიექტური პირი ჴ- და **ჴგ-** ალომორფებით გამოიხატება. ამ ალომორფების განაწილების წესები მთლიანად ემთხვევა **O1** მორფემის **მ-** და **მგ-** ალომორფთა განაწილების წესებს (იქვე).

მეორე პირდაპირობიექტური პირი ხმოვნების წინ (ე. ი. თავკიდურხმოვნიან ზმნებში) ყოველთვის ჯ- ალომორფით გამოიხატება, ხოლო თანხმოვნების წინ (ე. ი. თავკიდურთანხმოვნიან ზმნებში) — ყოველთვის ჯგ-თი, რომელსაც ლაბიალური ელემენტის შემცველ ფუძესთან ჯუ-ენაცვლება, მაგ. ჯ-ამარე (ბქ., ლნტ. ჯ-ამარე) „გამზადებს“, ჯ-ახტაუი (ლშხ. ჯ-ახტაუი) „გხატავს“, ჯ-ადგარი (ლშხ. ჯ-ადგარი) „გკლავს“; ჯგ-ტხე „გაბრუნებს“, ჯუ-ცურე „გტოვებს“, ჯუ-ფშუდე „გიშვებს“ და ა. შ.

მეორე ირიბობიექტური პირი ყოველთვის ჯ- პრეფიქსით გამოიხატება (ჯგ- ვარიანტი ამ ფუნქციით არ არსებობს), რადგანაც უზმნისწინო ფორმებში ის ყოველთვის ხმოვნების წინ არის მოქცეული, მაგ., ჯ-ათური „გასწავლის“, ჯ-აჰუდი „გაძლევს“, ჯ-იხტაუი „გიხატავს“, ჯ-ეხტაუი „გეხატება“, ჯ-აყა „გყავს“ და სხვ.

მესამე ობიექტური პირი სეგმენტური მორფოლოგიური ერთეულით (ხ- პრეფიქსით) მხოლოდ იმ შემთხვევაში აღინიშნება, თუ ის ირიბი ობიექტია, III პირდაპირობიექტური პირის აღმნიშვნელად კი ასეთი ერთეული არც ერთ შემთხვევაში არ დასტურდება. III **პირდაპირობიექტური პირი**, მაშასადამე, ოპოზიციის არამარკირებული წევრია: ამარე „ამზადებს“, ახტაუი „ხატავს“, ადგარი „კლავს“, ტიხე „აბრუნებს“, ახზაუი „ხაზავს“, ადარი „წერს“ და ა. შ. **მესამე ირიბობიექტური პირი** კი უზმნისწინო ფორმებში ყოველთვის ხ- პრეფიქსით აღინიშნება (ვინაიდან ის ყოველთვის ხმოვნის წინ არის მოქცეული), მაგ., ხ-ათური „ასწავლის“, ხ-აჰუდი „აძლევს“, ხ-ოხტაუი „უხატავს“, ხ-ოხზაუი „უხაზავს“, ხ-ეხტაუი „ეხატება“, ხ-აყა „ჰყავს“ და ა. შ (თოფურია 1967, 15).

ობიექტური პირის ნიშანთა განაწილების სქემა

§ 6. **უზმნისწინო ფორმათა უღლების ნიმუშები**. ზმნათა უღლების პარადიგმებში (უზმნისწინოშიცა და ზმნისწინიანშიც), როგორც საენათმეცნიერო ლიტერატურიდანაა ცნობილი, გამოიყოფა წყობის ორი სახე: **სუბიექტური** და **ობიექტური**. სუბიექტურია წყობა, როდესაც პარადიგმაში სუბიექტური პირები და მათი ნიშნები იცვლება რომელობის მიხედვით; ობიექტური კი არის წყობა, როდესაც იცვლება არა სუბიექტური, არამედ ობიექტური პირები და მათი ნიშნები. ობიექტურ წყობაში, თავის მხრივ, შეიძლება გამოიყოს წყობის ორი ქვესახე: **პირდაპირობიექტური** და **ირიბობიექტური**. პირველ შემთხვევაში პირდაპირობიექტური პირები და მათი ნიშნები იცვლება, ხოლო მეორეში — ირიბობიექტური პირები და მათი ნიშნები.

იმის მიხედვით, თუ რა სახით არის წარმოდგენილი ცალკეული პირის ნიშნები და მათი ვარიანტები, უზმნისწინო ფორმებში შესაძლოა გამოიყოს უღლების პარადიგმის რამდენიმე ერთმანეთისაგან განსხვავებული მოდელი. ამ მოდელთა წარმოქმნა კი, როგორც უკვე ითქვა, შემდეგი გარემოებებით არის შეპირობებული: 1) სუბიექტური წყობისაა პარადიგმა, თუ — ობიექტური, 2) პირდაპირობიექტური წყობისაა ობიექტური წყობის პარადიგმა, თუ — ირიბობიექტური, 3) შეიცავს თუ არა ზმნის ფორმა ირიბობიექტურ პირს, 4) თავკიდურხმოვნიანია ზმნა, თუ — თავკიდურთანხმოვნიანი, 5) შეიცავს თუ არა ზმნის ფუძე ლაბიალურ ელემენტს (ონიანი 1998,120).

1. **სუბიექტური წყობა**. ამ წყობის შიგნით შეიძლება გამოიყოს ორი მოდელი (I მოდელი, II მოდელი). I მოდელის მიხედვით იუღლის უირიბობიექტო (ორპირიანი გარდამავალი და ერთპირიანი) ზმნები, ხოლო II მოდელის მიხედვით კი — ირიბობიექტიანი (ორპირიანი გარდაუვალი და სამპირიანი) ზმნები.

I **მოდელი**. ამ მოდელის შიგნით შეიძლება გამოიყოს სამი ქვესახე (I_1 მოდელი, I_2 მოდელი, I_3 მოდელი). I_1 მოდელს შეადგენს ყველა თავკიდურხმოვნიანი ზმნა, I_2 მოდელს — ყველა ისეთი თავკიდურთანხმოვნიანი ზმნა, რომლის ფუძეშიც ლაბიალური ელემენტი არ მოიპოვება, I_3 მოდელს კი — ყველა ისეთი თავკიდურთანხმოვნიანი ზმნა, რომლის ფუძე ლაბიალურ ელემენტს შეიცავს. I მოდელის ნებისმიერი პარადიგმისათვის სავალდებულოა III პირის ფორმაში **0**$_3$-ის ნიშნის უქონლობა (რადგანაც აქ ყველა ზმნა უირიბობიექტოა).

I_1 მოდელის ნიმუშები:

ხუ-აჯნი „ვხნავ“	ხუ-იქუემ „ვიცვამ“	ხუ-იშხი „ვიწვები“
ხ-აჯნი „ხნავ“	ხ-იქუემ „იცვამ“	ხ-იშხი „იწვები“
აჯნი „ხნავს“	იქუემ „იცვამს“	იშხი „იწვება“
ხუ-ატბიდე „ვათბობ“	ხუ-ამპრე „ვამზადებ“	ხუ-არი „ვარ“
ხ-ატბიდე „ათბობ“	ხ-ამპრე „ამზადებ“	ხ-არი „ხარ“
ატბიდე „ათბობს“	ამპრე „ამზადებს“	არი „არის“
ხუ-ი „ვარ“	ხუგ /ხუ-გგ/ „ვდგავარ“	
ხ-ი „ხარ“	ხ-გგ „დგახარ“	
ლ-ი „არის“	ლ-გგ „დგას“	

მაშასადამე, ამ მოდელისათვის დამახასიათებელია S_1 ხუ-, S_2 ხ-და S_3 ლ- ან Ø და ამავე დროს **0**$_3$-ის ნიშნის უქონლობა.

I2 მოდელის ნიმუშები:

დ-უ-იგე „ვაქრობ“	ჯ-უ-ედნი „მოვდივარ“	ღური „წავალ“
დიგე „აქრობ“	ჯედნი „მოდიხარ“	ღგრი „წახვალ“
დიგე „აქრობს“	ჯედნი „მოდის“	ღგრი „წავა“

ამ მოდელისათვის კი დამახასიათებელია **S1** -უ-, **S2** Ø და **S3** Ø. ე. ი. II და III პირის ფორმები ერთმანეთს ემთხვევა.

I3 მოდელის ნიმუშები:

სგურ „ვზივარ“	ტუ̄ლი „ვიძახი“	კუ̄იშე „ვტეხ“
სგურ „ზიხარ“	ტუ̄ლი „იძახი“	კუ̄იშე „ტეხ“
სგურ „ზის“	ტუ̄ლი „იძახის“	კუ̄იშე „ტეხს“

გამოდის, რომ სამივე პირის ფორმა ერთმანეთს ემთხვევა, პირის მორფემის სეგმენტური წარმომადგენელი კი არც ერთ მათგანში არ არის წარმოდგენილი (სგურ, ტუ̄ლი, კუ̄იშე ... ტიპის ფორმათა შესახებ დაწვრილებითი მიმოხილვა წარმოდგენილია ნაშრომის მე-3 თავში).

II მოდელი. გამოყოფენ ამ მოდელის ორ ქვესახეს (II1, II2). ორივე მათგანი ირიბობიექტიანია. II1 მოდელს შეადგენს ისეთი თავკიდურხმოვნიანი ზმნები, სადაც პირის ნიშანთა მომდევნო ხმოვანი არ არის **ო**, II2 მოდელს კი ისეთი ზმნები, რომლებიც ამ **ო**-ს (სასხვისო ქცევის ნიშანს) შეიცავენ. II მოდელისათვის სავალდებულოა III პირის ფორმაში **03 ხ**-ს არსებობა.

II1 მოდელის ნიმუშები:

ხუ-ათური „ვასწავლი“	ხუ-აჭუემ „ვაცმევ“	ხუ-ეშგო „ვსთხოვ“
ხ-ათური „ასწავლი“	ხ-აჭუემ „აცმევ“	ხ-ეშგო „სთხოვ“
ხ-ათური „ასწავლის“	ხ-აჭუემ „აცმევს“	ხ-ეშგო „სთხოვს“

ამ მოდელისათვის, როგორც ვხედავთ, დამახასიათებელია **S1 ხუ**-, **S2 ხ**- და III პირის ფორმაში **03 ხ**-.

II2 მოდელის ნიმუშები:

ხ-ოხტაშური „ვუხატავ“	ხ-ოგემ „ვუდგამ“	ხ-რშუე „ვუნთებ“
ხ-ოხტაშური „უხატავ“	ხ-ოგემ „უდგამ“	ხ-რშუე „უნთებ“
ხ-ოხტაშური „უხატავს“	ხ-ოგემ „უდგამს“	ხ-რშუე „უნთებს“[1]

პარადიგმის სამივე წევრი აქ ყოველთვის ერთმანეთს ემთხვევა. I პირის ფორმაში წარმოდგენილია **S1 ხ**-, მეორე პირისაში — **S2 ხ**-, ხოლო მესამეში — **03 ხ**-.

[1] აქ წარმოდგენილ მაგალითებში I პირის ნიშნის ხ- პრეფიქსის პარალელურად ბალსქვემოური დიალექტში ხუ- პრეფიქსიც დასტურდება, მაგ.: ხუ-ოხტაშური მი ბეფშუს ღუაშს „ვუხატავ მე ბავშვს ჯიხვს“, ხუ-ოგემ მი მეზობელს ქორს „ვუშენებ („ვუდგამ“) მე მეზობელს სახლს“, ხუ-რშუე მი დადას ლემესგს „ვუნთებ მე ბებიას ცეცხლს“...

2. **ობიექტური წყობა**. აქ შეიძლება გამოიყოს ორი მოდელი (III მოდელი, IV მოდელი). III მოდელს განეკუთვნება უირიბობიექტო, IV-ს — ყველა თავკიდურთანხმოვნიანი ზმნები.

III მოდელი. გამოყოფენ ამ მოდელის ორ ქვესახეს (III1 და III2). III1 მოდელს შეადგენს ყველა თავკიდურხმოვნიანი, ხოლო III2-ს — ყველა თავკიდურთანხმოვნიანი ზმნა.

III1 მოდელის ნიმუშები:

მ-ახტაუ „მხატავს“	მ-ამარე „მამზადებს“
ჯ-ახტაუ „გხატავს“	ჯ-ამარე „გამზადებს“
ახტაუ „ხატავს“	ამარე „ამზადებს“

ამ მოდელისათვის, როგორც ვხედავთ, დამახასიათებელია O1 მ-, O2 ჯ- და III პირის ფორმაში პირის ნიშნის უქონლობა.

III2 მოდელის ნიმუშები:

მგ-ტხე „მაბრუნებს“	მგ-ცურე‖მუ-ცურე „მტოვებს“
ჯგ-ტხე „გაბრუნებს“	ჯგ-ცურე‖ჯუ-ცურე „გტოვებს“
ტგხე „აბრუნებს“	ცურე „ტოვებს“

O1-ის ნიშანი აქ არის მგ-, O2-ისა — ჯგ- (უ ელემენტის შემცველ ფუძესთან მათ, ჩვეულებრივ, მუ-, ჯუ- ვარიანტები ენაცვლება), III პირის ფორმა ყოველთვის პირის ნიშნის გარეშეა წარმოდგენილი.

IV მოდელის ნიმუშები:

მ-იხტაუ „მიხატავს“	მ-ათური „მასწავლის“	მ-იხალ „ვიცი“
ჯ-იხტაუ „გიხატავს“	ჯ-ათური „გასწავლის“	ჯ-იხალ „იცი“
ხ-ოხტაუ „უხატავს“	ხ-ათური „ასწავლის“	ხ-ოხალ „იცის“
მ-ალატ „მიყვარს“	მ-აყა „მყავს“	მ-აგდი „მძინავს“
ჯ-ალატ „გიყვარს“	ჯ-აყა „გყავს“	ჯ-აგდი „გძინავს“
ხ-ალატ „უყვარს“	ხ-აყა „ჰყავს“	ხ-აგდი „სძინავს“

O1-ის ნიშანი აქ ყოველთვის არის მ-, O2-ისა — ჯ-, ხოლო O3-ისა — ხ- (ონიანი 1998, 120-122).

პირის მორფემათა ალომორფების განაწილების ამ წესებს უზმნისწინო ფორმებში, პროფ. ალ. ონიანის ვარაუდით, გამონაკლისი არა აქვს. რაც შეეხება ზმნისწინიან ფორმებს, იქ ვითარება განსხვავებულია. საენათმეცნიერო ლიტერატურაში დასახელებულია ორი ძირითადი განსხვავება: 1) ხმოვნების წინ S1 ხუ-, ხ-, S2 ხ- და O3 ხ- არ დასტურდება, სამივე მორფემა ნულოვანი ალომორფით (ან S1 უ-თი) არის წარმოდგენილი (იხ. ალ. ონიანი, ქართველურ ენათა ისტორიული მორფოლოგიის საკითხები, 1978, 78-80); 2) თანხმოვნების წინ O1 მ-სა და O2 ჯგ-ს, მ-, ჯ- ვარიანტები ენაცვლება. ეს განსხვავებები კი გარკვეული სახის ზმნისწინთა დართვით არის შეპირობებული (იქვე, 123).

§ 7. **ზმნისწინებისა და მათი მომიჯნავე პრეფიქსული მორფემების ურთიერთმიმართება.** თანამედროვე სვანურში, როგორც ცნობილია, არსებობს ზმნისწინთა ორი სხვადასხვა რიგი სხვადასხვა მორფოლოგიური ფუნქციით. პირველ მათგანში ერთიანდება **ლა-, ან-, ად-, ეს-,** ხოლო მეორეში — **ჟი, ჩუ, სგა, ქა** ზმნისწინები. ცნობილია ისიც, რომ პირის მორფემათა ალომორფების განაწილებაზე მხოლოდ პირველი რიგის ზმნისწინები ახდენენ გავლენას, რომელთა ძირითადი ფორმები (**ლა-, ან-, ად-, ეს-**) ყველა დიალექტში თითქმის ერთნაირად არის წარმოდგენილი, ერთადერთ გამონაკლისად ითვლება **ეს-** ზმნისწინი, რომლის ლენტეხური (ზოგ კილოკავში, აგრეთვე, ჩოლურული) ვარიანტი არის არა **ეს-**, არამედ **ას-** (თოფურია 1967, 52-70; ონიანი 1998, 123).

სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოყოფილია ამ ზმნისწინთა ალომორფების განაწილების რამდენიმე ზოგადი წესი, რომელთაგანაც პირველი ორი წესი ზმნისწინთა ხმოვან ელემენტებს შეეხება, დანარჩენი კი თანხმოვან ელემენტთა ნაირსახეობას, ან მათ ქონება-უქონლობას (ონიანი 1998, 123).

I წესი. ზმნისწინთა **ა** ელემენტის ნაცვლად წარმოდგენილია **ე** (ლაშხურში და ზოგჯერ ბალსქვემოურშიც; **განსაკუთრებით ცხუმარულ კილო-კავში**), **ჲ** (დანარჩენ დიალექტებში). ეს წესი შეეხება **ლა-, ან-, ად-** ზმნისწინებს ყველა დიალექტში და **ას-** ზმნისწინს ლენტეხურში. სამეცნიერო მიმოქცევაში წარმოდგენილი საანალიზო მასალის მიხედვით, ასეთია ვითარება:

ა) სათავისო ქცევის ფორმაში, ე. ი. თუ ზმნა შეიცავს სათავისო ქცევის მორფემას, არა აქვს მნიშვნელობა, რომელი ალომორფი იქნება **ი-, ი-** თუ **Ø**, მაგ., **ჲ-ხ-ი-სყ** „გაიკეთე“, **ლჲ-ხ-ი-ბ** (ბზ. **ლჲ-ხ-ი-ბ**, ცხუმ. **ლე-ხ-ი-ბ**) „შეიბი“, **ჲთ-ი-ბ** (ცხუმ. **ეთ-ი-ბ**) „შეიბი“, **ლჲ-ჲ-ქუ-ე** (ცხუმ. **ლე-ჲ-ქუ-ე**) „ჩაიცვა“, **ჲნ-სყ-ე** (ცხუმ. **ენ-სყ-ე**) „გაიკეთა“, **ჲთ-გემ** „აიშენებ“, **ჲდ-გემ** „აიშენებს“; ლშხ. **ე-ხ-ი-სყ, ლე-ხ-ი-ბ, ეთ-იბ, ლე-ჲ-ქუ-ე, ე-ხ-ი-შუ** „აინთე“, **ენ-ი-შუე** „აინთო“, **ეთ-ი-შუ** „დაინთე“, **ედ-ი-შუე** „დაინთო“ და სხვა (შანიძე 1957, 337; თოფურია 1967, 56-57).

ბ) სასხვისო ქცევის ფორმაში, თუ ის შეიცავს სასხვისო ქცევის მორფემის **ი-, ი-** ალომორფებს, ან **ი-**ს რედუქციის საფუძველზე მიღებულ ნულოვან ალომორფს, მაგ., **ჲ-მ-ი-ჳ(დ)** „მომიტანე“, **ჲ-ჯ-ი-ჳ(დ)** „მოგიტანე“, **ჲ-მ-ი-სყ** „გამიკეთე“, **ჲ-ჯ-ი-სყ** „გაგიკეთე“, **ჲ-მ-ჳიდ** „მომიტანა“, **ჲ-ჯ-ჳიდ** „მოგიტანა“; ლშხ. **ე-ჯ-ჳიდ, ე-მ-ი-შუ** „ამინთე“, **ლე-მ-ი-თე** „გამინაწილა“, **ლე-ჯ-ი-თე** „გაგინაწილა“ და სხვა (ონიანი 1998, 124).

გ) პრეფიქსიანი ვნებითის ფორმაში, ე. ი. თუ ზმნა შეიცავს ვნებითი გვარის მორფემის **ი-, ი-, ე-, ე-** ალომორფებს, ან **ი-**სა და **ე-**ს რედუქციის საფუძველზე მიღებულ ნულოვან ალომორფს, მაგ., **ჲთ-შიხ-ი** „დაიწვები“, **ჲდ-შიხ-ი** „დაიწვება“, **ჲთ-ყაჩ** „თავი დაანება“, **ლჲ-ხ-ტახ** „მიუბრუნდა“, **ლჲ-ხ-შად** „მიეშველა, შეეწია“; ლშხ. **ეთ-შიხ-ი, ედ-შიხ-ი, ეთ-ყაჩ, ლე-ხ-ტახ, ლე-ხ-შად, ეთ-ი-ტუენ** „გაიქეცი“[1], **ედ-ი-ტუჱნ** „გაიქცა“, **ე-ხ-ი-ტუენ** „გამოიქეცი“; ბზ. **ჲთ-ი-ტუჱნ, ჲდ-ი-ტუჱნ, ჲ-ხ-ი-ტუჱნ** (შანიძე 1957, 345-346).

ვინაიდან სპეციალურ ლიტერატურაში აღნიშნული ზმნისწინებისა (**ლა-, ან-, ად-**) და მათი მომიჯნავე პრეფიქსული მორფემების ურთიერთმიმართების შესახებ ჩოლურულთან დაკავშირებით აქამდე არაფერი არ იყო ნათქვამი, აქედან გამომდინარე აუცილებლად მივიჩნიეთ საკითხის საგანგებოდ შესწავლა. ჩვენი დაკვირვებით, ჩოლურულში ამ მხრივ ასეთი ვითარებაა:

ა) სათავისო ქცევის ფორმაში ზმნისწინთა **ა** ელემენტის ნაცვლად უმეტესად წარმოდგენილია **ე**, მაგ.: **ე-ხ-ი-სყ** „გაიკეთე“, **ეთ-იბ** „შეიბი“, **ლე-ჲ-ქუე** „ჩაიცვა“, **ენ-სყ-ე** „გაიკეთა“, **ეთ-გემ||ედ-გემ** „აიშენებ“, **ენ-ი-შუე** „აინთო“, **ეთ-ი-შუ** „დაინთე“, **ენ-ი-შუე** „აინთო“, **ლე-ხიცუ** „მოიკიდე“, **ლე-ჲ-ცუე** „მოიკიდა“, თუმცა ი შვიათად, მაგრამ მაინც **ა**-იანი ფორმებიც გვხვდება (შდრ. **ათ-გემ||ად-გემ** „აიშენებ“ და ა. შ.).

ბ) სასხვისო ქცევის ფორმებში კი ძირითადად **ე** გვაქვს, მაგ.: **ე-მ-იჳ** „მომიტანე“, **ე-ჯ-იჳ** „მოგიტანე“, **ე-მ-ისყ** „გამიკეთე“, **ე-ჯ-ისყ** „გაგიკეთე“, **ე-მ-ჳიდ** „მომიტანა“, **ე-ჯ-ჳიდ** „მოგიტანა“, **ე-მ-ი-შუ** „ამინთე“, **ლე-მ-ი-თე** „გამინაწილა“, **ლე-ჯ-ი-თე** „გაგინაწილა“ და სხვ.

[1] იგივე ვითარებაა ბალსქვემოური დიალექტის ცხუმარულ კილოკავშიც.

გ) რაც შეეხება პრეფიქსიანი ვნებითის ფორმებს, იქ აღნიშნული ელემენტი ასევე ე-ს სახით წარმოგვიდგება, მაგ.: ეთ-შიხ-ი „დაიწვები“, ედ-შიხ-ი „დაიწვება“, ედ-ყაჩ „თავი დაანება“, ლე-ხ-ტახ „მიუბრუნდა“, ლე-ხ-შად „მიეშველა, შეეწია“, ეთ-ი-ტუენ „გაიქეცი“, ედ-ი-ტუან „გაიქცა“, ე-ხ-ი-ტუენ „გამოიქეცი“ და ა. შ.

როგორც საანალიზო მასალიდან გამოჩნდა, ჩოლურულში თითქმის ლაშხურ-ბალსქვემოურისებური ვითარება ვლინდება, რაღა თქმა უნდა, ნიუანსური სხვაობები აქაც შეიმჩნევა, რაც გასაკვირი არც არის, რადგანაც სხვაობას თვით ერთი დიალექტის ფარგლებშიც აქვს ხოლმე ადგილი.

სხვა დიალექტებისაგან განსხვავებით, ბალსზემოურში არასინკოპირებული ე- (ასევე ē-) არ იწვევს ზმნისწინთა ხმოვანი ელემენტის ცვლილებას ა > ă (იქვე, 342-343). შდრ., ერთი მხრივ, ბზ. ăთ-ე-ყჩ „თავი დაანებე“, ლა-ხ-ე-ტახ „მიუბრუნდი“, ლă-ხ-ე-შდ „მიეშველე, შეეწიე“ და, მეორე მხრივ, ბქ., ლნტ. ăთ-ე-ყჩ, ლă-ხ-ე-ტახ, ლă-ხ-ე-შდ და ლშხ. ეთ-ე-ყჩ, ლე-ხ-ე-ტახ, ლე-ხ-ე-შდ (ონიანი 1998, 124). ლაშხურისებური ვითარება ვლინდება ბალსქვემოური დიალექტის ცხუმარულ კილოკავშიც (შდრ. ცხუმ.: ეთ-ე-ყჩ, ლე-ხ-ე-ტახ, ლე-ხ-ე-შდ).

როგორც სპეციალურ ლიტერატურაშია მითითებული, ლენტეხურში ზმნისწინთა ხმოვანი ელემენტის სხვა სახესხვაობა არ ვლინდება. რაც შეეხება დანარჩენ დიალექტებს, ამ დიალექტებისთვის ჩამოყალიბებულია კიდევ ერთი წესი:

II წესი. ოთხივე ზემოაღნიშნული ზმნისწინის ხმოვანი ელემენტები წარმოდგენილია ო-ს[1] სახით. ასეთია ვითარება შემდეგ შემთხვევებში:

ა) პირველი სუბიექტური პირის ფორმაში (გარდა ინკლუზივის ფორმისა); ე. ი. იმ შემთხვევაში, როდესაც ზმნისწინს მოსდევს **S1** მორფემა, სულერთია, რომელი ალომორფია წარმოდგენილი — ნულოვანი ალომორფის ჩათვლით, მაგ., ო-ხუ-აგ „ავაგე, ავაშენე“, ლო-ხუ-აგ „მივადგი, მივაშენე“, ოთ-აგ „ავაშენე“, ოთ-ხატაუ „დავხატე“, ონ-ჯუ „მოვიტანე“, ონ-ჯ-უ-ედ „მოვედი“, ო-ჯაბ „თოვლი გავკვალე“, ოს-აგ „დავადგი, დავაშენე“ და ა. შ.

ბ) ისეთ ზმნურ ფორმებში, რომლებიც შეიცავენ გუ- პრეფიქსს (გ- ვარიანტითურთ) და რომლითაც აღინიშნება I ობიექტური პირი და მისი მრავლობითი რიცხვი (ზემოსვანურ დიალექტებში აგრეთვე — ინკლუზივი), მაგ., ლო-გუ-აბ „შეგვაბი“, ო-გუ-ხატუე „დაგვხატა“, ო-გუ-მარე „მოგვამზადა“, ო-გუ-რმე „დაგვიჭირა“; ლშხ. ო-გ-მარე, ო-გ-გრმე და სხვა.

გ) სასხვისო ქცევის ფორმაში, თუ ეს ფორმა შეიცავს სასხვისო ქცევის მორფემის ო-, ო ალომორფებს, ან ო-ს რედუქციის საფუძველზე მიღებულ ნულოვან ალომორფს, მაგ., ო-ხ-ო-ჯ(დ) „მოუტანე“, ოთ-ო-ჯ(დ) „მიუტანე“, ოთ-ჯიდ „მიუტანა“, ლშხ. ოს-გე „დაუდგა“, ო-ხ-რ-შუე „აუნთო“, ლო-ხ-რ-შუე „შეუნთო“, ოს-რ-გან „დაუდგა“ და ა. შ (ონიანი 1998, 125).

როგორც ვნახეთ, I და II წესთა ურთიერთმიმართების მიხედვით სვანური ენის დიალექტებში ადგილი აქვს არსებითი ხასიათის სხვაობას. როგორც აღნიშნულია, დასტურდება ზმნის ისეთი ფორმებიც, სადაც ერთდროულად ორივე წესის რეალიზაციის პირობა არსებობს (ასეთია, მაგ., სათავისო ქცევის, ან პრეფიქსიანი ვნებითი გვარის ზმნათა I სუბიექტური პირის ფორმა). ასეთ ფორმებში ორიდან, ცხადია, მხოლოდ ერთი წესის რეალიზაციაა შესაძლებლად მიჩნეული: ან I წესისა, ე. ი. ა > ă (ე), ან II-ისა, ე. ი. ა (ე) > ო. ამ მხრივ ერთმანეთს უპირისპირდება დიალექტთა ორი ჯგუფი: ლაშხურსა და ბალსქვემოურში (ზოგი კილოკავის გამოკლებით) ასეთ შემთხვევაში II წესი ხორციელდება (ე. ი. ზმნისწინთა ა, ე > ო), ბალსზემოურსა და ბალსქვემოურის ზოგ კილოკავში (მაგ.,

[1] ვინაიდან აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით საუბარი გვქონდა სუბიექტური აფიქსების განხილვისას, ამიტომ აქ ამ საკითხზე მსჯელობას აღარ გავაგრძელებთ (იხ. § 3.).

ლახამულურში) — I წესი (ე. ი. ზმნისწინთა ა > ა̈), მაგ., ლშხ. **ო-ხ-ყიდ** „ვიყიდე“, **ოთ-იგ** „ავიშენე“, **ლო-ხ-ჭოდ** „ვკითხე“, **ო-ხუ-იკ** „ავიღე“, ბქ. **ო-ხუ-ი-ყდ**, ოთ-იგ, **ლო-ხ-ჭედ**[1], **ო-ხუ-ი-კ**[2]; ბზ. **ა̈-ხუ-ი-ყდ**, **ა̈თ-უ-იგ**, **ლა̈-ხუ-ჭუედ**, **ა̈-ხუ-ი-კ** (თოფურია 1967, 13).

სპეციალურ ლიტერატურაში ბალსზემოური დიალექტისათვის კიდევ ერთი წესია ჩამოყალიბებული: **„აქ I წესი არ ხორციელდება იმ შემთხვევაში, როდესაც ზმნისწინის ხმოვანი ელემენტი პალატალურია** (წინა რიგისაა), ე. ი. **როდესაც ის ა̈-ს ან ე-ს სახით არის წარმოდგენილი**. ამის შედეგია, ერთი მხრივ, ის, რომ I წესთან კომბინაციაში II წესი არასდროს არ ხორციელდება, ე. ი. არ ხდება **ა > ო** (რადგანაც ა̈ პალატალურია), მეორე მხრივ კი ის, რომ **ე** ელემენტი (რომელიც აგრეთვე პალატალურია) არასდროს არ იძლევა **ო**-ს **ეს**- ზმნისწინში, მაგ., **ეს-უ-აბ** „დავაბი“, **ეს-უ-აგუშ** „დავასხი“, **ეს-ღ-უ-რი** „მივდივარ“... (შდრ. ლშხ. **ოს-აბ** „დავაბი“, **ოს-გოშ** „დავასხი“, **ოს-ღ-უ-რი** „მივდივარ“..., ბქ. **ოს-აბ**, **ოს-ღ-უ-რი**, **ოს-ჭერი** „მივყავარ“, **ოს-გუირ** „დავსვი“, **ოს-დე** „დაუდო“...)“ (ონიანი 1998, 125-126).

ისეთ ფორმებში, სადაც არ არსებობს I და II წესების რეალიზაციის პირობა, ზმნისწინთა ხმოვანი ელემენტები იმ სახითაა წარმოდგენილი, რა სახითაც ზემოაღნიშნულ ძირითად ვარიანტებში (**ლა-, ან-, ად-, ეს-**): **ა-ხ-ა̈-სყ** „გააკეთე“, **ან-სყე** „გააკეთა“, **ეს-გე** „დადგა“, **ათ-ა-კურ** „დააგდე“, **ლა-ხ-ა-ქუ** „ჩააცვი“, ლნტ. **ად-ა̈-ესნა** „წაიღებდა“, **ან-ჴედენი** „მოვა“, **ლა-ხ-ა-თონი** „ასწავლის“ და სხვა.

ზმნისწინები (აგრეთვე ერთი და იმავე ზმნისწინთა პოზიციური ვარიანტები) ერთმანეთისაგან, როგორც ცნობილია, განსხვავდებიან თანხმოვანი ელემენტებითაც. III წესი შეეხება სწორედ ზმნისწინთა თანხმოვანი ელემენტების ქცევასა და მათ მიმართებას პირის მორფემებთან.

III წესი. პრეფიქსულ მორფემათა მიჯნაზე (**ზმნისწინი + სუბიექტური ან ობიექტური პირის მორფემა**) თანამედროვე სვანურში თანხმოვანთა თავმოყრა, როგორც წესი, აკრძალულია. ამის გამოა, რომ თუ ზმნისწინის თანხმოვან ელემენტს უშუალოდ მოსდევს პირის მორფემის თანხმოვანი, მაშინ ერთ-ერთი მათგანი ნულთან არის გათანაბრებული.

III წესის რეალიზაციის პირობა მხოლოდ **ან-, ად-, ეს-** ზმნისწინთა შემცველ ფორმებში იქმნება, რამდენადაც მეორე ელემენტი, რომელსაც უშუალოდ მოსდევს პირის ნიშნები, მხოლოდ ამ ზმნისწინებშია თანხმოვანი (განსხვავებით **ლა-** ზმნისწინისაგან, სადაც მეორე ელემენტი ხმოვანია და არა — თანხმოვანი). III წესი, ამდენად, მხოლოდ **ან-, ად-, ეს-** ზმნისწინიან ფორმებში მოქმედებს. აქაც ამ წესის რეალიზაცია სხვადასხვაგვარად ხდება იმის მიხედვით, თუ კონკრეტულად რომელ პრეფიქსულ მორფემათა მიმდევრობასთან გვაქვს საქმე. ამის გათვალისწინებით სამეცნიერო ლიტერატურაში ჩამოყალიბებულია III წესის სამი სხვადასხვა ვარიანტი (**III1 წესი, III2 წესი, III3 წესი**) (იქვე, 126).

III1 წესი. პროფ. ვ. თოფურიას გამოკვლევის მიხედვით, თუ **ან-, ად-, ეს-** ზმნისწინთა მომდევნო პოზიციაში წარმოდგენილია **O1 მ- ~ მგ-, O2 ჯ- ~ ჯგ-, S1 ლ- ~ ლგ-, O1 გუ- ~ გუ-** ან **Oe ნ- ~ ნგ-**, მაშინ ნულთან მუდამ ზმნისწინთა თანხმოვანი ელემენტია გათანაბრებული (თოფურია 1967, 54-55), მაგ.:

[1] შდრ. ცხუმარული **ლო-ხ-ჭუედ**.

[2] შდრ. ცხუმარული **ო-ხუ-ი-კდ**.

ან- ზმნისწინი

	ბზ.	ბქ.	ლნტ.	ლშხ.	
	ა-მ-ჴიდ	ა-მ-ჴიდ	ა-მ-ჴიდ	ა-მ-ჴიდ	„მომიყვანა“
	ა-ჯ-ჴიდ	ა-ჯ-ჴიდ	ა-ჯ-ჴიდ	ა-ჯ-ჴიდ	„მოგიყვანა“
	ა-ლ-ჴიდ-დ	ო-ლ-ჴიდ-დ	ა-ლ-ჴიდ-დ	ა-ლ-ჴიდ-დ	„მოვიყვანეთ“
	ო-გუ-ჴიდ	ო-გუ-ჴიდ	ა-გუ-ჴიდ	ო-გ-ჴიდ	„მოგვიყვანა“
	ა-ნ-ჴიდ	ა-ნ-ჴიდ	————	----------	„მოგვიყვანა“
შდრ.	ან-ჴიდ	ან-ჴიდ	ან-ჴიდ	ან-ჴიდ	„მოიყვანა“

ად- ზმნისწინი

	ბზ.	ბქ.	ლნტ.	ლშხ.	
	ა-მ-შიხ	ა-მ-შიხ	ა-მ-შიხ-ე	ე-მ-შიხ-ე	„დამიწვა“
	ა-ჯ-შიხ	ა-ჯ-შიხ	ა-ჯ-შიხ-ე	ე-ჯ-შიხ-ე	„დაგიწვა“
	ო-ლ-შიხ-დ	ო-ლ-შიხ-დ	ა-ლ-ო-შიხე-დ	ო-ლ-შიხე-დ	„დავუწვით“
	ა-გუ-შიხ	ო-გუ-შიხ	ა-გუ-შიხე	ო-გ-შიხე	„დაგვიწვა“
	ა-ნ-შიხ	ა-ნ-შიხ	----------	----------	„დაგვიწვა“
შდრ.	ოთ-შიხ	ოთ-შიხ	ათ-ო-შიხე	ოთ-შიხე	„დაუწვა“

ეს- ზმნისწინი

	ბზ.	ბქ.	ლნტ.	ლშხ.	
	ე-მ-ყა	ე-მ-ყა	ა-მ-ს-აყა	ე-მ-ყა	„მიმყავს“
	ე-ჯ-ყა	ე-ჯ-ყა	ა-ჯ-ს-აყა	ე-ჯ-ყა	„მიგყავს“
	ე-ლ-ყა-დ	ო-ლ-ყა-დ	ა-ლ-ს-აყა-დ	ო-ლ-ყა-დ	„მივყავართ“
	ე-გუ-ყა	ო-გუ-ყა	ა-გუ-ს-აყა	ო-გ-ყა	„მიგვყავს“
	ე-ნ-ყა	ე-ნ-ყა	----------	----------	„მიგვყავს“
შდრ.	ეს-ყა	ეს-ყა	ას-ყა	ოს-ყა	„მიჰყავს“

ლენტეხურში, როგორც მაგალითებიდან ჩანს, **ას-** ზმნისწინიან ფორმაში III_1 წესის რეალიზაცია ხდება არა ზმნისწინის **ს** ელემენტის ნულთან გათანაბრებით, არამედ ზმნისწინის წყვეტილ მორფემად ქცევის, ე. ი. **ს** ელემენტის პირის ნიშანთა მომდევნოდ გადანაცვლების გზით. ამით ლენტეხური, ცხადია, განსხვავდება სვანურის ყველა სხვა დიალექტისაგან (იქვე, 56).

III_2 **წესი**. როდესაც გვაქვს შემდეგი კომბინაცია — ზმნისწინები **ად-, ეს- + S_1 ხუ- ~ ხ-, S_2 ხ-, O_3 ხ-**, მაშინ III წესის რეალიზაციის საფუძველზე ნულთან გათანაბრებულია პირის ნიშნები (და არა ზმნისწინთა თანხმოვანი ელემენტები). **ეს-** ზმნისწინის თანხმოვანი ელემენტი კი ასეთ შემთხვევაში ყოველთვის **ს**-ს სახით არის წარმოდგენილი, **ად-** ზმნისწინისა კი — უგამონაკლისოდ **თ**-ს სახით[1], მაგ.,

[1] ახლად მოპოვებული მასალის ანალიზის საფუძველზე უნდა ითქვას, რომ **ად-** ზმნისწინის თანხმოვნითი ელემენტი ყოველთვის უგამონაკლისოდ **თ**-ს სახით ნამდვილად არ გვხვდება (იხ. § 3.).

ეს-ა̈გუშ (ლნტ. **ას-**ა̈გუშ, ლშხ. **ეს-**გოშ) „დაასხი“, **ეს-**გუშ (ლნტ. **ას-**გუშ, ლშხ. **ეს-**გოშე) „დაასხა“, ბქ. **ოს-**ა̈გუშ „დავასხი“, ლშხ. **ოს-**აბ „დავაბი“, **ეს-**აბ „დააბი“, **ოს-**გოშ „დავასხი“, **ეს-**გოშ „დაასხი“; **ოთ-**ეჳმ „წავყევი“, **ოთ-**აბ „მივაბი“, **ათ-**აბ „მიაბი“, **ათ-**ბე „მიაბა“ და ა. შ. (ონიანი 1998, 127-128), მაგრამ ბალსქვემოური: **ად-**ბე „მიაბა“, **ად-**რეკლე „გარეკა“, **ად-**ბუჯურე „გახლიჩა“, **ად-**ბელე „გაბერა“ და ა. შ.

თანამედროვე სვანურ დიალექტებში (გარდა ლაშხურისა) ამ წესს აქვს ორი გამონაკლისი: 1. პრეფიქსულ მორფემათა მიჯნაზე (**ზმნისწინი + პირის ნიშანი**) დასტურდება **თხ** თანმიმდევრობების რამდენიმე ნიმუში; **ოთ-ხუ-ა̈ჲ** (ლნტ. **ათ-ხუ-**ა̈) „წავიღე“, **ათ-ხ-ა̈ჲ** (ლნტ., ბქ. **ათ-ხ-**ა̈) „წაიღე“, ბზ. **ათ-ხ-ა̈დ** „თქვა“, ბქ. **ათ-ხ-გრმ** „დაიჭირე“ (თოფურია 1967, 17-20); 2. **ად-** და **ეს-** ზმნისწინთა თანხმოვანი ელემენტის მომდევნო პოზიციაში გარკვეულ შემთხვევებში დასტურდება S1 **უ-**.

III3 წესი. კომბინაციაში — ზმნისწინი **ან- + S1 ხუ- ~ ხ-, S2 ხ-,** ან **03 ხ-**, როგორც ცნობილია, ყოველთვის ზმნისწინის თანხმოვანი ელემენტია ნულთან გათანაბრებული, მაგ., **ო-ხუ-ა̈სყ** (ლნტ. **ა-ხუ-ა̈სყ**, ლშხ. **ო-ხუ-ასყ**) „გავაკეთე“, **ა-ხ-ა̈სყ** „გააკეთე“, **ო-ხ-სყე** (ლნტ. **ა-ხ-ოსყე**) „გაუკეთა“; ბქ. **ო-ხუ-მ̈ა̈რ** „გავამზადე“, **ა-ხ-მ̈ა̈რ** „გაამზადე“, **ო-ხუ-მ̈გრთ̈ა̈უ** „მოვმართე“, **ა-ხ-მ̈გრთ̈ა̈უ** „მომართე“ და სხვა.

როგორც ვხედავთ, III წესი ძირითადად პრეფიქსული მორფემების (**ზმნისწინებისა და პირის ნიშნების**) თანხმოვან ელემენტთა ურთიერთმიმართებას ასახავს. თუმცა სხვადასხვა მორფემების თანხმოვანთა ერთმანეთის გვერდით მოხვედრის პირობები შეიძლება წარმოიქმნას არა მხოლოდ ზმნისწინებისა და პირის ნიშნების მიჯნაზე, არამედ — ზმნისწინებისა და ძირეული მორფემების ზღვარზეც. ასეთი პირობები, როგორც წესი, **ან-, ეს-, ად-** ზმნისწინებისა და თავკიდურთანხმოვნიანი ზმნების უშუალო მიმდევრობაში წარმოიქმნება. ამ მიმდევრობისთვის კი ჩამოყალიბებულია კიდევ ერთი წესი, რომელსაც IV წეს-ს უწოდებენ (ონიანი 1998, 128).

IV წესი. ძირეული მორფემის თანხმოვნის წინ მხოლოდ **ან-, ეს-** ზმნისწინთა თანხმოვანი ელემენტის არსებობა არის დასაშვები, **ად-** ზმნისწინის თანხმოვანი კი, როგორც წესი, ნულთან არის გათანაბრებული, შდრ., ერთი მხრივ, **ონ-**ჯუედ „მოვედი“, **ან-**ჯედ „მოხვედი“, **ან-**ჯად „მოვიდა“, **ონ-**ტეხ „მოვბრუნდი“, **ან-**ტეხ „მობრუნდი“, **ან-**ტახ „მობრუნდა“, **ონ-**ტხე „მოვაბრუნებ“, **ან-**ტხე „მოაბრუნებ, მოაბრუნებს“, ბზ. **ეს-**ღური „მივდივარ“, **ეს-**ღრი „მიდიხარ, მიდის“, ლშხ. **ოს-**ღური, **ეს-**ღრი, ბქ. **ოს-**ხური, **ეს-**ხრი, ლნტ. **ას-**ხური, **ას-**ხრი და, მეორე მხრივ, ა̈-ტუხე (ბქ., ლშხ. **ო-**ტხე) „დავაბრუნებ“, **ა-**ტხე „დააბრუნებ, დააბრუნებს“, ა̈-დგე (ლშხ. **ა-**დგე) „გააქრობ, გააქრობს“, ა̈-კუშე „გატეხ, გატეხს“ და სხვა. ზმნისწინთა აქ წარმოდგენილი ყველა უთანხმოვნო ვარიანტი (**ა-, ა̈-, ო-**) **ად-** ზმნისწინის კუთვნილებაა, რამდენადაც მთლიანად ემთხვევა მას მნიშვნელობით და მის სხვა ვარიანტებთან იმყოფება დამატებითი დისტრიბუციის დამოკიდებულებაში (შანიძე 1957, 340).

ამ წესს აქვს ორიოდე გამონაკლისი: ა) თანხმოვნის წინა პოზიციაში **ან-** ზმნისწინის თანხმოვანი ელემენტი ნულთან არის გათანაბრებული; ცნობილია ერთადერთი ზმნა, სადაც ასეთი ვითარება გვაქვს: **ო-**ღუერ „მოვედი“, **ა-**ღერ[1] „მოხვედი“, ბ) **ად-** ზმნისწინის **დ** ელემენტი თანხმოვნების წინა პოზიციაშიც წარმოდგენილია; ასეთ ვითარებას რამდენიმე ზმნასთან აქვს ადგილი და ისიც დიალექტთა მხოლოდ ერთ ნაწილში: **ოდ-**ღუერ „წავედი“, **ად-**ღერ „წახვედი“, **ოდ-**ჯუედ „მივედი, მივაღწიე“, **ად-**ჯედ „მიხვედი, მიაღწიე“, **ად-**ჯად „მივიდა, მიაღწია“ (თოფურია 1967, 246).

V წესი. უზმნისწინო ფორმებში თანხმოვნის წინ წარმოდგენილი გ ელემენტიანი პირის ნიშნები (**01 მგ-, 02 ჯგ-, 0ი გუ- < გუგ-, 0e ნგ-** და **S1 ლგ-**) ზმნისწინიან ფორმებში, ჩვეულებრივ, ამ ელემენტის (გ-ს) გარეშე გვევლინებიან, მაგრამ ვითარება ასეთია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ზმნისწინის დართვით ამ ელემენტისათვის სარედუქციო პოზიცია წარმოიქმნება, ე. ი. როდესაც, ზმნისწინისა და პირის ნიშნის ხმოვანთა გარდა, ფორმაში მესამე ხმოვანიც მოიპოვება (რომელიც, ჩვეულებრივ,

[1] შდრ. ბალსქვემოური, კერძოდ, ცხუმარული კილოკავის ლეზგარულ თქმაში დაფიქსირებული **ან-ღიარ** „წამოდი“, სადაც **ან-** ზმნისწინი სრულად არის წარმოდგენილი.

ძირეული მორფემის კუთვნილებაა), მაგ., ა-მ-ტიხ „დამაბრუნა", ა-მ-ცურ „დამტოვა", ა-ჯ-ტიხ „დაგაბრუნა", ა-ჯ-ცურ „დაგტოვა", ო-გუ-ტიხ „დაგვაბრუნა", ო-გუ-ცურ „დაგვტოვა", ა-ნ-ტიხ „დაგვაბრუნა", ა-ნ-ცურ „დაგვტოვა", ა-ლ-ტიხ-დ „დავაბრუნეთ", ა-ლ-ცურ-დ „დავტოვეთ"... (შდრ. უზმნისწინო ფორმები მგ-ტხე „მაბრუნებს", მგ-ცურე „მტოვებს"). აქ, როგორც ვხედავთ, საქმე გვაქვს ხმოვნის რედუქციის ჩვეულებრივ ნიმუშთან; აღნიშნულ პირის ნიშნებში ხმოვნიან ვარიანტებთან უხმოვნო ვარიანტთა მონაცვლეობა, მაშასადამე, გ ელემენტის რედუქციის შედეგია. ბუნებრივია ამიტომ, რომ ზმნისწინიან ფორმებში გ ელემენტიანი ალომორფები მხოლოდ იმ შემთხვევაშია წარმოდგენილი, როდესაც ამ ელემენტის რედუქციის პირობა არ არსებობს, ე. ი. როდესაც ფორმაში მხოლოდ ორი ხმოვანია მოცემული (**ზმნისწინისა და პირის ნიშნისა**), მაგ., ა-მგ-ტხ „დამაბრუნე", ა-მგ-ცურ‖ა-მუ-ცურ „დამტოვე", ა-ჯგ-ტხ „დაგაბრუნე", ა-ჯგ-ცურ‖ა-ჯუ-ცურ „დაგტოვე", ო-გუ-ტხ „დაგვაბრუნე", ო-გუ-ცურ „დაგვტოვე", ა-ნგ-ტხ „დაგვაბრუნე", ა-ნგ-ცურ‖ა-ნუ-ცურ „დაგვტოვე" და ა. შ.

ამ წესებიდან ამოსვლით, პროფ. ალ. ონიანი შესაძლებლად თვლის როგორც ზმნისწინების, ისე პირის ნიშნების დისტრიბუციულ დახასიათებას, მაგრამ, იქიდან გამომდინარე, რომ პირის მორფემათა ალომორფების განაწილება ზმნისწინებზეც ასევე მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული, თანაც ზმნისწინთა ზოგი ალომორფი პირის გამომხატველადაც შეიძლება იქნეს მიჩნეული, იქვე ზმნისწინთა დისტრიბუციულ ანალიზსაც წარმოგვიდგენს (ონიანი 1998, 130)[1].

§ 8. **ზმნისწინთა დისტრიბუციული ანალიზი**. განვიხილოთ ცალ-ცალკე სვანურ ზმნისწინთა ალომორფები.

ლა- ზმნისწინი. აღნიშნული ზმნისწინის ალომორფთა განაწილების სურათის დასადგენად, პროფ. ალ. ონიანის აზრით, საკმარისია I და II წესთა გათვალისწინება, ვინაიდან ლა- ზმნისწინიან ფორმაში III და IV წესთა რეალიზაციის პირობა არასდროს არ წარმოიქმნება.

I წესის რეალიზაციის შემთხვევაში, ძირითადად, წარმოდგენილია ლჳ- (ლაშხურში ლე-, ხოლო ბალსზემოურში ზოგჯერ ლჳ-) ალომორფი, მაგ., შდრ. ბზ. ლჳ-ალრკე „მოლოკა", ლჳ-ხუჭუედ „ვკითხე", ლჳ-ხლჳტი „შეუყვარდება", ლჳ-ტხენი „დაბრუნდება", ლჳ-ხუიშგდ „ვიკადრე", ბქ. ლჳ-ჷბ „შეიბა", ლჳ-ჷბინე „დაიწყო", ლნტ. ლჳ-ჷკიდ „აიღო", ლჳ-ხეჭუედდა „ჰკითხა", ლჳ-ხუეკადდ „მივაწყდით", ლშხ. ლე-ალრკე „მოლოკა", ლე-ხლატი „შეუყვარდება", ლე-ხჭოდდა „ჰკითხა", და ა. შ. (იქვე).

უნდა შევნიშნოთ, რომ სწორედ ლაშხურისებურ ვითარებასთან გვაქვს საქმე ბალსქვემოური დიალექტის ზოგ კილოკავშიც (განსაკუთრებით ეს შეიძლება ითქვას ცხუმარულის შესახებ, რომელიც ზოგ მკვლევარს რატომღაც ნარევ დიალექტად მიაჩნია — იხ. თ. შარაძენიძე, სვანური ენის ცხუმარული კილოკავის ძირითადი თავისებურებანი, იკე, IX—X, თბ., 1958), მაგ. შდრ. ცხუმ. ლე-ალოკე „მოლოკა", ლე-ხლჳტი „შეუყვარდება", ლე-ჷბე „შეიბა", ლე-ჷბინე „დაიწყო", ლე-ხეჭუედდა „ჰკითხა", ლე-ხტახ „მიუბრუნდა", ლე-ჷსკორე „გაიფიქრა", ლე-ხტეხნი „მიუბრუნდება" და ა. შ. პროფ. თ. შარაძენიძის გამოკვლევის მიხედვით, უმლაუტიანი ა-ს ე-დ ქცევის პროცესი ხორციელდება ზმნებში პრევერბებთან და ჳლ თემის ნიშანთან[2]. ავტორის აზრით, ზმნისწინებში ჳ-ს ე-დ ქცევა ერთი იმ პროცესთაგანია, რომელიც ჩვენს თვალწინ მიმდინარეობს ცხუმარულში. ხოლო მისი გავრცელება სხვადასხვა თაობის წარმომადგენლებს შორის განსხვავებულია. იგი გამოყოფს ოთხი თაობის მეტყველებას: I თაობა — მოხუცები, რომლებიც, როგორც წესი, ჳ-ს ხმარობენ, ე-ს ხმარების შემთხვევები კი მათ მეტყველებაში

[1] ა. ონიანის მიერ ზმნისწინთა ალომორფების განაწილების შესახებ შემუშავებულ ზოგად წესებს წინამდებარე ნაშრომში დაწვრილებით წარმოვადგენთ, რადგანაც ჩვენ ამ წესებზე დაყრდნობით განვიხილავთ ზმნისწინთა დისტრიბუციას.

[2] თ. შარაძენიძის გამოკვლევაში შეგვხვდა ჩვენთვის უჩვეულო ფორმა — ლელემ [მაგ. **მერმე ჯინემოწ ლელემ** (ტჳ-) „მეორე შენ („თვითონმცა") შეუპამეო („ჯამა")"], რომელიც მომდინარეობს ლჳლემ ფორმისგან. თანამედროვე ცხუმარულში, კერძოდ, ტვიბერულ მეტყველებაში, მსგავსი რამ არ დაგვიფიქსირებია.

იშვიათია; II **თაობის** წარმომადგენლებთან, მართალია, ე-ს ხმარების შემთხვევები უფრო ხშირია, თუმცა უპირატესობა მაინც ჲ-ს ენიჭება; III **თაობის** წარმომადგენლებთან ე-ს ხმარება ჲ-ს ხმარებას უტოლდება, ე. ი. ადგილი აქვს ამ ფორმათა პარალელურ ხმარებას; რაც შეეხება IV **თაობას** (14-15 წლამდე მაინც), იგი მთლიანად ე-ზე არის გადასული. ჲ იშვიათად შეიძლება შეგვხვდეს გამონაკლისის სახით (შარაძენიძე 1958, 233-234).

ჲ → ე, როგორც ცოცხალი მოქმედი ფონეტიკური პროცესი, როგორც ეს საენათმეცნიერო ლიტერატურაშია მითითებული, ცხუმარულის გარდა ბალსქვემოურის არც ერთ კილოკავში არ არის შემჩნეული (იქვე, 235).

ჲ → ე ფონეტიკური პროცესი, რომელიც ნახევარი საუკუნის წინ, მხოლოდ ცხუმარულში იყო შემჩნეული, ჩვენი დაკვირვებით, დღეს უკვე ფეხს იკიდებს ბალსქვემოური დიალექტის სხვა კილოკავებშიც (შდრ. ეცერ. **ლე-ჲ/ნლოკე** „მოლოკა“, **ლე-ჲ/ნტიხ** „დაიბრუნა“; ჭუბ. **ლე-ხლჲტი||ლჲ-ხლჲტი** „შეუყვარდება“, **ლე-ჲსკორე||ლჲ-ჲ/ნსკორე** „გაიფიქრა“ და ა. შ.), რაც, აშკარად, ინოვაციის იერს ატარებს.

ბალსქვემოური დიალექტის გარდა ამ ფონეტიკურ პროცესს ადგილი აქვს ისეთ დაშორებულ დიალექტში, როგორიცაა ლაშხური, ამ დიალექტებს ერთმანეთთან ფაქტობრივ რაიმე უშუალო კონტაქტი არა აქვთ. საინტერესოა აგრეთვე ის, რომ მსგავსება ცხუმარულსა და ლაშხურს შორის მხოლოდ პროცესობრივი კი არ არის, არამედ ერთსა და იმავე მასალაზედაც ხორციელდება (ლაშხურშიც სწორედ ზმნისწინებში გვაქვს ე). თ. შარაძენიძის აზრით, „ცხუმარულში ჩვენს თვალწინ მიმდინარეობს ის პროცესი, რომელიც ლაშხურში დიდი ხნის წინ განხორციელებულა“ (იქვე, 235).

რადგანაც ჩოლურულის შესახებ სპეციალურ ლიტერატურაში აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით არაფერი თქმულა, აქედან გამომდინარე, აუცილებლად და მეტად მნიშვნელოვნად მივიჩნიეთ გაგვერკვია რა ხდებოდა ამ მხრივ ჩოლურულ მეტყველებაში, რომლის დიალექტად მიჩნევა, როგორც ცნობილია, დღემდე საცილობლადაა ქცეული ენათმეცნიერთა შორის.

როგორც ჩვენ მიერ მოპოვებული მრავალრიცხოვანი ჩოლურული დიალექტოლოგიური მასალის ანალიზმა ცხადყო, I წესის რეალიზაციის შემთხვევაში, ჩოლურულში, ძირითადად, წარმოდგენილია ე, თუმცა იშვიათად, მაგრამ მაინც დასტურდება ა-იანი ფორმებიც, მაგ.: **ლე-ჲლოკე** „მოლოკა“, **ლე-ხეჭუედა** „ჰკითხა“, **ლე-ხლატი** „შეუყვარდება“, **ლე-ჲბე** „შეიბა“, **ლე-ჲბინე** „დაიწყო“, **ლე-მშყად** „გამახსენდა“, **ლე-ხქამ** „დაემატა“, **ლე-ხრდანხ** „მიეცათ, შეეძინათ“, **ლე-ჲსკიდდა** „მოიხედა“, **ლე-ხშად** „უშველა“, **ლე-ჲსგბენე** „მოიქნია“, **ლე-ხმგქრანხ** „შეეჯიბრნენ“, **ლე-ქუხ** „თქვეს“ და ა. შ. ცხადია, პარალელურად **ლა-** ზმნისწინიანი ფორმებიც დასტურდება (შდრ. **ლა-ხაშყედა** „გახსენებია“, **ლა-ხოყგნდა** „შეეცოდა“, **ლა-ხაბიშე** „მიაწოდა“ ...)[1].

შესაძლოა **ჲ → ე** ფონეტიკური პროცესი ჩოლურულში ლაშხურის გავლენას მიეწეროს, თუმცა უნდა ითქვას, რომ ე-ს შემცველი ზმნური ფორმები ქვემო ჩოლურულშიც (საყდარში, ბულეშში, ჭველიერში, დურაშში...) უხვად დაიძებნა, რასაც ლაშხურის გავლენას ნამდვილად ვერ მივაწერთ, რადგანაც, როგორც სპეციალურ ლიტერატურაში მიუთითებენ, ქვემო ჩოლურული ლენტეხურის ძირითად გრამატიკულ მოვლენებს იზიარებს (ა. შანიძე, ვ. თოფურია, ალ. ონიანი). ლენტეხურში კი, როგორც ზემოთ ითქვა, ძირითადად, **ლჲ-** ზმნისწინი დასტურდება, რომელიც თავდაპირველი ვითარების ამსახველად მიგვაჩნია.

[1] ვსარგებლობთ 2007 წელს საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მიერ დაფინანსებული პროექტის — **„ჩოლურის ხეობის სვანურის მეტყველების ნიმუშები“** მასალებით (მ. საღლიანი, ნ. შავრეშიანი,). მასალის მოძიებაში დაგვეხმარა, აგრეთვე, წარმოშობით ჩოლურელი, 20 წლის, **შ. შავრეშიანი**, რისთვისაც მას უღრმეს მადლობას მოვახსენებთ.

II წესის რეალიზაციის შემთხვევაში, როგორც პროფ. ალ. ონიანის გამოკვლევიდან ჩანს, წარმოდგენილია ლო- (ბალსზემოურსა და ჩოლურულში ხშირად, ლაშხურში იშვიათად აგრეთვე ლო-) ალომორფი, მაგ., ლო-ხუ-აბ „მივაბი“, ლო-ხუ-აჭდ „მივაყუდე“, ლო-ტეხ „დავბრუნდი“ და სხვ. რაც შეეხება ლენტეხურს, იქ, გამომდინარე იქიდან, რომ II წესი არ მოქმედებს, ამიტომ, ცხადია, ლო- ალომორფიც შესაბამისად არ არსებობს (ონიანი 1998, 130).

საინტერესოა, რა ვითარებაა ამ მხრივ ბალსქვემოურ დიალექტში? მასალაზე დაკვირვებამ ნათლად დაგვანახა, რომ II წესის რეალიზაციის შემთხვევაში, ბალსქვემოურშიც, სხვა დიალექტების (ბალსზემოურის, ლაშხურისა და ჩოლურულის) მსგავსად ლო- ალომორფია წარმოდგენილი და ისიც საკმაო სიხშირით, მაგ.: ლო-ხუ-აბ „მივაბი“, ლო-ხუ-აჭდ „მივაყუდე“, ლო-ხო „მივეცი“, ლო-ხ-სგი „შევხედე“, ლო-ხ-ჭუედ „ვკითხე“, ლო-ხუ-ატხ „დავუბრუნე“, ლო-ხუ-ჯგრენ „შევეხვეწე, შევევედრე“, ლო-ხუ-მეზირ „შევულოცე“, ლო-ხუ-ტეხელენ „შევეკამათე, შევეწინააღმდეგე“, ლო-ხუ-წერალ „შევაგინე“, ლო-ხუ-ჭაბთ „დავწყევლე“, ლო-ხ-ხუიდდას „შევხვდი“, ლო-ხუ-დირენ „ვჭამე, ვისადილე“, ლო-ხუ-შდირალ „ვითამაშე“ და მრავალი სხვა.

ყველა სხვა შემთხვევაში (ე. ი. როცა არ მოქმედებს I და II წესი), როგორც ცნობილია, დასტურდება ლა- (ბალსზემოურსა და ჩოლურულში აგრეთვე ლჳ-) ალომორფი, მაგ.: ლა-ხ-სგურდა (ლენტ. ლა-ხ-ასკურდა) „შეაჯდა“, ლა-ხ-ბე (ლენტ. ლა-ხ-აბე) „მიაბა“, ლა-ხ-ხუიდ „შეხვდი“, ლა-მ-ტიხ „დამიბრუნა“, ლა-ჯ-ტიხ „დაგიბრუნა“, ლა-ლ-ტიხდ „დავუბრუნეთ“, ლენტ. ლა-ხ-ოტიხა „დაუბრუნებია“, ლა-ხუ-აბ „მივაბი“, ლა-ხუემ „მისცა“, ბზ., ჩოლ. ლჳ-ხ-გშ „დალიე“, ბზ. ლჳ-ხ-ჳმ (ჩოლ. ლჳ-ხ-ემ) „შეჭამე“, ლჳ-ტახ „დაბრუნდა“ და სხვა.

მაშასადამე, თანამედროვე სვანურში, სამეცნიერო მიმოქცევაში წარმოდგენილი მასალის მიხედვით, გამოყოფენ ლა- ზმნისწინის შემდეგ ალომორფებს: ლა-, ლჳ-, ლჳ-, ლჯ-, ლო-, ლრ-, რომელთაც, ჩვენი აზრით, ლაშხურში, ჩოლურულსა და ბალსქვემოური დიალექტის ზოგ კილოკავში (ცხუმარულში, ეცერულში, ჭუბერულში...) დადასტურებული ლე- ალომორფიც უნდა დაემატოს.

ან- ზმნისწინი. სხვადასხვა პოზიციაში ან- ზმნისწინის სხვადასხვა ვარიანტები დასტურდება, ესენია: ა-, ჳ- (ე-), ო-, ან-, ჳნ- (ენ-), ონ-. ყოველი კონკრეტული მათგანი, ცხადია, სრულიად განსაზღვრულ პირობებშია წარმოდგენილი:

ჳ- — III1 ან III3 წესთან ერთად I წესის მოქმედების შემთხვევაში, მაგ.: ჳ-მ-ჭიდ „მომიტანა“, ჳ-ჯ-ჭიდ „მოგიტანა“, ჳ-ნ-ჭიდ „მოგვიტანა“, ჳ-ლ-სყედ „გავიკეთეთ“, ჳ-ხ-ისყ „გაიკეთე“, ბზ., ლნტ. ჳ-გუ-ჭიდ „მოგვიტანა“, ჳ-ხუ-ისყ „გავიკეთე“ და ა. შ. დიალექტთა ერთ ნაწილში კი, პროფ. ალ. ონიანის მოსაზრების თანახმად, ყველაზე რეგულარულად ლაშხურში, ასეთ შემთხვევაში ჳ-ს ნაცვლად ე- ალომორფი არის წარმოდგენილი, მაგ., შდრ. ლშხ.: ე-მ-ჭიდ, ე-ჯ-ჭიდ, ე-ლ-სყედ, ე-ხ-ისყ... (იქვე, 131). ჩვენი დაკვირვებით, ანალოგიურ ვითარებასთან გვაქვს საქმე ჩოლურულ მეტყველებაშიც, მაგ., შდრ. ჩოლ.: ე-მ-ჭიდ, ე-ჯ-ჭიდ, ე-ჯ-ჭიდე-ხ „მოგიტანენ“, ე-გუ-იჭდ „მოგვიტანე“ და ა. შ.

III1 ან III3 წესთან ერთად I წესის მოქმედების შემთხვევაში ბალსქვემოურ დიალექტში ყოველთვის ჳ- არ გვაქვს. აღნიშნულ დიალექტში ხშირია ჳ-ს პარალელურად ე- ალომორფიანი ფორმების ხმარების შემთხვევები, მაგ., შდრ. ბქ.: ჳ-მ-ჭიდ||ე-მ-ჭიდ „მომიტანა“, ჳ-ჯ-ჭიდ||ე-ჯ-ჭიდ „მოგიტანა“, ჳ-ნ-ჭიდ||ე-ნ-ჭიდ „მოგვიტანა“, ჳ-ხ-ისყ||ე-ხ-ისყ „გაიკეთე“..., ამასთანავე, ჳ-ლ-სყედ „გავიკეთეთ“, ჳ-გუ-ჭიდ „მოგვიტანა“, ჳ-ხუ-ისყ „გავიკეთე“ ფორმათა პარალელურად ო-ლ-სყედ, ო-გუ-ჭიდ, ო-ხუ-ისყ ფორმებიც დასტურდება. განსხვავებაა თვით ბალსქვემოური დიალექტის კილოკავთა შორისაც, რაზეც მეტყველებს ის ფაქტი, რომ ჳ-ლ-სყედ, ჳ-გუ-ჭიდ, ჳ-ხუ-ისყ ფორმები ცხუმარული კილოკავის წარმომადგენელთათვის სრულიად არაბუნებრივია.

ო- — III1 ან III3 წესთან ერთად II წესის მოქმედების შემთხვევაში, მაგ.: ო-გუ-ხატუე „დაგვხატა“, ო-გუ-მარე „მოგვამზადა“, ო-გუ-ჭიდ „მოგვიყვანა“, ო-ხუ-ჳსყ „გავაკეთე“, ო-ხ-ოსყ „გაუკეთე“ და სხვა.

ა- — III1 ან III3 წესთა მოქმედების შემთხვევაში, როდესაც არ არსებობს არც I და არც II წესის მოქმედების საფუძველი, მაგ.: ა-მ-ჴიდ „მომიყვანა“, ა-ჯ-ჴიდ „მოგიყვანა“, ა-ნ-ჴიდ „მოგვიყვანა“, ა-ლ-ჴიდდ „მოვიყვანეთ, მოვიტანეთ“, ა-ხ-ჳსყ „გააკეთე“, ლნტ. ა-ხუ-ჳსყ „გავაკეთე“ და ა. შ. (იქვე). რა თქმა უნდა, დიალექტებს შორის ნიუანსურ სხვაობებს აქაც აქვს ადგილი, ე. ი., III1 ან III3 წესთა მოქმედების შემთხვევაში, როდესაც არ არსებობს არც I და არც II წესის მოქმედების საფუძველი, ამ შემთხვევაში, ბალსქვემოურში ყოველთვის **ა-** ალომორფი არ გვაქვს. ალ. ონიანის მიერ დასახელებული წესისგან განსხვავებით, **ა-ლ-ჴიდდ** და **ა-ხუ-ჳსყ** ფორმათა ნაცვლად ბალსქვემოურში ყოველთვის **ო-** ალომორფიანი (**ო-ლ-ჴიდდ, ო-ხუ-ჳსყ**) ფორები გვევლინება.

რაც შეეხება **ჳნ-**ს, იგი, როგორც ეს სპეციალურ ლიტერატურაშია მითითებული, მხოლოდ I წესის მოქმედების შემთხვევაში დასტურდება, მაგ.: **ჳნ-სყე** „გაიკეთა“, **ჳნ-კიდ** „აიღო“, **ჳნ-მეჴრე** (ლნტ. **ჳნ-მეჴერე**) „გაიგო“, **ჳნ-თხჳლე** „იპოვა“ და სხვა, თუმცა ლაშხურში და ზოგჯერ ბალსქვემოურში **ჳნ-** ვარიანტის ნაცვლად ასეთ შემთხვევაში **ენ-** არის წარმოდგენილი (იქვე), მაგ., შდრ. ერთის მხრივ, ლშხ. **ენ-სყე, ენ-კიდ, ენ-მეჴრე, ენ-თხჳლე**, და, მეორე მხრივ, ბქ. (უმეტესად ცხუმარული) **ენ-სყე, ენ-კიდ, ენ-მეჴრე, ენ-თხე** და ჩოლ. **ენ-სყენს** „გაკეთდეს“, **ენ-სყე, ენ-მეჴრე, ენ-მგრხდანხ** „შემცირდნენ“, **ენ-თხჳლეხ** „იპოვეს“ და ა. შ.

ონ- — IV წესის მოქმედების სფეროში, როდესაც II წესიც მოქმედებს, მაგ.: **ონ-ღური** „მოვდივარ“, **ონ-ტეხ** „დავბრუნდი“, **ონ-ჴუ** „მოვიტანე“ (იქვე), **ონ-ტჳხ** „დავაბრუნე“, **ონ-შდჲ** „დავყარე, შემოვყარე“, **ონ-ხუტ** „ამოვწყვიტე“, **ონ-ჴუედ** „მოვედი“; ჩოლ. **ონ-ჴუედ, ონ-ჴუ** და მრავალი სხვა.

ყველა სხვა შემთხვევაში წარმოდგენილია **ან-**, ე. ი. როცა არ მოქმედებს არც ერთი ზემოჩამოთვლილი წესი, მაგ.: **ან-სყე** „გააკეთა“, **ან-ჴიდ** „მოიტანა“, **ან-მარე** „მოამზადა“, **ან-ჯგ** „მოიტანე“ (იქვე), ზს. **ან-ლეთ˹ე˺** „დართო“, **ან-მაწუდე** „გაამართლა“, **ან-ნაყე** „გამოაცხო“, ბზ. **ან-კოკუე** „შეაგროვა“, **ან-კულთხნე** „შებორკა“, **ან-მუსე** „ჩამოთოვა“, ბქ. **ან-შდუე** „ჩამოთოვა“, **ან-ჰიე** „მოაღწია“, **ან-ფგთხნე** „ჩამობერტყა“, ჩოლ. **ან-გენალე** „ააყენა“, **ან-გან** „ადგა“ და ა. შ.

ად- ზმნისწინი. როგორც ცნობილია, სხვადასხვა პოზიციაში დასტურდება **ად-** ზმნისწინის შემდეგი ვარიანტები: **ჲ-(ე-), ო-, ა-, ჲთ-(ეთ-), ოთ-, ათ-, ჲდ-(ედ-), ად-**. ეს ვარიანტები შემდეგ შემთხვევებშია წარმოდგენილი:

ჲ- — I და III1 წესთა მოქმედების შემთხვევაში, მაგ.: ჲ-მ-ხატუე „დამიხატა“, ჲ-ჯ-ხატუე „დაგიხატა“, ჲ-ნ-ხატუე „დაგვიხატა“, ბზ. ჲ-გუ-ხატუე (ლნტ. ჲ-გუ-ხატჳუე) „დაგვიხატა“ და სხვა. ლაშხურში **ჲ-**ს ასეთ შემთხვევაშიც მუდამ **ე-** ენაცვლება, მაგ.: **ე-მ-ხატუე, ე-ჯ-ხატუე, ე-ლ-ხატუედ** „დავიხატეთ“. რაც შეეხება ზემოსვანურ დიალექტებს, იქ, საენათმეცნიერო ლიტერატურის მიხედვით, **ჲ-** ალომორფი დასტურდება აგრეთვე IV წესის მოქმედების სფეროში: **ჲ-ტეხე** „დააბრუნებ“, **ჲ-დგე** „ჩააქრობ“, **ჲ-კუშე** „გატეხ“, ბზ. **ჲ-ტუხე** „დავაბრუნებ“, **ჲ-შუიხ** „დავწვი“ და სხვა (იქვე, 131-132).

უნდა ითქვას, რომ I და III1 წესთა მოქმედების შემთხვევაში ბალსქვემოურში ყოველთვის **ჲ-** არ არის წარმოდგენილი, ამ უკანასკნელს ხან **ე-** ალომორფი ენაცვლება ხან კი — **ო-**, მაგ., შდრ. ბქ.: **ე-მ-ხატუე, ე-ჯ-ხატუე, ო-ლ-ხატუედ, ე-ნ-ხატუე, ო-გუ-ხატუე, ე-მ-იდრე** „დამიწერა“, **ე-მ-ხაზუე** „დამიხაზა“, **ო-გუ-იდრე** „დაგვიწერა“..., თუმცა ბალსქვემოური დიალექტის კილოკავთა უმრავლესობაში სწორედ **ჲ-** ალომორფი დასტურდება. რაც შეეხება IV წესის მოქმედების სფეროს, ამ სფეროშიც **ჲ-** ალომორფის პარალელურად **ე-** და **ო-** ალომორფები გვევლინება, მაგ., შდრ. ბქ.: **ჲ-ტხე||ე-ტხე, ჲ-დგე||ე-დგე, ჲ-კუშე||ე-კუშე, ო-შიხ.**

ო- ალომორფი თანამედროვე სვანურ დიალექტებში, როგორც გამოკვლეულია, დასტურდება ორ შემთხვევაში (ერთადერთ გამონაკლისს წარმოადგენს ლენტეხური): ა) II და III1 წესთა ერთად მოქმედების სფეროში, მაგ.: **ო-გუ-ხატუე** „დაგვხატა“, **ო-გუ-მარე** „მოგვამზადა“, **ო-გუ-ჴშდგნ**

„დაგვავიწყდა"..., ბ) II და IV წესთა მოქმედების სფეროში, მაგ.: ო-კგლ „დავკეტე", ო-შიხ „დავწვი", ო-ცურ „დავტოვე" და სხვა.

ა- — III1 ან IV წესთა მოქმედების შემთხვევაში, როდესაც არ არსებობს არც I და არც II წესის რეალიზაციის პირობა, მაგ.: ა-ლ-ხატუედ „დავხატეთ", ა-მ-ხატუ „დამხატა", ა-ჯ-ხატუ „დაგხატა", ა-ნ-ხატუ „დაგვხატა"; ა-ტაბ „დაბრუნდა", ა-ჩად „წავიდა", ლშხ. ა-ტიხ „დააბრუნა", ა-ცური „დატოვა", ა-ტგხ „დააბრუნე" ... (იქვე, 132). ბალსქვემოურში ა-ს ნაცვლად ხშირად ო- ალომორფი გვევლინება მრავლობითი რიცხვის პირველ პირში, მაგ., შდრ. ბქ.: ო-ლ-ხატუედ „დავხატეთ", ო-ლ-ჯიდდ „მოვიტანეთ", ო-ლ-მეზრედ „დავლოცეთ", ო-ლ-ცურდ „დავტოვეთ", ო-ლ-დიგდ „ჩავაქრეთ", ო-ლ-მარედ „გავამზადეთ" და სხა.

ჲთ- — I და III2 წესთა ერთად მოქმედების შემთხვევაში, მაგ.: ჲთ-ყაჩ „თავი დაანება", ჲთ-იბ „შეიბი", ჲთ-შიხი „დაიწვები"... ლაშხურში, როგორც წესი, ასეთ შემთხვევაში ყოველთვის ეთ-ალომორფია წარმოდგენილი: ეთ-ყაჩ, ეთ-იბ, ეთ-შიხი, ეთ-ჭამ „წაჰყვა", ეთ-კაფი „წაიქცევა" და ა. შ. (იქვე). ნაწილობრივ ლაშხურისებური ვითარება დაჩნდება ბალსქვემოური დიალექტის ზოგ კილოკავში, მაგ. შდრ.: ეთ-ყაჩ, ეთ-იბ, ეთ-შიხი, ეთ-ჭამ, ეთ-ჭერნე „წაიყვანა", ეთ-ჭერნი „წაყვება", ეთ-ღუაჭ „გაეკიდა", ეთ-ღუეჭნი „გაეკიდება", ეთ-ჯაცი „დაიღუპება", ეთ-ბემ „შეიბამ", ეთ-თირნე „წაათრია", ეთ-თირნის „წაათრევს", ეთ-ქინისგ „გაიქცევა", ეთ-უჭნი „დაეძინება", და პარალელურად ჩოლურულშიც (შდრ., მაგ., ჩოლ. ეთ-ჭამ, ეთ-ფიშტუნე „ისროლა", ეთ-ღუერან „შეჰფიცა", ეთ-სერ „გაიმეტა" და სხვა.

ოთ- გვხვდება II და III2 წესთა ერთად მოქმედების შემთხვევაში, მაგ.: ოთ-ეგჭ „გავუძელი", ოთ-ეყჩ „თავი დავანებე", ოთ-ექდ „შევცდი, ავცდი", ოთ-ეჭმ „წავყევი", ოთ-ჯიდ „მიუტანა", ოთ-ხატუ „დაუხატა" ...

ათ- — III2 წესის მოქმედების სფეროში, როცა არ მოქმედებს არც ერთი სხვა წესი, მაგ.: ათ-აბ „მიაბი", ათ-ბე „მიაბა", ათ-ჭემ „გათიბე", ათ-კუიშ „მოსტეხა" (იქვე), ათ-კუშურე „დაამტვრია, დაამსხვრია", ათ-ნებე „მიანება", ათ-კუჯარ „გადააგდო, გააგდო", ათ-კუერმე „გაყინა", ათ-ჭემე „გათიბა" და სხვა.

ჲდ- გვხვდება მხოლოდ I წესის მოქმედების შემთხვევაში, მაგ.: ჲდ-ხინ[ე][1] „მიუშვა", ჲდ-კუიე „შეიტყო" ... ლაშხურში ასეთ შემთხვევაში უგამონაკლისოდ მუდამ ედ- ვარიანტია წარმოდგენილი, მაგ.: ედ-ხინე, ედ-კუიე, ედ-კაფან „წაიქცა", ედ-ხატუან „დაიხატა" (იქვე), ხოლო, ბალსქვემოურსა და ჩოლურულში ჲდ- ზმნისწინის პარალელურად ედ- ვარიანტიანი ფორმებიც დასტურდება, მაგ., ბქ.: ედ-ხინ, ედ-კუიჭ, ედ-ხატუან, ედ-იჯრან „დაიწერა", ედ-დირან „დაპურდა", ჩოლ.: ედ-კაფი „წაიქცევა", ედ-კჟრლან „გაგორდა", ედ-კუერმან „გაიყინა", ედ-ბინე „დაიწყო" და სხვა.

ად- არის წარმოდგენილი ყველა სხვა შემთხვევაში, ანუ მაშინ, როდესაც არ მოქმედებს არც ერთი აღნიშნული წესი, მაგ.: ად-კუარ „დააგდო", ად-ზგზე „გააგზავნა", ად-ლაშე „დათესა", ად-ხატუე „დახატა", ად-ფგრე „გაახმო", ად-შიხე „დაწვა" და ა. შ. (იქვე)[1].

ეს- (ლნტ. ას-) **ზმნისწინი.** ზმნისწინებისა და მათი მომიჯნავე პრეფიქსული მორფემების ურთიერთმიმართების განხილვისას (იხ. § 7.) აღინიშნა, რომ ამ ზმნისწინის ხმოვნითი ელემენტი ბალსზემოურში მუდამ ე-ს სახით არის წარმოდგენილი, ხოლო ლენტეხურში — ა-ს სახით, რომლის პოზიციურად მონაცვლე ვარიანტი არის მხოლოდ ჲ. რაც შეეხება სვანური ენის სხვა დიალექტებს, ამ დიალექტებში არსებობს ე-, ო- და ა- ელემენტიანი ვარიანტები, რომლებიც შემდეგ შემთხვევებში დასტურდება:

[1] ად-ზმნისწინთან დაკავშირებით იხ. § 3. სუბიექტური აფიქსები.

ე- — III1 წესის მოქმედების სფეროში, მაგ.: ე-მ-ყა „მიმყავს", ე-ჯ-ყა „მიგყავს", ე-ნ-ყა „მიგვყავს", ე-მ-ღუა „მიმაქვს", ე-ჯ-ღუა „მიგაქვს" და სხვა. რაც შეეხება ლენტეხურს, იქ ასეთ შემთხვევაში, როგორც ცნობილია, ა—ს ვარიანტია წარმოდგენილი, მაგ., შდრ., ლნტ.: ა-მ-ს-აყა „მიმყავს", ა-ჯ-ს-აყა „მიგყავს"...

ო- არის წარმოდგენილი II და III1 წესთა ერთად მოქმედების შემთხვევაში მხოლოდ სამ დიალექტში — ბალსქვემოურში, ლაშხურსა და ჩოლურულში, მაგ.: ო-გ-ღუა „მიგვაქვს", ო-გ-ცუირ „დაგვტოვა", ო-ლ-ცუირდ „დავუტოვეთ" და ა. შ.

ოს- გვხვდება II წესის მოქმედების სფეროში, როცა არ მოქმედებს არც ერთი სხვა წესი, მაგ.: ოს-აბ „დავაბი", ოს-აგუშ „დავასხი", ოს-ღური „მივდივარ", ოს-გე „დაუდგა", ოს-ცუირ „დაუტოვა"... აღნიშნული ვითარება, ძირითადად, ბალსქვემოურისათვის არის დამახასიათებელი. ბალსზემოურსა და ლენტეხურში კი ეს ვარიანტი, მეცნიერთა თვალსაზრისით, არ არსებობს, ბალსზემოურში მის ადგილს ეს- ალომორფიანი ვარიანტი იჭერს, ლენტეხურში კი — ას- ან აზ-, მაგ. შდრ., ბზ.: ეს-უ-აბ, ეს-უ-აგუშ, ეს-ღური... და ლნტ.: ას-უ-აბ, ას-უ-აგუშ, ას-ხური და ა. შ. ას- ვარიანტის ლენტეხურისებური დისტრიბუცია, პროფ. ალ. ონიანის აზრით, დამახასიათებელია ჩოლურული მეტყველების ზოგი კილოკავისთვისაც (მაგ., საყდრულისათვის) (იქვე), თუმცა მაგალითებს არ ასახელებს. ჩვენ საგანგებოდ მოვიძიეთ ას- ვარიანტიანი ფორმები ჩოლურულში და გაირკვა, რომ აღნიშნული ვითარება მხოლოდ საყდრულისათვის არ არის დამახასიათებელი, როგორც ამას ავტორი მიუთითებს, არამედ მსგავსი საანალიზო ფორმები ჩოლურულის სხვა კილოკავებშიც (ლეუშერულ, ჭველიერულ, ჭველფურ...) დაფიქსირდა, მაგ., შდრ.: ლეუშ. ას-აგან „დაადგა", ას-ჩაჩხუნე „დააცემინა", საყდ. ას-ღრი „მიდის", ას-ღგრდა „მიდიოდა", ჭველიერ., ჭუელფ. ას-ხუგენა „დახვედრია" და ა. შ.. იგივე ვარიანტი, ე. ი. ა-იანი დასტურდება ლაშხურშიც, ოღონდ სრულიად განსაზღვრულ შემთხვევაში, „მხოლოდ დროთა III ჯგუფის საზედაო ქცევის ფორმებში" (თოფურია 1967, 68), როდესაც არ მოქმედებს III1 წესი, მაგ.: ას-ლაკენა „მიუგნია", ას-სედენა „დარჩენია", ას-სგურენა „დასჯდომია"... თუ ამგვარ ფორმებში მოქმედებს III1 წესი, მაშინ წარმოდგენილია ა- ალომორფი, მაგ.: ა-მ-ლაკენა „წამწყდომია", ა-ჯ-ლაკენა „წაგწყდომია", ა-მ-სგურენა „დამჯდომია", ა-ჯ-სგურენა „დაგჯდომია" და სხვა.

ეს- ვარიანტია წარმოდგენილი ყველა სხვა შემთხვევაში, ე. ი. როდესაც არ მოქმედებს არც ერთი ზემოაღნიშნული წესი, მაგ.: ეს-აბ „დააბი", ეს-ბე „დაბა", ეს-აგუშ „დაასხი", ეს-გუეშ „დაასხა" (ლშხ. ეს-გოშ, ეს-გოშე), ბზ. ეს-უ-აბ „დავაბი", ეს-უ-აგუშ „დავასხი" (ონიანი 1998, 133). ბალსქვემოურში ბალსზემოური ეს-უ-აბ და ეს-უ-აგუშ ფორმების ნაცვლად ოს- ვარიანტიანი ოს-აბ და ოს-აგუშ ფორმები გვევლინება.

ამრიგად, სვანურ ზმნისწინთა დისტრიბუციული ანალიზის შედეგად გაირკვა, რომ საანალიზო ზმნისწინთა (ლა-, ან-, ად-, ეს-) ალომორფების განაწილების სურათი დიალექტებისა და კილოკავების მიხედვით სრულიად განსხვავებულია. საინტერესოა ისიც, რომ სხვაობას აქვს ადგილი თვით ერთი დიალექტის შიგნითაც კი.

§ 9. **სუბიექტურ პირთა მორფემები ზმნისწინიან ფორმებში**. სხვადასხვა ზმნისწინები, როგორც უკვე ითქვა, სხვადასხვაგვარ ცვლილებებს განსაზღვრავენ პირის მორფემათა ალომორფების განაწილების იმ წესებში, რასაც უზმნისწინო ფორმებში აქვს ადგილი. ალ. ონიანმა თავის მონოგრაფიაში, „სვანური ენა" (1998, 134-140), სცადა წარმოედგინა ზმნისწინიან ფორმებში პირის ყოველი მორფემის ალომორფთა განაწილების სრული სურათი.

პირველი სუბიექტური პირის მორფემა. S1 (აგრეთვე **S2** და **03**) მორფემა სხვადასხვაგვარად არის წარმოდგენილი იმის მიხედვით, ზმნისწინის ხმოვანი ელემენტი ესაზღვრება მას წინა მხრიდან,

თუ — თანხმოვანი. ხმოვანია მათი მოსაზღვრე **ლა-**, **ან-** ზმნისწინიან ფორმებში (რამდენადაც **ან-** ზმნისწინი ამ მორფემების წინ ყოველთვის თანხმოვანი ელემენტის გარეშეა წარმოდგენილი, იხ. III3 წესი), თანხმოვანი კი — **ად-**, **ეს-** ზმნისწინიან ფორმებში (იხ. III2 წესი).

ხმოვნის მომდევნოდ (ე. ი. **ლა-**, **ან-** ზმნისწინიან ფორმებში) ერთგვარად განსხვავებულ ვითარებასთან გვაქვს საქმე იმის მიხედვით, ხმოვანი მოსდევს აღნიშნულ მორფემებს, თუ — თანხმოვანი (ე. ი. სინკოპირებულია ამ მორფემათა მომდევნო ხმოვანი, თუ — არა). აქ, მაშასადამე, როგორც ცნობილია, ორი სხვადასხვაგვარი პოზიცია გამოიყოფა: V-V და V-C.

V-V პოზიციაში ისეთივე ვითარება დასტურდება, როგორიც უზმნისწინო ფორმებში, **S1** მორფემა აქაც **ხუ-** და **ხ-** ალომორფებით არის წარმოდგენილი: **ხ-** — **ო**-ს წინ, **ხუ-** — ყველა სხვა შემთხვევაში, მაგ., **ო-ხუ-**ასყ (ლნტ. **ა-ხუ-**ასყ) „გავაკეთე", **ო-ხუ-**ისყ (ბზ., ლნტ. **ა-ხუ-**ისყ) „გავაკეთე", ლო-**ხუ-**აჭდ (ლნტ. ლა-**ხუ-**აჭდ) „მივაყუდე", ლო-**ხუ-**აქუ (ლნტ. ლა-**ხუ-**აქუ) „ჩავაცვი", ბზ. ლა-**ხუ-**იშხუნ „შევინახე"; **ო-ხ-**ოსყ (ლნტ. **ა-ხ-**ოსყ) „გავუკეთე", **ო-ხ-**ოტხ (ლნტ. **ა-ხ-**ოტხ) „დავუბრუნე", ლშხ. ლო-**ხ-**რშუ „შევუნთე" და სხვა. გ-ს წინ ზოგჯერ **ხ-** ალომორფია წარმოდგენილი (ლშხ. **ო-ხ-**გრმ „დავიჭირე", ლო-**ხ-**გრმენ „გავები"), ზოგჯერ კი **ხუ- + გ > ხუ**, მაგ., ლო-ხუშ /ლო-**ხუ-**გშ/ „დავლიე", ბზ. ა-ხულდეღ /ა-**ხუ-**გლდეღ/ „მოვწყემსე", ბქ. **ო-**ხურდენ / **ო-ხუ-**გრდენ/ „გავიზარდე". ლენტეხურში **S1 ხუ- + ო > ხუ**, მაგ., ა-ხუსყ /**ა-ხუ-**ოსყ/ „გავუკეთე" (ონიანი 1998, 134).

V-C პოზიციაშიც იგივე ალომორფები დასტურდება, ოღონდ **ხ-** ალომორფის გამოვლენა აქ შეპირობებულია არა მომდევნო (ქცევისნიშნისეული), არამედ — წინამავალი (ზმნისწინისეული) **ო** ელემენტით. აქედან გამომდინარე ყალიბდება შემდეგი წესი: „**S1** მორფემის **ხ-** ალომორფი მხოლოდ იმ შემთხვევაშია წარმოდგენილი, როდესაც II წესის რეალიზაციის საფუძველზე ზმნისწინის ხმოვანი ელემენტი არის **ო**, ყველა სხვა შემთხვევაში მოცემულია მხოლოდ **ხუ-**, მაგრამ ეს წესი, დიალექტთა მხოლოდ ერთი ნაწილის ვითარებას ასახავს: რადგანაც ლენტეხურში II წესი არ მოქმედებს და, ამდენად, ზმნისწინის ხმოვანი ელემენტი **ო**-ს სახით არასდროს არ წარმოგვიდგება, ამიტომ **S1** მორფემის **ხ-** ალომორფი აქ არ არსებობს. ბალსზემოურში იგი **ო** ელემენტიანი ზმნისწინის შემცველ ფორმებშიც იშვიათია (**ო-ხ-**ჩო „გავუკეთებ"), სადაც, წესის საწინააღმდეგოდ, ასეთ პოზიციაშიც **ხუ-** ვარიანტია ჩვეულებრივი (თოფურია 1967, 13), მაგ., **ო-ხუ-**ჯიდე „მოვუტანთ, მოვუყვან", **ო-ხუ-**წებ „ჩამოვკიდე", **ო-ხუ-**მჯრნჯს „მოვამზადებდი", ლო-**ხუ-**ტეხენ „მივბრუნებოდე", ლო-**ხუ-**დიჯნ „ვათხოვე" და სხვა. ლენტეხურსა და ბალსზემოურში, მაშასადამე, **S1** მორფემა V-C პოზიციაშიც, ჩვეულებრივ, **ხუ-** ალომორფით არის წარმოდგენილი. დანარჩენ დიალექტებში (ბქ., ლშხ., ჩოლ.) აღნიშნული წესი რეგულარულად არის გატარებული, V-C პოზიციაში აქ **ხუ-** ალომორფი, შეიძლება ითქვას, არ არსებობს, მოცემულია მხოლოდ **ხ-**: ლშხ. **ო-ხ-**მჯრ „მოვამზადე", **ო-ხ-**მეჯერ „გავიგე", **ო-ხ-**შომ „მოვისვენე", **ო-ხ-**გოშ „გადმოვასხი", ლო-**ხ-**გოშ „მივასხი", ლო-**ხ-**ზჯრ „მოვიზოგე"; ბქ. **ო-ხ-**თუერი „ვისწავლო", **ო-ხ-**კადუ „ავილებდი", **ო-ხ-**ჩო „გავუკეთებ", **ო-ხ-**რეკ „ჩამოვკიდე", ლო-**ხ-**ყინდ „შევეცოდე", ლო-**ხ-**ჭედ „ვკითხე", ლო-**ხ-**ტეხე „დავუბრუნდე", ლო-**ხ-**ფულ „შევუბერე" და სხვა, თუმცა ბალსზემოურისებური ნიმუშები, თავისუფლად მონაცვლე ვარიანტთა სახით, ალ. ონიანის აზრით, იშვიათად ბალსქვემოურშიც დასტურდება: ლო-**ხუ-**ყინდ||ლო-**ხ-**ყინდ „შევეცოდე" (ონიანი 1998, 135).

მასალის მიხედვით, V-C პოზიციაში **ხუ-** ალომორფი თითქმის ყველა ზემოჩამოთვლილ ფორმაში დადასტურდა, მაგ.: **ო-ხუ-**თუერი||**ო-ხ-**თუერი „ვისწავლო", ლო-**ხუ-**ტეხე||ლო-**ხ-**ტეხე „დავუბრუნდე", ლო-**ხუ-**ყინდ||ლო-**ხ-**ყინდ „შევეცოდე", ლო-**ხუ-**ფულ||ლო-**ხ-**ფულ „შევუბერე", ლო-**ხუ-**ჭუედ||ლო-**ხ-**ჭუედ „ვკითხე", და ა. შ. აქ წარმოდგენილ ვარიანტთა შორის ბალსქვემოელთა უმეტესობისათვის **ხუ-** მორფემიანი ფორმები უფრო ბუნებრივია, ვიდრე **ხ-**იანი .

V-V და V-C პოზიციათა ვითარებას ერთი საერთო წესით ხსნიან: „**S1** მორფემის წარმომადგენლად **ხ-** ვარიანტი იმ შემთხვევაშია მოცემული, როდესაც მას წინ უძღვის ან მოსდევს **ო** ელემენტი, ყველა სხვა შემთხვევაში მას **ხუ-** ალომორფი ენაცვლება“ (იქვე).

თანხმოვნის მომდევნოდ (ე. ი. **ად-, ეს-** ზმნისწინიან ფორმებში, რაც **III2** წესის მოქმედების სფეროს. ემთხვევა) **S1** მორფემა, როგორც წესი, წარმოდგენილია **ჳ-** ან **Ø-** ალომორფებით. ამ ალომორფთა განაწილების შესახებ კი საენათმეცნიერო ლიტერატურაში ჩამოყალიბებულია წესი, რომელიც მთელი თანამედროვე სვანურის ვითარებას ამოწურავს:

„თუ ად- და ეს- ზმნისწინთა ხმოვანი ელემენტი ო-ს სახით არის მოცემული (ე. ი. თუ განხორციელებულია **II** წესი), **მაშინ S1 მორფემა წარმოდგენილია Ø- ალომორფით, ყველა სხვა შემთხვევაში** (ე. ი. როცა აღნიშნულ ზმნისწინთა ხმოვანი ელემენტი არის არა **ო**, არამედ — რომელიმე სხვა ხმოვანი) — **ჳ-თი**“. ამ წესის რეალიზაციის მიხედვით კი სვანურ დიალექტებს სამ ჯგუფად ყოფენ:

1. ლაშხური და ბალსქვემოური, სადაც **S1** ფორმაში მუდამ **II** წესი ხორციელდება და, ამდენად, **ად-, ეს-** ზმნისწინთა ხმოვანი ელემენტი ყოველთვის **ო**-ს სახით არის მოცემული (იხ. **II** წესი), **I** სუბიექტური პირის მორფემის წარმომადგენელი ამიტომ, ალ. ონიანის აზრით, მუდამ ნულოვანი ალომორფია, მაგ., **ოთ-**აბ „მივაბი“, **ოთ-**ეჭმ „წავყევი“, **ოთ-**შიხი „დავიწვები“, **ოთ-**ჳჲ „წავიღე, წავიყვანე“, **ოთ-**გრმ „დავიჭირე“, **ოს-**აბ „დავაბი“, **ოს-**აქუ „დავაფარე“, ბქ. **ოთ-**ექდ „შევცდი“, **ოთ-**ელკ „წავაწყდი, მივაგენი“, **ოს-**ჳგუშ „დავასხი“, **ოს-**ცჲდ „მივუგე“, ლშხ. **ოთ-**ქადენ „შევცდი“, **ოთ-**ლაკენ „მივაგენი“, **ოს-**გოშ „დავასხი“ და ა. შ.

2. ბალსზემოური და ბალსქვემოურის ლახამულური კილოკავი, სადაც, პირველი ჯგუფის დიალექტთაგან განსხვავებით, **S1** ფორმაში ზმნისწინთა ხმოვანი ელემენტი მხოლოდ განსაზღვრულ შემთხვევებშია **ო**-ს სახით წარმოდგენილი, კერძოდ კი მაშინ, როდესაც ეს ელემენტი არ არის პალატალური (იხ. **II** წესი). **ად-** ზმნისწინის ხმოვანი ელემენტი **ო**-ს სახით ამის გამო მხოლოდ იმ შემთხვევაშია მოცემული, როცა ფორმაში არ არსებობს **I** წესის (**ა > ჲ**) რეალიზაციის პირობა. **S1** მორფემის **ჳ-** ალომორფი კი ასეთ ფორმებში არც ერთ შემთხვევაში არ დასტურდება. მაგრამ როდესაც **I** წესის რეალიზაციის პირობა მოცემულია, მაშინ **ად-** ზმნისწინის ხმოვანი ელემენტი არის არა **ო**, არამედ — **ჲ**, ასეთ ფორმებში კი **S1** მორფემის **ჳ-** ალომორფი მუდამ წარმოდგენილია. შდრ., ერთი მხრივ, ოთ-აბ „მივაბი“, ოთ-აგ „ავიგე, ავიშენე“, ოთ-შიხ „დავწვი“, ოთ-ატხ „დავუბრუნე“ და, მეორე მხრივ, ჲთ-ჳ-იბ „მივაბი“, ჲთ-ჳ-იგ „ავიგე, ავიშენე“, ჲთ-ჳ-შიხენ „დავიწვი“, ჲთ-ჳ-იტხ „დავიბრუნე“ და ა. შ. **ეს-** ზმნისწინის ხმოვანი ელემენტი ამ ჯგუფის დიალექტებში, როგორც ზემოთ ითქვა, ყოველთვის **ე**-ს სახით არის წარმოდგენილი (რადგანაც ის პალატალურია), ამიტომ ამ ზმნისწინის შემცველ ფორმებში **S1** მორფემა ყოველთვის **ჳ**-ს სახით არის მოცემული (გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც მას **ო** მოსდევს), მაგ., ეს-ჳ-ჲგუშ „დავასხი“, ეს-ჳ-ირკ „დავიკიდე“, ეს-ჳ-ჲშდ „დავაყარე“, ეს-ჳ-ჲდ „დავდევი“. **ჳ-** პრეფიქსის ნულთან გათანაბრებასთან მხოლოდ მაშინ გვაქვს საქმე, როდესაც მას სასხვისო ქცევის **ო-** ალომორფი მოსდევს, მაგ., ეს-ოგუშ „დავუსხი“, ეს-ოდ „დავუდევი“ და სხვა.

3. ლენტეხური დიალექტი, სადაც ზმნისწინთა ხმოვანი ელემენტი **ო**-ს სახით არასდროს არ არის მოცემული (რამდენადაც აქ **II** წესი არასდროს ხორციელდება), **S1** მორფემის წარმომადგენელი ამიტომ აქ ყოველთვის **ჳ-** პრეფიქსია, მაგ., ათ-ჳ-შიხ „დავწვი“, ათ-ჳ-ექდ „შევცდი“, ჲთ-ჳ-ელკ „წავაწყდი, მივაგენი“, ჲთ-ჳ-კაფენ „წავიქეცი“, ჲთ-ჳ-ეყჩ „თავი დავანებე“, ათ-ჳ-ჲკურ „დავაგდე“, ათ-ჳ-ჲდგ „გავაქრე“, ას-ჳ-ჲგშ „დავასხი“, ას-ჳ-ჲსყ „დავაწყე“, ას-ჳ-ჲკუშ „დავატეხე“, ას-ჳ-წუენ „დავინახე“, ას-ჳ-აბ „დავაბი“ და სხვა.

როგორც ვხედავთ, თანამედროვე სვანურში (გარდა ლენტეხური დიალექტისა) დასტურდება ზმნათა ისეთი პარადიგმები, სადაც პირველი სუბიექტური პირის ფორმა სხვა პირთა ფორმებს უპირისპირდება ზმნისწინთა **ო** ელემენტიანი ალომორფებით და განსხვავდება მათგან (ყოველ შემთხვევაში მეორე პირის ფორმისაგან) მხოლოდ ამ ალომორფებით, მაგ.:

ოთ-აბ „მივაბი“	**ოს-**ჳგუშ „დავასხი“
ათ-აბ „მიაბი“	**ეს-**ჳგუშ „დაასხი“
ათ-ბე „მიაბა“	**ეს-**გუეშ „დაასხა“

ამგვარ პარადიგმათა არსებობიდან გამომდინარე, პირველი სუბიექტური პირის გამომხატველად აქ მიიჩნევენ არა Ø, არამედ — ზმნისწინთა **ო** ელემენტიან ალომორფებს (**ოთ-**, **ოს-**) და ფიქრობენ, რომ ეს არის, სწორედ, ამ ალომორფთა დამატებითი ფუნქცია. სპეციალურ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრების თანახმად, ასეთი კვალიფიკაციის მართებულობაზე მეტყველებს ისიც, რომ **ოთ-**, **ოს-** ალომორფიან ფორმებში პირველი სუბიექტური პირის გამომხატველი რაიმე სხვა მორფოლოგიური ერთეული არ არსებობს, განსხვავებით ამავე ზმნისწინთა ყოველი სხვა ალომორფის შემცველი ფორმებისაგან, სადაც ამ პირის გამომხატველად **უ-** პრეფიქსიც რეგულარულად არის წარმოდგენილი, მაგ., ჲთ-უ-შიხჲნ „დავიწვი“, ჲთ-უ-იბ „მივიბი“, ეს-უ-ჳგუშ „დავასხი“, ეს-უ-ჳშდ „დავაყარე და ა. შ. (იქვე, 136-137).

ჩვენი ვარაუდით, ამგვარი კვალიფიკაციის მართებულობას, ცხადია, გარკვეული დაბრკოლება ეღობება წინ. პირველ რიგში, უნდა ითქვას, რომ პირველი სუბიექტური პირის გამომხატველად ზმნისწინთა **ო** ელემენტიანი ალომორფების (**ოთ-**, **ოს-**) მიჩნევა, ალბათ, საფუძველს მოკლებულია, რადგანაც **ოთ-**აბ „მივაბი“, **ოს-**ჳგუშ „დავასხი“ ტიპის ფორმებში, მართალია, პირველი სუბიექტური პირის ნიშანი **-უ-** რეგულარულად არ გამოიყენება, მაგრამ არის შემთხვევები, განსაკუთრებით ბალსქვემოურში, როდესაც **-უ-** როგორც პირველი სუბიექტური პირის გამომხატველი მორფოლოგიური ერთეული წარმოდგენილია სწორედ **ოთ-**, **ოს-** ალომორფიან ფორმებში, მაგ.: **ოთ-უ-**აბ „მივაბი, დავაბი“, **ოთ-უ-**ჴერინ „წავიყვანე“, **ოთ-უ-**კუერმ „გავყინე“, **ოთ-უ-**ჴაც „დავღუპე“, **ოთ-უ-**ტგბინ „გადავაფურთხე“, **ოთ-უ-**კუშირ „დავამსხვრიე“, **ოს-უ-**კუშირ „დავამსხვრიე“, **ოს-უ-**ჴეიინ „დავასხი“, **ოს-უ-**ღური „მივდივარ“; შდრ. ლხმ. **ჲთ-უ-**ეპჲ „დავიმალე“, **ეს-უ-**ღური „მივდივარ“, **ეს-უ-**ტგბინ „დავაფურთხე“, **ეს-უ-**ეფშუდ „წავიქეცი“, **ეს-უ-**ლაფჲრ „დავაფარე“, **ეს-უ-**თგრილ „მივაჭირე, დავაჭირე“, **ეს-უ-**ჴუიჲნ „ბევრი დავასხი“, **ეს-უ-**ჴერი „მივყავარ“ და ა. შ. იქ, სადაც **-უ-** არ ისმის, რა თქმა უნდა, დაკარგულია, თუმცა პირის გაგება ამგვარ ფორმებში კონტექსტიდან გამომდინარე მაინც ნათლად ჩანს[1].

მეორე სუბიექტური პირის მორფემა. ხმოვნის მომდევნოდ (ე. ი. **ლა-**, **ან-** ზმნისწინიან ფორმებში) **S2** მორფემა რეგულარულად **ხ-** ალომორფით არის წარმოდგენილი ისევე, როგორც ეს იყო უზმნისწინო ფორმებში, მაგ., ლა-**ხ-**ჳუ „ჩააცვი“, ლა-**ხ-**აბ „მიაბი“, ლჲ-**ხ-**იბ „მიიბი“, ა-**ხ-**ჳსყ „გააკეთე“, ჲ-**ხ-**ისყ „გაიკეთე“, ჲ-**ხ-**შომ „მოისვენე“, ჲ-**ხ-**ბიშდ „გამოართვი“ (ლშხ. ლა-**ხ-**აქუ, ლა-**ხ-**აბ, ლე-**ხ-**იბ, ა-**ხ-**ასყ, ე-**ხ-**ისყ, ე-**ხ-**შომ, ე-**ხ-**ბიშდ) და სხვა.

თანხმოვნის მომდევნოდ (ე. ი. **ად-**, **ეს-** ზმნისწინიან ფორმებში, სადაც III2 წესი მოქმედებს) **S2** მორფემა, როგორც ცნობილია, Ø ალომორფით არის წარმოდგენილი, მაგ., ათ-აბ „მიაბი“, ჲთ-შიხი (ლშხ. ეთ-შიხი) „დაიწვები“, ჲთ-ეყჩ (ბზ. ათ-ეყჩ, ლშხ. ეთ-ეყჩ) „თავი დაანებე“, ჲთ-ექდ (ბზ. ათ-ექდ, ლშხ. ეთ-ქადენ) „შეცდი“, ეს-ჳგუშ (ლშხ. ეს-გოშ, ლნტ. ას-ჳგუშ) „დაასხი“, ეს-ირკ (ლნტ. ას-ირკ) „დაიკიდე“, ეს-ჳშდ (ლნტ. ას-ჳშდ) „დააყარე“ და სხვა. **S2 ხ-**ს შემცველი ორიოდე გამონაკლისი (ათ-**ხ-**ჳდ, ათ-**ხ-**გრმ) მხოლოდ დიალექტთა ერთ ნაწილში დასტურდება (იხ. III2 წესი) (იქვე, 137-138) .

[1] მსჯელობა აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით უკვე გვქონდა ზემოთ სუბიექტური პრეფიქსების განხილვისას (იხ. § 3.).

მესამე სუბიექტური პირის მორფემა. როგორც უკვე ითქვა, ხუთიოდე ზმნაში ამ მორფემის წარმომადგენლად დასტურდება **ლ-** პრეფიქსი: **ლ-**ი „არის", **ლ-**ასუ (ქვსვ. **ლ-**ას) „იყო", **ლ-**გგ (ლშხ. **ლ-**გგ) „დგას", ლა-**ლ-**ემ (ბქ. ლა̈**ლ-**ემ, ლნტ. ლა-**ლ-**ემ) „შეჯამა", ლშხ. ლა-**ლ-**გშ „დალია" (თოფურია1967, 2-4). არც ერთ სხვა ზმნაში **ლ-** პრეფიქსი ამ ფუნქციით არ გვხვდება (ონიანი 1998, 138).

ლ-ს პარალელურად დასტურდება აგრეთვე **ნ-** და **ჲ-** ალომორფები, რომლებიც, ძირითადად, **ლა-** ზმნისწინიან ფორმებში არიან წარმოდგენილი, მაგ., ლა-**ნ-**ყუინე „წააწვინა", ლა̈**ნ-**ტიხ „დაიბრუნა", ლა̈**ნ-**კიდ „აიღო", ლა-**ნ-**მეზრე „დალოცა", ლა̈**ჲ-**ჳემე „მოთიბა", ლა̈**ჲ-**წგრნან „გაწითლდა" და ა. შ. (ქალდანი 1979, 209-211), ლშხ. ლე-**ნ-**ყუინე||ლე-**ჲ-**ყუინე „მოიწვინა", ლე-**ნ-**ჭუე||ლე-**ჲ-**ჭუე „ჩაიცვა", ლე-**ნ-**ცუირ||ლე-**ჲ-**ცუირ „შეირჩინა", ლა-**ჲ-**ჳემე „მოთიბა", ლა-**ჲ-**მგშე „წაიმუშავა" და სხვა. დადგენილია, რომ **ნ-** პრეფიქსი **ლა-** ზმნისწინის გარეშე არც ერთ დიალექტში არ მოიპოვება, **ჲ-** კი დიალექტთა ერთ ნაწილში (ბზ., ლნტ.) ზოგჯერ უზმნისწინო ფორმებშიც გვხვდება და ისიც მარტოოდენ გ-ს წინა პოზიციაში, მაგ., **ჲ-**გგემ „აშენებს", **ჲ-**გრმი „იჭერს", **ჲ-**გრტყუი „ყლაპავს", ლნტ. **ჲ-**გთრე „სვამს" და ა. შ. (იქვე, 213).

კავშირებითის მწკრივებში, როგორც ცნობილია, სუბიექტური პირის გამომხატველად მიიჩნევენ **-ს**'ს, რადგანაც ამ მწკრივთა პარადიგმებში **S3** ფორმა ყველა დანარჩენი პირის ფორმას სწორედ ამ სუფიქსით უპირისპირდება, მაგ., ბზ. ამა̈რე̈ე̈**-ს** „ამზადებდეს", ახტა̈უდეე̈**-ს** „ხატავდეს", ანმა̈რა-**ს** „მოამზადოს", ტეხენდე-**ს** „ბრუნდებოდეს", ლნტ. ხა̈წედენ**-ს** „ენახოს", ლშხ. ასყედე̈ე-**ს** „აკეთებდეს", ანსყა-**ს** „გააკეთოს", ხეწე̈ე-**ს** „ნახოს", ბქ. ადა̈სგუდე-**ს** „დებდეს" (იქვე, 138), ადგა̈რიდე-**ს** „კლავდეს", ა̈სყიდე̈**-ს** „აკეთებდეს" და სხვა.

ამ კვალიფიკაციას ერთგვარად ეწინააღმდეგება ის ფაქტი, რომ კავშირებითის მწკრივებში აღნიშნული სუფიქსი **ლ-**, **ნ-**, **ჲ-** პრეფიქსიან ფორმებშიც არის წარმოდგენილი, მაგ., ბზ. ლა-**ლ-**ა̈მე-**ს**||ლა-**ლ-**ა̈მა-**ს**, ბქ., ლნტ. ლა̈**ლ-**ემე-**ს**, ლშხ. ლა-**ლ-**ემა-**ს** „შეჯამოს", ლშხ. ლა-**ლ-**გშა-**ს** „დალიოს", ლ-ესე-**ს** „იყოს", ლე-**ნ-**ყუინა-**ს**||ლე-**ჲ-**ყუინა-**ს** „მოიწვინოს", ლე-**ნ-**ჭუას-**ს**||ლე-**ჲ-**ჭუა-**ს** „ჩაიცვას", ლა-**ჲ-**ჳემა-**ს** „მოთიბოს", ლა-**ჲ-**მგშე-ა-**ს** „წაიმუშაოს" და ა. შ.

ყველა სხვა შემთხვევაში **S3** მორფემა **Ø** ალომორფით არის წარმოდგენილი, მაგ., **ა̈რი** „არის", **ა̈სყი** „აკეთებს", **ახტა̈ჳი** „ხატავს", **იხტა̈ჳი** „იხატება, იხატავს", **ან-ჴიდ** „მოიტანა", **ა-ტიხ** „დააბრუნა", **ან-სყე** „გააკეთა", **არდა** „იყო" და სხვა.

რაც შეეხება **-ე**, **-ა** სუფიქსებს (ონიანი 1978, 94-95), რომლებიც თანამედროვე სვანურში აწმყოს მწკრივის მაწარმოებელ მორფოლოგიურ ერთეულებადაა კვალიფიცირებული (თოფურია 1967, 71), მათი **S3** მორფემაში გაერთიანების საფუძველი, პროფ. ა. ონიანის თვალსაზრისით, არ არსებობს (1978, 94-95). **-ე**'ს პირისნიშნობას, როგორც ცნობილია, ეჭვქვეშ აყენებდა გ. მაჭავარიანიც (1953, 14-18).

§ 10. **ობიექტურ პირთა მორფემები ზმნისწინიან ფორმებში.** პირდაპირი და ირიბი ობიექტური პირის მორფემები ზმნისწინიან ფორმებშიც, როგორც სპეციალური ლიტერატურიდანაა ცნობილი, რამდენადმე განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან.

პირველი პირდაპირობიექტური პირის მორფემა. ზმნისწინიან ფორმებში ამ მორფემის წარმომადგენლად დასტურდება ალომორფები **მ-**, **მგ-**, **მუ-**. **მგ-** მხოლოდ იმ შემთხვევაშია მოცემული, როცა ფორმაში არ არსებობს მისი **გ** ელემენტის რედუქციის პირობა (ე. ი. როდესაც ფორმა, ამ **გ** ელემენტის გარდა, როგორც წესი, ერთზე მეტ ხმოვანს არ შეიცავს). ვითარება ასეთია მხოლოდ მაშინ, როდესაც პირველ პირდაპირობიექტურ პირთან ერთად ზმნა შეიცავს მეორე სუბიექტურ პირსაც, მაგ., ა-**მგ-**ტხ „დამაბრუნე", ა̈-**მგ-**რდ „გამზარდე". თუ ასეთსავე გარემოცვაში ზმნის ფუძე ლაბიალურ ელემენტსაც შეიცავს, მაშინ **მგ-**ს **მუ-** ვარიანტი ენაცვლება, მაგ., ა-**მუ-**ცურ „დამტოვე" (შდრ. ასევე ბქ. ა-**მუ-**ხუტ „ამომწყვიტე", ა-**მუ-**ხურ „დამანგრიე", ა-**მუ-**რღუ „დამარღვიე", ა-**მუ-**რდიდ „მამყოფე" და ა. შ.[1]). ყველა სხვა შემთხვევაში წარმოდგენილია **მ-** ალომორფი, მაგ., ა-**მ-**ტიხ „დამაბრუნა", ა-**მ-**ცურ

[1] ამგვარი მაგალითები ბალსქვემოურ დიალექტში არცთუ ისე ცოტაა.

„დამტოვა", ა-მპ-მარე „მომამზადა" (შდრ. ბქ. ა-მ-მარე) და ა. შ (იქვე, 139).

ზემოთწარმოდგენილ პირველი პირდაპირობიექტური პირის ალომორფებს ზმნისწინიან ფორმებში, ბალსქვემოური დიალექტის მონაცემების მიხედვით, შეიძლება დაემატოს კიდევ ერთი ალომორფი (მი-) (**ეს ფაქტი საენათმეცნიერო მიმოქცევაში ჯერ კიდევ არ განიხილება**), შდრ. მაგ., ბქ.: ჲ-მი-რდ „გამზარდე", ჲ/ე-მი-ჲდ „მომიტანე", ჲ/ე-მი-კურ „გადმომიგდე", ჲ/ე-მი-ცურ „დამიტოვე", ჲ/ე-მი-ხურ „დამინგრიე", ჲ/ე-მი-ტხ „დამიბრუნე", ჲ/ე-მი-შუდ „გამირეცხე" და ა. შ. მაშასადამე, გვექნება მ-, მგ-, მუ- და მი- ალომორფები.

პირველი ირიბობიექტური პირის მორფემა მ-ს სახით არის წარმოდგენილი ყოველგვარ პოზიციაში, მაგ., ჲ-მ-სყ-ე „გამიკეთა", ჲ-მ-ისყ „გამიკეთე", ე-მ-ჲგუშ „დამასხი", ჲ-მ-ხატუე „დამიხატა" და სხვა.

მეორე პირდაპირობიექტური პირის მორფემა. ზმნისწინიან ფორმებში ყველა დიალექტში დასტურდება შემდეგი ალომორფები: ჯ-, ჯგ-, ჯუ-. მათი განაწილების პრინციპი ისეთივეა, როგორიც მ-, მგ-, მუ- ალომორფებისა. ჯგ- მხოლოდ იმ შემთხვევაშია მოცემული, როდესაც ფორმაში არსებობს მისი გ ელემენტის რედუქციის პირობა. ვითარება ასეთია მხოლოდ მაშინ, როცა მეორე პირდაპირობიექტურ პირთან ზმნა შეიცავს პირველ სუბიექტურ პირსაც, მაგ., ა-ჯგ-ტხ „დაგაბრუნე", ჲ-ჯგ-რდ „გაგზარდე". თუ ასეთსავე ვითარებაში ზმნის ფუძე ლაბიალურ ელემენტსაც შეიცავს, მაშინ ჯგ-ს, როგორც წესი, ჯუ- ენაცვლება, მაგ., ა-ჯუ-ცურ „დაგტოვე" (შდრ. ბქ. ა-ჯუ-ხუტ „ამოგწყვიტე"). ყველა სხვა შემთხვევაში ამ მორფემის ალომორფი არის ჯ-, მაგ., ა-ჯ-ტიხ „დაგაბრუნა", ა-ჯ-ცუირ „დაგტოვა", ა-ჯ-მპრე „მოგამზადა", ა-ჯ-ხატუე „დაგხატა" და სხვა. დიალექტთა ერთ ნაწილში (მაგ., ლაშხურში, ბალსქვემოურში) თანხმოვნის წინ (ე. ი. პოზიციაში V-C) ჯ-სთან თავისუფლად მონაცვლეობს ჲ-, მაგ., ა-ჲ-ტიხ „დაგაბრუნა", ა-ჲ-ცუირ „დაგტოვა", ა-ჲ-ხატუე „დაგხატა" და ა. შ. [ჲ- ალომორფი უზმნისწინო ფორმებში არ არსებობს (იქვე, 139-140)].

როგორც ვნახეთ, ზმნისწინიან ფორმებში მეორე პირდაპირობიექტური პირის მორფემის ალომორფებად სამეცნიერო ლიტერატურაში წარმოდგენილია ჯ-, ჯგ- და ჯუ- ალომორფები. არაფერია ნათქვამი ბალსქვემოური ჯი- ალომორფის შესახებ, რომელიც დღესაც საკმაოდ პროდუქტიულია და არაერთ ზმნაში დასტურდება, მაგ.: ჲ/ე-ჯი-რდ „გაგზარდე" (შდრ. ზემოთწარმოდგენილი ჲ-ჯგ-რდ, რომელიც ბალსქვემოელთა მეტყველებაში არ დასტურდება; ვგულისხმობთ, რა თქმა უნდა, ჯგ- ალომორფიან ვარიანტს), ჲ/ე-ჯი-ჲდ „მოგიტანე", ჲ/ე-ჯი-ცურ „დაგიტოვე", ჲ/ე-ჯი-კურ „გადმოგიგდე; ხელში ჩაგიგდე", ჲ/ე-ჯი-ტხ „დაგიბრუნე" და ა. შ. ცხადია, აქაც გვექნება ჯ-, ჯგ-, ჯუ- და ჯი- ალომორფები.

მეორე ირიბობიექტური პირის მორფემა. ზმნისწინიან ფორმებში ყოველგვარ პოზიციაში (როგორც ხმოვნის, ისე თანხმოვნის წინ) მეორე ირიბობიექტური პირი, წესისამებრ, გამოიხატება ჯ- პრეფიქსით, რომელთანაც თანხმოვნის წინა პოზიციაში ზოგიერთ დიალექტში (მაგ., ლშხ., ბქ.) თავისუფლად მონაცვლეობს ჲ-, მაგ., ჲ-ჯ-იშუე „აგინთო", ჲ-ჯ-ხატუე „დაგიხატა", ჲ-ჯ-ჲიდ „მოგიტანა", შდრ. ლშხ. ე-ჯ-ხატუე||ე-ჲ-ხატუე, ე-ჯ-ჲიდ||ე-ჲ-ჲიდ და სხვა (იქვე, 140). ლაშხურისებური ვითარება ვლინდება ბალსქვემოურ დიალექტშიც (შდრ. ბქ.: ე-ჯ-ხატუე||ე-ჲ-ხატუე, ე-ჯ-ჲიდ||ე-ჲ-ჲიდ, ე-ჯ-ხაზუე||ე-ჲ-ხაზუე „დაგიხაზა", ე-ჯ-კუშურე||ე-ჲ-კუშურე „დაგიმტვრია, დაგიმსხვრია", ე-ჯ-მარე||ე-ჲ-მარე „მოგიმზადა", ე-ჯ-ჳემე||ე-ჲ-ჳემე „მოგითიბა", ე-ჯ-ჳერნე||ე-ჲ-ჳერნე „წაგიყვანა", ე-ჯ-ჳან||ე-ჲ-ჳან „მოგიხნა" და მრავ. სხვა.

მესამე პირდაპირობიექტური პირი თანამედროვე სვანურში ოპოზიციის არამარკირებულ წევრად ითვლება, მისი გამომხატველი სეგმენტური მორფოლოგიური ერთეული, როგორც გარკვეულია, არც ზმნისწინიან ფორმებში არსებობს, მაგ.: **ანსყე** „გააკეთა", **ანმპრე** „მოამზადა", **აშიხ** „დაწვა", **ესბე** „დაიბა", **ანკიდ** „აიღო" და ა. შ.

მესამე ირიბობიექტური პირის მორფემა. რაც შეეხება მესამე ირიბობიექტური პირის მორფემას, ზმნისწინიან ფორმებში არსებობს ორი ალომორფი — ხ- და Ø. ხ- ხმოვნის მომდევნო პოზიციაში (ე. ი. ლა-, ან- ზმნისწინიან ფორმებში) დასტურდება, მაგ., ლა-ხ-ტიხ „დაუბრუნა", ლა-ხ-

ჩემ „მისცა“, ა-ხ-თიშ (ლნტ. ა-ხ-ათიშ, ლშხ. ა-ხ-თიშე) „ამოარჩია“, ბზ. ა̈-ხ-ბი̈შდე-ს (ლშხ. ე-ხ-ბი̈შდე-ს, ბქ. ე-ხ-ბიშდე-ს) „გამოართვას“ და სხვა. Ø ალომორფი კი — თანხმოვნის მომდევნო პოზიციაში (ე. ი. **ად-, ეს-** ზმნისწინიან ფორმებში, რაც III2 წესის მოქმედების სფეროს შეადგენს), მაგ., **ათ-ბე** „მიაბა“, **ათ-ქუე** „ჩააცვა“, **ეს-ბე** „დააბა“, **ეს-გუ̈შ** „დაასხა“ (ლნტ. **ას-გუ̈შ**, ლშხ. **ეს-გოშე**) „დაასხა“ და სხვა. ერთადერთ გამონაკლისად ითვლება ბზ. ათ-ხ-ად (ბქ. ათ-ხ-ად, ლნტ. ათ-ხ-ადა) „თქვა“[1] (იქვე).

შეიძლება დავასკვნათ, რომ:

1. სვანურში, სხვა ქართველურ ენათა მსგავსად, ზმნა პოლიპერსონალურია, ე. ი. ზმნის სისტემაში გამოხატულია არა მხოლოდ სუბიექტური პირი, არამედ ობიექტური პირებიც — **პირდაპირი** (ბრუნვაცვალებადი ობიექტური პირი) და **ირიბი** (ბრუნვაუცვლელი ობიექტური პირი).

2. პირის მორფოლოგიური კატეგორიის მიხედვით საპირისპირო ფორმები, როგორც ცნობილია, მხოლოდ ზმნას მოეპოვება. პირიან ფორმებში კი ტრადიციულად ოპოზიციის ორ სახეს გამოყოფენ: 1. ვითარების ანუ როგორობის მიხედვით დაპირისპირება, ე. ი. პირთა ოპოზიცია: **სუბიექტური—ობიექტური**, 2. რომლობის მიხედვით დაპირისპირება, ე. ი. პირთა ოპოზიცია: **პირველი—მეორე—მესამე**.

3. როგორც სუბიექტური, ისე ობიექტური პირის ნიშნები სვანურ ზმნაში წარმოდგენილია პრეფიქსების სახით, ხოლო მათი მრავლობითი რიცხვის ნიშნები კი — სუფიქსების სახით. თითქმის ანალოგიური სურათია სხვა ქართველურ ენებშიც, თუმცა ზოგი სახის განსხვავებები, ცხადია, აქაც შეინიშნება.

4. სუბიექტური პრეფიქსების განხილვისას მიღებულია ზმნათა ორ ჯგუფად დაყოფა: ხმოვნითდაწყებული და თანხმოვნითდაწყებული. **ხმოვნითდაწყებულ ფუძეს**, როგორც ცნობილია, პირველი სუბიექტური პირის გამოსახატავად ყოველთვის დაერთვის პრეფიქსი **ხუ-**, მეორე სუბიექტური პირის ნიშნად — **ხ-**, ხოლო მესამე პირის აღმნიშვნელად (ქართული ზმნისგან განსხვავებით) არც პრეფიქსი მოგვეპოვება და დროთა რიგში არც სუფიქსი: წმინდა ფუძეა წარმოდგენილი.

5. ცნობილია ისიც, რომ ყველა პირი, როგორც სუბიექტური, ისე ობიექტური ქართველურ ენებში თავსართების საშუალებით იწარმოება, ხოლო მესამე სუბიექტური პირის საწარმოებლად ბოლოსართები გამოიყენება. ერთგვარ გამონაკლის ვითარებას გვიჩვენებს სწორედ სვანური ენა, სადაც, სხვა ქართველური ენებისაგან განსხვავებით, რამდენიმე ზმნამ მესამე სუბიექტური პირის ნიშანი **ლ-** პრეფიქსის სახით შემოგვინახა. მრავალრიცხოვანი დიალექტოლოგიური მასალების მოძიებისა და გულდასმით შესწავლის შედეგად დადასტურდა, რომ უირიბობიექტო **ლა-** წინდებულიან ზმნებში მესამე სუბიექტური პირის ნიშანი შემონახულია დღემდე მთელ სვანურში, ოღონდ არა მარტო **ლ**'ს, არამედ მისი ბგერინაცვლის **ჲ**'სა და **ნ**'ს სახით.

6. ობიექტური პრეფიქსების მიხედვითაც ზმნებს ორ ჯგუფად ყოფენ: **ხმოვნითდაწყებული** და **თანხმოვნითდაწყებული**. **ხმოვნითდაწყებულ ფუძეთა წინ** პირველი ობიექტური პირის აღმნიშვნელად გამოიყენება **მ-** პრეფიქსი, მეორე ობიექტური პირის აღმნიშვნელად — **ჯ-** პრეფიქსი, ხოლო მესამე ობიექტური პირის გამოსახატავად — **Ø-** და **ხ-**. მრავლობით რიცხვში კი II და III პირის ობიექტური თავსართები (**ჯ-, Ø-, ხ-**) მეორდება. **თანხმოვნითდაწყებული ფუძეების წინ** მხ. და მრ. რიცხვში I და II პირის **მ-, გუ-, ნ-, ჯ-** თავსართებს უჩნდება თითქოსდა თანხმოვანთგასაყარი **-გ-** ბგერა, რომელთანაც დაკავშირებულია მთელი რიგი ფონეტიკური მოვლენები.

7. პირთა პრეფიქსული მორფემებისათვის **ზმნისწინიან** და **უზმნისწინო** ფორმებში სხვადასხვაგვარი ფონოლოგიური პოზიცია იქმნება. ზმნისწინიან ფორმებში ეს მორფემები ხმოვნის ან თანხმოვნის მომდევნოდ არიან წარმოდგენილი, უზმნისწინო ფორმებში კი — პაუზის მომდევნოდ. აქედან გამომდინარე პირის მორფემათა უმეტესობა ამ ორ სხვადასხვაგვარ პოზიციაში სხვადასხვა ალომორფებით არის რეალიზებული.

[1] და არა მარტო ბზ. ათ-ხ-ად, არამედ ბალსქვემოური, კერძოდ, ფარულ-ეცერული ათ-ხ-გრმე „დაიჭირა“ ფორმაც, შდრ. ცხუმ.-ბეჩ.-ეცერ. ათ-გ-რმე.

8. საენათმეცნიერო ლიტერატურაში ჩამოყალიბებულია პირის მორფემათა განაწილების რამდენიმე ზოგადი წესი როგორც **უზმნისწინო**, ასევე **ზმნისწინიან** ფორმებში. ამ წესებს, მეცნიერთა ვარაუდით, უზმნისწინო ფორმებში გამონაკლისი არა აქვს, **ლა-**, **ან-**, **ად-**, **ეს-** ზმნისწინიან ფორმებში კი ვითარება განსხვავებულია. სწორედ ამ წესებიდან ამოსვლით შესაძლებელია როგორც ზმნისწინების, ისე პირის ნიშნების დისტრიბუციული დახასიათება, მაგრამ ვინაიდან პირის მორფემათა ალომორფების განაწილება ზმნისწინებზეც ასევე მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული, თანაც ზმნისწინთა ზოგი ალომორფი პირის გამომხატველადაც შეიძლება იქნეს მიჩნეული, აქედან გამომდინარე, წინამდებარე გამოკვლევაში, ალ. ონიანის მიერ შემუშავებულ ზოგად წესებზე დაყრდნობით, ზმნისწინთა დისტრიბუციული ანალიზიც წარმოვადგინეთ, რის შედეგადაც ირკვევა, რომ საანალიზო ზმნისწინთა (**ლა-**, **ან-**, **ად-**, **ეს-**) ალომორფების განაწილების სურათი სვანურში დიალექტებისა და კილოკავების მიხედვით სრულიად განსხვავებულია. საინტერესოა ისიც, რომ სხვაობას აქვს ადგილი თვით ერთი დიალექტის შიგნითაც კი.

9. თანამედროვე სვანურში (გარდა ლენტეხური დიალექტისა) დასტურდება ზმნათა ისეთი პარადიგმები, სადაც პირველი სუბიექტური პირის ფორმა სხვა პირთა ფორმებს უპირისპირდება ზმნისწინთა **ო** ელემენტიანი ალომორფებით და განსხვავდება მათგან მხოლოდ ამ ალომორფებით (მაგ.: **ოთ-**აბ „მივაბი“, **ათ-**აბ „მიაბი“, **ათ-**ბე „მიაბა“, **ოს-**ჱგუშ „დავასხი“, **ეს-**ჱგუშ „დაასხი“, **ეს-**გუშ „დაასხა“). ამგვარ პარადიგმათა არსებობიდან გამომდინარე, პირველი სუბიექტური პირის გამომხატველად აქ მიიჩნევენ არა Ø, არამედ — ზმნისწინთა **ო** ელემენტიან ალომორფებს (**ოთ-**, **ოს-**) და ფიქრობენ, რომ ეს არის, სწორედ, ამ ალომორფთა დამატებითი ფუნქცია. ჩვენი ვარაუდით, ამგვარი კვალიფიკაციის მართებულობას გარკვეული დაბრკოლება ეღობება წინ, რადგანაც **ოთ-**აბ „მივაბი“, **ოს-**ჱგუშ „დავასხი“ ტიპის ფორმებში, მართალია, პირველი სუბიექტური პირის ნიშანი **-უ-** რეგულარულად არ გამოიყენება, თუმცა არის შემთხვევები, განსაკუთრებით ბალსქვემოურში, როდესაც **-უ-** როგორც პირველი სუბიექტური პირის გამომხატველი მორფოლოგიური ერთეული წარმოდგენილია სწორედ **ოთ-**, **ოს-** ალომორფიან ფორმებში, მაგ.: **ოთ-უ-**აბ „მივაბი, დავაბი“, **ოთ-უ-**ჴერინ „წვავიყვანე“, **ოთ-უ-**კუერმ „გავყინე“, **ოთ-უ-**კუშირ „დავამსხვრიე“, **ოს-უ-**ჯუიინ „დავასხი“, **ოს-უ-**ღური „მივდივარ“; შდრ. ლხმ. **ა-თ-უ-**ეპჟ „დავიმალე“, **ეს-უ-**ღური „მივდივარ“, **ეს-უ-**ეფშუდ „წავიქეცი“, **ეს-უ-**ლაფარ „დავაფარე“, **ეს-უ-**თგრილ „მივაჭირე, დავაჭირე“, **ეს-უ-**ჯუიჲნ „ბევრი დავასხი“ **ეს-უ-**ჴერი „მივყავარ“ და ა. შ. იქ, სადაც **-უ-** არ ისმის, რა თქმა უნდა, დაკარგულია, თუმცა პირის გაგება ამგვარ ფორმებში კონტექსტიდან გამომდინარე მაინც ნათლად ჩანს.

10. პირდაპირი და ირიბი ობიექტური პირის მორფემები ზმნისწინიან ფორმებშიც, როგორც სპეციალური ლიტერატურიდანაა ცნობილი, რამდენადმე განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან.

ზმნისწინიან ფორმებში **პირველი პირდაპირობიექტური პირის** მორფემის წარმომადგენლად დასტურდება ალომორფები **მ-**, **მგ-**, **მუ-**, რომელთაც ბალსქვემოური დიალექტის მონაცემების მიხედვით, შეიძლება დაემატოს კიდევ ერთი ალომორფი (**მი-**) (**ეს ფაქტი საენათმეცნიერო მიმოქცევაში ჯერ კიდევ არ განიხილება**), შდრ. მაგ., ბქ.: ა-**მი-**რდ „გამზარდე“, ა/ე-**მი-**ჯდ „მომიტანე“, ა/ე-**მი-**კურ „გადმომიგდე“, ა/ე-**მი-**ცურ „დამიტოვე“, ა/ე-**მი-**ხურ „დამინგრიე“, ა/ე-**მი-**ტხ „დამიბრუნე“, ა/ე-**მი-**შუუდ „გამირეცხე“ და ა. შ., ხოლო მეორე პირდაპირობიექტური პირის მორფემის ალომორფებად სამეცნიერო ლიტერატურაში წარმოდგენილია **ჯ-**, **ჯგ-** და **ჯუ-** ალომორფები. არაფერია ნათქვამი ბალსქვემოური **ჯი-** ალომორფის შესახებ, რომელიც დღესაც საკმაოდ პროდუქტიულია და არაერთ ზმნაში დასტურდება, მაგ.: ა/ე-**ჯი-**რდ „გაგზარდე“ (შდრ. ზემოთწარმოდგენილი ა-**ჯგ-**რდ, რომელიც ბალსქვემოელთა მეტყველებაში არ დასტურდება; ვგულისხმობთ, რა თქმა უნდა, **ჯგ-** ალომორფიან ვარიანტს), ა/ე-**ჯი-**ჯდ „მოგიტანე“, ა/ე-**ჯი-**ცურ „დაგიტოვე“, ა/ე-**ჯი-**კურ „გადმოგიგდე; ხელში ჩაგიგდე“, ა/ე-**ჯი-**ტხ „დაგიბრუნე“ და ა. შ. ცხადია, აქაც გვექნება **ჯ-**, **ჯგ-**, **ჯუ-** და **ჯი-** ალომორფები.

თ ა ვ ი II

რიცხვის კატეგორია

ოპოზიცია რიცხვის მიხედვით. ცნობილია, რომ რიცხვის მიხედვით დაპირისპირება დამახასიათებელია როგორც სახელისათვის, ისე — ზმნისათვის. ზმნის რიცხვის კატეგორიაში გულისხმობენ დაპირისპირებას იმის მიხედვით, მასში გამოხატული პირი ერთია, თუ — ერთზე მეტი: „მხოლობითია ფორმა, რომელიც გვიჩვენებს ერთის მოქმედებას, ერთზე მოქმედებას ან ერთის მიმართ ჩადენილ მოქმედებას; მრავლობითია ფორმა, რომელიც მასვე გვიჩვენებს მრავალზე“ (შანიძე 1973, 166). ამ კატეგორიის მიხედვით დაპირისპირება კი ახასიათებს ყველა (როგორც სუბიექტურ, ისე ობიექტურ) პირს და პირის ყოველ (პირველ, მეორე, მესამე) ფორმას (ონიანი 1998, 141).

§ 11. სუბიექტურ პირთა მრავლობითობის გამოხატვა. ქართველურ ზმნაში მრავლობითი რიცხვის აღნიშვნა, როგორც ეს საენათმეცნიერო ლიტერატურაშია აღნიშნული, აგლუტინაციურ ხასიათს ატარებს, რაც გამოიხატება იმაში, რომ ცალკეა წარმოდგენილი პირის ნიშანი და ცალკე — რიცხვის ნიშნები (მაჭავარიანი 2002, 89). პირველ და მეორე სუბიექტურ პირთა მრავლობითობა თანამედროვე სვანურში **-დ** სუფიქსით გამოიხატება, მაგ., ხუ-ჲრი-**დ**, ლ-ჲრი-**დ** „ვართ“, ხ-ჲრი-**დ** „ხართ“, ხუ-ითრე-**დ**, ლ-ითრე-**დ** „ვსვამთ“, ხ-ითრე-**დ** „სვამთ“ და ა. შ. დიალექტთა ერთ ნაწილში ამ ფუნქციით სხვა მორფოლოგიური ერთეული არ არსებობს, მეორე ნაწილში კი ერთადერთ ზმნაში (ე. წ. მეშველ ზმნაში) დასტურდება **-შდ** ვარიანტი (ბალსზემოურსა და ბალსქვემოურის ლახამულურ კილოკავში რეგულარულად, ლაშხურში — სპორადულად):

ბზ., ლხმ. ხუ-ი-**შდ**	ლშხ. ხუ-ი-**შდ**‖ხუ-ი-**დ** „ვართ“	(ექსკლ.)
ლ-ი-**შდ**	ლ-ი-**შდ**‖ლ-ი-**დ** „ვართ“	(ინკლ.)
ხ-ი-**შდ**	ხ-ი-**შდ**‖ხ-ი-**დ**	„ხართ“
ლ-ი-**ხ**	ლ-ი-**ხ** „არიან“	

შდრ. ბქ., ლნტ.	ხუ-ი-**დ** „ვართ“	(ექსკლ.)
	ლ-ი-**დ** „ვართ“	(ინკლ.)
	ლ-ი-**ხ** „არიან“	

საგულისხმოა, რომ პირველი და მეორე სუბიექტური პირების მრავლობითობის სუფიქსები საერთო ჩანს სამივე ქართველურ ენაში:

ქართ.	ზან.	სვან.
-თ	**-თ**	**-დ**
ვარ-**თ**	ვორე-**თ**	ხუჲრი-**დ**
ხარ-**თ**	ორე-**თ**	ხჲრი-**დ**

თუმცა სვანური **-დ** სუფიქსის ქართული **თ**-სგან მიღების შესახებ არსებობს სამი შესაძლო ვარაუდი: 1) ქართულ-ზანური **-თ** და სვანური **-დ** სხვადასხვა აფიქსებია; 2) სვანური **-დ** არის **-თ**-სგან მიღებული გამჟღერებით; 3) **-დ** არის გაცვეთილი ნაშთი **შდ** კომპლექსისა, რომელიც ***თ**1-ს კანონზომიერი შესატყვისია.

ამ სამი შესაძლებლობიდან პირველი ნაკლებად დასაჯერებელია, რადგანაც სვანური, ზანური და სვანური მონათესავე ენებია და, აქედან გამომდინარე, ძნელი დასაშვებია, რომ ამ მონათესავე ენებს მრავლობითობის გამოსახატავად სხვადასხვა სუფიქსები ჰქონოდათ. მეორე შესაძლებლობა, რომ **-დ** მიღებულია **-თ**-ს გამჟღერების შედეგად, გამოირიცხება, რამდენადაც სვანურში არ არსებობს წესი იმისა, რომ აუსლაუტში ყრუ ბგერა გამჟღერდეს. რაც შეეხება მესამე შესაძლებლობას, იგი ენათმეცნიერთა აზრით (გ. როზენი, ფ. ბოპი, გ. დეეტერსი, ვ. თოფურია, ა. ონიანი, ჰ. ფენრიხი, ზ. სარჯველაძე, ი. მელიქიშვილი...), უფრო დამაჯერებელია (შდრ. ქართ. დათვი: სვან. დაშდუ; ქართ. თაგვი: სვან. **შდ**უგუ და ა. შ.) და იმის გამო, რომ სუფიქსია, ადვილად შეიძლებოდა მისი გაცვეთა. **შდ** კომპლექსი, როგორც ცნობილია, ერთადერთ არქაულ ზმნაში (ხუი**შდ** „ვართ", ხი**შდ** „ხართ") არის შემონახული, რომელიც სწორედ ***თ**1-ს კანონზომიერ შესატყვისს წარმოადგენს. ე. ი. ამოსავალი იყო ***თ**1, რომელიც ქართულსა და ზანურში გვაძლევდა **თ**-ს, ხოლო სვანურში — **შდ**-ს (მაჭავარიანი 2002, 90). ჩვენც ამ უკანასკნელ თვალსაზრისს ვიზიარებთ.

მესამე სუბიექტური პირის მრავლობითი რიცხვი **-ხ** სუფიქსით გამოიხატება ყოველგვარ ზმნაში, მაგ., ლ-ი-**ხ** „არიან", ამარე-**ხ** „ამზადებენ", იშხი-**ხ** „იწვიან", ტიხე-**ხ** „აბრუნებენ", არმი-**ხ** „იჭერენ", აფრე-**ხ** „ახმობენ" და ა. შ (ონიანი 1998, 141).

სვანურ ზმნაში წარმოდგენილი მრავლობითობის **-ხ** ნიშანი, ენათმეცნიერთა ერთ ნაწილს (ჰ. შუხარდტი, არნ. ჩიქობავა), ადიღეური ენებიდან შეთვისებულად (შდრ. ადიღ. წგფგ-რ მაკოჳ „კაცი მიდის", წგფგ-**ხ'ჯრ** მაკოჳ-**ხ'** „კაცები მიდიან") მიაჩნდა.

§ 12. **ობიექტურ პირთა მრავლობითის გამოხატვა**. ზემოსვანურ დიალექტებში (ბზ., ბქ.) პირველი ობიექტური პირის მრავლობითის ფორმაში ინკლუზივის **გუ-** ~ **გუ-**ს უპირისპირდება ექსკლუზივის **ნ-** ~ **ნგ-~ ნუ-** პრეფიქსები. ერთმანეთთან ოპოზიციაში ისინი, რასაკვირველია, ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის მიხედვით დაპირისპირებას გამოხატავენ. იქიდან გამომდინარე, რომ არც ერთი მათგანი არ დასტურდება მხოლობითი რიცხვის ფორმაში, სადაც მათ რეგულარულად **მ-** ~ **მგ-** ~ **მუ-** უპირისპირდება, რომელიც, თავის მხრივ, არასდროს არ გვხვდება მრავლობითი რიცხვის ფორმაში, ამიტომ **მ-** ~ **მგ-** ~ **მუ**-სთან ოპოზიციაში ინკლუზივ-ექსკლუზივის **გუ-** ~ **გუ-**, **ნ-** ~ **ნგ-~ ნუ-**, ცხადია, მრავლობით რიცხვსაც გამოხატავენ. ე. ი. რიცხვის მიხედვით ოპოზიციის ერთ წევრს — მრავლობითს — გამოხატავს **მ-** ~ **მგ-** ~ **მუ-**, ხოლო მეორე წევრს — მრავლობითს — (**გუ-** ~ **გუ-**) ∞ (**ნ-** ~ **ნგ-~ ნუ-**). ამ კვალიფიკაციის მართებულობა ნათლად ჩანს იქიდანაც, რომ პირველი ობიექტური პირის ფორმაში რიცხვის მიხედვით ოპოზიციის უდავო გამომხატველი რაიმე სხვა მორფოლოგიური ერთეული არ არსებობს (ონიანი 1998, 142).

ჯერ კიდევ მე-20 საუკუნის ოციან წლებში არნ. ჩიქობავას სტატიაში „**-უე** ნაწილაკი ფერეიდნულში და მისი მნიშვნელობა გრამატიკა-ლოღიკის ურთიერთობის თვალსაზრისით" საგულისხმო ფაქტად მიაჩნდა ის, რომ არც სვანურში და არც ქართულში მრავლობითი რიცხვის პირველ პირთან **-თ** სუფიქსი (**ან მისი როლის შემსრულებელი -ხ სვანურში**) არ იხმარება. მაგ., შდრ., ერთის მხრივ, ქართ. გვიყურთხებია, გაგვიხმია, გვიწერია, გვიკითხავს, და, მეორე მხრივ, სვანური:

ნწ	**ნიმზგრა**	„ჩვენ გვიკურთხებია, დაგვილოცია“	**ნიფრა**	„გაგვიხმია“
	გუიმზგრა		**გუიფრა**	

ნწ	**ნიდრა**	„გვიწერია“	**ნიჭუდელა**	„გვიკითხავს“
	გუიდრა		**გუიჭუდელა**	

ავტორის აზრით, ეს ასეც უნდა იყოს, რადგანაც ქართულსა და სვანურში რელატიურ ზმნებში მრავლობითი რიცხვის პირველ პირში სათანადო პრეფიქსი (**გუ-**, **ნი-**) აღნიშნავს მრავლობითობას: **მიკურთხებია მე — გვიკურთხებია ჩვენ**, **მიმზგრა მი — გუიმზგრა (ნიმზგრა) ნწ** (ჩიქობავა 1923-24, 56-57).

საინტერესოა რა ვითარებაა თანამედროვე სვანურში პირველი ობიექტური პირის მრავლობით რიცხვში?

ჩვენ საგანგებოდ გავეცანით ამ საკითხს და აღმოჩნდა, რომ მრავლობითი რიცხვის პირველი პირის გამოსახატავად სვანურში იშვიათად, მაგრამ მაინც გამოიყენება სუფიქსი **-ხ**, რაც აშკარად ინოვაციის იერს ატარებს. ამ მოვლენას ადგილი აქვს, ძირითადად, უმცროსი თაობისა და, აგრეთვე, კოდორელ სვანთა მეტყველებაში. მაგ., შდრ. ბქ.:

ნ	**ნიფრახ**	„გაგვიხმია“	**ნიჯიდახ**	„მოგვიტანია“	**ნისყახ**	„გაგვიკეთებია“ და ა. შ.
	გუიფრახ		**გუიჯიდახ**		**გუისყახ**	

კოდორელი 38 წლის მანანა გურჩიანისგან 2007 წელს ჩვენ მიერ ჩაწერილ ერთ-ერთ ტექსტში კი ასეთი ფორმა დავაფიქსირეთ:

შუანარს მა **გუიხახ**, მა ლი წეს, ეჯი მაგ ჩუ ხოხახ მიშგუ დინოლს — სვანებმა („**სვან-ებ-ს**“) რაც ვიცით, რაც წესია, ის ყველაფერი იციან ჩემმა („ჩემს“) ქალიშვილებმა („გოგოებს“)

ცხადია, უფრო მართებული იქნებოდა **გუიხა** „ვიცით“ ფორმის ხმარება, რადგანაც სვანურში ამ პირში ობიექტის მრავლობითობის აღსანიშნავად სუფიქსის ხმარება სრულებით არ არის საჭირო.

ქვემოსვანურ დიალექტებში კი (ლშხ., ჩოლ., ღნტ.), სადაც ობიექტურ პირში ინკლუზივ-ექსკლუზივის მიხედვით დაპირისპირებას ადგილი არა აქვს, მხოლობითის **მ- ~ მგ- ~ მუ-**ს მრავლობითი რიცხვის გამომხატველად, ზემოსვანურ დიალექტთაგან განსხვავებით, მხოლოდ **გუ- ~ გუ-** ვარიანტები უპირისპირდება.

პირველი პირდაპირობიექტური პირის მხოლობითი რიცხვის ნიშანი მთელ თანამედროვე სვანურში, როგორც ცნობილია, არის **მ- ~ მგ- ~ მუ-**, მრავლობითი რიცხვისა კი — ზემოსვანურ დიალექტებში (**გუ- ~ გუ-**) ∞ (**ნ- ~ ნგ-~ ნუ-**), ხოლო ქვემოსვანურ დიალექტებში — **გუ- ~ გუ-**, მაგ., მხ. რიცხვი: **მ-ახტაში** „მხატავს“, **მგ-ტხე** „მაბრუნებს“, **მუ-ცურე** „მტოვებს“; მრ. რიცხვი: **გუ-ახტაში** „გვხატავს“, **გუ-ტხე** „გვაბრუნებს“, **გუ-ცურე** „გვტოვებს“; ზს. **ნ-ახტაში** „გვხატავს“, **ნგ-ტხე** „გვაბრუნებს“, **ნუ-ცურე** „გვტოვებს“ და ა. შ.

პირველი ირიბობიექტური პირის მხ. რიცხვის ნიშანი კი სვანურის ყველა დიალექტში არის მ-, მრ. რიცხვისა კი — ზემოსვანურ დიალექტებში გუ- ‹ ნ-, ხოლო ქვემოსვანურ დიალექტებში — გუ-, მაგ., მხ. რიცხვი: მ-აჰუდი (ლნტ. მ-აუედი, ლშხ. მ-აუდი) „მაძლევს“, მ-იხტაუი „მიხატავს“, მ-აყა „მყავს“; მრ. რიცხვი: გუ-აჰუდი „გვაძლევს“, გუ-იხტაუი „გვიხატავს“, გუ-აყა „გვყავს“; ზს. ნ-აჰუდი „გვაძლევს“, ნ-იხტაუი „გვიხატავს“, ნ-აყა „გვყავს“ და ა. შ. (ონიანი 1998, 142-143).

მეორე პირდაპირობიექტური პირის მრავლობითობა გამოიხატება -ხ სუფიქსით, რომელთანაც ყველა პოზიციაში თავისუფლად მონაცვლეობს Ø, მაგ.: ჯ-ახტაუი-ხ‖ჯ-ახტაუი ეჯა სგაჲ „გხატავთ ის თქვენ“, ა-ჯ-მარე-ხ‖ა-ჯ-მარე ეჯნემ სგაჲ „მოგამზადათ მან თქვენ“, ჯ-ადგარი-ხ‖ჯ-ადგარი ეჯა სგაჲ „გკლავთ ის თქვენ“, ჯ-ამარე-ხ‖ჯ-ამარე ეჯა სგაჲ „გამზადებთ ის თქვენ“ და ა. შ.

მეორე ირიბობიექტური პირის მრავლობითობაც -ხ სუფიქსით გამოიხატება, მაგ.: ჯ-იხტაუი-ხ ეჯა სგაჲ ეჯას „გიხატავთ ის თქვენ მას“, ჯ-აჰუდი-ხ ეჯა სგაჲ ეჯას „გაძლევთ თქვენ ის მას“, ა-ჯ-მარე-ხ ეჯნემ სგაჲ ეჯა „მოგამზადათ მან თქვენ ის“, ჯ-ალატ-ხ სგაჲ ეჯა „გიყვართ თქვენ ის“ და სხვა. სამპირიან ზმნებში -ხ-სთან Ø-ის მონაცვლეობა, არსებული მოსაზრების თანახმად, შეუძლებელი არ არის, თუმცა ამ გზით იშვიათად ხმარებულ, ე. ი. არაბუნებრივ, ფორმებს ვიღებთ.

მესამე ირიბობიექტური პირის მრავლობითობის გამომხატველადაც -ხ სუფიქსი დასტურდება, მაგრამ არა ყველა ზმნაში, არამედ — მხოლოდ გრძნობა-ქონების აღმნიშვნელ ზმნებში, მაგ.: ხ-ალატ-ხ ეჯაჱრს ეჯა „უყვართ მათ ის“, ხ-ასისგ-ხ ეჯაჱრს ეჯა „სძულთ მათ ის“, ხ-აყა-ხ ეჯაჱრს ეჯა „ჰყავთ მათ ის“, შდრ. ხ-აჰუდი ეჯაჱრს ეჯა ეჯას „აძლევს მათ ის მას“, ხ-ოხტაუი ეჯაჱრს ეჯა ეჯას „უხატავს მათ ის მას“, ხ-ოჷდე ეჯაჱრს ეჯა ეჯას „მიუტანს მათ ის მას“ და ა. შ.

მესამე პირდაპირობიექტური პირის მრავლობითობა კი -ხ სუფიქსით არც ერთ შემთხვევაში არ გამოიხატება, შდრ. ახტაუი ეჯაჱრს ეჯა „ხატავს მათ ის“, ანკიდ ეჯაჱრ ეჯნემ „ამოწყვიტა ისინი მან“, ანხუიტ ეჯაჱრ ეჯნემ „ამოწყვიტა ისინი მან“ და ა. შ (იქვე, 142-143).

არა მხოლოდ მესამე, არამედ — ყველა პირდაპირობიექტური პირის მრავლობითობის გამომხატველად თანამედროვე სვანურში მიიჩნევა სუფიქსები: ბზ. -ჳლ, -ჳლ, -ჷრ, -ურ, -იელ; ბქ., ლნტ. -ალ, -ჳლ, -ჷრ, -ურ, -იელ; ლშხ. -ჳლ, -ჷრ, -ურ, -ჷელ (თოფურია 1967, 233-234; შარაძენიძე 1954, 192-198).

თუმცა მრავლობითი რიცხვის აღმნიშვნელ ჩვეულებრივ აფიქსებთან შედარებით ეს სუფიქსები რამდენიმე არსებითი ხასიათის თავისებურებით ხასიათდებიან:

ა) ისინი, როგორც ზემოთ ითქვა, სამივე პირის ფორმაში დასტურდებიან.

ბ) მრავლობითის ფორმაში მათთან ყოველთვის თავისუფლად მონაცვლეობს Ø, მაგ., **ახტაუ-ჳლ-ი‖ახტაუი ეჯაჱრს** „ხატავს მათ“, **ჩუადგრმ-ჳლ-ე‖ჩუადგრმე ეჯაჱრ** „დაიჭირა ისინი“, **აშუუდ-იელ-ი‖აშუუდი ეჯაჱრს** „რეცხავს მათ“, **აკუშ-ურე‖კუშე ეჯაჱრს** „ამტვრევს, ტეხს მათ“ და ა. შ.

გ) ამასთანავე, აღნიშნული სუფიქსები ხშირად ისეთ ფორმებშიც დასტურდება, სადაც პირდაპირობიექტური პირის მრავლობითობა სხვა აფიქსებითაა გამოხატული და, ამდენად, ამავე ფუნქციით მათი გამოვლენა, არსებითად, ზედმეტადაა მიჩნეული, მაგ., **გუ-ახტაუ-ჳლ-ი‖გუ-ახტაუი** „გვხატავს“, **ნ-ახტაუ-ჳლ-ი‖ნ-ახტაუი** „გვხატავს“, **ჯ-ახტაუ-ჳლ-ი‖ჯ-ახტაუი-ხ ეჯა სგაჲ** „გხატავს ის თქვენ“, **გუ-აგლ-ჷრ-ე** „გვგლეჯს“, **ნ-აგლჷრ-ე** „გვგლეჯს“, **ჯ-აგლჷრ-ე-ხ ეჯა სგაჲ** „გგლეჯთ ის თქვენ“ და მრავალი სხვა (იქვე, 144).

დ) იგივე სუფიქსები ერთპირიანი ვნებითის ფორმებშიცაა დადასტურებული, იქ, სადაც ობიექტური პირი არ არსებობს საერთოდ, მაგ., **ანჷრდ-ჳლ-ჳნ-ხ‖ანჷრდჳნ-ხ** „გაიზარდნენ“, **ადუულ-ურ-ჳნ-ხ‖აუუჳლ-ხ** „გაიყვნენ“... არსებული კვალიფიკაციის მიხედვით კი, ეს სუფიქსები აქ სუბიექტური პირის მრავლობითობას გამოხატავენ (შარაძენიძე 1954, 195-196).

ე) დასმულ საკითხთან დაკავშირებით ყველაზე არსებითი, ალ. ონიანის აზრით, ის არის, რომ აღნიშნულ სუფიქსთა შემცველ ფორმებში სათანადო პირი (პირდაპირობიექტური თუ სუბიექტური) ხშირად მხოლობით რიცხვში დგას და არა — მრავლობითში, მაგ., **მ-აგლ-გრ-ე მი** „მგლეჯს, მხევს მე", **ჯ-აგლგრ-ე სი** „გგლეჯს, გხევს შენ", **აგლგრ-ე ეჯის** „გლეჯს, ხევს მას", **აცლ-გრ-ე||ცგლ-ე ფიცარს** „ხეთქს ფიცარს", **აბჯ-ურ-ე||ბუჯუნე** ზექს „აპობს შეშას", **ალაგაუ-ჳლ-ი||ალაგაური ქორს** „ალაგებს სახლს", **იფშუდ-ჲელ** „ტრაბახობს", **იკუჩხ-ჲელ** „კუნტრუშებს" და ა. შ. აშკარაა, რომ ეს სუფიქსები აქ მრავლობითობას არ გამოხატავენ. მათი მორფოლოგიური ფუნქცია არის არა მრ. რიცხვის გამოხატვა, არამედ რაღაც სხვა მნიშვნელობის გამოხატვა, რომელიც თავისი შინაარსით ახლოს დგას მრავლობითობის სემანტიკასთან. ეს არის, ერთი მხრივ, მოქმედების გამეორების (მრავალგზისობის) გამოხატვა, ხოლო, მეორე მხრივ, რაიმე ერთი ობიექტის ამა თუ იმ სახის ნაწილებად ქცევის ჩვენება (იქვე, 144-145) ანუ ის, რაც ლიტერატურაში მათ ლოკალურ ფუნქციად მიიჩნევა მხოლოდ (შარაძენიძე 1954, 194-195).

ეს რომ ასეა, კარგად ჩანს იქიდანაც, რომ აღნიშნულ სუფიქსთა შემცველ ფორმებში პირდაპირი ობიექტი (ან ერთპირიან ვნებითში — სუბიექტი) დგას არა მაინცდამაინც მრავლობითში, არამედ — ზოგჯერ მხოლობითშიც (რადგანაც მოქმედების გამეორება შესაძლებელია როგორც ერთის, ისე ერთზე მეტის მიმართ და ნაწილებად ქცევა შესაძლებელია როგორც ერთისა, ისე — ერთზე მეტისა), მაგ., ლშხ. **ალაგაუ-ჳლ-ი** ქორს „ალაგებს სახლს", **ჱთ-ჳლ-ი-ხ კეთილს** „ინაწილებენ ქონებას" [**იშგენს მინ ჱთჳლიხ... უჯბა კეთილს** „დანარჩენს თვითონ ინაწილებენ... საკმაოდ დიდ ქონებას" (ონიანი 1917, 29, 14)], **აჭვდ-ჳლ-ი დაბს** „ფარცხავს ყანას", **აფთჳნ-ჳლ-ი დიარს** „წმენდს პურს", **აშუუდ-ჲელ-ი** (ბზ. **აშუუდ-იჲელ-ი**) **ლეშუუდის** „რეცხავს სარეცხს", **იკუჩხ-ჲელ** „კუნტრუშებს", **იფშუდ-ჲელ** „ტრაბახობს", **იღურ-ჲელ** „იფიცება" (შდრ. **ხეღურ-ჲელ** „ეფიცება") და ა. შ. ყველა ამგვარ შემთხვევაში, როგორც მაგალითებიდან ჩანს, მოქმედების მრავალგზისობა გამოიხატება და არა — მრავლობითობა (ონიანი 1998, 145).

რაიმე ობიექტის დანაწევრება (და არა — მრავლობითობა) გამოიხატება ისეთ შემთხვევებში, როგორიცაა: ლშხ. **ადგგლ-გრ-ე ეჯი** „დახია ის", **ადბუჯურ-ე ზექ** „გააპო შეშა (ბევრ ნაწილებად)", შდრ. **აბიჯუ ზექ** „გააპო შეშა (ორად)", **ადცგლ-გრ-ე ფიცარ** „დახეთქა ფიცარი", შდრ. ბზ. **დჱუდ ჩუადცგლ-გრ-ე** (**უაშლიშუილ**) „დევმა გაფატრა (ვაშლიშვილი)" (სვ. პროზ. ტექსტები 1939, 244, 21), **ჭიქ ადკუშ-ურ-ე** „ჭიქა დაამტვრია", შდრ. **ჭიქ აკუიშ** „ჭიქა გატეხა", **ქიპ ადცხგპ-გრ-ე** „ძაფი გასკვნა (ბევრგან)", შდრ. **ქიპ აცხიპ** „ძაფი გასკვნა (ერთ ადგილას)", **აკუშდან-ჲელ-ი** (ბზ. **აკუშდან-იჲელ-ი**) **თეკუს** „კეცავს თოკს (ბევრგან)", შდრ. **აკუშდენი თეკუს** „კეცავს თოკს (ორად)" და ა. შ.

ასეთ შემთხვევაში, პროფ. ალ. ონიანის მოსაზრებით, მრავლობითობის გამოხატვასთან, ცხადია, საქმე არა გვაქვს. ამის მიუხედავად, იგივე სუფიქსები მრავლობითი რიცხვის გამომხატველადაც ხშირად აღიქმება (მაგ., **ატურე მუტუჳრს** „ანთებს სანთელს" — **ატურ-ჳლ-ი მუტურ-ჳლ-ს** „ანთებს სანთლებს", **ხიპე ლგგრას** „ხეთქს კვერცხს" — **ახპ-გრ-ე ლგგრ-ჳლ-ს** „ხეთქს კვერცხებს"...), რაც მათი ზემოაღნიშნული ძირითადი ფუნქციის მრავლობითობის სემანტიკასთან სიახლოვის შედეგი უნდა იყოს (იქვე, 146).

III. ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორია

§ 13. **ოპოზიცია ინკლუზივ-ექსკლუზივის მიხედვით**. სპეციალურ ლიტერატურაში, როგორც ცნობილია, განარჩევენ მრავლობითი რიცხვის ორ სხვადასხვა სახეს: ჩვეულებრივ მრავლობითსა და დაახლოებით მრავლობითს. ჩვეულებრივია მრავლობითობის ფორმა, რომელშიც ერთი და იმავე სახეობის საგანთა და მოვლენათა სიმრავლე იგულისხმება, მაგ., ფანქრ-ებ-ი, მაგიდ-ებ-ი, ხარ-ებ-ი და ა. შ., დაახლოებითი კი არის მრავლობითი, რომელშიც იგულისხმება არა ერთი და იმავე, არამედ — სხვადასხვა სახეობის საგნები და მოვლენები, მაგ., „ოთხმოციანი წლები“ ნიშნავს არა 80+80+80..., არამედ 80+81+82 და ა. შ. 89-მდე (Есперсен 1958, 218-220).

ნაცვალსახელსა და ზმნაში ჩვეულებრივია მრავლობითი, რომელიც ერთი და იმავე პირის სიმრავლით წარმოიქმნება, დაახლოებითი კი — ისეთი ფორმა, რომელშიც სიმრავლეს სხვადასხვა პირთა (პირველის, მეორის, მესამის) კომბინაცია წარმოქმნის. მესამე პირის მრავლობითის ფორმა ყოველთვის ჩვეულებრივი მრავლობითია, რადგანაც **ისინი=ის+ის+ის** და ა. შ., ისევე როგორც **მაგიდები=მაგიდა+ მაგიდა+ მაგიდა** და ა. შ. მეორე პირს მოეპოვება როგორც ჩვეულებრივი, ისე დაახლოებითი მრავლობითი; ჩვეულებრივია მისი მრავლობითი, როდესაც **თქვენ=შენ+შენ**..., მაგრამ დაახლოებითია, როდესაც **თქვენ=შენ...+ის**..., პირველ პირს კი ჩვეულებრივი მრავლობითი არ გააჩნია, რამდენადაც ჩვენ არასდროს არ ნიშნავს **მე+მე** და ა. შ. ასეთი მრავლობითი, მაშასადამე, ყოველთვის დაახლოებითია (იქვე, 220-223). ამავე დროს აქ არსებობს დაახლოებითი მრავლობითის სამი ვარიანტი:

1. **ჩვენ=მე+შენ (თქვენ)**
2. **ჩვენ=მე+შენ (თქვენ)+ის (ისინი)**
3. **ჩვენ=მე+ის (ისინი)**

ენათა დიდ ნაწილში ამ ვარიანტებს შორის დაპირისპირება მორფოლოგიურად (რაიმე აფიქსებით) არ გამოიხატება, სამაგიეროდ არსებობს ენები, სადაც ასეთი დაპირისპირება, მორფოლოგიურად გამოხატული, დასტურდება ნაცვალსახელსა (კუთვნილებთ ნაცვალსახელებში) თუ ზმნაში. თანამედროვე ქართველურ ენათაგან ასეთია მხოლოდ **სვანური**. პირველი და მეორე ვარიანტი აქ ქმნის **ინკლუზივის** შინაარსს, ხოლო მესამე — **ექსკლუზივისას**.

როგორც ზემოთქმულიდან ჩანს, **ექსკლუზივი** არის მხოლოდ პირველ და მესამე პირთა კომბინაცია, მეორე პირი უეჭველად გამოირიცხება. **ინკლუზივი** აუცილებლად შეიცავს პირველსა და მეორე პირს, მესამეს კი შეიძლება შეიცავდეს (როდესაც ინკლუზივის ფორმაში შემავალი მეორე პირი დაახლოებითი მრავლობითია), შეიძლება — არა:

1. **ნჲჲ=მი+ეჯა (ეჯჲჲრ)**
2. **ნჲჲ=მი+სი (სგჲჲ)**

ამდენად, სვანურში **ინკლუზივ-ექსკლუზივი** (**resp. in/ex**) ისეთი მორფოლოგიური კატეგორიაა, რომლის მიხედვით დაპირისპირება მხოლოდ პირველი პირის მრავლობითი რიცხვის ფორმაში გვხვდება. მაგრამ ამ კატეგორიის მორფოლოგიური გამოხატვა თანამედროვე სვანურ დიალექტებში მნიშვნელოვნად განსხვავდება ერთმანეთისაგან: ქვემოსვანურ დიალექტებში (ლენტეხურში, ჩოლურულსა და ლაშხურში) ინკლუზივ-ექსკლუზივის მიხედვით დაპირისპირება მხოლოდ სუბიექტური წყობის ზმნებში გვაქვს, ხოლო ზემოსვანურ დიალექტებში კი (ბალსზემოურსა და ბალსქვემოურში) — როგორც სუბიექტური, ისე ობიექტური პირის ფორმებში (ონიანი 1998, 146-147).

სვანური ზმნა სწორედ ამ მორფოლოგიური კატეგორიის არსებობით არის გართულებული, რაც გულისხმობს მრავლობითი რიცხვის პირველი პირის ფორმაში მეორე პირის გათვალისწინებასაც

(**ინკლუზივი**) ან პირიქით, მის გამორიცხვას (**ექსკლუზივი**). ეს რთული მორფოლოგიური კატეგორია, როგორც ცნობილია, აისახება არა მხოლოდ ზმნაში, არამედ კუთვნილებითი ნაცვალსახელებშიც. ინკლუზივ-ექსკლუზივის ისტორიის საკითხი მკვლევართა (არნ. ჩიქობავა, პ. ფორხჰაიმერი, თ. გამყრელიძე, ჟ. მარუზო, ქ. ლომთათიძე, ო. ახმანოვა, ვ. თოფურია, ა. შანიძე, ე. ბენვენისტი, უ. ჩეიფი, ალ. ონიანი, დ. მელიქიშვილი, ჯ. ლაიონზი, ნ. სოკოლოვსკაია, გ. კლიმოვი, ი. მელჩუკი, რ. ასათიანი, ტ. გურგენიძე...) მიერ სხვადასხვაგვარად არის გაშუქებული.

§ 14. **სუბიექტური პირის ინკლუზივ-ექსკლუზივის მორფემები.** სუბიექტის ინკლუზივ-ექსკლუზივი, როგორც ცნობილია, ძირითადად, მცირეოდენი დიალექტური სხვაობების მიუხედავად, ერთნაირად გამოიხატება მთელ თანამედროვე სვანურში.

ინკლუზივის მორფემა. ინკლუზივის (**Si**) მორფემები ზმნისწინიან და უზმნისწინო ფორმებში ერთნაირად არ არის წარმოდგენილი. უზმნისწინო ფორმებში (ე. ი. პაუზის მომდევნოდ) ინკლუზივის მორფემას სამი ალომორფი აქვს **ლ-**, **ლგ-** და **ლუ-**. **ლ-** ხმოვნების წინ არის წარმოდგენილი, ხოლო **ლგ-** და **ლუ-** — თანხმოვნების წინ, მაგ., **ლ-ჳრი-დ** (ლშხ. **ლ-არი-დ**) „ვართ **მე+შენ||თქვენ**“, **ლ-ჳსყი-დ** (ლშხ. **ლ-ასყი-დ**) „ვაკეთებთ **მე+შენ||თქვენ**“, **ლ-ისყი-დ** „ვიკეთებთ **მე+შენ||თქვენ**“, **ლ-ოსყი-დ** „ვუკეთებთ **მე+შენ||თქვენ**“, **ლგ-დგე-დ** „ვაქრობთ **მე+შენ||თქვენ**“, **ლგ-ტხე-დ** „ვაბრუნებთ **მე+შენ||თქვენ**“, **ლგ-შდე-დ** „ვყრით **მე+შენ||თქვენ**“. ძირეულ მორფემაში **უ** ელემენტის შემცველ ზმნებთან **ლგ- > ლუ-**, მაგ., **ლუ-ცურე-დ** „ვტოვებთ **მე+შენ||თქვენ**“, **ლუ-თუფე-დ** „ვკარგავთ **მე+შენ||თქვენ**“ და ა. შ. (თოფურია 1967, 14).

ზმნისწინიან ფორმებში კი (ე. ი. ხმოვნების მომდევნოდ), ხმოვანი ელემენტის რედუქციის გამო, სუბიექტის ინკლუზივის მორფემა ყოველთვის **ლ-** ალომორფით არის წარმოდგენილი, მაგ., **ა-ლ-აშუე-დ** (ბქ., ლნტ. **ა-ლ-აშუედ**) „ავანთეთ **მე+შენ||თქვენ**“, **ჲ-ლ-სყე-დ** (ლშხ. **ე-ლ-სყე-დ**) „გავიკეთეთ **მე+შენ||თქვენ**“, **ო-ლ-სყე-დ** (ლნტ. **ა-ლ-ოსყე-დ**) „გავუკეთეთ **მე+შენ||თქვენ**“, **ა-ლ-დიგ-დ** (ბქ. **ო-ლ-დიგ-დ**) „გავაქრეთ **მე+შენ||თქვენ**“, **ა-ლ-კუიშ-დ** (ბქ. **ო-ლ-კუიშ-დ**) „გავტეხეთ **მე+შენ||თქვენ**“, **ა-ლ-ცურე-დ** (ბქ. **ო-ლ-ცურე-დ**) „დავტოვებთ **მე+შენ||თქვენ**“ და ა. შ.

ექსკლუზივის მორფემა. ფორმის მიხედვით სუბიექტის **ექსკლუზივი** (**Se**) მრავლობითის ორდინარული ფორმაა, რომელიც მხოლობითი რიცხვის ფორმისაგან მხოლოდ მრავლობითობის **-დ** სუფიქსით განსხვავდება, შდრ. **ხუ-ჳრი** „ვარ“ — ექსკლ. **ხუ-ჳრი-დ** „ვართ **მე+ის||ისინი**“; ასევე, **ხუ-ჳსყი** „ვაკეთებ“ — **ხუ-ჳსყი-დ** „ვაკეთებთ **მე+ის||ისინი**“, **ხუ-ისყი** „ვიკეთებ“ — **ხუ-ისყი-დ** „ვიკეთებთ **მე+ის||ისინი**“, **ხუ-იშხი** „ვიწვავ, ვიწვი“, — **ხუ-იშხი-დ** „ვიწვავთ, ვიწვით **მე+ის||ისინი**“, **დ-უ-იგე** (ლშხ. დგგე) „ვაქრობ“ — **დ-უ-იგე-დ** (ლშხ. დგგედ) „ვაქრობთ **მე+ის||ისინი**“, **ტ-უ-იხე** (ლშხ. ტგხე) „ვაბრუნებ“ — **ტ-უ-იხე-დ** (ლშხ. ტგხედ) „ვაბრუნებთ **მე+ის||ისინი**“, **ო-ხუ-ჳსყ** „გავაკეთე“ — **ო-ხ-სყე-დ** „გავაკეთეთ **მე+მან||მათმა**“, **ოთ-აბ** „მივაბი“ — **ოთ-ბე-დ** „მივაბით **მე+მან||მათმა**“ და სხვა.

ვინაიდან ექსკლუზივის შინაარსს **Si** მორფემასთან მრავლობითი რიცხვის ნიშნის კომბინაცია წარმოქმნის, ხოლო ინკლუზივის პრეფიქსი არასდროს არ დასტურდება მრავლობითობის სუფიქსის გარეშე (**ლ-ჳრი-დ** „ვართ“, მაგრამ არ არსებობს ფორმა „**ლ-ჳრი**“), ამიტომ არ არის შეუძლებელი ინკლუზივ-ექსკლუზივის მორფემებში მრავლობითი რიცხვის ნიშანიც გავაერთიანოთ და, მაშასადამე, ექსკლუზივის მორფემის ალომორფები ჩავწეროთ როგორც **ხუ—დ, -უ—დ**..., ხოლო ინკლუზივისა, როგორც **ლ—დ, ლგ—დ, ლუ—დ**. მაგრამ, რამდენადაც მრავლობითობის სუფიქსი საერთოა ინკლუზივისა და ექსკლუზივის ფორმათათვის, ამდენად ამ კატეგორიის მიხედვით დაპირისპირების წარმოქმნაში ის მონაწილეობას არ იღებს. მისი დანიშნულება მრავლობითობის გამოხატვაა მხოლოდ. თანაც ცნობილია ისიც, რომ ინკლუზივ-ექსკლუზივის მიხედვით ოპოზიციას სვანურში მხოლოდ

პირველი პირის მრავლობითი რიცხვის ფორმაში აქვს ადგილი, ამ ფარგლებში კი საპირისპირო ფორმებს მხოლოდ პრეფიქსები წარმოქმნიან, რომელთაც არ აკისრიათ მრავლობითის გამოხატვის ფუნქცია, ამიტომ, პროფ. ალ. ონიანის აზრით, **უფრო ბუნებრივია ინკლუზივ-ექსკლუზივის მორფემათა შემადგენლობაში მარტო პრეფიქსები გავაერთიანოთ, მრავლობითობის სუფიქსი კი — არა** (იქვე).

სუბიექტის ექსკლუზივის მორფემა (ხუ-), როგორც ზემოთქმულიდან ჩანს, მთლიანად ემთხვევა პირველი სუბიექტური პირის მორფემას.

სვანური ენის ფაქტობრივი მასალის ანალიზის საფუძველზე ალ. ონიანმა მიიღო მნიშვნელოვანი დასკვნა იმის შესახებ, რომ მრავლობითი რიცხვისა და ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიები სხვადასხვაა და ამიტომ ზმნაში ისინი განსხვავებული მორფემებით უნდა ყოფილიყო გამოხატული (ონიანი 1965, 233).

ამრიგად, სუბიექტის ინკლუზივის გამოსახატავად სვანურ ზმნაში გამოიყენება ლ- (ლგ-, ლუ-) — -დ აფიქსები, სადაც ლ- პირველი და მეორე პირის მაჩვენებელია, -დ კი — მრავლობითისა. რაც შეეხება სუბიექტის ექსკლუზივს, იგი მხოლობითი რიცხვის ფორმისაგან **ხმოვნით დაწყებულ ფუძეებთან** მხოლოდ მრავლობითობის -დ სუფიქსით განსხვავდება, პირველი პირის სუფიქსი ხუ- კი საერთოა ორივე რიცხვისათვის. **თანხმოვნით დაწყებული ფუძეების** წინ კი, როგორც ცნობილია, პირველი პირის ნიშნად /-უ-/ გვაქვს ინფიქსის სახით და ექსკლუზივი ამ შემთხვევაშიც -დ სუფიქსით განსხვავდება მხოლობითი რიცხვის ფორმისაგან.

სუბიექტური პირის ინკლუზივ-ექსკლუზივის მორფემების ნიშანთა ცხრილი

სუბიექტის ინკლუზივის (Sl) მორფემა უხმნისწინო ფორმებში	ხმოვნების წინ:	თანხმოვნების წინ:	სუბიექტის ინკლუზივის (Sl) მორფემა ხმნისწინიან ფორმებში	ხმოვნების წინ:
	ლ-	ლგ- და ლუ-		ლ-
	ლ-არი-დ „ვიმყოფებით“ ლ-ასყი-დ „ვაკეთებთ“ ლ-ისყი-დ „ვიკეთებთ“ ლ-ოსყი-დ „ვუკეთებთ“	ლგ-დგე-დ „ვაკრობთ“ ლგ-ტხე-დ „ვაბრუნებთ“ ლგ-შდე-დ „ვყრით“ ლუ-ცერე-დ „ვტოვებთ“ ლუ-თუფე-დ „ვკარგავთ“		ა-ლ-ჳშუე-დ „დავანთეთ“ ჳ-ლ-სყე-დ „გავაკეთეთ“ ო-ლ-სყე-დ „გავაკეთეთ“ ა-ლ-დიგ-დ „ჩავაკრეთ“ ა-ლ-კუიშ-დ „გავტეხეთ“ ა-ლ-ცერე-დ „დავტოვებთ“
სუბიექტის ექსკლუზივის (Se) მორფემის ალომორფები	ხმოვნების წინ:	თანხმოვნების წინ:		
	ხუ-	-უ-		
	ხუ-არი-დ „ვიმყოფებით“ ხუ-ასყი-დ „ვაკეთებთ“ ხუ-ისყი-დ „ვიკეთებთ“ ხუ-იშხი-დ „ვიწყებთ“	დ-უ-იგე-დ „ვაკრობთ“ ტ-უ-იხე-დ „ვაბრუნებთ“		

§ 15. **ობიექტურ პირთა ინკლუზივ-ექსკლუზივის მორფემები**. ობიექტურ პირს ინკლუზივ-ექსკლუზივის მიხედვით საპირისპირო ფორმები, როგორც ცნობილია, მხოლოდ ზემოსვანურ დიალექტებში (**resp**. ბალსზემოურსა და ბალსქვემოურში) მოეპოვება.

პირდაპირობიექტური პირის ინკლუზივის მორფემა. უზმნისწინო ფორმებში პირდაპირობიექტური პირის **ინკლუზივს** (**O**i) თანამედროვე ზემოსვანურში ხმოვნების წინ მუდამ **გუ**-ალომორფი გამოხატავს, თანხმოვნების წინ კი — **გუ-** (< **გუგ-**), მაგ., **გუ-**ამარე (ბქ. **გუ-**ამარე) „გვამზადებს **მე+შენ||თქვენ**“, **გუ-**ახტაში „გვხატავს **მე+შენ||თქვენ**“, **გუ-**ადგარი „გვკლავს **მე+შენ||თქვენ**“, **გუ-**ტხე „გვაბრუნებს **მე+შენ||თქვენ**“, **გუ-**ცურე „გვტოვებს **მე+შენ||თქვენ**“ და სხვა. ზმნისწინიან ფორმებში თანხმოვნის წინა პოზიციაშიც ზოგჯერ **გუ-** ალომორფია წარმოდგენილი; ვითარება ასეთია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ფორმაში პრეფიქსის **უ** ელემენტის, ან **გუ**-ს მომდევნო ხმოვნის რედუქციის პირობა არსებობს, მაგ., **ო-გუ-**ტიხ „დაგვაბრუნა **მე+შენ||თქვენ**“, **ო-გუ-**ჯიდ „მოგვიყვანა **მე+შენ||თქვენ**“, **ო-გუ-**ხატუე „დაგვხატა **მე+შენ||თქვენ**“ და სხვა. **გუ-** ალომორფი კი მხოლოდ იმ ფორმებში დასტურდება, სადაც ასეთი პირობა არ მოიპოვება, მაგ., **ო-გუ-**ტხ „დაგვაბრუნე **მე+შენ||თქვენ**“, **ო-გუ-**ცურ „დაგვტოვე **მე+შენ||თქვენ**“ და ა. შ.

ირიბობიექტური პირის ინკლუზივის მორფემა. ამ მორფემის წარმომადგენლად მხოლოდ **გუ-** დასტურდება (უზმნისწინო ფორმებშიც, ზმნისწინიანშიც, ხმოვნების წინაც, თანხმოვნებისაც), მაგ., **გუ-**ათური „გვასწავლის **მე+შენ||თქვენ**“, **გუ-**აჰუდი „გვაძლევს **მე+შენ||თქვენ**“, **გუ-**იხტაში „გვიხატავს **მე+შენ||თქვენ**“, **გუ-**ეხტაში „გვეხატება **მე+შენ||თქვენ**“, **ა-გუ-**ხატუე „დაგვიხატა **მე+შენ||თქვენ**“, **ა-გუ-**სყე „გაგვიკეთა **მე+შენ||თქვენ**“, **გუ-**იხალ „ვიცით **მე+შენ||თქვენ**“ და ა. შ.

პირდაპირობიექტური პირის ექსკლუზივის მორფემა. უზმნისწინო ფორმებში ხმოვნების წინ ამ მორფემის წარმომადგენელი მუდამ არის **ნ-**, თანხმოვნების წინ კი — **ნგ-**, რომელსაც ლაბიალური ელემენტის შემცველ ფუძესთან, ჩვეულებრივ, **ნუ-** ენაცვლება, მაგ., **ნ-**ამარე (ბქ. **ნა-**მარე) „გვამზადებს **მე+მას||მათ**“, **ნ-**ახტაში „გვხატავს **მე+მას||მათ**“, **ნ-**ადგარი „გვკლავს **მე+მას||მათ**“, **ნგ-**ტხე „გვაბრუნებს **მე+მას||მათ**“, **ნუ-**ცურე „გვტოვებს **მე+მას||მათ**“, **ნუ-**ფშუდე „გვიშვებს **მე+მას||მათ**“ და სხვა. ზმნისწინიან ფორმებში თანხმოვნის წინა პოზიციაშიც ზოგჯერ **ნ-** ალომორფია წარმოდგენილი, მაგრამ მხოლოდ მაშინ, როდესაც ფორმაში **ნგ-**ს **გ** ელემენტის, ან **ნ-**ს მომდევნო ხმოვნის რედუქციის პირობა არსებობს, მაგ., **ა-ნ-**ტიხ „დაგვაბრუნა **მე+ის||ისინი**“, **ა-ნ-**ცურ „დაგვტოვა **მე+ის||ისინი**“, **ა-ნ-**ფიშუდ „გაგვიშვა **მე+ის||ისინი**“, **ა-ნ-**ხატუე „დაგვხატა **მე+ის||ისინი**“, **ა-ნ-**მარე „მოგვამზადა **მე+ის||ისინი**“ და სხვა. ზმნისწინიან ფორმებში **ნგ-**, **ნუ-** ვარიანტები მხოლოდ იმ შემთხვევაში დასტურდება, როდესაც ფორმაში მათი **გ**, **უ** ელემენტების რედუქციის პირობა არ არსებობს, მაგ., **ა-ნგ-**ტხ „დაგვაბრუნე **მე+ის||ისინი**“, **ა-ნუ-**ცურ „დაგვტოვე **მე+ის||ისინი**“ და ა. შ.

ირიბობიექტური პირის ექსკლუზივის მორფემა. ეს მორფემა **ნ-**ს სახით არის წარმოდგენილი ყოველგვარ პოზიციაში, მაგ., **ნ-**ათური „გვასწავლის **მე+მას||მათ**“, **ნ-**აჰუდი „გვაძლევს **მე+მას||მათ**“, **ნ-**იხტაში „გვიხატავს **მე+მას||მათ**“, **ნ-**ეხტაში „გვეხატება **მე+მას||მათ**“, **ა-ნ-**ხატუე „დაგვიხატა **მე+მას||მათ**“, **ა-ნ-**სყე „გაგვიკეთა **მე+მას||მათ**“, **ნ-**იხალ „ვიცით **მე+მან||მათ**“, **ნ-**აყა „გვყავს **მე+მას||მათ**“ და ა. შ. (ონიანი 1998, 149-150).

ზემოთ წარმოდგენილი ექსკლუზივის ნიშანი **ნ-** პრეფიქსი, რომელსაც ქართველურ ენებში შესატყვისი არ მოეპოვება, ენათმეცნიერთა ვარაუდით, მეორეული ჩანს, რომელიც **მ**-სგან უნდა იყოს მიღებული (ონიანი 1965, 230).

ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორია, როგორც ცნობილია, მოიპოვება დაღესტნისა და ნახური ჯგუფის ენებში. მიუთითებენ, აგრეთვე, ამ კატეგორიის არსებობის შესახებ ინდოევროპულ ენებშიც (მაჭავარიანი 2002, 94).

ამრიგად, ობიექტური პირის ინკლუზივის (**Oi**) ნიშანია **გუ-** ალომორფი — ხმოვნების წინ, **გუ-** (< **გუ-გ**) — თანხმოვნების წინ, ხოლო ობიექტის ექსკლუზივის (**Oe**) ნიშანია — **ნ-** პრეფიქსი. ორივე პრეფიქსი, როგორც უკვე ცნობილია, კარგადაა შემონახული ზემოსვანურ დიალექტებში, ქვემოსვანურში კი მხოლოდ **გუ-** პრეფიქსია დაცული.

ობიექტური პირის ინკლუზივ-ექსკლუზივის მორფემების ნიშანთა ცხრილი

პირდაპირობიექტური პირის ინკლუზივის (Oi) მორფემა უზმნისწინო ფორმებში	ხმოვნების წინ:	თანხმოვნების წინ:	პირდაპირობიექტური პირის ინკლუზივის (Oi) მორფემა ზმნისწინიან ფორმებში	თანხმოვნების წინ:
	გუ-	**გუ-** (< **გუგ-**)		**გუ-** და **გუ-**
	გუ-აძარე „გვაძლევს“ **გუ-**ახტაში „გვხატავს“ **გუ-**ადგარი „გვკლავს“	**გუ-**ტხე „გვაბრუნებს“ **გუ-**ცური „გვტოვებს“		ო-**გუ-**ტიხ „დაგეიბრუნა“ ო-**გუ-**ყიდ „მოგვიტანა“
ირიბობიექტური პირის ინკლუზივის (Oi) მორფემა (უზმნისწინო ფორმებშიც, ზმნისწინიანშიც, ხმოვნების წინაც, თანხმოვნებისაც)				
გუ-				
პირდაპირობიექტური პირის ექსკლუზივის (Oe) მორფემა უზმნისწინო ფორმებში	ხმოვნების წინ:	თანხმოვნების წინ:	პირდაპირობიექტური პირის ექსკლუზივის (Oe) მორფემა ზმნისწინიან ფორმებში	
	ნ-	**ნგ-** და **ნუ-**		**ნ-**, **ნგ-**, **ნუ-**
	ნ-აძარე „გვაძლევს“ **ნ-**ახტაში „გვხატავს“ **ნ-**ადგარი „გვკლავს“	**ნგ-**ტხე „გვაბრუნებს“ **ნუ-**ცური „გვტოვებს“ **ნუ-**ფშედე „გვიშვებს“		ა-**ნ-**ტიხ „დაგვაბრუნა“ ა-**ნ-**ცური „დაგვტოვა“ ა-**ნ-**ფიშედ „გაგვიშვა“ ა-**ნ-**ხატუე „დაგვხატა“ ა-**ნ-**მარე „მოამზადა“ ა-**ნგ-**ტხ „დაგვაბრუნე“ ა-**ნუ-**ცურ „დაგვტოვე“
ირიბობიექტური პირის ექსკლუზივის (Oe) მორფემა (ყოველგვარ პოზიციაში)				
ნ				
ნ-ათური „გვასწავლის“ **ნ-**აჰუდი „გვაძლევს“ **ნ-**იხტაში „გვიხატავს“ **ნ-**ეხტაში „გვუხატება“ ა-**ნ-**ხატუე „დაგვხატა“ ა-**ნ-**სყე „გვგეყეთა“ **ნ-**იხალ „ვიცით“ **ნ-**აყა „გვყავს“				

ინკლუზივ-ექსკლუზივის მორფემათა სქემა[1] სუბიექტურ-ობიექტურ უღლებაში

სუბ. უღლება:	ობ. უღლება:
S1 ხუ-	**O1** მ-
Se ხუ-	**Oe** *მ- → ნ-
Si ლ-	**Oi** გუ-

როგორც სქემიდან ჩანს, **S1** და **Se** გამოხატულია ერთი და იმავე პრეფიქსით (ხუ-), ხოლო **O1** და **Oe** ამოსავალში გამოიხატება ერთი და იმავე (მ-) პრეფიქსით, დღეს კი მათი გამოხატულება განსხვავებულია (**O1**-მ-; **Oe**-ნ-) (ონიანი 1965, 230).

მკვლევართა მიერ დიაქრონიული კვლევა-ძიების საფუძველზე დადგენილია, რომ ობიექტური პირის ფორმებში ინკლუზივ-ექსკლუზივის მიხედვით ოპოზიცია ისტორიულად, ზემოსვანურის მსგავსად, ქვემოსვანურ დიალექტებშიც უნდა გვქონოდა, რაც გარკვეულ საფეხურამდე ყველა ქართველური ენისათვის (და, ამდენად, საერთო-ქართველური ფუძე ენისათვისაც) იყო დამახასიათებელი (მისმა ნაშთებმა ძველ სალიტერატურო ქართულამდე მოაღწია). საგულისხმოა, რომ თანამედროვე სვანურში ამ მხრივაც უაღრესად შორეულ არქაიზმთან გვაქვს საქმე, ისეთ არქაიზმთან, რომელიც საერთო-ქართველურ ფუძე ენაში იღებს სათავეს და წარმოადგენს მის გაგრძელებას (ა. შანიძე, გ. დეეტერსი, ვ. თოფურია, კ. დონდუა, თ. გამყრელიძე, ზ. სარჯველაძე, თ. მეტრეველი, ა. ონიანი).

ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიასთან დაკავშირებით საენათმეცნიერო ლიტერატურაში მრავალი საინტერესო და განსხვავებული მოსაზრება არსებობს.

განსაკუთრებით საყურადღებოდ გვეჩვენება არნ. ჩიქობავას მოსაზრება ამ საკითხთან დაკავშირებით, რომელიც არ ეთანხმება ენათმეცნიერთა იმ ნაწილს, რომლებიც „სწორედ სვანურზე დაყრდნობით იძლეოდნენ ძველი ქართულის ფორმის თავისებურ განმარტებას: **გუ-||მ-** პრეფიქსთა გამოყენება ინკლუზივ-ექსკლუზივის გამოვლენაა"-ო. მისი აზრით, „სვანურში **გუ**-ს ამ ფუნქციით აღჭურვა უნდა დაწყებულიყო დიალექტთა თუ ენათა შერევის შედეგად, როცა ერთმანეთის გვერდით აღმოჩნდა **გუ-||ნ-** პრეფიქსები... მათი სიმბიოზის პროცესში **გუ-||ნ-**ს ფუნქციათა გამიჯვნა მივიღეთ, სადაც **გუ-** კილოს ხვედრითი წონა გაცილებით მეტი უნდა ყოფილიყო, ვიდრე **ნ**-სი (ნ- ფენის მატარებელნი კი ზემოსვანეთის თემებში არიან წარმოდგენილი)... ძველ ქართულში **გუ-** პრეფიქსი არც მრავლობითის ნიშანი იყო (რაზეც მეტყველებს **გან-გუ-აახლ-ნ-ა** ტიპის ფორმათა წარმოება) და არც მისი ინკლუზიურობის მაჩვენებელი" (ჩიქობავა 1946, 120). როგორც ვნახეთ, არნ. ჩიქობავამ თავისი მსჯელობით მოხსნა ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის საკითხი ძველ ქართულში, ხოლო ტ. გურგენიძემ პირი და რიცხვი ერთ მთლიან გრამატიკულ კატეგორიად მიიჩნია და ქართული ენის ვ-არ-თ, ხ-არ-თ, გ-აქვ-თ, Ø-უ-ხარია-თ ტიპის მაგალითებში ვ- — -თ, ხ- — -თ, გ- — -თ, Ø- — -თ განიხილა როგორც ძირის მიერ წყვეტილი ერთიანი, მთლიანი აფიქსი, ანუ ცირკუმფიქსი, ამ ტერმინის ი. მელჩუკის (მელჩუკი 1963, 27-40) მიერ შემოთავაზებული გაგებით (გურგენიძე 1969, 75-76). ასევე ერთ მთლიან გრამატიკულ კატეგორიად მიიჩნია მრავლობითობისა და ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიები, რის საფუძველზეც ივარაუდა, რომ „მრავლობითობისა და **in/ex**-ის გამომხატველი აფიქსები განხილულ უნდა იქნეს როგორც ერთიანი, მთლიანი აფიქსები; კერძოდ, ქართველურ ენათა კონკრეტულ მასალაზე დაყრდნობით, რიგ შემთხვევებში — როგორც ცირკუმფიქსები (გურგენიძე 1983, 21).

[1] აღნიშნული სქემა ეკუთვნის პროფ. ალ. ონიანს.

რაც შეეხება პროფ. ვ. თოფურიას, იგი ქვემოსვანურში ობიექტური ინკლუზივისა და ექსკლუზივის გაქრობაში ქართულის წვლილს ხედავს, რომლის ძლიერი გავლენით შეგნება ინკლუზივ-ექსკლუზივისა შესუსტდა, რასაც შედეგად **ნ**-ს დაკარგვა მოჰყვა. როგორც მკვლევარი ვარაუდობს, „ობიექტურებთან დაკავშირებით ეს იმიტომ მოხდა, რომ ქვემოსვანურს **გუ**-ს სახით საერთო ფორმანტი მოეპოვებოდა მის გამვლენელ ქართულთან“. გამოთქმული მოსაზრების სისწორის დასამტკიცებლად კი უშგულურს იშველიებს, რომელშიც, ლაშხურის გავლენით, **გუ**-სა და **ნ**-ს ხმარების წესი საკმაოდ არეულია და ამას ინკლუზივ-ექსკლუზივს შორის არსებული სხვაობის წაშლისა და **ნ**-ს დაკარგვის დასაბამად მიიჩნევს. მისი აზრით, „უშგულური დღეს იმ საფეხურზე დგას, რომელიც ქვემოსვანურმა უკვე გაიარა, და თუ ლაშხურის გავლენა კვლავ გაგრძელდა, საფიქრებელია, რომ უშგულური ამ მხრით სრულებით მას დაემსგავსება“ (თოფურია 1967, 25-26). საინტერესოა, რის საფუძველზე აკეთებს ამგვარ დასკვნას პროფ. ვ. თოფურია? ვფიქრობთ, იმ საილუსტრაციო მასალის ანალიზის შესაბამისად, რომელიც მან უშგულური ტექსტების მასალაზე ჩაატარა. მაგ., უშგ. **მ̌ჲ̈ჲ̈ ჯეკუეს, ეჯა გუშ̈უყრ** „რაც გსურდეს („გინდოდეს“), ის გვიყავი („დაგვმართე“); ...**ჲდედი ჲ'ოგუხუშტ** „ან ამოგვწყვიტე“ და სხვა. როგორც წესი, მოსალოდნელი იყო **ნ̈უყრ** და **ჲ'ანუხუშტ** ფორმათა ხმარება, თუმცა ვერც იმას ვიტყვით, რომ ამ პროცესს ადგილი მხოლოდ უშგულურში აქვს, რადგანაც **გუ- ნ**-ს ადგილას სვანური პოეზიაში ხშირად ფიქსირდება [შდრ. მულახ. აშ **გუბინა** ლიზ-ლიჩედი „ასე დაგვიწყია წასვლა („სვლა-წასვლა“)“; შყაუმიშ ქარუან სგა **ლოგხუიდდა** „მწყრის ქარავანი შემოგვხვდა“; მესმე ლებნშან ალა **გუერა** „მესამე ნიშანი ეს გვექნება“ და ა. შ.]. რა თქმა უნდა, აქაც მოსალოდნელი იყო **ნ**-იანი ფორმები: **ნიბინა, ლანხუიდდა** და **ნერა**.

ვ. თოფურიას მიერ უშგულურ კილოკავში დადასტურებული მაგალითები არნ. ჩიქობავას ძველი ქართულის **გადმოგჯითარგმნე ჩუენ, განგჯიღე ჩუენ, გჯიბრძანე ჩუენ**... რიგისად მიიჩნია და ფიქრობს, რომ საქმე გვაქვს **გუ**- პრეფიქსის ზოგადი მნიშვნელობით გამოყენებასთან და არა მის აღრევასთან (ჩიქობავა 1946, 117). „იქ, სადაც **გუ-||ნ**- პრეფიქსიან ფორმათა გამიჯვნა არ ხერხდება, სწორედ ძველი ვითარებაა დაცული“-ო, შენიშნავს იგი (იქვე, 120). არნ. ჩიქობავას ამ მოსაზრებას ჩვენც ვიზიარებთ და მიგვაჩნია, რომ ვ. თოფურიას მიერ იფარსა და ეცერულში დაფიქსირებული რამდენიმე შემთხვევა, მაგ., ბზ. (იფარ.) **შუიდებდუ ლოგუჩედა** (შენ+ჩვენ, ე. ი. **Oi**) „კეთილი იყოს შენი მობრძანება („მშვიდობითმცა მოგვსვლია“); ბქ. (ეცერ.) **სიოღუ გუირი შუიდებდ** (მე+მას||მათ) „შენი თავი გვიმყოფოს ღმერთმა მშვიდობით („შენმცა გვყავხარ მშვიდობით“)“! და, აგრეთვე, ქ. მარგიანი-სუბარის მიერ უფროსი თაობის ჩუბეხეველი წარმომადგენლისგან (ასერთი წლის მოხუცისგან) ჩაწერილი შემდეგი ფრაზა: **ისგუ თხუიმოლ გუირი ჰედუირდ ობაშ ხანს** (მე+მას||მათ) „შენი თავი გვიმყოფოს ღმერთმა დიდხანს („შენი თავიმცა გვყავს სრულად ბევრხანს“!)“![1] უფრო არჩაულ მოვლენას უნდა ასახავდეს და, როგორც ავტორი შენიშნავს, ამგვარი შემთხვევები არამც და არამც არ უნდა მივიჩნიოთ უშგულურის ანალოგიად (მარგიანი-სუბარი 2009, 118).

ვ. თოფურიას მიერ შემჩნეული ფორმები, ცხადია, არც ჩვენი მეტყველებისთვის არის უცხო და ცხუმარულ კილოკავშიც დაგვიფიქსირებია უფროსი თაობის ადამიანთა მეტყველებაში[2].

ჩვენი აზრით, რადგანაც უშგულური თავისი არქაულობით მართლაც გამოირჩევა სვანურ დიალექტ-კილოკავთა შორის, შესაძლოა ვიფიქროთ, რომ ამ მეტად რთულ გრამატიკულ კატეგორიაში სწორედ ძველი ვითარებაა დაცული, რასაც იდიომატური გამოთქმებიც უჭერენ მხარს, და ლაშხურის

---

[1] ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის დღევანდელი კანონებიდან გამომდინარე, ნაცვლად ზემოთ წარმოდგენილი ფორმებისა, რა თქმა უნდა, მოსალოდნელი იყო **ლანჯედა** და **ნარი**.

[2] როდესაც ახალგაზრდა თაობის წარმომადგენლებს (**მაკა სალღობანსა** და **ანა მილდიანს**) ზემოთ წარმოდგენილი სვანური წინადადების ქართული თარგმანები წავუკითხე და მათი ე. წ. **„გადმოსვანურება“** ვთხოვე, ჩვენდა გასაკვირად, მათ **შუიდებდუ ლანჯედა**-ს პარალელურად **შუიდებდუ ლოგუჩედა**-ც გამოიყენეს და თითქოსდა თავის გასამართლებლად მოგვახსენეს, რომ ეს უკანასკნელი ფორმა უხუცესებისგან სმენიათ.

გავლენას გამოვრიცხავთ.

როგორც ცნობილია, ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორია ზემოსვანურ დიალექტთა კუთვნილებით ნაცვალსახელებშიც აისახება, მაგ.: **გუშგუედ** (ბზ.), **გუიშგე** (ბქ.) „ჩვენი (ე. ი. ჩემი + შენი||თქვენი)" **Oı**, **ნიშგუედ** (ბზ.), **ნიშგე** (ბქ.) „ჩვენი (ე. ი. ჩემი + მისი||მათი)" **Oe**. ვ. თოფურიას აზრით, სვანური **შგუ**-ს ეკვივალენტია ქართული **ჩვ-** (**ჩუ-**), ხოლო **გუი** (იგივე **გუ-**), **ნი-** და **მი-** იშლება **გუ-ი, ნ-ი-, მ-ი-** ელემენტებად, **-ი-** კი იგივე **-ი-** უნდა იყოს, რაც ზს. **ი-სგუ**, ლშხ. **ი-სგუ-ი**, ლნტ. **ი-სკუ-ი** „შენი" და ბზ. **ი-სგუ-ედ**, ბქ. **ი-სგ-ე**, ლშხ. **ი-სგუ-ე**, ლნტ. **ი-სკუ-ე**-ში „თქვენი" არის. ე. ი. ე. წ. კუთვნილებით ნაცვალსახელთა ელემენტები **ჩვ-** (**ჩუ-**), **გუი** (იგივე **გუ-**), **ნი-**, **მი-** და ზმნაში გამოყენებული **მ-**, **გუ-**, **ნ-** ერთი და იგივენი არიან (თოფურია 1967, 27). რადგანაც ქვემო სვანურში ნაცვალსახელთა ექსკლუზივის ფორმები არ არსებობს, ამდენად ინკლუზივი **გუშგუე, გუშკუე** ზოგადი მნიშვნელობით „ჩვენი" გამოიყენება (ონიანი 1998, 93).

ზემოთ საუბარი გვქონდა უშგულური კილოკავის შესახებ, სადაც **გუ**-სა და **ნ**-ს ხმარება საკმაოდ არათანმიმდევრული აღმოჩნდა. როგორც ენათმეცნიერთა დაკვირვების შედეგად გაირკვა, უშგულურ კილოკავში არც კუთვნილებით ნაცვალსახელებში აღმოჩნდა საანალიზო კატეგორია მყარი. ქეთევან მარგიანი-სუბარის დაკვირვებით, ზოგჯერ ერთსა და იმავე კონტექსტში ზმნა ექსკლუზიურია, მაგრამ სწორედ კუთვნილებითი ნაცვალსახელი არ იცავს წესს და ინკლუზიური ფორმით გვევლინება, მაგ.:

ნაჲ ნუღუე (Oe) უოქურე ზარფაშა (სვ. პროზ. ტ., I., 1939, 68) „ჩვენ გვაქვს ოქროს ზარდახშა"

გუშგუე უოქურე ზარფაშა ნაბოზს ცარიელ ლი (იქვე) „ჩვენი ოქროს ზარდახშა საღამოს ცარიელია"

გუიშგე (Oı) მახუში, ისგუა ლაღაშგალდ მად მეჯდე ხუიშდ (Se) (იქვე, 60) „ჩვენო უხუცესო, შენთან სადავოდ („შენს შე'საცილებლად, წასართმევად") არ მოვსულვართ („არმოსული ვართ") (მარგიანი-სუბარი 2008, 118).

ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიასთან დაკავშირებით უშგულურში დადასტურებული მოვლენა არ ეხება ზემოსვანურის არც ერთ სხვა კილოკავს, სადაც ცოცხალ მეტყველებაში ეს ფორმები დღემდე, როგორც ცნობილია, საკმაოდ მკაცრად არის გამიჯნული. უშგულურის ეს მოვლენა კი გაოცებას იწვევს, რადგანაც აღნიშნული მეტყველება ყველაზე მეტი არქაულობით გამოირჩევა ზემოსვანურში, მაგრამ, ვინაიდან, მთელ სვანურში ძველ ფორმათა გვერდით არაერთი ინოვაციაა სპეციალურ ლიტერატურაში შენიშნული, ამიტომ, სრულიად ბუნებრივია ვ. თოფურიას დასკვნა უშგულურ კილოკავზე ლაშხურის გავლენის შესახებ (თოფურია 1967, 25-26), რაც ყველაზე მეტად ქვემოსვანურთან ქართული ენის ძლიერი ინტერფერენციის შედეგია (მარგიანი-სუბარი 2008, 118).

მოგვიანებით ინკლუზივ-ექსკლუზივის საკითხს შეეხო დამანა მელიქიშვილიც, რომელსაც მსგავსი შეხედულება აქვს აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით. მისი ვარაუდით, სუბიექტურ უღვლილებაში ინკლუზივ-ექსკლუზივის დაპირისპირება სვანურის საერთოქართველურიდან გამოყოფის შემდეგ უნდა მომხდარიყო, რადგანაც ქართულში არავითარი კვალი არ არის დარჩენილი სუბიექტურ უღვლილებაში ამ ოპოზიციის არსებობისა. რაც შეეხება ქართულს, იქ სუბიექტურ უღვლილებაში ეს დაპირისპირება არ განვითარებულა და ობიექტურშიც თანდათან მოიშალა, რისთვისაც ხელი უნდა შეეწყო ექსკლუზივის ფორმის ობიექტური პირის მხოლობითი რიცხვის ფორმასთან სრულ დამთხვევას (მელიქიშვილი 1980, 187). ამასთანავე, მკვლევარს მიაჩნია, რომ ექსკლუზივის კატეგორიის ნიშნით გაფორმება ობიექტურ უღვლილებაში მეორეული მოვლენაა, სუბიექტურ უღვლილებაში კი დაცულია ამოსავალი ვითარება: ექსკლუზივს ნიშანი არა აქვს, მაგრამ სვანურში იგი ფორმით მაინც განსხვავდება მხოლობითის ფორმისაგან მრავლობითი რიცხვის სუფიქსით: **Si — ხუაშხი** „ვწვავ", **Si — ლაშხიდ** „ვწვავთ", **Se — ხუაშხიდ** „ვწვავთ" (მელიქიშვილი 1977, 164-165).

პროფ. დამანა მელიქიშვილი, სტატიაში „ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის გამოხატვის ისტორიისათვის ქართულ ზმნაში", ცნობილ ენათმეცნიერთა (ვ. თოფურია, ა. შანიძე, ა. ონიანი, არნ. ჩიქობავა) ნაშრომებზე დაყრდნობითა და საკუთარი არგუმენტირებული მსჯელობის საფუძველზე საბოლოოდ დაასკვნის, რომ

1. **გუ-** პრეფიქსი, ისტორიულად ინკლუზივის ნიშანი, **O2 + O1** პრეფიქსთა კომბინაციითა შედგენილი (იხ. თოფურია, 1967, 26): **გმ > გუ** (საერთოქართველურ ფუძეენაში?);

2. ექსკლუზივს ნიშანი ისტორიულად არ ჰქონია, რადგანაც განსაკუთრებულ აფიქსს მხოლოდ **II** პირის არსებობის აღნიშვნა საჭიროებდა. ობიექტურ უღვლილებაში მხოლობითის ფორმისაგან განსხვავების საჭიროებამ გზა გაუხსნა ფონეტიკურ-ფსიქოლოგიური პროცესის განხორციელებას: **ნაჲ მაყა > ნაჲ ნაყა** „ჩვენ (მე||ჩვენ + შენ||თქვენ) გვყავს" და, ამგვარად, სვანურში ობიექტურ უღვლილებაში ექსკლუზივის ნიშნად საბოლოოდ გაფორმდა **ნ-** პრეფიქსი;

3. რაც შეეხება სუბიექტურ უღვლილებას, იქ ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის გარჩევა სვანურში შედარებით გვიანდელ მოვლენად მიაჩნია და, აქედან გამომდინარე, მის გამოხატვის წესს არ დასდებია საფუძვლად ორი პირის ნიშნის კომბინაცია. ინკლუზივი საგანგებო **ლ-** პრეფიქსითაა აღნიშნული, რომელიც შესაძლოა ისტორიულად **S3** პრეფიქსს დაუკავშირდეს, ექსკლუზივს კი აქაც არა აქვს ნიშანი;

4. ქართულში, სავარაუდოდ, სუბიექტურ უღვლილებაში ინკლუზივ-ექსკლუზივის დაპირისპირების გაჩენამდე ეს კატეგორია ობიექტურ უღვლილებასაც უნდა დაეკარგა, განსხვავებით ზემოსვანურისაგან, სადაც ეს კატეგორია კიდევ უფრო გაძლიერდა და სუბიექტურ უღვლილებაში მოხდა ინკლუზივ-ექსკლუზივის ფორმალური გარჩევა;

5. ქვემო სვანურში კი იმის გამო, რომ ექსკლუზივის ფორმა არ დაპირისპირებია ერთი მხრივ — მხოლობითისა და მეორე მხრივ — ინკლუზივის ფორმას, ე. ი. არ მიეცა გასაქანი ზემოთდასახელებულ ფონეტიკურ პროცესს (**ნაჲ მაყა — ნაჲ ნაყა**). გამოდის, რომ ინკლუზივ-ექსკლუზივის დაპირისპირება აღარც სუბიექტურ უღვლილებაში მომხდარა. შემდგომ კი ქართულის გავლენით ეს დაპირისპირება ობიექტურ უღვლილებაშიც შესუსტდა და საბოლოოდ მოიშალა;

6. ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის გამოხატვის სქემა ისტორიულად, პროფ. დ. მელიქიშვილის აზრით, ასე შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ:

ობიექტურ უღვლილებაში სვანურში

O1 მ-	O1 გუ < გმ
	Ce ნ- < O1) < Ø

ქართულში

C1 მ-	Oi გუ- < გმ
	Ce Ø

სუბიექტურ უღვლილებაში სვანურში

C1 ხუ-	C1 ლ- < (დ)
	Ce Ø- < (დ)

როგორც ავტორი ვარაუდობს, „ქართულში სუბიექტურს უღვლილებაში ამგვარი დაპირისპირება არ განვითარებულა" (მელიქიშვილი 1977, 164-165).

საენათმეცნიერო ლიტერატურაში, როგორც უკვე ითქვა, გამოთქმული იყო მოსაზრება საანალიზო კატეგორიის მეორეულობის შესახებ, რომელსაც არ ეთანხმება მეცნიერთა დიდი ნაწილი და თვლის, რომ გარკვეულ საფეხურამდე აღნიშნული ოპოზიცია ყველა ქართველური ენისათვის იყო დამახასიათებელი, რომლის ნაშთებმა ძველ სალიტერატურო ქართულამდე მოაღწია.

ძველი ქართული და სვანური ენების მასალების ანალიზის საფუძველზე, პროფ. კარპეზ დონდუა, თავის ცნობილ ნაშრომში „სვანურისა და ძველი ქართულის პირველი პირის ობიექტურ პრეფიქსთა რაობა მრავლობითში", მიიჩნევს, რომ **ინკლუზივ-ექსკლუზივი უძველესი კატეგორიაა სვანურში**; მათი მორფოლოგიური განსხვავებულობის კვალი აშკარაა ასევე ძველ ქართულშიც: "С течением времени, при ослаблении функции этой грамматической категории, последовавшем в связи с нарождением новых форм восприятия действительности, префикс გუ- gu- начинает все больше вытеснять свою эксклюзивную разновидность и, наконец, становится единственным объектным префиксом мн. числа в современном грузинском с его говорами, равно в нижнесванских диалектах, испытывающих вообще сильное влияние грузинского языка" — აღნიშნავს ავტორი (დონდუა 1967, 292). მისი აზრით, **გუ-** პრეფიქსის **მ**-სთან შედარებით დაწინაურებას ძველ ქართულში შესაძლოა ხელი შეუწყო მხოლობითისა და მრავლობითის ფორმათა დიფერენციაციის სურვილმა: "Сравнительно большая последовательность в употреблении объектного префикса м- m- в древнегрузинских текстах — одно из косвенных доказательств существования грамматической категории инклюзива и эксклюзива в древнегрузинском языке" (იქვე, 295). მოგვიანებით კი მან გაიზიარა არნ. ჩიქობავას დებულება იმის შესახებ, რომ **გუაქუს||მაქუს** ფორმათა სხვაობას ინკლუზიური გაგება საფუძვლად ძველ ქართულში არ უდევს და იქვე შენიშნავს: პირველადია ეს კატეგორია სვანურში თუ მეორადი — ეს სხვა საკითხია-ო (იქვე, 105).

აღნიშნულ პრეფიქსებთან დაკავშირებით საენათმეცნიერო ლიტერატურაში, როგორც ცნობილია, წარმოდგენილია სხვადასხვა თვალსაზრისი. პროფ. ალ. ონიანის აზრით, მართალია, ძველ ქართულში **გუ-** და **მ**- პრეფიქსთა ადრინდელი ფუნქცია მოშლილია, მაგრამ ზმნის უღლების სისტემაში ისინი კვლავ ტრადიციულად იხმარებიან და არქაული ვითარება აქვთ დაცული. სვანურში კი ამ მხრივ, როგორც უკვე ითქვა, „უაღრესად შორეულ არქაიზმთან გვაქვს საქმე, ისეთ არქაიზმთან, რომელიც საერთო-ქართველურ ფუძეენაში იღებს სათავეს და წარმოადგენს მის გაგრძელებას" (ონიანი 1965, 231; 1998, 150). თანაც იგი არ ეთანხმება პროფ. დ. მელიქიშვილის მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ **„ინკლუზივს უნდა ჰქონოდა ნიშანი, ექსკლუზივს კი — არა"** (მელიქიშვილი 1977, 162) და აყენებს საკითხს ზმნის მრავლობითი რიცხვის ფორმაში პრეფიქსების (სვან. **ხუ-** და **მ**-, ქართ. **მ**-) ექსკლუზივის გამომხატველად მიჩნევის კანონზომიერების შესახებ, რომელთაც ასეთი ფუნქცია არა აქვთ მხოლობითი რიცხვის ფორმაში. ალ. ონიანს მიაჩნია, რომ „ასეთი გაგება სრულიად კანონზომიერია, რადგანაც აღნიშნული პრეფიქსები ექსკლუზივს გამოხატავენ მხოლოდ ისეთ ფორმებში, რომელთაც მოეპოვებათ საპირისპირო ფორმები საპირისპირო (ინკლუზიური) მნიშვნელობით, სადაც პირველი პირის მრავლობითი რიცხვი, სადაც **ხუ-** და **მ**- პრეფიქსებით წარმოქმნილ ექსკლუზივს უპირისპირდება **ლ-** და **გუ-** პრეფიქსებით წარმოქმნილი ინკლუზივის ფორმა. იგივე პრეფიქსები არ გამოხატავენ ექსკლუზივს ისეთ ფორმებში, რომელთაც არ მოეპოვებათ საპირისპირო (ინკლუზიური) მნიშვნელობის მქონე საპირისპირო ფორმები (I პირს მხ. რიცხვის ფორმა)" (ონიანი 1965, 242).

ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის საკითხს შეეხო თ. მეტრეველიც, რომელმაც აღნიშნული კატეგორია ძველი ქართულის მონაცემებზე დაყრდნობით განიხილა და დიდძალი ენობრივი მასალის (ჯრუჭ-პარხლისა და ადიშის ოთხთავები) ანალიზის საფუძველზე ქრონოლოგიურად დაადასტურა: ა) **მ** პრეფიქსიან ფორმებს მხოლოდ ექსკლუზიური გაგებით; ბ) **გუ** პრეფიქსიან ფორმებს, რომელთაც აქვთ როგორც ინკლუზიური სემანტიკა, ისე ექსკლუზიურიც (ქართული ენის განვითარების ის სტადია, როცა

გათანაბრების პროცესი უკვე საკმაოდ შორსაა წასული და სხვაობა **მ** და **გუ** პრეფიქსიან ფორმებს შორის ნაშთის სახითღაა შემორჩენილი). მისი აზრით, გათანაბრება, უპირველეს ყოვლისა, **გუ** პრეფიქსიან ფორმებს შეხებია. ამასთანავე, ძველი ქართული ენის ძეგლებში აშკარად ჩანს ნაშთის სახით შემორჩენილი ინკლუზივ-ექსკლუზივის კვალი, თუმცა თავად კატეგორია ამ პერიოდის ცოცხალი სამეტყველო ენისათვის უცხოა; იგი ძველ ქართულში გაცილებით უფრო ადრე უნდა მოშლილიყო და ამიტომაა, რომ **მ**-ანიანი ფორმების ხმარება ძველ ქართულში ერთგვარ არქაულ ელფერს ატარებს (მეტრეველი 1980, 187-190).

სწორედ ძველი ქართულის მონაცემებთან მიმართებაში განიხილავს ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიას პროფ. ზ. სარჯველაძეც და თვლის, რომ „სვანურისა და ძველი ქართულის მონაცემები საერთო-ქართველური ფუძეენის სისტემაში ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის დაშვებისათვის საკმაო საფუძველს გვაძლევენ, თუმცა, მისი აზრით, „ძველი ქართული ასახავს იმ ვითარებას, როცა **გუ**- და **მ**- პრეფიქსები ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიას კი არ აღნიშნავენ, არამედ ისინი მრავლობითი რიცხვის პირველი ობიექტური პირის ნიშნის ალომორფებია. **მ**- ამ ფუნქციით თანდათან მოიშალა **გუ**-პრეფიქსის გაბატონების შედეგად" (სარჯველაძე 1984, 407-408).

საანალიზო ოპოზიციამ, რომელიც ქართველურ ენათაგან დღემდე მხოლოდ სვანურმა შემოინახა და რომელსაც არაერთი მნიშვნელოვანი გამოკვლევა მიეძღვნა, ყურადღება მიიქცია კოდორის ხეობის სვანურენოვანი მოსახლეობის მეტყველებაშიც.

როგორც ცნობილია, ჯერ კიდევ ნახევარი საუკუნის წინ (1970 წელს) პროფ. მ. ქალდანი სტატიაში „დიალექტთა შერევა კოდორის ხეობის სვანურში" საგანგებოდ მსჯელობდა იმ რთული თავისებურებების შესახებ, რომლებიც კოდორის (**resp**. დალის) ხეობის სვანურენოვანი მოსახლეობის მეტყველებისთვის იყო დამახასიათებელი. სწორედ ეს დიალექტოლოგიური სურათი განაპირობებდა, მისი აზრით, ამ ხეობაში მცხოვრებ სვანთა მეტყველების ახალ, მეტად რთულ და საინტერესო დიალექტად ჩამოყალიბებას (ქალდანი 1970, 82-91). როგორც ცნობილია, აღნიშნულ ხეობაში დღემდე მიმდინარეობს სამეტყველო კოდების შერევა, რაც გამოიხატება ბალსზემოურ და ბალსქვემოურ დიალექტთა ურთიერთშერევის (**ინტერფერენციის**) პროცესში. ეს პროცესი კი განსაკუთრებით დამახასიათებელია იმ თაობის მეტყველებისათვის, რომელიც დაბადებული და აღზრდილია კოდორის ხეობაში. რაც შეეხება უფროს თაობას, მის მეტყველებაში ასეთი მკვეთრი გარდატეხა არ მომხდარა (იქვე, 84), თუმცა, როგორც მრავალფეროვანი ფაქტობრივი მასალის ანალიზმა გვიჩვენა, მცირეოდენი თავისებურებანი უფროსი თაობის მეტყველებაშიც შეინიშნება (საღლიანი 2008, 131).

კოდორის (**resp**. დალის) ხეობის დიალექტთა ურთიერთშერევის პროცესის ძირითადი საფუძველი, როგორც საენათმეცნიერო ლიტერატურაშია აღნიშნული, სვანური ენის ორი დიალექტის — ბალსზემოურისა და ბალსქვემოურის — ფონეტიკურ-გრამატიკულ მოვლენათა აღრევაა აქაურ სვანთა მეტყველებაში. გარდა ამისა, თვალშისაცემია, აგრეთვე, ბალსქვემოურ დიალექტზე მოლაპარაკეთა კილოკაური ურთიერთმიმართებაც.

კოდორული მეტყველება და იქ წარმოდგენილი კილოკავები, როგორც ცნობილია, ერთმანეთს უპირისპირდებიან სხვადასხვა ფონეტიკური პროცესის (ხმოვანთა სიგრძე, უმლაუტი, რედუქცია, დელაბიალიზაცია, მეტათეზისი, ბგერის ჩართვა-დაკარგვა...), მორფოლოგიურ-სინტაქსურ თუ ლექსიკურ თავისებურებათა არსებობა-არარსებობით, რაც, ფაქტია განაპირობა ზემოსვანური დიალექტების წარმომადგენელთა წლების განმავლობაში ერთმანეთის გვერდით თანაცხოვრებამ (იქვე).

საინტერესოა, რა ვითარებაა ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის მხრივ კოდორულ სვანურში?

ქ. მარგიანმა-სუბარმა საგანგებოდ შეისწავლა აღნიშნული საკითხი კოდორული დიალექტების მიხედვით და დიდძალი საილუსტრაციო მასალის ანალიზის საფუძველზე წარმოგვიდგინა მეტად საინტერესო დაკვირვებანი პირის ნიშნებთან დაკავშირებულ ინტერფერენციულ მოვლენებზე კოდორის ხეობაში მცხოვრებ სვანთა თანამედროვე მეტყველების მიხედვით. მისი აზრით, „ინკლუზივ-

ექსკლუზივის კატეგორიაში აქ კილოთა შორის ინტერფერენცია მოსალოდნელი არ იყო, რადგან ამ ტერიტორიაზე მხოლოდ ბალსზემოურ და ბალსქვემოურ დიალექტთა წარმომადგენლების მემკვიდრეები სახლობენ, რომლებმაც ინკლუზივ-ექსკლუზივი დღემდე ცოცხლად შემოგვინახეს" (მარგიანი-სუბარი 2008, 119). როგორც მკვლევარი შენიშნავს, იგი სხვა კუთხით დაინტერესდა, კერძოდ: „ხომ არ შესუსტდა ეს ფენომენი საუკუნენახევრის წინ ზემო სვანეთიდან გადასახლებულ, ენგურის ხეობიდან მეტნაკლებად იზოლირებულად მცხოვრებ სვანთა მეტყველებაში"? (იქვე). როგორც საკითხის შესწავლამ აჩვენა, „რთული დიალექტოლოგიური სურათის გამარტივების პროცესი" (ქალდანი 1970, 83) ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიასაც „შეჰპარვია" (მარგიანი-სუბარი 2008, 119), რაც, ძირითადად, ობიექტის ექსკლუზიური ფორმების ნაცვლად ობიექტის ინკლუზიური ფორმების ხმარებაში გამოიხატება (მაგ.: **გუ**-ინჳრინადა (**Oı**) „მივყავდით", **გუ**-იხალდა (**Oı**) „ვიცოდით", **გუ**-ჳდდა (**Oı**) „გვქონდა" და ა. შ. ნაცვლად **ნ**-ინჳრინადა (**Oe**), **ნ**-იხალდა (**Oe**), **ნ**-ადდა (**Oe**) ფორმებისა) (იქვე, 119-120), თუმცა, საილუსტრაციო მასალის მიხედვით, აღნიშნული კატეგორიის შესუსტება, როგორც ნაშრომიდან ჩანს, მხოლოდ ზმნას ეხება (ნაცვალსახელებში მსგავსი რამ ჯერჯერობით არ დადასტურებულა) და მხოლოდ ობიექტური წყობის ინკლუზივს.

ქ. მარგიანი-სუბარის აზრით, „კოდორის ხეობაში მცხოვრებ სვანთა მეტყველებაში ინკლუზიური და ექსკლუზიური ფორმების „აღრევა" ინოვაციის იერს ატარებს და ფორმათა უნიფიკაციის პროცესის დასაბამს წააგავს, პროცესის ხელშემწყობი ფაქტორი კი, შესაძლოა, ქართულთან ანალოგია იყოს (შდრ. **გვ- Oı** ქართულ და **გუ- Oı** სვანურ პრეფიქსთა მატერიალური მსგავსება) იმის გათვალისწინებით, რომ ამ ხეობის სვან მოსახლეობას, ბოლო დროის მოვლენებამდე, შეიძლება ითქვას, ყოველდღიური და საქმიანი ურთიერთობა სწორედ აფხაზეთის ქართულენოვან მოსახლეობასთან ჰქონდა" (იქვე, 121).

არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის სვანური ენის შემსწავლელი ჯგუფი (ე. გაზდელიანი, რ. ჭკადუა, მ. საღლიანი, ქ. მარგიანი-სუბარი, ქ. მარგიანი, რ. იოსელიანი) პროფ. ი. ჩანტლაძის ხელმძღვანელობით უკვე რამდენიმე წელია იკვლევს სვანური ენის თითქმის შეუსწავლელ უბანს — კოდორის (**resp**. დალის) ხეობის მეტყველებას ზემოსვანურ დიალექტთა მონაცემების მიხედვით, რომელიც, ძირითადად, სწორედ ინტერფერენციული მოვლენებით შემოიფარგლება.

საგანგებოდ უნდა აღვნიშნოთ, რომ ზემოსვანურ დიალექტთა მონაცემების გარდა, კოდორულ ტექსტებზე მუშაობის პერიოდში ჩვენი განსაკუთრებული ყურადღება მიიქცია ამავე არეალში, კერძოდ, სოფელ გვანდრაში მცხოვრები ლაშხელი რესპოდენტის, კოდორელი ბალსქვემოელების, გუჯეჯიანების, რძლის, ორმოცი წლის ირმა კოჭბიანის, მეტყველების თავისებურებებმა, რომელმაც საშუალება მოგვცა გამოგვეკვლია ინტერფერენციული მოვლენები ისეთ დაშორებულ დიალექტებს შორის, როგორიცაა ლაშხური და ბალსქვემოური (საღლიანი, გაზდელიანი 2009, 180).

როდესაც ქ. მარგიანი-სუბარი ზემოთაღნიშნულ საანალიზო კატეგორიას იკვლევდა კოდორულ დიალექტებში, მაშინ მას ლაშხური მეტყველების ნიმუშებზე ხელი არ მიუწვდებოდა და, რასაკვირველია, დაკვირვებასაც ვერ მოახდენდა.

ჩვენს ხელთ არსებული ლაშხური მეტყველების ნიმუშების ანალიზმა დაგვარწმუნა, რომ ირმა კოჭბიანის მეტყველებაში არამცთუ შესუსტებულია აღნიშნული მორფოლოგიური კატეგორია, არამედ, პირიქით, ბალსქვემოურის გავლენის შედეგად მის მეტყველებაში სწორედ ობიექტის ექსკლუზივის **ნ**- პრეფიქსიანი (**ნ**-ეყნედდა „გვყავდა") ინტერფერენციული ფორმაც დაფიქსირდა ნაცვლად ლაშხური ინკლუზიური **გუ**-ეყნედა ფორმისა [შდრ. ბქ. **ნ**-ეყადდა (იქვე, 187)].

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ **ინკლუზივ-ექსკლუზივი** არის ერთ-ერთი რთული მორფოლოგიური კატეგორია სვანურში, სადაც ინკლუზიური და ექსკლუზიური ფორმები დღემდე მკაცრადაა გამიჯნული როგორც ზმნაში, ისე ნაცვალსახელში. ამ კატეგორიის მორფოლოგიური გამოხატვა თანამედროვე სვანურ დიალექტებში, როგორც

საენათმეცნიერო ლიტერატურიდანაა ცნობილი, მნიშვნელოვნად განსხვავდება ერთმანეთისაგან: ქვემოსვანურ დიალექტებში (ლენტეხურში, ლაშხურსა და ჩოლურულ მეტყველებაში) ინკლუზივ-ექსკლუზივის მიხედვით დაპირისპირებას მხოლოდ სუბიექტური წყობის ზმნებში აქვს ადგილი, ხოლო ზემოსვანურ დიალექტებში კი (ბალსზემოურსა და ბალსქვემოურში) — როგორც სუბიექტური, ისე ობიექტური პირის ფორმებში. მიუხედავად აღნიშნული კატეგორიის მყარი პოზიციისა, უშგულურ მეტყველებაში, რომელიც თავისი არქაულობით მართლაც გამოირჩევა სვანურ დიალექტ-კილოკავთა შორის, **გუ**-სა და **ნ**-ს ხმარების წესი საკმაოდ არეულია როგორც ზმნაში, ასევე ნაცვალსახელშიც, რასაც ლაშხურის გავლენას მიაწერენ, მაგრამ, რადგანაც **გუ**-სა და **ნ**-ს ხმარების წესი ზემოსვანურში სხვა კილოკავებშიც (მაგ.: **ოფარ.**, **ეცერ.**, **ცხუმ.**) არის შემჩნეული, ვფიქრობთ, ამ მეტად რთულ გრამატიკულ კატეგორიაში სწორედ ძველი ვითარებაა დაცული, რასაც იდიომატური გამოთქმებიც უჭერენ მხარს, და ლაშხურის გავლენა შესაძლოა გამოირიცხოს, რასაც ვერ ვიტყვით კოდორის ხეობაში მცხოვრებ სვანთა მეტყველებაში დაფიქსირებული ინკლუზიური და ექსკლუზიური ფორმების აღრევის შესახებ, რომელიც ინოვაციის იერს ატარებს და ქართულთან ანალოგიას მიეწერება. რაც შეეხება კოდორელი ლაშხელი რესპოდენტის მეტყველებაში დაფიქსირებულ ექსკლუზივის **ნ**- პრეფიქსიან (**ნ**-ეყუედა „გვყავდა“) ინტერფერენციულ ფორმას, ის უთუოდ ბალსქვემოურის გავლენის შედეგია.

სუბიექტური და ობიექტური პირისა და რიცხვის ნიშანთა ცხრილი

I. სუბიექტური პირის ნიშნები

მხოლობითი რიცხვი			მრავლობითი რიცხვი	
პირი	A. ხმ. დაწყ. ფ.	B. თანხმ. დაწყ. ფ.	A. ხმ. დაწყ. ფ.	B. თანხმ. დაწყ. ფ.
1	ხუ-	-უ-, *ჰუ-	Sl ლ- — -დ Se ხუ- — -დ	ლ-გ- — -დ -უ-, *ჰუ- — -დ
2	ხ-	Ø-, *ჰ- (პრევერბ + ჯ-ით)	ხ- — -დ	Ø-, *ჰ- — -დ
3	ლ-, Ø-	Ø-	ლ-, Ø- — -ხ	Ø- — -ხ

II. ობიექტური პირის ნიშნები

მხოლობითი რიცხვი			მრავლობითი რიცხვი	
პირი	A. ხმ. დაწყ. ფ.	B. თანხმ. დაწყ. ფ.	A. ხმ. დაწყ. ფ.	B. თანხმ. დაწყ. ფ.
1	ჳ-	ჳ-გ-	01 გუ- 0e ნ-	გუ- ← გუ- + -გ- ნ-გ-
2	ქ-	ქ-გ-	ქ- — -ხ	ქ-გ- — -ხ
3	Ø-	Ø-	Ø-	Ø-
	*ჰ-, ხ-		*ჰ-, ხ- — -ზ'	

III. სუბიექტურ-ობიექტური აფიქსები რელატიურ ზმნებში

A. რელატ.-გარდაუვალი				B. რელატ.-გარდამავალი					
a. ერთობიექტიანი						b. ორობიექტიანი			
α. ხმ. დაწყ. ფ.				β. თანხმ. დაწყ. ფ.					
პრეფ.		სუფ.		პრეფ.	სუფ.	პრეფ. სუფ.		პრეფ.	სუფ.
S	O	S	O^{d}	S	O^{d-n}	S	O^{d-n}	S O^{d}	O^{d-n}
1	2	Ø-	ჯ-	ფლობიელობითი კრავლი		Ø-	ჯ-ჷ-	Ø- ჯ-	Ø-
	3	ხუ-/*ჰუ-	Ø-			-უ-	Ø-	ხუ-/*ჰუ- Ø-	Ø-
2	1	Ø-	მ-			Ø-	მ-ჷ	Ø- მ-	Ø-
	0e	Ø-	ნ-			Ø-	ნ-ჷ	Ø- ნ-	Ø-
	3	ხ-	Ø-			Ø-	Ø	ხ- Ø-	Ø-
3	1		მ-			*-	მ-ჷ-	*- მ-	Ø-
	Oi		ბუ-				ბუ-	ბუ-	Ø-
	0e		ნ-				ნ-ჷ-	ნ-	Ø-
	2		ჯ- —, -ხ				ჯ-ჷ- — , -ხ	ჯ-	Ø- — , -ხ
	3		ხ- —, -ხ		Ø-		Ø-	ხ-/*ჰ-	Ø-
1	2	Ø-	ჯ- — -დ	ფლობიელობითი ინვერსივი		Ø-	ჯ-ჷ- — -დ	Ø- ჯ-	Ø- — -დ
	3	ხუ-/*ჰუ-	Ø- — -დ			-უ-	Ø- — -დ	ხუ-/*ჰუ- Ø-	Ø- — -დ
	3	ლ-	Ø- — -დ			ლ-ჷ-	Ø- — -დ	ლ- Ø-	Ø- — -დ
2	1	Ø-	მ- — -დ			Ø-	მ-ჷ- — -დ	Ø- მ-	Ø- — -დ
	0e	Ø-	ნ- — -დ			Ø-	ნ-ჷ- — -დ	Ø- ნ-	Ø- — -დ
	3	ხ-	Ø- — -დ			Ø-	Ø- — -დ	ხ- Ø-	Ø- — -დ
3	1	*-	მ- — -ზ, -ხ	*-	მ- — -ხ	*-	მ-ჷ- — -ხ	*- მ-	Ø- — -ხ
	Oi		ბუ- — -ზ, -ხ		ბუ- — -ხ		ბუ- — -ხ	ბუ-	Ø- — -ხ
	0e		ნ- — -ზ, -ხ		ნ- — -ხ		ნ-ჷ- — -ხ	ნ-	Ø- — -ხ
	2		ჯ- — -ზ, -ხ		ჯ- — -ხ		ჯ-ჷ- — -ხ	ჯ-	Ø- — -ხ
	3		ხ- — -ზ, -ხ		Ø- — -ხ		Ø- — -ხ	ხ-/*ჰ-	Ø- — -ხ

სუბიექტური წყობა და ობიექტური წყობა

§ 16. **სუბიექტური და ობიექტური წყობა**. როგორც არაერთგზის აღვნიშნეთ, სვანურ ზმნაში, ისევე როგორც ქართულში, საგანგებო ნიშნითაა წარმოდგენილი სუბიექტიცა და ობიექტიც, თუმცა შეიძლება ზმნაში ხან მხოლოდ სუბიექტური პირი ჩანდეს (მაგ.: ხუ-ადგარი „ვ-კლავ“, ხუ-ასყი „ვაკეთებ“, ხუ-აჳნი „ვხნავ“, ხუ-ახტაუი „ვხატავ“ და ა. შ.), ხან — მხოლოდ ობიექტური (მაგ.: ჯ-ადგარი „გკლავ“, ჯ-ისყი „გიკეთებ“, ჯ-იჳნი „გიხნავ“, ჯ-ახტაუი „გხატავ“ და ა. შ.), ხანაც — არც ერთი (მაგ.: ადგარი „კლავს“, ასყი „აკეთებს“, აჳნი „ხნავს“, ახტაუი „ხატავს“ და ა. შ.). **საგულისხმოა, რომ სვანურ ზმნაში, ქართულისგან განსხვავებით, ორ და სამ პირიან ზმნებში სუბიექტისა და ობიექტის (პირდაპირი ან ირიბი) პირის ნიშნები ერთდროულად არასდროს არ არის წარმოდგენილი** (შდრ. ქართ. მ-ხატავ-ს და სვან. მ-ახტაუი, ქართ. მ-კლავ-ს და სვან. მ-ადგარი, ქართ. მ-იკეთებ-ს და სვან.

მ-ისყი, ქართ. მ-იხნავ-ს და სვან. მ-იჳნი, ქართ. მ-იცხობ-ს და სვან. მ-ინყე და სხვ.). როდესაც ზმნას ვაუღლებთ (ანუ ვცვლით მას პირისა და რიცხვის მიხედვით), შეიძლება:

ა) ვცვალოთ მხოლოდ სუბიექტური პირი და უცვლელი დავტოვოთ ობიექტური:

მი	(S1)	ხუ-ადგარი „ვკლავ"	ეჯას‖ეჯის (03)
სი	(S2)	ხ-ადგარი „კლავ"	
ეჯა‖ეჯი	(S3)	ადგარი „კლავს"	
ნა˘ღ˘	(S1)	Si ლ-ადგარი-დ „ვკლავთ"	
		Se ხუ-ადგარი-დ „ვკლავთ"	
სგა˘ღ˘	(S2)	ხ-ადგარი-დ „კლავთ"	
ეჯღარ	(S3)	ადგარი-ხ „კლავენ"	

იმგვარ წყობას, როდესაც იცვლება სუბიექტის პირები (რიცხვის მიხედვითაც), ობიექტისა კი — არა, **სუბიექტური წყობა** ეწოდება.

ბ) ვცვალოთ ობიექტური პირი და სუბიექტური კი უცვლელი დავტოვოთ:

ეჯა‖ეჯი (03)	მ-ადგარი „მკლავს"	მი	(01)
	ჯ-ადგარი „გკლავს"	სი	(02)
	ადგარი „კლავს"	ეჯას‖ეჯის	(03)
	0i გუ-ადგარი „გვკლავს"	ნა˘ღ˘	(01)
	0e ნ-ადგარი „გვკლავს"	ნა˘ღ˘	(01)
	ჯ-ადგარი-ხ „გკლავენ"	სგა˘ღ˘	(02)
	ადგარი „კლავს"	ეჯღარს	(03)

თუ სუბიექტური პირი უცვლელია, ობიექტისა კი — ცვალებადი, ე. ი. ეს არის **ობიექტური წყობა**.

როგორც ცნობილია, ქართული ორ და სამპირიანი ზმნების უმრავლესობას ორივე წყობა გააჩნია, მაგ.: ვ-აქებ... მ-აქებ-ს..., ვ-ათბობ... მ-ათბობ-ხ..., ვ-აწითლებ... მ-აწითლებ-ს და სხვ., რასაც ვერ ვიტყვით სვანური ზმნის შესახებ, რადგანაც, როგორც უკვე ითქვა, ორ და სამპირიან ზმნებში სუბიექტისა და ობიექტის პირის ნიშნები (ე. ი. **სუბიექტური** და **ობიექტური წყობა**) ერთდროულად დადასტურებული არ არის. სვანურში გვაქვს ისეთი ზმნები, რომელთაც, როგორც წესი

ა) ან მხოლოდ **სუბიექტური წყობა** აქვთ (უცვლელ ობიექტად ამ შემთხვევაში მესამე ობიექტური პირია):

მი	(S1)	ხუ-ახტაში „ვხატავ"	[ეჯას‖ეჯის (03)]
სი	(S2)	ხ-ახტაში „ხატავ"	
ეჯას‖ეჯის	(S3)	ახტაში „ხატავს"	
ნა˘ღ˘	(S1)	Si ლ-ახტაში-დ „ვხატავთ"	
	(S1)	Se ხუ-ახტაშიდ „ვხატავთ"	
სგა˘ღ˘	(S2)	ხ-ახტაში-დ „ხატავთ"	
ეჯღარს	(S3)	ახტაში-ხ „ხატავენ"	

ბ) ან მხოლოდ **ობიექტური** (უცვლელი პირი, ამჯერად სუბიექტი, კვლავ მესამეა):

მი	(01)	მ-ჳგდი „მეძინება“	[ეჯი‖ეჯა (S3)]
სი	(02)	ჯ-ჳგდი „გეძინება“	
ეჯას‖ეჯის	(03)	ნ-ჳგდი „ეძინება“	
ნჳ˹ჲ˺	(01)	0i გუ-ჳგდი „გვეძინება“	
	(01)	0e ნ-ჳგდი „გვეძინება“	
სგჳ˹ჲ˺	(02)	ჯ-ჳგდი-ნ „გეძინებათ“	
ეჯჲჳრს	(03)	ნ-ჳგდი-ნ „ეძინებათ“	

მი	(S1)	მ-იხალ „ვიცი“	ეჯა‖ეჯი (03)
სი	(S2)	ჯ-იხალ „იცი“	
ეჯას‖ეჯის	(S3)	ნ-ოხალ „იცის“	
ნჳ˹ჲ˺	(S1)	Si გუ-იხალ „ვიცით“	
	(S1)	Se ნ-იხალ „ვიცით“	
სგჳ˹ჲ˺	(S2)	ჯ-იხალ-ნ „იცით“	
ეჯჲჳრს	(S3)	ნ-ოხალ-ნ „იციან“	

ზემოთ წარმოდგენილი იყო ერთპირიან და ორპირიან ზმნათა უღლების ნიმუშები, სადაც ან მხოლოდ **სუბიექტური წყობა** გვქონდა, ან მხოლოდ **ობიექტური**; რა შეიძლება ითქვას სამპირიანი ზმნების შესახებ? რა თქმა უნდა, აქაც იგივე მდგომარეობა გვაქვს, თუმცა თვალსაჩინოებისათვის წარმოვადგენთ სამპირიანი ზმნის უღლების ნიმუშებს როგორც **სუბიექტური**, ასევე **ობიექტური** წყობისას:

ა) **სუბიექტური წყობის** სამპირიანი ზმნა:

მი	(S1)	ნუ-აჰუდი „ვაძლევ“	[ეჯის‖ეჯას ეჯის‖ეჯას (03)]
სი	(S2)	ნ-აჰუდი „აძლევ“	
ეჯა‖ეჯი	(S3)	ნ-აჰუდი „აძლევს“	
ნჳ˹ჲ˺	(S1)	Si ლ-აჰუდიდ „ვაძლევთ“	
	(S1)	Se ხუ-აჰუდიდ „ვაძლევთ“	
სგჳ˹ჲ˺	(S2)	ნ-აჰუდიდ „აძლევთ“	
ეჯჲარ	(S3)	ნ-აჰუდი-ნ „აძლევენ“	

ბ) **ობიექტური წყობის** სამპირიანი ზმნა:

ეჯა‖ეჯი (S3)	მ-აჰუდი „მაძლევს“	მი	(01)	ეჯის‖ეჯას	(03)
	ჯ-აჰუდი „გაძლევს“	სი	(02)	ეჯის‖ეჯას	(03)
	ნ-აჰუდი „აძლევს“	ეჯას‖ეჯის	(03)	ეჯის‖ეჯას	(03)
	0i გუ-აჰუდი „გვაძლევს“	ნჳ˹ჲ˺	(01)	ეჯის‖ეჯას	(03)
	0e ნ-აჰუდი „გვაძლევს“	ნჳ˹ჲ˺	(01)	ეჯის‖ეჯას	(03)
	ჯ-აჰუდი-ნ „გაძლევთ“	სგჳ˹ჲ˺	(02)	ეჯის‖ეჯას	(03)
	ნ-აჰუდი „აძლევს“	ეჯჲარს	(03)	ეჯის‖ეჯას	(03)

უღლების პარადიგმები აწმყოში

(პირთა ყველა შესაძლო კომბინაციით)

1. ერთპირიანი აბსოლუტური ზმნის უღლების პარადიგმა აწმყოში

S1	ხუირდი მი „ვიზრდები მე"	Si ლირდიდ ნაჲ „ვიზრდებით ჩვენ" Se ხუირდიდ ნაჲ „ვიზრდებით ჩვენ"
S2	ხირდი სი „იზრდები შენ"	ხირდიდ სგაჲ „იზრდებით თქვენ"
S3	ირდი ეჭი||ეჭა „იზრდება ის"	ირდიხ ეჭიაჯრ „იზრდებიან ისინი"

2. ორპირიანი გარდაუვალი ზმნის უღლების პარადიგმა აწმყოში

სუბიექტური უღლება

S103	ხუერდი მი ეჭას (ეჭიაჯრს) „ვზრდები მე მას (მათ)"	Si ლერდიდ ნაჲ ეჭას (ეჭიაჯრს) „ვზრდებით ჩვენ მას (მათ)" Se ხუერდიდ ნაჲ ეჭას (ეჭიაჯრს) „ვზრდებით ჩვენ მას (მათ)"
S203	ხერდი სი ეჭას (ეჭიაჯრს) „ზრდები შენ მას (მათ)"	ხერდიდ სგაჲ ეჭას (ეჭიაჯრს) „ზრდებით თქვენ მას (მათ)"
S303	ხერდი ეჭა ეჭას (ეჭიაჯრს) „ზრდება ის მას (მათ)"	ხერდიხ ეჭიაჯრ ეჭას (ეჭიაჯრს) „ზრდებიან ისინი მას (მათ)"

ობიექტური უღლება

S301	მერდი ეჭა მი „მეზრდება ის მე"	Oi გუერდი ეჭა ნაჲ „გვეზრდება ის ჩვენ" Oe ნერდი ეჭა ნაჲ „გვეზრდება ის ჩვენ"
S302	ჭერდი ეჭა ხი „ეზრდები შენ მას (მათ)"	ჭერდიხ ეჭა სგაჲ „ეზრდებათ ის თქვენ"
S303	ხერდი ეჭა ეჭას „ეზრდება ის მას (მათ)"	ხერდიხ ეჭა ეჭიაჯრს „ეზრდებათ ის მათ"

S301	მერდიხ ეჭიაჯრ მი „მეზრდებიან ისინი მე"	Oi გუერდიხ ეჭიაჯრ ნაჲ „გვეზრდებიან ისინი ჩვენ" Oe ნერდიხ ეჭიაჯრ ნაჲ „გვეზრდებიან ისინი ჩვენ"
S302	ჭერდიხ ეჭიაჯრ ხი „გეზრდებიან ისინი შენ"	ჭერდიხ ეჭიაჯრ სგაჲ „გეზრდებიან ისინი თქვენ"
S303	ხერდიხ ეჭიაჯრ ეჭიაჯრს „ეზრდებიან ისინი მათ"	ხერდიხ ეჭიაჯრ ეჭიაჯრს „ეზრდებიან ისინი მათ"

S101	——	——
S201	მერდი ხი მი „მეზრდები შენ მე "	Oi გუერდი ხი ნაჲ „გვეზრდები შენ ჩვენ" Oe ნერდი ხი ნაჲ „გვეზრდები შენ ჩვენ"

S201	მერდი ეჭა მი „მეზრდება ის მე"	01 გუერდი ეჭა ნჳი „გვეზრდება ის ჩვენ" 0e ნერდი ეჭა ნჳი „გვეზრდება ის ჩვენ"
S101	———	———
S201	მერდიდ სგჳი მი „მეზრდებით თქვენ მე"	01 გუერდიდ სგჳი ნჳი „გვეზრდებით თქვენ ჩვენ" 0e ნერდიდ სგჳი ნჳი „გვეზრდებით თქვენ ჩვენ"
S301	მერდიხ ეჭაჳრ მი „მეზრდებიან ისინი მე"	01 გუერდიხ ეჭაჳრ ნჳი „გვეზრდებიან ისინი ჩვენ" 0e ნერდიხ ეჭაჳრ ნჳი „გვეზრდებიან ისინი ჩვენ"

S102	ჭერდი მი ხი „გეზრდები მე შენ"	ჭერდი მი სგჳი „გეზრდები მე თქვენ"
S202	———	———
S302	ჭერდი ეჭა ხი „გეზრდება ის შენ"	ჭერდიხ ეჭა სგჳი „გეზრდებათ ის თქვენ"

S102	ჭერდიდ ნჳი ხი „გეზრდებით ჩვენ შენ"	ჭერდიდ ნჳი სგჳი „გეზრდებით ჩვენ თქვენ"
S202	———	———
S302	ჭერდიხ ეჭაჳრ ხი „გეზრდებიან ისინი შენ"	ჭერდიხ ეჭაჳრ სგჳი „გეზრდებიან ისინი თქვენ"

3. ორპირიანი გარდამავალი ზმნის უღლების პარადიგმა აწმყოში

სუბიექტური უღლება

S103	ხეირდი მი ეჭას (ეჭაჳრს) „ვზრდი მე მას (მათ)"	Si ლირდიდ ნჳი ეჭახ (ეჭაჳრს) „ვზრდით ჩვენ მას (მათ)" Se ხეირდიდ ნჳი ეჭახ (ეჭაჳრს) „ვზრდით ჩვენ მას (მათ)"
S203	ხირდი ხი ეჭას (ეჭაჳრს) „ზრდი შენ მას (მათ)"	
S303	ირდი ეჭი ეჭას (ეჭაჳრს) „ზრდის ის მას (მათ)"	ხირდიდ სგჳი ეჭას (ეჭაჳრს) „ზრდით თქვენ მას (მათ)"

ობიექტური უღლება

S102	ჭირდი მი ხი „გზრდი მე შენ"	ჭირდი მი სგჳი „გზრდით მე თქვენ"
S202	———	———
S302	ჭირდი ეჭა ხი „გზრდის ის შენ"	ჭირდი ეჭა სგჳი „გზრდით ის თქვენ"

S102	ჭირდიდ ნჳი ხი „გზრდით ჩვენ შენ"	ჭირდიდ ნჳი სგჳი „გზრდით ჩვენ თქვენ"
S202	———	———
S302	ჭირდიხ ეჭაჳრ ხი „გზრდიან ისინი შენ"	ჭირდიხ ეჭაჳრ სგჳი „გზრდიან ისინი თქვენ"

S101	——	——
S201	მირდი ხი მი „მზრდი შენ მე"	Oi გუირდი ხი ნჯი „გვზრდი შენ ჩვენ" Oe ნირდი ხი ნჯი „გვზრდი შენ ჩვენ"
S302	მირდი ეჯი მი „მზრდის ის მე"	Oi გუირდი ეჯი ნჯი „გვზრდის ის ჩვენ" Oe ნირდი ეჯი ნჯი „გვზრდის ის ჩვენ"

S101	——	——
S201	მირდიდ სგჯი მი „მზრდით თქვენ მე"	Oi გუირდიდ სგჯი ნჯი „გვზრდით თქვენ ჩვენ" Oe ნირდიდ სგჯი ნჯი „გვზრდით თქვენ ჩვენ"
S302	მირდიხ ეჯაჯრ მი „მზრდიან ისინი მე"	Oi გუირდიხ ეჯაჯრ ნჯი „გვზრდიან ისინი ჩვენ" Oe ნირდიხ ეჯაჯრ ნჯი „გვზრდიან ისინი ჩვენ"

S3 მხოლობითი

S301	მირდი ეჯი მი „მზრდის ის მე"	Oi გუირდი ეჯი ნჯი „გვზრდის ის ჩვენ" Oe ნირდი ეჯი ნჯი „გვზრდის ის ჩვენ"
S302	ჯირდი ეჯი სი „გზრდის ის შენ "	ჯირდიხ ეჯი სგჯი „გზრდით ის თქვენ"
S303	ირდი ეჯის ეჯის „ზრდის ის მას "	ირდი ეჯი ეჯაჯრს „ზრდის ის მათ"

S3 მრავლობითი

S301	მირდიხ ეჯაჯრ მი „მზრდიან ისინი მე"	Oi გუირდიხ ეჯაჯრ ნჯი „გვზრდიან ისინი ჩვენ" Oe ნირდიხ ეჯაჯრ ნჯი „გვზრდიან ისინი ჩვენ"
S302	ჯირდიხ ეჯაჯრ სი „გზრდიან ისინი შენ "	ჯირდიხ ეჯაჯრ სგჯი „გზრდიან ისინი თქვენ"
S303	ირდიხ ეჯაჯრ ეჯის „ზრდიან ისინი მას "	ირდიხ ეჯაჯრ ეჯაჯრს „ზრდიან ისინი მათ"

4. საობიექტო მიმართების ორპირიანი გარდამავალი ზმნის უღლების პარადიგმა აწმყოში

ა) იცვლება სუბიექტური და ირიბი ობიექტური პირების მიხედვით:

სუბიექტური წყობა

S10303	ხორდი მი ეჯის/ეჯაჯრს ეჯის/ეჯაჯრს „ეუზრდი მე მასმათ მასმათ"	Si ლორდიდ ნჯი ეჯის/ეჯაჯრს ეჯის/ეჯაჯრს „ეუზრდით ჩვენ მასმათ მასმათ" Se ხორდიდ ნჯი ეჯის/ეჯაჯრს ეჯის/ეჯაჯრს „ეუზრდით ჩვენ მასმათ მასმათ"

S20303	ხორდი სი ეჭას/ეჭაშრს ეჭას/ეჭაშრს „უზრდი შენ მას/მათ მას/მათ“	ხორდიდ სგუშა ეჭას/ეჭაშრს ეჭას/ეჭაშრს „უზრდით თქვენ მას/მათ მას/მათ“
S30303	ხორდი ეჭა ეჭას/ეჭაშრს ეჭას/ეჭაშრს „უზრდის ის მას/მათ მას/მათ“	ხორდიხ ეჭაშრ ეჭას/ეჭაშრს ეჭას/ეჭაშრს „უზრდიან ისინი მას/მათ მას/მათ“

ობიექტური წყობა

S10103	———	———
S10203	ჯირდი მი სი ეჭას/ეჭაშრს „გიზრდი მე შენ მას/მათ“	ჯირდიდ ნუშა სი ეჭას/ეჭაშრს „გიზრდით ჩვენ შენ მას/მათ“
S10303	ხორდი მი ეჭას ეჭას/ეჭაშრს „ვეზრდი მე მას მას/მათ“	ხორდიდ ნუშა ეჭას ეჭას/ეჭაშრს „ვეზრდით ჩვენ მას მას/მათ“

S10103	———	———
S10203	ჯირდი მი სგუშა ეჭას/ეჭაშრს „გიზრდი მე შენ მას/მათ“	ჯირდიდ ნუშა სგუშა ეჭას/ეჭაშრს „გიზრდით ჩვენ თქვენ მას/მათ“
S10303	ხორდი მი ეჭაშრს ეჭას/ეჭაშრს „ვეზრდი მე მათ მას/მათ“	ხორდიდ ნუშა ეჭაშრს ეჭაშრს ეჭას/ეჭაშრს „ვეზრდით ჩვენ მათ მათ მას/მათ“

S20103	მირდი სი მი ეჭას/ეჭაშრს „მიზრდი შენ მე მას/მათ“	მირდიდ სგუშა მი ეჭას/ეჭაშრს „მიზრდით თქვენ მე მას/მათ“
S20203	———	———
S10303	ხორდი სი ეჭას ეჭას/ეჭაშრს „უზრდი შენ მას მას/მათ“	ხორდიდ სგუშა ეჭას ეჭას/ეჭაშრს „უზრდით თქვენ მას მას/მათ“

S20103	გუირდი სი ნუშა ეჭას/ეჭაშრს „გეზრდი შენ ჩვენ მას/მათ“	01 გუირდიდ სგუშა ნუშა ეჭას/ეჭაშრს „გეზრდით თქვენ ჩვენ მას/მათ“ 0e ნირდიდ სგუშა ნუშა ეჭას/ეჭაშრს „გეზრდით თქვენ ჩვენ მას/მათ“
S20203	———	———
S20303	ხორდი სი ეჭაშრს ეჭას/ეჭაშრს „უზრდი შენ მათ მას/მათ“	ხორდიდ სგუშა ეჭაშრს ეჭას/ეჭაშრს „უზრდით თქვენ მათ მას/ მათ“
S30103	მირდი ეჭა მი ეჭას/ეჭაშრს „მიზრდის ის მე მას/მათ“	01 გუირდი ეჭა ნუშა ეჭას/ეჭაშრს „გეზრდის ის ჩვენ მას/მათ“ 0e ნირდი ეჭა ნუშა ეჭას/ეჭაშრს „გეზრდის ის ჩვენ მას/მათ“
S30203	ჯირდი ეჭა სი ეჭას/ეჭაშრს „გიზრდის ის შენ მას/მათ“	ჯირდიხ ეჭა სგუშა ეჭას/ეჭაშრს „გიზრდით ის თქვენ მას/მათ“
S30303	ხორდი ეჭა ეჭას ეჭას/ეჭაშრს „უზრდის ის მას მას/მათ“	ხორდი ეჭა ეჭაშრს ეჭას/ეჭაშრს „უზრდის ის მათ მას/ მათ“

S30103	მირდიხ ეჭაშრ მი ეჭას/ეჭაშრს „მიზრდიან ისინი მე მას/მათ“	01 გუირდიხ ეჭაშრ ნუშა ეჭას/ეჭაშრს „გეზრდიან ისინი ჩვენ მას/მათ“ 0e ნირდიხ ეჭაშრ ნუშა ეჭას/ეჭაშრს „გეზრდიან ისინი ჩვენ მას/მათ“
S30203	ჯირდიხ ეჭაშრ სი ეჭას/ეჭაშრს „გიზრდის ის შენ მას/მათ“	ჯირდიხ ეჭაშრ სგუშა ეჭას/ეჭაშრს „გიზრდიან ისინი თქვენ მას/მათ“
S30303	ხორდიხ ეჭაშრ ეჭას ეჭას/ეჭაშრს „უზრდიან ისინი მას/მათ“	ხორდიხ ეჭაშრ ეჭას/ეჭაშრს „უზრდიან ისინი მას/ მათ“

ბ) იცვლება სუბიექტისა და პირდაპირი ობიექტის მიხედვით:

S10303	(სგა)ხუბრეუნი მი ეჭახ/ეჭაპრს ეჭახ/ეჭაპრს „(მი)ვაბარებ მე მას/მათ მას/მათ“	Si (სგა)ლუბრეუნიდ ნუა ეჭახ/ეჭაპრს ეჭახ/ეჭაპრს „(მი)ვაბარებთ ჩვენ მას/მათ მას/მათ“ Se (სგა)ხუნუბრეუნიდ ნუა ეჭახ/ეჭაპრს ეჭახ/ეჭაპრს „(მი)ვაბარებთ ჩვენ მას/მათ მას/მათ“
S20303	(სგა)ხუბრეუნი ხი ეჭახ/ეჭაპრს ეჭახ/ეჭაპრს „(მი)აბარებ შენ მას/ მათ მას/მათ“	(სგა)ხუბრეუნიდ სგუა ეჭახ/ეჭაპრს ეჭახ/ეჭაპრს „(მი)აბარებთ თქვენ მას/მათ მას/მათ“
S30303	(სგა)ხუბრეუნი ეჭა ეჭახ/ეჭაპრს ეჭახ/ეჭაპრს „(მი)აბარებს ის მას/ მათ მას/მათ“	(სგა)ხუბრეუნიხ ეჭაპრ ეჭახ/ეჭაპრს ეჭახ/ეჭაპრს „(მი)აბარებენ ისინი მას/მათ მას/მათ“

S30103	(სგა)მუბრეუნი ეჭა მი ეჭახ/ეჭაპრს „(მი)მაბარებს ის მე მას/მათ“	0i (სგა)გუნუბრეუნი ეჭა ნუა ეჭახ/ეჭაპრს „(მი)გვაბარებს ის ჩვენ მას/მათ“ 0e (სგა)ნუბრეუნი ეჭა ნუა ეჭახ/ეჭაპრს „(მი)გვაბარებს ის ჩვენ მას/მათ“
S30203	(სგა)ჭუბრეუნი ეჭა ხი ეჭახ/ეჭაპრს „(მი)გაბარებს ის შენ მას/მათ“	(სგა)ჭუბრეუნიხ ეჭა სგუა ეჭახ/ეჭაპრს „(მი)გაბარებთ ის თქვენ მას/მათ“
S30303	(სგა)ხუბრეუნი ეჭა ეჭახ/ეჭაპრს „(მი)აბარებს ის მას/მათ“	(სგა)ხუბრეუნი ეჭა ეჭაპრს ეჭახ/ეჭაპრს „(მი)აბარებს ის მათ მას/მათ“

S30103	(სგა)მუბრეუნიხ ეჭაპრ მი ეჭახ „(მი)მაბარებენ ისინი მე მას“	0i (სგა)გუნუბრეუნიხ ეჭაპრ ნუა ეჭახ „(მი)გვაბარებენს ისინი ჩვენ მას“ 0e (სგა)ნუბრეუნიხ ეჭაპრ ნუა ეჭახ „(მი)გვაბარებენს ისინი ჩვენ მას“
S30203	(სგა)ჭუბრეუნიხ ეჭაპრ ხი ეჭახ „(მი)გაბარებენ ისინი შენ მას“	(სგა)ჭუბრეუნიხ ეჭაპრ სგუა ეჭახ „(მი)გაბარებენ ისინი თქვენ მას “
S30303	(სგა)ხუბრეუნიხ ეჭაპრ ეჭახ ეჭახ „(მი)აბარებენ ისინი მას მას“	(სგა)ხუბრეუნიხ ეჭაპრ ეჭაპრს ეჭახ „(მი)აბარებენ ისინი მათ მას “

S10203	(სგა)ჭუბრეუნი მი ხი ეჭახ „(მი)გაბარებ მე შენ მას“	(სგა)ჭუბრეუნიდ ნუა ხი ეჭახ „(მი)გაბარებთ ჩვენ შენ მას“
S20203	————	————
S30203	(სგა)ჭუბრეუნი ეჭა ხი ეჭახ „(მი)გაბარებს ის შენ მას“	(სგა)ჭუბრეუნიხ ეჭაპრ ხი ეჭახ „(მი)გაბარებენ ისინი შენ მას“

S10203	(სგა)ჭუბრეუნიდ მი სგუა ეჭახ/ეჭაპრს „(მი)გაბარებთ მე თქვენ მას/მათ“	(სგა)ჭუბრეუნიდ ნუა სგუა ეჭახ/ეჭაპრს „(მი)გაბარებთ ჩვენ თქვენ მას/მათ“
S20203	————	————
S30203	(სგა)ჭუბრეუნიხ ეჭა სგუა ეჭახ/ეჭაპრს „(მი)გაბარებთ ის თქვენ მას/მათ“	(სგა)ჭუბრეუნიხ ეჭაპრ სგუა ეჭახ/ეჭაპრს „(მი)გაბარებენ ისინი თქვენ მას/მათ“

გ) იცვლება ირიბი ობიექტის მიხედვით:

S10303	(სგა)ხუშბრეუში მი ეჭახ/ეჭაშრ ეჭახ/ეჭაშრ „(მი)ვაბარებ მე მასთან მასთან"	Si (სგა)ლუშბრეუიდ ნჳი ეჭახ/ეჭაშრ ეჭახ/ეჭაშრ „(მი) ვაბარებთ ჩვენ მასთან მასთან" Se (სგა)ხუშბრეუიდ ნჳი ეჭახ/ეჭაშრ ეჭახ/ეჭაშრ „(მი) ვაბარებთ ჩვენ მასთან მასთან"
S20303	(სგა)ხუბრეუში ხი ეჭახ/ეჭაშრ ეჭახ/ეჭაშრ „(მი)აბარებ შენ მასთან მასთან"	(სგა)ხუბრეუიდ სგჳი ეჭახ/ეჭაშრ ეჭახ/ეჭაშრ „(მი) აბარებთ თქვენ მასთან მასთან"
S30303	(სგა)ხუბრეუში ეჭა ეჭახ/ეჭაშრ ეჭახ/ეჭაშრ „(მი)აბარებს ის მასთან მასთან"	(სგა)ხუბრეუიხ ეჭაშრ ეჭახ/ეჭაშრ ეჭახ/ეჭაშრ „(მი)აბარებენ ისინი მასთან მასთან"

S30103	(სგა)მუბრეუში ეჭა მი ეჭახ/ეჭაშრ „(მო)მაბარებს ის მე მასთან"	Oi (სგა)გუშბრეუში ეჭა ნჳი ეჭახ/ეჭაშრ „(მო)გვაბარებს ის ჩვენ მასთან" Oe (სგა)ნუბრეუში ეჭა ნჳი ეჭახ/ეჭაშრ „(მო)გვაბარებს ის ჩვენ მასთან"
S30203	(სგა)ჭუბრეუში ეჭა ხი ეჭახ/ეჭაშრ „(მო)გაბარებს ის შენ მასთან"	(სგა)ჭუბრეუიხ ეჭა სგჳი ეჭახ/ეჭაშრ „(მო)გაბარებთ ის თქვენ მასთან"
S30303	(სგა)ხუბრეუში ეჭა ეჭახ ეჭახ/ეჭაშრ „(მი)აბარებს ის მას მასთან"	(სგა)ხუბრეუში ეჭა ეჭაშრ ეჭახ/ეჭაშრ „(მი)აბარებს ის მათ მასთან"

S30103	(სგა)მუბრეუიხ ეჭაშრ მი ეჭახ/ეჭაშრ „(მო)მაბარებენ ისინი მე მასთან"	Oi (სგა)გუშბრეუიხ ეჭაშრ ნჳი ეჭახ/ეჭაშრ „(მო)გვაბარებენ ისინი ჩვენ მასთან" Oe (სგა)ნუბრეუიხ ეჭაშრ ნჳი ეჭახ/ეჭაშრ „(მო)გვაბარებენ ისინი ჩვენ მასთან"
S30203	(სგა)ჭუბრეუიხ ეჭაშრ ხი ეჭახ/ეჭაშრ „(მო)გაბარებენ ის შენ მასთან"	(სგა)ჭუბრეუიხ ეჭაშრ სგჳი ეჭახ/ეჭაშრ „(მო)გაბარებენ ისინი თქვენ მასთან"
S30303	(სგა)ხუბრეუიხ ეჭაშრ ეჭახ ეჭახ/ეჭაშრ „(მი)აბარებენ ისინი მას მასთან"	(სგა)ხუბრეუიხ ეჭაშრ ეჭაშრ ეჭახ/ეჭაშრ „(მი)აბარებენ ისინი მათ მასთან"
S10103	————————	————————
S10203	(სგა)ჭუბრეუში მი ხი ეჭახ/ეჭაშრ „(მო)გაბარებ მე შენ მასთან"	(სგა)ჭუბრეუიდ ნჳი ხი ეჭახ/ეჭაშრ „(მო)გაბარებთ ჩვენ შენ მასთან"
S10303	(სგა)ხუშბრეუში მი ეჭახ ეჭახ/ეჭაშრ „(მი)აბარებენ ისინი მას მასთან"	(სგა)ხუშბრეუიდ ნჳი ეჭახ/ეჭაშრ ეჭახ/ეჭაშრ „(მი)ვაბარებთ ჩვენ მასთან მასთან"

S10103	————————	————————
S10203	(სგა)ჭუბრეუში მი სგჳი ეჭახ/ეჭაშრ „(მო)გაბარებთ მე თქვენ მასთან"	(სგა)ჭუბრეუიდ ნჳი სგჳი ეჭახ/ეჭაშრ „(მო)გაბარებთ ჩვენ თქვენ მასთან"
S10303	(სგა)ხუშბრეუში მი ეჭაშრ ეჭახ /ეჭაშრ „(მი)ვაბარებ მე მათ მასთან"	(სგა)ხუშბრეუიდ ნჳი ეჭაშრ ეჭახ/ეჭაშრ „(მი)ვაბარებთ ჩვენ მათ მასთან"

S20103	(სგა)მუბრეუში სი მი ეჭახ/ეჭაშრ „(მო)მაბარებ შენ მე მასთან"	(სგა)მუბრეუიდ სგჳი მი ეჭახ/ეჭაშრ „(მო)მაბარებთ თქვენ მე მასთან"
S20203	————————	————————
S20303	(სგა)ხუბრეუში სი ეჭახ ეჭახ /ეჭაშრ „(მი)ვაბარებ მე მათ მასთან"	(სგა)ხუბრეუიდ სგჳი ეჭახ ეჭახ/ეჭაშრ „(მი)აბარებთ თქვენ მას მასთან"

S20103	0i (ხგა)გუშბრეუე ხი ნჯი ეჯახ/ეჯაშრს „(მო)გვაბარებ შენ ჩვენ მასმათ" 0e (ხგა)ნშბრეუე ხი ნჯი ეჯახ/ეჯაშრს „(მო)გვაბარებ შენ ჩვენ მასმათ"	0i (ხგა)გუშბრეუიდ ხგჯი ნჯი ეჯახ/ეჯაშრს „(მო)გვაბარებთ თქვენ ჩვენ მასმათ" 0e (ხგა)ნშბრეუიდ ხგჯი ნჯი ეჯახ/ეჯაშრს „(მო)გვაბარებთ თქვენ ჩვენ მასმათ"
S20203	————————	————————
S20303	(ხგა)ხშბრეუე ხი ეჯაშრს ეჯახ/ეჯაშრს „(მი)ვაბარებ მე მათ მასმათ"	(ხგა)ხშბრეუიდ ხგჯი ეჯაშრს ეჯახ/ეჯაშრს „(მი)აბარებთ თქვენ მათ მასმათ"

5. სამპირიანი კაუზატიური მიმართების ზმნის უღლება აწმყოში

სუბიექტური უღლება

S10303	ხუშრდუნაუნე მი ეჯახ/ეჯაშრს ეჯახ/ეჯაშრს „ვაზრდევინებ მე მასმათ მასმათ"	Si ლშრდუნაუნედ ნჯი ეჯახ/ეჯაშრს ეჯახ/ეჯაშრს „ვაზრდევინებთ ჩვენ მასმათ მასმათ" Se ხუშრდუნაუნედ ნჯი ეჯახ/ეჯაშრს ეჯახ/ეჯაშრს „ვაზრდევინებთ ჩვენ მასმათ მასმათ"
S20303	ხშრდუნაუნე ხი ეჯახ/ეჯაშრს ეჯახ/ეჯაშრს „აზრდევინებ შენ მასმათ მასმათ"	ხშრდუნაუნედ ხგჯი ეჯახ/ეჯაშრს ეჯახ/ეჯაშრს „აზრდევინებთ თქვენ მასმათ მასმათ"
S30303	ხშრდუნაუნე ეჯა ეჯახ/ეჯაშრს ეჯახ/ეჯაშრს „აზრდევინებს ის მასმათ მასმათ"	ხშრდუნაუნეხ ეჯაშრ ეჯახ/ეჯაშრს ეჯახ/ეჯაშრს „აზრდევინებენ ისინი მასმათ მასმათ"

ობიექტური უღლება

S30103	მშრდუნაუნე ეჯა მი ეჯახ/ეჯაშრს „მაზრდევინებს ის მე მასმათ"	0i გუშრდუნაუნე ეჯა ნჯი ეჯახ/ეჯაშრს „გვაზრდევინებს ის ჩვენ მასმათ" 0e ნშრდუნაუნე ეჯა ნჯი ეჯახ/ეჯაშრს „გვაზრდევინებს ის ჩვენ მასმათ"
S30203	ჯშრდუნაუნე ეჯა ხი ეჯახ/ეჯაშრს „გაზრდევინებს ის შენ მასმათ"	ჯშრდუნაუნეხ ეჯა ხგჯი ეჯახ/ეჯაშრს „გაზრდევინებთ ის თქვენ მასმათ"
S30303	ხშრდუნაუნე ეჯა ეჯახ ეჯახ/ეჯაშრს „აზრდევინებს ის მას მასმათ"	ხშრდუნაუნე ეჯა ეჯაშრს ეჯახ/ეჯაშრს „აზრდევინებს ის მათ მასმათ"

6. სასუბიექტო მიმართების (ვერსიის) ორპირიანი ზმნის უღლება აწმყოში

მხოლოდ სუბიექტური წყობით

S103	ხუირდი მი ეჯახ/ეჯაშრს „ვიზრდი მე მასმათ"	Si ლირდიდ ნჯი ეჯახ/ეჯაშრს „ვიზრდით ჩვენ მასმათ" Se ხუირდიდ ნჯი ეჯახ/ეჯაშრს „ვიზრდით ჩვენ მასმათ"
S203	ხირდი სი ეჯახ/ეჯაშრს „იზრდი შენ მასმათ"	ხირდიდ ხგჯი ეჯახ/ეჯაშრს „აზრდევინებთ თქვენ მასმათ მასმათ"
S303	ირდი ეჯა ეჯახ/ეჯაშრს „იზრდის ის მასმათ"	ირდიხ ეჯაშრ ეჯახ/ეჯაშრს „აზრდევინებენ ისინი მასმათ მასმათ"

სუბიექტური და ობიექტური წყობით

S103	(ქა)ხუიცხუში მი ეჯახ/ეჯაჯრს „მოვიტაცებ მე მას/მათ"	Si (ქა)ლიცხუიდ ხჯა ეჯახ/ეჯაჯრს „მოვიტაცებთ ჩვენ მას/მათ" Se (ქა)ხუიცხუიდ ხჯა ეჯახ/ეჯაჯრს „მოვიტაცებთ ჩვენ მას/მათ"
S203	(ქა)ხიცხუში ხი ეჯახ/ეჯაჯრს „მოიტაცებ შენ მას/მათ"	(ქა)ხიცხუიდ სჯა ეჯახ/ეჯაჯრს „მოიტაცებთ თქვენ მას/მათ"
S303	(ქა)იცხუში ეჯა ეჯახ/ეჯაჯრს „მოიტაცებს ის მას/მათ"	(ქა)იცხუიხ ეჯაჯრ ეჯახ/ეჯაჯრს „მოიტაცებენ ისინი მას/მათ"

S301	(ქა)მიცხუში ეჯა მი „მომიტაცებს ის მე"	0i (ქა)გუიცხუში ეჯა ხჯა „მოგვიტაცებს ის ჩვენ" 0e (ქა)ნიცხუში ეჯა ხჯა „მოგვიტაცებს ის ჩვენ"
S302	(ქა)ჯიცხუში ეჯა სი „მოგიტაცებს ის შენ"	(ქა)ჯიცხუიხ ეჯა სჯა „მოგიტაცებთ ის თქვენ"
S303	(ქა)იცხუში ეჯა ეჯახ „მოიტაცებს ის მას "	(ქა)იცხუიხ ეჯაჯრ ეჯაჯრს „მოიტაცებენ ისინი მათ"

S301	(ქა)მიცხუიხ ეჯაჯრ მი „მომიტაცებენ ისინი მე"	0i (ქა)გუიცხუიხ ეჯაჯრ ხჯა „მოგვიტაცებენ ისინი ჩვენ" 0e (ქა)ნიცხუიხ ეჯაჯრ ხჯა „მოგვიტაცებენ ისინი ჩვენ"
S302	(ქა)ჯიცხუიხ ეჯაჯრ ხი „მოგიტაცებენ ისინი შენ"	(ქა)ჯიცხუიხ ეჯაჯრ სჯა „მოგიტაცებენ ისინი თქვენ"
S303	(ქა)იცხუიხ ეჯაჯრ ეჯას „მოიტაცებენ ისინი მას "	(ქა)იცხუიხ ეჯაჯრ ეჯაჯრს „მოიტაცებენ ისინი მათ"

პირისა და რიცხვის ნიშნები სერიებისა და მწკრივების მიხედვით

I სერია

აწმყოს ჯგუფი

	აწმყო	უწყვეტელი	აწმყოს კავშირებითი
	მხოლობითი რიცხვი		
1	ხუ-ა-მჯრ-ე „ვამზადებ"	ხუ-ა-მჯრ-ჰს „ვამზადებდი"	ხუ-ა-მჯრ-ა-დ-ე „ვამზადებდე"
2	ხ-ა-მჯრ-ე „ამზადებ"	ხ-ა-მჯრ-ჰს „ამზადებდი"	ხ-ა-მჯრ-ა-დ-ე „ამზადებდე"
3	ა-მჯრ-ე „ამზადებს"	ა-მჯრ-ა „ამზადებდა"	ა-მჯრ-ა-დ-ე-ს „ამზადებდეს"
	მრავლობითი რიცხვი		
1	Si ლ-ა-მჯრ-ე-დ „ვამზადებთ" Se ხუ-ა-მჯრ-ე-დ „ვამზადებთ"	Si ლ-ა-მჯრ-ა-დ „ვამზადებდით" Se ხუ-ა-მჯრ-ა-დ „ვამზადებდით"	Si ლ-ა-მჯრ-ა-დ-ე-დ „ვამზადებდეთ" Se ხუ-ა-მჯრ-ა-დ-ედ „ვამზადებდეთ"
2	ხ-ა-მჯრ-ე-დ „ამზადებთ"	ხ-ა-მჯრ-ა-დ „ამზადებდით"	ხ-ა-მჯრ-ა-დ-ე-დ „ამზადებდეთ"
3	ა-მჯრ-ე-ხ „ამზადებენ"	ა-მჯრ-ა-ხ „ამზადებდნენ"	ა-მჯრ-ა-დ-ე-ხ „ამზადებდნენ"

მყოფადის ჯგუფი

მყოფადი		პირობითი	
მყოფადუსრული	მყოფადსრული	პირობითუსრული	პირობითსრული

მხოლობითი რიცხვი

1	ხუ-ა-მპრ-უნ-ი „ვამზადებდე იქნება“	ქ'ო-ხუ-მპრ-ნ-ე „მოვამზადებ“	ხუ-ი-მპრ-უნ-რლ „ვამზადებდე იქნება“	ო-ხუ-მპრ-ნ-ას „მოვამზადებდი“
2	ხ-ა-მპრ-უნ-ი „ამზადებდე იქნება“	ქ'ა-ხ-მპრ-ნ-ე „მოამზადებ“	ხ-ი-მპრ-უნ-რლ „ამზადებდე იქნება“	ა-ხ-მპრ-ნ-ას „მოამზადებდი“
3	ა-მპრ-უნ-ი „ამზადებდეს იქნება“	ან-მპრ-ნ-ე „მოამზადებს“	ა-მპრ-უნ-რლ „ამზადებდეს იქნება“	ან-მპრ-ნ-ა „მოამზადებდა“

მრავლობითი რიცხვი

1	Si ლ-ა-მპრ-უნ-ი-დ „ვამზადებდეთ იქნება“ Se ხუ-ა-მპრ-უნ-ი-დ „ვამზადებდეთ იქნება“	Si ქ'ო-ლ-მპრ-ნ-ე-დ „მოვამზადებთ“ Se ქ'ო-ხუ-მპრ-ნ-ე-დ „მოვამზადებთ“	Si ლ-ი-მპრ-უნ-რლ-დ „ვამზადებდეთ იქნება“ Se ხუ-ი-მპრ-უნ-რლ-დ „ვამზადებდეთ იქნება“	Si ო-ლ-მპრ-ნ-ა-დ „მოვამზადებდით“ Se ო-ხუ-მპრ-ნ-ა-დ „მოვამზადებდით“
2	ხ-ა-მპრ-უნ-ი-დ „ამზადებდეთ იქნება“	ქ'ა-ხ-მპრ-ნ-ე-დ „მოამზადებთ“	ხ-ი-მპრ-უნ-რლ-დ „ამზადებდეთ იქნება“	ა-ხ-მპრ-ნ-ა-დ „მოამზადებდით“
3	ა-მპრ-უნ-ი-ხ „ამზადებდნენ იქნება“	ან-მპრ-ნ-ე-ხ „მოამზადებენ“	ა-მპრ-უნ-რლ-ხ „ამზადებდნენ იქნება“	ან-მპრ-ნ-ა-ხ „მოამზადებდნენ“

II სერია

წ უ ვ ე ტ ი ლ ი	II კ ა ვ შ ი რ ე ბ ი თ ი
მხოლობითი რიცხვი	
1 ო-ხუ-მპრ „მოვამზადე“	ო-ხუ-მპრ-ა „მოვამზადო“
2 ა-ხ-მპრ „მოამზადე“	ა-ხ-მპრ-ა „მოამზადო“
3 ან-მპრ-ე „მოამზადა“	ან-მპრ-ა-ს „მოამზადოს“

მრავლობითი რიცხვი

1	Si ო-ლ-მპრ-ე-დ „მოვამზადეთ“ Se ო-ხუ-მპრ-ე-დ „მოვამზადეთ“	Si ო-ლ-მპრ-ა-დ „მოვამზადოთ“ Se ო-ხუ-მპრ-ა-დ „მოვამზადოთ“
2	ა-ხ-მპრ-ე-დ „მოამზადეთ“	ა-ხ-მპრ-ა-დ „მოამზადოთ“
3	ან-მპრ-ე-ს „მოამზადეს“	ან-მპრ-ა-ს „მოამზადონ“

III სერია

	I თურმეობითი	II თურმეობითი	III კავშირებითი
	მხოლობითი რიცხვი		
1	მ-ი-მარ-ა „მიმზადებია“	მ-ი-მარ-ან „მემზადებინა“‖ა-მ-მარ-ან „მომემზადებინა“	ა-მ-მარ-ენ-ს „მომემზადებინოს“
2	ჯ-ი-მარ-ა „გიმზადებია“	ჯ-ი-მარ-ან „გემზადებინა“‖ა-ჯ-მარ-ან „მოგემზადებინა“	ა-ჯ-მარ-ენ-ს „მოგემზადებინოს“
3	ხ-ო-მარ-ა „უმზადებია“	ხ-ო-მარ-ან „ემზადებინა“‖ო-ხ-მარ-ან „მოემზადებინა“	ო-ხ-მარ-ენ-ს „მოემზადებინოს“

მრავლობითი რიცხვი

1	0i გუ-ი-მარ-ა „გვიმზადებია“ 0e ნ-ი-მარ-ა „გვიმზადებია“	0i გუ-ი-მარ-ან „გვემზადებინა“‖ა-გუ-მარ-ან „მოგვემზადებინა“ 0e ნ-ი-მარ-ან „გვემზადებინა“‖ა-ნ-მარ-ან „მოგვემზადებინა“	0i ა-გუ-მარ-ენ-ს „მოგვემზადებინოს“ 0e ა-ნ-მარ-ენ-ს „მოგვემზადებინოს“
2	ჯ-ი-მარ-ა-ხ „გიმზადებიათ“	ჯ-ი-მარ-ან-ხ „გემზადებინათ“‖ა-ჯ-მარ-ან-ხ „მოგემზადებინათ“	ა-ჯ-მარ-ენ-ხ „მოგემზადებინოთ“
3	ხ-ო-მარ-ა-ხ „უმზადებიათ“	ხ-ო-მარ-ან-ხ „ემზადებინათ“‖ო-ხ-მარ-ან-ხ „მოემზადებინათ“	ო-ხ-მარ-ენ-ხ „მოემზადებინოთ“

IV სერია

	III თურმეობითი	IV თურმეობითი
1	ხუ-ა-მარ-ხ-ა „ვუმზადებდი თურმე“	ლგ-მ-მარ-ინ-ელ-ხ-ეი „ვამზადებდი თურმე‖ნამზადებარ“
2	ხ-ა-მარ-ხ-ა „უმზადებდი თურმე“	ლგ-მ-მარ-ინ-ელ-ხი „ამზადებდი თურმე‖ნამზადებხარ“
3	ხ-ა-მარ-ხ-ა „ემზადებდა თურმე“	ლგ-მ-მარ-ინ-ელ-ი „ამზადებდა თურმე‖ნამზადებ არს“

თ ა ვ ი III

S1 პირის ნიშნის საკითხისათვის სვანურში თანხმოვნით დაწყებულ ფუძეებთან

„ქართველური ზმნის მექანიზმი საერთოდ რთულია, მაგრამ სვანურისა — განსაკუთრებით", — წერდა პროფ. ვ. თოფურია. ამ სირთულის ერთ-ერთი საფუძველი ენაში ინკლუზივ-ექსკლუზივის, თურმეობითი I და II, მყოფადი უსრულისა და ა. შ. არსებობაა, რაც ბადებს უამრავ საკითხს „მათი გენეზისისა და პირველადობის შესახებ" (თოფურია 2002, 175). მიუხედავად ენაში არსებული სირთულეებისა, ქართველ თუ უცხოელ ენათმეცნიერთა მიერ გარკვეულწილად შესწავლილი და გაანალიზებულია სვანური ზმნის არა ერთი კარდინალური საკითხი.

სვანური ზმნა, ისევე, როგორც ქართული, პოლიპერსონალურია. „მასში ასახვას პოულობს როგორც სუბიექტის პირი (ქვემდებარე), ისე პირდაპირი და ირიბი (მიცემითის) ობიექტის პირი (დამატება)" (თოფურია 2002, 175).

სუბიექტური პირის ექსპონენტები სვანურში გარჩეულია ფუძის მიხედვით. ხმოვნით დაწყებული ფუძეების წინ პირველი პირის ნიშნად გვხვდება პრეფიქსი /ხუ-/, ხოლო თანხმოვნით დაწყებული ფუძეების წინ — /-უ-/ ჩვეულებრივ, ინფიქსის სახით, და მოქცეულია ფუძის თავკიდურ თანხმოვანსა და მომდევნო ხმოვანს შორის (თოფურია 1967, 1, 4). გარკვეულია ისიც, რომ ხმოვნით დაწყებულ ფუძესთან პირის ნიშანი უფრო სრულადაა წარმოდგენილი, ვიდრე თანხმოვნით დაწყებულთან. ენათმეცნიერებაში გამოთქმული ზოგიერთი მოსაზრების თანახმად კი, ისტორიულად ეს ნიშნები ერთი წარმოშობისა უნდა ყოფილიყო.

სუბიექტური პირის მორფემათა ალომორფების ანალიზი თანამედროვე სვანური ენის დიალექტებში საკმაო სირთულესთან არის დაკავშირებული, ამ სირთულის ერთ-ერთ მიზეზს ზმნისწინები წარმოადგენენ, რადგანაც ისინი არსებითად ცვლიან პირის მორფემათა ალომორფების განაწილების სურათს. აქედან გამომდინარე, პროფ. ალ. ონიანი **S1** და **S2** მორფემათა ანალიზის ორ ეტაპს გამოყოფს: 1. სუბიექტურ პირთა მორფემები უზმნისწინო ფორმებში, 2. სუბიექტურ პირთა მორფემები ზმნისწინიან ფორმებში (ონიანი 1978, 75).

ყურადღება გავამახვილეთ პირველი სუბიექტური პირის /-უ-/ პრეფიქსზე, რომელიც, როგორც უკვე ითქვა, გვხვდება თანხმოვნით დაწყებულ ფუძეებთან ინფიქსის სახით. ჩვენ შეძლებისდაგვარად აღვნუსხეთ და პარადიგმების სახით წარმოვადგინეთ თანამედროვე სვანური ენის დიალექტების (ბალსზემოურის, ბალსქვემოურის, ლაშხურის, ლენტეხურისა და ჩოლურულის) თანხმოვნით დაწყებული ყველა ზმნური ფუძე აწმყოში (I, II, III პირის ჩვენებით მხოლობითში) და ფაქტობრივ მასალაზე დამყარებით შევისწავლეთ /-უ-/-ს განაწილების დღევანდელი მდგომარეობა მთელი სვანურის მასშტაბით, რამაც არაერთგვაროვანი სურათი მოგვცა. სვანური ტრადიციული დიალექტების (ბალსზემოურის, ბალსქვემოურის, ლაშხურისა და ლენტეხურის) მონაცემები მეტნაკლებად ცნობილი იყო, რასაც ვერ ვიტყვით გარდამავალი დიალექტის — ჩოლურულის — შესახებ, ამიტომაც შევეცადეთ სრულად წარმოგვედგინა შესაბამისი ჩოლურული მასალაც. სულ მოვახდინეთ 355 ზმნის ანალიზი[1].

---

[1] მუშაობის პერიოდში დახმარება გაგვიწიეს და სათანადო დიალექტური მასალა მოგვაწოდეს არნ. ჩიქობავას ენათმეცნიერების ინსტიტუტის მეცნიერთანამშრომლებმა: ე. **გაზდელიანმა**, რ. **ჭკადუამ**, რ. **იოსელიანმა**, ლ. **გიგლემიანმა** და ნ. **შავრეშიანმა**, აგრეთვე ლაშხური დიალექტის წარმომადგენლებმა: ნ. **ონიანმა**, ზ. **ონიანმა**, ე. **ონიანმა**, დ. **ონიანმა** და ლენტეხელმა ე. **ქურასბედიანმა**, რისთვისაც მათ უღრმეს მადლობას მოვახსენებთ.

თანხმოვნით დაწყებული ზმნური ფუძეები სვანური ენის დიალექტების მიხედვით

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 ბანდ̌ელი „დავბორიალობ ოთახიდან ოთახში და ვეძებ რაღაცას“	ბანდ̌ელი	ბანდ̌ელი	ბანდ̌ელი	ბანდ̌ელი
2 ბანდ̌ელი	ბანდ̌ელი	ბანდ̌ელი	ბანდ̌ელი	ბანდ̌ელი
3 ბანდ̌ელი	ბანდ̌ელი	ბანდ̌ელი	ბანდ̌ელი	ბანდ̌ელი
1				ბანჭღ̌ელი „ეფეთფუთებ“
2				ბანჭღ̌ელი
3				ბანჭღ̌ელი
1 ბეჭკუნი‖ბრჭკუნი „ვსკდები“	ბეჭკუნი‖ბრჭკუნი‖ჭბეჭკუნი	ბეჭკუნი	ბრჭკენი‖ბეჭკვენი	ბეჭკუნი
2 ბეჭკუნი	ბეჭკუნი	ბეჭკუნი	ბეჭკუნი	ბეჭკუნი
3 ბეჭკუნი	ბეჭკუნი	ბეჭკუნი	ბეჭკუნი	ბეჭკუნი
1 ბეკუნი „ვიხლიჩები“	ბეკუნი‖ჭბეკუნი	ბეკუნი	ბეკენი‖ბეკუნენი	ბეკუნი
2 ბეკუნი	ბეკუნი	ბეკუნი	ბეკუნი‖ბეკუნენი	ბეკუნი
3 ბეკუნი	ბეკუნი	ბეკუნი	ბეკუნი‖ბეკუნენი	ბეკუნი
1	ბიკუ „ვდგაკარ გაფარჩხული“			
2	ბიკუ			
3	ბიკუ			
1 ბოლნი „კბევ. ვგლიჯები“	ბ̌ე̌ელნი			
2 ბელნი	ბელნი			
3 ბელნი	ბელნი			
1	ბრიგ̌ე̌ „ვდგაკარ ყარად“	ბრიგ		
2	ბრიგ	ბრიგ		
3	ბრიგ	ბრიგ		
1	ბრიკ‖ბურიკ „ვდგაკარ გაშლილი ფეხებით“	ბრიკ	ბრიკ	
2	ბრიკ	ბრიკ	ბრიკ	
3	ბრიკ	ბრიკ	ბრიკ	
1		ბუზღუნე „ვბუზღუნებ“		ბუზღუნე
2		ბუზღუნე		ბუზღუნე
3		ბუზღუნე		ბუზღუნე
1 ბულე „ვხევ. ვგლეჯ“	ბილე‖ბუილე	ბგლე	ბგლე	ბგლე
2 ბგლე	ბილე	ბგლე	ბგლე	ბგლე
3 ბგლე	ბილე	ბგლე	ბგლე	ბგლე
1 ბულკუი „ვეძებ თავგამოდებით“			ბგრკუე	ბგნკუი‖ბგნკუე
2 ბგლკუი			ბგრკუე	ბგნკუი‖ბგნკუე
3 ბგლკუი			ბგრკუე	ბგნკუი‖ბგნკუე
1 ბუნდ̌ელი „დავბორიალობ ოთახიდან ოთახში და ვეძებ რაღაცას“	ბუნდ̌ე̌ელი		ბუნდ̌ელი	
2 ბუნდ̌ელი	ბუნდ̌ე̌ელი		ბუნდ̌ელი	
3 ბუნდ̌ელი	ბუნდ̌ე̌ელი		ბუნდ̌ელი	
1 ბურზეკე „ვბუზღუნებ“	ბურზეკი‖ბგრზეკი	ბზგრკე	ბზგრკე	ბზგრკე
2 ბგრზეკე	ბგრზეკი	ბზგრკე	ბზგრკე	ბზგრკე
3 ბგრზეკე	ბგრზეკი	ბზგრკე	ბზგრკე	ბზგრკე
1 ბურუნი „ვბღოყინებ“			ბურულჳნე	
2 ბურუნი			ბურულჳნე	
3 ბურუნი			ბურულჳნე	
1 ბურგუნი „ვბრაგუნობ“	ბურგუნი	ბრაგუნე	ბურგნი‖ბრაგუნე	ბგრგნი
2 ბგრგნი	ბურგუნი	ბრაგუნე	ბგრგნი‖ბრაგუნე	ბგრგნი
3 ბგრგნი	ბურგუნი	ბრაგუნე	ბგრგნი‖ბრაგუნე	ბგრგნი
1 ბურზუნი „უაზროდ ვლაპარაკობ“	ბურზუნი „ვბუზღუნებ“		ბურზუნი	ბურზუნი
2 ბგრზნი	ბურზუნი		ბურზუნი	ბურზუნი
3 ბგრზნი	ბურზუნი		ბურზუნი	ბურზუნი
1 ბურთჭუნი „ვბათქუნობ, ვბრაგუნობ“	ბურთჭუნი‖ბგრთჭნი	ბართჭუნე	ბგრთჭნი‖ბეგრთჭნი	ბგრთჭნი
2 ბგრთჭნი	ბურთჭუნი‖ბგრთჭნი	ბართჭუნე	ბგრთჭნი	ბგრთჭნი
3 ბგრთჭნი	ბურთჭუნი‖ბგრთჭნი	ბართჭუნე	ბგრთჭნი	ბგრთჭნი
1 ბურტყუნი „ბურტყუნებ“	ბურტყუნი‖ბურუნი	ბურტყუნი	ბურტყუნე	ბურტყუნი
2 ბურტყუნი	ბურტყუნი‖ბურუნი	ბურტყუნი	ბურტყუნე	ბურტყუნი
3 ბურტყუნი	ბურტყუნი‖ბურუნი	ბურტყუნე	ბურტყუნე	ბურტყუნი
1 ბურულჳნი „როყიოდ ვლაპარაკობ“	ბგრყნი‖ბურუნი	ბგრულჳნე	ბგრულჳნე	ბგრულჳნა
2 ბგრულჳნი	ბგრყნი	ბგრულჳნე	ბგრულჳნე	ბგრულჳნა
3 ბგრულჳნი	ბგრყნი	ბგრულჳნე	ბგრულჳნე	ბგრულჳნა
1 ბურუნი „ვბურტყუნებ‖ვაბოყინებ“	ბგრყნი	ბურულჳნე	ბურულჳნე	
2 ბგრყნი	ბგრყნი	ბურულჳნე	ბურულჳნე	
3 ბგრყნი	ბგრყნი	ბურულჳნე	ბურულჳნე	

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლხტ.	ჩოლ.
1		ბუუბუუე „ებუუბუეებ“	ბუუბუუი	ბუუბუუი
2		ბუუბუუი	ბუუბუუი	ბუუბუუი
3		ბუუბუუი	ბუუბუუი	ბუუბუუი
1 ბედ||ბედი „ეღრი, ვასხა“	ბედ||ბედ||ბიდი	ბგდი	ბედ||ბიდი	ბგდი
2 ბიდი	ბიდი	ბგდი	ბიდი	ბგდი
3 ბიდი	ბიდი	ბგდი	ბიდი	ბგდი
1 ბეთქ||ბეთქი „კაფეთკებ“	ბეთოქ||ბიოთქი		ბეთოქი	ბგოქი
2 ბეთქი	ბითქი		ბითქი	ბგოქი
3 ბეთქი	ბითქი		ბითქი	ბგოქი
1 ბეჭკი||ბეჭაჯი „ეხეთქ“	ბიჭაჯი	ბუჭაჯი	ბეჭაჯი	ბეჭაჯი
2 ბეჭაჯი||ბიჭაჯი	ბიჭაჯი	ბუჭაჯი	ბიჭაჯი	ბეჭაჯი
3 ბეჭაჯი||ბიჭაჯი	ბიჭაჯი	ბუჭაჯი	ბიჭაჯი	ბეჭაჯი
1 ბეპე||ბეპეე||ბიპეე „ეაპაბ, ვხლეჩ, ეხეთქ“	ბიპეი	ბეპეი	ბეპეი||ბეჭიპეი	ბეპეი
2 ბეპეი||ბიპეი	ბიპეი	ბეპეი	ბიპეი	ბეპეი
3 ბეპეი||ბიპეი	ბიპეი	ბეპეი	ბიპეი	ბეპეი
1 ბერლეი „ოფლი გამდის“	ბერლეი	ბერლეი		
2 ბერლეი	ბერლეი	ბერლეი		
3 ბერლეი	ბერლეი	ბერლეი		
1 ბეთქნი „ვფეთქები“	ბეთქ'ნ'ნი||ბეთქნი	ბეთქნი	ბეთქენი	ბეთქნი
2 ბეთქნი	ბეთქნი	ბეთქნი	ბეთქენი	ბეთქნი
3 ბეთქნი	ბეთქნი	ბეთქნი	ბეთქენი	ბეთქნი
1 ბეკუანი „ვიხლიჩები“	ბეკ'უ'ნ'ნი		ბეკუენი	
2 ბეკუნი	ბეკუნი		ბეკუენი	
3 ბეკუნი	ბეკუნი		ბეკუენი	
1	ბღილე||ბეღილე „ვაღებ კარს ფართოდ“			
2	ბღილე			
3	ბღილე			
1 ბღლი „ებღავი“	ბ'ე'ღლი||ბღლი	ბღელი||ბღლი	ბღელი	
2 ბღელი||ბღლი	ბღლი	ბღელი||ბღლი	ბღელი	
3 ბღელი||ბღლი	ბღლი	ბღელი||ბღლი	ბღელი	
1 ბღული||ბღლი „ებღავი“	ბღული||ბღლი	ბღული||ბღლი	ბღული	ბღლი||ბღული
2 ბღული||ბღლი	ბღული||ბღლი	ბღული||ბღლი	ბღული	ბღლი||ბღული
3 ბღული||ბღლი	ბღული||ბღლი	ბღული||ბღლი	ბღული	ბღლი||ბღული
1 ბგრტყლაჭი „ებერტყუნებ“	ბგრტყნი	ბგრტყლაჭი	ბგრტყლაჭი	ბგრტყლაჭ/ა
2 ბგრტყლაჭი	ბგრტყნი	ბგრტყლაჭი	ბგრტყლაჭი	ბგრტყლაჭ/ა
3 ბგრტყლაჭი	ბგრტყნი	ბგრტყლაჭი	ბგრტყლაჭი	ბგრტყლაჭ/ა
1			ბგრლე „ჯლეკ, ვპობ“	ბგრლე
2			ბგრლე	ბგრლე
3			ბგრლე	ბგრლე
1 ბგნრღი „ვეხებ, ვაფათურებ ხელებს“				
2 ბგნრღი				
3 ბგნრღი				
1			გლაგი „ებურტყუნებ“	გლაგი
2			გლაგი	გლაგი
3			გლაგი	გლაგი
1	გლიტ||შგლიტ „ვდგავარ გამოშტერებული“			
2	გლიტ			
3	გლიტ			
1 გრბნი „ვისვრები“		გებნი	გუებენი	გებნი
2 გებნი		გებნი	გებენი	გებნი
3 გებნი		გებნი	გებენი	გებნი
1 გელნი „ვიხვევი, ვიფხრიწები“	გელ'ნ'ნი||შგელნი	გელნი	გუელენი	გელნი
2 გელნი	გელნი	გელნი	გელენი	გელნი
3 გელნი	გელნი	გელნი	გელენი	გელნი
1 გურჩნი „ვკრუნჩნებ, ვკრავინავ, ვბარხარებ, ვტირივარ“	გურჩნი	გკრხნი||გკრჭნი	გურხჩნი||გკრხნი	გკრხნი
2 გკრხნი	გკრხნი	გკრხნი||გკრჭნი	გკრხნი	გკრხნი
3 გკრხნი	გკრხნი	გკრხნი||გკრჭნი	გკრხნი	გკრხნი
1 გულე||გული „ვხევ, ვფხრეწ“	გუილე||შგილე	გკლე	გუილე	გკლე
2 გკლე	გილე	გკლე	გილე	გკლე
3 გკლე	გილე	გკლე	გილე	გკლე
1 გული „ვცმევი, ვკვირი“	გული	გკლი||გშკლი	გული	გშკლი||გკლი
2 გული	გული	გკლი||გშკლი	გული	გშკლი||გკლი
3 გული	გული	გკლი||გშკლი	გული	გშკლი||გკლი

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 გჳაგზე „გაძულძებით სტაბელობ" 2 გაგზე 3 გაგზე	გაგზე გაგზე	გაგზე გაგზე გაგზე		გაგზე გაგზე გაგზე
1 გჳარგლი‖გჳრგჳლი „ლაპარაკობ" 2 გარგლი‖გარგჳლი 3 გჳრგლი‖გჳრგჳლი		გარგლი გარგლი გარგლი		გარგლი გარგლი გარგლი
1 გჳეგნი „ძლებ" 2 გჳეგნი 3 გეგნი	გჳეგნი გეგნი გეგნი	გეგნი გეგნი გეგნი	გჳეგენი გეგენი გეგენი	გეგნი გეგნი გეგნი
1 2 3	გჳოგე „ვაძაგრებ" გოგე გოგე	გგე გგე გგე	გჳოგე გოგე გოგე‖ოგგე	
1 დახდღჳლი „დღედღუნებ" 2 დახდღჳლი 3 დახდღჳლი			დახდღჳლი დახდღჳლი დახდღჳლი	დახდღჳლი დახდღჳლი დახდღჳლი
1 დურდღჳნი „დღედღუნებ" 2 დურდღჳნი 3 დურდღჳნი	ჳდურდღჳნი‖დურდღჳნი დურდღჳნი დურდღჳნი	დურდღჳნი დურდღჳნი დურდღჳნი	დჳურდღჳნი დურდღნი დურდღნი	დჳდღჳნე‖დჳდღჳნე დჳდღჳნე‖დჳდღჳნე დჳდღჳნე‖დჳდღჳნე
1 დურჳდღლჳნი „ვდუდღუნებ" 2 დურდღლჳნი 3 დურდღლჳნი			დურდღლჳნი „დაბალ ხმით მოპაზრებლად ვიღვი, ვრატრატებ" დურდღლჳნე დურდღლჳნე	დურდღლჳნი დურდღლჳნე დურდღლჳნე
1 დჳნდღჳნე „ვდუდღუნებ" 2 დჳნდღჳნე 3 დჳნდღჳნე	დჳნდღჳნე დჳნდღჳნე დჳნდღჳნე	დჳდღუნე დჳდღუნე დჳდღუნე	დჳნდღლე დჳნდღლე დჳნდღლე	
1 დჳეგნი „კერები" 2 დეგნი 3 დეგნი	დჳეგნი დეგნი დეგნი	დეგნი დეგნი დეგნი	დჳეგენი დეგენი დეგენი	დეგნი დეგნი დეგნი
1 დჳესგი „ვდებ" 2 დესგი „დებ" 3 დესგი „დებს"				
1 დჳოგე‖დჳგე „ვაკრობ" 2 დიგე 3 დიგე	დჳოგე დიგე დიგე	დგგე დგგე დგგე	დჳოგე დოგე დოგე	დგგე დგგე დგგე
1 2 3	დჳოძე „ვკრთალავ, ვაფრებ" დჳოძე დჳოძე			
1 2 3		დღორინე „გაძაყრებლად ესაუბრობ" დღორინე დღორინე	დღჳრიალე დღჳრიალე დღჳრიალე	დღორინე დღორინე დღორინე
1 დღჳრე‖დღჳრე „ვხევ, ვკლეკ" 2 დღჳრე‖დღჳრე 3 დღჳრე‖დღჳრე		დღჳრე დღჳრე დღჳრე	დღჳორე დღჳრე დღჳრე	დღჳრე დღჳრე დღჳრე
1 დღჳებნი „ყლაპები" 2 დღებნი 3 დღებნი	დღჳებნი დღებნი დღებნი	დღებნი დღებნი დღებნი	დღჳებენი დღებენი დღებენი	დღებნი დღებნი დღებნი
1 დღჳიბე „ყალაობ" 2 დღიბე 3 დღიბე	დღჳიბე დღიბე დღიბე	დღჳბე დღჳბე დღჳბე	დღჳიბე დღიბე დღიბე	დღჳბე დღჳბე დღჳბე
1 2 3	ზანჳჯე‖ჳზანჳჯე „ვკუნტრუშებ" ზანჳჯე ზანჳჯე			
1 ზჳელი „ვბღავი, ვხუხუნებ, ვხმეი" 2 ზჳელი 3 ზჳელი	ზჳელი ზჳელი ზჳელი	ზჳელი ზჳელი ზჳელი	ზჳელი‖ზჳელი ზჳელი‖ზჳელი ზჳელი‖ზჳელი	ზჳელი ზჳელი ზჳელი
1 ზჳნტე „ნერვებისშოშლილად, შეუჩერებლივ ვტირივარ" 2 ზჳნტე 3 ზჳნტე	ზჳნტე ზჳნტე ზჳნტე			
1 ზჳანჳრე „გაძულძებით ვხუხუნებ, ვილანძღები, ვიწუწუნები" 2 ზანჳრე 3 ზანჳრე	ზჳნგე ზჳნგე ზჳნგე	ზნჳგე ზნჳგე ზნჳგე	ზჳნეგე‖ზნეგე ზჳნეგე‖ზნეგე ზჳნეგე‖ზნეგე	ზანჳრე‖ზნეგე ზანჳრე‖ზნეგე ზანჳრე‖ზნეგე
1 ზჳეპარე „ვჩურჩულებ, ვბუზღუნებ" 2 ზეპარე 3 ზეპარე	ზჳეპარე ზეპარე ზეპარე	ზეპარე ზეპარე ზეპარე		ზეპარე ზეპარე ზეპარე

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	ზჳლი „ხერეგბისძოძმლულად, შეუხერებლივ ვტირავარ“	ზჳლი	ზჳლი	ზჳლი
2	ზჳლი	ზჳლი	ზჳლი	ზჳლი
3	ზჳლი	ზჳლი	ზჳლი	ზჳლი
1			ზჳნთხე „ხედმეტად, მომაბეზრებლად ესაუბრობ, ვლაქლაქებ“	ზჳნთხე
2			ზჳნთხე	ზჳნთხე
3			ზჳნთხე	ზჳნთხე
1		ზჳრზჳნე „ვბეზღუნებ“	ზჳრზჳნი	ზჳრზჳნი
2		ზჳრზჳნი	ზჳრზჳნი	ზჳრზჳნი
3		ზჳრზჳნე	ზჳრზჳნი	ზჳრზჳნი
1 თურთლაჳი „ენის ძოკიდებით ვლაპარაკობ, ვთლიფინებ“	თჳრთნი‖თურთნი	თჳრთნი‖თჳრთლაჳი	თურთლაჳი‖თჳრთლაჳი	თჳრთლაჳიძა
2 თჳრთლაჳი	თჳრთნი	თჳრთნი‖თჳრთლაჳი	თჳრთლაჳი	თჳრთლაჳიძა
3 თჳრთლაჳი	თჳრთნი	თჳრთნი‖თჳრთლაჳი	თჳრთლაჳი	თჳრთლაჳიძა
1 თურტნი „ფრუტუნებ“	თჳრტნი‖თურტნი	თჳრტნი	თჳჳრტნი	
2 თჳრტნი	თჳრტნი	თჳრტნი	თჳრტნი	
3 თჳრტნი	თჳრტნი	თჳრტნი	თჳრტნი	
1	თურუნი‖თჳრუნი „ჭითხითობ“	თჳრუნი	თურუჳნი	თჳრუნი
2	თჳრუნი	თჳრუნი	თჳრუნი	თჳრუნი
3	თჳრუნი	თჳრუნი	თჳრუნი	თჳრუნი
1 თჳგი „დარეობილი ვარ“	თუჳგ		თიგ	
2 თჳგი	თიგ		თიგ	
3 თჳგი	თიგ		თიგ	
1 თუერ „ვცხრობ“	თუჳრ	თერ	თუჳრ	თერ
2 თერ	თერ	თერ	თერ	თერ
3 თერ	თერ	თერ	თერ	თერ
1 თჳერა „ჭიანვარ“	თუჳრა	თერა‖თერჳანჳი	თუჳრა‖თერე	თერა
2 თერა	თერა	თერა	თერა‖თერე	თერა
3 თერა	თერა	თერა	თერა‖თერე	თერა
1 თჳეფნი „ვიკარგები“	თუჳეფნი	თჳეფნი	თუჳეფენი	თუჳეფნი
2 თჳეფნი	თუჳეფნი	თუჳეფნი	თუჳეფენი	თუჳეფნი
3 თუჳეფნი	თუჳეფნი	თუჳეფნი	თუჳეფენი	თუჳეფნი
1 თჳოფა‖თუფა „ყარგავ“	თუჳოფე	თუფე	თუჳოფე	თუფე
2 თჳოფე‖თუფე	თუჳოფე	თუფე	თუჳოფე	თუფე
3 თუჳოფე‖თუფე	თუჳოფე	თუფე	თუჳოფე	თუფე
1 თქუმე‖თქუმე „ცეცხლს ვაკრობ“	თქუჳიმე	თქუმე	თქუჳიმე	თქუმე
2 თქუმე‖თქუმე	თქუჳიმე	თქუმე	თქუჳიმე	თქუმე
3 თქუმე‖თქუმე	თქუჳიმე	თქუმე	თქუჳიმე	თქუმე
1	თხ̌უ̌ია‖ჳთხიპ „ვკდივარ“	თხიპ	თხიპ	
2	თხიპ	თხიპ	თხიპ	
3	თხიპ	თხიპ	თხიპ	
1 თხურპჳნი „ქსრეტუნებ“	თხურპ̌უ̌ნი‖თუხურპნი	თხურპნი	თხუურპნი‖თხურპნი	თხუჳრპე
2 თხურპნი	თხურპნი	თხურპნი	თხურპნი	თხუჳრპე
3 თხურპნი	თხურპნი	თხურპნი	თხურპნი	თხუჳრპე
1 თხურე‖თხურე „ვხეთქ“	თხ̌უ̌ირე‖თხურე‖თუხირე	თხურე	თხუჳირე‖თხირე	თხურე
2 თხირე‖თხურე	თხირე	თხურე	თხირე	თხურე
3 თხირე‖თხურე	თხირე	თხურე	თხირე	თხურე
1 თხუპე „ოფლს ვღერი“	თხ̌უ̌ობე‖თხუპე‖თუხიპე	თხუპე	თუჳხიპე	
2 თხიპე	თხიპე	თხუპე	თხიპე	
3 თხიპე	თხიპე	თხუპე	თხიპე	
1 თხუშე‖თხუშე „ვახლლავ“	თხ̌უ̌ირე‖თხუშე‖თუხიშე	თხუშე	თხუჳიშე	თხუშე
2 თხიშე‖თხუშე	თხიშე	თხუშე	თხიშე	თხუშე
3 თხიშე‖თხუშე	თხიშე	თხუშე	თხიშე	თხუშე
1 თხუელი „ვხვრინავ“				
2 თხუელი				
3 თხუელი				
1 თხუერხი „ვსკლები“	უთხერხი‖თხ̌უ̌ერხი	თხერხი	თუხერჳნი‖თხუერჳნი	თხერხი
2 თხერხი	თხერხი	თხერხი	თხერჳნი	თხერხი
3 თხერხი	თხერხი	თხერხი	თხერჳნი	თხერხი
1 თხუიკ „ვათხეპებ“	თხ̌უ̌ოკ‖თუხიკ		თხუიკ	
2 თხიკ	თხიკ		თხიკ	
3 თხიკ	თხიკ		თხიკ	
1 თხუიკე „ვათხეპებ“	თუჳიკე‖თხუიკე		თხუიკე	თხუკე
2 თხიკე	თხიკე		თხიკე	თხუკე
3 თხიკე	თხიკე		თხიკე	თხუკე
1		კაჟ̌ა̌ნე „ქათამივით ხმამაღლა ვჩხუბობ, ვკრიახობ“	კაკანი‖კაკანე	კაკჳანე‖კაკნე
2		კაჟ̌ა̌ნე	კაკანი‖კაკანე	კაკჳანე‖კაკნე
3		კაჟ̌ა̌ნე	კაკანი‖კაკანე	კაკჳანე‖კაკნე

გზ.	ბქ.	ლ"მხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	ქასბე „ვტლიკინებ"			ჯარსბე
2	ქასბე			ჯარსბე
3	ქასბე			ჯარსბე
1 ქ̇ეშე „გაუჩერებლად ხმამაღლა ლაპარაკობს"	ქ̇ეშე „ვკნავი"			
2 ქ̇ეშე	ქ̇ეშე			
3 ქ̇ეშე	ქ̇ეშე			
1		ქ̇აჩხე „ვკოკლობ"	ქ̇აჩხე	ქ̇აჩხე
2		ქ̇აჩხე	ქ̇აჩხე	ქ̇აჩხე
3		ქ̇აჩხე	ქ̇აჩხე	ქ̇აჩხე
1 ქ̇ოთი „თავაწეული, გაკიჟული ედგავარ"			ქ̇ეთი	ქ̇ეთი
2 ქ̇ეთი			ქ̇ეთი	ქ̇ეთი
3 ქ̇ეთი			ქ̇ეთი	ქ̇ეთი
1		ქ̇როხე „ვკრუხდები"	ქ̇როხე	ქ̇როხე
2		ქ̇როხე	ქ̇როხე	ქ̇როხე
3		ქ̇როხე	ქ̇როხე	ქ̇როხე
1				ქ̇უნტრუშე „ვუნტრუშობ"
2				ქ̇უნტრუშე
3				ქ̇უნტრუშე
1 ქ̇ურქ̇ენი „ვკისკისებ"	ქ̇ურქ̇ნი|ქ̇გრქ̇ნი	ქ̇გრქ̇ნი	ქ̇გრქ̇ნი	ქ̇გრქ̇ნი
2 ქ̇გრქ̇ენი	ქ̇გრქ̇ნი	ქ̇გრქ̇ნი	ქ̇გრქ̇ნი	ქ̇გრქ̇ნი
3 ქ̇გრქ̇ენი	ქ̇გრქ̇ნი	ქ̇გრქ̇ნი	ქ̇გრქ̇ნი	ქ̇გრქ̇ნი
1 ქ̇ურქ̇ენი „ვკრესუნებ"	ქ̇ურქ̇ენი	ქ̇ურქ̇ენი	ქ̇ურქ̇ენი	
2 ქ̇ურქ̇ენი	ქ̇ურქ̇ენი	ქ̇ურქ̇ენი	ქ̇ურქ̇ენი	
3 ქ̇ურქ̇ენი	ქ̇ურქ̇ენი	ქ̇ურქ̇ენი	ქ̇ურქ̇ენი	
1 ქ̇უშე|ქ̇უშე „ვტენ"	ქ̇ენშე|ქ̇უშე	ქ̇უშე	ქ̇ენშე|ქ̇უშე	ქ̇უშე
2 ქ̇უშე|ქ̇უშე	ქ̇ენშე	ქ̇უშე	ქ̇ენშე	ქ̇უშე
3 ქ̇უშე|ქ̇უშე	ქ̇ენშე	ქ̇უშე	ქ̇ენშე	ქ̇უშე
1 ქ̇უშე|ქ̇უშე „ვაერცელებ, ვამცლავნებ"	ქ̇ენშე			
2 ქ̇უშე|ქ̇უშე	ქ̇ენშე			
3 ქ̇უშე|ქ̇უშე	ქ̇ენშე			
1 ქ̇უარ „ვაგდივარ"	ქ̇უარ			
2 ქ̇უარ	ქ̇უარ			
3 ქ̇უარ	ქ̇უარ			
1 ქ̇უარქ̇ეც „ვკაკანებ"	შ̇ქ̇არქ̇ეც|ქ̇არქ̇ეც	ქ̇არქ̇ეც	ქ̇არქ̇ეც	ქ̇არქ̇ეც
2 ქ̇არქ̇ეც	ქ̇არქ̇ეც	ქ̇არქ̇ეც	ქ̇არქ̇ეც	ქ̇არქ̇ეც
3 ქ̇არქ̇ეც	ქ̇არქ̇ეც	ქ̇არქ̇ეც	ქ̇არქ̇ეც	ქ̇არქ̇ეც
1 ქ̇უშე „ვბოლავ"	ქ̇უშე			ქ̇უშე
2 ქ̇უშე	ქ̇უშე			ქ̇უშე
3 ქ̇უშე	ქ̇უშე			ქ̇უშე
1 ქ̇უედნი „ვწყდები"	შ̇ქ̇ედნ|ქ̇უედნი	ქ̇ედნი	ქ̇უედნი	
2 ქ̇ედნი	ქ̇ედნი	ქ̇ედნი	ქ̇ედნი	
3 ქ̇ედნი	ქ̇ედნი	ქ̇ედნი	ქ̇ედნი	
1 ქ̇უეფხნი „ვხტები"	ქ̇უეფხნი	ქ̇უეფხნი	ქ̇უეფხნი	ქ̇უეფხნი
2 ქ̇უეფხნი	ქ̇უეფხნი	ქ̇უეფხნი	ქ̇უეფხნი	ქ̇უეფხნი
3 ქ̇უეფხნი	ქ̇უეფხნი	ქ̇უეფხნი	ქ̇უეფხნი	ქ̇უეფხნი
1 ქ̇უეშნი „ვტყდები"	ქ̇უეშნი	ქ̇უეშნი	ქ̇უეშნი	ქ̇უეშნი
2 ქ̇უეშნი	ქ̇უეშნი	ქ̇უეშნი	ქ̇უეშნი	ქ̇უეშნი
3 ქ̇უეშნი	ქ̇უეშნი	ქ̇უეშნი	ქ̇უეშნი	ქ̇უეშნი
1 ქ̇უეც „ვკენესი"	ქ̇უეც	ქ̇უეც	ქ̇უეც	ქ̇უეც
2 ქ̇უეც	ქ̇უეც	ქ̇უეც	ქ̇უეც	ქ̇უეც
3 ქ̇უეც	ქ̇უეც	ქ̇უეც	ქ̇უეც	ქ̇უეც
1 ქ̇უეთხე „ვწვეთავ"	ქ̇უეთხე „ვცრი"	ქ̇უეთხე	ქ̇უეთხე	
2 ქ̇უეთხე	ქ̇უეთხე	ქ̇უეთხე	ქ̇უეთხე	
3 ქ̇უეთხე	ქ̇უეთხე	ქ̇უეთხე	ქ̇უეთხე	
1 ქ̇უედ|ქ̇უდე|ქ̇უდე „ვწყვეტ, ვსპობ, ველეტ"	ქ̇უედ|ქ̇უდე|შ̇ქ̇ედ	ქ̇ედე	შ̇ქ̇ედ|ქ̇ად|ქ̇უდე|ქ̇უე-დე	ქ̇ედე
2 ქ̇ედე	ქ̇ედე	ქ̇ედე	ქ̇ედე	ქ̇ედე
3 ქ̇ედე	ქ̇ედე	ქ̇ედე	ქ̇ედე	ქ̇ედე
1			ქ̇უერე „ვწყვეტ ყაყილს, ხილს"	ქ̇ერე
2			ქ̇ერე	ქ̇ერე
3			ქ̇ერე	ქ̇ერე
1		ლიქ̇ლიქ̇ენი „ბევრს ვლაპარაკობ"	ლაქ̇ლაქ̇ენი	ლაქ̇ლაქ̇ენი
2		ლიქ̇ლიქ̇ენი	ლაქ̇ლაქ̇ენი	ლაქ̇ლაქ̇ენი
3		ლიქ̇ლიქ̇ენი	ლაქ̇ლაქ̇ენი	ლაქ̇ლაქ̇ენი
1 ლოქ̇ა „ეთკეი"	როქ̇ა|რშენქ̇ა	ლოქ̇ენარ	ლოქ̇არ|ლექარ	ლოქ̇ენქ̇ა
2 ლენქ̇ა	რენქ̇ა	ლენქ̇ენარ	ლენქ̇არ	ლენქ̇ენქ̇ა
3 ლენქ̇ე	რიქ̇ენე	ლენქ̇ენე	ლენქ̇ენ	ლენქ̇ენქ̇ე
1		მასხრე „ვხუშრობ"	მასხრე	მასხრე
2		მასხრე	მასხრე	მასხრე
3		მასხრე	მასხრე	მასხრე

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლხტ.	ჩოლ.
1		მახჭშე „ვეფროსობ“	მახ'ჭ'შეე	მახჭშე
2		მახჭშე	მახ'ჭ'შეე	მახჭშე
3		მახჭშე	მახ'ჭ'შეე	მახჭშე
1		მიზეზი „ქმიზეზობ“		მიზეზე
2		მიზეზი		მიზეზე
3		მიზეზი		მიზეზე
1 მოქე „ყურუხლები“	მოქე	მოქე	მოქე	მოქე
2 მოქე	მოქე	მოქე	მოქე	მოქე
3 მოქე	მოქე	მოქე	მოქე	მოქე
1 მურტყუნი „ხმაურით ვქამ საკმელს“	მგრტყნი			მლაბყე
2 მგრტყნი	მგრტყნი			მლაბყე
3 მგრტყნი	მგრტყნი			მლაბყე
1	მურღენი „ჩემად ვბუტბუტებ გაბრაზებული“			
2	მურღენი			
3	მურღენი			
1 ნეკნი „ღილები“	ნეკნი‖ნენეკნი	ნეკნი	ნენეკნენი‖ნეკნენი	ნეკნი
2 ნეკნი	ნეკნი	ნეკნი	ნეკნენი	ნეკნი
3 ნეკნი	ნეკნი	ნეკნი	ნეკნენი	ნეკნი
1 ნენწე „ვადრობლებ“	ნენწე	ნენწე	ნენწე	ნენწე
2 ნენწე	ნენწე	ნენწე	ნენწე	ნენწე
3 ნენწე	ნენწე	ნენწე	ნენწე	ნენწე
1 ნიკე‖ნუკე „ვღუსაც“	ნიკე	ნუკე		ნუკე
2 ნიკე‖ნუკე	ნიკე	ნუკე		ნუკე
3 ნიკე‖ნუკე	ნიკე	ნუკე		ნუკე
1 ოეცხი „ვიღვიძებ“	ნეცხ'ნ'ხი‖ნენეცხნი	ოეცხნი	ნენეცხნი	ოეცხნი
2 ოეცხი	ნეცხნი	ოეცხნი	ეცხნი	ოეცხნი
3 ოეცხი	ნეცხნი	ოეცხნი	ეცხნი	ოეცხნი
1 პანტურე „ტლიკინებ“				პანტურე
2 პანტურე				პანტურე
3 პანტურე				პანტურე
1			პანტუნელი „ტლიკინებ“	პანტუნელი
2			პანტუნელი	პანტუნელი
3			პანტუნელი	პანტუნელი
1 პანჭელი „ყრიკვინებ“			პანჭელი	პანჭელი
2 პანჭელი			პანჭელი	პანჭელი
3 პანჭელი			პანჭელი	პანჭელი
1	პასხე „პასუხობ, ფასუხები“		პასუხნე	
2	პასხე		პასუხე	
3	პასხე		პასუხე	
1		პაუპაჭი „ბევრს ვლაპარაკობ ზეოელად“	უპაუპაჭი	პაუპაჭი
2		პაუპაჭი	პაუპაჭი	პაუპაჭი
3		პაუპაჭი	პაუპაჭი	პაუპაჭი
1 პჭენე „ვლაქლაქებ“	უპაჭე‖პაჭე	პჭენე	პაჭენე	პჭენე
2 პჭენე	პაჭე	პჭენე	პაჭენე	პჭენე
3 პჭენე	პაჭე	პჭენე	პაჭენე	პჭენე
1 პერენე „ვადრობლებ“	პერენე	პერენე	პერე	
2 პერენე	პერენე	პერენე	პერე	
3 პერენე	პერენე	პერენე	პერე	
1 პოკუნი „ვიპარკუნები“	პეკუნი ნ'ნი	პეკუნი	პეკუნენი	პეკუნი
2 პეკუნი	პეკუნი	პეკუნი	პეკუნენი	პეკუნი
3 პეკუნი	პეკუნი	პეკუნი	პეკუნენი	პეკუნი
1			პიუპიიუე „უაზროდ ვლაპარაკობ: ვციკციკებ“	პიუპიიუი
2			პიუპიიუე	პიუპიიუი
3			პიუპიიუე	პიუპიიუი
1 პურტულჭენე „პრეტენზიებ, ვწიკვინებ“		პგრტლაჭი	პგრტლჭენე	პგრტლჭენე
2 პგრტლჭენე		პგრტლაჭი	პგრტლჭენე	პგრტლჭენე
3 პგრტლჭენე		პგრტლაჭი	პგრტლჭენე	პგრტლჭენე
1 პურტუნენი „გაზებს ვეშვებ“	პურტყუნენი		პგრტნი	
2 პგრტუნი	პურტყუნენი		პგრტნი	
3 პგრტუნი	პურტყუნენი		პგრტნი	
1 პურწლჭენი „შეუსვენებლივ ვლაპარაკობ, ვწიკვინებ“	პგრწნი		პგრწყლჭენი „პრეტენზიებ სულელურად“	
2 პგრწლჭენი	პგრწნი		პგრწყლჭენი	
3 პგრწლჭენი	პგრწნი		პგრწყლჭენი	
1 პუპყე‖პუპუე „ძლევდლეც ვუაზე	ბიპყე	პგპყე	პენიპყე‖პიპყე	პგპყი
2 პიპყი‖პგპყე	ბიპყე	პგპყე	პიპყი	პგპყე
3 პიპყი‖პგპყე	ბიპყე	პგპყე	პიპყი	პგპყე

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 პწლი „გაზებს ვუშვებ" 2 პწლი 3 პწლი	პული პული პული	პწლი პწლი პწლი	პული პული პული	პწლი პწლი პწლი
1 პრნი‖პრრნი „ვფრინდები, ვფრენ" 2 პრნი 3 პრნი	პრნი‖პრრნი‖პრნი პრნი პრნი	პრნი პრნი პრნი	პრრენი‖პრენი პრენი პრენი	პრნი პრნი პრნი
1 2 3		პყელი „ყიყინებ თხასავით" პყელი პყელი	პყელი პყელი პყელი	პყელი პყელი პყელი
1 პყრე „ვხლეჩ, ვხსნი შეაზე" 2 პყირე 3 პყირე	პყირე‖პყრე პყირე პყირე		პყირე პყირე პყირე	პყრე პყრე პყრე
1 ფნტე „ვხლუქნებ" 2 ფნტე 3 ფნტე	ფნტე ფნტე ფნტე		ფღნტე ფღნტე ფღნტე	ფღნტე ფღნტე ფღნტე
1 ფღრნი „კაპობი, ვსკდები" 2 ფღერნი 3 ფღერნი			ფღერენი ფღერენი ფღერენი	ფღერნი ფღერნი ფღერნი
1 ფღწლი „ყლავი" 2 ფღწლი 3 ფღწლი				ფღწე ფღწე ფღწე
1 ფღწლი „ვბღავი" 2 ფღწლი‖ფღწლი 3 ფღწლი‖ფღწლი	ფღწლი‖ფღწლი ფღწლი ფღწლი	ფღწლი ფღწლი ფღწლი	ფღწენლ‖ფღწლი ფღწლი ფღწლი	ფღწლი ფღწლი ფღწლი
1 ფღწ'ეანი „ვისრისები, ვიყლიტები" 2 ფღეანი 3 ფღეანი	ფღ'წ'ეანი ფღეანი ფღეანი	ფღეანი ფღეანი ფღეანი	ფღეანი ფღეანი ფღეანი	ფღეანი ფღეანი ფღეანი
1 ფღწიე „ქსრეს, ვქაღლეტ" 2 ფღიე 3 ფღიე	ფღ'წ'იე‖ფღწიე‖ფწღიე ფღიე ფღიე	ქყგე‖ფღგე ქყგე‖ფღგე ქყგე‖ფღგე	ფღწიე ფღგე ფღგე	ფღგე ფღგე ფღგე
1 2 3			ფღირე „ეაპობ, ეხეთქ" ფღირე ფღირე	ფღგრე ფღგრე ფღგრე
1 რესკწნი „ენად ვიკრიფები" 2 რესკნი 3 რესკნი	ურესკნი‖რესკწნი რესკნი რესკნი	რესკნი რესკნი რესკნი	რწესკენი‖რესკენი რესკენი რესკენი	რესკნი რესკნი რესკნი
1 რეღწნი „ვირღვევი, ვიშლები" 2 რეღწნი 3 რეღწნი	რეღწნი რეღწნი რეღწნი	რეღწნი რეღწნი რეღწნი	რწეღწენი რეღწენი რეღწენი	რეღწნი რეღწნი რეღწნი
1 2 3	რეცხწნი „ვსკდები" რეცხწნი რეცხწნი			
1 2 3	რიცხწე „ვხეთქავ" რიცხწე რიცხწე			
1 რწწნი „ვიწელები" 2 რეწწნი 3 რეწწნი	რეწწნი რეწწნი რეწწნი	რეწწნი რეწწნი რეწწნი	რეწწენი რეწწენი რეწწენი	რეწწნი რეწწნი რეწწნი
1 რუღწე‖რუღწე „ვარღვევ" 2 რიღწე‖რუღწე 3 რიღწე‖რუღწე	რუღწე‖რიღწე რიღწე რიღწე	რუღწე რუღწე რუღწე	რიღწე რიღწე რიღწე	რუღწე რუღწე რუღწე
1 რუწწე‖რუწწე „ვწელავ" 2 რიწწე‖რუწწე 3 რიწწე‖რუწწე	რიწწე რიწწე რიწწე	რუწწე რუწწე რუწწე	რიწწე რიწწე რიწწე	რუწწე რუწწე რუწწე
1 2 3	რ'წ'აგდი‖წრაგდი „ვლაპარაკობ" რაგდი რაგდი		რწაგდი‖წრაგდი‖ რაგდი რაგდი რაგდი	
1 სგურ „ვზივარ" 2 სგურ 3 სგურ	სგურ სგურ სგურ	სგურ სგურ სგურ	სკურ (ზჭი) სკურ სკურ	სგურ‖სკურ სგურ‖სკურ სგურ‖სკურ
1 სგუზე‖სგუზე „ვწყვეტ" 2 სგუზე‖სგუზე 3 სგუზე‖სგუზე	სგუიზე სგუიზე სგუიზე			
1 სგეზნი „ვწყდები" 2 სგეზნი 3 სგეზნი	სგეზნი სგეზნი სგეზნი			
1 სგეჟნი „ძოგბრძახდები" 2 სგეჟნი 3 სგეჟნი	სგეჟნი სგეჟნი სგეჟნი	სგოჟნი სგოჟნი სგოჟნი	სკეჟენი სკეჟენი სკეჟენი	

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 ზგუნე „ბრძანდები, ვარ“	ზგუეე	ზგოჯი	ზკუეჯი	
2 ზგუეი	ზგუეი	ზგოჯი	ზკუეჯი	
3 ზგუნი	ზგუეი	ზგოჯი	ზკუეჯი	
1 ხტურხნი „გამაყრუებლად ყაყანობ“	ხტურხნი		ხტურხნი	ხტჳრხნი
2 ხტურხნი	ხტურხნი		ხტურხნი	ხტჳრხნი
3 ხტურხნი	ხტურხნი		ხტურხნი	ხტჳრხნი
1 ხტენლ‖ხტჳლი „ყასბობ“	ხტელ‖ხტჳლი „ყვირივარ“	ხტჱნლი „ყასბუნ“	ხტელ‖ხტჳლი	ხტჳნლ‖ხტჳლი
2 ხტჳლი	ხტჳლი	ხტჱნლი	ხტელ‖ხტჳლი	ხტჱნლ‖ხტჳლი
3 ხტჳლი	ხტჳლი	ხტჱნლი	ხტელ‖ხტჳლი	ხტჱნლ‖ხტჳლი
1 ხუბი „ყაყაყუ“				
2 ხუბი				
3 ხუბი				
1 ხურხნი „ეკანკალებ, ყვირივარ, ვრატრატებ“	ხჳრხნი	ხჳრხნი	ხჳრხნი	ხჳრხნი
2 ხჳრხნი	ხჳრხნი	ხჳრხნი	ხჳრხნი	ხჳრხნი
3 ხჳრხნი	ხჳრხნი	ხჳრხნი	ხჳრხნი	ხჳრხნი
1 ხუმ‖ხუიმ „ატრიალებ“	ხუმა‖ხუმ‖ხიმ	ხიმ	ხუიმ „დაკდიეარ აქეთ-იქით“	ხიმ‖ჭუხიმ
2 ხიმ	ხიმ	ხიმ	ხიმ	ხიმ
3 ხიმ	ხიმ	ხიმ	ხიმ	ხიმ
1 ხჳლი „ყისინებ“	ხჳლი	ხჳლი	ხჳლი	ხჳლი
2 ხჳლი	ხჳლი	ხჳლი	ხჳლი	ხჳლი
3 ხჳლი	ხჳლი	ხჳლი	ხჳლი	ხჳლი
1 ხჳნთი „ვჭრიჭინალობ, ვლეწსილვალ, ყალბობისმყარეობ“				ხჳნთი
2 ხჳნთი				ხჳნთი
3 ხჳნთი				ხჳნთი
1 ხუედნი „ერრები“	ჭხედნი‖ხჳედნი	ხედნი	ხჳედენი	ხედნი
2 ხედნი	ხედნი	ხედნი	ხედენი	ხედნი
3 ხედნი	ხედნი	ხედნი	ხედენი	ხედნი
1 ხუიდ „დარჩენილი ვარ“	ჭხიდ‖ხჳიდ			
2 ხიდ	ხიდ			
3 ხიდ	ხიდ			
1 ტანტურრე „ვბატყანებ, ვრატრატებ“		ტჱრტულაჳი	ტჳჱრტულაჳი‖ტჱრტულაჳი	ტანტურრე
2 ტანტურრე		ტჱრტულაჳი	ტჱრტულაჳი	ტანტურრე
3 ტანტურრე		ტჱრტულაჳი	ტჱრტულაჳი	ტანტურრე
1 ტანტუნელი „ვბატყანებ, ვრატრატებ“	ტურტუნი‖ტჱრტუნი			ტანტუნელი
2 ტანტუნელი	ტჱრტუნი			ტანტუნელი
3 ტანტუნელი	ტჱრტუნი			ტანტუნელი
1		ტატუხე „ვტლეკინებ“	ტჳატუხე	ტატუხე
2		ტატუხე	ტატუხე	ტატუხე
3		ტატუხე	ტატუხე	ტატუხე
1 ტკურაჳნი „ვტაკულობ, ტაკა-ტაკუცი გამაქვს“	ჳტკჱრცნი‖ტკჱრცნი	ტკჱრცლაჳი	ტკჱრცნი	ტკჱრცნი
2 ტკჱრცნი	ტკჱრცნი	ტკჱრცლაჳი	ტკჱრცნი	ტკჱრცნი
3 ტკჱრცნი	ტკჱრცნი	ტკჱრცლაჳი	ტკჱრცნი	ტკჱრცნი
1 ტკურე‖ტკუნე „ოდნავ ვალებ კარს“	ტკირე		ტკირე	
2 ტკირე	ტკირე		ტკირე	
3 ტკირე	ტკირე		ტკირე	
1	ტრელე „ვხხიარულობ“			
2	ტრელე			
3	ტრელე			
1 ტურტუნი „ვრატრატებ“	ტჱრტნი	ტჱრტნი	ტჱრტლაჳი	
2 ტჱრტნი	ტჱრტნი	ტჱრტნი	ტჱრტლაჳი	
3 ტჱრტნი	ტჱრტნი	ტჱრტნი	ტჱრტლაჳი	
1 ტურტუნლაჳი „ვრატრატებ, ვამბობ ყულაფერს“		ტჱრტლაჳი	ტჱრტლაჳი	ტჱრტულაჳნა „ეტუტუენებ“
2 ტჱრტულაჳი		ტჱრტლაჳი	ტჱრტლაჳი	ტჱრტულაჳნა
3 ტჱრტულაჳი		ტჱრტლაჳი	ტჱრტლაჳი	ტჱრტულაჳნა
1 ტურშენი „ვბრაგნობ, ვამაყობ“	ჳტურშენი‖ტურშენი	ტურშენი		
2 ტურშენი	ტურშენი	ტურშენი		
3 ტურშენი	ტურშენი	ტურშენი		
1 ტული „ვამბობ, ვიძახი“	ტული	ტული	ტული	ტული
2 ტული	ტული	ტული	ტული	ტული
3 ტული	ტული	ტული	ტული	ტული
1 ტუნი „ვანთიავ“	ტუარე	ტუარე	ტუარე‖ტუარე	
2 ტუნი	ტუარე	ტუარე	ტუარე‖ტუარე	
3 ტუნი	ტუარე	ტუარე	ტუარე‖ტუარე	

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 ტუნჱნი „კბრუნდები“ 2 ტეჱნი 3 ტეჱნი	ტუნჱნ||ტეჱნ||ტუნჱნ ტეჱნი ტეჱნი	ტეჱნი ტეჱნი ტეჱნი	ტუნჱნ||ტეჱნი ტეჱნი ტეჱნი	ტეჱნი ტეჱნი ტეჱნი
1 ტუნუნე „ხმაშაღლა ვლაპარაკობ, ვხუბობ“ 2 ტუნუნ 3 ტუნუნ			ტუნუნ||ტეჱნე ტეჱნ ტეჱნ	
1 ტუნმე „ატყუებ, ვაძრობ“ 2 ტჱმე 3 ტჱმე	ტუნიმე ტუნიმე ტუნიმე			
1 ტუნხე||ტუნე „ვბრუნებ“ 2 ტიხე||ტჱხე 3 ტიხე||ტჱხე	ტუნიხე ტიხე ტიხე	ტჱხე ტჱხე ტჱხე	ტუნიხე ტიხე ტიხე	ტჱხე ტჱხე ტჱხე
1 ტუურსგუნი „ვტკაცუნობ, ტაკა-ტაკუცი გამაქვს“ 2 ტუურსგუნ||ტუჱრსგნი 3 ტუურსგუნ||ტუჱრსგნი	ტუურსგუნი ტუჱრსგნი ტუჱრსგნი	უურსგუნი უურსგუნი უურსგუნი		ტუურსგუნ||ტუჱრსგნი ტუურსგუნ||ტუჱრსგნი ტუურსგუნ||ტუჱრსგნი
1 ტუურფუნი „ვტკაცუნობ, ტაკა-ტაკუცი გამაქვს“ 2 ტუურფუნ||ტუჱრფნი 3 ტუურფუნ||ტუჱრფნი	ტუ´ჭ´ურფნი ტუურფნი ტუურფნი		ტუურფლიჭი ტუურფლიჭი ტუურფლიჭი	
1 ტუუცე||ტუუცი „ვბნინ, ვაროვებ“ 2 ტუიცე||ტუჱცე 3 ტუცე||ტუჱცე	ტუუიცე||ტუუცე||ტუიცე ტუიცე ტუიცე	ტუჱცე ტუჱცე ტუჱცე	ტუუიცე ტუიცე ტუიცე	ტუჱცე ტუჱცე ტუჱცე
1 ტუუიფე „სათიბს ვბნავ საყანეზე, გადატ. ტირილით ვიკლებ აკაიერობას“ 2 ტუუიფე 3 ტუუიფე	ტუუიფე ტუუიფე ტუუიფე	ტუუფე ტუუფე ტუუფე	ტუუიფე ტუუფე||ტუუიფე ტუუფე||ტუუიფე	ტუუფე ტუუფე ტუუფე
1 2 3		უაკრე „ვაკრობ“ უაკრე უაკრე		უაკრე უაკრე უაკრე
1 უნელი||რლი „ვბღავი ცხვარივით“ 2 უნელი 3 უნელი				უნელი უნელი უნელი
1 2 3		უთხოელე „კითხულობ“ თხოელე თხოელე		უთხოელე თხოელე თხოელე
1 ფანთელი „ყეთოფუთებ“ 2 ფანთელი 3 ფანთელი		ფანთელი ფანთელი ფანთელი	ფ´ჭ´ანთელი ფანთელი ფანთელი	ფანთელი ფანთელი ფანთელი
1 ფანჩრე „ტრუსულებ“ 2 ფანჩრე 3 ფანჩრე			უუანჩელი ფანჩელი ფანჩელი	ფანჩელი ფანჩელი ფანჩელი
1 ფეშგნი „ეიხსნები“ 2 ფეშგნი 3 ფეშგნი	ფეშგ´ჭ´ნი||ფრშგნი ფეშგნი ფეშგნი	ფეშგნი ფეშგნი ფეშგნი	უუეშკენი||ფეშკენი ფეშკენი ფეშკენი	ფეშკნი ფეშკნი ფეშკნი
1 2 3			ფეშენი „ეიღლები“ ფეშენი ფეშენი	
1 ფეშნი „ვზრუნავ“ 2 ფეშნი 3 ფეშნი	ფეშ´ჭ´ნი ფეშნი ფეშნი			
1 ფოთქნე „ვხეთქ“ 2 ფოთქნე 3 ფოთქნე	ბითქ´ჭ´ე ბითქ´ჭ´ე ბითქ´ჭ´ე	ფუთქნე ფჱთქე ფჱთქე	ფუთქნე ფითქნე ფითქნე	ფუთქნე ფუთქნე ფუთქნე
1 2 3		ფიკრე „ვფიქრობ“ ფიკრე ფიკრე	ფიკრე ფიკრე ფიკრე	ფიკრე ფიკრე ფიკრე
1 2 3				ფოქუნე „ფოქუნობ“ ფოქუნე ფოქუნე
1 ფრტნი „ეიხვრიტები“ 2 ფეტნი 3 ფეტნი	ფუეტნი ფეტნი ფეტნი	ფეტნი ფეტნი ფიტნი	ფ´ჭ´ეტნი ფეტნი ფეტნი	ფეტნი ფეტნი ფეტნი
1 ფრრგი „ვდგავარ გაუნძრევლად 2 ფრეგი 3 ფრეგი	ფურიგ||ფრიგ ფრიგ ფრიგ			

გზ.	ბქ.	ლშხ.	ლხტ.	ჩოლ.
1 ფუნთუშელეში „დავდივარ აქეთ-იქით, ვიქექები, დავფუთფუთობ“ 2 ფგნოლეში 3 ფგნოლეში			ფგნოლეში[1] ფგნოლეში ფგნოლეში	ფუნთი „დავდივარ აქეთ-იქით ფართხა-ფურთხით“ ფგნთი ფგნთი
1 ფუშუნფუე „ქლეიარ“ 2 ფუე 3 ფუე	ფუ'შ'ე ფუე ფუე	ფუე ფუე ფუე	ფუე ფუე ფუე	ფუე ფუე ფუე
1 ფულთენი „დაბარტყუნობ, დაფართხუნობ“ 2 ფგლთნი 3 ფგლთნი	ფგლთნი ფგლთნი ფგლთნი			
1 2 3	ფუნრენელი „დაფარუნობ, ე. ი. წუნარად ჩემთვის დავდივარ“ ფუნრენელი ფუნრენელი			
1 ფურთქენი „ყურთქიალებ“ 2 ფგრთქნი 3 ფგრთქნი	ფგრთქნი ფგრთქნი ფგრთქნი		ფგრთქნი ფგრთქნი ფგრთქნი	
1 ფურსდენი „ურორულებ“ 2 ფურსტენი 3 ფურსტენი	ფურსდტენი ფურსდტენი ფურსდტენი			
1 ფურფუენი „ერიფრიფებ, უაზროდ ვრატრატებ“ 2 ფგრფნი 3 ფგრფნი	ფგრფნი ფგრფნი ფგრფნი	ფგრფნი ფგრფნი ფგრფნი		
1 ფურღენი „ყახყახებ“ 2 ფგრღნი 3 ფგრღნი	ფგრღნი ფგრღნი ფგრღნი		ფგრღლჯნი ფგრღლჯნი ფგრღლჯნი	ფარღალი/ე ფარღალი/ე ფარღალი/ე
1 ფურუენი „ებეტებეტებ; აუგს ვაბრობ ვინმეზე“ 2 ფურუენი 3 ფურუენი	ფურუენი ფურუენი ფურუენი	ფურუენი ფურუენი ფურუენი	ფგრულჯნი ფგრულჯნი ფგრულჯნი	ფურუენი ფურუენი ფურუენი
1 ფურჩნენი „ეშრაშენობ“ 2 ფურჩნნი 3 ფურჩნნი	ფგრჩნნი ფგრჩნნი ფგრჩნნი	ფურჩნნი ფურჩნნი ფურჩნნი		
1 ფუშგეიფუშგე „ვხსნი“ 2 ფიშგეიფგშგე 3 ფიშგეიფგშგე	ფიშგეიფუიშგე ფიშგე ფიშგე	ფგშგე ფგშგე ფგშგე	ფგშკეიფიშკე ფგშკეიფიშკე ფგშკეიფიშკე	ფგშკე ფგშკე ფგშკე
1 ფუშდეიფუშდე „ეშვებ“ 2 ფუშდე 3 ფუშდე	უფიშენდეიფიშენდეიფენიშდე ფიშენდე ფიშენდე	ფუშდე ფუშდე ფუშდე	ფუიტტუე ფიტტუე ფიტტუე	ფუშტე ფუშტე ფუშტე
1 ფუშე „ქლი“ 2 ფიშე 3 ფიშე		ფგშე ფგშე ფგშე	ფიშე ფიშე ფიშე	
1 ფუიტე „ხვრეტ“ 2 ფიტეიფგტე 3 ფიტეიფგტე	ფუიტე ფიტე ფიტე	ფგტე ფგტე ფგტე	ფუიტე ფიტე ფიტე	ფგტე ფგტე ფგტე
1 ფხურკენი „ფხაკუნობ“ 2 ფხგრკნი 3 ფხგრკნი	ფხგრკნი ფხგრკნი ფხგრკნი		ფხგრკნი ფხგრკნი ფხგრკნი	
1 ფხურჩენი „ფხაჭუნობ“ 2 ფხგრჭნი 3 ფხგრჭნი	ფხგრჭნი ფხგრჭნი ფხგრჭნი	ფხაჭუნე ფხაჭუნე ფხაჭუნე		
1 ფხუნეიფხუჟე „აშლი, ვფანტავ“ 2 ფხიჟე 3 ფხიჟე	ფხიჟე ფხიჟე ფხიჟე	ფხჟჟე ფხჟჟე ფხჟჟე	ფხუჟეიფხიჟე ფხიჟე ფხიჟე	ფხჟჟე ფხჟჟე ფხჟჟე
1 ფხურეიფხურე „თვალებს ვახელ“ 2 ფხირე 3 ფხირე	ფხირეიფენირე ფხირე ფხირე	ფხჟრე ფხჟრე ფხჟრე	ფხუირეიფხირე ფხირე ფხირე	ფხჟრე ფხჟრე ფხჟრე
1 ფხუენი „ვიშლები“ 2 ფხეჟნი 3 ფხეჟნი	ფხეიჟ'ნი „ვიშლები“ ფხეჟნი ფხეჟნი	ფხეჟნი ფხეჟნი ფხეჟნი	ფხეჟეჟნი ფხეჟეჟნი ფხეჟეჟნი	
1 2 3			ფგრფლჯნი „ზერელედ დავფშეტუნობ, უაზროდ ვლაპარაკობ“ ფგრფლჯნი ფგრფლჯნი	

[1] ძირითადი მნიშვნელობა არის ჭიებისა და მატლების ფუთფუთი.

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3		ფგრჩლაჭი „ქერჩულებ" ფგრჩლაჭი ფგრჩლაჭი	ჭფგრჩლაჭი|ფგრჩლაჭი ფგრჩლაჭი ფგრჩლაჭი	
1 2 3		ქეაფე ქეაფე ქეაფე	ქრიფე „ქქეიფობ" ქეიფე ქეიფე	ქეაფე ქეაფე ქეაფე
1 ქუხე|ქუხე „გაზზე ვწევ" 2 ქიხ|ქგხე 3 ქიხ|ქგხე	ქუიხ|ქუხე ქიხე ქიხე	ქგხე ქგხე ქგხე	ქუიხე ქიხე ქიხე	ქგხე ქგხე ქგხე
1 ქუელი „ქოშინებ" 2 ქგლი 3 ქგლი	ქგლი ქგლი ქგლი	ქეგლე ქეგლე ქეგლე		
1 ქუერი „ქლები" 2 ქუერი 3 ქუერი	ქუჭერი ქუჭერი ქუჭერი	ქუჭერი ქუჭერი ქუჭერი	ქუჭერი ქუჭერი ქუჭერი	ქუჭერი ქუჭერი ქუჭერი
1 ქუეცი „კიჩრები" 2 ქუეცი 3 ქუეცი	ჭუქუეცი|ქუეცი ქუეცი ქუეცი	ქუეცი ქუეცი ქუეცი	ქუეცი ქუეცი ქუეცი	ქუეცი ქუეცი ქუეცი
1 ქუეხი „გაზზე ვიწევი" 2 ქეხი 3 ქეხი	ქუჭეხი ქეხი ქეხი	ქეხი ქეხი ქეხი	ქუჭეხი ქეხი ქეხი	ქეხი ქეხი ქეხი
1 ქუირე|ქუჩრე „ვალაობ" 2 ქუირე|ქუჩრე 3 ქუირე|ქუჩრე	ქუჭირე ქუჭირე ქუჭირე	ქუჩრე ქუჩრე ქუჩრე	ქუჭირე ქუჭირე ქუჭირე	ქუჩრე ქუჩრე ქუჩრე
1 ქუიცე|ქუცე „ქჩრი" 2 ქუიცე|ქუცე 3 ქუიცე|ქუცე	ქუჭიცე ქუჭიცე ქუჭიცე	ქუცე ქუცე ქუცე	ქუჭიცე ქუჭიცე ქუჭიცე	ქუცე ქუცე ქუცე
1 2 3		ღებულე|ჭღებულე „ქღებულობ" ღებულე ღებულე		ღებულე|ჭღებულე ღებულე ღებულე
1 2 3		ღიჯნე „ქიჯღინებ" ღიჯნე ღიჯნე	ღიჯნე ღიჯნე ღიჯნე	
1 2 3		ღიჯღიჯე „ეშაყირობ, ეძასხრობ" ღიჯღიჯე ღიჯღიჯე	ღიჯღიჯე ღიჯღიჯე ღიჯღიჯე	ღიჯღიჯი|ღიჯჭეში ღიჯღიჯი|ღიჯჭეში ღიჯღიჯი|ღიჯჭეში
1 ღური (←*ღუგრი) „წავალ" 2 ღგრი 3 ღგრი	ღური ღგრი ღგრი	ღური ღგრი ღგრი	ღური ღგრი ღგრი	ღური ღგრი ღგრი
1 ღურტჭნი „ღერუტუნებ" 2 ღგრტნი|ღურტნი 3 ღგრტნი|ღურტნი	ღურტჭნი|ღგრტნი ღგრტნი ღგრტნი	ღგრტნი ღგრტნი ღგრტნი	ღურტჭნი ღგრტნი ღგრტნი	ღგრტნი ღგრტნი ღგრტნი
1 2 3	ღურღჭნი „ღღეი" ღურღჭნი ღურღჭნი		ღურღჭნი „ეტირივარ უმთაურად ცრემლების ღვარღვარით" ღურღჭნი ღურღჭნი	
1 2 3	ღურღჭნი „ღერუტუნებ" ღურღჭნი ღურღჭნი			
1 ღურჭჭნი „ღერჭიალებ, ღორჭინებ" 2 ღგრჭნი 3 ღგრჭნი	ღურჭნი ღგრჭნი ღგრჭნი	ღგრჭლაჭი ღგრჭლაჭი ღგრჭლაჭი	ღგრჭლაჭი ღგრჭლაჭი ღგრჭლაჭი	ღგრჭნი ღგრჭნი ღგრჭნი
1 ღურე|ღურე „ჯიშორებ" 2 ღირე 3 ღირე	ღუირე ღირე ღირე	ღგრე ღგრე ღგრე		ღგრე ღგრე ღგრე
1 ღული „ღმეი" 2 ღგლი|ღუული 3 ღგლი|ღუული	ღული ღული|ღგლი ღული|ღგლი	ღული|ღგლი ღული|ღგლი ღული|ღგლი	ღული|ღგლი ღული|ღგლი ღული|ღგლი	ღუული ღგლი ღგლი
1 ღუჭკე „ეტლაკინებ" 2 ღიჭკე 3 ღიჭკე	ჭღეჭკე|ღუჭკე ღიჭკე ღიჭკე			
1 ღუჭი „ეტლიკინებ" 2 ღჭი 3 ღჭი		ღჭე ღჭე ღჭე		ღჭე ღჭე ღჭე
1 ღუერი „ჯუდები, ჯაღლები" 2 ღერი 3 ღერი	ღუერი ღერი ღერი	ღერი ღერი ღერი	ღუერი ღერი ღერი	ღერი ღერი ღერი

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1		ყარუშე „ჭიხუბობ, ვიღრინები“	ყარუაშე „ვტლიკინებ“	ყარუშე
2		ყარუშე	ყარუაშე	ყარუშე
3		ყარუშე	ყარუაშე	ყარუშე
1		ყიუნე „ვყიყინებ“	ყიუნე	ყიუნე
2		ყიუნე	ყიუნე	ყიუნე
3		ყიუნე	ყიუნე	ყიუნე
1	ყოჰე „ვკრიახობ“			
2	ყოჰე			
3	ყოჰე			
1		ყროჭინე „ვმხიარულობ“	ყროჭინე	ყროჭინე
2		ყროჭინე	ყროჭინე	ყროჭინე
3		ყროჭინე	ყროჭინე	ყროჭინე
1 ჯუღე (←*უჭღე) „ვაბობ“	ჯულე	ჯჭლე‖ჯულე	ჯული	ჯჭლე
2 ჯჭლე	ჯჭლე	ჯჭლე	ჯჭლე	ჯჭლე
3 ჯჭლე	ჯჭლე	ჯჭლე	ჯჭლე	ჯჭლე
1 ჯურუნი „ვტკაცანებ“	ტყურუნი			ტყურუნი
2 ჯჭრუნი	ტყურუნი			ტყურუნი
3 ჯჭრუნი	ტყურუნი			ტყურუნი
1 ჯურყუნი „ვბუყბუყებ“	ჯურუნი		ჯურუნი	ჯურუნი
2 ჯურყუნი	ჯურუნი		ჯურუნი	ჯურუნი
3 ჯურყუნი	ჯურუნი		ჯურუნი	ჯურუნი
1 ჯურყუნი „ჯირანტალებ, ვყიყინებ“	შაჯჭრუნი‖ჯჭრუნი			
2 ჯურყუნი	ჯჭრუნი			
3 ჯურყუნი	ჯჭრუნი			
1 ჯუნლ‖ჯულე „ყოფ“	ჯუნლე	ჯულე	ჯუნლე	ჯულე
2 ჯუნლ‖ჯულე	ჯუნლე	ჯულე	ჯუნლე	ჯულე
3 ჯუნლ‖ჯულე	ჯუნლე	ჯულე	ჯუნლე	ჯულე
1 ჯუნლი „ყვირი“	ჯული	ჯული	ჯული	ჯული
2 ჯუნლი	ჯული	ჯული	ჯული	ჯული
3 ჯუნლი	ჯული	ჯული	ჯული	ჯული
1 ჯუედლე „ვიძეორებ ბურტყუნით“	ჯუედლე „ვბურტყუნებ“			
2 ჯუედლე	ჯუედლე			
3 ჯუედლე	ჯუედლე			
1 ჯუელხი „ვიყოფი“	ჯუელხი	ჯუელხი	ჯუელხი	ჯუელხი
2 ჯუელხი	ჯუელხი	ჯუელხი	ჯუელხი	ჯუელხი
3 ჯუელხი	ჯუელხი	ჯუელხი	ჯუელხი	ჯუელხი
1 ჯუეფხი „ვიპეტები, ვიფეფქები, ვხუხდები“	ჯუეფხი	ჯუეფხი	ჯუეფხი	ჯუეფხი
2 ჯუეფხი	ჯუეფხი	ჯუეფხი	ჯუეფხი	ჯუეფხი
3 ჯუეფხი	ჯუეფხი	ჯუეფხი	ჯუეფხი	ჯუეფხი
1 ჯუეჩხი „ვტყდები“	ჯუეჩხი	ჯუეჩხი	ჯუეჩხი	ჯუეჩხი
2 ჯუეჩხი	ჯუეჩხი	ჯუეჩხი	ჯუეჩხი	ჯუეჩხი
3 ჯუეჩხი	ჯუეჩხი	ჯუეჩხი	ჯუეჩხი	ჯუეჩხი
1 ჯუეფე‖ჯუფე „კახს ვაცლი ძღეღარე წყლით; ვახუნებ“	ჯუეფე	ჯუფე	ჯუფე‖ჯუეფე	ჯუფე
2 ჯუეფე	ჯუეფე	ჯუფე	ჯუფე‖ჯუეფე	ჯუფე
3 ჯუეფე	ჯუეფე	ჯუფე	ჯუფე‖ჯუეფე	ჯუფე
1 ჯუნრ‖ჯუნე „ვტეხ“	ჯუნრე	ჯუნე	ჯუნრე	ჯუნე
2 ჯუნრ‖ჯუნე	ჯუნრე	ჯუნე	ჯუნრე	ჯუნე
3 ჯუნრ‖ჯუნე	ჯუნრე	ჯუნე	ჯუნრე	ჯუნე
1 ჯგუბე‖ჯგუბე „ვახუნებ“	ჯგებნი „ძვრება“	ჯგუბე		
2 ჯგიბე‖ჯგიბე	ჯგებნი	ჯგუბე		
3 ჯგიბე‖ჯგიბე	ჯგებნი	ჯგუბე		
1 ჯდუებნი „ვფუვდები“	ჯდუებნი			ჯდებნი
2 ჯდებნი	ჯდებნი			ჯდებნი
3 ჯდებნი	ჯდებნი			ჯდებნი
1 ჯდუნხი „ვთაკები“	ჯუჯდეხნი‖ჯდუნხი	ჯდეხნი	ჯტუნხი	ჯტეხნი
2 ჯდეხნი	ჯდეხნი	ჯდეხნი	ჯტეხნი	ჯტეხნი
3 ჯდეხნი	ჯდეხნი	ჯდეხნი	ჯტეხნი	ჯტეხნი
1 ჯდუიბე „ვიფუებ“	ჯდუიბე			
2 ჯდიბე	ჯდიბე			
3 ჯდიბე	ჯდიბე			
1 ჯდუიხე‖ჯდუხე „ვათაკებ“	ჯდუიხე‖ჯუდიხე	ჯდჯხე	ჯტუიხე	ჯტჯხე
2 ჯდიხე‖ჯდჯხე	ჯდიხე	ჯდჯხე	ჯტიხე	ჯტჯხე
3 ჯდიხე‖ჯდჯხე	ჯდიხე	ჯდჯხე	ჯტიხე	ჯტჯხე
1	ჯდჯრკნი „ვხმაურობ ბათქაბუთქით“			ჯდჯრკნი
2	ჯდჯრკნი			ჯდჯრკნი
3	ჯდჯრკნი			ჯდჯრკნი

ბზ.	ბქ.	ლ'მხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 შურშუნი 2 შგრშნი 3 შგრშნი	შგრშნი „ვშრაშუნობ" შგრშნი შგრშნი		შგრშნი შგრშნი შგრშნი	შგრშნი შგრშნი შგრშნი
1 2 3	შუშ'უ'პარე „ვცეკვავ" შუშ'უ'პარე შუშ'უ'პარე	შუშპარე შუშპარე შუშპარე	შუშპარე შუშპარე შუშპარე	შუშპარე შუშპარე შუშპარე
1 შუნდი „ვიყრები" 2 შგდი . 3 შგდი	შუნდი შგდი შგდი	შგდი შგდი შგდი		შგდი შგდი შგდი
1 შული „ვშინავ" 2 შული 3 შული	შული შული შული	შული შული შული	შული შული შული	შული შული შული
1 შული „ვშიშინებ, ვშხეპ" 2 შგლი 3 შგლი	შგლი შგლი შგლი	შგლი შგლი შგლი	შგლი შგლი შგლი	შგლი შგლი შგლი
1 შუნშხუე „ვსრუტუნებ" 2 შუნშხუე 3 შუნშხუე	შუნშხუე შუნშხუე შუნშხუე	შუნშხუე შუნშხუე შუნშხუე		
1 შუეკ „ვსტვენ" 2 შუეკ 3 შუეკ	შუეკ შუეკ შუეკ			
1 შუიდე‖შუდე „ვკრი" 2 შიდე‖შგდე 3 შიდე‖შგდე	შუიდე შიდე შიდე	შგდე შგდე შგდე	შუიდე შიდე შიდე	შგდე შგდე შგდე
1 შუუედნი „ვკარდები" 2 შუედნი 3 შუედნი	შუუედნი შუედნი შუედნი	შუედნი შუედნი შუედნი	შუუედენი შუედნი შუედენი	შუ'უ'ედნი შუედნი შუედნი
1 შუუეგნი „ვიძრობი" 2 შუუეგნი 3 შუუეგნი				
1 შუუეფნი „ვტყაკდები" 2 შუუეფნი 3 შუუეფნი				
1 შუუიქე „ვაძრობ, ვაცლი" 2 შუუიქე 3 შუუიქე		შუუიქე შუუიქე შუუიქე	შუუიქე შუუიქე შუუიქე	
1 შუუიფე „ვატყავებ" 2 შუუიფე 3 შუუიფე	შუუიფე შუუიფე შუუიფე		უუიფე უუიფე უუიფე	შუუფე შუუფე შუუფე
1 შხრხნი „ვლობი, ვსკდები" 2 შხერნი 3 შხერნი	შხ'უ'ერნი‖შუხერნი შხერნი შხერნი	შხერნი შხერნი შხერნი		
1 2 3	შხურაუნი „ვსრუტუნებ, ცხვირში ვუსტვენ" შხურაუნი შხურაუნი	შურაუნი შურაუნი შურაუნი	შურაუნი შურაუნი შურაუნი	შურაუნი‖შურაულე შურაუნი‖შურაულე შურაუნი‖შურაულე
1 შხურე‖შხურე‖შხუირე „ვაკობ, ვხეთქ" 2 შხირე‖შხგრე 3 შხირე‖შხგრე	შხირე‖შუხირე‖შხუირე შხირე შხირე	შხგრე შხგრე შხგრე	შხუირე შხირე შხირე	შხგრე შხგრე შხგრე
1 შხული „ვძმბუი" 2 შხგლი‖შხული 3 შხგლი‖შხული	შხული შხგლი შხგლი	შხგლი შხგლი შხგლი	შხგლი შხგლი შხგლი	შხგლი შხგლი შხგლი
1 2 3				ჩლიბ „ვაკდიუარ ძაბიხი ადამიანი" ჩლიბ ჩლიბ
1 2 3	ჩლიუ‖უჩლიუ „ვდგავარ ბრიყვულად" ჩლიუ ჩლიუ			
1 2 3	ჩუჩხნი „ჩუშად ვჩიფჩიფებ" ჩჩრხნი ჩჩრხნი	ჩუჩხნი ჩუჩხნი ჩუჩხნი		
1 2 3			ჩუჩხნი „ჩუშად ვაპარებ გაზებს" ჩუჩხნი ჩუჩხნი	
1 ჩუჩხუნი „ვჩხავი" 2 ჩჩრხნი 3 ჩჩრხნი	უჩჩრხნი‖ჩჩრხნი „ვშხრიალებ წყალში" ჩჩრხნი ჩჩრხნი			
1 ჩუფე „ვკვებავ" 2 ჩიფე‖ჩგფე 3 ჩიფე‖ჩგფე	ჩუნიფე ჩიფე ჩიფე	ჩგფე ჩგფე ჩგფე		

გზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 ჩრეგი „დგომარ ცედდ“ 2 ჩრეგი 3 ჩრეგი				ჩრეგი||ჩრეგე „ფეხ-ათრევით ძივდივარ“ ჩრეგი||ჩრეგი ჩრეგი||ჩრეგე
1 ჩქელლე „ვბრჩოლავ“ 2 ჩქელლე 3 ჩქელლე				
1 ჩქერე „ვბოლავ“ 2 ჩქერე 3 ჩქერე			ჩურე ჩურე ჩურე	ჩერე ჩერე ჩერე
1 2 3			ჩქერე „ოხშივარი გაღდის დაღლილობის-აგან; ცხიმს ვაფრქვევ“ ჩქერი ჩქერი	ჩქერე ჩქერე ჩქერე
1 ჩხეფხი „ვხდები“ 2 ჩხეფხი 3 ჩხეფხი	ჩხეფხი||ჩჩხეფხი||ჩეხეფხი	ჩხეფხი ჩხეფხი ჩხეფხი	ჩხ'ე'ეფენი ჩხეფენი ჩხეფენი	ჩხეფხი ჩხეფხი ჩხეფხი
1 ჩხუფე||ჩხუფა „ვახდენ“ 2 ჩხიფე 3 ჩხიფე	ჩხ'ე'იფე||ჩხუფე ჩხიფე ჩხიფე	ჩხქფე ჩხქფე ჩხიფე	ჩხუიფე ჩხიიფე ჩხიიფე	
1 ჩხუფე||ჩხუფე „ვასხამ მოქნევით“ 2 ჩხიფე||ჩხქფე 3 ჩხიფე||ჩხქფე	ენჩხიფე||ჩხიიფე ჩხიფე ჩხიფე	ჩხქფე ჩხქფე ჩხქფე	ჩხუიფე ჩხიიფე ჩხიიფე	ჩხქფე ჩხქფე ჩხქფე
1 ჩხუელი „ეჩხავი“ 2 ჩხქლი 3 ჩხქლი	ჩხქლი ჩხქლი ჩხქლი	ჩხქლი ჩხქლი ჩხქლი	ჩხქლი ჩხქლი ჩხქლი	ჩხქლი ჩხქლი ჩხქლი
1 2 3	ჩხქრუეშტი „ვუსტავ, ვპიკაპებ“ ჩხქრუეშტი ჩხქრუეშტი			
1 2 3	ჩქრჩნი||ენჩქრჩნი „ეჩრიფიხებ“ ჩქრჩნი ჩქრჩნი	ჩქრჩლაფი ჩქრჩლაფი ჩქრჩლაფი	ჩქრჩლაფი ჩქრჩლაფი ჩქრჩლაფი	ჩქრჩლაფი ჩქრჩლაფი ჩქრჩლაფი
1 2 3		ცდილე „ვცდილობ“ ცდილე ცდილე		ცდილე ცდილე ცდილე
1 ცურცენი „ხმას გაძოვცემ“ 2 ცურცენი 3 ცურცენი	ცურცენი „ენურჩულებ“ ცურცენი ცურცენი		ცგრცლაფი ცგრცლაფი ცგრცლაფი	
1 2 3	ცურცხენი „ვფუცხენებ“ ცურცხენი ცურცხენი			
1 ცუბე||ცუბე „ვკრი“ 2 ცუბე||ცუბე 3 ცუბე||ცუბე	ცუიბე ცუიბე ცუიბე		ცუიბე ცუიბე ცუიბე	ცუბე ცუბე ცუბე
1 ცულე||ცულა „ხეკ, ვფხრეწ“ 2 ცილე||ცქლა 3 ცილე||ცგლე	ც'ე'ილე||ცულე ცილე ცილე	ცგლე ცგლე ცგლე	ცუილე ცგლე ცგლე	ცგლე „ხეკვ ფეხა-ფენა“ ცგლე ცგლე
1 2 3	ცუერნი „ვრჩები“ ცუერნი ცუერნი	ცუერნი ცუერნი ცუერნი	ცუერენი ცუერენი ცუერენი	
1 ცუირ „დარჩენილი ვარ“ 2 ცუირ 3 ცუირ	ცუირ ცუირ ცუირ		ცუირ ცუირ ცუირ	ცუირ ცუირ ცუირ
1 ცუირე „ვტოვებ“ 2 ცუირე 3 ცუირე	ცუირე ცუირე ცუირე	ცურე ცურე ცურე	ცუირე ცუირე ცუირე	ცურე ცურე ცურე
1 ცქუეფხი „ეიხევი“ 2 ცქეფხი 3 ცქეფხი	ცქ'ე'ეფხი||ცქრფხი ცქეფხი ცქეფხი	ცქეფხი ცქეფხი ცქეფხი	ცქ'ე'ეფენი ცქეფენი ცქეფენი	ცქეფხი ცქეფხი ცქეფხი
1 ცქუეფე||ცქეფე „ეხევ ოდნავ“ 2 ცქიფე||ცქჭფე 3 ცქიფე||ცქჭფე	ცქ'ე'იფე ცქიფე ცქიფე	ცქჭფე ცქჭფე ცქჭფე	ცქუიფე ცქიიფე ცქიიფე	ცქჭფე ცქჭფე ცქჭფე
1 2 3		ცხუდე „ეწყვეტ“ ცხუდე ცხუდე	ცხუიდე ცხუიდე ცხუიდე	ცხუდე ცხუდე ცხუდე
1 ცხუპე „ვნასკვავ“ 2 ცხკპე 3 ცხკპე		ცხკპე ცხკპე ცხკპე	ცხუიპე ცხიპე ცხიპე	ცხკპე ცხკპე ცხკპე

ბზ.	ბქ.	ლ'მხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 ჟგურბნი‖ჟგუჟურბნი „ხმაურობ, ეხათქი-ბეთქობა“	ჟგურბნი‖ჟგუჟურბნი‖შეჟგურბნი	ჟგურბნი	ჟგურბნი	ჟგურბნი‖ჟგურბენი
2 ჟგურბნი	ჟგურბნი	ჟგურბნი	ჟგურბნი	ჟგურბნი‖ჟგურბენი
3 ჟგურბნი	ჟგურბნი	ჟგურბნი	ჟგურბნი	ჟგურბნი‖ჟგურბენი
1 ჟგუებნი „ვიგლიჯები, ვინგრევი“	ჟგუებნი		ჟგუებნი	ჟგუებნი
2 ჟგუებნი	ჟგუებნი		ჟგუებენი	ჟგუებნი
3 ჟგუებნი	ჟგუებნი		ჟგუებენი	ჟგუებნი
1 ჟგუიბე‖ჟგუბე „ვგლეჯ, ვანგრევ“	ჟგუიბე	ჟგუბე	ჟგუიბე	ჟგუბე
2 ჟგუიბე	ჟგუიბე	ჟგუბე	ჟგუიბე	ჟგუბე
3 ჟგუიბე	ჟგუიბე	ჟგუბე	ჟგუიბე	ჟგუბე
1 ძღუიდე „ვადიდებ“			ძღუიდე	ძღუდე
2 ძღუიდე			ძღუიდე	ძღუდე
3 ძღუიდე			ძღუიდე	ძღუდე
1 ძღული „ვბღავი“		ძღვლი	ძღვლი	
2 ძღვლი		ძღვლი	ძღვლი	
3 ძღვლი		ძღვლი	ძღვლი	
1		წიწწე „ვწრივი“		წიწწე
2		წიწწე		წიწწე
3		წიწწე		წიწწე
1 წაუეანი‖პეწკუნი „წელში ვწყდები“	წაუეანი	წაუეანი	წაუეანი	წაუეანი‖პეწკუნი
2 წაუეანი‖პეწკუნი	წაუეანი	წაუეანი	წაუეანე	წაუეანი‖პეწკუნი
3 წაუეანი‖პეწკუნი	წაუეანი	წაუეანი	წაუეანე	წაუეანი‖პეწკუნი
1 წაუბე‖წკუბე „ვწუკავ ძაფს, რეზინს...“	წაუიბე	წკუბე	წაუიბე	წკუბე
2 წაუბე‖წკუბე	წაუიბე	წკუბე	წაუიბე	წკუბე
3 წაუბე‖წკუბე	წაუიბე	წკუბე	წაუიბე	წკუბე
1 წაურე‖წკორე „ვბზარავ, ოდნავ ვაღებ კარს“	წაურერე‖წკორე	წკრე	წაურერე	წკრე
2 წკორე‖წკრე	წკორე	წკრე	წკორე	წკრე
3 წკორე‖წკრე	წკორე	წკრე	წკორე	წკრე
1 წკული „ვწკატუნებ“	წკული	წკული	წკული	წკული
2 წკული	წკული	წკული	წკული	წკული
3 წკული	წკული	წკული	წკული	წკული
1 წრჭვე „ოფლს ვაწვეთებ, ვწვეთავ“	შეწიქვე‖წიქვე		წეიქვე‖წიქვე	წიქვე
2 წეიქვე	წეიქვე		წეიქვე	წეიქვე
3 წეიქვე	წეიქვე		წეიქვე	წეიქვე
1 წარწწნი „ვწრიპინებ, ვწივი“	შეწგრწნი‖წგრწნი	წგრწლაჭი	წგრალაჭი	წგრწნი
2 წგრწნი	წგრწნი	წგრწლაჭი	წგრალაჭი	წგრწნი
3 წგრწნი	წგრწნი	წგრწლაჭი	წგრალაჭი	წგრწნი
1	შეწიქვე‖წიქვე „ვახდუნებ“			
2	წიქვე			
3	წიქვე			
1 წელი „ვწივი“	წული‖წლი	წწლი	წწლი	წწლი
2 წლი‖წწლი	წლი	წწლი	წწლი	წწლი
3 წლი‖წწლი	წლი	წწლი	წწლი	წწლი
1 წიქერი „ვიბზარები“	წკერი‖წიკერი „ვიბზარები ჯვრისაგან; გული მისკდება“		წკერენი „ვირღვევი, ვიბზარები მოთმინებისაგან“	
2 წკერი	წკერი		წკერენი	
3 წკერი	წკერი		წკერენი	
1	ჭახშე‖შეჭახშე „ტამს ვეკრავ“			
2	ჭახშე			
3	ჭახშე			
1				ჭიშჭიში „ვკრაკნები“
2				ჭიშჭიშე
3				ჭიშჭიშე
1 ჭაშეენი „ვწყდები“	ჭაშეენი			
2 ჭაეენი	ჭაეენი			
3 ჭაეენი	ჭაეენი			
1 ჭაშეე‖ჭაშეე „ვწყვეტ“	ჭა'შ'იეე‖ჭიშაეე	ჭაჩეე	ჭაშეე‖ჭაეე	ჭაჩეე
2 ჭაეე‖ჭაჩეე	ჭაეე	ჭაჩეე	ჭაეე	ჭაჩეე
3 ჭაეე‖ჭაჩეე	ჭაეე	ჭაჩეე	ჭაეე	ჭაჩეე
1 ჭოჭჭე „ქათაძივით ხმამაღლა ვჩხუბობ, ვკრიახობ“	შეჭოჭჭე‖ჭოჭჭე			
2 ჭოჭჭე	ჭოჭჭე			
3 ჭოჭჭე	ჭოჭჭე			
1 ჭურჭნი „ვჭიხვინებ“	ჭგრჭნი	ჭგრჭნი	ჭგრჭნი	
2 ჭგრჭნი‖ჭგრჩნი	ჭგრჭნი	ჭგრჭნი	ჭგრჭნი	
3 ჭგრჭნი‖ჭგრჩნი	გრჭნი	ჭგრჭნი	ჭგრჭნი	

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლხტ.	ჩოლ.
1 ჰურჭენი „ცრიალებ“	ჭ'ჰგრჭნი „ცრიალებ; ცრიცინებ“		ჰგრჭნი	ჰგრჭნი
2 ჰგრჭნი	ჰგრჭნი		ჰგრჭნი	ჰგრჭნი
3 ჰგრჭნი	ჰგრჭნი		ჰგრჭნი	ჰგრჭნი
1 ჰურჭუნი „ცრიცინებ“	ჰურჭუნი „ჰუჭუნით ვტირიარ“	ჰგრჭუნი	ჰგრჭუნი	
2 ჰგრჭუნი	ჰურჭუნი	ჰგრჭუნი	ჰგრჭუნი	
3 ჰგრჭუნი	ჰურჭუნი	ჰგრჭუნი	ჰგრჭუნი	
1 ჰურხენი „ცახახებ“	ჰგრხნი	ჰგრხნი	ჰგრხნი	
2 ჰგრხნი	ჰგრხნი	ჰგრხნი	ჰგრხნი	
3 ჰგრხნი	ჰგრხნი	ჰგრხნი	ჰგრხნი	
1	ჰგრჭუნი „ცრიცინებ“			
2	ჰგრჭუნი			
3	ჰგრჭუნი			
1 ჰუჯოე „ეიწყეველები“	ჰუჯოე	ჰჯოე	ჰ'ჭ'ჯოე	ჰჯოე
2 ჰჯოე	ჰჯოე	ჰჯოე	ჰჯოე	ჰჯოე
3 ჰჯოე	ჰჯოე	ჰჯოე	ჰჯოე	ჰჯოე
1 ჰჭეჭე „სკვინჩასავით ჭიკჭიკებ“	ჰგრეჭი			
2 ჰეჭეჭე	ჰგრეჭი			
3 ჰეჭეჭე	ჰგრეჭი			
1 ჰუჭიპე „ვსრეს“		ჰუჭპე	ჰუჭიპე „ვხლეჩ“	ჰუჭპე
2 ჰუჭპე‖ჰუიპე		ჰუჭპე	ჰუიპე	ჰუჭპე
3 ჰუჭპე‖ჰუიპე		ჰუჭპე	ჰუიპე	ჰუჭპე
1 ჰუჭლი „ცქიქვინებ, ცქყიე“	ჰუჭლი	ჰუჭლი	ჰუჭლი	ჰუაშე‖ჰუაშე
2 ჰუჭლი	ჰუჭლი	ჰუჭლი	ჰუჭლი	ჰუაშე‖ჰუაშე
3 ჰუჭლი	ჰუჭლი	ჰუჭლი	ჰუჭლი	ჰუაშე‖ჰუაშე
1	ჰუუჭგრპნი „ცქყიპინებ“	ჰუიპინე		ჰუიპინე
2	ჰუჭგრპნი	ჰუიპინე		ჰუიპინე
3	ჰუჭგრპნი	ჰუიპინე		ჰუიპინე
1 ხუნეში „ვხუნებ, ვოხრავ“				
2 ხუნეში				
3 ხუნეში				
1 ხურტნი „ვხვრინავ, ვხროტინებ“	ხგრტნი‖ხურტნი	ხგრტნი	ხურტნი	ხგრტნი
2 ხგრტნი	ხგრტნი	ხგრტნი	ხგრტნი	ხგრტნი
3 ხგრტნი	ხგრტნი	ხგრტნი	ხგრტნი	ხგრტნი
1 ხურხენი „ვკრუტუნებ, ვხროტინებ“	ხურხენი	ხურხენი	ხურხენი	ხურხენი
2 ხურხენი	ხურხენი	ხურხენი	ხურხენი	ხურხენი
3 ხურხენი	ხურხენი	ხურხენი	ხურხენი	ხურხენი
1 ხელი „ვხიხინებ, ვხვრინავ“	ხგლი	ხგლი	ხგლი	ხგლი
2 ხგლი	ხგლი	ხგლი	ხგლი	ხგლი
3 ხგლი	ხგლი	ხგლი	ხგლი	ხგლი
1 ხერსე „გაციებისაგან ვსრუტუნებ, ვხიხინებ“	ხ'ჭ'გრსე‖ხურსე	ხგრსე	ხურსე	ხგრსე
2 ხგრსე	ხგრსე	ხგრსე	ხგრსე	ხგრსე
3 ხგრსე	ხგრსე	ხგრსე	ხგრსე	ხგრსე
1 ხეეპი „ვსკდები“	ხეეპი‖ხეხეპი	ხეპი	ხეეპენი	ხეპნი
2 ხეპი	ხეპი	ხეპი	ხეპენი	ხეპნი
3 ხეპი	ხეპი	ხეპი	ხეპენი	ხეპნი
1 ხეერნი „ვინგრევი, ვიძლები“	ხეერნი	ხეერნი	ხეერენი	ხეერნი
2 ხეერნი	ხეერნი	ხეერნი	ხეერენი	ხეერნი
3 ხეერნი	ხეერნი	ხეერნი	ხეერენი	ხეერნი
1 ხეეტნი „ვწუდები, ვიღუპები“	ხეეტნი		ხეეტენი	
2 ხეეტნი	ხეეტნი		ხეეტენი	
3 ხეეტნი	ხეეტნი		ხეეტენი	
1 ხეხაე‖ხეხე „ვხეთქ“	ჭხაე‖ხჭაე	ხჯე	ხეხაე	ხჯე
2 ხაე‖ხჯე	ხაე	ხჯე	ხაე	ხჯე
3 ხაე‖ხჯე	ხაე	ხჯე	ხაე	ხჯე
1 ხეირე‖ხურე „ვანგრევ“	ხეირე	ხურე	ხეირე	ხურე
2 ხეირე‖ხურე	ხეირე	ხურე	ხეირე	ხურე
3 ხეირე‖ხურე	ხეირე	ხურე	ხეირე	ხურე
1 ხეიტე‖ხეტე „ვწყვეტ, ვხოცავ“	ხეიტე	ხეტე	ხეიტე	ხეტე
2 ხეიტე	ხეიტე	ხეტე	ხეიტე	ხეტე
3 ხეიტე	ხეიტე	ხეტე	ხეიტე	ხეტე
1 ჰურჰენი „ჩემად ვბერტყუნებ ფრინველის ბმაზე	ჰურჰენი			
2 ჰურჰენი	ჰურჰენი			
3 ჰურჰენი	ჰურჰენი			

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 პუედნი „ძოვალ, ძოვ-დივარ“ 2 პედნი 3 პედნი	პუედნი პედნი პედნი	პუედნი პედნი პედნი	პუედნი პედნი პედნი	პუედნი პედნი პედნი
1 პუე̄ „ვახელებ“ 2 პუე̄ 3 პუე̄	პუე̄ პუე̄ პუე̄			
1 პუე̄დი „ვიე̄ფ“ 2 პე̄დე 3 პე̄დე	პუპე̄დე||პუე̄დე პე̄დე პე̄დე		პუე̄ტე პე̄ტე პე̄ტე	პე̄დე პე̄დე პე̄დე
1 2 3	პუენრნი||პუერნი „ვცვლები“ პერნი პერნი	პერნი პერნი პერნი	პუერენი პერენი პერენი	პერნი პერნი პერნი
1 პუდი||პუდე „ძოვტან“ 2 პდი 3 პდე	პუდი||პუიდე პიდე პიდე	პუდე პდე პდე	პუიდე პიდე პიდე	პუდე პდე პდე
1 პუჩ||პუჩი „ვცვეთ“ 2 პიჩ||პჯჩე 3 პიჩ||პჯჩე	პუიჩე||პუჩი||პუიჩე პიჩე პიჩე	პჯჩე პჯჩე პჯჩე	პუიჩე პიჩე პიჩე	პჯჩე პჯჩე პჯჩე
1 2 3	პჯნჩე „უთავბოლოდ, უაზრ-ოდ ვმიზეზიანობ“ პჯნჩე პჯნჩე			
1 2 3	ჭგილ „ადგაკარ ბრიყვულად“ ჭგილ ჭგილ			
1 ჭულჭგნი „ვძენძელებ“ 2 ჭლჭგნი 3 ჭლჭგნი	ჭლჭგნი ჭლჭგნი ჭლჭგნი		ჭნჭგლე ჭნჭგლე ჭნჭგლე	
1 პოდი 2 პოდი 3 პოდი	პუედი „ყიდი“ პუედი პუედი	უოდი უოდი უოდი	უედი უედი უედი	უედი უედი უედი
1 ჰაბე „სულს ვღაფავ“ 2 ჰებე 3 ჰებე	უ̄ებე||პ'უ̄'ებე ჰებე ჰებე			

პირველი სუბიექტური პირის /-უ̄-/ პრეფიქსთან დაკავშირებული ფონეტიკური მოვლენები თანხმოვნით დაწყებულ ფუძეებთან დღევანდელი მონაცემების მიხედვით ასეთ სურათს იძლევა, კერძოდ:

1. თანხმოვნით დაწყებულ ფუძეებთან /-უ̄-/ პრეფიქსი ინფიქსად გვევლინება (ჩაერთვის თავკიდურ თანხმოვანსა და ხმოვანს შორის) შემდეგ ზმნებში:

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3	ბ-უ̄-ეთქნი „ვფეთქდები“ ბეთქნი ბეთქნი				
1 2 3		ბ-'უ̄'-ელნი „ვიხევი, ვიგლიჯები“ ბელნი ბელნი			
1 2 3	ბ-უ̄-ექყნი „ვიხლიჩები“ ბექყნი ბექყნი				
1 2 3				ბ-უ̄-ექნი „ვიხლიჩები“ ბექენი ბექენი	
1 2 3		ბ-უ̄-იდე „ვღვრი, ვასხამ“ ბიდე ბიდე			
1 2 3		ბ-უ̄-ითქე „ვფეთქებ“ ბითქე ბითქე		ბ-უ̄-ითქე ბითქე ბითქე	
1 2 3		ბ-უ̄-ილე „ვხევ. ვგლეჯ“ ბილე ბილე			
1 2 3				ბ-უ̄-ეჭე „ვაკოჭ, ვბლეჩ, ვხეთქ“ ბიჭე ბიჭე	

	გზ.	გჭ.	ლშხ.	ლხტ.	ჩოლ.
1 2 3				ბ-შ-გრთქნი „ვბათქუნობ, ვბრაგუნობ" ბგრთქნი ბგრთქნი	
1 2 3	გ-შ-აგზე „გაძუძებით ვუბედობ" გაგზე გაგზე				
1 2 3	გ-შ-არგლი „ლაპარაკობ" გარგლი გარგლი				
1 2 3				გ-შ-ებენი „ვისვრები" გებენი გებენი	
1 2 3				გ-შ-ელენი „ვიხევი, ვიფხრიწები" გელენი გელენი	
1 2 3		გ-შ-ილე „ვხევ, ვფხრეწ" გილე გილე		გ-შ-ილე გილე გილე	
1 2 3	გ-შ-ეკნი „ვძლებ" გეკნი გეკნი	გ-შ-ეკნი გეკნი გეკნი		გ-შ-ეკენი გეკენი გეკენი	
1 2 3		გ-შ-იქე „ვამაგრებ" გიქე გიქე		გ-შ-იქე გიქე გიქე	
1 2 3	დ-შ-ეგნი „ვკრები" დეგნი დეგნი	დ-შ-ეგნი დეგნი დეგნი		დ-შ-ეგენი დეგენი დეგენი	
1 2 3	დ-შ-იგე „ვაკრობ" დიგე დიგე	დ-შ-იგე დიგე დიგე		დ-შ-იგე დიგე დიგე	
1 2 3		დ-შ-იძე „ვქოლავ, ვავსებ" დუიძე დუიძე			
1 2 3				დ-შ-ურდღნი „ვდუდ- ღუნებ" დურდღნი დურდღნი	
1 2 3	დღ-შ-ებნი „ვლპები" დღებნი დღებნი	დღ-შ-ებნი დღებნი დღებნი			
1 2 3	დღ-შ-იბე „ვალპობ" დღიბე დღიბე	დღ-შ-იბე დღიბე დღიბე		დღ-შ-იბე დღიბე დღიბე	
1 2 3				დღ-შ-ირე „ვხევ, ვგლეჯ" დღერე დღერე	
1 2 3	ზ-შ-ახგრრე „გაძუძებით ვჩხუბობ, ვილანძღები" ზანგრრე ზანგრრე			ზ-შ-ნეგე „გაძუძებ- ით ვჩხუბობ, ვი- ლანძღები" ზუნეგე ზუნეგე	
1 2 3	ზ-შ-ეპრე „ვკუჭნებ, ვბეზღნებ" ზეპრე ზეპრე	ზ'-შ-'ეპრე ზეპრე ზეპრე			
1 2 3				ზ-შ-ული „ვბღავი, ვზუზუნებ, ვზმუი" ზული ზული	
1 2 3	თ-შ-ერ „ვცხობ" თერ თერ	თ-შ-ერ თერ თერ		თ-შ-ერ თერ თერ	
1 2 3	თ-შ-ერა „ვჩანგარ" თერა თერა	თ-შ-ერა თერა თერა		თ-შ-ერა'ხჩი' თერა'ზი' თერა'ზი'	
1 2 3		თ-შ-იგ „დარჩობილი ვარ ერთ ადგილას" თიგ თიგ			

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3				თ-შ-ჷრტნი „ვფრუტუნებ“ თჷრტნი თჷრტნი	
1 2 3		თხ-შ-იკე „ეათხეპებ“ თხიკე თხიკე		თხ-შ-იკე თხიკე თხიკე	
1 2 3		თხ'-შ-'იპ „ეჯდივარ მისავთებული“ თხიპ თხიპ			
1 2 3		თხ'-შ-'იპე „ოფლს ვაწყვეთებ“ თხიპე თხიპე			
1 2 3		თხ'-შ-'ირე „ებეთქ“ თხირე თხირე		თხ-შ-ირე თხირე თხირე	
1 2 3		თხ'-შ-'იშე „ვანთხლევ“ თხიშე თხიშე		თხ-შ-იშე თხიშე თხიშე	
1 2 3				თხ-შ-ერპნი „ვსრეტუნებ“ თხჷრპნი თხჷრპნი	
1 2 3		თხ'-შ-'იპ „ეჯდივარ“ თხიპ თხიპ			
1 2 3	თხ-შ-ერნი „ვსკდები“ თხერნი თხერნი	თხ'-შ-'ერნი თხერნი თხერნი		თხ-შ-ერენი თხერენი თხერენი	
1 2 3	თხ'-შ-'იკ „ვაგდივარ ჩვარივით“ თხიკ თხიკ	თხ-შ-'იკ თხიკ თხიკ		თხ-შ-იკ თხიკ თხიკ	
1 2 3	თხ-შ-იკე „ეათხეპებ“ თხიკე თხიკე			თხ-შ-იკე თხიკე თხიკე	
1 2 3	კ-შ-არკპცე „ვკაკანებ“ კარკპცე კარკპცე				
1 2 3	კ-შ-ედნი „ეწყდები“ კედნი კედნი	კ-შ-ედნი კედნი კედნი		კ-შ-ედენი კედენი კედენი	
1 2 3				კ-შ-ეთი „თაკაწეული. გაკიძული ვდგავარ“ კეთი კეთი	
1 2 3	კ-შ-იდე „ეწყვეტ. ვსპობ, ვკლეტ“ კიდე კიდე	კ-შ-იდე კიდე კიდე		კ-შ-იდე კიდე კიდე	
1 2 3				კ-შ-იჩე „ეწყვეტ ყვავილს, ხილს“ კიჩე კიჩე	
1 2 3				კ-შ-ურკუნი „ვკრესენებ“ კურკუნი კურკუნი	
1 2 3				ნ-შ-ეკუნი „ვღუნები“ ნეკუნი ნეკუნი	
1 2 3	პ-შ-ერნი „ვფრინდები“ პერნი პერნი	პ-შ-ერნი პერნი პერნი			
1 2 3				პ-შ-ოკუე „ვხევ. ვკლეპ“ პიკუე პიკუე	
1 2 3	ღღ-შ-ეპნი „ვისროსები, ვიკულიტები“ ღღეპნი ღღეპნი	ღღ-შ-ეპნი ღღეპნი ღღეპნი			
1 2 3	ღღ-შ-იპე „ვსრეს. ვკულეტ“ ღღიპე ღღიპე	ღღ'-შ-'იპე ღღიპე ღღიპე		ღღ-შ-იპე ღღკპე ღღკპე	

	ბზ.	ბჭ.	ლშხ.	ლხტ.	ჩოლ.
1 2 3				ქღ-შ-ული „ებღავი“ ქღწლი ქღწლი	
1 2 3		რ'-შ-'აგდი „ლაპარაკობ“ რაგდი რაგდი		რ-შ-აგ'დი რაგ'დი რაგ'დი	
1 2 3				რ-შ-ესკენი „ენად ვიკრიფები“ რესკენი რესკენი	
1 2 3		რ-შ-ექა „ეთქვი“ რექა რაჭეე			
1 2 3				რ-შ-ეღუნი „ვირღვევი, ვიშლები“ რეღუნი რეღუნი	
1 2 3	ს-შ-ედი „ერჩები“ სედი სედი	ს-შ-ედი სედი სედი		ს-შ-ედი სედი სედი	
1 2 3	ს-შ-იდ „დარჩენილი ვარ“ სიდ სიდ	ს-შ-იდ სიდ სიდ			
1 2 3	ს-შ-იპ „ეტრიალებ“ სიპ სიპ	ს-შ-იპ სიპ სიპ		ს-შ-იპ სიპ სიპ	
1 2 3				ტ-შ-ატყანე „ვტლიკინებ“ ტატყანე ტატყანე	
1 2 3	ტ-შ-ეშე „ხმამაღლა ელაპარაკობ, ჯხუბობ“ ტეშე ტეშე			ტ-შ-ეშე ტეშე ტეშე	
1 2 3	ტ-შ-ენი „ებრუნდები“ ტენი ტენი	ტ-შ-ენ'-შ'-ნი ტენი ტენი		ტ-შ-ენი ტენი ტენი	
1 2 3	ტ-შ-იძე „ვატყაკებ. ვაძრობ“ ტვიძე ტვიძე				
1 2 3	ტ-შ-იხე „ებრუნებ“ ტიხე ტიხე	ტ-შ-იხე ტიხე ტიხე		ტ-შ-იხე ტიხე ტიხე	
1 2 3				ტ-შ-ვრტყლაში „ვრატრატებ. ვტლიკინებ“ ტვრტყლაში ტვრტყლაში	
1 2 3				ტყ-შ-იფე „საყანედ ვხნავ სათიბს“ ტყუფე ტყუფე	
1 2 3		ტყ-შ-იცე „ვხსნი, ვარღვევ“ ტყიცე ტყიცე		ტყ-შ-იცე ტყიცე ტყიცე	
1 2 3		ტყ'-შ-'ურფხი „ვტკაცუნობ. ტკაცა-ტკუცი გამაქვს“ ტყურფხი ტყურფხი			
1 2 3				ფ-შ-ანთული „ვფუთფუთებ“ ფანთული ფანთული	
1 2 3				ფ-შ-ანჩული „ვჩურჩულებ“ ფანჩული ფანჩული	
1 2 3		ფ-შ-ეტნი „ვიხვრიტები“ ფეტნი ფეტნი		ფ-შ-ეტენი ფეტენი ფეტენი	
1 2 3				ფ-შ-ეშკენი „ვიხსნები“ ფეშკენი ფეშკენი	
1 2 3	ფ-შ-იტე „ვხვრეტ“ ფიტე|ფტე ფიტე|ფტე	ფ-შ-იტე ფიტე ფიტე		ფ-შ-იტე ფიტე ფიტე	

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლხტ.	ჩოლ.
1 2 3		ფ-ჭ-იშგე „ხმნი" ფიშგე ფიშგე			
1 2 3		ფ-ჭ-იშდე „ეშვებ" ფიშტე ფიშედე		ფ-ჭ-იშტე ფიშტე ფიშტე	
1 2 3	ფხ-ჭ-ენი „იშლები" ფხენი ფხენი				
				ფხ-ჭ-ირე „თვალებს ვახელ" ფხირე ფხირე	
1 2 3		ქ-ჭ-იხე „ბანზე ვწევ" ქიხე ქიხე		ქ-ჭ-იხე ქიხე ქიხე	
1 2 3	ქ-ჭ-ენი „ბანზე ვიწევი" ქენი ქენი	ქ-ჭ-ეხნი ქეხნი ქეხნი			
1 2 3	ღ-ჭ-ერნი „ვცდები, ვცილდები" ღერნი ღერნი	ღ-ჭ-ერნი ღერნი ღერნი		ღ-ჭ-ერენი ღერენი ღერენი	
1 2 3		ღ-ჭ-ირე „ვიშორებ" ღირე ღირე			
1 2 3	ღ-ჭ-ჰქე „ტლიკინებ" ღჰქე ღჰქე	ღ-ჭ-ეჰქე ღეჰქე ღეჰქე			
1 2 3	ღ-ჭ-ჰე „ტლიკინებ" ღჰე ღჰე				
1 2 3				ჯ-ჭ-იფე „ქას ვაცლი მდელარე წყლით" ჯეფე ჯეფე	
1 2 3	შგ-ჭ-იბე‖შგუბე „ვახუნებ" შგიბე‖შგგბე შგიბე‖შგგბე				
1 2 3	შდ-ჭ-იბე „ვაფუებ" შდებე შდებე	შდ-ჭ-იბე შდიბე შდიბე			
1 2 3	შდ-ჭ-ენი „ფუვდები" შდენი შდენი	შდ-ჭ-ეხნი შდეხნი შდეხნი			
1 2 3	შდ-ჭ-ენი „ვთაკდები" შდენი შდენი	შდ-ჭ-ეხნი შდეხნი შდეხნი		შტ-ჭ-ეხენი შტეხენი შტეხენი	
1 2 3	შდ-ჭ-იხე „ვათაკებ" შდიხე შდიხე	შდ-ჭ-იხე შდიხე შდიხე		შტ-ჭ-იხე შტიხე შტიხე	
1 2 3	შ-ჭ-იდე „ვკრი" შიდე შიდე	შ-ჭ-იდე შიდე შიდე		შ-ჭ-იდე შიდე შიდე	
1 2 3		შ-ჭ-ენი „ეიურები" შენი შენი			
1 2 3	შყ-ჭ-ედნი „ვკარდები" შყედნი შყედნი	შყ-ჭ-ედნი შყედნი შყედნი		შყ-ჭ-ეიდენი შყედენი შყედენი	შყ-ჭ-ედნი შყედნი შყედნი
1 2 3		შხ-ჭ-ერნი „კოპობი, ვსკდები" შხერნი შხერნი			
1 2 3	შხ-ჭ-ირე „ვხლეჩ" შხირე‖შხგრე შხირე‖შხგრე	შხ-ჭ-ირე შხირე შხირე		შხ-ჭ-ირე შხირე შხირე	
1 2 3		ჩ-ჭ-იფე „ვკვებავ" ჩიფე ჩიფე			
1 2 3	ჩხ-ჭ-ეფნი „ვხდები" ჩხეფნი ჩხეფნი	ჩხ-ჭ-ეფნი ჩხეფნი ჩხეფნი		ჩხ-ჭ-ეფენი ჩხეფენი ჩხეფენი	
1 2 3		ჩხ-ჭ-იფე „ვახდუნებ" ჩხიფე ჩხიფე		ჩხ-ჭ-იფე ჩხიფე ჩხიფე	

	ბზ.	ბქ.	ლ"შხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3		ც'-ჭ-'ილე „ჯიქი, ვფხრეწ" ცილე ცილე		ც-ჭ-ილე ცჭლე ცჭლე	
1 2 3	ცქ'-ჭ-'ეფნი „ვიხევი" ცქეფნი ცქეფნი	ცქ'-ჭ-'ეფნი ცქეფნი ცქეფნი		ცქ'-ჭ-'ეფენი ცქეფენი ცქეფენი	
1 2 3	ცქ-ჭ-იფე „ჯიქე ოდნავ" ცქიფე ცქიფე	ცქ'-ჭ-'იფე ცქიფე ცქიფე		ცქ-ჭ-იფე ცქიფე ცქიფე	
1 2 3				ცხ-ჭ-იპე „ვნასკვავ" ცხიპე ცხიპე	
1 2 3	ჭგ-ჭ-ერბნი „ჯიმაერობ, ჯსთქობეთქობ" ჭგერბნი ჭგერბნი	ჭგ-ჭ-ერბნი ჭგერბნი ჭგერბნი			
1 2 3				წქ-ჭ-ერენი „ვირღვევი, კიბზარები მოთმინებისაგან" წქერენი წქერენი	
1 2 3		წქ-ჭ-ირე „ებზარავ, ოდნავ ვაღებ კარს" წქირე წქირე		წქ-ჭ-ირე „ებზარავ" წქირე წქირე	
1 2 3				წ'-ჭ-ექჩე „ვაწვეთებ" წექჩე წექჩე	
1 2 3	ქკ-ჭ-ენი „ვწყდები" ქკენი ქკენი	ქკ-ჭ-ენი „ვწყდები" ქკენი ქკენი			
1 2 3		ქკ'-ჭ-'იქე „ვწუწუტ" ქკიქე ქკიქე		ქკ-ჭ-იქე ქკიქე ქკიქე	
1 2 3	ქ'-ჭ-ათე „ეიწყეკლები" ქათე ქათე	ქ-ჭ-ათე ქათე ქათე		ქ'-ჭ-'ათე ქათე ქათე	
1 2 3	ქყ-ჭ-იპე „ვსრეს" ქყჭპექქყიპე ქყჭპექქყიპე			ქყ-ჭ-იპე „ვხლეჩ" ქყჭპე ქყჭპე	
1 2 3		ქყ-ჭ-ჭრანი „ექყიპინებ" ქყჭრანი ქყჭრანი			
1 2 3	ხ-ჭ-ეპნი „ესკდები" ხეპნი ხეპნი	ხ-ჭ-ეპნი ხეპნი ხეპნი		ხ-ჭ-ეპენი ხეპენი ხეპენი	
1 2 3	ხ-ჭ-იპე „ეხეთქ" ხიპექხჭპე ხიპექხჭპე	ხ-ჭ-იპე ხიპე ხიპე		ხ-ჭ-იპე ხიპე ხიპე	
1 2 3		ხ'-ჭ-'ჭრსე „გაციებისაგან ვსრეტენებ" ხჭრსე ხჭრსე			
1 2 3		პ-ჭ-ენრნი „ვცვდები" პენრნი პენრნი		პ-ჭ-ენრენი პენრენი პენრენი	
1 2 3		პ-ჭ-ირე „ვცვეთ" პირე პირე		პ-ჭ-ირე პირე პირე	
1 2 3	პ-ჭ-ედნი „ძოვალ, ძოვდივარ" პედნი პედნი	პ-ჭ-ედნი პედნი პედნი	პ-ჭ-ედნი პედნი პედნი	პ-ჭ-ედნი პედნი პედნი	პ-ჭ-ედნი პედნი პედნი
1 2 3	პ-ჭ-ეძდე „ვყეფ" პეძდე პეშდე	პ-ჭ-ეძდე პეძდე პეშდე		პ-ჭ-ეშტე პეშტე პეშტე	
1 2 3	პ-ჭ-იდე „ძოვიტან" პდე პდე	პ-ჭ-იდე პიდე პიდე		პ-ჭ-იდე პიდე პიდე	
1 2 3		პ'-ჭ-'ებე „სულს ვღაფავ" პებე პებე			
	55	77	1	81	2

საენათმეცნიერო ლიტერატურიდან ცნობილია, რომ „ზემოსვანურ და ლენტეხურ დიალექტთა თავიდურთანხმოვნიან ფორმებში **S1** მორფემა წარმოდგენილია */-უ-/* და */Ø/* ალომორფებით. */-უ-/* დასტურდება იმ შემთხვევაში, თუ მისი მომდევნო ძირეული ხმოვანი არის ე ან ი, მაგ.: ჰ-უ-ედნი „მოვიდივარ", დ-უ-იგე „ვაქრობ",... იმ შემთხვევაში კი, თუ ამგვარ ზმნათა ძირეული მორფემის ხმოვანი არის უ, უ, ანდა ძირეული ხმოვნის წინამავალი თანხმოვანი არის უ, მაშინ **S1** მორფემა წარმოდგენილია */Ø/* ალომორფით, მაგ.: **სგურ** „ვზივარ", **ტული** „ვიძახი", **კუშე** „ვტეხ" და ა. შ." (თოფურია 1967, 10-11; ონიანი 1978, 76-77), თუმცა საანალიზო მასალამ აჩვენა, რომ **S1** მორფემა */-უ-/* მაშინაც არის წარმოდგენილი აღნიშნულ დიალექტებში, როდესაც მისი მომდევნო ძირეული ხმოვანი არის ა ან გ, მაგ.: ბზ. გ-უ-არგლი „ვლაპარაკობ", ზ-უ-ანგრრე „გამუდმებით ვჩხუბობ, ვილანძღები", კ-უ-არკაცე „ვკაკანებ", ღ-უ-აქკე „ვტლიკინებ"; ბქ. ჭ-უ-ათე „ვიწყევლები", რ-უ-აგდი „ვლაპარაკობ", ხ-უ-ᵓგრსე „გაციებისაგან ვსრუტუნებ"; ლნტ. თ-უ-გრტნი „ვფრუტუნებ", რ-უ-აგდი „ვლაპარაკობ", ტ-უ-გრტყლაუი „ვტატყანებ", ტ-უ-ატყანე „ვტლიკინებ", ფ-უ-ანთული „ვფუთფუთებ", ჭ-უ-ათე „ვიწყევლები", ხოლო, რაც შეეხება ამგვარ ზმნათა ძირეული მორფემის უ ხმოვანს, მის წინ **S1** მორფემა */-უ-/* ლენტეხური დიალექტის რამდენიმე ზმნაში დავადასტურეთ, ესენია: დ-უ-ურდღნი „ვდუდღუნებ", ზ-უ-ული „ვზმუი", თხ-უ-ურპნი „ვსრუტუნებ", კ-უ-ურკუნი „ვკრუსუნებ", ყღ-უ-ული „ვბღავი"[1], რომელიც ნაკლებ მოსალოდნელია ფონოლოგიური გარემოცვიდან გამომდინარე, რამდენადაც, როგორც ალ. ონიანი შენიშნავს, */-უ-/* და */Ø/* ალომორფთა გამოყენებას თითქმის ყოველთვის მომდევნო ხმოვნის რაგვარობა განაპირობებს ანუ ამ ალომორფთა განაწილება ფონოლოგიურად არის შეპირობებული (ონიანი 1978, 77). როგორც ჩანს, გამონაკლისები მეტნაკლებად მაინც გვხვდება.

2. დადასტურებულია ისეთი შემთხვევებიც (თოფურია 1967, 10), როდესაც პირველი სუბიექტური პირის ნიშანი */-უ-/* სხვა ადგილს იკავებს ფუძეში. ჩვენ აღვნუსხეთ ამგვარი ფორმები ყველა დიალექტის მიხედვით და გაირკვა, რომ ეს მოვლენა ძირითადად ზემოსვანურ დიალექტებში გვაქვს, მიუხედავად იმისა, რომ ლენტეხურში სუბიექტური პირის ნიშანი */-უ-/* დღესაც ძალზე პროდუქტიულია [ერთადერთი ამგვარი ფორმა (ქეხ-უ-ᵓე̄ნი „განზე ვიწევი") დაფიქსირდა ლენტეხურში, რომელიც თვალსაჩინოებისათვის პარადიგმაში შევიტანეთ]:

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3		ბეთქ-უ-ᵓნი ბეთქნი ბეთქნი			
1 2 3		ბეკუ-უ-ᵓნი „ვიხლიჩები" ბეკუნი ბეკუნი			
1 2 3		ბრიგ-უ- „ვდგავარ შყარად" ბრიგ ბრიგ			
1 2 3	ბჴწღ-უ-ი „ვეხებ, ვაფათურებ ხელებს" ბჴწღი ბჴწღი				
1 2 3	გარგ-უ-ლი „ვლაპარაკობ" გარგლი/გარგული გარგლი/გარგული				
1 2 3		გელ-უ-ᵓნი „ვიხევი, ვიფხრიწები" გელნი გელნი			
1 2 3		ნეცხ-უ-ნი „ვიღვიძებ" ნეცხნი ნეცხნი			
1 2 3		პეკუ-უ-ნი „ვიპარკვები" პეკუნი პეკუნი			
1 2 3		რესკ-უ-ნი „ენად ვკრიფები" რესკნი რესკნი			

[1] ორიოდე ფორმა დადასტურდა ბალსქვემოურ დიალექტშიც, მაგ. ტყ-უ-ურფნი „ვტკაცუნობ, ტკაცა-ტკუცი გამაქვს", ბგ-უ-ურბნი „ვხმაურობ, ვბათქი-ბუთქობ", როგორც ჩანს ინოვაციასთან გვაქვს საქმე.

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3		ტეხ-უ-ნი „ვბრუნდები" ტეხნი ტეხნი			
1 2 3	ფეშგ'-უ-'ნი „ვიხსნები" ფეშგნი ფეშგნი	ფეშგ'-უ-'ხი ფეშგნი ფეშგნი			
1 2 3	ფეშ'-უ-'ნი „ვბრენავ" ფეშნი ფეშნი	ფეშ'-უ-'ნი ფეშნი ფეშნი			
1 2 3	ფე'-უ-'ე „ვდუღვარ" ფეე ფეე	ფე'-უ-'ე ფეე ფეე			
1 2 3		ფხეე'-უ-'ნი „ვიძლები" ფხეენი ფხეენი			
1 2 3				ქეხ-უ-'ე'ნი „განზე ვიწევი" ქეხენი ქეხენი	
	5	12		1	

გამონაკლისის სახით შეგვხვდა ერთი თავკიდურთანხმოვნიანი ზმნა ბალსქვემოურში, სადაც **S1** /-უ-/ ინფიქსის სახით ორჯერ გვხვდება (ანუ გვაქვს ორმაგი აფიქსაცია), მაგ.: ტ-უ-ეხ-უ-ნი „ვბრუნდები". პირველი პირის სუბიექტის ორმაგი აღნიშვნა დაფიქსირებულია მეგრულშიც, რაც შედარებით ახალ მოვლენად მიაჩნიათ (ჯანჯღავა 2009, 106-107).

3. პროფ. ვ. თოფურია წერს, რომ „ქართულის მცოდნეთა გამოთქმაშიაც კი /-უ-/ იშვიათადღაა პრეფიქსი"-ო (თოფურია 1967, 10) და ასახელებს ორიოდე მაგალითს: ბქ. (ეცერ.) უ-ნეცხნი „ვიღვიძებ" და ლნტ. უ-კედ „ვსპობ". ძნელია იმისი თქმა, თითქოს ქართულის ცოდნა განაპირობებდეს ამ მოვლენას, თუმცა ვერც ქართულის გავლენას ვერ გამოვრიცხავთ. რაოდენ მოულოდნელიც არ უნდა იყოს, **S1** /-უ-/ პრეფიქსად გამოვლინდა არაერთ თავკიდურთანხმოვნიან ფორმაში როგორც ბალსქვემოური დიალექტის კილოკავებში, ასევე ლენტეხურ, ლაშხურ და ჩოლურულ დიალექტებშიც[1].:

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3		ეცერ.. ცხუმ., ჭუბ.[2] უ-ბეთქნი „ვფეთქდები" ბეთქნი ბეთქნი			
1 2 3		ეცერ., ცხუმ., ჭუბ.[2] უ-ბეჭკუნი „ვსკდები" ბეჭკუნი ბეჭკუნი			
1 2 3		ცხუმ., ჭუბ. უ-ბეჭუნი „ვიხლიჩები" ბეჭუნი ბეჭუნი			
1 2 3		ცხუმ., ჭუბ. უ-გელნი „ვიხევი, ვიფხრიწები" გელნი გელნი			
1 2 3		ცხუმ., ჭუბ. უ-გილე „ვხევ, ვფხრეწ" გილე გილე			

[1] ქვემოსვანურ დიალექტებში (ლაშხურსა და ჩოლურულში) გამოვლენილი /-უ-/ პრეფიქსიანი თითოოროლა მაგალითის არსებობა ქართულის ზეგავლენას უნდა მიეწეროს, რადგანაც აღნიშნული პრეფიქსი, ძირითადად, ნასესხებ სიტყვებში დასტურდება.

[2] ეცერული და ცხუმარული კილოკავის მონაცემები ჩავიწერეთ **ნ. ხორგუანისგან** და **ზ. საღლიანისგან**, ხოლო ჭუბერულისა — **მ. ჩხეტიანისგან**; ეს უკანასკნელი /-უ-/ პრეფიქსად ხმარობდა საანალიზო ზმნათა უმრავლესობაში.

	ბზ.	ბქ.	ლ'მხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3		ცხუმ., ჭუბ. შ-გლიშ „ვდგავარ გამოშტერებული" გლიშ გლიშ			
1 2 3		ცხუმ., ჭუბ. შ-დურდღუნი „ვდუდღუნებ" დურდღუნი დურდღუნი			
1 2 3		ცხუმ., ჭუბ. შ-ზანკუნი „ვკუნტრუშებ, დავხტივარ" ზანკუნი ზანკუნი			
1 2 3		ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. შ-თხერნი „ვსკდები" თხერნი თხერნი			
1 2 3		ცხუმ., ჭუბ. შ-თხიბ „ვგდივარ ჩვარივით" თხიბ თხიბ			
1 2 3			შ-თხოლე „ვთხოლობ" თხოლე თხოლე		შ-თხოლე „ვთხოლობ" თხოლე თხოლე
1 2 3		ცხუმ., ჭუბ. შ-კარკაც „ვკაკანებ" კარკაც კარკაც			
1 2 3		ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. შ-კედ „ვსპობ, ვწყვეტ" კედ კედ		შ-კედ „ვსპობ, ვწყვეტ" კედ კედ	
1 2 3		ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. შ-კედნი „ვისპობი, ვწყდები" კედნი კედნი			
1 2 3		ცხუმ., ჭუბ. შ-ნეკუნი „ვიღუნები" ნეკუნი ნეკუნი			
1 2 3		ცხუმ., ეცერ. შ-ნეცხნი „ვიღვიძებ" ნეცხნი ნეცხნი		შ-ეცხენი ეცხენი ეცხენი	
1 2 3				შ-პაქპაქი „ბევრს ვლაპარაკობ" პაქპაქი პაქპაქი	
1 2 3		ჭუბ. შ-პაქე „ვლაქლაქებ" პაქე პაქე			
1 2 3		ცხუმ., ჭუბ. შ-რაგდი „ვლაპარაკობ" რაგდი რაგდი		შ-რაგდი რაგდი რაგდი	
1 2 3		ცხუმ., ჭუბ. შ-რეხკნი „ენად ვიკრიფები" რეხკნი რეხკნი			
1 2 3		ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. შ-ხედნი „ერჩები" ხედნი ხედნი			
1 2 3		ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. შ-ხიდ „დარჩენილი ვარ" ხიდ ხიდ			
1 2 3					შ-ხიპ „ეტრიალებ" ხიპ ხიპ
1 2 3		ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. შ-ტკჩრცნი „ვტკაცუნობ" ტკჩრცნი ტკჩრცნი			
1 2 3		ჭუბ. შ-ტურშენი „ვბრაგუნობ, ვხმაურობ" ტურშენი ტურშენი			

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1		ცხუმ., ეცერ., ჭუბ.			
2		შ-ფიშვები „უშვაბ“			
3		ფიშვიდე			
		ფიშვიდე			
1				შ-ფგრჩლაში „ჩურჩხულებ“	
2				ფგრჩლაში	
3				ფგრჩლაში	
1		ცხუმ., ეცერ., ჭუბ.			
2		შ-ქუეცნი „ეკრები“			
3		ქუეცნი			
		ქუეცნი			
1			შ-ღებულე „ღებულობ“		შ-ღებულე
2			ღებულე		ღებულე
3			ღებულე		ღებულე
1		ცხუმ., ეცერ., ჭუბ.			
2		შ-ღეჭკე „ბტლაკინებ“			
3		ღეჭკე			
		ღეჭკე			
1		ჭუბ.			
2		შ-უგრუნი „ყარანტალებ, ყაყინებ“			
3		უგრუნი			
		უგრუნი			
1		ცხუმ., ჭუბ.			
2		შ-შდეხნი „ეთაედები“			
3		შდეხნი			
		შდეხნი			
1		ცხუმ., ეცერ., ჭუბ.			
2		შ-ჩლიე „ვდგებარ ბრიყველად“			
3		ჩლიე			
		ჩლიე			
1		ცხუმ., ეცერ., ჭუბ.			
2		შ-ჩხეფნი „ვხდებ“			
3		ჩხეფნი			
		ჩხეფნი			
1		ცხუმ., ეცერ., ჭუბ.			
2		შ-ჩხიფე „ვაბღენებ“			
3		ჩხიფე			
		ჩხიფე			
1		ცხუმ., ჭუბ.			
2		შ-ჩჯრჩნი „ვჩრიფინებ“			
3		ჩჯრჩნი			
		ჩჯრჩნი			
1		ჭუბ.			
2		შ-ჩჯრჩხნი „ეშხრიალებ წყალში“			
3		ჩჯრჩხნი			
		ჩჯრჩხნი			
1		ცხუმ., ეცერ., ჭუბ.			
2		შ-წიქნე „ვწკმოვ“			
3		წიქნე			
		წიქნე			
1		ცხუმ., ჭუბ.			
2		შ-წოქნე „ვაბღენებ“			
3		წოქნე			
		წოქნე			
1		ცხუმ., ჭუბ.			
2		შ-წჯრწნი „ვწრიპინებ, ვწრივი“			
3		წჯრწნი			
		წჯრწნი			
1		ცხუმ., ეცერ., ჭუბ.			
2		შ-ჭახნე „ტანი ვკაოვ“			
3		ჭახნე			
		ჭახნე			
1		ცხუმ., ეცერ., ჭუბ.			
2		შ-ჭოქნე „...ვბღენებ. ჯრიაბაბ“			
3		ჭოქნე			
		ჭოქნე			
1		ცხუმ., ჭუბ.			
2		შ-ჭჯრწნი „ვწრიალებ. ვწრიპინებ“			
3		ჭჯრწნი			
		ჭჯრწნი			
1		ეცერ., ცხუმ.			
2		შ-ხეშნი „ვაკლებ“			
3		ხეშნი			
		ხეშნი			
1		ეცერ., ცხუმ., ჭუბ.			
2		შ-ხიპე „ვლეკ“			
3		ხიპე			
		ხიპე			
1		ეცერ., ცხუმ., ჭუბ.			
2		შ-ხუშდე „ვდნ“			
3		ხუშდე			
		ხუშდე			

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3		ეცერ., ცხუმ., ჭუბ. შ-ჰერნი „ვიცვითები" ჰერნი ჰერნი			
1 2 3		ჭუბ. შ-ჰიდე „მოვიტან" ჰიდე ჰიდე			
1 2 3		ეცერ., ცხუმ., ჭუბ. შ-ჰიჩე „ვსვეთ" ჰიჩე ჰიჩე			
1 2 3		ეცერ., ცხუმ., ჭუბ. შ-ჰებე „სულს ვლაფავ" ჰებე ჰებე			
		45	2	5	3

როგორც აწმყოს ფორმათა ანალიზი გვიჩვენებს, S1 /-შ-/ პრეფიქსად არ დადასტურდა ბალსზემოური დიალექტის არც ერთ თავკიდურთანხმოვნიან ფორმაში.

4. არცთუ იშვიათად არის ისეთი შემთხვევები, როდესაც S1 /-შ-/ უმლაუტიან დიალექტებში (ზემოსვანურსა და ლენტეხურში) ფუძისეულ -ე-სა და -ი-სთან სუბსტიტუციით -ჶ-სა და -ჳ-ს იძლევა (თოფურია 1967, 10). მასალაზე დაკვირვებამ აჩვენა, რომ ეს მოვლენა ყველაზე მეტად დასტურდება ბალსზემოურ დიალექტში, თუმცა არაერთი მაგალითი დადასტურდა ბალსქვემოურსა და ლენტეხურშიც. ჩოლურულში, რომელსაც უმლაუტი ახასიათებს, რატომღაც ეს ფონეტიკური მოვლენა არ დაფიქსირებულა.

ა) /-შ-/ + /-ე-/ = /ჶ/, ლშხ.-ჩოლ. /-ო-/:

ბ) /-შ-/ + /-ი-/ = /ჳ/, ლშხ.-ჩოლ. /-უ-/:

გ) ბზ. /-შ-/ + /-ē-/ = /ჶ̄/:

დ) ბზ. /-შ-/ + /-ī-/ = /ჳ̄/:

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 ბრლნი „ვიხევი, ვიგლიჯები" 2 ბელნი 3 ბელნი				
1 ბრჭკენი „ვსკდები" 2 ბეჭკენი 3 ბეჭკენი	ბრჭკენი ბეჭკენი ბეჭკენი		ბრჭკენი ბეჭკენი ბეჭკენი	
1 ბშდე „ვღერი, ვასხამ" 2 ბიდე 3 ბიდე	ბშდე ბიდე ბიდე		ბშდე ბიდე ბიდე	
1 ბშთკუე „ვხეთქ" 2 ბეთკუე 3 ბეთკუე				
1 ბშკუე „ვხეთქ" 2 ბეკუე 3 ბეკუე			ბშკუე ბიკუე ბიკუე	
1 ბშუე „ვაპობ, ვხლეჩ, ვხეთქ" 2 ბეკუე/ბიკუე 3 ბეკუე/ბიკუე				
1 ბღლი „ვბღავი" 2 ბღლი 3 ბღლი				
1 გრლნი „ვიხევი, ვიფხრიწები" 2 გელნი 3 გელნი				
1 გშლე „ვხევ, ვფხრეწ" 2 გჭლე 3 გჭლე				
1 დღურე „ვხევ, ვგლეჯ" 2 დღურე 3 დღურე				

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლხტ.	ჩოლ.
1 თუგი „დარჯობილი ვარ“ 2 თუგი 3 თუგი				
1 თხურე „ვხეთქ“ 2 თხირე|თხგრე 3 თხირე|თხგრე	თხურე თხირე თხირე			
1 თხუპე „ოფლს ვღვრი“ 2 თხიპე 3 თხიპე	თხუპე თხიპე თხიპე			
1 თხუშე „ვახთხლევ“ 2 თხიშე|თხგშე 3 თხიშე|თხგშე	თხუშე თხიშე თხიშე			
1 კრთი „თავაწეული, გაპიშული ვდგავარ“ 2 კეთი 3 კეთი				
1 კუშე „ეტენ“ 2 კუშე|კეშე 3 კუშე|კეშე	კუშე კუიშე კუიშე		კუშე კუიშე კუიშე	
1 კიდე „ყოყვლეტ, ვსპობ, ვკლეტ“ 2 კიდე 3 კიდე	კუდე კიდე კიდე		კრდ|კუდე კიდე კიდე	
1 ნუკუე „ცღუბავ“ 2 ნუკეე 3 ნუკეე				
1 პორხი „ეფრინდები, ვფრენ“ 2 პერნი 3 პერნი	პორნი პერნი პერნი		პორენი პერენი პერენი	
1 პიკუნი „ვიპარკუები“ 2 პეკუნი 3 პეკუნი				
1 პიკუე „ვხევ. ჯდლეჯ“ 2 პიკეე|პკეკუე 3 პიკეე|პკეკუე				
1 პყურე „ცდლეჩ, ვსნი შეაზე“ 2 პყირე 3 პყირე	პყურე პყირე პყირე			
1 ქლორნი „ვიპობი, ვსკდები“ 2 ქლერნი 3 ქლერნი				
1 2 3	ქლუპე „ვსრეს, ვკლეტ“ ქლიპე ქლიპე			
1 რუწენი „ვიწელები“ 2 რეწენი 3 რეწენი				
1 როკა „ვთქვი“ 2 რეკა 3 რეკე			ლოკარ ლეკარ ლეკარ	
1 რუღუე „კარღვევ“ 2 რიღუე 3 რიღუე	რუღუე რიღუე რიღუე			
1 რუწე „ვწველავ“ 2 რიწეე 3 რიწეე				
1 სუპ „ეტრიალებ“ 2 სიპ 3 სიპ	სუპ სიპ სიპ			
1 ტყურე „ოდნავ ვაღებ კარს“ 2 ტკირე 3 ტკირე				
1 ტუშცე „ვხსნი, ვარღვევ“ 2 ტყიცე 3 ტყიცე	ტუშცე ტყიცე ტყიცე			
1 ფოტნი „ვიხვრიტები“ 2 ფეტნი 3 ფეტნი				
1 2 3	ფშშგუნი „ვიხსნები“ ფეშგნი ფეშგნი			
1 2 3			ფუთქეე „ვხეთქ“ ფითქეე ფითქეე	
1 ფუტე „ვხვრეტ“ 2 ფიტე 3 ფიტე				

ბზ.	ბქ.	ლ'მხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 ფუშგე „ენსნი" 2 ფიმგე 3 ფიშგე				
1 ფუშდე „ეუძეგბ" 2 ფუშდე 3 ფუშდე				
1 ფუშე „ეღლი" 2 ფიმე 3 ფიშე				
1 ფრუშგი „ვდგავარ გაუნძრეველად" 2 ფრუშგი 3 ფრუშგი				
1 ფხუშე „თვალებს ვახელ" 2 ფხირე 3 ფხირე				
1 ფხუშე „ეშლი. ვფახტავ" 2 ფხიდე 3 ფხიდე			ფხუშე ფხიდე ფხიდე	
1 2 3			ქრიფე „ქეიფობ" ქეიფე ქეიფე	
1 ქუხე „გაანზე ვწევ" 2 ქიხე 3 ქიხე	ქუხე ქიხე ქიხე			
1 ღურე „ეიშორებ" 2 ღირე 3 ღირე				
1 ძხურე „ვახდენებ" 2 შხირე‖შხჳრე 3 შხირე‖შხჳრე				
1 ჩუფე „ვკვებავ 2 ჩიფე‖ჩჳფე 3 ჩიფე‖ჩჳფე				
1 ჩხუფე „ვახდენებ" 2 ჩხიფე‖ჩხჳფე 3 ჩხიფე‖ჩხჳფე	ჩხუფე ჩხიფე ჩხიფე			
1 ჩხუფე „ვასხამ მოკნეით" 2 ჩხიფე 3 ჩხიფე				
1 ცუღე „ვხევ" 2 ცოღე‖ცჳღე 3 ცოღე‖ცჳღე	ცუღე ცოღე ცოღე			
1 2 3	ცქრფი „ვიხევი" ცქეფი ცქეფი			
1 წკურე „ვბზარავ" 2 წკირე 3 წკირე				
1 წრქუე „ოფლს ვაწვეთებ" 2 წრქიე 3 წრქიე				
1 ჯუშე „ვწყვეტ" 2 ჯოქე‖ჯჳქე 3 ჯოქე‖ჯჳქე				
1 ჰუნე „ვცვეთ" 2 ჰინე‖ჰჳნე 3 ჰინე‖ჰჳნე	ჰუნე ჰინე ჰინე			
1 ჯრბე „სულს ვღაფავ" 2 ჯებე 3 ჯებე				
50	19		10	

5. სამეცნიერო ლიტერატურიდან ცნობილია, რომ „ლაშხურში დროთა I ჯგუფში ზმნებს (განსაკუთრებით ფუძედრეკადებს), იქნება ეს უკანასკნელი აქტივი თუ პასივი, Si /-შ-/ არ გააჩნიათ" (თოფურია 1967, 11), თუ მხედველობაში არ მივიღებთ რამდენიმე აღდგენილ ფორმას: **ღური** (< ღ-შ-გრი), **ჰუდე** (< ჰ-შ-გდე), **ყულე** (< ყ-შ-გლე) და ჰ-შ-ედნი (ონიანი 1978, 77). დიდძალი მასალის ანალიზის შედეგად ამათ დაემატა კიდევ ერთი /-შ-/ პირის ნიშნიანი ზმნა — **ფუთქუე** (< ფ-შ-გთქუე) „ვხეთქ". თითქმის ლაშხურისებრი ვითარება დაჩნდება ჩოლურულშიც, სადაც ხუთიოდე ზმნაში

გამოვლინდა /-უ-/ პირის ნიშანი: **ფუნთი** (<ფ-უ-გნთი“) „დავდივარ აქეთ-იქით ფართხა-ფურთხით“, **ღული** (< ღ-უ-გლი) „ვღმუი“, **ღური** (< ღ-უ-გრი) „მივდივარ, წავალ“, **ჰუდე** (< ჰ-უ-გდე) „მომაქვს, მოვიტან“ და ჰ-უ-ედნი „მოვდივარ, მოვალ“. რაც შეეხებათ სვანური ენის სხვა დიალექტებს, აქ **S1** /-უ-/ პრეფიქსის ქონა-არქონის მხრივ ასეთი ვითარებაა: ზემოსვანურსა და ლენტეხურში გვხვდება როგორც /-უ-/ პირისნიშნიანი ფორმები, ასევე უპირისნიშნოებიც, თანაც ერთი და იმავე მთქმელის მეტყველებაში ადგილი აქვს ამ ფორმათა პარალელურ ხმარებასაც, მაგ., შდრ.: ბზ. **ნიკუე||ნუკუე** „ვღუნავ“; ბქ. **ჟღუეპნი||ჟღეპნი** „ვისრისები“, **ბოჭკუნი||ბეჭკუნი** „ვსკდები“, **დუიგე||დიგე** „ვაქრობ“; ლნტ. **თხუურპნი||თხურპნი** „ვსრუტუნებ“ და ა. შ.

ალ. ონიანის დაკვირვების თანახმად, ზემოსვანურსა და ლენტეხურში „/-უ-/-ს ნაცვლად /Ø/-ის გამოვლენას განაპირობებს წინამავალი უ ან მომდევნო უ[1], ყველა სხვა შემთხვევაში კი /-უ-/ დასტურდება. ლაშხურში კი იმავე /-უ-/ და /Ø/ ალომორფთა განაწილება ფონოლოგიურად ვერ აიხსნება, რადგანაც /Ø/ ისეთსავე გარემოცვაში გვხვდება, როგორშიც /-უ-/“ (ონიანი 1978, 77-78) და შესადარებლად მოყავს შემდეგი მაგალითები: ჰ-უ-ედნი „მოვდივარ“, მაგრამ — **სედნი** „ვრჩები“ — **ჰეჩნი** „ვცვდები“, **ჰუდე** (< ჰ-უ-გდე) „მომაქვს“ — **ჰგჩე** „ვცვეთ“ და სხვა. ამ სრული ციტატის მოხმობა იმისთვის დაგვჭირდა, რომ მასალის სრულად ანალიზის შემდეგ მივედით იმ დასკვნამდე, რომ დღესდღეობით ვერც ზემოსვანურსა და ვერც ლენტეხურში ვერ აიხსნება ფონოლოგიურად ყოველთვის /-უ-/ და /Ø/ ალომორფთა განაწილება, რამდენადაც აქაც /Ø/ ბევრ შემთხვევაში ისეთსავე ფონოლოგიურ გარემოცვაში გვხვდება, როგორშიც /-უ-/, მაგ.: ბქ. **ბეთქნი** „ვფეთქდები“ (შდრ. ბზ. **ბუეთქნი**), ზს., ჩოლ. **ნეკუნი** „ვიღუნები“ (შდრ. ზს. **გუეკნი** „ვძლებ“), ზს. **ნიკუე** „ვღუნავ“ (შდრ. ზს. **დუიგე**).

გარდა ამისა, /Ø/ ალომორფი გვხვდება ავრეთვე ა ხმოვნის წინაც[2], მაგ.: ზს., ქს. **ბანდული** „დავბორიალობ ოთახიდან ოთახში და ვეძებ რაღაცას“, ჩოლ. **ბანჯღული** „ვფუთფუთებ“, ბქ. **ზანკუე** „ვკუნტრუშებ“, ბზ. **პანჭული** „ვწიკვინებ“ და სხვა.

ქვემოთ წარმოდგენილ პარადიგმაში თვალსაჩინოებისათვის მოცემულია ყველა ის საანალიზო ფორმა, რომელშიც /-უ-/ პირის ნიშნად, დღევანდელი მონაცემების მიხედვით, არ დასტურდება:

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 ბანდულე „დავბორიალობ ოთახიდან ოთახში და ვეძებ რაღაცას“	ბანდულნი	ბანდულნი	ბანდულნი	ბანდულნი
2 ბანდულე	ბანდულნი	ბანდულნი	ბანდულნი	ბანდულნი
3 ბანდულე	ბანდულნი	ბანდულნი	ბანდულნი	ბანდულნი
1				ბანჯღულნი „ვფუთფუთებ“
2				ბანჯღულნი
3				ბანჯღულნი
1	ბეთქნი „ვფეთქდები“	ბეთქნი	ბეთქენი	ბეთქნი
2	ბეთქნი	ბეთქნი	ბეთქენი	ბეთქნი
3	ბეთქნი	ბეთქნი	ბეთქენი	ბეთქნი
1 ბეჭკუნი „ვსკდები“	ბეჭკუნი	ბეჭკუნი		ბეჭკუნი
2 ბეჭკუნი	ბეჭკუნი	ბეჭკუნი		ბეჭკუნი
3 ბეჭკუნი	ბეჭკუნი	ბეჭკუნი		ბეჭკუნი
1 ბეჭუნი „ვიხლიჩები“	ბეჭუნი	ბეჭუნი		ბეჭუნი
2 ბეჭუნი	ბეჭუნი	ბეჭუნი		ბეჭუნი
3 ბეჭუნი	ბეჭუნი	ბეჭუნი		ბეჭუნი
1	ბიდე	ბგდე „ვღვრი, ვასხამ“		ბგდე
2	ბიდე	ბგდე		ბგდი
3	ბიდე	ბგდე		ბგდე
1	ბიჭკუე „ვხეთქ“			
2	ბიჭკუე			
3	ბიჭკუე			

[1] როგორც ზემოთ ვნახეთ, ლენტეხურში სწორედ ძირეულ უ-სთან მეზობლად დადასტურდა /-უ-/ პირის ნიშანი.

[2] ამის შესახებ საუბარი გვექნება სათანადო ადგილას.

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3	ბიჭუ „ვდგავარ გაფარჩხული" ბიჭუ ბიჭუ			
1 ბიჭუე „ეახ, ვხლერ, ხეთ 2 ბიჭუე 3 ბიჭუე	ბიჭუე ბიჭუე ბიჭუე			
1 2 3		ბრაგუნე „ბრაგუნობ" ბრაგუნე ბრაგუნე		ბგრგნი ბგრგნი ბგრგნი
1 2 3	ბრიგ „ვდგავარ მყარად" ბრიგ ბრიგ	ბრიგ ბრიგ ბრიგ		
1 2 3	ბრიჭ „ვდგავარ გაშლილი ფეხებით" ბრიჭ ბრიჭ	ბრიჭ ბრიჭ ბრიჭ		
1 2 3	ბღილე „ვაღებ კარს ფართოდ" ბღილე ბღილე			
1 2 3	ბღვლი „ბლავი" ბღვლი ბღვლი	ბღვლი ბღვლი ბღვლი	ბღელი ბღელი ბღელი	
1 2 3				ბღვლი „ბლავი" ბღვლი ბღვლი
1 ბღვჩუი „ეძებ თაგვაძოდებით 2 ბღვჩუი 3 ბღვჩუი			ბგრჩუე ბგრჩუე ბგრჩუე	ბგნჩუი|ბგნჩუე ბგნჩუი|ბგნჩუე ბგნჩუი|ბგნჩუე
1 2 3	ბგრზეკი „ბეუზღუნებ" ბგრზეკი ბგრზეკი	ბზგრკე ბზგრკე ბზგრკე		ბზგრკე ბზგრკე ბზგრკე
1 2 3	ბგრთქნი„ვბათქუნობ" ბგრთქნი ბგრთქნი	ბართქუნე ბართქუნე ბართქუნე	ბგრთქნი ბგრთქნი ბგრთქნი	ბგრთქნი ბგრთქნი ბგრთქნი
1 ბგრტულჳეი „ბერტყუნებ" 2 ბგრტულჳეი 3 ბგრტულჳეი	ბგრტუნი ბგრტუნი ბგრტუნი	ბგრტულჳეი ბგრტულჳეი ბგრტულჳეი	ბგრტულჳეი ბგრტულჳეი ბგრტულჳეი	ბგრტულჳეშა ბგრტულჳეშა ბგრტულჳეშა
1 2 3	ბგრუნი „როყიოდ ელაპარაკობ" ბგრუნი ბგრუნი	ბგრულჳეი ბგრულჳეი ბგრულჳეი	ბგრულჳეი ბგრულჳეი ბგრულჳეი	ბგრულჳეშა ბგრულჳეშა ბგრულჳეშა
1 2 3	ბგრუნი „ბერტყუნებ" ბგრუნი ბგრუნი			
1 2 3			ბგჸლე „ვლეჩ. ვპობ" ბგჸლე ბგჸლე	ბგჸლე ბგჸლე ბგჸლე
1 2 3	გაგზე „გამუდმებით ვუბეღობ" გაგზე გაგზე	გაგზე გაგზე გაგზე		გაგზე გაგზე გაგზე
1 2 3		გარგლი „ლაპარაკობ" გარგლი გარგლი		გარგლი გარგლი გარგლი
1 2 3		გებნი „ვისერები" გებნი გებნი		გებნი გებნი გებნი
1 2 3	გელნი „ვიხვევი, ვიფხრიწები" გელნი გელნი	გელნი გელნი გელნი		გელნი გელნი გელნი
1 2 3		გეჸნი „ვძლებ" გეჸნი გეჸნი		გეჸნი გეჸნი გეჸნი
1 2 3			გლაგი „ბერტყუნებ" გლაგი გლაგი	გლაგი „ბერტყუნებ" გლაგი გლაგი

ბზ.	ბქ.	ლხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3	გლიქ „ვდგავარ გამოშტერებული" გლიქ გლიქ			
1 2 3		გგლე „ძველ. ვფხრეწ" გგლე გგლე		გგლე გგლე გგლე
1 2 3		გგრხნი||გგრძნი „ჯრუხუნებ, ვხარხარებ..." გგრხნი||გგრძნი გგრხნი||გგრძნი	გგრხნი გგრხნი გგრხნი	გგრხნი გგრხნი გგრხნი
1 2 3		გგპე „ვაძაგრებ" გგპე გგპე		
1 2 3		გგლი „ყმაწვილი, ყვეირი" გგლი გგლი		
1 დანდღნელი „ქედღღუნებ" 2 დანდღნელი 3 დანდღნელი			დანდღნელი დანდღნელი დანდღნელი	დანდღნელი დანდღნელი დანდღნელი
1 2 3		დეგნი „ქვრები" დეგნი დეგნი		დეგნი დეგნი დეგნი
1 2 3		დღებნი „ქლაები" დღებნი დღებნი	დღებენი დღებენი დღებენი	დღებნი დღებნი დღებნი
1 2 3		დღგბე „ქალაობ" დღგბე დღგბე		დღგბე დღგბე დღგბე
1 2 3		დღგრე „ძველ. ვგლეჯ" დღგრე დღგრე		დღგრე დღგრე დღგრე
1 2 3			დღგრიალე „გამაყრუებლად ვსაუბრობ" დღგრიალე დღგრიალე	
1 2 3		დგგე „ვაქრობ" დგგე დგგე		დგგე დგგე დგგე
1 2 3			დგნდღლე „ვღუდღუნებ" დგნდღლე დგნდღლე	
1 2 3			დგრდღლაური „დაბალი ხმით მომაბეზრებლად ვჩოჩი, ვრატრატებ" დგრდღლაური დგრდღლაური	დგრდღლაური დგრდღლაური დგრდღლაური
1 2 3	ზანკუე „ქაუნტრუებ" ზანკუე ზანკუე			
1 2 3		ზეპრე „ვკუჭღუნებ, ვბუზღუნებ" ზეპრე ზეპრე		ზეპრე ზეპრე ზეპრე
1 2 3	ზგნგე „ეიწყეველები გამუდმებით" ზგნგე ზგნგე	ზნეგე ზნეგე ზნეგე	ზნეგე ზნეგე ზნეგე	ზანგრე||ზნეგე ზანგრე||ზნეგე ზანგრე||ზნეგე
1 2 3			ზგნთხე „ზედმეტად, მომაბეზრებლად ვსაუბრობ, ვლაქლაქებ" ზგნთხე ზგნთხე	
1 2 3	ზგნტე „ნერვებისმოშლელად, შეუნერებლივ ვტირიარ" ზგნტე ზგნტე			
1 2 3		ზგრზნე „ბუზღუნებ" ზგრზნი ზგრზნე	ზგრზნი ზგრზნი ზგრზნი	ზგრზნი ზგრზნი ზგრზნი

ბზ.	ბქ.	ლ'ძხ.	ლ'სქ.	ჩ'ოლ
1		ზ̌გლი „ხერუვიმისძოძ-ლელად, შეეწერებლიე ეტირივარ"	ზ̌გლი	ზ̌გლი
2		ზ̌გლი	ზ̌გლი	ზ̌გლი
3		ზ̌გლი	ზ̌გლი	ზ̌გლი
1		თერ „ეცხობ"		თერ
2		თერ		თერ
3		თერ		თერ
1		თერა‖თერაბე „ეჩიანვარ"	თერე	თერა
2		თერა	თერე	თერა
3		თერა	თერე	თერა
1			თეგ „დარქოლი ვარ"	
2			თეგ	
3			თიგ	
1	თხიპ „ეგდიეარ"	თხიპ		
2	თხიპ	თხიპ		
3	თხიპ	თხიპ		
1	თხერხი „ვსკლები"	თხერხი		თხერხი
2	თხერხი	თხერხი		თხერხი
3	თხერხი	თხერხი		თხერხი
1	თხიკ „ეაგდიარ ჩქარიით"			
2	თხიკ			
3	თხიკ			
1	თხიპე „ოფლს ვღერი"	თხგპე		
2	თხიპე	თხგპე		
3	თხიპე	თხგპე		
1				თხწკე „ვათბეჯებ"
2				თხწკე
3				თხწკე
1	თგრთნი „ენის შოკიდებით ელაპარაკობ, ვთლიფინებ"	თგრთნი‖თგრთლაჭი	თგრთლაჭი	თგრთლაჭმა
2	თგრთნი	თგრთნი‖თგრთლაჭი	თგრთლაჭი	თგრთლაჭმა
3	თგრთნი	თგრთნი‖თგრთლაჭი	თგრთლაჭი	თგრთლაჭმა
1	თგრტნი „ეფრუტუნებ"	თგრტნი		
2	თგრტნი	თგრტნი		
3	თგრტნი	თგრტნი		
1	თხიჩე „ვხეთქ"	თხჯრე		თხჯრე
2	თხიჩე	თხჯრე		თხჯრე
3	თხიჩე	თხჯრე		თხჯრე
1		თხჯშე „ეახთხლევ"		თხჯშე
2		თხჯშე		თხჯშე
3		თხჯშე		თხჯშე
1	თგრუნი „ეხითხითებ"	თგრუხი		თგრუხი
2	თგრუნი	თგრუნი		თგრუნი
3	თგრუნი	თგრუნი		თგრუნი
1		კაკ'ა'ნე „ქათაძივით ხმამაღლა ვიხუბობ, ვკრიახობ"	კაკანი‖კაკანე	კაკჷანე‖კაკნე
2		კაკ'ა'ნე	კაკანი‖კაკანე	კაკჷანე‖კაკნე
3		კაკ'ა'ნე	კაკანი‖კაკანე	კაკჷანე‖კაკნე
1	კარკაც „ეკაკანებ"	კარკაცე	კარკაცე	კარკაცი
2	კარკაცე	კარკაცი	კარკაცე	კარკაცი
3	კარკაცე	კარკაცი	კარკაცე	კარკაცი
1	კახბე „ეტლიკინებ"			უარხბე‖უარეშე
2	კახბე			უარხბე‖უარეშე
3	კახბე			უარხბე‖უარეშე
1	კაშე „ვსხავი"			
2	კაშე			
3	კაშე			
1		კაჩხჭე „კოკლობ"	კაჩხჭე	კაჩხჭი
2		კაჩხჭე	კაჩხჭე	კაჩხჭი
3		კაჩხჭე	კაჩხჭე	კაჩხჭი
1		კედნი „ეწყლები"		
2		კედნი		
3		კედნი		
1				კჷთი „თავაწეული, გაპრძელი ვდგავარ"
2				კჷთი
3				კჷთი
1		კჯდე „ეწყვეტ, ვსპობ, ვლეტ		კჯდე
2		კჯდე		კჯდე
3		კჯდე		კჯდე

ბზ.	ბქ.	ლ'მხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3	კგრკნი „ჯისკისებ" კგრკნი კგრკნი	კგრკნი კგრკნი კგრკნი	კგრკნი კგრკნი კგრკნი	კგრკნი კგრკნი კგრკნი
1 2 3				კგჩე „ჭწყვეტ ყვავილს..." კგჩე კგჩე
1 2 3			ლექარ „ვოქვი" ლექარ ლექარ	
1 2 3		ლიჭლიჭი „ბევრს ვლაპარაკობ" ლიჭლიჭი ლიჭლიჭი	ლაჭლაჭი ლაჭლაჭი ლაჭლაჭი	ლაჭლაჭი ლაჭლაჭი ლაჭლაჭი
1 2 3		მასხრე „ახუმრობ" მასხრე მასხრე	მასხრე მასხრე მასხრე	მასხრე მასხრე მასხრე
1 2 3		მახუშე „ვეფროსობ" მახუშე მახუშე		მახუშე მახუშე მახუშე
1 2 3		მიზეზე „ვმიზეზობ" მიზეზე მიზეზე		მიზეზე მიზეზე მიზეზე
1 2 3	მგრტყნი „ხმაურით ვჭამ საკმელს" მგრტყნი მგრტყნი			მლაბუე მლაბუე მლაბუე
1 ნეკუნი „ვიღუნები" 2 ნეკუნი 3 ნეკუნი	ნეკუნი ნეკუნი ნეკუნი	ნეკუნი ნეკუნი ნეკუნი	ნეკუნეი ნეკუნეი ნეკუნეი	ნეკუნი ნეკუნი ნეკუნი
1 ნენუშე „ვადორბლებ" 2 ნენუშე 3 ნენუშე	ნენუშე ნენუშე ნენუშე	ნენუშე ნენუშე ნენუშე	ნენუშე ნენუშე ნენუშე	ნენუშე ნენუშე ნენუშე
1 ნიკუშე „ვღენაე" 2 ნიკუშე 3 ნიკუშე	ნიკუშე ნიკუშე ნიკუშე			
1 ჲეცხნი „ვიღვიძებ" 2 ჲეცხნი 3 ჲეცხნი		ჲეცხნი ჲეცხნი ჲეცხნი		ჲეცხნი ჲეცხნი ჲეცხნი
1 პანტურრე „ვტლიკინებ" 2 პანტურრე 3 პანტურრე				პანტურრე პანტურრე პანტურრე
1 2 3			პანტუშლი „ვტლიკინებ" პანტუშლი პანტუშლი	პანტუშლი პანტუშლი პანტუშლი
1 პანჭუშლი „ვწიკვინებ" 2 პანჭუშლი 3 პანჭუშლი			პანჭუშლი პანჭუშლი პანჭუშლი	პანჭუშლი პანჭუშლი პანჭუშლი
1 2 3	პასხუშე „ვპასუხობ, ვეპასუხები" პასხუშე პასხუშე			
1 2 3		პაჭპაჭი „ბევრს ვლაპარაკობ" პაჭპაჭი პაჭპაჭი		პაჭპაჭი პაჭპაჭი პაჭპაჭი
1 პჰუშე „ვლაკლაკებ" 2 პჰუშე 3 პჰუშე	პაჰე პაჰე პაჰე	პჰუშე პჰუშე პჰუშე	პაჰუშე პაჰუშე პაჰუშე	პჰუშე პჰუშე პჰუშე
1 2 3	პერნი „ვფრინდები, ვფრენ" პერნი პერნი	პერნი პერნი პერნი	პერენი პერენი პერენი	პერნი პერნი პერნი
1 პერშე „ვადორბლებ" 2 პერშე 3 პერშე	პერშე პერშე პერშე	პერშე პერშე პერშე	პერე პერე პერე	პერშე პერშე პერშე
1 2 3			პიშპიშე „უაზროდ ვლაპარაკობ; ვჩიკჩიკებ" პიშპიშე პიშპიშე	პიშპიშე პიშპიშე პიშპიშე
1 2 3	პ/ბიუსე „ხბევ, ვგლეჯ" პ/ბიუსე პ/ბიუსე	პგჭსე პგჭსე პგჭსე	პიუსე პიუსე პიუსე	პგჭსე პგჭსე პგჭსე

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1		პუელი „ვკოცნებ თხასავით“	პუელი	პუელი
2		პუელი	პუელი	პუელი
3		პუელი	პუელი	პუელი
1	პუირე „ვხლეჩ, ვხსნი შუაზე“		პუირე	პუჯრე
2	პუირე		პუირე	პუჯრე
3	პუირე		პუირე	პუჯრე
1		პჯრტლაუნე „კარტუნებ“	პჯრტლაუნე	პჯრტლაუნე
2		პჯრტლაუნე	პჯრტლაუნე	პჯრტლაუნე
3		პჯრტლაუნე	პჯრტლაუნე	პჯრტლაუნე
1			პჯრტნი „გაუბს ფეშვებ“	
2			პჯრტნი	
3			პჯრტნი	
1	პჯრჳნი „შეესვენებლივ ელაპარაკობ, ვწიკვინებ“		პჯრჳულაუნე „კარტუნებ სულელერად“	
2	პჯრჳნი		პჯრჳულაუნე	
3	პჯრჳნი		პჯრჳულაუნე	
1				ძღაუნე „ქცღავ“
2				ძღაუნე
3				ძღაუნე
1	ძღეპნი „ვისრისები, ვიპულტები“	ძღეპნი	ძღეპენი	ძღეპნი
2	ძღეპნი		ძღეპენი	ძღეპნი
3	ძღეპნი	ძღეპნი	ძღეპენი	ძღეპნი
1			ძღერენი „ვიპობი, ვსცდები“	ძღერნი
2			ძღერენი	
3			ძღერენი	ძღერნი
1				ძღერნი
2	ძღიპე „ვსრეს, ვპულეტ“	პუჯპე‖ძღპე		ძღპე
3	ძღიპე	პუჯპე‖ძღპე		ძღპე
1	ძღიპე	პუჯპე‖ძღპე		ძღპე
1			ძღირე „ვაპობ, ვხეთქ“	ძღრე
2			ძღირე	ძღრე
3			ძღირე	ძღრე
1	ძღწლი „ვბღავი“	ძღწლი	ძღწლი	ძღწლი
2	ძღწლი	ძღწლი	ძღწლი	ძღწლი
3	ძღწლი	ძღწლი	ძღწლი	ძღწლი
1			ძღნტე	
2	ძღნტე „ნერვებისშოშმლელად, შეუჩერებლივ ვტირივარ“			
3	ძღნტე		ძღნტე	
1	ძღნტე		ძღნტე	
1		რესკნი „ენად ვიკრიფები“	რესკნი	რესკნი
2		რესკნი	რესკნი	რესკნი
3		რესკნი	რესკნი	რესკნი
1 რელნი „ვირღვევი, ვშლები“	რელნი	რელნი		რელნი
2 რელნი	რელნი	რელნი		რელნი
3 რელნი	რელნი	რელნი		რელნი
1	რელხნი „ვსკდები“			
2	რელხნი			
3	რელხნი			
1	რენწნი „ვიწელები“	რენწნი	რენწენი	რენწნი
2	რენწნი	რენწნი	რენწენი	რენწნი
3	რენწნი	რენწნი	რენწენი	რენწნი
1	რიღნე		რიღნე „ვარღვევ“	
2	რიღნე		რიღნე	
3	რიღნე		რიღნე	
1	რიცხნე „ვხეთქავ“			
2	რიცხნე			
3	რიცხნე			
1	რიწნე „ვწელავ“		რიწნე	
2	რიწნე		რიწნე	
3	რიწნე		რიწნე	
1 ხტჯლი „ვსტყნ“	ხტჯლი „ვკვირიაარ“		ხტჯლი „ვსტყნ“	ხტჯლი
2 ხტჯლი	ხტჯლი		ხტჯლი	ხტჯლი
3 ხტჯლი	ხტჯლი		ხტჯლი	ხტჯლი

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3				სტგრფნი „გამაყრუებლად ესაუბროს“ სტგრფნი სტგრფნი
1 2 3		სედნი „ერჩები“ სედნი სედნი		სედნი სედნი სედნი
1 2 3	სიპ „ეტრიალებ“ სიპ სიპ	სიპ სიპ სიპ		სიპ სიპ სიპ
1 2 3	სწლი „ესისინებ“ სწლი სწლი	სწლი სწლი სწლი	სწლი სწლი სწლი	სწლი სწლი სწლი
1 2 3				სწნთი „ეძროძიალობ, ესუნსულებ, ეცნობისმოყვარეობ“ სწნთი სწნთი
1 2 3	სწრტნი „ეკანჭახებ, ეყეირივარ, ეკატრატებ“ სწრტნი სწრტნი	სწრტნი სწრტნი სწრტნი	სწრტნი სწრტნი სწრტნი	სწრტნი სწრტნი სწრტნი
1 ტანტყორე „ეტატყანებ, ვრატრატებ“ 2 ტანტყორე 3 ტანტყორე		ტგრტყლაში ტგრტყლაში ტგრტყლაში	ტგრტყლაში ტგრტყლაში ტგრტყლაში	ტანტყორე ტანტყორე ტანტყორე
1 ტანტყულე „ეტატყანებ, ვრატრატებ“ 2 ტანტყულე 3 ტანტყულე	ტგრტყნი ტგრტყნი ტგრტყნი			ტანტყულე ტანტყულე ტანტყულე
1 2 3		ტატყანე „ეტლიკინებ“ ტატყანე ტატყანე		ტატყანე ტატყანე ტატყანე
1 2 3			ტეშე „ხმაძაღლა ვლაპარაკობ, ვრხუბობ“ ტეშე ტეშე	
1 2 3		ტეხნი „ებრუნდები“ ტეხნი ტეხნი	ტეხენი ტეხენი ტეხენი	ტეხნი ტეხნი ტეხნი
1 2 3	ტკირე „ოდნავ ვაღებ კარს“ ტკირე ტკირე		ტკირე ტკირე ტკირე	
1 2 3	ტკგრცნი „ეტკაცუნობ, ტკაცა-ტკაცი გამაქვს“ ტკგრცნი ტკგრცნი	ტკგრცლაში ტკგრცლაში ტკგრცლაში	ტკგრცნი ტკგრცნი ტკგრცნი	ტკგრცნი ტკგრცნი ტკგრცნი
1 2 3	ტრელე „ეხხიარულობ“ ტრელე ტრელე			
1 2 3		ტუგცე „ვხსნი, ვარღვევ“ ტუგცე ტუგცე		ტუგცე ტუგცე ტუგცე
1 2 3	ტგრტნი „ვრატრატებ“ ტგრტნი ტგრტნი	ტგრტნი ტგრტნი ტგრტნი	ტგრტლაში ტგრტლაში ტგრტლაში	
1 2 3		ტგნე „ვაბრუნებ“ ტგნე ტგნე		ტგნე ტგნე ტგნე
1 2 3		ტგრტლაში „ვრატრატებ, ვამბობ ყველაფერს“ ტგრტლაში ტგრტლაში	ტგრტლაში ტგრტლაში ტგრტლაში	ტგრტყლაშია „ეტუტყუნებ“ ტგრტყლაშია ტგრტყლაშია
1 2 3		ფანთელი „ვფუთფუთებ“ ფანთელი ფანთელი	ფანთელი ფანთელი ფანთელი	ფანთელი ფანთელი ფანთელი
1 ფანჩრე „ჩერჩელებ“ 2 ფანჩრე 3 ფანჩრე				ფანჩრელი ფანჩრელი ფანჩრელი
1 2 3			ფეშენი „ვიღლები“ ფეშენი ფეშენი	

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	შეშგხი „ვიხსნები“	შეშგხი	შეშკხი	შეშკხი
2	შეშგნი	შეშგნი	შეშკხი	შეშკხი
3	შეშგნი	შეშგნი	შეშკხი	შეშკხი
1		ფიკრე „ვფიქრობ“	ფიკრე	ფიკრე
2		ფიკრე	ფიკრე	ფიკრე
3		ფიკრე	ფიკრე	ფიკრე
1	ფიშგე „კბსნი“	შქშგე	შქშკიფიშკე	შქშკე
2	ფიშგე	შქშგე	შქშკიფიშკე	შქშკე
3	ფიშგე	შქშგე	შქშკიფიშკე	შქშკე
1	ფიშენდე „კუშვებ“			
2	ფიშენდე			
3	ფიშენდე			
1	ფრიგ „ვდგავარ გაუნძრევლად			
2	ფრიგ			
3	ფრიგ			
1	ფგლთხი „ვლაპარტყუნობ, დავფართხუნობ“			
2	ფგლთნი			
3	ფგლთნი			
1			ფგხოლეში „დავდივარ აქეთ-იქით, ვიკლბი, დავფუთფუთობ“	
2			ფგხოლეში	
3			ფგხოლეში	
1	ფგრთქნი „ვფრთქიალებ“		ფგრთხნი	
2	ფგრთქნი		ფგრთხნი	
3	ფგრთქნი		ფგრთხნი	
1			ფგრფლეში „ზერელედ დაფშეტენობ, უაზროდ ლაპარაკობ“	
2			ფგრფლეში	
3			ფგრფლეში	
1	ფგრფხი „ვრიფრიფებ“	ფგრფხი		
2	ფგრფნი	ფგრფნი		
3	ფგრფნი	ფგრფნი		
1	ფგრღნი „ვკანკალებ“		ფგრღლეში	ფარღლიე
2	ფგრღნი		ფგრღლეში	ფარღლიე
3	ფგრღნი		ფგრღლეში	ფარღლიე
1			ფგრულეში „ვბუტბუტებ“	
2			ფგრულეში	
3			ფგრულეში	
		ფგრჩლეში „ვჩერჩელებ“	ფგრჩლეში	
		ფგრჩლეში	ფგრჩლეში	
		ფგრჩლეში	ფგრჩლეში	
1		ფგრჩლეში „ვჩერჩელებ“		
2		ფგრჩლეში		
3		ფგრჩლეში		
1	ფგრჩხნი „ვშრაშუნობ“			
2	ფგრჩხნი			
3	ფგრჩხნი			
1		ფგშე „ვღლი“	ფიშე	
2		ფგშე	ფიშე	
3		ფგშე	ფიშე	
1	ფხეენი „ვიძლები“	ფხეენი	ფხეიენი	
2	ფხეენი	ფხეენი	ფხეიენი	
3	ფხეენი	ფხეენი	ფხეიენი	
1	ფხირე „თვალებს ვახელ“	ფხერე	ფხირე	ფხერე
2	ფხირე	ფხერე	ფხირე	ფხერე
3	ფხირე	ფხერე	ფხირე	ფხერე
1	ფხიღე „ვმღი, ვფანტავ“	ფხჭე	ფხიღე	ფხჭე
2	ფხიღე	ფხჭე	ფხიღე	ფხჭე
3	ფხიღე	ფხჭე	ფხიღე	ფხჭე
1	ფხგრკნი „ვფხაკუნობ“		ფხგრკნი	
2	ფხგრკნი		ფხგრკნი	
3	ფხგრკნი		ფხგრკნი	
1	ფხგრჭნი „ვფხაჭუნობ“	ფხაჭუნე		
2	ფხგრჭნი	ფხაჭუნე		
3	ფხგრჭნი	ფხაჭუნე		
1		ქეიდი „ვქეიფობ“		ქეიდი
2		ქეიდი		ქეიდი
3		ქეიდი		ქეიდი

გზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3		ქეშლე „ჭკოჭინებ“ ქეშლე ქეშლე		
1 2 3		ქეხნი „განზე ვიწევი“ ქეხნი ქეხნი		ქეხნი ქეხნი ქეხნი
1 2 3		ქეზე „განზე ვწევ“ ქეზე ქეზე		ქეზნე ქეზნე ქეზნე
1 2 3		ღიჭე „ტლაკინებ“ ღიჭე ღიჭე		ღიჭე ღიჭე ღიჭე
1 2 3		ღებულე „ღებულობ“ ღებულე ღებულე		ღებულე ღებულე ღებულე
1 2 3		ღერნი „ყვედები, ცილდები“ ღერნი ღერნი		ღერნი ღერნი ღერნი
1 2 3		ღიჭნე „ყიჭინებ“ ღიჭნე ღიჭნე	ღიჭნე ღიჭნე ღიჭნე	
1 2 3		ღიჭიღიჭე „ეშაყირობ, ეშასხრობ“ ღიჭიღიჭე ღიჭიღიჭე	ღიჭიღიჭე ღიჭიღიჭე ღიჭიღიჭე	ღიჭიღიჭი‖ღიჭიენი ღიჭიღიჭი‖ღიჭიენი ღიჭიღიჭი‖ღიჭიენი
1 2 3		ღერე „ვიშორებ“ ღერე ღერე		ღერე ღერე ღერე
1 2 3	ღერტნი „ყლუტუნებ“ ღერტნი ღერტნი	ღერტნი ღერტნი ღერტნი		ღერტნი ღერტნი ღერტნი
1 2 3		ღერჩლაჭი „ყლრჩიალებ, ყლრიჭინებ“ ღერჩლაჭი ღერჩლაჭი	ღერჩლაჭი ღერჩლაჭი ღერჩლაჭი	ღერჭნი ღერჭნი ღერჭნი
1 2 3		ყარყაშე „ეჩხუბობ, ვიღრინები“ ყარყაშე ყარყაშე	ყარყაშე „ტლაკინებ“ ყარყაშე ყარყაშე	ყარყაშე ყარყაშე ყარყაშე
1 2 3		ყიყნე „ყიყინებ“ ყიყნე ყიყნე	ყიყნე ყიყნე ყიყნე	ყიყნე ყიყნე ყიყნე
1 2 3		ყგლე „ეაძბობ“ ყგლე ყგლე		ყგლე ყგლე ყგლე
1 2 3	ყგრყნი „ყყრანტალებ, ყყიყინებ“ ყგრყნი ყგრყნი			
1 2 3		შდეხნი „ეთაედები“ შდეხნი შდეხნი		შტეხნი შტეხნი შტეხნი
1 2 3	შდგრკნი „ეხმაურობ ბათქა-ბუთქით შდგრკნი შდგრკნი			
1 2 3		შდგხე „ეათავებ“ შდგხე შდგხე		შტგხე შტგხე შტგხე
1 2 3		შხერხი „ეიპობი, ესკდები“ შხერხი შხერხი		
1 2 3	შხირე „ეაპობ“ შხირე შხირე	შხგრე შხგრე შხგრე		შხგრე შხგრე შხგრე
1 2 3		შხწლი „ეშხეი შხწლი შხწლი	შხწლი შხწლი შხწლი	შხწლი შხწლი შხწლი
1 2 3		შგდე „ეყრი“ შგდე შგდე		შგდე შგდე შგდე
1 2 3	შწლი „ეშიძინებ, ეშხეი“ შწლი შწლი	შწლი შწლი შწლი	შწლი შწლი შწლი	შწლი შწლი შწლი

ბზ.	ბქ.	ლ'მხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	შგრშნი „ვშრაშუნობ“		შგრშნი	შგრშნი
2	შგრშნი		შგრშნი	შგრშნი
3	შგრშნი		შგრშნი	შგრშნი
1				ჩლიბ „ეაგდივარ შახიწი ადამიანი“
2				ჩლიბ
3				ჩლიბ
1	ჩლიჭ „ვდგავარ ბრიყვულად“			
2	ჩლიჭ			
3	ჩლიჭ			
1				ჩრეგი „ფეხათრევით მივდივარ“
2				ჩრეგი
3				ჩრეგი
1	ჩგრჩხნი „ეშხრიალებ წყალში“			
2	ჩგრჩხნი			
3	ჩგრჩხნი			
1			ჩქერე „ოხშივარი გაღდის დაღლილობისაგან; ცხიმს ვაფრქვევ“	ჩქერე
2			ჩქერე	ჩქერე
3			ჩქერე	ჩქერე
1		ჩხეფხი „ცხლები“	ჩხეფხი	ჩხეფხი
2		ჩხეფნი	ჩხეფნი	ჩხეფნი
3		ჩხეფნი	ჩხეფნი	ჩხეფნი
1	ჩხიფე „ეახლენებ“	ჩხჷფე		
2	ჩხიფე	ჩხჷფე		
3	ჩხიფე	ჩხჷფე		
1	ჩხიფე „ეასხაძ შოქნევით“			ჩხჷფე
2	ჩხიფე			ჩხჷფე
3	ჩხიფე			ჩხჷფე
1		ჩხეფნი „ცხლები“		ჩხეფხი
2		ჩხეფნი		ჩხეფნი
3		ჩხეფნი		ჩხეფნი
1	ჩხგლი „ვჩხავ“	ჩხგლი	ჩხგლი	ჩხგლი
2	ჩხგლი	ჩხგლი	ჩხგლი	ჩხგლი
3	ჩხგლი	ჩხგლი	ჩხგლი	ჩხგლი
1	ჩხგრუეშტი „ვესტკენ, ვჩიკჩიკებ“			
2	ჩხგრუეშტი			
3	ჩხგრუეშტი			
1	ჩგრჩხი „ვჩრიფინებ“	ჩგრჩლაჭი	ჩგრჩლაჭი	ჩგრჩლაჭი
2	ჩგრჩნი	ჩგრჩლაჭი	ჩგრჩლაჭი	ჩგრჩლაჭი
3	ჩგრჩნი	ჩგრჩლაჭი	ჩგრჩლაჭი	ჩგრჩლაჭი
1		ჩჷფე „კვებავ“		
2		ჩჷფე		
3		ჩჷფე		
1		ცდილე „ვცდილობ“		ცდილე
2		ცდილე		ცდილე
3		ცდილე		ცდილე
1	ცილე „ვხევ“	ცჷლე „ვხევ ფუნა-ფუნა“		ცჷლე „ვხევ ფუნა-ფუნა“
2	ცილე	ცჷლე		ცჷლე
3	ცილე	ცჷლე		ცჷლე
1				ცჷლე „ვხევ“
2				ცჷლე
3				ცჷლე
1	ცქეფხი „ეიხევი“	ცქეფხი	ცქეფხი	ცქეფხი
2	ცქეფნი	ცქეფნი	ცქეფნი	ცქეფნი
3	ცქეფნი	ცქეფნი	ცქეფნი	ცქეფნი
1	ცქიფე „ვხევ ოდნავ“	ცჷშფე		ცჷშფე
2	ცქიფე	ცჷშფე		ცჷშფე
3	ცქიფე	ცჷშფე		ცჷშფე
1		ცხჯე „ვხასკვავ“		ცხჯე
2		ცხჯე		ცხჯე
3		ცხჯე		ცხჯე
1			ცჷრცლაჭი „ვიერთულებ“	
2			ცჷრცლაჭი	
3			ცჷრცლაჭი	
1		ძღჷლი „ებლავი“	ძღჷლი	
2		ძღჷლი	ძღჷლი	
3		ძღჷლი	ძღჷლი	
1		წიწნე „ვწერი“		წიწნე
2		წიწნე		წიწნე
3		წიწნე		წიწნე

ბზ.	ბქ.	ლ'მხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3	წკერნი „ეიბზარები ქაქრისაგან; გული მისკდება“ წკერნი წკერნი			
1 2 3	წკორე „კბზარავ“ წკორე წკორე	წკჯრე „ოდნავ ვაღებ კარს“ წკჯრე წკჯრე		წკჯრე წკჯრე წკჯრე
1 2 3	წჯრწნი „ეწრიპინებ“ წჯრწნი წჯრწნი	წჯრწლაჭი წჯრწლაჭი წჯრწლაჭი	წჯრპლაჭი წჯრპლაჭი წჯრპლაჭი	წჯრწნი წჯრწნი წჯრწნი
1 2 3	წეკჭე „ოფლს ვაწვეთებ“ წეკჭე წეკჭე		წეკჭე წეკჭე წეკჭე	წეკჭე წეკჭე წეკჭე
1 2 3	წიკჭე „ვახდუნებ“ წიკჭე წიკჭე			
1 2 3	წჯლი „ეწრივი“ წჯლი წჯლი	წჯლი წჯლი წჯლი	წჯლი წჯლი წჯლი	წჯლი წჯლი წჯლი
1 2 3		ჭათე „ვიწყვეტები“ ჭათე ჭათე	ჭათე ჭათე ჭათე	ჭათე ჭათე ჭათე
1 2 3	ჭახუე „ტაშს ვუკრავ“ ჭახუე ჭახუე			
1 2 3				ჭიუჭიჭი „ვჩიკჩიკებ“ ჭიუჭიჭი ჭიუჭიჭი
1 2 3	ჭკოძე „ვწუკეტ“ ჭკოძე ჭკოძე	ჭკჯძე ჭკჯძე ჭკჯძე	ჭკოძე ჭკოძე ჭკოძე	ჭკჯძე ჭკჯძე ჭკჯძე
1 2 3	ჰუჯლი „ვჩიქყინებ, ვჰყავი“ ჰუჯლი ჰუჯლი	ჰუჯლი ჰუჯლი ჰუჯლი	ჰუჯლი ჰუჯლი ჰუჯლი	ჰუაუე||ჰუაუე ჰუაუე||ჰუაუე ჰუაუე||ჰუაუე
1 2 3		ჰუჯპე „ვსრეს“ ჰუჯპე ჰუჯპე		ჰუჯპე ჰუჯპე ჰუჯპე
1 2 3	ჰჯრჭნი||ჰჯრხნი „ვქიხვინებ“ ჰჯრჭნი||ჰჯრხნი ჰჯრჭნი||ჰჯრხნი	ჰჯრჭნი||ჰჯრხნი ჰჯრჭნი||ჰჯრხნი ჰჯრჭნი||ჰჯრხნი	ჰჯრჭნი||ჰჯრხნი ჰჯრჭნი||ჰჯრხნი ჰჯრჭნი||ჰჯრხნი	
1 2 3	ჰჯრჭნი „ქვრიალებ; ქვრიქინებ“ ჰჯრჭნი ჰჯრჭნი		ჰჯრჭნი ჰჯრჭნი ჰჯრჭნი	ჰჯრჭნი ჰჯრჭნი ჰჯრჭნი
1 2 3	ჰჯრჭუნი „ვჩიქყინებ“ ჰჯრჭუნი ჰჯრჭუნი	ჰჯრჭუნი „ვჩუქუნებ“ ჰჯრჭუნი ჰჯრჭუნი	ჰჯრჭუნი ჰჯრჭუნი ჰჯრჭუნი	
1 2 3	ხჯლი „ვხიხინებ, ვხურინავ“ ხჯლი ხჯლი	ხჯლი ხჯლი ხჯლი	ხჯლი ხჯლი ხჯლი	ხჯლი ხჯლი ხჯლი
1 2 3	ხჯრსე „გაციებისაგან ცრუტუნებ“ ხჯრსე ხჯრსე	ხჯრსე ხჯრსე ხჯრსე		ხჯრსე ხჯრსე ხჯრსე
1 2 3	ხჯრტნი „ვხვრინავ, ვხროტინებ“ ხჯრტნი ხჯრტნი	ხჯრტნი ხჯრტნი ხჯრტნი		ხჯრტნი ხჯრტნი ხჯრტნი
1 2 3		ხეპნი „ვსკდები“ ხეპნი ხეპნი		ხეპნი ხეპნი ხეპნი
1 2 3		ხჯპე „ვხეთქ“ ხჯპე ხჯპე		ხჯპე ხჯპე ხჯპე
1 2 3		ჯეჩნი „ვცვდები“ ჯეჩნი ჯეჩნი		ჯეჩნი ჯეჩნი ჯეჩნი
1 2 3	ჯჯნჩე „უთავბოლოდ, უაზროდ ვმიხეხიანობ“ ჯჯნჩე ჯჯნჩე			
1 2 3		ჯჯჩე „ვცვეთ“ ჯჯჩე ჯჯჩე		ჯჯჩე ჯჯჩე ჯჯჩე

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3	ჩგილ „ვდგავარ ბრიყვულად" ჩგილ ჩგილ			
1 2 3	ჩჯლჩგნი „კბენძელებ" ჩჯლჩგნი ჩჯლჩგნი		ჩჯნჩგლე ჩჯნჩგლე ჩჯნჩგლე	
1 2 3	ჰებე „სულს ვღაფავ" ჰებე ჰებე			
20	114	142	104	152

ისმება კითხვა: იყო S1 /-ჳ-/ ნიშანი ამ ზმნებში თუ საერთოდ არ ყოფილა? ერთი რამ კი ფაქტია: /-ჳ-/ იკარგება სხვადასხვაგვარ ფონოლოგიურ გარემოცვაში, კერძოდ:

1) ძალზე ხშირად S1 /-ჳ-/ იკარგება თუ მას უშუალოდ /-უ-/, /-ჳ-/, /-ო-/[1] მოსდევს, ანდა ძირეული ხმოვნის წინამავალი თანხმოვანი არის /-ჳ-/ (თოფურია 1967, 11; ონიანი 1978, 77):

ა) /-ჳ-/ + ფუძისეული /-უ-/ = /-უ-/ (ე. ი. /-ჳ-/ უჩინარდება):

ბ) /-ჳ-/ + ძირეული ჳ = /-ჳ-/:

გ) /-ჳ-/ + /-ო-/ = /-ო-/:

დ) /-ჳ-/ + /-ჳ-/ = /-ჳ-/:

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 ბუნდ'ე'ლი „დაბორიალობა აქეთ-იქით" 2 ბუნდ'ე'ლი 3 ბუნდ'ე'ლი	ბუნდ'ე'ლი ბუნდ'ე'ლი ბუნდ'ე'ლი		ბუნდელი ბუნდელი ბუნდელი	
1 2 3	ბურგუნი „ბრაგუნობ" ბურგუნი ბურგუნი			
1 2 3	ბურზუნი „კბენძლებ" ბურზუნი ბურზუნი		ბურზუნი ბურზუნი ბურზუნი	ბურზუნი ბურზუნი ბურზუნი
1 2 3	ბუროქუნი „კბილობ" ბუროქუნი ბუროქუნი			
1 ბურტყუნი „კბერტყუნებ" 2 ბურტყუნი 3 ბურტყუნი	ბურტყუნი‖ბურყუნი ბურტყუნი‖ბურყუნი ბურტყუნი‖ბურყუნი	ბურტყუნი ბურტყუნი ბურტყუნი	ბურტყუნე ბურტყუნე ბურტყუნე	ბურტყუნი ბურტყუნი ბურტყუნი
1 2 3		ბურულაში „კბერტყუნებ" ბურულაში ბურულაში	ბურულაში ბურულაში ბურულაში	
1 ბურუნი „კბლოყინებ" 2 ბურუნი 3 ბურუნი			ბურულაში ბურულაში ბურულაში	
1 2 3		ბუუბუუე „კბუბუკებ" ბუუბუუე ბუუბუუე	ბუუბუუე ბუუბუუე ბუუბუუე	ბუუბუუე ბუუბუუე ბუუბუუე
1 ბურღუე „ოფლი გამდის" 2 ბურღუე 3 ბურღუე	ბურღუე ბურღუე ბურღუე	ბურღუე ბურღუე ბურღუე		
1 ბღუნე „კბღავი" 2 ბღუნი 3 ბღუნი	ბღუნი ბღუნი ბღუნი	ბღუნი ბღუნი ბღუნი	ბღუნი ბღუნი ბღუნი	ბღუნი ბღუნი ბღუნი
1 გუნი „ვძუნ, ვყვირი" 2 გუნი 3 გუნი	გუნი გუნი გუნი	გუნი გუნი გუნი	გუნი გუნი გუნი	გუნი გუნი გუნი
1 2 3	დუნდღუნე „ვდუდღუნებ" დუნდღუნე დუნდღუნე	დუდღუნე დუდღუნე დუდღუნე		

[1] საენათმეცნიერო ლიტერატურაში ძირეულ ო-სთან -ჳ-ს დაკარგვის ვერც ერთი შემთხვევა ვერ დავაფიქსირეთ. მაგალითები ჩვენი მოპოვებულია.

ბზ.	ბქ.	ლშბ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 დურდღუნი „ყდუდღუნებ“ 2 დურდღუნი 3 დურდღუნი	დურდღუნი დურდღუნი დურდღუნი	დურდღუნი დურდღუნი დურდღუნი		დუდღუნე‖დუდღუნე დუდღუნე‖დუდღუნე დუდღუნე‖დუდღუნე
1 2 3	დუიმე „ყოლავ. ვაესებ“ დუიმე დუიმე			
1 2 3		დღორინე „გამყრუებ-ლად ქსაუბრობ“ დღორინე დღორინე		დღორინე დღორინე დღორინე
1 ზუნლი „ყბღაკი, ვზუზუნებ“ 2 ზუნლი 3 ზუნლი	ზუნლი ზუნლი ზუნლი	ზუნლი ზუნლი ზუნლი	ზუნლი‖ზმუნლი ზუნლი‖ზმუნლი ზუნლი‖ზმუნლი	ზუნლი ზუნლი ზუნლი
1 თუეფხი „ვიკარგები“ 2 თუეფხი 3 თუეფხი	თუეფხი თუეფხი თუეფხი	თუეფხი თუეფხი თუეფხი	თუეფუენი თუეფუენი თუეფუენი	თუეფუენი თუეფუენი თუეფუენი
1 თუიფე „ყკარგავ“ 2 თუიფე 3 თუიფე	თუიფე თუიფე თუიფე		თუიფე თუიფე თუიფე	
1 2 3	თქუიმე „ცეცხლს ვაკრობ“ თქუიმე თქუიმე		თქუიმე თქუიმე თქუიმე	
1 თხურპანი „ვსრეტუნებ“ 2 თხურპანი 3 თხურპანი	თხურპანი თხურპანი თხურპანი	თხურპანი თხურპანი თხურპანი	თხურპანი თხურპანი თხურპანი	თხურპე თხურპე თხურპე
1 2 3		კროხე „ვკრუბობ“ კროხე კროხე	კროხე კროხე კროხე	კროხე კროხე კროხე
1 2 3				კუნტრუშე „ვკუნტრუშობ“ კუნტრუშე კუნტრუშე
1 კურკუნი „ვკისკისებ“ 2 კურკუნი 3 კურკუნი				
1 კურკუნი „ვკრუსუნებ“ 2 კურკუნი 3 კურკუნი	კურკუნი კურკუნი კურკუნი	კურკუნი კურკუნი კურკუნი		
1 კუარ „ვაგდიარ“ 2 კუარ 3 კუარ	კუარ კუარ კუარ			
1 კუაშე „ვბოლავ“ 2 კუაშე 3 კუაშე	კუაშე კუაშე კუაშე			
1 2 3	კუიშე „ვტეხ“ კუიშე კუიშე		კუიშე კუიშე კუიშე	
1 კუეფხნი „ვხტები“ 2 კუეფხნი 3 კუეფხნი	კუეფხნი კუეფხნი კუეფხნი	კუეფხნი კუეფხნი კუეფხნი	კუეფხენი კუეფხენი კუეფხენი	კუეფხნი კუეფხნი კუეფხნი
1 კუეშნი „ვტყდები“ 2 კუეშნი 3 კუეშნი	კუეშნი კუეშნი კუეშნი	კუეშნი კუეშნი კუეშნი	კუეშენი კუეშენი კუეშენი	კუეშნი კუეშნი კუეშნი
1 კუეც „ვკვნესი“ 2 კუეც 3 კუეც	კუეც კუეც კუეც	კუეც კუეც კუეც	კუეც კუეც კუეც	კუეც კუეც კუეც
1 კუეთხე „ვწვეთავ“ 2 კუეთხე 3 კუეთხე	კუეთხე „ვყრი“ კუეთხე კუეთხე	კუეთხე კუეთხე კუეთხე	კუეთხე კუეთხე კუეთხე	
1 2 3	კუიჰე „ვაკრცელებ, ვამქღავნებ“ კუიჰე კუიჰე			
1 მოკე „ვკრუბობ“ 2 მოკე 3 მოკე	მოკე მოკე მოკე	მოკე მოკე მოკე	მოკე მოკე მოკე	მოკე მოკე მოკე
1 2 3	მურღუნი „ჩუმად ვბუტბუტებ გაბრაზებული“ მურღუნი მურღუნი			
1 2 3	პურტყუნი „გაზებს ვეშვებ“ პურტყუნი პურტყუნი			

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 ჰელი „კაბებს ვუშვებ“ 2 ჰელი 3 ჰელი	ჰული ჰული ჰული	ჰული ჰული ჰული	ჰული ჰული ჰული	ჰული ჰული ჰული
1 ხგურ „ვზივარ“ 2 ხგურ 3 ხგურ	ხგურ ხგურ ხგურ	ხგურ ხგურ ხგურ	ხკურ (ბეი) ხკურ ხკურ	ხგურ|ხკურ ხგურ|ხკურ ხგურ|ხკურ
1 ხგუეზნი „ყმაწვილები“ 2 ხგუეზნი 3 ხგუეზნი	ხგუეზნი ხგუეზნი ხგუეზნი			
1 ხგუერნი „ძოგბრძანლები“ 2 ხგუერნი 3 ხგუერნი	ხგუერნი ხგუერნი ხგუერნი	ხგოჯნი ხგოჯნი ხგოჯნი	ხკუერნი ხკუერნი ხკუერნი	
1 ხგუერი „ებრძანლები, ვარ“ 2 ხგუერი 3 ხგუერი	ხგუერი ხგუერი ხგუერი	ხგოჯი ხგოჯი ხგოჯი	ხკუერი ხკუერი ხკუერი	
1 2 3	ხგუიზე „ვწყავებ“ ხგუიზე ხგუიზე			
1 ხტურფნი „გამაყრუებლად ვსაუბრობ“ 2 ხტურფნი 3 ხტურფნი	ხტურფნი ხტურფნი ხტურფნი		ხტურფნი ხტურფნი ხტურფნი	
1 ხუბი „ვსკვავ“ 2 ხუბი 3 ხუბი				
1 ტურშენი „ებრაგუნობ, ვხმაურობ“ 2 ტურშენი 3 ტურშენი	ტურშენი ტურშენი ტურშენი	ტურშენი ტურშენი ტურშენი		
1 ტული „ვამბობ, ვიძახი“ 2 ტული 3 ტული	ტული ტული ტული	ტული ტული ტული	ტული ტული ტული	ტული ტული ტული
1 ტუარ „ვახთივარ“ 2 ტუარ 3 ტუარ	ტუარე ტუარე ტუარე	ტუარე ტუარე ტუარე	ტუარე ტუარ რე ტუარ რე	
1 2 3	ტუიმე „ვატყავებ, ვაძრობ“ ტუიმე ტუიმე			
1 2 3			ტუურფლიე „ვბაიუნობ, ტაცა- ბაეცი გამაქვს“ ტუურფლიე ტუურფლიე	
1 ტუუიდე „სათიბს ვხნავ საყანედ: გადატ. ტირილით ვიკლავ აჰაერობას“ 2 ტუუიდე 3 ტუუიდე	ტუუიდე ტუუიდე ტუუიდე		ტუუიდე ტუუიდე ტუუიდე	
1 ფუე „ვღეღივარ“ 2 ფუე 3 ფუე	ფუე ფუე ფუე	ფუე ფუე ფუე	ფუე ფუე ფუე	ფუე ფუე ფუე
1 2 3	ფუნჩელი „დავფარნობ, ე. ი. წყნარად ჩემთვის დავდივარ“ ფუნჩელი ფუნჩელი			
1 ფურსდტენი „ტრირებ“ 2 ფურსდტენი 3 ფურსდტენი	ფურსდტენი ფურსდტენი ფურსდტენი			
1 ფურუენი „ებეტბეტებ; აუგს ვამბობ ვინმეზე“ 2 ფურუენი 3 ფურუენი	ფურუენი ფურუენი ფურუენი	ფურუენი ფურუენი ფურუენი		ფურუენი ფურუენი ფურუენი
1 ჭუერი „ცეკვები“ 2 ჭუერი 3 ჭუერი	ჭუერი ჭუერი ჭუერი	ჭუერი ჭუერი ჭუერი	ჭუერი ჭუერი ჭუერი	ჭუერი ჭუერი ჭუერი
1 ჭუეც „კოკრები“ 2 ჭუეც 3 ჭუეც	ჭუეც ჭუეც ჭუეც	ჭუეც ჭუეც ჭუეც	ჭუეც ჭუეც ჭუეც	ჭუეც ჭუეც ჭუეც
1 ჭუერე „ცალობ“ 2 ჭუერე 3 ჭუერე	ჭუერე ჭუერე ჭუერე		ჭუერე ჭუერე ჭუერე	

ბზ.	ბქ.	ლ'მხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 ქუცა „სკრი“ 2 ქუცა 3 ქუცა	ქუცა ქუცა ქუცა		ქუცა ქუცა ქუცა	
1 2 3	ღუღლი „ლღვი“ ღუღლი ღუღლი	ღუღლი ღუღლი ღუღლი	ღუღლი ღუღლი ღუღლი	
1 2 3	ღურღუნი „ვლრუტუნებ“ ღურღუნი ღურღუნი		ღურღუნი ღურღუნი ღურღუნი	
1 2 3	ყოჩე „ყრიაბობ“ ყოჩე ყოჩე			
1 2 3		ყროჭინე „ჭხიარულობ“ ყროჭინე ყროჭინე	ყროჭინე ყროჭინე ყროჭინე	ყროჭინე ყროჭინე ყროჭინე
1 ყურყუნი „ვბუბუნებ“ 2 ყურყუნი 3 ყურყუნი	ყურყუნი ყურყუნი ყურყუნი		ყურყუნი ყურყუნი ყურყუნი	ყურყუნი ყურყუნი ყურყუნი
1 ყურყუნი „ყურანტალებ, ყიყინებ“ 2 ყურყუნი 3 ყურყუნი				
1 ყული „ყელი“ 2 ყული 3 ყული	ყული ყული ყული	ყული ყული ყული	ყული ყული ყული	ყული ყული ყული
1 ყუედლე „ვიმეორებ ერთსა და იმავეს ბურტყუნით“ 2 ყუედლე 3 ყუედლე	ყუედლე ყუედლე ყუედლე			
1 ყუელნი „ყოყოფი“ 2 ყუელნი 3 ყუელნი	ყუელნი ყუელნი ყუელნი	ყუელნი ყუელნი ყუელნი	ყუელნი ყუელნი ყუელნი	ყუელნი ყუელნი ყუელნი
1 ყუეფნი „სიცხისაგან ვიწვი“ 2 ყუეფნი 3 ყუეფნი	ყუეფნი ყუეფნი ყუეფნი	ყუეფნი ყუეფნი ყუეფნი	ყუეფნი ყუეფნი ყუეფნი	ყუეფნი ყუეფნი ყუეფნი
1 ყუერნი „ტყდები“ 2 ყუერნი 3 ყუერნი	ყუერნი ყუერნი ყუერნი	ყუერნი ყუერნი ყუერნი	ყუერენი ყუერენი ყუერენი	ყუერნი ყუერნი ყუერნი
1 2 3	ყუილე „ყოფ“ ყუილე ყუილე		ყუილე ყუილე ყუილე	
1 ყუიფე „ყანს ვაცლი მდეღარე წყლით, ვაბუნებ“ 2 ყუიფე 3 ყუიფე	ყუიფე ყუიფე ყუიფე		ყუიფე ყუიფე ყუიფე	
1 ყუჩე „ტეხ“ 2 ყუჩე 3 ყუჩე	ყუჩე ყუჩე ყუჩე		ყუჩე ყუჩე ყუჩე	
1 2 3		შურანი „ვსრუტუნებ, ცხვირში ვუსტვენ“ შურანი შურანი	შურანი შურანი შურანი	შურანი‖შურანელე შურანი‖შურანელე შურანი‖შურანელე
1 2 3		შურანი „ვსრუტუნებ, ცხვირში ვუსტვენ“ შურანი შურანი		შურანი შურანი შურანი
1 2 3	შუშუპარე „ვცეკვავ“ შუშუპარე შუშუპარე	შუშუპარე შუშუპარე შუშუპარე	შუშუპარე შუშუპარე შუშუპარე	შუშუპარე შუშუპარე შუშუპარე
1 შელი „ვშინავ“ 2 შელი 3 შელი	შელი შელი შელი	შელი შელი შელი	შელი შელი შელი	შელი შელი შელი
1 შენწნენე „ვსრუტუნებ“ 2 შენწნენე 3 შენწნენე	შენწნენე შენწნენე შენწნენე	შენწნენე შენწნენე შენწნენე		
1 შეეპ „ვსტვენ“ 2 შეეპ 3 შეეპ	შეეპ შეეპ შეეპ			
1 შუეიფე „ვაძრობ, ვაცლი“ 2 შუეიფე 3 შუეიფე		შუეიფე შუეიფე შუეიფე	შუეიფე შუეიფე შუეიფე	
1 2 3	შუეიფე „ვატყავებ“ შუეიფე შუეიფე		ეიფე ეიფე ეიფე	

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლხტ.	ჩოლ.
1 ცურცუნი „ხმას გამოვცემ“ 2 ცურცუნი 3 ცურცუნი	ცურცუნი „ერერულებ“ ცურცუნი ცურცუნი			
1 2 3	ცურცხუნი „ეუუცხუნებ“ ცურცხუნი ცურცხუნი			
1 2 3	ცუიბე „ვკრი“ ცუიბე ცუიბე			
1 2 3	ცუერი „ერჩები“ ცუერი ცუერი	ცუერი ცუერი ცუერი	ცუერუნი ცუერუნი ცუერუნი	
1 ცუირ „დარჩენილი ვარ“ 2 ცუირ 3 ცუირ	ცუირ ცუირ ცუირ		ცუირ ცუირ ცუირ	ცუირ ცუირ ცუირ
1 ცუირე „ტოვებ“ 2 ცუირე 3 ცუირე	ცუირე ცუირე ცუირე		ცუირე ცუირე ცუირე	
1 2 3			ცხუიდე „ვწყვეტ“ ცხუიდე ცხუიდე	
1 ძგურბნი „ეხმაურობ, ვბათქი-ბუთქობ“ 2 ძგურბნი 3 ძგურბნი	ძგურბნი ძგურბნი ძგურბნი	ძგურბნი ძგურბნი ძგურბნი	ძგურბნი ძგურბნი ძგურბნი	ძგურბნი ძგურბნი ძგურბნი
1 ძგუებნი „ვიგლიჯები, ვიხეთქები“ 2 ძგუებნი 3 ძგუებნი	ძგუებნი ძგუებნი ძგუებნი		ძგუებუნი ძგუებუნი ძგუებუნი	ძგუებნი ძგუებნი ძგუებნი
1 ძგუიბე „ჯლეპ. ვანგრევ“ 2 ძგუიბე 3 ძგუიბე	ძგუიბე ძგუიბე ძგუიბე		ძგუიბე ძგუიბე ძგუიბე	
1 ძღუიდე „ვადიდებ“ 2 ძღუიდე 3 ძღუიდე			ძღუიდე ძღუიდე ძღუიდე	
1 წკუეანი „წელში ვწყდები“ 2 წკუეანი 3 წკუეანი	წკუეანი წკუეანი წკუეანი	წკუეანი წკუეანი წკუეანი	წკუეანუნი წკუეანუნი წკუეანუნი	წკუეანი წკუეანი წკუეანი
1 2 3	წკუეიბე „ვწყვეტ ძაფს, რეზინს...“ წკუეიბე წკუეიბე		წკუეიბე წკუეიბე წკუეიბე	
1 წკული „ვწკეტუნებ“ 2 წკული 3 წკული	წკული წკული წკული	წკული წკული წკული	წკული წკული წკული	წკული წკული წკული
1 ჭოჭკე „ქათამივით ხმძაძლა ეხუბობ, ვკრიახობ“ 2 ჭოჭკე 3 ჭოჭკე	ჭოჭკე ჭოჭკე ჭოჭკე			
1 2 3	ჭურჭუნი „ჭექუნით ვტირივარ“ ჭურჭუნი ჭურჭუნი			
1 ხურხენი „ვკრეტუნებ, ვხროტინებ“ 2 ხურხენი 3 ხურხენი	ხურხენი ხურხენი ხურხენი	ხურხენი ხურხენი ხურხენი	ხურხენი ხურხენი ხურხენი	ხურხენი ხურხენი ხურხენი
1 ხუერი „ვიხვრევი, ვიშლები“ 2 ხუერი 3 ხუერი	ხუერი ხუერი ხუერი	ხუერი ხუერი ხუერი	ხუერუნი ხუერუნი ხუერუნი	ხუერი ხუერი ხუერი
1 ხუეტი „ვწყდები, ვიღუპები“ 2 ხუეტი 3 ხუეტი	ხუეტი ხუეტი ხუეტი	ხუეტი ხუეტი ხუეტი	ხუეტუნი ხუეტუნი ხუეტუნი	
1 ხუირე „ვახვრევ“ 2 ხუირე 3 ხუირე	ხუირე ხუირე ხუირე		ხუირე ხუირე ხუირე	
1 ხუიტე „ვწყვეტ, ვხოცავ“ 2 ხუიტე 3 ხუიტე	ხუიტე ხუიტე ხუიტე		ხუიტე ხუიტე ხუიტე	
1 ჯურკუნი „ჩემად ვბურტყუნებ ფრინველის ხმაზე“ 2 ჯურკუნი 3 ჯურკუნი	ჯურკუნი ჯურკუნი ჯურკუნი			
1 ჯუშ „ვახველებ“ 2 ჯუშ 3 ჯუშ	ჯუშ ჯუშ ჯუშ			

1 2 3	ჰქედი „ყიდი" ჰქედი ჰქედი			
68	87	49	66	40

2. ზოგჯერ /-ჳ-/ იკარგება წყვილბაგისმიერ (ბილაბიალურ) ბგერებთან მეზობლობაშიც (თოფურია 1967, 11):

ა) წყვილბაგისმიერი (ბილაბიალური) ბ + /-ჳ-/ =/Ø/

ბ) წყვილბაგისმიერი (ბილაბიალური) ფ + /-ჳ-/ =/Ø/

გ) წყვილბაგისმიერი (ბილაბიალური) პ + /-ჳ-/ = /Ø/

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 ბანდული „დაბორიალობ ოთახიდან ოთახში და ეძებ რაღაცას" 2 ბანდული 3 ბანდული	ბანდული ბანდული ბანდული	ბანდული ბანდული ბანდული	ბანდული ბანდული ბანდული	ბანდული ბანდული ბანდული
1 2 3				ბანჯღული „ფუთფუთებ" ბანჯღული ბანჯღული
1 2 3	ბეთქნი ბეთქნი ბეთქნი	ბეთქნი ბეთქნი ბეთქნი	ბეთქენი ბეთქენი ბეთქენი	ბეთქნი ბეთქნი ბეთქნი
1 ბეკქუნი „ვაკლები" 2 ბეკქუნი 3 ბეკქუნი	ბეკქუნი ბეკქუნი ბეკქუნი	ბეკქუნი ბეკქუნი ბეკქუნი	ბეკქუენი ბეკქუენი ბეკქუენი	ბეკქუნი ბეკქუნი ბეკქუნი
1 2 3			ბეკუენი „ვიპარკუები" ბეკუენი ბეკუენი	
1 ბეპუნი „კიხლიჩები" 2 ბეპუნი 3 ბეპუნი	ბეპუნი ბეპუნი ბეპუნი	ბეპუნი ბეპუნი ბეპუნი	ბეპუენი ბეპუენი ბეპუენი	ბეპუნი ბეპუნი ბეპუნი
1 2 3	ბითქ'უ̆ე „ვხეთქ" ბითქ'უ̆ე ბითქ'უ̆ე			ბგოქე ბგოქე ბგოქე
1 2 3	ბიჭკუე „ვხეთქ" ბიჭკუე ბიჭკუე	ბიჭკუე ბიჭკუე ბიჭკუე		
1 2 3	ბიჭუ „ვდგავარ გაფარჩხული" ბიჭუ ბიჭუ			
1 2 3	ბიჭუე „ვხევ, ვგლეჯ" ბიჭუე ბიჭუე			
1 ბიჭუე „ვაპობ, ვხლეჩ, ვხეთქ" 2 ბიჭუე 3 ბიჭუე	ბიჭუე ბიჭუე ბიჭუე			
1 ბურუნი „ვბერტყნებ/ცაბოყინე" 2 ბგრუნი 3 ბგრუნი	ბგრუნი ბგრუნი ბგრუნი	ბურუულაჭი ბურუულაჭი ბურუულაჭი	ბურულაჭი ბურულაჭი ბურულაჭი	
1 2 3	ბგრთნი „ვბათქნობ" ბგრთნი ბგრთნი	ბართქუნე ბართქუნე ბართქუნე	ბგრთნი ბგრთნი ბგრთნი	ბგრთნი ბგრთნი ბგრთნი
1 ბგრტულაჭი „ვბერტყნებ" 2 ბგრტულაჭი 3 ბგრტულაჭი	ბგრტუნი ბგრტუნი ბგრტუნი	ბგრტულაჭი ბგრტულაჭი ბგრტულაჭი	ბგრტულაჭი ბგრტულაჭი ბგრტულაჭი	ბგრტულაჭი/ა ბგრტულაჭი/ა ბგრტულაჭი/ა
1 2 3	ბგრუნი „როყიოდ ვლაპარაკობ" ბგრუნი ბგრუნი	ბგრულაჭი ბგრულაჭი ბგრულაჭი	ბგრულაჭი ბგრულაჭი ბგრულაჭი	ბგრულაჭი/ა ბგრულაჭი/ა ბგრულაჭი/ა
1 2 3			ბგრჭუე „ვეძებ თავგამოდებით ბგრჭუე ბგრჭუე	ბგნჭუი‖ბგრჭუე ბგნჭუი‖ბგრჭუე ბგნჭუი‖ბგრჭუე

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3			ბჷრდე „ჯლექ, ვაობ“ ბჷრდე ბჷრდე	ბჷრდე ბჷრდე ბჷრდე
1 2 3			პანტუნლი „ვბლაობს“ პანტუნლი პანტუნლი	პანტუნლი პანტუნლი პანტუნლი
1 პანჭილი „ვწიკნობ“ 2 პანჭილი 3 პანჭილი			პანჭილი პანჭილი პანჭილი	პანჭილი პანჭილი პანჭილი
1 2 3	პახხეე „ვპასუხობ, ვმპასუხები“ პახხეე პახხეე			
1 2 3		პაჭპაჭი „ბევრს ვლაპარაკობ ზერელედ“ პაჭპაჭი პაჭპაჭი	ჭპაჭპაჭი პაჭპაჭი პაჭპაჭი	პაჭპაჭი პაჭპაჭი პაჭპაჭი
1 პჯჭე „ლაქლაქებ“ 2 პჯჭე 3 პჯჭე		პჯჭე პჯჭე პჯჭე	პჯჭე პჯჭე პჯჭე	პჯჭე პჯჭე პჯჭე
1 2 3	პერნი„ეფრინდები, ეფრენ“ პერნი პერნი	პერნი პერნი პერნი	პერენი პერენი პერენი	პერნი პერნი პერნი
1 2 3		პეჷანი „იპარჭეები“ პეჷანი პეჷანი	პეჷანი პეჷანი პეჷანი	პეჷანი პეჷანი პეჷანი
1 პერჩე „ვადორბლებ“ 2 პერჩე 3 პერჩე	პერჩე პერჩე პერჩე	პერჩე პერჩე პერჩე	პერე პერე პერე	პერჩე პერჩე პერჩე
1 2 3			პიპაიე „ეახროდ ვლაპარაკობ, ცქიცქებ“ პიპაიე პიპაიე	პიპაიე პიპაიე პიპაიე
1 2 3		პჯრტლჯე „კარეტები“ ბჯრტლჯე ბჯრტლჯე	ბჯრტლჯე ბჯრტლჯე ბჯრტლჯე	ბჯრტლჯე ბჯრტლჯე ბჯრტლჯე
1 2 3			ბჯრტნი „გაბებს ეშვებ“ ბჯრტნი ბჯრტნი	
1 2 3	ბჯრჯნი „ძეესეებლიე ვლაპარაკობ, ცქიცქებ“ ბჯრჯნი ბჯრჯნი		ბჯრჯულჯნი „კარეტებე სელელურად“ ბჯრჯულჯნი ბჯრჯულჯნი	
1 2 3		პჯჯე „ცხეე, ვბლეჭ შეაბე“ პჯჯე პჯჯე	პიჯჯე პიჯჯე პიჯჯე	პჯჯე პჯჯე პჯჯე
1 ჭანთელი „ეფეთ-ფეთებ“ 2 ჭანთელი 3 ჭანთელი		ჭანთელი ჭანთელი ჭანთელი	ჭანთელი ჭანთელი ჭანთელი	ჭანთელი ჭანთელი ჭანთელი
1 ჭანჩარე „ვკურცხლებ“ 2 ჭანჩარე 3 ჭანჩარე				ჭანჩარე ჭანჩარე ჭანჩარე
1 2 3		ჭეშგნი ჭეშგნი ჭეშგნი	ჭეშკენი ჭეშკენი ჭეშკენი	ჭეშკნი ჭეშკნი ჭეშკნი
1 2 3			ჭეშენი „ყოლები“ ჭეშენი ჭეშენი	
1 2 3		ჭიკრე „ვფიქრობ“ ჭიკრი ჭიკრი	ჭიკრი ჭიკრი ჭიკრი	ჭიკრე ჭიკრი ჭიკრი
1 2 3	ჭიშგე „ეხსნი“ ჭიშგი ჭიშგე	ჭჯშგე ჭჯშგე ჭჯშგი	ჭჯშკენჭიშკე ჭჯშკენჭიშკე ჭჯშკენჭიშკე	ჭჯშკე ჭჯშკე ჭჯშკე
1 2 3	ჭიშენდი „ეშვებ“ ჭიშენდი ჭიშენდი			
1 2 3	ჭრიგ „ვდგაარ გაეხმრეელად“ ჭრიგ ჭრიგ			

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3	ფლთნი „დავბარტყუნობ, დავფართხუნობ“ ფლთნი ფლთნი			
1 2 3			ფგნთლეფი „დავდივარ აქეთ-იქით, ვიქექები, დავფუთფუთობ ფგნთლეფი ფგნთლეფი	
1 2 3	ფგრთქნი „ეფრთქიალებ“ ფგრთქნი ფგრთქნი		ფგრთქნი ფგრთქნი ფგრთქნი	
1 2 3			ფგრფლაფი „ზერელედ დაეფშუტუნობ, უაზროდ ვლაპარაკობ“ ფგრფლაფი ფგრფლაფი	
1 2 3	ფგრფნი „ვჩიფჩიფებ, უაზროდ ვრატრატებ“ ფგრფნი ფგრფნი		ფგრფნი ფგრფნი ფგრფნი	
1 2 3	ფგრღნი „ვკანკალებ“ ფგრღნი ფგრღნი		ფგრღლაფი ფგრღლაფი ფგრღლაფი	ფარღალი/ე ფარღალი/ე ფარღალი/ე
1 2 3		ფგრჩლაფი „ჭურჭლებ“ ფგრჩლაფი ფგრჩლაფი	ფგრჩლაფი ფგრჩლაფი ფგრჩლაფი	
1 2 3		ფგშე „ეღლი“ ფგშე ფგშე	ფიშე ფიშე ფიშე	
11	24	22	35	27

3. იმ შემთხვევაში, როდესაც თავკიდურთანხმოვნიან ფორმებში ძირეული მორფემის ხმოვანი არის **გ**, მაშინ **S1** /-უ-/ ერწყმის ფუძისეულ /-გ-/-ს და გვაძლევს /-უ-/-ს (თოფურია 1967, 11), მაგ.: **ღური** (< ღ-უ-გრი) „მივდივარ, წავალ“ (შდრ. **S2** ფორმა: **ღგრი**), **პუდე** (<პ-უ-გდე) „ვამბობ“ (შდრ. **S2** ფორმა: **პგდე**) და სხვ. ამისი მიზეზი ალ. ონიანის აზრით, ის არის, რომ „სვანურში არ არსებობს თანმიმდევრობა უგ, ის ყოველთვის გვაძლევს /უ/-ს“ (ონიანი 1978, 77). თუმცა /-უ-/ + -გ- პოზიციაში არც ლენტეხური დიალექტი და არც ბალსქვემოური, როგორც ეს მასალაზე დაკვირვებამ გვიჩვენა, ყოველთვის უ-ს არ იძლევა, მაგ.: ლნტ. ბ-უგ-რთქნი „ვბათქუნობ, ვბრაგუნობ“, თ-უგ-რტნი „ვფრუტუნებ“, ტ-უგ-რტყლაფი „ვტატყანებ, ვრატრატებ“; ბქ. შ-უგ-დნი „ვიყრები“, ჰყ-უგ-რპნი „ვეყიპინები“, ხ-უგ-რსე „გაციებისაგან ვსრუტუნებ, ვხიხინებ“. ვფიქრობთ, საქმე გვაქვს ინოვაციასთან.

/-უ-/ + /-გ-/ = /-უ-/:

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3			ბურგნი „ვბრაგუნობ“ ბგრგნი ბგრგნი	
1 ბურზეკე „ებეზღნებ“ 2 ბგრზეკე 3 ბგრზეკე	ბურზეკი ბგრზეკი ბგრზეკი			
1 ბურულაფი „როგორც ვლაპარაკობ“ 2 ბგრულაფი 3 ბგრულაფი				
1 ბურუნი „ებერტყნებ“ 2 ბგრუნი 3 ბგრუნი				
1 ზენტე „ნერვებისმოძრელად, შეუჩერებლივ ვტირივარ“ 2 ზგნტე 3 ზგნტე				
1 თურტნი „ეფრუტუნებ“ 2 თგრტნი 3 თგრტნი	თურტნი თგრტნი თგრტნი			

გზ.	ბქ.	ლ'მზ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3			თხერშნი „სრეტეუნე" თხგრანი თხგრანი	
1 კურკუნი „სკისკისებ" 2 კგრკუნი 3 კგრკუნი	კურკნი კგრკნი კგრკნი			
1 ჭურტყუნი „ხმაურით ვსპობ საჭმელს" 2 ჭგრტყნი 3 ჭგრტყნი				
1 პურტყუნი „გახეხს ჯეჭვებ" 2 პგრტყნი 3 პგრტყნი	პურტყუნი პგრტყნი პგრტყნი			
1 პურწლიუნი „შეესხუნებლივ ვლაპარაკობ, ვწიკვინებ" 2 პგრწლიუნი 3 პგრწლიუნი				
1 ფუნტე „ბლუქუნებ" 2 ფგნტე 3 ფგნტე				
1 ღუნე „ყეღაე" 2 ღგნე 3 ღგნე	ღღნელი ღღგნი ღღგნი			
1 სტენე/სტგნი „ვსტყუნ" 2 სტგნი 3 სტგნი	სტენელი სტგნი სტგნი			
1 სურტი „ვკაპკაპებ, ვრატრატებ" 2 სგრტი 3 სგრტი				
1 ტურტუნი „ვრატრატებ" 2 ტგრტი 3 ტგრტი				
1 2 3	ტურტუნი „ვტატყანებ, ვრატრატებ" ტგრტუნი ტგრტუნი			
1 ტურტუნლიუნი „ვრატრატებ, ვამბობ ყველაფერს" 2 ტგრტუნლიუნი 3 ტგრტუნლიუნი				
1 2 3		ფუოქნე „ვხეთ" ფგოქნე ფგოქნე		
1 2 3				ფუნთი „დავდივარ აქეთ-იქით ფართხა-ფერთხით" ფგნთი ფგნთი
1 ფურღუნი „ვკაჭკალებ" 2 ფგრღუნი 3 ფგრღუნი				
1 ღერი (←*ღუგრი) „წავალ" 2 ღგრი 3 ღგრი	ღერი ღგრი ღგრი	ღერი ღგრი ღგრი	ღერი ღგრი ღგრი	ღერი ღგრი ღგრი
1 ღენი (←*ღუგლი) „ღმერთ" 2 ღგლი 3 ღგლი	ღელი ღგლი ღგლი	ღენელი ღგლი ღგლი	ღელი ღგლი ღგლი	ღენელი ღგლი ღგლი
1 ყელი (←*ყუგლი) „ვამბობ" 2 ყგლი 3 ყგლი	ყელე ყგლი ყგლი	ყელე ყგლი ყგლი	ყელე ყგლი ყგლი	
1 2 3	ჩურჩნი „ჩუმად ვჩიფჩიფებ" ჩგრჩნი ჩგრჩნი			
1 ჩხენი „ვხაე" 2 ჩხგნი 3 ჩხგნი				
1 პურპუნი „ვპიპყინებ" 2 პგრპუნი 3 პგრპუნი				
1 სურტი „ვხურიხავ, ვხროტინებ" 2 სგრტი 3 სგრტი	სურტი სგრტი სგრტი		სურტი სგრტი სგრტი	

ბზ.	ბჭ.	ლ"ძნ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 ხელი „ვიხინებ, ვხურინავ" 2 ხჭლი 3 ხჭლი				
1 ხურხე „გაცივებისაგან ვსრუტ-ვნებ" 2 ხჭრხე 3 ხჭრხე	ხურხე ხჭრხე ხჭრხე		ხურხე ხჭრხე ხჭრხე	
1 პუდე „ჟოვიტან" 2 პჭდე 3 პჭდე		პუდე პჭდე პჭდე		პუდე პჭდე პჭდე
1 ჯოლჯგნი „ეხუნძულებ" 2 ჯჭლჯგნი 3 ჯჭლჯგნი				
26	13	5	7	4

ბ) სვანური ენის დიალექტებში თავკიდურთანხმოვნიანი ზმნების ერთ ნაწილში, იქნება ეს უკანასკნელი აქტივი თუ პასივი, დროთა პირველ ჯგუფში /-ფ-/ არ გამოჩნდება და აქედან გამომდინარე ფუძისეული /-გ-/ უცვლელადაა წარმოდგენილი:

ბზ.	ბჭ.	ლ"ძნ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3	ბღგლი „ებღაე" ბღგლი ბღგლი	ბღგლი ბღგლი ბღგლი		ბღგლი ბღგლი ბღგლი
1 ბგლჯუი „ვეფრ თავგაძოდებით" 2 ბჭლჯუი 3 ბჭლჯუი			ბგრჯუე ბჭრჯუე ბჭრჯუე	ბგნჯუი‖ბჭნჯუე ბგნჯუი‖ბჭნჯუე ბგნჯუი‖ბჭნჯუე
1 2 3	ბგრზეკი „ებუზღუნებ" ბჭრზეკი ბჭრზეკი	ბზგრკე ბზგრკე ბზგრკე		ბზგრკე ბზგრკე ბზგრკე
1 2 3	ბგრთქნი „ებათქუნობ" ბჭრთქნი ბჭრთქნი		ბგრთქნი ბჭრთქნი ბჭრთქნი	
1 ბგრტულაჭი „ებურტყუნებ" 2 ბჭრტულაჭი 3 ბჭრტულაჭი	ბგრტუნი ბჭრტუნი ბჭრტუნი	ბგრტულაჭი ბჭრტულაჭი ბჭრტულაჭი	ბგრტულაჭი ბჭრტულაჭი ბჭრტულაჭი	ბგრტულაჭი ბჭრტულაჭი ბჭრტულაჭი
1 2 3	ბგრუნი „როგორდ ვლამარაკობ" ბჭრუნი ბჭრუნი	ბგრულაჭი ბჭრულაჭი ბჭრულაჭი	ბგრულაჭი ბჭრულაჭი ბჭრულაჭი	ბგრულაჭი/ა ბჭრულაჭი/ა ბჭრულაჭი/ა
1 2 3			ბგჭლე „ვგლეკ, ვკობ" ბჭჭლე ბჭჭლე	ბგჭლე ბჭჭლე ბჭჭლე
1 2 3		გგრხნი‖გგრშნი „ვგრეხუნებ, ვგრგვინავ, ვხარხარებ, ვტირივარ" გჭრხნი‖გჭრშნი გჭრხნი‖გჭრშნი	გგრხნი გჭრხნი გჭრხნი	გგრხნი გჭრხნი გჭრხნი
1 2 3		გგლი „ვყრი, ვყვირი" გჭლი გჭლი		გგლი გჭლი გჭლი
1 2 3		დღგრე „ვხევ, ვგლეკ" დჭგრე დჭგრე		დღგრე დჭგრე დჭგრე
1 2 3	ზგნგე „გაძუძებით ვჩხუბობ, ვილანძღები" ზჭნგე ზჭნგე			
1 2 3			ზგნთხე „ხედბეტად, მომაბეზრებლად ქაოობრობ, ვლაქლაქებ" ზჭნთხე ზჭნთხე	ზგნთხე ზჭნთხე ზჭნთხე
1 2 3	ზგნტე „ხერებისმოძულებად, შეუჩერებლივ ვტირივარ" ზჭნტე ზჭნტე			
1 2 3		ზგრზნე „ებუზღუნებ" ზჭრზნი ზჭრზნე	ზგრზნი ზჭრზნი ზჭრზნი	ზგრზნი ზჭრზნი ზჭრზნი

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლხტ.	ჩოლ.
1	ზგლი „ნერვებისმოძძლელად, შეუჩერებლივ ვტირივარ“	ზგლი	ზგლი	ზგლი
2	ზგლი	ზგლი	ზგლი	ზგლი
3	ზგლი	ზგლი	ზგლი	ზგლი
1	თგრთნი „ენის შოკიდებით ვლაპარაკობ, ვთლიფინებ“	თგრთნი‖თგრთლაჭი		თგრთლაჭი
2	თგრთნი	თგრთნი‖თგრთლაჭი		თგრთლაჭი
3	თგრთნი	თგრთნი‖თგრთლაჭი		თგრთლაჭი
1	თგრტნი „ეფრუტუნებ“	თგრტნი		
2	თგრტნი	თგრტნი		
3	თგრტნი	თგრტნი		
1	თგრუნი „ეხითხითებ“	თგრუნი		თგრუნი
2	თგრუნი	თგრუნი		თგრუნი
3	თგრუნი	თგრუნი		თგრუნი
1	კგრკნი „ეკისკისებ“	კგრკნი	კგრკნი	კგრკნი
2	კგრკნი	კგრკნი	კგრკნი	კგრკნი
3	კგრკნი	კგრკნი	კგრკნი	კგრკნი
1				კგჩე „ეწუკებ ყაყილს, ხილს“
2				კგჩე
3				კგჩე
1	შგრტუნი „ხმაურით ვჭამ საკმელს“			
2	შგრტუნი			
3	შგრტუნი			
1		აგრტლაჭი „კრუტუნებ“	აგრტლაჭი	აგრტლაჭი
2		აგრტლაჭი	აგრტლაჭი	აგრტლაჭი
3		აგრტლაჭი	აგრტლაჭი	აგრტლაჭი
1	აგრჭნი „შეუსვენებლივ ვლაპარაკობ, ვწიკვინებ“		აგრჭყლაჭი	
2	აგრჭნი		აგრჭყლაჭი	
3	აგრჭნი		აგრჭყლაჭი	
1	ეღგლი „ებღავი“	ეღგლი	ეღლი	ეღგლი
2	ეღგლი	ეღგლი	ეღლი	ეღგლი
3	ეღგლი	ეღგლი	ეღლი	ეღგლი
1	ეგნტე „ნერვებისმოძძლელად, შეუჩერებლივ ვტირივარ“		ეღნტე	
2	ეგნტე		ეღნტე	
3	ეგნტე		ეღნტე	
1				სტგრუნი „გამაყრევებლად ვსაუბრობ“
2				სტგრუნი
3				სტგრუნი
1 სტგლი „ვსტვენ“	სტგლი „ვყვირივარ“			სტგლი
2 სტგლი	სტგლი			სტგლი
3 სტგლი	სტგლი			სტგლი
1	სგლი „ვსისინებ“	სგლი	სგლი	სგლი
2	სგლი	სგლი	სგლი	სგლი
3	სგლი	სგლი	სგლი	სგლი
1				სგნიხი „ეკრიჭილობ, ვსუნსულებ, ვცნობისმოყვარეობ“
2				სგნიხი
3				სგნიხი
1	სგრტნი „ვშახშახებ, ვყვირივარ, ვრატრატებ“	სგრტნი	სგრტნი	სგრტნი
2	სგრტნი	სგრტნი	სგრტნი	სგრტნი
3	სგრტნი	სგრტნი	სგრტნი	სგრტნი
1	ტკგრცი „ეტკაცუნობ, ტკაცა-ტკუცი გამოვკვს“	ტკგრცლაჭი	ტკგრცნი	ტკგრცნი
2	ტკგრცნი	ტკგრცლაჭი	ტკგრცნი	ტკგრცნი
3	ტკგრცნი	ტკგრცლაჭი	ტკგრცნი	ტკგრცნი
1		ტგრტყლაჭი „ეტატყანებ, ვრატრატებ“	ტგრტყლაჭი	
2		ტგრტყლაჭი	ტგრტყლაჭი	
3		ტგრტყლაჭი	ტგრტყლაჭი	
1	ტგრტუნი „ეტატყანებ, ვრატრატებ“			
2	ტგრტუნი			
3	ტგრტუნი			
1	ტგრტნი „ვრატრატებ“	ტგრტნი		
2	ტგრტნი	ტგრტნი		
3	ტგრტნი	ტგრტნი		

ბზ.	ბჭ.	ლ'მხ.	ლხტ.	ჩოლ.
1		ტგრტლაში „ვრატრატებ, ვამბობ ყველაფერს"	ტგრტლაში	ტგრტყლაშ'ა „ვტუტყუნებ"
2		ტგრტლაში	ტგრტლაში	ტგრტყლაშ'ა
3		ტგრტლაში	ტგრტლაში	ტგრტყლაშ'ა
1	ფგლთნი „დავბარტყუნობ, დავფართხუნობ"			
2	ფგლთნი			
3	ფგლთნი			
1	ფგრთქნი „ეფრთქიალებ"			
2	ფგრთქნი			
3	ფგრთქნი			
1			ფგრფლაში „ზერელედ დავფშეტუნობ, უაზროდ ვლაპარაკობ"	
2			ფგრფლაში	
3			ფგრფლაში	
1	ფგრფნი „ჭიიფჩიფებ"	ფგრფნი		
2	ფგრფნი	ფგრფნი		
3	ფგრფნი	ფგრფნი		
1	ფგრღნი „კანკალებ"		ფგრღლაში	
2	ფგრღნი		ფგრღლაში	
3	ფგრღნი		ფგრღლაში	
1			ფგრყლაში „ბებუტბუტებ"	
2			ფგრყლაში	
3			ფგრყლაში	
1		ფგრჩლაში „ჭორჩოლებ"	ფგრჩლაში	
2		ფგრჩლაში	ფგრჩლაში	
3		ფგრჩლაში	ფგრჩლაში	
1	ფგრჩხნი „ვშრაშუნობ"			
2	ფგრჩხნი			
3	ფგრჩხნი			
1		ყგლე „ვამბობ"		ყგლე
2		ყგლე		ყგლე
3		ყგლე		ყგლე
1		შხგლი „ვშბეი"	შხგლი	შხგლი
2		შხგლი	შხგლი	შხგლი
3		შხგლი	შხგლი	შხგლი
1			ჩქგრე „ოხშივარი გამდის დაღლილობისგან; ცხიმს ვაფრქვევ"	ჩქგრე
2			ჩქგრე	ჩქგრე
3			ჩქგრე	ჩქგრე
1	ჩხგრეშტი „ვესტკენ. ვპიკპიკებ"			
2	ჩხგრეშტი			
3	ჩხგრეშტი			
1	ჩხგლი „ვჩხავი"	ჩხგლი	ჩხგლი	ჩხგლი
2	ჩხგლი	ჩხგლი	ჩხგლი	ჩხგლი
3	ჩხგლი	ჩხგლი	ჩხგლი	ჩხგლი
1	ჩგრჩნი „ვჩრიფინებ"	ჩგრჩლაში	ჩგრჩლაში	ჩგრჩლაში
2	ჩგრჩნი	ჩგრჩლაში	ჩგრჩლაში	ჩგრჩლაში
3	ჩგრჩნი	ჩგრჩლაში	ჩგრჩლაში	ჩგრჩლაში
1	წგლი „ვწივი"	წგლი	წგლი	წგლი
2	წგლი	წგლი	წგლი	წგლი
3	წგლი	წგლი	წგლი	წგლი
1	წგრწნი „ვწრიპინებ"	წგრწლაში	წგრპლაში	წგრწნი
2	წგრწნი	წგრწლაში	წგრპლაში	წგრწნი
3	წგრწნი	წგრწლაში	წგრპლაში	წგრწნი
1	ჰყგლი „ვკრეჭყინებ, ვჰყავი"	ჰყგლი	ჰყგლი	ჰყგლი
2	ჰყგლი	ჰყგლი	ჰყგლი	ჰყგლი
3	ჰყგლი	ჰყგლი	ჰყგლი	ჰყგლი
1	ჰგრეჭი „სკვინჩასავით ვპიკპიკებ"			
2	ჰგრეჭი			
3	ჰგრეჭი			
1	ჰგრქნი‖ჰგრხნი „ვპიხვინებ"	ჰგრქნი‖ჰგრხნი	ჰგრქნი‖ჰგრხნი	
2	ჰგრქნი‖ჰგრხნი	ჰგრქნი‖ჰგრხნი	ჰგრქნი‖ჰგრხნი	
3	ჰგრქნი‖ჰგრხნი	ჰგრქნი‖ჰგრხნი	ჰგრქნი‖ჰგრხნი	
1	ჰგრჭნი „ვკრიალებ; ვპრიპინებ"		ჰგრჭნი	ჰგრჭნი
2	ჰგრჭნი		ჰგრჭნი	ჰგრჭნი
3	ჰგრჭნი		ჰგრჭნი	ჰგრჭნი

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლხტ.	ჩოლ.
1	ჯრჭანი „ქიქყინებ“	ჯრჭანი	ჯრჭანი	
2	ჯრჭანი	ჯრჭანი	ჯრჭანი	
3	ჯრჭანი	ჯრჭანი	ჯრჭანი	
1	ჯრხნი „ქაბანებ“	ჯრხნი	ჯრხნი	
2	ჯრხნი	ჯრხნი	ჯრხნი	
3	ჯრხნი	ჯრხნი	ჯრხნი	
1	ხჯლი „ებიხინებ, ებერინავ“	ხჯლი	ხჯლი	ხჯლი
2 -	ხჯლი	ხჯლი	ხჯლი	ხჯლი
3	ხჯლი	ხჯლი	ხჯლი	ხჯლი
1		ხჯპე „ებეთქ“		ხჯპე
2		ხჯპე		ხჯპე
3		ხჯპე		ხჯპე
1	ხჯრტნი „ებერინავ, ებროტინებ“	ხჯრტნი		ხჯრტნი
2	ხჯრტნი	ხჯრტნი		ხჯრტნი
3	ხჯრტნი	ხჯრტნი		ხჯრტნი
1	ხჯრხე „გაცებისაგან ვსრუტენებ“	ხჯრხე		ხჯრხე
2	ხჯრხე	ხჯრხე		ხჯრხე
3	ხჯრხე	ხჯრხე		ხჯრხე
1	ჯჯნჩე „უთავბოლოდ, უაზროდ ვმიზეზიანობ“			
2	ჯჯნჩე			
3	ჯჯნჩე			
1	ჭლჭგნი „ებენხულებ“		ჭლჭჯლე	
2	ჭლჭგნი		ჭლჭჯლე	
3	ჭლჭგნი		ჭლჭჯლე	
3	43	37	36	38

7) თანხმოვანთა ჰარმონიული კომპლექსები, როგორც ცნობილია, მეტნაკლებად ყველა ქართველურ ენაში დასტურდება და ეს კომპლექსები, რომლებიც საერთო-ქართველურ ფონოლოგიურ და მორფოლოგიურ სისტემაში განსაკუთრებით მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ, თეორიულად და ექსპერიმენტულად საკმაოდ სრულყოფილად არის შესწავლილი (გ. ახვლედიანი, ჰ. ფოგტი, ნ. ქუთელია, ს. ჟღენტი, ვ. თოფურია, თ. უთურგაიძე...). პროფ. გ. ახვლედიანმა ამ კომპლექსებს სპეციალური შრომა მიუძღვნა და ქართულში დაადგინა თანხმოვანთა ბუნებრივი დეცესიურ-ჰარმონიული კომპლექსების ორი, A და B, სისტემა (ახვლედიანი 1949, 108-109):

A	B
ბგ — ფქ — პკ	ბღ — ფხ — პყ
დგ — თქ — ტკ	დღ — თხ — ტყ
ძგ — ცქ — წკ	ძღ — ცხ — წყ
ჯგ — ჩქ — ჭკ	ჯღ — ჩხ — ჭყ

ვ. თოფურიამ კი უფრო მოგვიანებით სვანური ენისათვის დეცესიური კომპლექსების არსებობა მიიჩნია ბუნებრივად (თოფურია 2002, 98). სხვა თვალსაზრისის მიხედვით, საენათმეცნიერო ლიტერატურაში, სვანურ თანხმოვანთა ორწევრა მიმდევრობების (**ბღ, თხ, ტყ, ფხ, ცხ, ჩხ, ძღ, დღ, თქ, ძგ, ცქ, ჯგ, ჩქ, ჭკ, წკ, წყ, ჭყ, პყ, ტკ**[1], **შხ, ჟღ, სხ**) მზარდი სონორობის პრინციპი არის შემუშავებული, რაც თ. უთურგაიძის მიერ ქართულისათვის დადგენილ კანონზომიერებას ემყარება (უთურგაიძე 1976, 83-114; ბაბლუანი 1985, 101). მიჩნეულია, რომ ასეთ კომპლექსებში შემავალ თანხმოვანთა არტიკულაცია მიისწრაფვის ერთჟამიერობისაკენ, ანუ ყოველ ჰარმონიულ კომპლექსს ერთი შემართვა ახასიათებს (ახვლედიანი 1949, 108-109).

სვანური თანხმოვნით დაწყებული ზმნური ფუძეების განხილვისას ჩვენი ყურადღება მიიქცია ჰარმონიულ კომპლექსებთან დაკავშირებულმა რამდენიმე ფონეტიკურმა მოვლენამ[2], კერძოდ:

[1] ლ. ბაბლუანის სტატიაში ეს კომპლექსი რატომღაც გამოტოვებულია.

[2] ვგულისხმობთ სვანური ზმნის ანლაუტში დაფიქსირებულ დეცესიურ-ჰარმონიულ კომპლექსებთან დაკავშირებულ ფონეტიკურ მოვლენებს.

ა) S1 /-უ-/ + ჰარმონიული კომპლექსი:

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3		ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. უ-თხერხი „ვსკდები" თხერხი თხერხი			
1 2 3		ცხუმ., ჭუბ. უ-თხიპ „ვდივარ ჩვარივით" თხიპ თხიპ			
1 2 3			უ-თხოულე „ვთხოულობ" თხოულე თხოულე		უ-თხოულე „ვთხოულობ" თხოულე თხოულე
1 2 3		ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. უ-ტკჳრცნი „ვტკაცუნობ" ტკჳრცნი ტკჳრცნი			
1 2 3		ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. უ-ჩხეფნი „ვხდები" ჩხეფნი ჩხეფნი			
1 2 3		ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. უ-ჩხიფე „ვახდენ" ჩხიფე ჩხიფე			
		5	1		1

ბ) ჰარმონიული კომპლექსი + S1 /-უ-/:

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3	დღ-უ-ებნი „ველები" დღებნი დღებნი	დღ-უ-ებნი დღებნი დღებნი		დღ'-უ-'ებნი დღებნი დღებნი	
1 2 3	დღ-უ-იბე „ველობ" დღიბე დღიბე	დღ-უ-იბე დღიბე დღიბე		დღ-უ-იბე დღიბე დღიბე	
1 2 3				თხ-უ-ერანი „ვსრუტუნებ" თხკრანი თხკრანი	
1 2 3	თხ-უ-ირე „ვხეთქ" თხირექთხკრე თხირექთხკრე	თხ'-უ-'ირე თხირე თხირე		თხ-უ-ირე თხირე თხირე	
1 2 3	თხ-უ-იპე „ოფლს ვღვრი" თხიპე თხიპე	თხ'-უ-'იპე თხიპე თხიპე			
1 2 3	თხ-უ-იშე „ვახთხლეე" თხიშექთხკშე თხიშექთხკშე	თხ'-უ-'იშე თხიშე თხიშე		თხ-უ-იშე თხიშე თხიშე	
1 2 3	თხ-უ-ერნი „ვსკდები" თხერნი თხერნი	თხ'-უ-'ერნი თხერნი თხერნი		თხ-უ-ერენი თხერენი თხერენი	
1 2 3	თხ-უ-იკ „ვაგდივარ ჩვარივით" თხიკ თხიკ	თხ'-უ-'იკ თხიკ თხიკ		თხ-უ-იკ თხიკ თხიკ	
1 2 3	თხ-უ-იკე „ვათხეპებ" თხიკე თხიკე	თხ-უ-იკე თხიკე თხიკე		თხ-უ-იკე თხიკე თხიკე	
1 2 3				ჟღ-უ-ული „ვბღავი" ქღნლი ქღნლი	
1 2 3	ჟღ-უ-ებნი „ვისრისები, ვიქყლიტები" ქღებნი ქღებნი	ჟღ'-უ-'ებნი ქღებნი ქღებნი			
1 2 3	ჟღ-უ-იბე „ვსრეს, ვქულეტ" ქღიბე ქღიბე	ჟღ'-უ-'იბე ქღიბე ქღიბე		ჟღ-უ-იბე ქღიბე ქღიბე	
1 2 3	ტკ-უ-ირე „ოდნავ ვაღებ კარს" ტკირე ტკირე				

	ბჭ.	ბქ.	ლშხ.	ლენტ.	ჩოლ.
1 2 3		ტყ-შ-ურუნი „ტყა-ცუნობა, ტყაცა-ტობაი გამაქვს“ ტყურუნი ტყურუნი			
1 2 3	ტყ-შ-იც „ხმანი, ვარდვენ“ ტყიც ტყიც	ტყ-შ-იც ტყიც ტყიც		ტყ-შ-იც ტყიც ტყიც	
1 2 3	ფხ-შ-ირე „თვალებს ვახელ“ ფხირე ფხირე	ფხ-შ-ირე ფხირე ფხირე		ფხ-შ-ირე ფხირე ფხირე	
1 2 3	ფხ-შ-ეფნი „ხმელები“ ფხეფნი ფხეფნი				
1 2 3	შხ-შ-ერი „კოპობი, ვკვდები“ შხერი შხერი	შხ-შ-ერი შხერი შხერი			
1 2 3	შხ-შ-ირე „კოპობ, ვხელ“ შხირე/შხერე შხირე/შხერე	შხ-შ-ირე შხირე შხირე		შხ-შ-ირე შხირე შხირე	
1 2 3	ჩხ-შ-ეფნი „ხმები“ ჩხეფნი ჩხეფნი	ჩხ-შ-ეფნი ჩხეფნი ჩხეფნი		ჩხ-შ-ეფნი ჩხეფნი ჩხეფნი	
1 2 3	ჩხ-შ-იფე „ვაბდენებ“ ჩხიფე ჩხიფე	ჩხ-შ-იფე ჩხიფე ჩხიფე		ჩხ-შ-იფე ჩხიფე ჩხიფე	
1 2 3	ჩხ-შ-ილ „ვასხამ ძოქნევით“ ჩხიფ/ჩხეფ ჩხიფ/ჩხეფ			ჩხ-შ-იფე ჩხიფე ჩხიფე	
1 2 3	ცქ-შ-ეფნი „ვიბეჭი“ ცქეფი ცქეფნი	ცქ-შ-ეფნი ცქეფნი ცქეფნი		ცქ-შ-ეფნი ცქეფნი ცქეფნი	
1 2 3	ცქ-შ-იფე „ვხევ ოდნავ“ ცქიფე/ცქნე ცქიფ/ცქნე	ცქ-შ-იფე ცქიფე ცქიფე		ცქ-შ-იფე ცქიფე ცქიფე	
1 2 3	ჭგ-შ-ერბნი „ჭრაყრობ, ვბათქი-ბუთქობ“ ჭერბნი ჭერბნი	ჭგ-შ-ერბნი ჭერბნი ჭერბნი			
1 2 3	წკ-შ-ირე „ვბზარავ, ოდნავ ვაღებ კარს“ წკირე/წკრე წკირე/წკრე	წკ-შ-ირე წკირე წკირე		წკ-შ-ირე წკირე წკირე	
1 2 3				წკ-შ-ერენი „ჭირღვევი, ეზბზარები მოთძინებისაგან“ წკერენი წკერენი	
1 2 3	ჭკ-შ-ეფნი „ვწუდები“ ქკეფნი ქკეფნი	ჭკ-შ-ეფნი ქკეფნი ქკეფნი			
1 2 3	ჭკ-შ-იფე „ვწუვეტ“ ქკიფე/ქკრე ქკიფ/ქკრე	ჭკ-შ-იფე ქკიფე ქკიფე		ჭკ-შ-იფე ქკიფე ქკიფე	
1 2 3	ქუ-შ-იპე „ვსრეს“ ქყპე/ქუიპე ქყპე/ქუიპე			ქუ-შ-იპე „ვხლეჩ“ ქყიპე ქყიპე	
	26	23		22	

გ) ბალსქვემოური დიალექტის ზოგ კილოკავში (ეცერულში, ჰუბერულსა და ცხუმარულში), ოვე, ბალსზემოური დიალექტის მულახურ კილოკავსა და ლენტეხურ დიალექტში, დაფიქსირდა **S1** **-ს მიერ თვით ჰარმონიულ კომპლექსთა გათიშვის რამდენიმე შემთხვევა** (ე. ი. **ჰარმონიულ** ლექსს **ჩაერთვის S1 /-შ-/ ნიშანი**), რაც საკუთარ მეტყველებაშიც დავაფიქსირეთ. ეს მოვლენა ურისათვის, როგორც წესი, არ არის ბუნებრივი. ცხადია მას არქაიზმად ვერ მივიჩნევთ, უფრო ოციასთან უნდა გვქონდეს საქმე (მაგ.: ტ-შ-ყიცე „ვხსნი, ვარღვევ“, თ-შ-ხიკე „ვათხეპებ“, ბ-შ-ღული ავი“, თ-შ-ხურპნი „ვსრუტუნებ“, თ-შ-ხირე „ვხეთქ“, თ-შ-ხიპე „ოფლს ვღვრი“, ქ-შ-ღიპე „ვსრეს, ეტ“, ფ-შ-ხირე „თვალებს ვახელ “, ჩ-შ-ხეფნი „ვხდები“, ჭ-შ-კიქე „ვწუვეტ“ და ა. შ):

	გზ.	ბქ.	ლშხ.	ლხტ.	ჩოლ.
1 2 3		ბ-უ-ღილე „ეაღებ კარს ფართოდ" ბღილე ბღილე			
1 2 3		ბ-უ-ღული „ებღავი" ბღჷლი ბღჷლი			
1 2 3		ბ-უ-რიჳ „ვდგავარ გაძლილი ფეხებით" ბრიჳ ბრიჳ			
1 2 3		თ-უ-ხიკ|თხუიკე „ვათხეკებ" თხიკე თხიკე			
1 2 3				თ-უ-ხერენი „ვსკდები" თხერენი თხერენი	
1 2 3		თ-უ-ხიკ „ვაგდივარ ჩვარივით" თხიკ თხიკ			
1 2 3		თ-უ-ხიპე „ოფლს ვღერი" თხიპე თხიპე		თ-უ-ხიპე თხიპე თხიპე	
1 2 3		თ-უ-ხირე „ვხეთქ" თხირე თხირე			
1 2 3		თ-უ-ხიშე „ვახთხლევ" თხიშე თხიშე			
1 2 3		თ-უ-ხურპნი „ვსრუტუხებ" თხურპნი თხურპნი			
1 2 3		ე-უ-ლიპე „ვსრეს, ვქულეტ" ელიპე ელიპე			
1 2 3		ტ-უ-ყიცე „ვხსნი, ვარღვევ" ტყიცე ტყიცე			
1 2 3		ფ-უ-რიგ „ვდგავარ გაუხრეელად" ფრიგ ფრიგ			
1 2 3		ფ-უ-ხირე „თვალებს ვახელ" ფხირე ფხირე			
1 2 3		შ-უ-დიხე „ვათაცებ" შდიხე შდიხე			
1 2 3		შ-უ-ხერნი „ვიპობი, ვსკდები" შხერნი შხერნი			
1 2 3		შ-უ-ხირე „ვაპობ, ვხეთქ" შხირე შხირე			
1 2 3		ჩ-უ-რეგი „ვდგავარ ცუდად" ჩრეგი ჩრეგი			
1 2 3		ჩ-უ-ხეფნი „ვხდები" ჩხეფნი ჩხეფნი			
1 2 3	წ-უ-კერნი „ეიბზარები" წკერნი წკერნი	წ-უ-კერნი „ეიბზარები ყავრისაგან; გული მისკდება" წკერნი წკერნი			
1 2 3		ჭ-უ-კიქე „ვწყვეტ" ჭკიქე ჭკიქე			
	1	20		2	

დ) გვხვდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც S1 /-უ-/ ჰარმონიულ კომპლექსებთან არც სიტყვის თავში, არც გადასმული სახით არ დასტურდება, ე. ი. S1 ნულოვანი მორფემით არის წარმოდგენილი:

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3		ბღვლი „ბბლავი“ ბღვლი ბღვლი	ბღვლი|ბღვლი ბღვლი|ბღვლი ბღვლი|ბღვლი	ბღვლი ბღვლი ბღვლი	
1 2 3	ბღული|ბღვლი „ბბლავი“ ბღული|ბღვლი ბღული|ბღვლი	ბღული|ბღვლი ბღული|ბღვლი ბღული|ბღვლი	ბღული|ბღვლი ბღული|ბღვლი ბღული|ბღვლი	ბღვლი ბღვლი ბღვლი	ბღვლი|ბღვლი ბღვლი|ბღვლი ბღვლი|ბღვლი
1 2 3			დღორინე „გამაყრუებლად ესაუბრობ“ დღორინე დღორინე	დღვრიალე დღვრიალე დღვრიალე	დღორინე დღორინე დღორინე
1 2 3	დღურე|დღვრე „ეხევ, ვგლეჯ“ დღურე|დღვრე დღურე|დღვრე		დღვრე დღვრე დღვრე		დღვრე დღვრე დღვრე
1 2 3			დღებნი „ცლები“ დღებნი დღებნი	დღებენი დღებენი დღებენი	დღებნი დღებნი დღებნი
1 2 3			დღვბე „ცალობ“ დღვბე დღვბე		დღვბე დღვბე დღვბე
1 2 3			თხიპ „ყდივარ“ თხიპ თხიპ	თხიპ თხიპ თხიპ	
1 2 3			თხურჰნი „ესრეტუნებ“ თხურჰნი თხურჰნი	თხურჰნი თხვრჰნი თხვრჰნი	თხურჰე თხურჰე თხურჰე
1 2 3	თხურე „ეხეთქ“ თხირე|თხვრე თხირე|თხვრე		თხვრე თხვრე თხვრე	თხირე თხირე თხირე	თხვრე თხვრე თხვრე
1 2 3			თხვპე „ოფლს ვღვრი“ თხვპე თხვპე		
1 2 3	თხუძე „ვახთხლევ“ თხიშე|თხვშე თხიშე|თხვშე		თხვშე თხვშე თხვშე		თხვშე თხვშე თხვშე
1 2 3	თხული „ეხვრინავ“ თხული თხული				
1 2 3			თხერხი „ესკდები“ თხერხი თხერხი		თხერხი თხერხი თხერხი
1 2 3					თხვკე „ვათხეპებ“ თხვკე თხვკე
1 2 3			პყული „ეკოჯნებ თხასგით“ პყული პყული	პყული პყული პყული	პყული პყული პყული
1 2 3		პყირე „ეხლეჭ, ვხსნი შეაზე“ პყირე პყირე		პყირე პყირე პყირე	პყვრე პყვრე პყვრე
1 2 3				ქღერხი „ეპობი, ესკდები“ ქღერხი ქღერხი	ქღერხი ქღერხი ქღერხი
1 2 3	ძღული „ეკლავ“ ქღვლი ქღვლი				ქღვნე ქღვნე ქღვნე
1 2 3	ძღული „ეხბლავ“ ქღული|ქღვლი ქღული|ქღვლი	ქღული|ქღვლი ქღვლი ქღვლი	ქღვლი ქღვლი ქღვლი	ქღვლი ქღვლი ქღვლი	ქღვლი ქღვლი ქღვლი
1 2 3			ქღვპენი „ვისრისები, ვიქულიტები“ ქღვპენი ქღვპენი	ქღვპენი ქღვპენი ქღვპენი	ქღვპნი ქღვპნი ქღვპნი
1 2 3			ქღვპე|ჭყვპე „ვსრეს, ვჭყლეტ“ ქღვპე|ჭყვპე ქღვპე|ჭყვპე		ქღვპე ქღვპე ქღვპე
1 2 3				ქღირე „ვაპობ, ვხეთქ“ ქღირე ქღირე	ქღვრე ქღვრე ქღვრე

	ბზ.	ბჭ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1		ტაჭრცნი „ვტკაცუნობ, ტკაცატკუცი გამაჭვს“	ტაჭრცლაუი	ტაჭრცნი	ტაჭრცნი
2		ტაჭრცნი	ტაჭრცლაუი	ტაჭრცნი	ტაჭრცნი
3		ტაჭრცნი	ტაჭრცლაუი	ტაჭრცნი	ტაჭრცნი
1	ტაჭურე „ოდნავ ვაღებ კარს“	ტაირე		ტაირე	
2	ტაირე	ტაირე		ტაირე	
3	ტაირე	ტაირე		ტაირე	
1					ტუჭრსგნი „ვტკაცუნობ“
2					ტუჭრსგნი
3					ტუჭრსგნი
1		ტუურფნი „ვტკაცუნობ“		ტუურფლაუი	
2		ტუურფნი		ტუურფლაუი	
3		ტუურფნი		ტუურფლაუი	
1	ტუუცე „ვხსნი, ვარღვევ“		ტუჭცე		ტუჭცე
2	ტუიცე‖ტუჭცე		ტუჭცე		ტუჭცე
3	ტუჭცე‖ტუჭცე		ტუჭცე		ტუჭცე
1	ტუუიფე „სათიბს ვხსავ საყანედ, ვადატ. ტირილით ვიკლებ აჭაურობას“	ტუუიფე	ტუუფე	ტუუიფე	ტუუფე
2	ტუუიფე	ტუუიფე	ტუუფე	ტუუფე‖ტუუიფე	ტუუფე
3	ტუუიფე	ტუუიფე	ტუუფე	ტუუფე‖ტუუიფე	ტუუფე
1		ფხერკნი „ვფხაკუნობ“		ფხერკნი	
2		ფხერკნი		ფხერკნი	
3		ფხერკნი		ფხერკნი	
1		ფხერკნი „ვფხაკუნობ“	ფხაკუნე		
2		ფხერკნი	ფხაკუნე		
3		ფხერკნი	ფხაკუნე		
1	ფხეკე „ვშლი, ვფაიტავ“	ფხიკე	ფხჭკე	ფხიკე	ფხჭკე
2	ფხიკე	ფხიკე	ფხჭკე	ფხიკე	ფხჭკე
3	ფხიკე	ფხიკე	ფხჭკე	ფხიკე	ფხჭკე
1	ფხურე „თვალებს ვახელ“	ფხირე	ფხჭრე	ფხირე	ფხჭრე
2	ფხირე	ფხირე	ფხჭრე	ფხირე	ფხჭრე
3	ფხირე	ფხირე	ფხჭრე	ფხირე	ფხჭრე
1			ფხეკნი „ვიშლები“	ფხეკენი	
2			ფხეკნი	ფხეკენი	
3			ფხეკნი	ფხეკენი	
1			შხერნი „ვიპობი, ვსკდები“		
2			შხერნი		
3			შხერნი		
1	შხერე „ვიპობ, ვხეთქ“	შხირე	შხჭრე		შხჭრე
2	შხირე‖შხჭრე	შხირე	შხჭრე		შხჭრე
3	შხირე‖შხჭრე	შხირე	შხჭრე		შხჭრე
1	შხული „ვმტერ“	შხული	შხჭლი	შხჭლი	შხჭლი
2	შხჭლი‖შხული	შხჭლი	შხჭლი	შხჭლი	შხჭლი
3	შხჭლი‖შხული	შხჭლი	შხჭლი	შხჭლი	შხჭლი
1	ჩქულთე „ვხრჩოლავ“				
2	ჩქჭლთე				
3	ჩქჭლთე				
1	ჩქურე „ვბოლავ“				
2	ჩქჭრე				
3	ჩქჭრე				
1				ჩქჭრე „ოხშივარი გამდის დაღლილობისაგან; ცხიმს ვაფრქვევ“	ჩქჭრე
2				ჩქჭრე	ჩქჭრე
3				ჩქჭრე	ჩქჭრე
1			ჩხეფნი „ვხდები“	ჩხეფენი	ჩხეფნი
2			ჩხეფნი	ჩხეფენი	ჩხეფნი
3			ჩხეფნი	ჩხეფენი	ჩხეფნი
1	ჩხეფე „ვახდენ“		ჩხჭფე		
2	ჩხიფე		ჩხჭფე		
3	ჩხიფე		ჩხჭფე		
1	ჩხეფე „ვასხამ ოქროვით“	ჩხიფე	ჩხჭფე		ჩხჭფე
2	ჩხიფე‖ჩხჭფე	ჩხიფე	ჩხჭფე		ჩხჭფე
3	ჩხიფე‖ჩხჭფე	ჩხიფე	ჩხჭფე		ჩხჭფე
1	ჩხჭლი „ვხავი“	ჩხჭლი	ჩხჭლი	ჩხჭლი	ჩხჭლი
2	ჩხჭლი	ჩხჭლი	ჩხჭლი	ჩხჭლი	ჩხჭლი
3	ჩხჭლი	ჩხჭლი	ჩხჭლი	ჩხჭლი	ჩხჭლი

	ბზ.	ბჭ.	ლ̇მხ.	ლხტ.	ჩოლ.
1 2 3		ჩხჳრჳეშტი „ყუ- ტყვნ. ჷჩიკჷიკეშ“ ჩხჳრჳეშტი ჩხჳრჳეშტი			
1 2 3			ცქუფნი „ეიბევი“ ცქუფნი ცქუფნი	ცქუფნი ცქუფნი ცქუფნი	ცქუფნი ცქუფნი ცქუფნი
1 2 3	ცქუფე „ბევე ოდნავ“ ცქოფე‖ცქფე ცქოფე‖ცქფე	ცქოფე ცქოფე ცქოფე	ცქფე ცქფე ცქფე		ცქფე ცქფე ცქფე
1 2 3			ცხუღე „ჩწყვიტ“ ცხუღე ცხუღე	ცხუიდე ცხუიდე ცხუიდე	ცხუდე ცხუდე ცხუდე
1 2 3	ცხჳპე „ეხასკავ“ ცხჳპე ცხჳპე		ცხჳპე ცხჳპე ცხჳპე		ცხჳპე ცხჳპე ცხჳპე
1 2 3	ჟგურბნი „ეხძაერობ, ებათქი-ბეთქობ“ ჟგურბნი ჟგურბნი	ჟგურბნი ჟგურბნი ჟგურბნი	ჟგურბნი ჟგურბნი ჟგურბნი	ჟგურბნი ჟგურბნი ჟგურბნი	ჟგურბნი ჟგურბნი ჟგურბნი
1 2 3	ჟგუებნი „ვოგლიჭები, ვინგრევი“ ჟგუებნი ჟგუებნი	ჟგუებნი ჟგუებნი ჟგუებნი		ჟგუებენი ჟგუებენი ჟგუებენი	ჟგუებნი ჟგუებნი ჟგუებნი
1 2 3	ჟგუიბე‖ჟგუბე „ჯლეჯ, ვანგრევ“ ჟგუიბე ჟგუიბე	ჟგუიბე ჟგუიბე ჟგუიბე	ჟგუბე ჟგუბე ჟგუბე	ჟგუიბე ჟგუიბე ჟგუიბე	ჟგუბე ჟგუბე ჟგუბე
1 2 3	ძღუიდე „ვადიდებ“ ძღუიდე ძღუიდე			ძღუიდე ძღუიდე ძღუიდე	ძღედე ძღედე ძღედე
1 2 3	ძღჳლი „ებღავი“ ძღჳლი ძღჳლი		ძღჳლი ძღჳლი ძღჳლი	ძღჳლი ძღჳლი ძღჳლი	
1 2 3	წკჳეპნი „წელში ვწყდები“ წკჳეპნი წკჳეპნი	წკჳეპნი წკჳეპნი წკჳეპნი	წკჳეპნი წკჳეპნი წკჳეპნი	წკჳეპენი წკჳეპენი წკჳეპენი	წკჳეპნი წკჳეპნი წკჳეპნი
1 2 3	წკაჳპ‖წკუპე „წწყვიტ ძაფს, რეზინს... წკაჳპ‖წკუპე წკაჳპ‖წკუპე	წკაჳპე წკჳპე წკჳპე	წკაჳპე წკუპე წკუპე	წკაჳპე წკჳპე წკჳპე	წკაჳპე წკაჳპე წკაჳპე
1 2 3	წკერე „ებზარავ; ოდნავ ვაღებ კარს“ წკირე‖წკრე წკირე‖წკრე	წკირე წკირე წკირე	წკრე წკრე წკრე		წკრე წკრე წკრე
1 2 3	წკჳლი „წწყმეტენებ“ წკჳლი წკჳლი	წკჳლი წკჳლი წკჳლი	წკჳლი წკჳლი წკჳლი	წკჳლი წკჳლი წკჳლი	წკჳლი წკჳლი წკჳლი
1 2 3		წკჳრნი „ეიბზარები ჭავრისაგან; გული მისკლება“ წკჳრნი წკჳრნი			
1 2 3	ჷკჳქე „ჩწყვიტ“ ჷკიქე‖ჷკჳქე ჷკიქე‖ჷკჳქე	ჷკიქე ჷკიქე ჷკიქე	ჷკჳქე ჷკჳქე ჷკჳქე	ჷკიქე ჷკიქე ჷკიქე	ჷკჳქე ჷკჳქე ჷკჳქე
1 2 3			ჷყჳპე „ესრეს“ ჷყჳპე ჷყჳპე		ჷყჳპე „ჯლეჩ“ ჷყჳპე ჷყჳპე
1 2 3	ჷყუღლ „ჷჩჷყორებ, ჷყიე“ ჷყჳლი ჷყჳლი	ჷყუღლი ჷყჳლი ჷყჳლი	ჷყუღლი ჷყჳლი ჷყჳლი	ჷყუღლი ჷყჳლი ჷყჳლი	ჷყაუე‖ჷყაუე ჷყაუე‖ჷყაუე ჷყაუე‖ჷყაუე
1 2 3			ჷყიპინე „ჷჩჷყიპინებ“ ჷყიპინე ჷყიპინე		ჷყიპინე ჷყიპინე ჷყიპინე
	32	28	45	37	46

8) უნდა შევნიშნოთ ისიც, რომ **S1** /-შ-/ ნიშანი ზმნათა უმრავლესობაში მკვეთრად არ ისმის, რასაც თვითონ ინფორმატორებიც ამჩნევენ და ზოგან ეხამუშებათ კიდევაც /-შ-/ს წარმოთქმა.

შენიშვნა. პროფ. ალ. ონიანის აზრით, „სვანურ მასალაზე მსჯელობის დროს /შ-/-ს რიგის ნიშნების ნაცვლად უფრო ბუნებრივი იქნებოდა გვეხმარა /ხშ-/-ს რიგის ნიშნები" (ონიანი 1978, 26), **თუმცა ტერმინოლოგიური სიჭრელის თავიდან აცილების მიზნით იგი ამ ტერმინებს თავს არიდებს** (ხაზი ჩვენია — **მ. ს.**). ვფიქრობთ, სინქრონიული თვალსაზრისით უფრო ზუსტი იქნებოდა /ხშ-/-ს რიგის ნიშნების ხმარება, ნაცვლად /შ-/-ს რიგის ნიშნებისა, მითუმეტეს, რომ სუბიექტური პირველი პირის გამოსახატავად ზმნათა უმრავლესობაში სწორედ /ხშ-/ პრეფიქსია წარმოდგენილი, ხოლო რაც შეეხება /-შ-/-ს, მისი როგორც სუბიექტური პირველი პირის პოზიცია სვანურში, ისევე როგორც სხვა ქართველურ ენებში, მყარი არ არის. ამასთანავე შეინიშნება მისი როგორც გამარტივებისაკენ მიდრეკილება, ასევე გაქრობაც.

S1 /-შ-/ ნიშნის განაწილების მთლიანი სქემა სვანური ენის დიალექტების მიხედვით (თანხმოვნითდაწყებულ ფუძეებთან)

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლხტ.	ჩოლ.
თანხ. + /-შ-/ + უ, ი, ა = /-შ-/	თანხ. + /-შ-/ + უ, ი, ა = /-შ-/	თანხ. + /-შ-/ + უ = /-შ-/	თანხ. + /-შ-/ + უ, ი, ა = /-შ-/	თანხ. + /-შ-/ + უ = /-შ-/
თანხ. + /-შ-/ + თანხ. = /-შ-/	თანხ. + /-შ-/ + თანხ. = /-შ-/		თანხ. + /-შ-/ + თანხ. = /-შ-/	
/-შ-/ + თანხ. = /-შ-/	/-შ-/ + თანხ. = /-შ-/	/-შ-/ + თანხ. = /-შ-/	/-შ-/ + თანხ. = /-შ-/	/-შ-/ + თანხ. = /-შ-/
/-შ-/ + /-ე-/ = ჳ	/-შ-/ + /-ე-/ = ჳ	/-შ-/ + /-ე-/ = ო	/-შ-/ + /-ე-/ = ჳ	/-შ-/ + /-ე-/ = ო
/-შ-/ + /-ი-/ = უ	/-შ-/ + /-ი-/ = უ	/-შ-/ + /-ი-/ = უ	/-შ-/ + /-ი-/ = უ	/-შ-/ + /-ი-/ = უ
/-შ-/ + /-ე-/ = ჳ				
/-შ-/ + /-ი-/ = უ				
/-შ-/ + ფუძის. -/უ-/ = /-უ-/	/-შ-/ + ფუძის. /-უ-/ = -უ-	/-შ-/ + ფუძის. /-უ-/ = -უ-	/-შ-/ + ფუძის. /-უ-/ = /-უ-/	/-შ-/ + ფუძის. /-უ-/ = /-უ-/
/-შ-/ + ძირეული შ = /-შ-/		/-შ-/ + ძირეული შ = /-შ-/		/-შ-/ + ძირეული შ = /-შ-/
/-შ-/ + /-ო-/ = /-ო-/	/-შ-/ + /-ო-/ = /-ო-/	/-შ-/ + /-ო-/ = /-ო-/	/-შ-/ + /-ო-/ = /-ო-/	/-შ-/ + /-ო-/ = /-ო-/
/-შ-/ + -შ- = /-შ-/	/-შ-/ + /-შ-/ = /-შ-/	/-შ-/ + /-შ-/ = /-შ-/	/-შ-/ + -შ- = /-შ-/	/-შ-/ + /-შ-/ = /-შ-/
წყვილბაგის. ბ + /-შ-/ =/Ø/	წყვილბაგის. ბ + /-შ-/ =/Ø/	წყვილბაგის. ბ + /-შ-/ =/Ø/	წყვილბაგის ბ + /-შ-/ =/Ø/	წყვილბაგის. ბ + /-შ-/ = /Ø/
წყვილბაგის. ფ + /-შ-/ =/Ø/	წყვილბაგის. ფ + /-შ-/ =/Ø/	წყვილბაგის. ფ + /-შ-/ =/Ø/	წყვილბაგის. ფ + /-შ-/ =/Ø/	წყვილბაგის. ფ + /-შ-/ = /Ø/
წყვილბაგის. პ + /-შ-/ = /Ø/	წყვილბაგის. პ + /-შ-/ = /Ø/	წყვილბაგის. პ + /-შ-/ = /Ø/	წყვილბაგის. პ + /-შ-/ = /Ø/	წყვილბაგის პ + /-შ-/ = /Ø/
/-შ-/ + /-გ-/ = /-უ-/	/-შ-/ + /-გ-/ = /-უ-/	/-შ-/ + /-გ-/ = /-უ-/	/-შ-/ + /-გ-/ = /-უ-/	/-შ-/ + /-გ-/ = /-უ-/
/-შ-/ + /-გ-/ = /-გ-/	/-შ-/ + /-გ-/ = /-გ-/	/-შ-/ + /-გ-/ = /-გ-/	/-შ-/ + /-გ-/ = /-გ-/	/-შ-/ + /-გ-/ = /-გ-/
/-შ-/ + /-გ-/ = /-ჳ-/		/-შ-/ + /-გ-/ = /-ჳ-/		/-შ-/ + /-გ-/ = /-ჳ-/
			/-შ-/ + /-უ-/ = /-ჳუ/	
			/-შ-/ + /-გ-/ = /-ჳგ/	
	/-შ-/ + პარმონ. კომპ. = /-შ-/	/-შ-/ + პარმონ. კომპ. = /-შ-/		/-შ-/ + პარმონ. კომპ. = /-შ-/
პარმონ. კომპ. + /-შ-/ = /-შ-/	პარმონ. კომპ. + /-შ-/ =/-შ-/		პარმონ. კომპ. + /-შ-/ = /-შ-/	
თანხ. + /-შ-/ + თანხ. = /-შ-/	თანხ. + /-შ-/ + თანხ. =/-შ-/		თანხ. + /-შ-/ + თანხ. = /-შ-/	

ამრიგად:

1) ნაშრომის მესამე თავში აღიწერა თავკიდურთანხმოვნიან ფორმებში წარმოდგენილ სუბიექტურ პრეფიქსებთან (/-შ-/ და /Ø-/) დაკავშირებული ყველა ფონეტიკური მოვლენა.

2) შეძლებისდაგვარად აღვნუსხეთ და პარადიგმების სახით წარმოვადგინეთ თანამედროვე სვანური ენის დიალექტების (ბალსზემოურის, ბალსქვემოურის, ლაშხურის, ლენტეხურისა და ჩოლურულის) თითქმის ყველა თანხმოვნითდაწყებული ზმნური ფუძე აწმყოში (I, II, III პირის ჩვენებით მხოლობითში) და ფაქტობრივ მასალაზე დამყარებით შევისწავლეთ /-შ-/-ს განაწილების დღევანდელი მდგომარეობა მთელი სვანურის მასშტაბით, რამაც არაერთგვაროვანი სურათი მოგვცა.

3) სულ მოვახდინეთ 355 ზმნის უღვლილების ფორმათა სინქრონიული ანალიზი.

4) პირველი სუბიექტური პირის /-უ-/ პრეფიქსთან დაკავშირებული ფონეტიკური მოვლენები თანხმოვნით დაწყებულ ფუძეებთან დღევანდელი მონაცემების მიხედვით ასეთ სურათს იძლევა, კერძოდ:

ა) თანხმოვნით დაწყებულ ფუძეებთან /-უ-/ პრეფიქსი ინფიქსად გვევლინება (ჩაერთვის თავკიდურ თანხმოვან-ხმოვანს შორის) ძირითადად ზემოსვანურსა და ლენტეხურ დიალექტებში მაგ.: ბზ. ბ-უ-ეთქნი „ვფეთქდები“, ბქ. ბ-ʳუʾ-ელნი „ვიხევი, ვიგლიჯები“, ლნტ. ბ-უ-ეჳნი „ვიხლიჩები“, ბზ. გ-უ-ა̈რგლი „ვლაპარაკობ“, ბქ. დ-უ-იმე „ვქოლავ, ვავსებ“...), ხოლო ლაშხურსა და ჩოლურულში ეს მოვლენა თითქმის არ დასტურდება თუ მხედველობაში არ მივიღებთ იმ რამდენიმე ზმნას, სადაც -უ-ს აღადგენენ (მაგ.: ჴ-უ-ედნი „მოვალ, მოვდივარ“).

ბ) საანალიზო მასალამ აჩვენა, რომ **S1** მორფემა /-უ-/ მაშინაც არის წარმოდგენილი ზემოსვანურ და ლენტეხურ დიალექტებში, როდესაც მისი მომდევნო ძირეული ხმოვანი არის **ა, ე** ან **უ** (მაგ.: ბზ. ზ-უ-ანგრრე „გამუდმებით ვჩხუბობ, ვილანძღები“, კ-უ-არკ̈ცე „ვკაკანებ“, ღ-უ-ა̈ჭკე „ვტლიკინებ“; ბქ. ჭ-უ-ათე „ვიწყევლები“, ხʳ-უ-ʾგრსე „გაციებისაგან ვსრუტუნებ“; ლნტ. თ-უ-გრტნი „ვფრუტუნებ“, რ-უ-აგ̈ადი „ვლაპარაკობ“, ტ-უ-გრტყლ̈აუი „ვტატყანებ“, ტ-უ-ატყანე „ვტლიკინებ“, ფ-უ-ანთული „ვფუთფუთებ“, ჭ-უ-ა̈თე „ვიწყევლები“, დ-უ-ურდღნი „ვდუდღუნებ“, ზ-უ-ული „ვზმუი“, თხ-უ-ურპნი „ვსრუტუნებ“, კ-უ-ურკუნი „ვკრუსუნებ“, ყღ-უ-ული „ვბღავი“...) რაც, ფონოლოგიური გარემოცვიდან გამომდინარე, ნაკლებად მოსალოდნელი იყო.

გ) დადასტურებულია ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც პირველი სუბიექტური პირის ნიშანი /-უ-/ სხვა ადგილს იკავებს ფუძეში, ანუ გადადის აუსლაუტში (მაგ.: ზს. ფეშʳ-უ-ʾნი „ვზრუნავ“, ბზ. ფეშგʳ-უ-ʾნი „ვიხსნები“, ბქ. ბეთქʳ-უ-ʾნი „ვფეთქდები“, ბეჭყʳ-უ-ʾნი „ვიხლიჩები“, ბრიგʳ-უ-ʾ „ვდგავარ მყარად“...). ჩვენ აღვნუსხეთ ამგვარი ფორმები ყველა დიალექტის მიხედვით და გაირკვა, რომ ამ მოვლენას ადგილი მხოლოდ ზემოსვანურ დიალექტებში აქვს.

დ) რაოდენ მოულოდნელიც არ უნდა იყოს, **S1** /-უ-/ პრეფიქსად გამოვლინდა არაერთ თავკიდურთანხმოვნიან ფორმაში როგორც ბალსქვემოური დიალექტის კილოკავებში, ასევე ქვემო სვანურ დიალექტებშიც (მაგ.: ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. **უ-ბეთქნი** „ვფეთქდები“, **უ-ბეჭკუნი** „ვსკდები“, **უ-თხერნი** „ვსკდები“, ლშხ., ჩოლ. **უ-თხოულე** „ვთხოულობ“, **უ-ღებულე** „ვღებულობ“, ლნტ. **უ-პაუპაური** „ბევრს ვლაპარაკობ“, **უ-ფგრჩლა̈ური** „ვჩურჩულებ“...).

ე) არცთუ იშვიათად გვხვდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც **S1** /-უ-/ უმლაუტიან დიალექტებში (ზემოსვანურსა და ლენტეხურში) ფუძისეულ -ე-სა და -ი-სთან სუბსტიტუციით -ო̈-სა და -უ̈-ს იძლევა, ხოლო ფუძისეულ -ე̄-სა და -ი̄-სთან — ო̈̄-სა და უ̈̄-ს (მაგ.: ბზ. ბო̈̄ლნი „ვიხევი, ვიგლიჯები“, ზს. ბო̈̄ჭკუნი „ვსკდები“, თხუ̈რუ „ვხეთქ“, ლნტ. ბო̈̄ჭკუენი „ვსკდები“, ბზ., ლნტ. ბუ̈̄ჭკუე „ვხეთქ“, ზს., ლნტ. პო̈̄რნი „ვფრინდები, ვფრენ“, ბზ. ფრუ̈̄გი „ვდგავარ გაუნძრევლად“, რო̈̄ქა „ვთქვი“, ჰო̈̄ბე „სულს ვღაფავ“...).

ფაქტობრივ მასალაზე დაკვირვებამ აჩვენა, რომ ამ მოვლენას ყველაზე მეტად ადგილი აქვს ბალსზემოურ დიალექტში, თუმცა არაერთი მაგალითი დადასტურდა ბალსქვემოურსა და ლენტეხურშიც. ჩოლურულში, რომელსაც უმლაუტი ახასიათებს, რატომღაც ეს ფონეტიკური მოვლენა არ დაფიქსირებულა.

ვ) როგორც უკვე ითქვა, დროთა I ჯგუფში ზმნებს, იქნება ეს უკანასკნელი აქტივი თუ პასივი, **S1** /-უ-/ თითქმის არ გააჩნიათ ლაშხურსა და ჩოლურულში (მაგ.: **ბეთქნი** „ვფეთქდები“, **ბრაგუნე** „ვბრაგუნობ“, **ბღ̄ლი** „ვბღავი“, **გარგლი** „ვლაპარაკობ“, **ზეპრე** „ვჯუჯღუნებ, ვბუზღუნებ“...). რაც

შეეხება სვანური ენის სხვა დიალექტებს, აქ Si /-შ-/ პრეფიქსის ქონა-არქონის მხრივ შემდეგი ვითარებაა: ზემოსვანურსა და ლენტეხურში გვხვდება როგორც /-შ-/ პირისნიშნიანი ფორმები, ასევე უპირისნიშნოებიც, თანაც ერთი და იმავე მთქმელის მეტყველებაში ადგილი აქვს ამ ფორმათა პარალელურ ხმარებასაც (მაგ.: ბზ. **ნიკუე||ნწკუე** „ვღუნავ"; ბქ. **ღლშეპანი||ღლეპანი** „ვისრისები", **ბრჭკუნი||ბეჭკუნი** „ვსკდები", **დუიგე||დიგე** „ვაქრობ"; ლნტ. **თხუურპანი||თხურპანი** „ვსრუტუნებ"...). აქედან გამომდინარე, ნათლად ჩანს, რომ დღესდღეობით ვერც ზემოსვანურსა და ვერც ლენტეხურში ყოველთვის ფონოლოგიურად ვერ აიხსნება /-შ-/ და /Ø/ ალომორფთა განაწილება, რამდენადაც აქაც /Ø/ ბევრ შემთხვევაში ისეთსავე ფონოლოგიურ გარემოცვაში გვხვდება, როგორშიც /-შ-/ [მაგ.: ბქ. **ბეთქნი** „ვფეთქდები" (შდრ. ბზ. **ბეშეთქნი**), ზს., ჩოლ. **ნეკუნი** „ვიღუნები" (შდრ. ზს. **გუეკნი** „ვძლებ"), ზს. **ნიკუე** „ვღუნავ" (შდრ. ზს. **დუიგე**) და ა. შ].

გარდა ამისა, /Ø/ ალომორფი გვხვდება აგრეთვე ა ხმოვნის წინაც, მაგ.: ზს., ქს. **ბანდული** „დავბორიალობ ოთახიდან ოთახში და ვეძებ რაღაცას", ჩოლ. **ბანჯღული** „ვფუთფუთებ", ბქ. **ზანკუე** „ვკუნტრუშებ", ბზ. **პანჭული** „ვწიკვინებ" და სხვა.

5) როგორც მასალის ანალიზმა გვიჩვენა, Si /-შ-/ იკარგება სხვადასხვაგვარ ფონოლოგიურ გარემოცვაში, კერძოდ:

ა) ძალზე ხშირად Si /-შ-/ იკარგება, თუ მას უშუალოდ -უ-, შ, -ო-, მოსდევს, ანდა ძირეული ხმოვნის წინამავალი თანხმოვანი არის /-შ-/ (/-შ-/ + ფუძისეული /-უ-/ = /-უ-/ (ე. ი. /-შ-/ უჩინარდება); /-შ-/ + ძირეული /შ/ = /-შ-/; /-შ-/ + /-ო-/ = /-ო-/; /-შ-/ + /-შ-/ =/-შ-/), მაგ.: ზს., ლნტ. **ბუნდული** „დავბორიალობ აქეთ-იქით", ბქ. **ბურგუნი** „ვბრაგუნობ", ბზ., ლშხ., ჩოლ. **ბღული** „ვბღავი", ბზ., ლშხ., ჩოლ. **შული** „ვქშინავ", ზს., ქს. **მოჭე** „ვკრუხობ", ზს. **სგუეზნი** „ვწუდები", ზს., ქს. **უუეჩნი** „ვტყდები" და მრავ. სხვ.

ბ) ზოგჯერ -უ- იკარგება წყვილბაგისმიერ (ბილაბიალურ) ბ, ფ, პ ბგერებთან მეზობლობაშიც წყვილბაგისმიერი (ბილაბიალური) ბ + /-შ-/ =/Ø/; წყვილბაგისმიერი (ბილაბიალური) ფ + /-შ-/ =/Ø/; წყვილბაგისმიერი (ბილაბიალური) პ + /-შ-/ = /Ø/), მაგ.: ზს., ქს. **ბანდული** „დავბორიალობ ოთახიდან ოთახში და ვეძებ რაღაცას", ზს., ლშხ., ჩოლ. **ბეჭკუნი**, ლნტ. **ბეჭკუენი** „ვსკდები", ბზ., ქს. **ფანთული** „ვფუთფუთებ", ბქ. **ფიშუდე** „ვუშვებ", ბქ. **პასხუე** „ვპასუხობ, ვეპასუხები", ბზ., ქს. **პაჭუე** „ვლაქლაქებ" და ა. შ.

გ) იმ შემთხვევაში, როდესაც თავკიდურთანხმოვნიან ფორმებში ძირეული მორფემის ხმოვანი არის გ, მაშინ Si /-შ-/ ერწყმის ფუძისეულ -გ-ს და გვაძლევს -უ-ს, თუმცა /-შ-/ + -გ- პოზიციაში არც ლენტეხური დიალექტი და არც ბალსქვემოური, როგორც ეს მასალაზე დაკვირვებამ გვიჩვენა, ყოველთვის უ-ს არ იძლევა, მაგ.: ლნტ. ბ-შგ-რთქნი „ვბათქუნობ, ვბრაგუნობ", თ-შგ-რტნი „ვფრუტუნებ", ტ-შგ-რტულაში „ვტატყანებ, ვრატრატებ"; ბქ. შ-შგ-დნი „ვიყრები", ჳყ-შგ-რპნი „ვჳყიპინებ", ხ-შგ-რსე „გაციებისაგან ვსრუტუნებ, ვხიხინებ"..., რაც გვაფიქრებინებს, რომ საქმე გვაქვს ინოვაციასთან.

ბ). სვანური ენის დიალექტებში თავკიდურთანხმოვნიანი ზმნების ერთ ნაწილში (განსაკუთრებით ფუძედრეკადებში), იქნება ეს უკანასკნელი აქტივი თუ პასივი, დროთა პირველ ჯგუფში /-შ-/ არ გამოჩნდება და აქედან გამომდინარე ფუძისეული /-გ-/ უცვლელადაა წარმოდგენილი (მაგ.: ბქ. **ბღგლი**, ლშხ., ლნტ. **ბღგლი** „ვბღავი", ლნტ. **ზგნთხე** „ზედმეტად, მომაბეზრებლად ვსაუბრობ, ვლაქლაქებ", ბზ., ლნტ., ჩოლ. **ბგრტულაში**, ბქ. **ბგრტყნი**, ლშხ. **ბგრტულაში** „ვბურტყუნებ", ბზ., ჩოლ. **სტგლი** „ვსტვენ", ბქ. **სტგლი** „ვყვირივარ, ხმამაღლა ვსაუბრობ" და სხვ.).

7) სვანური თანხმოვნით დაწყებული ზმნური ფუძეების განხილვისას ჩვენი ყურადღება მიიქცია ჰარმონიულ კომპლექსებთან დაკავშირებულმა რამდენიმე ფონეტიკურმა მოვლენამ[1], კერძოდ:

ა) **S1 /-უ-/ + ჰარმონიული კომპლექსი** (მაგ.: ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. **უ-თხერნი** „ვსკდები“, ლშხ., ჩოლ. **უ-თხოულე** „ვთხოულობ“, ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. **უ-ჩხეფნი** „ვხდები“...).

ბ) **ჰარმონიული კომპლექსი + S1 /-უ-/** (მაგ.: ზს. **დღ-უ-ებნი**, ლნტ. **დღ^ʿ-უ-^ʾებენი** „ვლპები“, ზს., ლნტ. **დღ-უ-იბე** „ვალპობ“, ზს., ლნტ. **ჟღ-უ-იპე** „ვსრეს, ვჭყლეტ“...).

გ) ბალსქვემოური დიალექტის ზოგ კილოკავში (ეცერულში, ჭუბერულსა და ცხუმარულში), აგრეთვე, ბალსზემოური დიალექტის მულახურ კილოკავსა და ლენტეხურ დიალექტში, დაფიქსირდა **S1 /-უ-/-ს ჰარმონიულ კომპლექსებში ჩართვის რამდენიმე შემთხვევა** (ე. ი. **ადგილი აქვს ჰარმონიულ კომპლექსთა გათიშვას S1 /-უ-/ ნიშნით**), რაც საკუთარ მეტყველებაშიც დავაფიქსირეთ. ეს მოვლენა სვანურისათვის, როგორც წესი, არ არის ბუნებრივი. ცხადია მას არქაიზმად ვერ მივიჩნევთ, უფრო ინოვაციასთან უნდა გვქონდეს საქმე (მაგ.: ტ-უ-ყიცე „ვხსნი, ვარღვევ“, თ-უ-ხიკე „ვათხეპებ“, ბ-უ-ღული „ვბღავი“, თ-უ-ხურპნი „ვსრუტუნებ“, თ-უ-ხირე „ვხეთქ“, თ-უ-ხიპე „ოფლს ვღვრი“, ჟ-უ-ღიპე „ვსრეს, ვჭყლეტ“, ფ-უ-ხირე „თვალებს ვახელ “, ჩ-უ-ხეფნი „ვხდები“, ჭ-უ-კიქე „ვწყვეტ“ და ა. შ).

დ) შეგვხვდა ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც **S1 /-უ-/ ჰარმონიულ კომპლექსებთან არც სიტყვის თავში, არც გადასმული სახით არ დასტურდება**, ე. ი. **S1 ნულოვანი მორფემით არის წარმოდგენილი** (მაგ.: ბქ. **ბღგლი**, ლშხ. **ბღ̌ელი||ბღგლი**, ლნტ. **ბღელი** „ვბღავი“, ლშხ., ჩოლ. **დღორინე**, ლნტ. **დღგრიალე** „გამაყრუებლად ვსაუბრობ“, ბზ. **ჟღუ̌ლი**, ჩოლ. **ჟღაუე** „ვჟღავი“, ზს., ქს. **ძგურბნი** „ვხმაურობ, ვბათქი-ვბუთქობ“ და სხვ.).

8) ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ **S1** პირის ნიშნის /-უ-/-ს პოზიცია თანხმოვნით დაწყებულ ფუძეებთან თანამედროვე სვანურში მეტად არამყარია, მაგრამ ისტორიულად მისი ხმარების არეალი გაცილებით მყარი და მრავალფეროვანი უნდა ყოფილიყო.

[1] გგულისხმობთ სვანური ზმნის ანლაუტში დაფიქსირებულ დეცესიურ-ჰარმონიულ კომპლექსებთან დაკავშირებულ ფონეტიკურ მოვლენებს.

Medea Sagliani

Grammatical Category of a Person and a Number in Svan

Summary

"One, who knows a verb, knows
everything in a language..."

Prof. H. Schuchardt

Chapter I

Person Category

As it is well-known, the first complete research of a Svan verb belongs to Acad. Varlam Topuria, whose fundamental work "The Svan language. I. A verb" is a handbook for Georgian and foreign linguists. Just on the basis of this work, the existing works by Al. Oniani, M. Kaldani, Z. Chumburidze, N. Andguladze, M. Sukhishvili, N. Abesadze, L. Nozadze, I. Chantladze, R. Chkadua... were created. The present research which studies a grammatical category of a person and a number, is based on the mentioned work.

As it is well-known, only a verb has opposite forms according to morphological category of a person. In personal forms traditionally two kinds of opposition are distinguished: 1. opposition according to condition or qualitiveness, i. e. opposition of persons: **subjective – objective;** 2 opposition according to quantitiveness, i. e. opposition of persons: **the first-the second-the third.**

§ 1. Opposition according to quantitiveness (or condition). In Svan, as well as in other Kartvelian languages, two members of opposition according to condition or qualitiveness are distinguished: **subject** and **object.**

A grammatical person (or persons) can be expressed in singular as well as plural, but according to number of a adapting personal pronouns a verb can be **one-personal** (this one person as a rule is a subject), **bi-personal** (one person is a subject, the other – an object) and **tri-personal** (two persons are subjects, one – an object).

In Svan (**resp.** in the Karvelian languages) a verb is poly-personal, i. e. in a verb system not only a subject, but objects – **direct** (denoting a case-changing object) and **indirect** (denoting a non-case-changing object) are also expressed.

§ 2. Opposition according to quantitiveness. In a Svan verb, like in other Karvelian languages, three members of opposition are distinguished: **the first person, the second person** and **the third person.** According to this opposition (i. e. quantitiveness) a subject as well as an object (direct and indirect) have opposite forms (i. e. the first, the second and the third).

In a Svan verb, personal markers of a subject as well as an object are represented by prefixes, and their plural markers – by suffixes. Almost an analogous situation is in other Kartvelian languages, but some differences are also noticeable, about which we relevantly discuss **(on the basis of existing linguistical literature and synchronic-diachronic analysis of the modern Svan dialectological material).**

§ 3. Subjective affixes. During discussing the subjective prefixes, verbs relatively are divided into two groups: the ones **beginning with a vowel** and the ones **beginning with a consonant.** As it is well-known, for expressing the first subjective person, a prefix **/xw-/** is always added to a **stem beginning with a vowel**, for expressing the second subjective person **/x-/** is added and for expressing the third person (differently from a Georgian verb) there is no prefix and a suffix in tenses: a pure stem is represented. As regards plural, it is formed by special markers, in particular, for the first and the second persons **/-d/** is used and for the third person – **/-x/** is used. Owing to this Svan opposes to other Kartvelian languages. Apart from this, differently from other Kartvelian languages, in plural the first person occurs in two forms: **inclusive** (marker: **l- – -d**) and **exclusive** (marker: **xw- – -d**). It comes out, that "in plural Svan manifests 4 persons: the first **inclusive**, the first **exclusive**, the second and the third" (A. Shanidze).

As it well-known, before the **stems beginning with a consonant** a marker of the first subject person is **/-w-/**, but not in a form of a prefix but an infix, which occurs between an initial consonant and a following vowel. But the second person and the third one in tenses have no formant.

In plural **/-d/** and **/-x/** final-endings are added to singular forms, and for Si (**lə-**) occurs as a prefix, which can take out a stem-vowel (V. Topuria).

As it is well-known, there are two different viewpoints on an origin structure of the first subject personal morpheme in the Kartvelian languages: according to one viewpoint, for a morpheme of Si person **w- /v-/** prefix is origin (Georg. v-xaṭav, Svan. x-w-axṭaw-i, Megr. p-xanṭun-k) (H. Schuchardt, A. Shanidze, K. Dondua, G. Deeters, V. Topuria, Arn. Chikobava...). According to other viewpoint for the first subject personal prefix **/xw/** morpheme is origin (G. Klimov, A. Oniani, T. Gamkrelidze).

As regards Svan, according to scholars' viewpoints, here the distribution of the first subjective personal allomorphs should have a morphophonematic basis. An allomorph **/xw/** occurs with forms having version (i. e. before vowels: **xw-axṭäw-i** "I'm drawing", **xw-axzäw-i** "I'm line-drawing", **xw-itx-i** "I'm finding", **xw-aqn-i** "I'm ploughing" and with the forms, having no version and where we have no indirect object, **/w/** of the first subjective person occurs as an infix, i. e. unnatural **u + C** sequence became **C + u** sequence: ***wdige > dwige** "I'm extinguishing", ***wṭixe > ṭwixe** "I make him/her to come back" (M. Sukhishvili).

Apart form this, the viewpoint is also expressed in the scientific literature, according to which in I and II subjective persons along with **/xw-/** and **/x-/** prefixes, as it is seen, ***hw-** and ***h-** prefixes should have occur. With regard to this, "weaving in" of prefixes in a preverb focuses a special attention. A preposition **ad-** in I and II personal forms (excluding Lakhamulian) is always represented in the form of **at-**" – writes Prof. V. Topuria and this small confusing he considers to be an innovation.

What can be said about **ad-** preposition in Svan according to modern situation? Is it always represented in I an II personal forms of aorist in the form of **at-**, as Prof. V. Topuria thinks?

Observation on the modern Svan dialects and sub-dialects and obtaining an additional dialectological material brought us to the conclusion that:

1. A preposition **ad-** is not always represented in the form of **at-** in I an II personal forms of aorist, as it is mentioned in the special literature.

2. **ad-** and its phonetic variant **at-** are often used (in a text as well as oral speech) in a same verb paralelly and separately. An analogous situation is in the 3rd person, where **ad-** and **at-** often alternate. Especially this can be said about Lower Bal and Cholurian.

3. In some verbs only **ad-** prepositional form or **at-** prepositional one is used.

4. At the same time, in I personal form, in Upper Bal, Lashkhian and Cholurian ad- preposition is represented in the form of ot- or od-. As regards Lentekhian and partially, Lakhamulian sub-dialect of Lower Bal, here in I person basically at-/ad- prepositions are used. A relevant illustrative material was manifested in Svan chrestomathy and prosaic texts.

5. An analysis of material made it clear, that parallel usage of at-/ad- prepositions, which is considered to be a new phenomenon by Prof. V. Topuria, does not occur only in the Lakhamulian speech. It is attested in other Svan dialects and sub-dialects.

It is also well-known from the scientific literature, that "in Lentekhian Si -w- usually follows a preverb and does not cause assimilation anywhere" (V. Topuria), which was evidenced by our analytical material (e. g.: čw ät-w-epžʳwˀ "I hid myself", čw at-w-abəgw "I hardened it", čw ät-w-šixen "I burnt myself", čw ät-w-abiz "I ate smb.'s fill", čw ät-w-eč̣m "I followed down", čw ät-w-təren "I draged myself down", čw ät-w-elabnen "I sworn", čw ät-w-lugwren "I fattened", čw ät-w-ašxun "I kept", čw ät-w-ç̣aburen "I shaved" and others). A partial analogous situation occurs in the Lakhamulian sub-dialect (cf.: Lakh.: čw ät-w-šixen "I burnt myself", čw ät-w-eč̣m "I followed down", čw ät-w-eγwč̣ "I run after smb.", čw ät-siḳten "I became better", čw ät-tər "I dragged myself down" and so on). As for other dialects and sub-dialects, an analogous situation was not attested.

Besides Lentekhian, /w-/ as a marker of Si (in analytical forms), was not expected in any Svan dialect. Even a paradigmatic system represented by us confirms this. Basically it is thus, though the observation on the modern Lower Bal speech showed us, that like in Lentekhian, Si /-w-/ is fixed in it, but usage of /-w-/ is not identical and so regular as it is in Lentekhian. Parallel usage of the forms with a personal-marker and without it often occurs in the sub-dialects of Lower Bal dialect.

According to our observation, Si /-w/ represented in the Lower Bal dialect and which usually follows a preverb, differently from Lentekhian, causes assimilation in some forms. We mentioned about it above, that "partial Lentekhian analogous situation is attested in the Lakhamulian dialect". In this later we fixed only one example, where Si /-w/ in neighborhood with a preverb causes assimilation (cf.: Lakh. č ot-w-epž "I hid myself"). Similar examples can be again found.

Scheme of Subjective Markers

	Singular			Plural	
person	A. stem beginning with a vowel	B. stem beginning with a consonant		A. stem beginning with a vowel	B. stem beginning with a consonant
1.	xw-	-w-, *hw-	with a preverb ad-	Si l- – -d	l-ə- – -d
				Se xw- – -d	-w-, *hw- – -d
2.	x-	Ø, *h-		x- – -d	Ø-, *h- – -d
3.	l-, Ø-	Ø-		l-, Ø- – -x	Ø- – -x

It is well-known that all persons – subjective as well objective are formed by prefixes in the Kartvelian languages, but suffixes are used for forming the 3rd subjective person. Just Svan shows a certain exception, in which, differently from other Kartvelian languages, some verbs (l-i "is", l-äsw – "was", l-əg "It stands", lä-l-em

"He/she ate", la-l-ǝš "He/She drank") preserved a 3rd subjective personal marker l- as a prefix. In spite of lack of material, almost all specialists of the Kartvelian languages consider, that this /l-/ is a 3rd subjective personal marker and ensuing from this, the conclusion was made that "at some time Svan used a prefix for III person like for I and II persons: it was /l-/" (V. Topuria, N. Andguladze).

It is possible that /l-/ can be considered as a 3rd subjective personal marker in ləḳäč/ḳač "It is risen up, it stands stiffed" verbal form. If our supposition will be right, then the sixth verb will be added to those five verbs with l- prefix, which are well-known in the linguistic literature.

After obtaining and careful studying of numerous dialectological material, it was confirmed, that in the verbs with la- preposition and having no indirect object a 3rd subjective personal marker is preserved in all Svan up-to-date, but not in the form of l-, but in the form of its sound-alternative j- and n- (M. Kaldani). Though the forms with /n-/ prefix manifested by Prof. M. Kaldani, in which /n-/ is considered to be a positive sound-alternative of /l-/ (i. e. a 3rd subjective personal marker), made us to assume: is /n-/ a traces of an preposition or not? e. g.: cf.: la-n-učxe ←*la-an-učxe "It rained a little", la-n-te ←*la-an-te "He/she reaped", lä-n-sḳore ←*la-an-sḳore "He/She thought", in which from a+a vowel-complex as a rule, one vowel should be lost, i. e. it is possible, that elision took place, which makes us to assume the parallel existence of an-učxe "It rained a little", an-te "He/she reaped", än-sḳore "He/She thought" forms and so on, which do not differ from each other semantically, along with la-n-učxe, la-n-te, lä-n-sḳore forms. We believe, it is not excluded to assume such interpretation, as in compound preverbs, at the limits of morphemes, as it is well-known, elision takes place in Lower Bal and Lentekhian dialects, but in Upper Bal and Lashkhian vowel-fusing takes place (cf.: UB., Lashkh. k'ănsḳine ← ka+an-sḳine, LB. k'ansḳine ← ka+an-sḳine, Lent. k'anasḳine ← ka+an-asḳine "He/she leaped out", UB., Lashkh. k'ădgătwe ← ka+ad-gătwe, LB. k'adgatwe ← ka+ad-gatwe, Lent. k'adagatwe ← ka+ad-agatwe "He/She finished", etc.).

We think, that obtaining a new material on this issue and clarifying of j- and n- to be considered as a sound-alternative of l- are still topical.

§ 4. Objective affixes. According to objective prefixes verbs are also divided into two groups: verbs **beginning with a vowel** and the ones **beginning with a consonant. Before the stems beginning with a vowel** m- prefix is used to denote 1st objective person, ǯ- prefix – to denote 2nd objective person and Ø- and x- to denote 3rd objective person. In plural objective prefixes (ǯ-, Ø-, x-) of II and III objective persons are repeated. **Before the stems beginning with a consonant**, in singular and plural a consonant-boundary -ǝ- sound with which some phonetic phenomena are connected, occurs with m-, gw-, n-, ǯ- prefixes of I and II persons.

Scheme of Objective Markers

	Singular		Plural	
person	A. stem beginning with a vowel	B. stem beginning with a consonant	A. stem beginning with a vowel	B. stem beginning with a consonant
1.	m-	m-ǝ-	Oi gw- Oe n-	gu- ← gw- + -ǝ- n-ǝ-
2.	ǯ-	ǯ-ǝ	ǯ- – -x	ǯ-ǝ- – -x
3.	Ø-, *h-, x-	Ø-	Ø-, *h-, x- – ⌜-x⌝	Ø-

§ 5. Interrelation of personal markers and preverbs. For prefixal morphemes in the forms **with a preverb** and **without a preverb** different phonological position is formed. In the forms with a preverb these morphemes occur after a vowel or a consonant, but in the forms without a preverb – after a pause. Issuing from this, the most of personal morphemes is realized by different allomorphs in these two different position.

§ 6. Models of conjugation of the forms without a preverb. In the forms without a preverb some different from each other models of paradigm of conjugation are distinguished according to the fact, in what form the markers of separate persons and their variants are represented. As it is known, formation of these models are caused by the following conditions: 1) a paradigm is of subjective or objective order, 2) an objective paradigm is of direct-objective or indirect-objective order, 3) if a verb form contains or not an indirect-objective person, 4) if a verb begins with a vowel or with a consonant, 5) if a verb stem contains or not a labial element (A. Oniani).

§ 7. Interrelation of preverbs and their neighboring prefixal morphemes. In linguistic literature some general rules of distribution of personal morphemes in forms **without a preverb** and **with a preverb** are formed. According to scholars' supposition these rules have no exception in the forms without a preverb, but in the forms with **la-, an-, ad-, es-** preverb situation is different.

§ 8. Distributive analysis of preverbs. Just ensuing from these rules, it is possible to make a distributive characterization of preverbs as well as personal markers. But as distribution of allomorphs of personal morphemes is depended even on preverbs – at the same time some allomorphs of preverbs can be considered to express a person, following from this, in the present work basing on Al. Oniani's general rules, we represented a distributive analysis of preverbs. The result showed, that a picture of allomorphs of analytical preverbs (**la-, an-, ad-, es-**) in Svan is different according to dialects and sub-dialects. It is noteworthy, that difference takes place even within one dialect.

§ 9. Morphemes of subjective persons in the forms with a preverb. As it was mentioned, different preverbs determine different changes in those rules of distribution of personal morphemes' allomorphs, that take place in the forms without a preverb. Al. Oniani tried to show a complete picture of distribution of allomorphs of all personal morphemes in the forms with a preverb in his monograph "The Svan Language" (1998, 134-140).

Morpheme of the 1st subjective person. A morpheme of S_1 (also of S_2 and O_3) is differently represented according to the fact, if a vowel or a consonant element of a preverb precedes it. A vowel is their neighbor in the forms with **la-, an-** preverbs, a consonant – in the forms with **ad-, es-** preverbs.

In the modern Svan (besides in Lentekhian dialect) such paradigms of verbs are attested, where a form of the 1st subjective person opposes the forms of other persons by allomorphs with **o** element of preverbs and differs from them (in any case, from the 2nd personal form) by this allomorphs, e. g.:

ot-ab "I tied up"	os-ägwš "I poured"
at-ab- "You tied up"	es-ägwš "You poured"
at-be "He/She tied up"	es-gweš "He/She poured"

Following from existence of such paradigms, here not Ø, but allomorphs with o element of preverbs (ot-, os-) are considered to denote the 1st subjective person and they think, that just this is an additional function of these allomorphs. According to the viewpoints expressed in the special literature, correctness of such qualification speaks the fact, that in the forms with ot-, os- allomorphs there is no other morphological unit to denote the 1st subjective person, differently from the forms containing other allomorphs of preverbs, where even w- prefix is regularly represented to denote this person, e. g.: ät-w-šixän "I burnt myself", ät-w-ib "I tied it up to me", es-w-ägwš "I poured", es-w-äšd "I threw down" and others (ibid., 136-137).

We suppose, that correctness of such qualification is blocked by certain pitfall. First of all, it should be said, that considering the allomorphs (ot-, os-) with o element of preverbs for expressing the 1st subjective person, perhaps, is groundless, as in the forms of ot-ab, os-ägwš type, it is clear, that a 1st subjective personal marker -w- is not regularly used, though there are cases, especially in Lower Bal, when -w- as a morphological unit for expressing the 1st subjective person is represented just in the forms with ot-, os- allomorphs, e. g.: ot-w-ab "I tied it up", ot-w-qerin "I took him/her away", ot-w-ḳwerm "I frozen it", ot-w-qäc "I destroyed", ot-w-ṭəbin "I spat ", ot-w-ḳušir "I broke it into smithereens", os-w-ḳušir "I broke it into smithereens", os-w-qwiin "I poured", os-w-ɣwri "I'm going", cf. Lakh. ät-w-epž "I hid myself", es-w-ɣwri "I'm going", es-w-ṭəbin "I spat", es-w-epšwd "I knocked down", es-w-lapär "I covered", es-w-təril "I squeezed, pressed", es-w-qwijn "I poured much", es-w-qeri "He/She is taking me away" and others. There where -u- is not sounded, it is lost, though understanding of a person in such forms is clearly seen following from the context.

Morpheme of the 2nd subjective person. S_2 morpheme is regularly represented by **x-** allomorph after a vowel (i. e. in the forms with la-, an- preverbs) like it is in the forms without preverbs, e. g.: la-**x**-ākw "Dress him/her", la-**x**-ab "Tie it up", lä-**x**-ib "Tie it up to you", a-**x**-äsq "Do/make it", ä-**x**-isq "Make it to you", a-**x**-šom "Have a rest", ä-**x**-bišd "Take it from him/her" (Lashkh. la-**x**-akw, la-**x**-ab, le-**x**-ib, a-**x**-asq, e-**x**-isq, e-**x**-šom, e-**x**-bišd) and others.

As it is well-known, S_2 morpheme is represented by Ø allomorph after a consonant (i. e. in the forms with ad-, es- preverbs, where a rule of III_2 functions), e. g.: at-ab "Tie it up", ät-šixi (Lashkh. et-šixi) "You will burn yourself", ät-eqč (UB. at-eqč, Lashkh. et-eqč) "Leave it", ät-ekd (UB. at-ekd, Lashkh. et-kaden) "You are wrong", es-ägwš (Lashkh. es-goš, Lent. as-ägwš) "Pour!", es-irḳ (Lent. as-irḳ) "Hang it on you", es-äšd (Let. as-äšd) "Throw down" and others. Some exceptions containing S_2 **x-** (at-**x**-äj, at-**x**-ərm) are evidenced only in one part of dialects.

Morpheme of the 3rd subjective person. As it was said, l- prefix is evidenced as a representative of this morpheme in five verbs. l-i "is", l-äsw (LS. l-as) "was", l-əg (Lashkh. l-ə̄g) "He/She stands", la-l-ēm (LB. lä-l-em, Lent. la-l-em) "He/She ate", Lashkh. la-l-ə̄š "He/She drank". In other verbs l- prefix does not occur with this function.

Also n- and j- allomorphs, which mostly occur in the forms with la- preverb, are also attested in parallel with l-, e. g.: la-n-qwine "He/She laid down smb.", lä-n-ṭix "He/She got smth. back", lä-n-ḳid "He/She took", la-n-mezre "He/She blessed", lä-j-čeme "He/She scythed", lä-j-çənan "He/She reddened" and others; Lashkh. le-n-qwine//le-j-qwine "He/She laid down smb. next", le-n-kwe//le-j-kwe "He/She dressed", le-n-cwir//le-j-ṭwir "He/She kept smth. for", la-j-čeme "He/She mowed", la-j-məšje "He/She did a bit of work" and others. It is established, that n- prefix does not occur without a la- preverb in any dialect, but j sometimes occurs without a preverb in one part of dialects (UB., Lent.) and only before ə-, e. g.: j-əgem "He/She is building", j-ərmi

"He/She is catching", j-ərṭqwi "He/She is swallowing", Lent. j-ətre "He/She is drinking" and others.

In subjunctive screeves, as it is known, -s is considered to express a subjective person, as in the paradigms of these screeves S_3 form opposes to all other personal forms just through this suffix, e. g.: UB. amārēd-s "He/She would be preparing", axṭäuded-s "He/She would be drawing", anmāra-s "He/She would prepare", ṭexend-s "He/She would be coming back", Lent. xäcəden-s "He/She would see", Lashkh. asqejde-s "He/She would be doing/making", ansqa-s "He/She would do/make", xeçe-s "He/She would see", LB. adäsgwde-s "He/She be would putting", adgäride-s "He/She would be killing", äsqide-s "He/She would be doing/making" and others.

The fact that in subjunctive screeves the mentioned suffix is represented in the forms with l-, n-, j- prefixes, opposes to this qualification, e. g.: UB. la-l-ămе-s//la-l-ămа-s, LB., Lent. lä-l-eme-s, Lashkh. la-l-ēma-s "Let him/her eat", Lashkh. la-l-ə̄ša-s "Let him/her drink", l-ēse-s "Let him/her be", le-n-qwina-s//le-j-qwina-s "Let him/her lay down smb. next", le-n-kwas-s//le-j-kwa-s "Let him/her dress", la-j-çema-s "Let him/her scythe", la-j-məšj-a-s "Let him/her do a bit of work" and others.

In other cases S_3 morpheme is represented by Ø allomorph, e. g.: äri "is", äsqi "is doing/making", axṭäwi "is drawing", ixṭäwi "is painting smth. for", an-qid "He/She brought", a-ṭix "He/She brought it back", an-sqe "He/She made/did", arda "was" and others.

§ 10. Morphemes of objective person in the forms with preverbs. As it is well-knows in the special literature, the morphemes of direct and indirect objective person differ from each other.

Morpheme of the 1st direct objective person. In the forms with preverb the allomorphs m-, mə-, mu- are attested as representatives of this morpheme, to which one more allomorph (mi-) can be added according to the Lower Bal dialectal data (**This fact has not been discussed in linguistics yet**), cf.: e. g. LB.: ä-mi-rd "Grow me up", ä/e-mi-qd "Bring me", ä/e-mi-ḳwr "Throw me it off", ä/e-mi-cwr "Leave me it", ä/e-mi-xwr "Demolish me it", ä/e-mi-ṭx "Give me it back", ä/e-mi-šqwd "Wash me it", etc. Thus, we have m-, mə-, mu- and mi- allomorphs.

Morpheme of the 1st indirect objective person is represented by m- in all position, e. g.: ä-m-sq-e "He/She made me it", ä-m-isq "Make me it", e-m-ägwš "Pour on me", ä-m-xaṭwe "Draw me it" and others.

Morpheme of the 2nd direct objective person. The following allomorphs are attested in the preverbal forms in all dialects: ǯ-, ǯə-, ǯu-. The principle of their distribution is similar as of O_1 m-, mə-, mu- allomorphs.

In the scientific literature in preverbal forms ǯ-, ǯə- and ǯu- allomorphs are represented as the allomorphs of the 2nd direct objective person morpheme. Nothing is said about Lower Bal ǯi- allomorph, which is very oroductive even today and is attested in many verbs, e. g.: ä/e-ǯi-rd "I brought you up" (cf. above mentioned ä-ǯə-rd, which is not evidenced in Lower Bal speech; we mean the variant with ǯə- allomorph), ä/e-ǯi-qd "I orought you it", ä/e-ǯi-cwr "I left you it", ä/e-ǯi-ḳwr "I handed you it; I threw you it", ä/e-ǯi-ṭx "I gave back you it" and others. It is clear, here we have ǯ-, ǯə-, ǯu- and ǯi- allomorphs.

Morpheme of the 2nd indirect objective person. As a rule, in preverbal forms, in any position (before a vowel as well as a consonant) the 2nd indirect objective person is expressed by ǯ- prefix and in some dialects (Lashkh., LB.) before a consonant it is freely alternated by j-, e. g.: ä-ǯ-išwe "He/She lighted you it", ä-ǯ-xaṭwe (He/She drawn you it", ä-ǯ-qid "He/She brought you it", cf. Lashkh. e-ǯ-xaṭwe//e-j-xaṭwe, e-ǯ-qid//e-j-qid and

others (ibid, 140). Lashkhian situation occurs in Law Bal dialect (cf.: LB.: e-ǯ-xaṭwe//e-j-xaṭwe, e-ǯ-qid//e-j-qid, e-ǯ-xazwe//e-i-xazwe "He/She outlined it you", e-ǯ-ḳušure//e-j-ḳušure "He/She broke you it", e-ǯ-mare//e-j-mare "He/She prepared you it", e-ǯ-ċeme//e-j-ċeme "He/She scythed you it", e-ǯ-qerne//e-j-qerne "He/She took you away", e-ǯ-qän//e-i-qän "He/She ploughed you it" and many others.

The 3rd direct objective person is considered to be an unmarked member of opposition in modern Svan. As it is cleared up, its expressing segmentic morphological unit does not exist even in preverbal forms, e. g.: ansge "He/She made/did it", anmāre "He/She prepared", ašix "He/She burnt it", esbe "He/She tied it up", änḳid "He/She took it", etc.

Morpheme of the 3rd indirect objective person. As regards a morpheme of the 3rd indirect objective person, in preverbal forms two allomorphs exist – **x-** and **Ø**; **x-** is attested after a vowel (i. e. in the preverbal forms with **la-**, **an-**), e. g.: la-**x**-ṭix "He/She gave him/her it back", la-**x**-wem "He/She gave him/her it", a-**x**-tiš (Lent. a-**x**-atiš, Lashkh. a-**x**-tiše) "He/She chose it", UB. ä-**x**-bīšd-s (Lashkh. e-**x**-bīšde-s, LB. e-**x**-bišde-s) "He/She would take it from him/her" and others; **Ø** allomorph is evidenced after a consonant (i. e. in the forms with **ad-**, **es-** preverbs which is a sphere of III_2 rule function), e. g.: at-be "He/She tied it up", at-kwe "He/She dressed him/her", es-be "He/She tied up", es-gweš (Lent. as-gweš, Lashkh. es-goše) "He/She poured it" and others. UB. at-**x**-äd (LB. at-**x**-ad, Lent. at-**x**-ada) "He/She said" is considered to be an only exception.

Chapter II

Number Category

Opposition according to number. As a rule, opposition according to this category is characteristic for all (subjective as well objective) persons and all forms of a person (first, second, third) (Ak. Shanidze, A. Oniani).

§ 11. Plural of subjective persons. As it is noted in the scientific literature, in a Kartvelian verb denoting plural has an agglutinative character, which is expressed in the fact, that a personal marker and a number one is represented separately (Machavariani 2002, 89). Plural of the first and second subject persons is expressed by -d suffix in modern Svan. e. g.: xw-äri-d, l-äri-d "We are", x-äri-d "You are", xw-itre-d, l-itre-d "We are drinking", x-itre-d "You are drinking" and others. In one part of dialects other morphological unit does not exist with this function, in other part – only in one verb (so called an auxiliary verb) -šd variant is attested (in Lakhamulian sub-dialect of Upper Bal and Lower Bal – regularly, in Lashkhian – sporadically):

UB.: Lakh.	xw-i-šd	Lashkh.	xw-i-šd/xw-i-d	"We are" (excl.)
	l-i-šd		l-i-šd//l-i-d	"We are" (incl.)
	x-i-šd		x-i-šd//x-i-d	"You are"
	l-i-x		l-i-x	"They are"

cf.: LB., Lent.	xw-i-d	"We are" (excl.)
	l-i-d	"We are" (incl.)
	l-i-x	"They are"

§ 12. Plural of objective persons. In Upper Svan dialects (UB., LB.) in plural of the 1st objective person gw- ~ gu- of inclusive is opposed by n- ~ nə- ~ nu prefixes of exclusive. In opposition to each other they express opposition according to inclusive-exclusive category. Ensuing from the fact, that neither of them are attested in singular, where they are regularly opposed by m- ~ mə- ~ mu, which in its turn, never occurs in plural, thus gw- ~ gu-, n- ~ nə- ~ nu- of inclusive-exclusive express plural in opposition with m- ~ mə- ~ mu-.

But in Lower Svan dialects (Lashkh., Chol., Lent.), where in objective person the opposition according to inclusive-exclusive does not take place, differently from the Upper Svan dialects m- ~ mə- ~ mu- of singular are opposed only by gw- ~ gu- variants for expressing plural.

The first direct objective personal singular marker in all modern Svan is m- ~ mə- ~ mu-, mi-, plural marker – in Upper Svan dialects (gw- ~ gu-) ∞ (n- ~ nə- ~ nu-), in Lower Svan dialects – gw- ~ gu-; e. g.: singular: m-axṭäwi "He is drawing me", mə-ṭxe "He makes me to come back", mu-cwre "He is leaving me"; plural: gw-axṭäwi "He is drawing us", gu-ṭxe "He makes us to come back", gu-cwre "He is leaving us"; US.: n-axṭäwi "He is drawing us", nə-ṭxe "He makes us to come back", nu-cwre "He is leaving us" and others.

The first indirect objective personal singular marker in all Svan dialects is **m-**, plural marker – in Upper Svan dialects **gw-** ∞ **n-** and in Lower Svan dialects **-gw-**, e. g.: singular: **m**-ahwdi (Lent. **m**-awedi, Lashkh. **m**-āwdi) "He/She is giving me", **m**-ixṭäw-i "He/She is drawing me it", **m**-aqa "I have"; plural: **gw**-ahudi "He/She is giving us", **gw**-ixṭäwi "He/She is drawing us it", **gw**-aqa "We have"; US. **n**-ahwdi "He/She is giving us", **n**-ixṭäwi "He/She is drawing us it", **n**-aqa "We have" and so on.

The second direct objective personal plural marker is **x-** suffix, which is freely alternated by **Ø** in all position, e. g.: ǯ-axṭäwi-**x**//ǯ-axṭäwi eǯa sgäj "He is drawing you", a-ǯ-māre-**x**//a-ǯ-māre eǯnēm sgäj "He prepared you", ǯ-adgäri-**x**//ǯ-ad-gäri eǯa sgäj "He is killing you", ǯ-amare-**x**//ǯ-amare eǯa sgäj "He is preparing you" and so on.

The second inderect objective personal plural marker is also **-x** suffix, e. g.: ǯ-ix-ṭäwi-**x** eǯa sgäj eǯas "He is drawing it to you", ǯ-ahwdi-**x** eǯa sgäj eǯas "He giving you it", ä-ǯ-māre-**x** eǯnēm sgäj eǯa "He prepared you it", ǯ-alät-**x** sgäj eǯa "You like it" and so on.

The third indirect objective personal plural marker is also **-x** suffix, but not in all verbs – only in the verbs expressing feeling and property; e. g.: x-alät-**x** eǯjärs eǯa "They like it", x-asisg-**x** eǯjärs eǯa "They hate it", x-aqa-**x** eǯjärs eǯa "They have it", cf.: **x**-ahwdi eǯjärs eǯa eǯas "He is giving them it", **x**-oxṭäwi eǯjärs eǯa eǯas "He is drawing them it", **x**-oqde eǯjärs eǯa eǯas "He'll bring them it" and others.

The third direct objective personal plural is not **-x**, cf.: **axṭäwi eǯjärs eǯa** "He is drawing them", **anḳid eǯjär eǯnēm** "He destroyed them", **anxwiṭ eǯjär eǯnēm** "He destroyed them", etc.

III. Inclusive-Exclusive Category

§ 13. Opposition according to inclusive-exclusive. In Svan **inclusive-exclusive (reps. in/ex)** is such morphological category, according to which opposition occurs only in the 1st person plural. But morphological expressing of this category in the modern Svan dialects is different: in Lower Svan dialects (Lentekhian, Cholurian and Lashkhian) inclusive-exclusive opposition occurs only in the verbs of subjective order and in Upper Svan dialects (Upper Bal and Lower Bal) – in the forms of subjective as well as objective persons.

A Svan verb is complicated just by existing of this morphological category, which means the taking into account the 2nd person in plural form of the 1st person (**inclusive**) or on the contrary, its excluding (**exclusive**). This complex morphological category is reflected not only in a verb, but in possessive pronouns. A subject of the history of inclusive-exclusive is differently clarified by researchers (Arn. Chikobava, T. Gamkrelidze, Zh. Marouzeau, K. Lomtatidze, O. Akhmanova, V. Topuria, A. Shanidze, E. Benveniste, U. Chafe, Al. Oniani, D. Melikishvili, J. Lyons, N. Sokolovskaya, G. Klimov, I. Melchuk, R. Asatiani, T. Gurgenidze...).

§ 14. Inclusive-exclusive morphemes of a subjective person. As it is well-known in spite of little dialectal differences, inclusive-exclusive of a subject is similarly expressed in all modern Svan.

Inclusive morpheme. Morphemes of inclusive (Si) are not represented similarly in the preverbal and non-preverbal forms. In non-preverbal forms (i. e. after a pause) a morpheme of inclusive has three allomorphs: l-, lə- and lu; l- is represented before vowels and lə- and lu- – before consonants; e. g.: l-äri-d (Lashkh. l-ari-d) "I+you // you are", l-äsqi-d (Lashkh. l-asqi-d) "I+you // you are making", l-isqi-d "I+you // you are making it for us", l-osqi-d "I+you // you are making him/her", lə-dge-d "I+you // you are extinguishing", lə-ţxe-d "I+you // you make him/her to come back", lə-šde-d "I+you // you are throwing out". In a root morpheme with the verbs containing w element lə- > lu-, e. g.: lu-cwre-d "I+you // you are leaving", lu-twpe-d "I+you // you are loosing", etc.

In the preverbal forms (i. e. after vowels), owing to reduction of a vowel element, an inclusive morpheme of a subject is always represented by l- allomorph, e. g.: a-l-äšwe-d (LB., Lent. a-l-ašwed) "I+you // you lighted", ä-l-sqe-d (Lashkh. e-l-sqe-d "I+you // you made it for us", o-l-sqe-d (Lent. a-l-osqe-d) "I+you // you made it for him/her", a-l-dig-d (LB. o-l-dig-d) "I+ you // you disappeared it", a-l-ḳw-iš-d (LB. o-l-ḳwiš-d) "I+you // you broke", a-l-cwre-d (LB. o-l-cwre-d) "I+you / you will leave" and so on.

Exclusive morpheme. According to a form, an exclusive of a subject (Se) is an ordinal form of plural, which differs from a singular form only by a plural suffix -d, cf.: xw-äri "I am" – excl. xw-äri-d "I+he/she//they are", also, xw-äsqi "I'm doing/making" – xw-äsqi-d "I+he/she//they are doing/making", xw-išxi "I'm burning" – xw-išxi-d "I+he/she//they are burning" and others.

On the analytical basis of the Svan material, Al. Oniani made a noteworthy conclusion on the fact, that the categories of plural and inclusive-exclusive are different and thus, they should have been expressed by different morpheme in a verb.

Scheme of inclusive-exclusive morphemes' markers of subjective person

inclusive morpheme of a subject (Si) in non-preverbal forms	before vowels	before consonants	inclusive morpheme of a subject (Si) in preverbal forms	before vowels
	l-	lə- and lu-		l-
	l-äri-d	lə-dge-d		a-l-äšwē-d
	l-äsqi-d	lə-ţxe-d		ä-l-sqe-d
	l-isqi-d	lə-šde-d		o-l-sqe-d
	l-osqi-d	lu-cwre-d lu-twpe-d		a-l-dig-d a-l-ḳwiš-d a-l-cwre-d

allomorphs of subject exclusive morpheme (Se)	before vowels	before consonants		
	xw-	-w-		
	xw-äri-d			
	xw-äsqi-d	d-w-ige-d		
	xw-isqi-d	ţ-w-ixe-d		
	xw-išxi-d			

§ 15. Inclusive-exclusive morphemes of objective persons. As it is known, according to inclusive-exclusive an objective person has opposite forms only in Upper Svan dialects (**resp.** Upper Bal and Lower Bal).

Inclusive morpheme of direct objective person. In non-preverbal forms, in modern Upper Svan an **inclusive** of a direct objective person (**Oi**) is expressed by **gw-** allomorph before vowels, before consonants – **gu-** (< **gwə-**); e. g.: **gw-amäre** (LB. **gw-amare**) "He/She is preparing **me+you // you**", **gw-axṭäwi** "He/She is drawing **me+you // you**", **gw-adgäri** "He/She is killing **me+you // you**", **gu-cwre** "He/She is leaving **me+you // you**" and others. In preverbal forms, before a consonant sometimes **gw-** allomorph is represented. This situation occurs in that case, when in a form the condition of reduction of **w** prefixal element or a following vowel of **gw-** exists; e. g.: **o-gw-ṭix** "He/She made **me+you // you** to come back", **o-gw-qid** "He/She brought **me+you // you**", **o-gw-xaṭwe** "He/She drew **me+you // you**" and others; **gu-** allomorph is attested only in those forms, where such situation does not occur, e. g.: **o-gu-ṭx** "Let **me+you // you** to come back", **o-gu-cwr** "Leave **me+you // you**" and so on.

Inclusive morpheme of indirct objective person. Only **gw-** is attested (in preverbal and non-preverbal forms, before vowels and consonants) as a representative of this morpheme; e. g.: **gw-atwri** "He/She teaches **me+you / you**", **gw-ahwdi** "He/She is giving **me+you / you**", **gw-ixṭäwi** "He/She is drawing **me+you / you**", **ä-gw-xaṭwe** "He/She drew **me+you / you**", **ä-gw-sqe** "He/She made for **me+you / you** it", **gw-ixal** "**I+you / you** know" and so on.

Exclusive morpheme of direct objective person. In non-preverbal forms, before vowels **n-** is always a representative of this morpheme and **nə-** – before consonants, which is usually alternated by **nu-** at the stem containing a labial elements; e. g.: **n-amäre** (LB. **na-mare**) "He/She is preparing **me+him/her//them**", **n-axṭäwi** "He/She is drawing **me+him/her//them**", **n-adgäri** "He/She is killing **me+him/her//them**", **nə-ṭxe** "He/She makes **me+him/her//them** to come back", **nu-cwre** "He/She is leaving **me+him/her//them**", **nu-pšwde** "He/She lets **me+him/her//them**", etc. In preverbal forms, before a consonant **n-** allomorph is sometime represented, but only then, when there is a condition of reduction of **ə** elements of **nə-** or a following vowel of **n-**; e. g.: **a-n-ṭix** "He/She made **me+him/her//them** to come back", **a-n-cwir** "He/She left **me+him/her//them**", **a-n-pišwd** "He/She letted **me+him/her//them** to go", **a-n-xaṭwe** "He/She drew **me+him/her//them**", **a-n-märe** "He/She prepared **me+him/her//them**" and so on. In preverbal forms **nə-**, **nu-** variants are evidenced only in that case, when in a form there is no situation of reduction of their **ə**, **u** elements; e. g.: **a-nə-ṭx** "Let **me+him/her//them** to come back", **a-nu-cwr** "Leave **me+him/her//them**", etc.

Exclusive morpheme of indirect objective person. This morpheme is represented by **n** in all position, e. g.: **n-atwri** "He/She teaches **me+him/her//them**", **n-ahwdi** "He/She is giving **me+him/her//them**", **n-ixṭäwi** "He/She is drawing **me+him/her//them**", **ä-n-xaṭwe** "He/She drew **me+him/her//them**", **ä-n-sqe** "He/She made it for **me+him/her//them**", **n-ixal** "**I+he/she//they** know", **n-aqa** "**I+he/she//they** have", etc.

Scheme of inclusive-exclusive morphemes' markers of objective person

morpheme of direct objective personal inclusive (Oi) in nɔn-preverbal forms	before vowels	before consonants	morpheme of direct objective personal inclusive (Oi) in preverbal forms	before consonants
	gw-	gu- (< gwə-)		gw- and gu-
	gw-amāre gw-axṭäwi gw-adgäri	gu-ṭxe gu-cwre		o-gw-ṭix o-gw-qid
morpheme of indirect objective personal inclusive (Oi) (in non-preverbal and preverbal forms, before vowels and consonants)				
gw-				

morpheme of direct objective personal exclusive (Oe) in non-preverbal forms	before vowels	before consonants	morpheme of direct objective personal exclusive (Oe) in preverbal forms	
	n-	nə- and nu-		n-, nə-, nu-
	n-amāre n-axṭäwi n-adgäri	nə-ṭxe nu-cwre nu-pšwde		a-n-ṭix a-n-cwir a-n-pišwd
				a-n-xaṭwe a-n-māre a-n-ṭx a-n-cwr
morpheme of indirect objective personal exclusive (Oe) (in all position)				
n-				
n-atwri				
n-ahwdi				
n-ixṭäwi				
n-exṭäwi				
â-n-xaṭwe				
ä-n-sqe				
n-ixal				
n-aqa				

Scheme of inclusive-exclusive morphemes in subjective-objective conjugation

Sub.	conj.	Obj.	conj.
Si	xw-	O_1	m-
Se	xw-	O_e	*m- → n-
Si	l-	O_i	gu-

In spite of hard position of the mentioned category, in Ushgulian speech, which is distinguished among the Svan dialects and sub-dialects by its archaism, the usage rule of **gw** and **n** is mixed in a verb as well as a pronoun, which is considered to be the influence of Lashkhian, but as the usage rule of **gw** and **n** is noticeable in other Upper Svan sub-dialects (e. g.: **Ipar.**, **Etser.**, **Tskhum.**), we think, that just an old situation is preserved in this complex grammatical category, which is supported by idiomatic expressions and influence of Lashkhian dialect should be excluded, that should not be said about mixing of inclusive and exclusive forms fixed in the Svans' speech living in the Kodori Gorge. This looks innovation and attributed to analogy with Georgian. As regards an interferentive form with **n-** prefix of exclusive (n-eqēdda "We had") which is fixed in the speech of a Kodorian Lashkhian respondent, it is the result of Lower Bal influence.

Chapter III

Towards the Issue of S_1 Personal Marker at the Stems Beginning with a Consonant in Svan

1) The 3rd chapter of the work describes all phonetic phenomena connected with subjective prefixes (/u-/ and /Ø-/) represented in the forms beginning with a consonant.

2) Feasibly we listed and represented in paradigm form almost all verbal stems beginning with a consonant in Present (by showing I, II, III persons in singular) of the modern Svan dialects (Upper Bal, Lower Bal, Lashkhian, Lentekhian and Cholurian) and basing on a factual material we studied the present situation of distribution of /-w-/ in all Svan, which gave us different pictures.

3) We made synchronic analysis of conjugation forms of 355 verbs.

4) According to present data phonetic phenomena connected with the /-w-/ prefix of the 1st subjective person at the stems beginning with a consonant gave us such picture, in particular:

a) At the stems beginning with a consonant /-w-/ prefix occurs as an infix (is added between initial consonant and vowel) basically in the Upper Svan and Lentekhian dialects; e. g.: UB. b-w-etkni "I'm exploding", LB. b-ˤwˀ-elni "I'm ripping up", Lent. b-w-eqni "I'm parting", UB. g-w-ärgli "I'm speaking", LB. d-w-ime "I'm stoning to death"; but in Lashkhian and Cholurian this phenomenon is not attested if we do not take into account those some verbs, where -w- is reconstructed (e. g.: q-w-edni "I'll come, I'm coming").

b) An analytical material showed us, that S_1 morpheme /-w-/ is also represented in the Upper Svan and Lentekhian dialects, when its following root vowel is a, ə or u (e. g.: UB. z-w-angōre "I incessantly quarrel, revile", ḳ-w-arḳäce "I'm cackling", ɣ-w-ačḳe "I'm nattering"; LB. č-w-ate "I'm cursing", x-ˤwˀ-ərse "I'm sniffing from a chill"; Lent. t-w-ərṭni "I'm snorting", r-w-agädi "I'm speaking", ṭ-w-ərxqläwi "I'm gibbering", ṭ-w-aṭqane "I'm nattering", p-w-antwli "I'm squirming", č-w-äte "I'm coursing", d-w-urdɣni "I'm murmuring", z-w-uli "I'm groaning", tx-w-urpni "I'm sniffing", ḳ-w-urḳwni "I'm groaning", žɣ-w-uli "I'm bleating"...), which was less expected ensuing from phonological surrounding.

c) Such cases are also evidenced, when the 1st subjective personal marker /-w-/ occupies another place in a stem or it moves in auslaut (e. g.: US. peš-ˤwˀ-ni "I take care of smth./smb.", UB. pešg-ˤwˀ-ni "I'm opening myself", LB. betk-ˤwˀ-ni "I'm getting explode", beč̣q-ˤwˀ-ni "I'm parting", brig-ˤwˀ "I'm standing hardly"...). We listed such forms according to all dialects and it was clarified, that this phenomenon occurs only in the Upper Svan dialects.

d) So much it is expected, S_1 /-w-/ was manifested as a prefix in many forms beginning with a consonant iin the sub-dialects of Lower Bal dialects as well as Lower Svan dialects (e. g.: Tskhum, Etser., Chub. w-betkni "I'm exploding" w-beč̣ḳwni "I'm eating to bursting point", w-txerni "I'm eating to bursting point", Lashkh., Chol. w-txoule "I'm asking", w-ɣebule "I get", Lent. w-ɒawɒawi "I speak much", w-pərčläwi "I'm whispering"...).

e) Such cases also occur not rarely, when S_1 /-w-/ in umlautive dialects (Upper Svan and Lentekhian) gives -ö- and -û- through substitution with a root -e- and -i- and -ŏ- and -ŭ- – with a root -ē- and -ī- (e. g.: UB. bölni "I'm ripping up", US. bǒčḳwni "I'm eating to bursting point", txüre "I'm splitting it", Lent. böčḳweni "I'm bursting", UB., Lent. bŭčḳwe "I'm splitting", US., Lent. pörni "I'm flying away", UB. prŭgi "I'm standing stock-still", rōka "I said", hōbe "I'm breathing my last"...).

Observation on the material showed us, that this phenomenon mostly takes place in the Upper Bal dialect, though some examples are attested in Lower Bal and Lentekhian. In Cholurian, for which an umlaut is characteristic, for some reasons this phonetic phenomenon was not fixed.

f) As it was said, in the 1st group of tenses the verbs – be it active or passive, have no S_1 /-w-/ in Lashkhian and Cholurian (e. g.: betkni "I'm exploding", bragune "I'm tramping", bγəli "I'm groaning", gargli "I'm speaking", zepre "I'm speaking nasally, grumbling"...). As for other Svan dialects, here situation according to having or lack of S_1 /-w-/ prefix, is thus: in Upper Svan and Lentekhian the forms with /-w-/ personal marker as well as without a personal marker occur, the more, in same narrator's speech parallel usage of these forms takes place (e. g.: UB. nikʷe//nükʷe "I'm bending it", LB. žγwepni//žγepni "I'm crushing", böčḳwni//bečḳwni "I'm splitting", dwige//dige "I'm extinguishing", Lent. txwurpni//txurpni "I'm sniffing"...). Following from this, it is clear, that at present distribution of /-w-/ and /Ø/ allomorphs can not be always explained phonologically either in Upper Svan or in Lentekhian, inasmuch as here /Ø/ occurs in the same phonological surrounding as /-w-/ (e. g.: LB. betkni "I'm getting explode" (cf.: UB. bwetkni), US., Chol. neḳwni "I'm getting bend" (cf.: US gweḏni "I'm enduring"), US. nikʷe "I'm bending it" (cf.: US dwige) and others).

Besides this, /Ø/ allomorph also occurs before a vowel, e. g.: US., LS bandwli "I'm roaming from a room to a room and looking for smth.", Chol. banǯywli "I'm swarning", LB. zanḳwe "I'm gamboling", UB. pančwli "I'm speaking in a shrill raucous voice", etc.

5) As an analysis of material showed us, S_1 /-w-/ is lost in different phonological surrounding, in particular.

a) S_1 /-w-/ is often lost, if it is followed by -u-, -û-, -o-, or a preceding consonant of a root vowel is /-w-/ (/-w/ + root /-u-/ = /-u-/ (i. e. /-w-/ is lost); /-w-/ + root /û/ = /-û-/; /-w-/ + /-o-/ = /-o-/; /-w-/ + /-w-/ = /-w-/); e. g.: US., Lent. bundwli "I'm roaming here and there", LB. burgwni "I'm stamping", UB., Lashkh., Chol. bγŭli "I'm bleating", UB., Lashkh., Chol. šŭli "I'm wheezing", US., LS. moče "I'm cackling", US. sgwezni "I'm snapping", US., LS. gwečni "I'm breaking" and many others.

b) Sometime -w- is lost in neighboring of b, p, p̱ bilabial sounds (bilabial b + /-w-/ = /Ø/; bilabial p + /-w-/ = /Ø/; bilabial p̱ + /-w-/ = /Ø/); e. g.: US., LS. bandwli "I'm roaming from a room to a room and looking for smth.", US., Lashkh. Chol. bečḳwni, Lent. bečḳweni "I'm getting explode", UB., LS. pantwli "I'm swarming", LB. pišwde "I let smb. to go", LB. p̱asxwe "I'm answering, objecting", UB., LS. pāčwe "I'm yacking" and others.

c) In that case, when in the forms beginning with a consonant, a root morpheme is ə, then Si /-w-/ merges with a stem -ə- and gives -u-, though in /-w-/ + -ə- position either Lentekhian dialect or Lower Bal does not always give -u as it showed our observation on the material; e. g.: Lent. b-wə-rtkni "I'm stamping, tramping", t-wə-rṭni "I'm snorting", ṭ-wə-rṭqläwi "I'm gibbering, talking silly"; LB. x-wə-dni "I'm devoicing", čq-wə-rpni "I'm cheeping", x-wə-rse "I'm sniffing, wheezing from cold"..., which makes us to think that it is an innovation.

6) In the Svan dialects in one part of the verbs beginning with a consonant (especially in root-changing verbs), be it active or passive, in the 1st group of tenses /-w-/ does not appear and following from this a stem

/-ə-/ is unchangeably represented (e. g.: LB. bʏəli, Lashkh., Lent. bʏəli "I'm bleating", Lent. zəntxe "I'm talking too much, tediously", UB., Lent., Chol. bərṭqläwi, LB. bərṭqni, Lashkh. bərṭqlawi "I'm grumbling", UB., Chol. sṭəli "I'm whistling", LB. sṭəli "I'm shouting, talking loudly", etc.).

7) During discussing verbal stems beginning with a Svan consonant, our attention was focused on some phonetic phenomena connected with harmonic complexes, in particular:

a) **S_1 /-w-/ + harmonic complex** (e. g.: Tskhum, Etser., Chub. w-txerni "I'm getting explode", Lashkh, Chol. w-txoule "I'm asking", Tskhum., Etser., Chub. w-čxepni "I'm getting thin"...).

b) **Harmonic complex + S_1 /-w-/** (e. g.: US. dʏ-w-ebni, Lent. dʏ-ˈwˈ-ebeni "I'm rotting", US., Lent. dʏ-w-ibe "I'm rotting smth.", US., Lent. žʏ-w-ipe "I'm pressing, mashing"...).

c) In some Lower Bal dialects (Etserian, Chuberian and Tskhumarian), also in Mulakh sub-dialect of Upper Bal dialect and Lentekhian dialect **some cases of including of S_1 /-w-/ in harmonic complex** (i. e. **parting of harmonic complexes through S_1 (-w-) marker takes place**) were fixed, which we fixed even in our own speech. This phenomenon is not natural for Svan, as a rule. It is clear, that it is not considered to be archaism. We think it is innovation (e. g.: ṭ-w-qice "I'm ripping", t-w-xiḳe "I'm soiling smth.", b-w-ʏuli "I'm bleating", t-w-xurpni "I'm sniffing", t-w-xire "I'm splitting smth.", t-w-xipe "I'm expending sweat", ž-w-ʏipe "I'm pressing", p-w-xire "I'm opening my eyes", č-w-xepni "I'm getting thin", č̣-w-ḳiže "I'm destroying smth." and so on).

d) Such cases also occur, when **S_1 /-w-/ is not attested either at the beginning of a word or in replaced form at harmonic complex**, i. e. **S_1 is represented by a zero morpheme** (e. g.: LB. bʏəli, Lashkh. bʏēli/bʏəli, Lent. bʏeli "I'm bleating", Lash., Chol. dʏorine, Lent. dʏəriale "I'm talking soothily", UB. žʏūli, Chol. žʏāwe "I'm mewling", US., LS. ʒgurbni "I'm making noise", and others).

8) Following from above mentioned we can make a conclusion, that position of /-w-/ of S_1 personal marker at the stems beginning with a consonant is unreliable in modern Svan, but historically an areal of its usage should have been harder and various.

ფუძეთა და სიტყვა-ფორმათა საძიებელი

სვანური

ა

ა- 57, 60, 61, 62, 63, 67
აბიჯუ 75
აბჯ-ურ-ე 75
აგლგრ-ე 75
ა-გუ-ს-აყა 56
ა-გუ-ჯიდ 56
ად- 16, 19, 20, 22, 24, 40, 41, 42, 53, 55, 56, 57, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 69, 70, 88
ად-აე 41
ად- აჲას 41
ად- აჲე 41
ად-ა-ესნა 55
ად- აჲას 41
ად-აჲე 41
ად- აჲესრ᾽ 41
ად- აჲსგ 41
ადარი 12
ადარი-ხ 12
ადასგუდე-ს 67
ად-ბე 57
ად-ბელე 57
ად-ბუჯურე 57
ადბუჯურ-ე 75
ადგარი 11, 36
ადგარი-ხ 11, 36
ადგარი 11, 36, 49, 89, 90
ადგარიდე-ს 67
ადგარი-ხ 11, 36, 90
ა-დგე 57
ად-გემ 53
ადგგლ-გრ-ე 75
ად-ზგზე 62
ად- იას 41
ად- იე 40
ად- ი᾽ი᾽ 41
ად-ირმ 41
ადკუშ-ურ-ე 75
ად-კუპარ 62
ად-კუერმე 33
ად-ლაშე 62
᾽ად-მეშხე᾽ 28
ადმარგნე 12
ადმარგნე-ხ 12
ადმარგნე 12
ადმარგნე-ხ 12
ად-მე 43
ად-რეკლე 57
ად-რგჩხნე 33
ად-ფგრე 62
ად-ღერ 57
ადყულ-ურ-ან-ხ 74
ადყურდ-ა 25
ად-შიხე 62
ადცხგპ-გრ-ე 75
ადცგლ-გრ-ე 75
ად-ჭემ 42
ად-ჭემე 42
ადხატუე 35, 62
*ად-ხ-ჭემ 42
ად-ჯად 57
ად-ჯედ 57
ადჰ 40
*ად-ჰ-ეშიხან/ან 40
*ად-ჰ-ოხატაუე 40
* ად-ჰუ-მახ 22
ათ- 16, 19, 22, 40, 42, 61, 62
ათ-აბ 19, 43, 57, 62, 66, 70
ათ-ა-კურ 55
ათ-აე 43
ათ-ალა 44
ათ-არა 44
ათ-არენა 44
ათ-ბე 57, 62, 66, 69, 70
ათ-გემ 53
ათ/დ-გრმ 41
ათ-ექდ 66
ათ-ეყჩ 19, 54, 66
ათ-კუშურე 62
ათ-კუპარ 62
ათ-კუერმე 62
ათ-კუიშ 62

ʳათ-მეშხʾ 28
ათ-ნებე 62
ათ-ია 43
ათმან- ხი 43
ათ-ძეს 43
ათ-ო-შიხე 56
ათ-ოხატაშუე 40
ათ-უ-ად̈გ 65
ათ-უ-აკურ 65
ათ-უ-ექდ 65
*ათუ-ი-გ 19
*ათუ-ი-მეჩენ 19
ათ-უ-შიხ 65
ათ-ქშე 69
ათ-შემ 42, 62
ათ-შემე 62
ათ-ხ-ად 41, 69
ათ-ხ-ადა 41, 69
ათ-ხ-ადʳდაʾ 41
ათ- ხ-აძა 41, 43
ათ-ხ-არა 41
ათ- ხ-ან 41, 42, 57
ათ- ხ-აც 41, 66
ათ-ხ-აʾდʾ 43
ათ- ხ-აძა 41, 43
ათ- ხ-აძესʳკʾ 41
ათ- ხ-აძსგ 41
ათ-ხ-აძ 41, 57, 69
ათ-ხ-აძდა 41
ათ-ხ-არა 41
ათ-ხ-აʃრა 43
ათ- ხ-ია 41, 43
ათ- ხ-იʳიʾ 41
ათ-ხ-ოძა 41
ათ-ხშ-აძა 41
ათ-ხშ-ან 41, 43, 57
ათ-ხშ-აძესʳკʾ 41
*ათ-ხ-შემ 42
ათ-ხ-გრმ 41, 42, 43, 57, 66
ათ-ხ-გრმე 69
*ათ-ჰ-შემ 42
ათ-გგ 19
ათ-გრმ 41, 44
ათ-გრმა 44
ათ-გ-რმე 69
აკშდან-ძელ-ი 75
აკუშ 75
აკურემე 37
აკურემე-ხ 37
აკურემი 37
აკურემი-ხ 37
აკუშდან-იშელ-ი 75
აკუშდენი 75
აკუშ-ურე 74
-ალ 74
ალა 82
ალაგაშ-ალ-ი 75
ალაგაში 75
ა-ლ-აშუედ 77
ა-ლ-აშუე-დ 77, 78
ა-ლ-დიგ-დ 77, 78
ა-ლ-კუიშ-დ 77, 78
ა-ლ-ოსყე-დ 77
ა-ლ-ს-აყა-დ 56
ა-ლ-ტიხ-დ 58
ა-ლ-ცურ-დ 58
ა-ლ-ცურე-დ 77, 78
ა-ლ-ხატუედ 62
ა-ლ-ჰიდ-დ 56, 61
ა-მშ-მარე 68
ამშრა 99
ა-მშრ-ა-დ-ე-ს 99
ა-მშრ-ა-დ-ე-ხ 99
ა-მშრ-ა-ხ 99
ამშრე 49, 50, 52, 99
ამშრე-ხ 72, 99
ამშრედ-ს 67
ა-მშრ-ულ-ი 100
ა-მშრ-ულ-ი-ხ 100
ა-მშრ-ულ-ოლ 100
ა-მშრ-ულ-ოლ-ხ 100
ა-მ-ლაკენა 63
ა-მ-მარე 68
ა-მ-ს-აყა 56, 63
ა-მ-სგურენა 63
ა-მ-ტიხ 58, 67
ა-მუ-რდინ 67
ა-მუ-რღუ 67
ა-მუ-ხურ 67
ა-მუ-ხუტ 67
ა-მუ-ცურ 58, 67
ა-მ-ცურ 58, 67
ა-მ-ხატუე 62
ა-მ-ჰიდ 56, 61
ა-მგ-ტხ 58, 67
ა-მგ-ცურ 58
ან- 24, 34, 40, 43, 53, 55, 56, 57, 60, 61, 63, 64,

66, 68, 70
ან-აე 43
ან- აე 43
ან- აძე 43
ან-გან 61
ან-გენალე 61
ან-თე 34
ან- იე 43
ანკიდ 74
ან-კოკუე 61
ან-კულთხნე 61
ან-ლეთე 61
ან-მაწუდე 61
ანმარა-ს 67, 100
ან-მარ-ა-ხ 100
ან-მარე 61, 68, 80, 100
ან-მარ-ე-ხ 100
ან-მარ-ნ-ა 100
ან-მარ-ნ-ა-ხ 100
ან-მარ-ნ-ე 100
ან-მარ-ნ-ე-ხ 100
ან-მუსე 61
ან-ნაყე 61
ან- ძე 43
ანსყა-ს 67
ან-სყე 55, 61, 67, 68
ან-ტახ 57
ან-ტეხ 57
ა-ნ-ტიხ 58, 79, 80
ან-ტხე 57
ან-უჩხე 34
ა-ნუ-ცურ 58, 79, 80
ა-ნ-ფიშულ 80
ან-ფგთხნე 61
ან-ღირ 57
ან-შდუე 61
ა-ნ-ცუირ 58, 79, 80
ა-ნ-ხატუე 62, 80
*ან- ხ-ი-ყიდ 19
ანხუიტ 74
*ან-ხუ-ი-ყიდ 19
ან-ჯად 57
ან-ჯედ 57
ან-ჯედენი 55
ა-ნ-ჯიდ 56, 61, 67
ან-ჯგ 61
ანჰ 40
ან-ჰიე 61
*ან-ჰ-ოჯიდ 40
ანგრდ-ალ-ან-ხ 74
ანგრდან-ხ 74
ა-ნგ-ტიხ 58, 79, 80
ა-ნგ-ცურ 58
ა-ჲ-ტიხ 68
ა-ჲ-ცუირ 68
ა-ჲ-ხატუე 68
არდა 67
არმი-ხ 72
ა—ს 63
ას- 22, 53, 62, 63
ას-ა-გუშ 40
ას-აგუშ 57, 66
ას-აშდ 66
ას-აგან 63
ას-გუშ 57, 69
ას-ირკ 66
ას-ლაკენა 63
ას-ობე 40
ას-სგურენა 63
ას-სედენა 63
ას-უ-აბ 65
ას-უ-აბ 63
ას-უ-აგუშ 63
ას-უ-აგ 65
ას-უ-აკუშ 65
ას-უ-ასყ 65
ას-უ-წუენ 65
ას-ღრი 63
ას-ღგრდა 63
ას-ყა 56
ასყეადე-ხ 67
ახ-ჩაჩხუნე 63
ახ-ხრი 57
ახ-ხუაენა 63
ახ-ხური 57, 63
*ახ-ჰ-ობე 40
ა-ტახ 62
ატბიდე 36, 50
ატბიდე-ხ 36
ატებდე-ხ 36
ა-ტიხ 62, 67
ატ-კრანკე 42
ატ-კუერმე 42
ატ-პასხუე 42
ატ-პეენე 42
ატ-პერნე 42

ატურ-ჴლ-ი 75
ატურე 75
ატ-უეჩნე 42
ატ-უიმე 42
ატ-უუჩურე 42
ა-ტხე 57
ა-ტგხ 62
აფთჳნ-ჴლ-ი 75
აფრე-ხ 72
ა-ღერ 57
აუუჴლ-ხ 74
აშ 82
აშიხ 68
ა-შუოდ 33
აშუუდი 11, 74
აშუუდ-ოელ-ი 74, 75
აშუუდი-ხ 11
აშუუდ-ჲელ-ი 75
ა-შუუედ 33
აშუუედი 11
აშუუედი-ხ 11
ა-ჩად 62
აცლ-გრ-ე 75
ა-ცუირ 62
აცხიპ 75
აჭად-ჴლ-ი 75
ახ 40
ა-ხ-ად 43
ა-ხ-აითიშ 68
ა- ხ-აჲ 43
ა-ხ-არა 43
ა-ხ-ასყ 66
ა- ხ-ჳ 43
ა- ხ-ჴჲ 43
ა-ხ-ჳ-სყ 55, 57, 61, 66
ა-ხ-ად/ად 43
ა-ხ-ად⸢და⸣ 43
ა-ხ-არა 43
ახზაუი 49
ა-ხ-თიშ 69
ა-ხ-თიშე 69
ა- ხ-ია 43
ა-ხ-შჳრ 57
ა-ხ-შარ-ა 100
ა-ხ-შარ-ა-დ 100
ა-ხ-შარ-ე-დ 100
ა-ხ-შჳრ 100
ა-ხ-შჳრ-ნ-ა-დ 100
ა-ხ-შჳრ-ნ-ჳს 100
ა-ხ-შგრთჳუ 57
ა-ხ-ოსყ 64
ა-ხ-ოსყე 57
ა-ხ-ოტხ 64
ა-ხ-ოჳიდ 40
ახპ-გრ-ე 75
ახტაუ-ჴლ-ი 74
ახტჳულედ-ს 67
ახტჳუი 35, 49, 52, 67, 74, 89, 90
ახტჳუი-ხ 90
ა-ხუსყ 64
ა-ხუ-აეა 43
ა-ხუ-ჳ 43
ა-ხუ-ჳსყ 57, 61, 64
ა-ხუ-ოსყ 64
აჳნი 50, 89
ა-ჯ-ლაკენა 63
ა-ჯ-მარე 68, 74
ა-ჯ-მარე-ხ 74
ა-ჯ-ს-აყა 56, 63
ა-ჯ-სგურენა 63
ა-ჯ-ტიხ 58, 68
ა-ჯუ-ცურ 58, 68
ა-ჯუ-ხუტ 68
ა-ჯ-ცუირ 58, 68
ა-ჯ-ხატუე 62, 68
ა-ჯ-ჳიდ 56, 61
ა-ჯგ-ტხ 58, 68
ა-ჯგ-ცურ 58
ჳ- 57, 62, 65
ჳ-გუ-მარ-ენ-ს 101
ჳ-გუ-სყე 79
ჳ-გუ-შიხ 56
ჳ-გუ-შიხე 56
ჳ-გუ-ხატჳუე 61
ჳ-გუ-ხატუე 61, 79
ჳ-გუ-ჳიდ 60
ჳდ- 62
ჳ-დგე 57, 61
ჳდ-გემ 53
ჳდ-(ედ-) 61
ჳდ- ზიგენე 42
ჳდ- ზიგენეს 42
ჳდ-ი-ტუჳნ 53
ჳდ- კარქე 42
ჳდ- კარქ 42
ჳდ-კუიე 62

ჲდჲარუნე 12
ჲდჲარუნე-ხ 12
ჲდჲარი 12
ჲდჲარი-ხ 12
ჲდჲარნე 12
ჲდჲარნე-ხ 12
ჲდ-უ-ზიგენე 42
ჲდ-უ-კჲარქ 42
ჲდ-შიხ-ი 53
ჲდ-ხინ'ე' 62
ჲ- (ე-) 60, 61
ჲ/ე-ში-კურ 68, 70
ჲ/ე-ში-ტხ 68, 70
ჲ/ე-ში-შუნდ 68, 70
ჲ/ე-ში-ცურ 68, 70
ჲ/ე-ში-ხურ 68, 70
ჲ/ე-ში-ჴდ 68, 70
ჲ/ე-ჯი-კურ 68, 70
ჲ/ე-ჯი-რდ 68, 70
ჲ/ე-ჯი-ტხ 68, 70
ჲ/ე-ჯი-ცურ 68, 70
ჲ/ე-ჯი-ჴდ 68, 70
ჲთ- 62
ჲთ-გემ 53
ჲთ-(ეთ-) 61
ჲთ/ეთ/ოთ- 21
ჲთ-ექდ 66
ჲთ-ე-ყჩ 54, 66
ჲთ-ეშიხან 40
ჲთ-იბ 53, 62
ჲთ-ი-ტუჲნ 53
ჲთ-უ-ელკ 65
ჲთ-უ-ეპქ 66, 70
ჲთ-უ-ეყჩ 65
ჲთ-უ-იბ 65, 66
ჲთუ-იგ 19, 55, 65
ჲთ-უ-იტხ 65
ჲთ-უ-კაფენ 65
ჲთუ-მეჩჲნ 19
ჲთ-უ-შიხჲნ 66
ჲთ-უ-შიხენ 65
ჲთ-ყაჩ 53, 62
ჲთ-შიხ-ი 53, 62, 66
ჲკუარემი 37
ჲკუარემი-ხ 37
ჲკურემი 37
ჲკურემი-ხ 37
ჲ-კუშე 57, 61
ჲლ 58, 74
ჲ-ლ-ო-შიხე-დ 56
ჲ-ლ-სყედ 60, 77, 78
ჲ-მი-რდ 68, 70
ჲ-მ-ი-სყ 53, 68
ჲ-მ-ი-ჴ(დ) 53
ჲ-მ-მარ-ჲნ 101
ჲ-მ-მარ-ენ-ს 101
ჲ-მ-სყ-ე 68
ჲ-მ-შიხ 56
ჲ-მ-შიხ-ე 56
ჲ-მ-ხატუე 61, 68
ჲ-მ-ჴიდ 53, 60
ჲ-მგ-რდ 67
ჲნ- 61
ჲნ- (ენ-) 60
ჲნ-თხელე 61
ჲნ-კიდ 61, 68
ჲ-ნ-მარ-ჲნ 101
ჲ-ნ-მარ-ენ-ს 101
ჲნ-მეჴერე 61
ჲნ-მეჴრე 61
ჲნ-სკორე 34
ჲნ-სყ-ე 53, 61, 79, 80
ჲ-ნ-შიხ 56
ჲ-ნ-ხატუე 61, 79, 80
ჲ-ნ-ჴიდ 60
ჲდრი 49
ჲრი 50, 67
ჲხ- 63
ჲხყი 67, 89
ჲსყიდე-ს 67
ჲტბიდე 36
ჲტბიდე-ხ 36
ჲტებდე 36
ჲ-ტუხე 57, 61
ჲ-ტხე 61
ჲ-შუიხ 61
ჲ-ხ-ბიშდ 66
ჲ-ხ-ბიშდე-ს 69
ჲ- ხ-ირმ 43
ჲ-ხ-ი-სყ 53, 60, 66
ჲ ხ-იყდ 19
'ჲ-ხ-იხუტ' 31
ჲ-ხ-ი-ტუჲნ 53
ჲ-ხულდეღ 64
ჲ-ხუ-ი-კ 55
ჲ-ხუ-ისყ 60, 64

ა̆ხუ-იყდ 19, 55
ʳა̆-ხუ-იხუტʾ 31
ა̆-ხუ-გლდეღ 64
ა̆-ხ-შომ 66
ა̆-ჯ-ი-სყ 53
ა̆-ჯ-იშუე 68
ა̆-ჯ-ი-ჯ(დ) 53
ა̆-ჯ-მარ-ა̆ნ 101
ა̆-ჯ-მარ-ა̆ნ-ხ 101
ა̆-ჯ-მარე-ხ 74
ა̆-ჯ-მარ-ენ-ს 101
ა̆-ჯ-მარ-ენ-ხ 101
ა̆-ჯ-შიხ 56
ა̆-ჯ-შიხ-ე 56
ა̆-ჯ-ხატუე 61, 68
ა̆-ჯ-ჯიდ 53, 60, 68
ა̆-ჯგ-რდ 68, 70
-ა̆ლ 74
-ა̆ლ 74

ბ

ბანდული 103, 132, 148, 165
ბანჯღული 103, 132, 148, 165
ბართქუნე 103, 133, 148
ბა̆ʒრახ 33
ბა̆რახ 33
ბეთქენი 104, 132, 148
ბეთქნი 104, 119, 125, 126, 132, 148, 164, 165
ბეთქʳუʾნი 104, 125, 164
ბელნი 103, 119, 129
ბეფშუს 51
ბეჭკენი 103, 129, 148, 165
ბეჭკუნი 103, 126, 129, 132, 148, 165
ბეჭყენი 104, 148
ბეჭყნი 104, 119, 125
ბეჭყʳუʾნი 104, 125, 164
ბეჭუენი 103, 148
ბეჭუნი 103, 119, 126, 132, 148
ბზგრკე 103, 133, 152
ბზგრკე 103, 133, 152
ბიდე 104, 119, 129, 132
ბითქე 104
ბითქუე 104, 119
ბითქʳუʾე 111, 148
ბილე 103, 119
ბიჭკუე 104, 132, 148
ბიჭყ 103, 133, 148
ბიჭყე 108, 148
ბიჭუე 104, 119, 129, 133, 148
ბრლნი 103, 129, 164
ბრჭკენი 103, 129, 164
ბრჭკუნი 103, 129, 132, 164, 165
ბრაგუნე 103, 133, 164
ბრიგ 103, 125, 133
ბრიგʳუʾ 103, 125, 164
ბრიკ 103, 133, 158
ბუდე 104
ბუზლუნე 103
ბუთქე 104
ბუთქუე 104, 129
ბულე 103
ბულჭყი 103
ბუნდული 103, 143, 165
ბუნდʳუʾლი 103, 143
ბურგნი 103, 150
ბურგუნი 103, 143, 165
ბურზეკი 103, 150
ბურზენკე 103, 150
ბურზუნი 103, 143
ბურთქუნი 103, 143
ბურჭუნი 103
ბურტყუნე 103, 143
ბურტყუნე 103
ბურტყუნი 103, 143
ბურღუე 104, 143
ბურყლაუი 103, 143
ბურყლა̆უი 103, 143, 150
ბურყულაუი 103, 143, 148
ბურყუნი 103, 143, 148, 150
ბუყბუყე 104, 143
ბუყბუჷე 104, 143
ბუყუბუყე 104, 143
ბუჭკუე 104, 129
ბუჭუე 75, 104, 129
ბუდე 104, 129
ბუთქუე 104, 129
ბუჭკუე 104, 129, 164
ბუჭუე 104, 129
ბურღუე 104, 143
ბუეთქნი 104, 119, 132, 164, 165
ბʳუʾელნი 103, 119, 164
ბუეჭყნი 104, 119
ბუეკნი 103, 119, 164
ბუიდე 104, 119
ბუითქე 104, 119

ბუითქუე 104, 119
ბუილე 103, 119
ბუიპუე 104, 119
ბურიჯ 103, 158
ბულილე 104, 158
ბრღული 104, 158, 166
ბუგრთქნი 103, 120, 150, 165
ბღელი 104, 133, 159, 166
ბღელი 104, 129, 159, 166
ბღილე 104, 133, 158
ბღრწლი 104, 129
ბღული 104, 143, 159
ბღუწლი 104, 133, 143, 159, 165
ბღგლი 104, 133, 152, 158, 159, 165, 166
ბღგწლი 104, 133, 152, 159, 164, 165, 166
ბგდე 104, 132
ბგთქე 104
ბგლე 103
ბგლჳყი 103, 133, 152
ბგნჳყე 103, 133, 152
ბგნჳყი 103, 133, 148, 152
ბგრგნი 103, 133, 150
ბგრზეკი 103, 133, 152
ბგრზეკე 103
ბგრთქნი 103, 120, 133, 148, 152
ბგრჟნი 103
ბგრტყლაჳი 104, 133, 148, 152, 165
ბგრტყლაჳჳი 104, 133, 148, 152, 165
ბგრტყლაჳჳი/ა 104, 133, 148
ბგრტჟნი 104, 133, 148, 152, 165
ბგრყლაჳი 103, 133, 148, 152
ბგრყლაჳჳი 103, 133, 148, 150, 152
ბგრყლაჳჳი/ა 103, 133, 148, 152
ბგრჟნი 103, 133, 148, 150, 152
ბგრჳყე 103, 133, 148, 152
ბგჯლე 104, 133, 149, 152
ბვწჯლი 104, 125
ბვწჯლჳი 104, 125

გ

გ- 54
გაგზე 105, 120, 133
გარგლი 105, 133, 164
გჳრგლი 105, 125
გჳრგჳლი 105, 125
გებენი 104
გებნი 48, 104, 120, 133
გელენი 104, 120
გელნი 104, 125, 126, 129, 133
გელღნი 104, 125
გეპენი 120
გეპნი 48, 105, 120, 133
გვ- 87
გილე 104, 120, 126
გიჰე 105, 120
გლჳგი 104, 133
გლჳგი 104, 133
გლიჳ 104, 127, 134
გმ > გუ 84
გრბნი 104
გრლნი 104, 129
გუ- 40, 46, 73, 79, 81, 83, 84, 85, 86, 89
გუ < გ 84
გუ- ← გუ- + -გ- 88
გუ- < გუგ- 57, 79, 80
გულე 104
გული 104, 143
გურხუნი 104
გურჰუნი 104
გუ-ტხე 39, 40, 45, 73, 79, 80
გუ-ტხე-დ 45
გუ-ტხე-ხ 45
გ-უღვა 38
გ-უღვა/ე 38
გუშგუე 83
გუშგუეჲ 83
გუშკუე 83
გუ-ცურე 73, 79, 80
გუ- — -ხ 46
გუწლე 104, 129
გუწლი 104, 143
გუ- 39, 40, 46, 54, 69, 74, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 87, 88, 89
გუაგზე 105, 120
გუ-აგლ-გრ-ე 74
გუ-ადგარი 36
გუ-ადგარი 36, 79, 80, 90
გუ-ათური 79
გუ-აკურემე 37
გუ-აკურემი 37
გუ-ალატ 38, 39
გუ-ალატ 38, 39, 44
გუ-ალატ-დ 44
გუ-ალატ-ზ 44
გუ-ალატ-ხი 44

გუ-ამარე 79
გუ-ამარე 79, 80
გუ-ასისგ 39
გუ-ასისგ/კ 39
გუ-ატბიდე 36
გუ-აყა 39, 74
გუ-ახტაუ-ჭლ-ი 74
გუ-ახტაუში 73, 74, 79, 80
გუ-აჭუდი 45, 74, 79, 91
გუ-აჭუდი-ხ 45
გუ-აგდი 91
გუ-აკუარემი 37
გუ-აკურემი 37
გუარგლი 105, 125, 164
გუარდუნაუნე 98
გუ-ასისგ 39
გუ-ასისკ 39
გუ-ატბიდე 36
გუ-ატებდე 36
გუაყარ 82
გუ-ადდა 87
გუ-არ 39
გუ- ~ გუ- 55, 72, 73
გუებენი 104, 120
გ-უ-ებნი 48
გუელენი 104, 120
გუერა 82
გუერდი 92, 93
გუერდიდ 93
გუერდიხ 92
გუ-ეტრელაჭ 38
გუ-ელრაჭ 38
გუ-ეყაჭ 38
გუ-ეყაჭ 38
გუ-ეყედა 87
გუ-ეყხაჭ 38
გუ-ეშდრაჭ 38
გუ-ეშტრაჭ 38
გუეჭენი 105, 120
გ-უეჭნი 47, 48, 105, 120, 132, 165
გუ-ეხტაუში 79
გუი 83
გუ-ი 83
გუიბინა 82
გუილე 104, 120
გუ-ი-მარ-ა 101
გუ-ი-მარ-ჭნ 101
გუიმზგრა 73
გუიმზგრა (ნიმზგრა) 73
გუ-ინჯერნე 36
გუ-ინკრინადა 87
გუ-ინკრინე 36
გუიძრა 73
გუირდი 94, 95
გუირდიდ 94, 95
გუირდიხ 94, 95
გუირი 82
გუ-ისტუნი 37
გუ-ისტუნი 37
გუისყახ 73
გუიფრა 73
გუიფრახ 73
გუიშგე 83
გუ-იცხრი 37
გუიჭე 105, 120
გუიჭუძელა 73
გუიხა 73
გუ-იხალ 79, 91
გუ-იხალდა 87
გუიხახ 73
გუ-იხტაუში 74, 79
გუიჯიდახ 73
გუ- — -ხ 46, 89
გუ- — -ʼხʼ, -ხ 46, 89
*გუ-გ-ტიხე 40
*გუ-გ-ტხე 39
*გუ-გ-ტგხე 40
გგლე 104, 129, 134
გგრძნი 104, 134, 152
გგრხნი 104, 134, 152
გგრჰნი 104
გგჭე 105, 134
გგლი 104, 134, 152

დ

-დ- 12, 22, 42, 71, 72, 78
/-დ/ 10
დაბს 75
დადას 51
დანდღული 105, 134
დაშდუ 72
დჴუდ 75
დეგენი 120
დეგნი 105, 134
დიარს 75

დიგე 14, 22, 48, 51, 105, 120, 132, 165
დიგე-დ 14
დიგე-ხ 14
დინოლს 73
დინა 35
დინად 35
დუგე 14, 105
დუდღუნე 105, 143
დუნდღუე 105, 143
დურდღნი 105, 120
დურდღუნი 105, 127, 144
დურუდღლაუი 105
დუდღუბე 105, 144
დუდღუე 105, 144
დუნდღუე 105
დუეგენი 105, 120
დუეგნი 105, 120
დუიგე 14, 16, 47, 48, 51, 77, 105, 120, 125, 132, 165
დუიგე-დ 14, 77, 78
დუიმე 105, 120, 144, 164
დუურდღნი 105, 120, 125, 164
დღებენი 105, 134, 156, 159
დღებნი 105, 120, 134, 156, 159
დღიბე 105, 120, 156
დღორინე 105, 144, 159, 166
დღურე 105, 129, 159
დღ'-უ-'ებენი 156, 166
დღუებნი 105, 120, 156, 166
დღუიბე 105, 120, 156, 166
დღუირე 105, 120
დღგბე 105, 134, 159
დღგრე 105, 120, 134, 152, 159
დღგრიალე 105, 134, 159, 166
დგგე 14, 48, 105, 134
დგგე-დ 14
დგგე-ხ 14
დგნდღლე 105, 134
დგრდღლა/აუი 105, 134
დგრდღლაუი 105, 134
დგნდღუე 105

ე

ე- 53, 54, 55, 62, 63, 65, 67, 129, 164
ე-გუ-იქ 60
ე-გუ-ყა 56
ედ- 62
ედ-ბინე 62
ე-დგე 61
ედ-გემ 53
ედ-დირან 62
ედ-იდრან 62
ედ-ი-ტუან 53, 54
ედ-ი-შუე 53
ედ-კაფან 62
ედ-კაფი 62
ედ-კუერმან 62
ედ-კუიე 62
ედ-კუიჰ 62
ედ-კგრლან 62
ედ-ყაჩ 54
ედ-შიხ-ი 53, 54
ედ-ხატუან 62
ედ-ხატუან 62
ედ-ხინ 62
ედ-ხინე 62
ეთ- 62
ეთ-ბემ 62
ეთ-გემ 53
ეთ-ეყჩ 19, 54, 66
ეთ-თირნე 62
ეთ-თირნის 62
ეთ-თშიხან 40
ეთ-ი-ბ 53, 62
ეთ-ი-ტუენ 53, 54
ეთ-ი-შუ 53
ეთ-კაფი 62
ეთ-სერ 62
ეთ-უყნი 62
ეთ-ფიშტუნე 62
ეთ-ქადენ 66
ეთ-ქინისგ 62
ეთ-ღუაჰ 62
ეთ-ღუერან 62
ეთ-ღუეკნი 62
ეთ-ყაჩ 53, 62
ეთ-შიხ-ი 53, 54, 62, 66
ეთ-ჰამ 62
ეთ-ჯაცი 62
ეთ-ჯერნე 62
ეთ-ჯერნი 62
ე-კუშე 61
ე-ლ-სყედ 60, 77
ე-ლ-ყა-დ 56
ე-ლ-ხატუედ 61
ე-მ-აგუშ 68

ე-მ-იჹრე 61
ე-მ-ისყ 53
ე-მ-იჳ 53
ე-მ-ი-შუ 53
ე-მ-ღუა 63
ე-მ-ყა 56, 63
ე-მ-შიხ-ე 56
ე-მ-ხაზუე 61
ე-მ-ხატუე 61
ე-მ-ჯიდ 53, 60
ენ- 61
ენ-თხე 61
ენ-თხულე 61
ენ-თხულეხ 61
ენ-ი-შუე 53
ენ-კიდ 61
ენ-მეკრე 61
ენ-მგრხდანხ 61
ენ-სყ-ე 53, 61
ენ-სყენს 61
ე-ნ-ყა 56, 63
ე-ნ-ხატუე 61
ე-ნ-ჯიდ 60
ე-ჲ-კუშურე 68
ე-ჲ-მარე 68
ე-ჲ-ჴემე 68
ე-ჲ-ხაზუე 68
ე-ჲ-ხატუე 68
ე-ჲ-ჯან 68
ე-ჲ-ჯერნე 68
ე-ჲ-ჯიდ 68
ეს- 19, 22, 24, 53, 55, 56, 57, 62, 63, 64, 65, 66, 69, 70
ეს-აბ 19, 55, 57, 63
ეს-/ას- 40
ეს-აგუშ 19, 22, 57, 63, 66, 70
ეს-აშდ 66
ეს-ბე 63, 68, 69
ეს-გე 55
ეს-გოშ 57, 63, 66
ეს-გოშე 57, 63, 69
ეს-გუეშ 40, 57, 63, 66, 69, 70
ეს-ირკ 66
ეს-ოგუშ 65
ეს-ოდ 65
ეს-ოზი 40
ესსგურდ-ა 25
ეს-უ-აბ 55, 63
ეს-უ-აგუშ 55
ეს-უ-აგუშ 63, 65, 66
ეს-უ-ად 65
ეს-უ-აშდ 65, 66
ეს-უ-ეფშუდ 66, 70
ეს-უ-თგრიდ 66, 70
ეს-უ-ირკ 65
ეს-უ-ლაფარ 66, 70
ეს-უ-ტგბინ 66
ეს-უ-ღური 66, 70
ეს-უ-ჴერი 66, 70
ეს-უ-ჴუიდნ 66, 70
ეს-ღრი 57
ეს-ღ-უ-რი 55
ეს-ღური 57, 63
ეს-ყა 56
ეს-ხრი 57
*ეს-ჰ-აგუეშ 40
*ეს-ჰ-აგუშ 22
*ეს-ჰ-ობე 40
*ეს-ჰ-ოზი 40
ე-ტხე 61
ეჩას 44, 45
ეცხენი 108, 127
ე-ხ-ბიშდ 66
ე-ხ-ბიშდე-ს 69
ე-ხ-ბიშდე-ს 69
ე-ხ-ი-სყ 53, 60, 66
ე-ხ-ი-ტუენ 53, 54
ე-ხ-ი-შუ 53
ეხ-ყიდ 19
ე-ხ-შომ 66
ეჯა 74, 82, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 99
ეჯას 74, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99
ეჯი 73, 75, 90, 92, 93
ეჯის 75, 90
ე-ჯ-ისყ 53
ე-ჯ-იჳ 53
ე-ჯ-კუშურე 68
ე-ჯ-მარე 68
ეჯნემ 74
ეჯაჯარ 74, 90, 92, 93, 94, 95, 99
ეჯაჯარს 44, 45, 74, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99
ე-ჯ-ღუა 63
ე-ჯ-ყა 56, 63
ე-ჯ-შიხ-ე 56
ე-ჯ-ჴემე 68
ე-ჯ-ხაზუე 68

ე-ჯ-ხატუე 61, 68
ე-ჯ-ჯან 68
ე-ჯ-ჯერნე 68
ე-ჯ-ჯიდ 53, 60, 68
ე-ჯ-ჯიდე-ხ 60
ე- 53, 54, 164

ზ

ზანგორე 105, 120, 134
ზანკუე 105, 127, 132, 134, 165
ზარფაშა 83
ზეპრე 105, 120, 134, 164
ზექ 75
ზილი 105, 144
ზნეგე 105
ზნეგე 105, 134
ზული 105, 120, 144
ზუნეგე 105, 120
ზული 105, 144
ზუნტე 105, 150
ზუანგორე 105, 120, 125, 164
ზუეპრე 105, 120
ზ'უ'ეპრე 105, 120
ზუნეგე 105, 120
ზუული 105, 120, 125, 164
'ზგლი 106, 135, 153
'ზგნგე 105, 134, 152
'ზგნთხე 106, 134, 152, 165
'ზგნტე 105, 134, 152
'ზგრზნე 106, 134, 152
'ზგრზნი 106, 134, 152
'ზგლი 106, 135, 153
'ზგნტე 105, 150

თ

-თ- 42, 56, 71, 72
*თი- 72
თეკუს 75
თეკუს 75
თერ 106, 120, 135
თერა 106, 120, 135
თერა'ხი' 120
თერაზხუი 106, 135
თერე 106, 135
თეგი 106, 130
თურთლაუი 106
თურთნი 106
თურტნი 106, 150
თურუნი 106
თურუუნი 106
თუფე 106
თუგი 106, 130
თუერ 106, 120
თუერა 106, 120
თ-უ-ერა'ხუი' 120
თუეფენი 106, 144
თუეფნი 106, 144
თუიგ 106, 120
თუიფე 106, 144
თუხერენი 106, 158
თუხიკ 106, 158
თუხიკე 106, 157, 158, 166
თუხიპე 106, 157, 158, 166
თუხირე 106, 157, 158, 166
თუხიშე 106, 158
თუხურპნი 106, 157, 158, 166
თუგრტნი 106, 121, 125, 150, 164, 165
თქუმე 106
თქუმე 106
თქუიმე 106, 144
თხერენი 106, 121, 156, 158
თხერნი 106, 121, 127, 135, 156, 156, 159
თხიკ 106, 121, 135, 156, 158
თხიკე 106, 121, 156, 158
თხიპ 106, 121, 127, 135, 156, 159
თხიპე 106, 130, 135, 156, 158
თხირე 106, 121, 130, 135, 156, 158, 159
თხიშე 106, 121, 130, 156, 158, 159
თხოულე 111, 127, 156
თხურე 106, 159
თხურპნი 106, 132, 144, 151, 158, 159, 165
თხურპუნი 106
თხურპ'უ'ნი 106
თხუშე 106, 159
თხუპე 106, 130
თხურე 106, 130, 164
თხუშე 106, 130
თხული 106, 159
თხურპე 106, 144, 159
თხუერენი 106, 121, 156
თხუერნი 106, 121, 156
თხ'უ'ერნი 106, 121
თხუიკ 106, 156

თხ'უ'ოკ 106, 121, 156
თხუოკე 106, 121, 156, 158
თხუოშოლ 82
თხ'უ'ოპ 106, 121
თხ'უ'ოპე 106, 121, 156
თხუორე 106, 156
თხ'უ'ორე 106, 121, 156
თხუოშე 106, 156
თხ'უ'ოშე 106, 121, 156
თხუურპანი 106, 121, 125, 132, 156, 164, 165
თხყპე 106, 135, 159
თხყრე 106, 130, 135, 156, 159
თხყრპნი 106, 121, 151, 156, 159
თხყშე 106, 130, 135, 156, 159
თხნკე 106, 135, 159
თყრთლაუი 106, 135, 153
თყრთლაუი 106, 153
თყრთლაუი/ა 106, 135
თყრთნი 106, 135, 153
თყრტნი 106, 121, 135, 150, 153
თყრყნი 106, 135, 153

ი

-ი- 53, 83, 129, 164
იგპე 105
-იელ 74
-იელ 74
იკუჩხ-დელ 75
ინჯერნე 36
ინჯერნე-ხ 36
ინჯრინე 36
ინჯრინე-ხ 36
ირდი 92, 93, 94, 98
ირდიხ 92, 94, 98
ი-სგ-ე 83
ისგუ 82, 83
ისგუა 83
ი-სგუ-ე 83
ი-სგუ-ედ 83
ი-სგუ-ი 83
ი-სკუ-ი 83
ისყედ 11
ისყედ-ხ 11
ისყი 11
ისყი-ხ 11
იფშუდ-დელ 75
იქუემ 50
იღურ-დელ 75
იშგენს 75
იშხი 50
იშხი-ხ 72
იხტაუი 67
ი- 53, 164
ით-ვლ-ი-ხ 75

კ

კაკ'ა'ნე 106, 135
კაკანი 106, 135
კაკა/ანე 106, 135
კაკანნე 106, 135
კაკნე 106, 135
კარკაცე 107, 135
კარკაცე 107, 121
კარკაცი 107, 135
კარკაცი 107, 135
კარკცე 107, 127, 135
კასბე 107, 135
კაუე 107, 135
კაჩხუე 107, 135
კაუე 107
კედ 107, 127
კედენი 107, 121
კედნი 107, 121, 127, 135
კეთი 107, 121
კეთილს 75
კეთი 107, 130, 135
კიდე 107, 121, 130
კიჩე 107, 121
კრდ 107, 130
კრთი 107, 130
კროხე 107, 144
კუდე 107
კუნტრუშე 107, 144
კურკნი 107, 151
კურკუნი 107, 121, 144, 151
კუშე 74, 130
კუჰე 107
კუდე 107, 130
კუშე 107, 130
კუჰე 107
კუჰმე 107, 144
კუარ 107, 144
კუარკაცე 107, 121, 125, 164
კუჰმე 107, 144

ქუედენი 107, 121
ქუედნი 107, 121
ქუეთი 107, 121
ქუეთხე 107, 144
ქუეფხენი 107, 144
ქუეფხნი 107, 144
ქუეშენი 107, 144
ქუეშნი 107, 144
ქუეც 107, 144
ქუენოხე 107, 144
ქუიდე 107, 121
ქუიშე 48, 51, 107, 125, 130, 144
ქუიჩე 107, 121
ქუიჰე 107, 144
ქუურქუნი 107, 121, 125, 164
ქჳდე 107, 135
ქჳრკნი 107, 136, 151, 153
ქჳრკუნი 107, 151
ქჳჩე 107, 136, 153

ლ

ლ- 12, 13, 22, 46, 50, 67, 69, 77, 78, 81, 84, 85, 88, 89
/ლ-/ 23, 24, 25, 26, 33, 34
ლა- 23, 24, 33, 53, 55, 58, 59, 60, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 70
*ლა-ან-თე 34
*ლა-ან-სკორე 34
*ლა-ან-უჩხე 34
ლაჳ/-ჲ-შ 32
ლ-ა-დჳრი-დ 12
ლ-ადგა/ჳრი-დ 11
ლ-ადგარი-დ 11
ლ-ადგჳრი-დ 11, 12, 90
ლ-ა-დჲარნე-დ 12
ლ-ა-დჲარწნე-დ 12
ლა/ე-ჲ-შტუშუ 27
ლა/ე-ხ-შტუშუ 27
ლა/ე-ხ-ხატუჳლ 31
ლა-იშ 32
*ლა-ლ-ათე 24
*ლა-ლ-აჳემე 24
ლ-ალჳტ-დ 44
ლა-ლ-ჳმა-ს 67
ლა-ლ-ჳმე-ს 67
ლა-ლ-ემ 67
ლა-ლ-ემ 32, 67
ლა-ლ-ემა-ს 67
*ლა-ლ-იხირნან 24
ლა-ლ-ტიხდ 60
* ლა-ლ-შუუედ 34
ლა-ლ-გშ 23, 34, 67
ლა-ლ-გშა-ს 67
ლა-ლ-გშე 32
ლამარედ 12
ლ-ა-მარ-ა-დ 99
ლ-ა-მარ-ა-დ-ე-დ 99
ლ-ა-მარ-ე-დ 99
ლ-ა-მარ-უნ-ი-დ 100
ლა-მ-ტიხ 60
ლა-მ-გშ 47
ლა-ნ-ბა/ჳრ 28, 33
ლა-ნ-თე 34, 27
ლა-ნ-თჲე 27
ლა-ნ-იშ 26, 32, 33, 34
ლა-ნ-ლექურე 28, 33
ლა-ნ-მარე 24, 28
ლა-ნ-მეზრე 24, 67
ლა-ნ-მეშხე 28
ლა-ნ-უჩხე 27, 34
ლა-ნ-უუინე 67
ლა-ნ-შდუე 27
ლა-ნ-შდუშე 27
ლა-ნ-შხებ 24, 28
ლა-ნ-წაბურე 24, 28
ლა-ნ-ჳემე 24
ლანხჳიდდა 82
ლანჳედა 82
ლა-ჲ-ბარ 28, 33
ლა-ჲ-თე 23, 24, 27
ლა-ჲ-თჲე 27
ლა-ჲ-კაჩე 23, 27
ლა-ჲ-კუერმე 23, 27, 33
ლა-ჲ-ლექურე 28, 33
ლა-ჲ-მარე 28
ლა-ჲ-მარე 28
ლა-ჲ-მეშხე 28
ლა-ჲ-მგში-ა-ს 67
ლა-ჲ-მგშჲე 67
ლა-ჲ-ნარჰე 23, 27
ლა-ჲ-რგჩხნე 27, 33
ლა-ჲ-რგჰე 27
ლა-ჲ-უჩხე 23, 27
ლა-ჲ-ფურშგუინე 28, 33
ლა-ჲ-შ 32, 34

ლა-ჲ-შდუე 23, 27
ლა-ჲ-შტუუე 27, 33
ლა-ჲ-შყუედ 33, 34
ლა-ჲ-შხებ 28
ლა-ჲ-შხებაწლე 31
ლა-ჲ-ჩხუარე 23, 28
ლა-ჲ-ჩხუჳრე 28
ლა-ჲ-ცხი/გრლე 28
ლა-ჲ-ცხგრლე 28
ლა-ჲ-წაბურე 28
ლა-ჲ-წაბურე 28
ლა-ჲ-ჭემა-ს 67
ლა-ჲ-ჭემ-ე 26, 28, 33
ლა-ჲ-ჭკუარე 30, 33
ლ-არი-დ 77
ლ-ას 32, 67
ლ-ასუ 32
ლ-ასყი-დ 77
ლაულაუი 107, 136
ლაღჳშგჳლდ 83
ლ-აშყუედი-დ 11
ლ-აშყუდი-დ 11
ლა-ხ-აბ 66
ლა-ხ-აბე 60
ლა-ხაბიშე 59
ლა-ხ-ა-თონი 55
ლა-ხ-ასკურდა 60
ლა-ხ-ა-ქუ 55, 66
ლა-ხაშყედა 59
ლა-ხ-ჳთ 27
ᴦლ᾽ა-ხ-ჳთ 27
ლა-ხ-ჳქუ 66
ᴦლ᾽ა-ხ-ჳშხბ 28
ლა-ხ-ბე 60
ლა-ხ-ე-ტხ 54
ლა-ხ-თი 27
ლა-ხ-კჳჩ 23
ᴦლ᾽ა-ხ-კჳჩ 27
ლა-ხ-კუერმ 27
ᴦლ᾽ა-ხ-მჳრ 28
ᴦლ᾽ა-ხ-მჳრ 28
ლა-ხ-მეზირ 28
ლა-ხ-მეზრე 28
ლა-ხ-მეზგრ 28
ლა-ხ-მეშხ 28
ლა-ხ-მეშხე 28
ლა-ხ-ნარი 27
ლა-ხ-ნარჲე 27
ᴦლ᾽ა-ხ-ნარჰე 27
ლა-ხ-ნჳრჰ 23
ᴦლ᾽ა-ხ-ნჳრჰ 27
ლა-ხოქგნდა 59
ლა-ხ-ოტიხა 60
ლა-ხ-რიჰ 27
ლა-ხ-რგჩხინ 27
ლა-ხ-სგურდა 60
ლ-ახტჳუი-დ 90
ლა-ხ-ტიხ 68
ლა-ხ-ტგბინ 28
ლა-ხ-ტგბნე 28
ლა-ხ-ტგბგნ 28
ლა-ხუშ 32
ლა-ხ-უჩხ 27
ᴦლ᾽ა-ხ-უჩხ 27
ლა-ხუ-აბ 60
ლა-ხუ-აქუ 64
ლა-ხუ-აჳდ 64
ლა-ხუემ 60, 68-69
*ლა-ხუ-ე-ჭოდ 19
ლა-ხ-უიჩხუ 27
ლა-ხუ-ტგბინ 28
ᴦლ᾽ა-ხ-უჩხუჳრ 28
ლა-ხ-ფურშგუინ 28
ᴦლ᾽ა-ხ-შდუუ 27
ლა-ხ-შდუუ 27
ლა-ხ-შდუიუ 27
ლა- ხ-შყოდ 27
ლა-ხ-შყოდე 27
ᴦლა-ხ-შხებ᾽ 28
ლა-ხ-შხებჳწლ 31
ლა-ხ-შხებე 28
ლა-ხ-ჩხუჳრ 28
ლა-ხ-ჩხუჳრ 28
ლა-ხ-ცხგრილ 28
ლა-ხ-წაბურ 28
ლა-ხ-წაბურ 28
ლა-ხ-წაბურე 28
ლა-ხ-წაბუირ 28
ლა-ხ-ჭემ 28
ლა-ხ-ხუიდ 60
ლა-ხ-გშ 32
ლა-ჯ-ტიხ 60
ლ-აჰუდი-დ 45, 91
ლჳ- 58, 59, 60
ლ-ჳდჲარუნე-დ 12
ლ-ჳდჲარი-დ 12

ლ-ადგარნე-დ 12
ლჳ/ე-ნ-კუიშ 29
ლჳ/ე-ი-ნაბნე 29
ლჳ/ე-ი-ტგბნე 28
ლჳ/ე-ი-ცუე 27
ლჳ/ე-ი-ჯგმრე 29
ლჳ/ე-ხ-იკდ 28
ლჳ/ე-ხ-იშგდ 28
ʿლʾჳ/ე-ხ-იცუ 27
ლჳ/ე-ხ-ნაბჳნ 29
ლჳ/ე-ხ-ტგბინ 28
ლჳ/ე-ხ-უუინ 27
ლჳ/ე-ხ-ჯგმარ 29
ლჳ/ე-ხ-ჳნყაუჳლ 29
ლჳ-ლ-ემ 23, 24, 32, 58, 67
ლჳ-ლ-ემე-ხ 67
ლჳ-ნ-ემ 32, 33
ლჳ-ნ-თუერ 29
ლჳ-ნ-კიდ 26, 28, 67
ლჳ-ნ-მეზრე 28
ლჳ-ნ-სგიდრალე 29
ლჳ-ნ-სკორე 29, 34
ლჳ-ნ-ტებდალ 24
ლჳ-ნ-ტებდალ/ე 30
ლჳ-ნ-ტიხ 24, 30, 67
ლჳ-ნ-ღირალე 30
ლჳ-ნ-ყუინე 27
ლჳნშჳნ 82
ლჳ-ნ-შგედ 28
ლჳ-ნ-შდირალ 24
ლჳ-ნ-შდირალ/ე 30
ლჳ-ნ-შხუინ 31
ლჳ-ნ-ცუე 27
ლჳ-ნ-ხუიტ 31
ლჳ-ნ-ჯგმრე 29
ლჳ-გბ 58
ლჳ-გბინე 58
ლჳ-გ-გუეჭ 28
ლჳ-გ-ზელალე 29
ლჳ-გ-ზელჳლე 29
ლჳ-გ-თერ 29
ლჳ-გ-თიე 27, 33
ლჳ-გ-თუერ 29
ლჳ-გკიდ 28, 58
ლჳ-გ-კუიშ 29
ლჳ-გლრკე 58
ლჳ-გ-მეზრე 28
ლჳ-გ-ნაბნე 29
ლჳ-გ-ნყაუჳლე 29
ლჳ-გ/ნსკორე 59
ლჳ-გ-ნყაუჳლე 29
ლჳ-გ-ნყაუჳლე 29
ლჳ-გ-რგჭან 23, 29, 33
ლჳ-გ-რგჭჳნ 29, 33
ლჳ-გ-სგიდრალე 29
ლჳ-გ-სგიდრჳლე 29
ლჳ-გ-სკიდარალე 29
ლჳ-გ-სკორე 29
ლჳ-გ-სკრრე 29
ლჳ-გ-ტებდალ/ე 30
ლჳ-გ-ტებდჳლე 30
ლჳ-გ-ტიხ 30
ლჳ-გ-ტრელჳალე 31
ლჳ-გ-ტგბნე 28
ლჳ-გ-უჟდა 30
ლჳ-გ-უჟე 30
ლჳ-გ-უჟდ-ა 30
ლჳ-გ-ფურშკუინე 28, 33
ლჳ-გ-ქუ-ე 53
ლჳ-გ-ღარალე 30
ლჳ-გ-ღირალ 23
ლჳ-გ-ღირალ/ე 30
ლჳ-გ-ღირჳლე 30
ლჳ-გ-ღუერე 29
ლჳ-გ-ყუითლან 30
ლჳ-გ-ყუითლჳნ 30
ლჳ-გ-ყუინე 27
ლჳ-გ-შგედ 28
ლჳ-გ-შდირალ 23
ლჳ-გ-შდირალ/ე 30
ლჳ-გ-შდირჳლე 30
ლჳ-გ-შკედ 28
ლჳ-გ-შყუედ 27, 33
ლჳ-გ-შხებალე 31
ლჳ-გ-შხუინ 31
ლჳ-გ-ცუე 27
ლჳ-გ-ცუირ 30
ლჳ-გ-წგრნან 23, 31, 67
ლჳ-გ-წგრნჳნ 31
ლჳ-გ-ჳემე 67
ლჳ-გ-ხატაუჳალე 31
ლჳ-გ-ხატუჳალე 31
ლჳ-გ-ხატუჳლე 31
ლჳ-გ-ხირნან 23, 31
ლჳ-გ-ხირნჳნ 31
ლჳ-გ-ხუიტ 31

ლა-ჲ-ჯგმ'ა'რე 29, 33
ლა-ჲ-ჯგმრე 29
ლარდუნაუნელ 98
ლ-არი 77
ლ-არი-დ 71, 77, 78
ლ-ასუ 23, 32, 67
ლ-ასყი-დ 77, 78
ლაშხიდ 83
ლა-ხ-ემ 32
ლა-ხ-ე-ტხ 54
ლა-ხ-ე-შდ 54
ლა-ხეჭუედა 58
ლა-ხ-ზელალ 29
ლა-ხ-ზელაღ 29
ლა-ხ-იბ 53, 66
'ლ'ა-ხ-ითურ 29
'ლ'ა-ხ-იკდ 28
ლა-ხ-იკუშ 29
ლა-ხ-იტხ 30
ლა-ხ-იშგდ 28
ლა-ხ-იშკდ 28
ლა-ხ-იშხუნ 31
ლა-ხ-იცუ 27
ლა-ხ-იცურ 30
ლა-ხ-იხუტ 31
ლახ-ხლატი 58, 59
ლა-ხ-ნაბაბ 29
ლა-ხ-ნაყაუაღლ 29
ლახსგიდნი 35
ლა-ხ-სგიდრალ 29
ლა-ხ-სგიდრაღლ 29
ლა-ხ-სკერ 29
ლა-ხ-სკიდარაღლ 29
ლა-ხ-სკორ 29
ლა-ხ-სკუერ 29
ლახ-ხ-ტახ 53
ლა-ხ-ტებდალ 24, 30
ლა-ხ-ტებდაღლ 30
ლა-ხ-ტრელაღლ 31
ლა-ხ-ტგბინ 28
ლა-ხ-უნყაუაღლ 29
ლა-ხ-უყ 30
ლა-ხ-უყდ 30
ლა-ხ-უყდ 30
ლა-ხუეკადდ 58
ლა-ხუ-ემ 32
ლა-ხუ-ე-ჭუედ 19
ლა-ხუ-ზელალ 29
'ლ'ა-ხუ-იკდ 28
ლა-ხუ-იკუშ 29
ლა-ხუ-იტხ 30
ლა-ხუიშგდ 28, 58
ლა-ხუ-იშკდ 28
ლა-ხუ-იშხუნ 31, 64
ლა-ხუ-იცუ 27
ლა-ხუ-იცურ 30
ლა-ხუ-იხუტ 31
ლა-ხუ-ნაბაბ 29
ლა-ხუ-ნაყაუაღლ 29
ლა-ხუ-სგიდრალ 29
ლა-ხუ-სკერ 29
ლა-ხუ-სკიდარაღლ 29
ლა-ხუ-ტებდალ 30
ლა-ხუ-ტრელაღლ 31
ლა-ხუ-უყ 30
ლა-ხუ-უყდ 30
ლა-ხუ-ღარალ 30
ლა-ხუ-ღირალ 30
ლა-ხუ-ღუერ 29
ლა-ხუ-ყუითლენ 30
ლა-ხუ-ყუინ 27
ლა-ხუ-შდირალ 30
ლა-ხუ-წგრნენ 31
ლახუ-ჭუედ 19
ლა-ხ-ხუ-ჭუედ 55, 58
ლა-ხ-ხუ-ხატაუაღლ 31
ლა-ხ-ხუ-ხირნენ 31
ლა-ხ-ღარალ 30
ლა-ხ-ღირალ 30
ლა-ხ-ღირაღლ 30
ლა-ხ-ღუერ 29
ლა-ხ-ყუითლაბ 30
ლა-ხ-ყუითლენ 30
ლა-ხ-ყუინ 27
ლა-ხ-შად 53
ლა-ხ-შდირალ 24, 30
ლა-ხ-შდირაღლ 30
ლა-ხ-შხებალ 31
ლა-ხ-წგრნაბ 31
ლა-ხ-წგრნენ 31
ლახ-ჭედ 19
ლა ხ -ჭუედ 19
ლა-ხ-ხატაუაღლ 31
ლა-ხ-ხატუაღლ 31
ლა-ხ-ხირნენ 31
ლა-ხ-ხირნაბ 31

ლა̃-ხ-ჯგმარ 29
ლა̃-ხ-გნყაუალ 29
ლა̃- 33, 60
ლა̃-გოჰ 28
ლა̃-ტახ 60
ლა̃-შუუედ 33, 34
ლა̃-ხ-ამ 32
'ლა̃-ხ-აშხბ' 28
ლა̃-ხ-ჰმ 60
ლა̃-ხ-ემ 32, 60
ლა̃-ხ-ე-შდ 54
ლა̃-ხ-გშ 32, 60
ლჰ̃- 58, 60
ლჰ̃-ტხენი 58
ლჰ̃-ხ-ი-ბ 53
ლა̃-ხ-ითურ 29
ლა̃-ხ-იკ 28
ლა̃-ხ-იკუშ 29
ლა̃-ხ-იტხ 30
ლა̃-ხ-იშგდ 28
ლა̃-ხ-იშხუნ 31
ლა̃-ხ-იცუ 27
ლა̃-ხ-იცურ 30
ლა̃-ხ-იხუტ 31
ლ- — -დ 12, 13, 88
ლ—დ 77
ლ- < (დ) 84
ლე- 58, 60
ლე/ა-ხ-შხებაჲლ 31
ლელემ 58
ლემესგს 51
ლე-მ-რ-თე 53
ლე-მშყად 59
ლე-ნ-ზელაჲლე 29
ლე-ნ-კუიშ 29
ლე-ნ-სგრდრაჲლე 29
ლე-ნ-ტებდაჲლე 30
ლე-ნ-ტიხ 30
ლე-ნ-ფიქრე 30
ლე-ნ-ქუას-ხ 67
ლე-ნ-ქუე 67
ლე-ნ-ღარალე 31
ლე-ნ-ღარაჲლე 30
ლე-ნ-ღუერ 29
ლე-ნ-ყუინა-ხ 67
ლე-ნ-ყუინე 67
ლე-ნ-შგედე 28
ლე-ნ-შტუუე 27
ლე-ნ-შხებაჲლე 31
ლე-ნ-ცუე 27
ლე-ნ-ცუირ 30, 67
ლე-ნ-ჭეჭკუე 30
ლე-ნ-ხატუაჲლე 31
ლე-ნ-ხუიტ 31
ლე-ნ-ჯმრე 29
ლე-ჲბე 58, 59
ლე-ჲბინე 58
ლე-ჲ-ზელაჲლე 29
ლე-ჲ-თრნე 29
ლე-ჲ-კუიშ 29
ლე-ჲლოკე 58, 59
ლე-ჲლრკე 58
ლე-ჲ-მეზრე 28
ლე-ჲ-ნაყუაჲლე 29
ლე-ჲ/ნლოკე 59
ლე-ჲ/ნტიხ 59
ლე-ჲ-სგიდრაჲლე 29
ლე-ჲ-სგრდრაჲლე 29
ლე-ჲსკიდდა 59
ლე-ჲსკორე 58, 59
ლე-ჲსგპნე 59
ლე-ჲ-ტებდაჲლე 30
ლე-ჲ-ტიხ 30
ლე-ჲ-ქუა-ხ 67
ლე-ჲ-ქუ-ე 53, 67
ლე-ჲ-ღირაჲლე 30
ლე-ჲ-ყუინა-ხ 67
ლე-ჲ-ყუინე 27, 67
ლე-ჲ-შგედე 28
ლე-ჲ-შტირაჲლე 30
ლე-ჲ-შხებაჲლე 31
ლე-ჲ-შხუნე 31
ლე-ჲ-ცუე 27, 53
ლე-ჲ-ცუირ 30, 67
ლე-ჲ-ხატუაჲლე 31
ლე-ჲ-ხირნან 31
ლე-ჲ-ხუიტ 31
ლუ-ჲ-ჯმრე 29
ლუ-ჲ-გნყაუე 29
ლერდიდ 92
ლეჭარ 107, 130, 136
ლეჭუ 107
ლე-ჭუხ 59
ლეშუუდის 75
ლე-ხ-ე-ტხ 54
ლე-ხ-ე-შდ 54

ლე-ხეშუედა 58, 59
ლე-ხ-ზელალ 29
ლე-ხ-ი-ბ 53, 66
ლე-ხ-ითურ 29
ლე-ხ-იკუშ 29
ლე-ხ-იტხ 30
ლე-ხიცუ 27, 53
ლე-ხ-იცურ 30
ლე-ხ-იხუტ 31
ლე-ხლატი 58, 59
ლე-ხლატი 58, 59
ლე-ხმგქრანხ 59
ლე-ხ-ნაყუბალ 29
ლე-ხრდანხ 59
ლეხსგიდნი 35
ლე-ხ-სგიდრალ 29
ლე-ხ-ტახ 53, 54, 58
ლე-ხ-ტებდალ 30
ლე-ხტეხნი 58
ლე-ხ-ტგბინ 28
ლე-ხ-უქდ 30
ლე-ხუ-ღუერ 29
ლე-ხ-ფიქრ 30
ლე-ხქამ 59
ლე-ხ-ღარალ 31
ლე-ხ-ღირალ 30
ლე-ხ-ყუინ 27
ლე-ხ-შად 53, 54, 59
ლე-ხ-შგედ 28
ლე-ხ-შტირალ 30
ლე-ხ-შხებალ 31
ლე-ხ-შხუნ 31
ლე-ხ-ჭეჭკუ 30
ლეხ-ჭოდ 19
ლე-ხჭოდდა 58
ლე-ხ-ხატუბალ 31
ლე-ხ-ხირნენ 31
ლე-ხ-ჯგმარ 29
ლე-ხ-ჯგმარ 29
ლე-ხ-ცნყაუალ 29
ლეჯ-ი-თე 53
ლ-ესე-ს 67
ლეჭა 107
ლეჭე 107
ლეჭუ 107
ლეჭუა 107
ლეჭუარ 107
ლეჭუე 107
ლ-ი 23, 32, 50, 67, 73, 83
ლ-ი-დ 71
ლიზ-ლიჩედი 82
ლ-ითრე-დ 71
ლ-ი-მარ-უნ-რლ-დ 100
ლირდიდ 92, 93, 98
ლ-ისყეგ-დ 11
ლ-ისყი-დ 11, 12, 77, 78
ლიულიუი 107, 136
ლ-ი-შდ 71
ლ-იშყუდი-დ 12
ლ-ი-ხ 71, 72
ლ- – ლგ- 55
ლო- 60
ლო-გუ-აბ 54
ლოგუჩედა 82
ლოგხუიდდა 82
ლორდიდ 94
ლ-ოსყი-დ 77, 78
ლო-ხ-გოშ 64
ლო-ხ-ზარ 64
ლო-ხ-თი 27
ლო-ხ-მეზგრ 28
ლო-ხ-მეშხ 28
ლო-ხ-ნარი 27
ლო-ხ-ნაყუბალ 29
ლო-ხო 60
ლო-ხ-რშუ 64
ლო-ხ-რ-შუე 54
ლო-ხ-ყინდ 64
ლო-ხ-სგი 60
ლოხსგიდდა 35
ლო-ხ-სგიდრალ 29
ლო-ხ-ტებდალ 30
ლო-ხ-ტეხე 64
ლო-ხ-ტგბგნ 28
ლო-ხ-უნყაუალ 29
ლო-ხუშ 32, 64
ლო-ხუშ (← ლო-ხუ-გშ) 32
ლო-ხ-უჩხ 27
ლო-ხ-შქდ 30
ლო-ხუ-აბ 60
ლო-ხუ-აგ 54
ლო-ხუ-ატხ 60
ლო-ხუ-აქუ 64
ლო-ხუ-აქდ 60, 64
ლო-ხუ-ათ 27
ʿლ'ო-ხუ-ათ 27

ˈლˈო-ხუ-აშხბ 28
ლო-ხუ-დიან 64
ლო-ხუ-დირენ 60
ლო-ხუ-ემ 32
ლო-ხუ-ზელალ 29
ლო-ხუ-ზელალ 29
ლო-ხუ-ზელალ 29
ლო-ხუ-ითურ 29
ˈლˈო-ხუ-ითურ 29
ˈლˈო-ხუ-იკდ 28
ლო-ხუ-იკუშ 29
ლო-ხუ-იტხ 30
ლო-ხუ-იშგდ 28
ლო-ხუ-იშხუნ 31
ლო-ხუ-იჩხუ 27
ლო-ხუ-იცუ 27
ˈლˈო-ხუ-იცუ 27
ლო-ხუ-იცურ 30
ლო-ხუ-იხუტ 31
ლო-ხუ-კაჩ 23
ˈლˈო-ხუ-კაჩ 27
ˈლˈო-ხˈუˈ-კაჩ 27
ლო-ხუ-კუერმ 27
ˈლˈო-ხუ-მაჩ 28
ˈლˈო-ხუ-მაჩ 28
ლო-ხუ-მეზირ 28, 60
ლო-ხუ-მეშხ 28
ლო-ხუ-ნაბან 29
ლო-ხუ-ნაჩრჰ 23
ˈლˈო-ხუ-ნაჩრჰ 27
ლო-ხუ-ყინდ 64
ლო-ხუ-რიჰ 27
ლო-ხუ-რგჩხინ 27
ლო-ხუ-სგიდრალ 29
ლო-ხუ-სგიდრაშლ 29
ლო-ხუ-სკორ 29
ლო-ხუ-სკუერ 29
ლო-ხუ-ტებდალ 24, 30
ლო-ხუ-ტებდაშლ 30
ლო-ხუ-ტეხე 64
ლო-ხუ-ტეხენ 64
ლო-ხუ-ტგბინ 28
ლო-ხუ-ტგხელენ 60
ლო-ხˈუˈ-უყდ 30
ˈლˈო-ხˈუˈ-უჩხ 27
ლო-ხუ-ფიქრ 30
ლო-ხუ-ფულ 64
ლო-ხუ-ფურშგუინ 28
ლო-ხუ-ღირალ 30
ლო-ხუ-ღირაშლ 30
ლო-ხუ-ღირაშლ 30
ლო-ხუ-ღუერ 29
ლო-ხუ-ყუითლან 30
ლო-ხუ-ყუითლენ 30
ლო-ხუ-ყუინ 27
ლო-ხუ-შდირალ 24, 30, 60
ლო-ხუ-შდირაშლ 30
ˈლˈო-ხუ-შდუუ 27
ლო-ხუ-შდუუ 27
ლო-ხუ-შდუიუ 27
ლო-ხუ-შტირაშლ 30
ლო-ხუ-შტუუ 27
ლო-ხუ-შხებალ 31
ლო-ხუ-შხებაშლ 31
ლო-ხუ-შხებაშლ 31
ლო-ხუ-ჩხუარ 28
ˈლˈო-ხუ-ჩხუარ 28
ლო-ხუ-ცხგრილ 28
ლო-ხუ-წაბურ 28
ლო-ხუ-წაბურ 28
ლო-ხუ-წაბურ 28
ლო-ხუ-წერალ 60
ლო-ხუ-წგრნან 31
ლო-ხუ-წგრნენ 31
ლო-ხუ-ჯათ 60
ლო-ხუ-ჯემ 28
ლო-ხუ-ჯუედ 64
ლო-ხუ-ხატაუაშლ 31
ლო-ხუ-ხატუაშლ 31
ლო-ხუ-ხატუაშლ 31
ლო-ხუ-ხირნან 31
ლო-ხუ-ხირნენ 31
ლო-ხუ-ჯმარ 29
ლო-ხუ-ჯგრენ 60
ლო-ხუ-გშ 64
ლო-ხ-ფულ 64
ლო-ხ-ღარაშლ 31
ლო-ხ-ღირაშლ 30
ლო-ხ-ყუინ 27
ლო-ხ-შგედ 28
ლო-ხ-შყოდ 27
ლო-ხ-შხებ 28
ლო-ხ-შხუნ 31
ლო-ხ-ჩხუარ 28
ლოხ-ჯედ 19, 55, 64
ლო-ხ-ჯეჯკუ 30

ლოხ-ჰოდ 19, 55
ლო-ხ-ჰუედ 55, 60, 64
ლო-ხ-ხუიდდას 60
ლო-ხ-ჯმარ 29
ლო-ხ-ჯნყაშალ 29
ლო-ხ-ჯრმენ 64
ლრჭარ 107, 130
ლრ- 60
ლრ-გოჰ 28
ლრ-ტეხ 60
ლრჭუა 107
ლრჭუარ 107
ლრ-შყოდ 33
ლრ-ხ-ოშყუდ 33
ლრ-ხუშ (← ხუ-გშ) 32
ლრ-ხუ-ამ 32
ˈლრ-ხუ-აშხბˈ 28
ლრ-ხუ-ემ 32
ლრ-ხუ-ითურ 29
ლრ-ხუ-იკ 28
ლრ-ხუ-იკუშ 29
ლრ-ხუ-იტხ 30
ლრ-ხუ-იშგდ 28
ლრ-ხუ-იშხუნ 31
ლრ-ხუ-იცუ 27
ლრ-ხუ-იცურ 30
ლრ-ხუ-იხუტ 31
ლრჭა 107
ლუ- 77, 78
ლუ—დ 77
ლუ-თუფე-დ 77, 78
ლუ-ცურე-დ 77, 78
ლგ- 57, 77, 78
/ლგ/- 13
ლ-გ- 22, 46, 89
ლ-გგ 23, 32, 50, 67
ლგგრას 75
ლგგრ-ჯლ-ს 75
ლ-გგხი 32
ლ-გგ-ხუ-ი 32
ლ-გ- — -დ 88
ლგ—დ 77
ლგ-დგე-დ 14, 77, 78
ლგკაჩ||კაჩ 34
ლგ-მ-მარ-ინ-ელ-ი 101
ლგ-მ-მარ-ინ-ელ-ხი 101
ლგ-მ-მარ-ინ-ელ-ხუი 101
ლგ-ტხე-დ 15, 45, 77, 78
ლგ-ღრი-დ 13
ლგ-შდე-დ 77, 78
ლგ-ჰდე-დ 14
ლ-გგ 32, 67

მ

მ- 39, 40, 46, 47, 48, 49, 52, 67, 68, 69, 70, 81, 83, 84, 85, 86, 88, 89
მ-აგდი 52
მ-აგლ-გრ-ე 75
მად 83
მ-ადგარი 36, 48
მ-ადგჯარი 36, 48, 89, 90
მ-ათური 48, 52
მ-აკურემე 37
მ-აკურემი 37
მ-ალატ 38
მ-ალჯატ 38, 39, 44, 52
მ-ალჯატ-დ 44
მ-ალჯატ-ˈხˈ 44
მ-ალჯატ-ხი 44
მ-ამარე 48
მ-ამჯარე 48, 52
მ-ასისგ 39
მ-ასისგ/კ 39
მასხრე 107, 136
მ-ატბიდე 36
მ-აუედი 48, 74
მ-აყა 39, 52, 74, 84
მ-ახტაური 48
მ-ახტჯური 48, 52, 73, 89
მახუშე 108, 136
მახუში 83
მახˈუˈშუე 108
მ-აჰუდი 45, 48, 74, 91
მ-აჰუდი-დ 45
მ-აჰუდი-ხ 45
მჯ 73
მჯგ 73
მ-ჯგდი 91
მ-ჯკუარემი 37
მ-ჯკურემი 37
მჯრდუნაუნე 98
მ-ჯსისგ 39
მ-ჯსისკ 39
მ-ჯტბიდე 36
მ-ჯტებდე 36

მ-ჳრ 39
მ-ჳული 48, 74
მჳი 82
მ- — -დ 46
მეზუბელს 51
მერდი 92, 93
მერდიჲ 92
მერმე 58
მესმე 82
მ-ეტრელჳლ 38
მ-ეღრჳლ 38
მ-ეყაღ 37
მ-ეყჳლ 37
მ-ეყხაღ 37
მ-ეშდრაღ 38
მ-ეშტრჳლ 38
მ-ეხტჳული 48
მეჴდე 83
მი 44, 45, 51, 73
მი- 68, 70, 75, 83, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99
მ-ი- 83
მი+ეჩას 44
მიზეზე 108, 136
მ-ი-მჳრ-ა 101
მ-ი-მჳრ-ჳნ 101
მიმზგრა 73
მიინ 75
მ-ინყე 90
მ-ინჳერნე 36
მ-ინჳრინე 36
მირდი 94, 95
მირდიდ 95
მირდიჲ 94, 95
მი+სი 44
მ-ისტუნი 37
მ-ისტუნი 37
მ-ისყი 90
მიშგუ 73
მ-იცხრი 37
მ-იხაღ 52, 91
მ-იხტჳული 48, 52, 74
მ-იჳნი 90
მღჳტყე 108, 136
მ- ~ მგ- 55
მ- ~ მგ- ~ მუ- 72, 73
*მ- → ნ- 81
მოჳე 108, 144, 165
მუ- 48, 49, 52, 67, 68, 70
მ-უ-კუშე 39
მურტყუნი 108, 151
მურღუნი 108, 144
მუტუჳრს 75
მუტურ-ჳლ-ს 75
მუ-ფშუდე 48
მ-უღვა 38
მ-უღვა/ე 38
მუ-ცურე 48, 52, 73
მ-უ-ჰული 39
მ- — -ს 46, 89
მ- — -ᴿს', -ს 46, 89
მგ- 48, 49, 52, 57, 67, 68, 70
მ-გ- 40, 46, 88, 89
მ-გგემ 47
მ-გ- — -დ 46
მ-გთრე 47
*მ-გ-კუშე 39
მ-გლწი 47
მ-გრდი 47
მ-გრმი 47
მგრტყნი 108, 136, 151, 153
*მ-გ-ტიხე 39, 40
მ-გ-ტხე 39, 40, 45, 48, 52, 58, 73
მ-გ-ტხე-დ 45
მ-გ-ტხე-ს 45
*მ-გ-ტგხე 39, 40
მგ-ცურე 52, 58
მ-გ- — -ს 46, 89
*მ-გ-ჰული 39

ნ

ნ- 39, 46, 67, 69, 74, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 87, 88, 89
/ნ-/ 24, 25, 26, 33, 34
ნ-აგლგრ-ე 74
ნ-ადგარი 36, 79, 80, 90
ნ-ადდა 87
ნ-ათური 79, 80
ნ-ალჳტ 39, 44
ნ-ალჳტ-დ 44
ნ-ალჳტ-ᴿს' 44
ნა-მარე 79
ნ-ამჳრე 79, 80
ნ-აყა 39, 74, 79, 80, 84
ნ-ახტაუ-ჳლ-ი 74
ნ-ახტჳული 73, 74, 79, 80
ნ-აჰული 45, 74, 79, 80, 91

ნ-აჰუდი-დ 45
ნ-აჰუდი-ხ 45
ნაბოზს 83
ნ-აგდი 90
ნ-აკურემი 36
ნაი 44, 45, 83, 84, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99
ნაი=მი+სი (სგაი) 76
ნაი=მი+ეკა (ეკიაარ) 76
ნარდუნაუნე 98
ნ-ასისგ 39
ნ-ატბიდე 36
ნაყარ 82
ნ-ჳრ 39
ნეკუენი 108, 121, 136
ნეკუნი 108, 127, 132, 136, 165
ნერა 82
ნერდი 92, 93
ნერდიდ 93
ნერდიხ 92
ნ-ეყადდა 87
ნ-ეყენდა 87
ნეცხნი 108, 125, 127
ნეცხ'უ'ნი 108, 125
ნეწუე 108, 136
ნ-ეხტაუი 79, 80
ნენწუე 108, 136
ნი- 73, 83
ნ-ი- 83
ნიბინა 82
ნიკუე 108, 132, 136, 165
ნ-ი-მჳრ-ა 101
ნ-ი-მჳრ-ჳნ 101
ნიმზგრა 73
ნ-ინკრინადა 87
ნ-ინკრინე 36
ნირდი 94, 95
ნირდიდ 94, 95
ნირდიხ 94, 95
ნირი 82
ნ-ისტუნი 37
ნ-ისტუნი 37
ნისყახ 73
ნიფრა 73
ნიფრახ 73
ნიშგე 83
ნიშგუეი 83
ნ-იცხრი 37
ნ-იხალ 79, 80, 91
ნ-იხალდა 87
ნ-იხტაუი 74, 79, 80
ნიჳიდახ 73
ნ- ~ ნგ- 55
ნ- ~ ნგ- ~ ნუ- 72, 73
ნუ- 79, 80
ნ-უ-თუუე 39
ნუკუე 108
ნუ-ფშუდე 79, 80
ნ-უღვა 38
ნ-უღვა/ე 38
ნულუე 83
ნუ-ცურე 73, 79, 80
ნუკუე 108, 130, 132, 165
ნუეკუენი 108, 121
ნ- — -ხ 46, 89
ნ- — -'ხ', -ხ 46, 89
ნგ- 57, 79, 80
ნ-გ 46, 88, 89
*ნ-გ-თუუე 39
*ნ-გ-ტიხე 40
ნ-გ-ტხე 40, 45, 73, 79, 80
ნ-გ-ტხე-დ 45
ნ-გ-ტხე-ხ 45
ნ-გ- — -ხ 46, 89

ჲ

ჲ- 67, 68
/-ჲ-/ 23, 24, 25, 26, 33, 34
ჲედი 82
-ჲელ 74
ჲეცხნი 108, 136
ჲეხუ 22
ჲ-თრე 32
ჲ-გგემ 25, 32, 67
ჲ-გთრე 25, 26, 32, 67
ჲ-გრმი 67
ჲ-გრტყუი 67
ჲ-გრში 25, 32
ჲ-გჩად 32, 33

ო

ო- 51, 54, 55, 57, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 143, 165
ობაშ 82
ო-გ-მჳრე 54
ო-გუ-რმე 54

ო-გუ-ტხ 58, 79
ო-გუ-ცურ 58, 79
ო-გუ-ეშდგნ 61
ო-გუ-იდრე 61
ო-გუ-მარე 60
ო-გუ-მარე 54, 61
ო-გუ-ტიხ 58, 79, 80
ო-გუ-ყა 56
ო-გუ-შიხ 56
ო-გუ-ცუირ 58
ო-გუ-ხატუე 54, 60, 61, 79
ო-გუ-ჰიდ 56, 60, 79, 80
ო-გ-ღუა 63
ო-გ-ყა 56
ო-გ-შიხე 56
ო-გ-ცუირ 63
ო-გ-ჰიდ 56
ო-გ-გრმე 54
ოდ- 19
ოდ-დაგრა 42
ოდ-კალუე 42
ოდ-ღუერ 57
ოდ-ჰემ 42
ოდ-ჰემე 42
ოდ-ჰუედ 57
ოთ- 19, 61, 62, 66, 70
ოთ-აბ 19, 43, 57, 65, 66, 70, 77
ოთ-აგ 54
ოთ-ად 43
ოთ-ად 65
ოთ-ბე-დ 77
ოთ/დ-გრმ 41
ოთ-ეგჰ 62
ოთ-ელკ 65
ოთ-ექდ 62, 65
ოთ-ეყჩ 19, 62
ოთ-ეჰმ 57, 62, 65
ოთ-იგ 19, 55
ოთ-ლაკენ 65
ოთ-მახ 22
ოთ-მეშხ 28
ოთ-მეჩენ 19
ოთ-ია 43, 44
ოთად-ხუი 43
ოთ-იეს 43
ოთ-ო-ჰ(დ) 54
ოთ-უ-აბ 66, 70
ოთუ-ეყჩ 19
ოთ-უ-კუშირ 66, 70
ოთ-უ-კუერმ 66, 70
ოთ-უ-ტგბინ 66
ოთ-უ-ჰაც 66
ოთ-უ-ჰერინ 66, 70
ოთ-ქადენ 65
ოთ-შიხ 56
ოთ-შიხე 56
ოთ-შიხი 65
ოთ-ჰემ 42
ოთ-ჰემე 42
ოთ-ხატაუ 54
ოთ-ხატუე 40, 62
ოთხა 41
ოთ-ხ-აია 41
ოთხაესგ 41
ოთ-ხ-ია 41
ოთ-ხ-ურმ 41
ოთ-ხუ-ა 41
ოთ-ხუ-აა 41, 57
ოთ-ხუ-ა[გ] 43
ოთ-ხუ-აია 41
ოთ-ხუ-აესგ 41
ოთ-ხუ-ია 41, 43
ოთ-ხ[უ]-ია 43
ოთ-ხ-უიენს 42
ოთ-ხუ-ი[ი] 41
ოთ-ხ-უიან 42
ოთ-ხ-გრმ 41, 43
ოთ-ხ-გრმა 41
ოთ-ჰიდ 54, 62
ოთ-გგ 19
ოთ-გრმ 41, 44, 65
ოთ-გრმა 41, 44
ო-კგლ 62
ო-ლ-დიგდ 62, 77
ო-ლ-კუიშ-დ 77
ო-ლ-მარედ 62
ო-ლ-მარ-ა-დ 100
ო-ლ-მარ-ე-დ 100
ო-ლ-მარ-ნ-ა-დ 100
ო-ლ-მეზრედ 62
ო-ლ-სყედ 60, 77, 78
ო-ლ-ყა-დ 56
ო-ლ-შიხ-დ 56

ო-ლ-შიხე-დ 56
ო-ლ-ცუირდ 62, 63
ო-ლ-ცურე-დ 77
ო-ლ-ხატუედ 61, 62
ო-ლ-ჯიდ-დ 56, 61, 62
ონ- 60, 61
ონ-ტეხ 57, 61
ონ-ტხე 57
ონ-ტგხ 61
ონ-ღური 61
ონ-შგდ 61
ონ-ხუტ 61
ონ-ჯუ 54, 61
ონ-ჯ-უ-ედ 54, 61
ონ-ჯუედ 57
ოს- 63, 66, 70
ოს-აბ 19, 55, 57, 63, 65
ოს-აგ 54
ოს-აქუ 65
ოს-აგუშ 19, 57, 63, 65, 66, 70
ოს-ბე 40
ოს-გე 54, 63
ოს-გოშ 55, 57, 65
ოს-გუირ 55
ოს-დე 55
ოს-რ-გან 54
ოს-უ-კუშირ 66
ოს-უ-ღური 66, 70
ოს-უ-ჯუიინ 66, 70
ოს-ღ-უ-რი 55
ოს-ღური 57, 63
ოს-ყა 56
ოს-ცად 65
ოს-ცუირ 63
ოს-ხური 57
ოს-ჯერი 55
ოტ-კარქ 42
ოტ-კუშირ 42
ო-ტხე 57
ო-ღუერ 57
ო-შიხ 62
ო-შყოდ 33
ო-ცურ 62
ო-ჭაბ 54
ო-ხ-გოშ 64
ო-ხ-თუერი 64
ო-ხ-ია 43
ო-ხ-კადუ 64
ო-ხ-მარ 64
ო-ხ-მარ-ან 101
ო-ხ-მარ-ან-ხ 101
ო-ხ-მარ-ენ-ს 101
ო-ხ-მარ-ენ-ხ 101
ო-ხ-მეჯერ 64
ო-ხ-ოსყ 60, 64
ო-ხ-ოტხ 64
ო-ხ-ო-ჯ(დ) 54
ო-ხ-რ-შუე 54
ო-ხ-რეკ 64
ო-ხ-სყე 57
ო-ხ-სყე-დ 77
ო-ხურდენ 64
ო-ხუ-აგ 54
ო-ხუ-აი 43
ო-ხუ-ასყ 57
ო-ხუ-ან 43
ო-ხუ-აი 43
ო-ხუ-აია 43
ო-ხუ-ანსყ 57, 60, 61, 64, 77
ო-ხუ-თუერი 64
ო-ხუ-ია 43
ო-ხუ-იკ 55
ო-ხუ-ი-კდ 55
ო-ხუ-ირმ 43
ო-ხუ-ისყ 60, 64
ოხუ-იყდ 19, 55
ო-ხუ-მარ 57
ო-ხუ-მარ-ა 100
ო-ხუ-მარ-ა-დ 100
ო-ხუ-მარ-ე-დ 100
ო-ხუ-მარ 100
ო-ხუ-მარ-ნ-ა-დ 100
ო-ხუ-მარნას 64, 100
ო-ხუ-მგრთანუ 57
ო-ხუ-ია 43
ო-ხუ-წებ 64
ო-ხუ-ჯიდე 64
ო-ხუ-გრდენ 64
ოხ-ყიდ 19, 55
ო-ხ-შომ 64

ო-ხ-ჩო 64
ო-ხ-ჴიდ 40
ო-ხ-ჴრმ 64
-ჶ- 129, 164
ჶ 54
ჶ- 164
ჶლი 111

პ

პანტყრე 108, 136
პანტყული 108, 136, 149
პანჭული 108, 132, 136, 149, 165
პასუხუე 108, 165
პასხუე 108, 136, 149
პაუპაჲი 108, 127
პაუპჲი 108, 136, 149
პაჲე 108, 127, 136
პაჲუე 108, 149
პჲუე 108, 136, 149, 165
პ/ბიჲუე 136
პერე 108, 136, 149
პერენი 109, 130, 136, 149
პერნი 109, 121, 130, 136, 149
პერუე 108, 136, 149
პეწკუნი 117
პეჲუენი 108, 149
პეჲუნი 108, 125, 130, 149
პეჲუ᷑ნი 108, 125
პერუე 108, 136, 149
პიუპიუე 108, 136, 149
პიუპიჲი 108, 136, 149
პიჲუე 108, 121, 130, 136, 149
პრრენი 109, 130
პრრნი 109, 130, 164
პრჲუნი 108, 130
პული 109, 145
პურტულჲი 108
პურჭულჲი 108, 151
პურტყუნი 108, 144, 151
პუჲუე 108
პუჲუე 108, 130
პული 109, 145
პუერნი 109, 121
პუიჲუე 108, 121
პყაუე 118, 142, 161
პყელი 109, 137, 159
პყელი 109, 137, 159
პყირე 109, 130, 137, 159
პყურე 109, 130
პყგრე 109, 137, 159
პგრტლაუი 108, 137, 149, 153
პგრტლჲუი 108, 137, 149, 153
პგრტნი 108, 137, 149
პგრტყნი 108, 151
პგრჭლჲუი 108
პგრჳნი 108, 137, 149, 153
პგრჳულჲუი 108, 137, 149, 151, 153
პგჳუე 108, 130, 136, 149

ჳ

ჳ᷑ა-მ-გენ 47
ჳ᷑ა-მ-გი 47
ჳ᷑ა-მ-გრდ 47
ჳ᷑ანუხუტ 82
ჳ᷑ას-ჲგ 22
ჳ᷑ა-ხ-მჲრ-ნ-ე 100
ჳ᷑ა-ხ-მჲრ-ნ-ე-დ 100
ჳი 53
*ჳი ას-ჰ-ჲგ 22
ჳ᷑ოგუხუტ 82
ჳ᷑ო-ლ-მჲრ-ნ-ე-დ 100
ჳ᷑ო-ხუ-მჲრ-ნ-ე 100
ჳ᷑ო-ხუ-მჲრ-ნ-ე-დ 100
ჳუნტე 109, 151
ჳუდიაე 109, 157, 158, 166
ჴდაუე 137, 159, 166
ჴდეპენი 109, 137, 159
ჴდეპნი 109, 121, 132, 137, 156, 159, 165
ჴდერენი 109, 137, 159
ჴდერნი 109, 130, 137, 159
ჴდიაე 109, 121, 130, 137, 156, 158
ჴდირე 109, 137, 159
ჴდრრნი 109, 130
ჴდული 109, 151, 159
ჴდუაე 109, 130
ჴდუული 109, 151, 159, 166
ჴდუნტე 109
ჴდუეპნი 109, 121, 132, 156, 165
ჴდ᷑ჳ᷑ეპნი 109, 156
ჴდუიაე 109, 121, 156, 166
ჴდ᷑ჳ᷑იაე 109, 156
ჴდუული 109, 122, 125, 156, 164
ჴდგლი 109, 122, 137, 151, 153, 156, 159
ჴდგნტე 109, 137, 153

ჟღგბე 109, 121, 137, 159
ჟღგრე 109, 137, 159
ჟღგლი 109, 137, 153, 159
ჟგნტე 109, 137, 153
ჟგნტე 109, 151

რ

რაგდი 109, 122, 127
რაგჳდი 109, 122
რჳქუე 107, 122
რესკენი 109, 122, 137
რესკნი 109, 125, 127, 137
რესკუნი 109, 125
რექა 107, 122
რეღუენი 109, 122
რელუნი 109, 137
რეცხუნი 109, 137
რეწუენი 109, 137
რეწუნი 109, 130, 137
რუქა 130
რუქე 130
რიღუე 109, 130, 137
რიცხუე 109, 137
რიწუე 109, 130, 137
როქა 107
რჳწუნი 109, 130
რჳქა 130, 164
რუღუე 109
რუწე 109
რუწუე 109
რუღუე 109, 130
რუწე 109, 130
რუაგჳდი 109, 122, 125
რ˘უ˘აგდი 109, 122, 125
რუესკენი 109, 122
რუექა 107, 122
რუელუენი 109, 122

ს

ს- 56
სგა 53, 82
(სგა)გუჳბრეუი 96, 97, 98
(სგა)გუჳბრეუიდ 98
(სგა)გუჳბრეუიხ 96
(სგა)ლჳბრეუიდ 96, 97
(სგა)მჳბრეუი 96, 97
(სგა)მჳბრეუიდ 97
(სგა)მჳბრეუიხ 96
(სგა)ნჳბრეუი 96, 97, 98
(სგა)ნჳბრეუიდ 98
(სგა)ნჳბრეუიხ 96
(სგა)ჩჳბრეუი 96, 97, 98
(სგა)ჩჳბრეუიდ 96, 97, 98
(სგა)ჩჳბრეუიხ 96, 97
(სგა)ხუჳბრეუი 96, 97
(სგა)ხუჳბრეუიდ 96, 97
(სგა)ჯჳბრეუი 96, 97
(სგა)ჯჳბრეუიდ 96, 97
(სგა)ჯჳბრეუიხ 96
სგჳი 44, 45, 74, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99
სგოჯი 110, 145
სგოჯნი 109, 145
სგრთ- ია 44
სგუზე 109
სგურ 48, 51, 109, 125, 145
სგუზე 109
სგუეზნი 109, 145, 165
სგუეჯი 110, 145, 145
სგუეჯნი 109, 145
სგუეჯი 110, 145
სგუიზე 109, 145
სეღენი 110, 122
სედნი 48, 110, 122, 127, 132, 138
სი 44, 45, 75, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99
სიდ 110, 122, 127
სიოღუ 82
სიპ 110, 122, 127, 130, 138
სკურ 109, 145
სკურ (ხუი) 109, 145
სკუეჯი 110, 145
სკუეჯნი 109, 145
სტული 110, 151
სტურფნი 110, 145
სტული 110, 151
სტუ˘ლი 110
სტგლი 110, 137, 153, 165
სტგრფნი 110, 138, 153
სტგლი 110, 137, 151, 153, 165
სუბი 110, 145
სურჳთ 35
სურჳთ-ს 35
სურტნი 110, 151
სუპ 110, 130
სული 110

სუნთხი 110
სუედენი 110, 122
ს-უ-ედნი 48, 110, 122
სუიდ 110, 122
სუიპ 110, 122
სცლი 110, 138, 153
სცნთხი 110, 138, 153
სცრტნი 110, 138, 151, 153
სცლი 110, 138, 153
სცნთხი 110

ტ

-ტ- 42
ტანტურრე 110, 138
ტანტურლი 110, 138
ტატუანე 110, 122, 138
ტეშე 111, 122, 138
ტეხენდ-ს 67
ტეხენი 111, 122, 138
ტეხნი 111, 122, 126, 138
ტეხუნი 111, 126
ტეშე 111
ტიხე 14, 22, 40, 45, 48, 49, 111, 122
ტიხე-დ 15, 45
ტიხე-ხ 15, 45, 72
ტკირე 110, 130, 138, 156, 160
ტკურე 110, 160
ტკურცუნი 110
ტკურე 110, 130
ტკ-უ-ირე 156
ტკცრცლაუი 110, 138, 153, 160
ტკცრცნი 110, 127, 138, 153, 156, 160
ტრელე 110, 138
ტული 48, 110, 145
ტურტუნი 110, 151
ტურტყნი 110, 151
ტურტყულპუი 110, 151
ტურშუნი 110, 127, 145
ტუხე 14, 111
ტული 48, 51, 110, 125, 145
ტუა/პრე 145
ტუარ 110, 145
ტუარე 110, 145
ტუატუანე 110, 122, 125, 164
ტუპრე 110
ტუეშე 111, 122
ტუეხენი 111, 122
ტუეხნი 111, 122
ტუეხუნი 111, 122, 126
ტუნშე 111
ტუიშე 111, 122, 145
ტუიხე 14, 45, 47, 77, 111, 122
ტუიხე-დ 15, 45, 77, 78
ტუყიცე 111, 157, 158, 166
ტუგრტყლპუი 110, 122, 125, 150, 164, 165
ტყიცე 111, 122, 130, 157, 158, 160
ტყურსგნი 111
ტყურსგუნი 111
ტყურფლაუი 111, 145, 160
ტყურფნი 111, 114, 122, 157, 160
ტყურფუნი 111, 114
ტყუფე 111, 122, 160
ტყუცე 111, 160
ტყუშცე 111, 130
ტყუიფე 111, 122, 145, 160
ტყუიცე 111, 122, 157
ტყ'უ'ურფნი 111, 122, 125, 157
ტყგრსგნი 111, 160
ტყგრფნი 111
ტყგცე 111, 138, 157, 160
ტგმე 111
ტგრტლაუი 110, 154
ტგრტლპუი 110, 138, 154
ტგრტნი 110, 138, 151, 153
ტგრტყლაუი 110, 138, 138, 153
ტგრტყლპუი 110, 122, 138, 151, 153
ტგრტყლპუი/ა 110, 138, 154
ტგრტყნი 110, 138, 151, 153
ტგხე 14, 40, 52, 77, 111, 138
ტგხე-დ 15
ტგხე-დ 15, 45
ტგხე-ხ 15, 45

უ

/-უ-/, 143, 150, 165
-ურ 74
-უ- 129, 164
/-უ-/, 143, 165
-ურ 74
უ- 164

უ

უ- 57, 65, 66
-უ- 19, 20, 22, 46, 48, 51, 66, 70, 78, 88, 89, 165
/უ-/ 13, 15, 20, 22, 47, 78, 102, 119, 125, 126, 129, 131, 132, 143, 148, 150, 152, 157, 158, 162, 163, 164, 165, 166
უაშლიშუილ 75
უაჰრე 111
უბეოქნი 104, 126, 164
უბეჰკუნი 103, 126, 164

შბეჯუნი 103, 126
შგელნი 104, 126
შგოლე 104, 126
შგლიე 104, 127
-შ—დ 77
*შდიგე 16
შდურდღუნი 105, 127
შედი 119
შეცხენი 108, 127
შელი 111
შ-/ვ-/ 15
შზანკუე 105, 127
შთხერნი 106, 127, 156, 164, 166
შთხიპ 106, 127, 156
შთხოულე 111, 127, 156, 164, 166
შკარკცე 107, 127
შკედ 107, 126, 127
შკედნი 107, 127
შნეკუნი 108, 127
შნეცხნი 108, 126, 127
შოდი 119
შოქურე 83
შრბა 75
შპაშპაუი 108, 127, 149, 164
შპაჭე 108, 127
შრაგაწდი 109
შრაგდი 109, 127
შრესკნი 109, 127
შსედნი 110, 127
შსიდ 110, 127
შსიპ 110, 127
*შტიხე>ტშიხე 16
შტკგრცნი 110, 127, 156
შტურშუნი 110, 127
შფიშუდე 112, 128
შფგრჩლაუი 113, 128, 164
შქშეცნი 113, 128
შღებულე 113, 128, 164
შღეჭკე 113, 128
შყგრყნი 114, 128
შშდეხნი 114, 128
შჩლიშ 115, 128
შჩხეფნი 115, 128, 156, 166
შჩხიფე 116, 128, 156
შჩგრჩნი 116, 128
შჩგრჩხნი 115, 128
შძგურბნი 117
შწექშე 117, 128
შწიქშე 117
შწგრწნი 117, 128
შჭახშე 117, 128
შჭოჭქე 117, 128
ʳშ'ჭგრჭნი 118, 128
შ-ხ 15
*შ-ხ-ა-ჰშედი 16
შხეპნი 118, 128
შხიპე 118, 128
შჰეშდე 119, 128
შჰეჩნი 119, 129
შჰიდე 119, 129
შჰიჩე 119, 129
შ-ჰებე 119, 129
შგ 150
-შ- + გ 48, 150

ფ

ფანთული 111, 122, 138, 149, 165
ფანჩრე 111, 138, 149
ფანჩული 111, 122
ფარღალი/ე 112, 139, 150
ფა/ანჩული 111, 138, 149
ფეტენი 111, 122
ფეტნი 111, 122, 130
ფეშგნი 111, 126, 130, 139, 149
ფეშგუნი 111
ფეშგʳუ'ნი 111, 126, 164
ფეშენი 111, 138, 149
ფეშკენი 111, 122, 139, 149
ფეშკნი 111, 139, 149
ფეშნი 111, 126
ფეშუნი 111
ფეშʳუ'ნი 111, 126, 164
ფიოქშე 111, 130
ფიტე 112, 122, 130
ფიქრე 111, 139, 149
ფიშგე 112, 123, 131, 139, 149
ფიშე 112, 131, 139, 150
ფიშკე 112, 139, 149
ფიშტუე 112, 123
ფიშუდე 112, 123, 128, 139, 149, 165
ფიცარ 75
ფიცარს 75
ფოქუზე 111
ფრტნი 111, 130
ფრშგუნი 111, 130

ფრეგი 111, 131
ფრიგ 111, 139, 149, 158
ფრჩგი 111, 131, 164
ფუე 112, 126, 145
ფუოქუე 111, 151
ფუოქუე (< ფ-უ-გოქუე) 131
ფულთუნი 112
ფუნთი 112, 151
ფუნთი (<ფ-უ-გნთი") 132
ფუნთულეუი 112
ფუნჩული 112, 145
ფუროქუნი 112
ფურსდ/ტუნი 112, 145
ფურსდუნი 112
ფურსტუნი 112
ფურფუნი 112
ფურღუნი 112, 151
ფურყუნი 112, 145
ფურჩხნი 112
ფურჩხუნი 112
ფუუე 112
ფუ˹უ˺ე 112, 126
ფუშგი 112
ფუშდე 112, 131
ფუშტე 112
ფუოქუე 111, 130
ფუტე 130
ფუშგე 112, 131
ფუშდე 112, 131
ფუშე 112, 131
ფ˹უ˺ანთული 111, 122, 125, 164
ფუანჩული 111, 122
ფ˹უ˺იტენი 111, 122
ფუეტნი 111, 122
ფუეშკენი 111, 122
ფუიტე 112, 122
ფუიშგე 112, 123
ფუიშდე 112, 123
ფუიშტუე 112, 123
ფურიგ 111, 158
ფუხირე 112, 157, 158, 166
ქხაჭუნე 112, 139, 160
ქხეენი 112, 139, 160
ქხეენი 112, 123, 126, 139, 157, 160
ქხეე˹უ˺ნი 112, 126
ქხიქე 112, 131, 139, 160
ქხირე 112, 123, 131, 139, 157, 158, 160
ქხუქე 112, 160
ღხურე 112, 160
ღხურკუნი 112
ღხურჭუნი 112
ღხუქე 112, 131
ღხურე 112, 131
ღხუეენი 112, 123, 157
ღხუირე 112, 123, 157
ღხგქე 112, 139, 160
ღხგრე 112, 139, 160
ღხგრკნი 112, 139, 160
ღხგრჭნი 112, 139, 160
ყგოქე 111, 151
ყგლთნი 112, 139, 150, 154
ყგნთი 112, 151
ყგნთლეუი 112, 139, 150
ყგრთქნი 112, 139, 150, 154
ყგრფლაუი 112, 139, 150, 154
ყგრფნი 112, 139, 150, 154
ყგრღლაუი 112, 139, 150, 154
ყგრღნი 112, 139, 150, 154
ყგრღუნი 112, 151
ყგრულაუი 112, 139, 154
ყგრჩლაუი 113, 128, 150, 154
ყგრჩლაუი 113, 139, 150, 154
ყგრჩხნი 112, 139, 154
ყგტე 112, 122
ყგშგე 112, 139, 149
ყგშე 112, 139, 150
ყგშკე 112, 139, 149

ქ

ქა 53
ქა+ად-აგათუე 34
ქა+ად-გათუე 34
ქა+ად-გათუე 34
ქა+ან-ასკინე 34
ქა+ან-სკინე 34
(ქა)გუიცხუპი 99
(ქა)გუიცხუპიხ 99
ქ'ადაგათუე 34
ქ'ადგათუე 34
(ქა)იცხუპი 99
(ქა)იცხუპიხ 99
(ქა)ლიცხუპიდ 99
(ქა)მიცხუპი 99
(ქა)მიცხუპიხ 99
ქ'ანასკინე 34

(ქა)ნიცხუპაი 99
(ქა)ნიცხუპაიხ 99
ქ'ანსკინე 34
ქარუან 82
ʳქ"ატ-კუპარ 42
(ქა)ხიცხუპაი 99
(ქა)ხიცხუპაიდ 99
(ქა)ხუიცხუპაი 99
(ქა)ხუიცხუპაიდ 99
(ქა)ჯიცხუპაი 99
(ქა)ჯიცხუპაიხ 99
ქ ჳდ/თ-უ-წაბურენ 18
ქჳთ-ეღუქ 19
ქ ჳთ-წაბურან 18
ქ ჳთ-წაბურენ 18
ქ'ჳდგჳთუე 34
ქ'ჳნსკინე 34
ქეიფე 113
ქეიფე 113, 131, 139
ქეშლე 113, 140
ქეხენი 113, 126
ქეხნი 113, 123, 140
ქეხუენი 113, 125, 126
ქიპ 75
ქიხე 113, 123, 131
ქოთ-ეღუქ 19
ქორს 51, 75
ქრიფე 113, 131
ქურე 113
ქუცე 113
ქუხე 113
ქუხე 113, 131
ქული 113
ქუერენი 113, 145
ქუერნი 113, 145
ქუეცენი 113, 145
ქუეცნი 113, 128, 145
ქუეხნი 113, 123
ქუირე 113, 145
ქუიცე 113, 146
ქუიხე 113, 123
ქ/ჩ ოდ/თ-წაბურენ 18, 21
ქ/ჩ ოთ-უ-წაბურენ 21
ქ/ჩუ ჳ/ედ/თ-წაბურან 18, 21
ქ/ჩუ ჳ/ედ/თ-წაბურენ 18, 21
ქგლი 113
ქგხე 113, 140
ქგლი 113

ღ

ღჳქე 113, 123
ღჯე 113, 123, 140
ღებულე 113, 128, 140
ღერენი 113, 123
ღერნი 113, 123, 140
ღიჳქე 113, 123, 128
ღირე 113, 123, 131
ღიჯნე 113, 140
ღიჯღიჯე 113, 140
ღიჯღიჯი 113, 140
ღიჯენუი 113, 140
ღული 113, 146
ღურე 113
ღური 13, 48, 51, 113, 151
ღური (←*ღუგრი) 113, 131, 132, 150, 151
ღური-დ 13
ღურტნი 113
ღურტუნი 113
ღურღუნი 113, 146
ღურჳნი 113
ღურჳუნი 113
ღურე 113, 131
ღული 113, 146, 151
ღული (< ღ-უ-გლი) 132, 151
ღუაშს 51
ღუჳჯე 113, 123
ღუჳჳქე 113, 123, 125, 164
ღუერენი 113, 123
ღუერნი 113, 123
ღუეჳქე 113, 123
ღუირე 113, 123
ღ-უ-გრი 48
*ღუგრი 13, 48
ღგლი 113, 151
ღგრე 113, 140
ღგრი 13, 51, 113, 150, 151
ღგრი-დ 13
ღგრი-ხ 13
ღგრტნი 113, 140
ღგრჳლაუი 113, 140
ღგრჳლჳუი 113, 140
ღგრჳნი 113, 140
ღგლი 113, 151

ყ

ყარსბე 107, 135
ყარყაშე 114, 140
ყარყუშე 114, 135, 140
-ყე 72

ყიყნე 114, 140
ყოჰე 114, 146
ყროჳინე 114, 146
ყულე 48, 114, 151
ყულე (←*ყუგლე) 114, 131, 151
ყული 48, 114, 146
ყურსგუნი 111
ყურფუნი 114
ყურყუნი 114, 146
ყუფე 114, 123
ყუჩე 114
ყუწე 114
ყუწი 48, 114, 146
ყუჱიდლე 114, 146
ყუჱილენი 114, 146
ყუჱილნი 114, 146
ყუჱიფენი 114, 146
ყუჱიფნი 114, 146
ყუჱიჩენი 114, 146
ყუჱინი 114, 146, 165
ყუჱილე 114, 146
ყუჱიფე 114, 123, 146
ყუჱიჩე 114, 146
ყ-უ-გლე 48
ყგლე 114, 140, 151, 154
ყგრფნი 114
ყგრყნი 114, 128, 140

შ

შგებნი 114
შგიბე 114, 123
შგუ- 83
შგუბე 114, 123
შგუიბე 114, 123
შგგბე 114, 123
-შდ 71, 72
შდებნი 114, 123
შდეხნი 114, 123, 128, 140
შდიბე 114, 123
შდიხე 114, 158
შდუგუ 72
შდუხე 114
შდუებნი 114, 123
შდუეხნი 114, 123
შდუიბე 114, 123
შდუიხე 114, 123
შდგბე 114, 123
შდგრკნი 114, 140
შდგხე 114, 140
შიდე 115, 123
შტეხენი 114, 123
შტეხნი 114, 140
შტიხე 114, 123
შტუეხენი 114, 123
შტუიხე 114, 123
შტგხე 114, 140
შუდე 115
შული 115, 146
შუნშხუე 115, 146
შურპელე 115, 146
შურპნი 115, 146
შურშუნი 115
შუშპარე 115, 146
შუშპრე 115, 146
შუშჩპრე 115, 146
შუდნი 115
შული 115, 146, 165
შუნშხუე 115, 146
შუანარს 73
შუდიხე 114, 158
შუეპ 115, 146
შუიდე 115
შუიდებდ 82
შუიდებდუ 82
შუხერნი 115, 158
შუხირე 115, 158
შუგდნი 115, 123, 150, 165
შყაყუმიშ 82
შყედენი 115, 123
შყედნი 115, 123
შყუფე 115
შყუეედენი 115, 123
შყუეედნი 115, 123
შყჩედნი 115, 123
შყუეეყნი 115
შყუეეფნი 115
შყუეყე 115, 146
შყუეფე 115, 146
შხერნი 115, 123, 140, 157, 158, 160
შხირე 115, 123, 131, 140, 157, 158, 160
შხრნი 115
შხული 115, 160
შხურე 115, 160
შხურპნი 115
შხურპუნი 115
შხურე 115, 131
შხული 115, 160
შხ-უ-ერნი 157
შხჩერნი 115, 123, 157

შხუირე 115, 123, 157
შხწლი 115, 140, 154, 160
შხწრე 115, 123, 131, 140, 157, 160
შხწლი 115, 140, 154, 160
შწდე 115, 140
შწდნი 115, 123
შწლი 115, 140
შწრშნი 115, 141
შწდნი 115
შწლი 115, 140

ჩ

ჩერგენ 34
ჩვ- (ჩუ-) 83
ჩიფე 115, 123, 131
ჩლიბ 115, 141
ჩლიუ 115, 128, 141
ჩ ოდ-აბ 21
ჩ ოდ-ასყ 18
ჩ ოდ-ეპქ 20
ჩ ოდ-ეღუქ 21
ჩ ოდ/თ-ასყ 18
ჩ ოდ/თ-ბიზ 17, 21
ჩ ოდ/თ-ბგგ 17, 20
ჩ ოდ/თ-ბგრჯ 17
ჩ ოდ/თ-ზიგ 17
ჩ ოდ/თ-თგრ/დ 18, 21
ჩ ოდ/თ-იშხუნ 18, 21
ჩო დ/თ-კუშირ 17
ჩ ოდ/თ-ლუგურენ 18, 21
ჩ ოდ/თ-ნაბნენ 18, 21
ჩ ოდ/თ-სიკთენ 18, 21
ჩ ოდ/თ-სოყ 18, 21
ჩ ოდ/თ-ჯგრაუ 18, 21
ჩ ოდ/თ-ჯაც 18, 21
ჩ ოდ/თ-ჯგმარ 18, 21
ჩ ოდ-იშხუნ 18
ჩ ოდ-უქდ 20
ჩ ოდ-შიხენ 21
ჩ ოდ-ჯერინ 21
ჩ ოთ-აბ 18
ჩ ოთ-ასყ 18
ჩ ოთ-ასყ 18, 22
ჩ ოთ-ბიზ 17
ჩ ოთ-ბგგ 17
ჩ ოთ-ბგრჯ 17
ჩ ოთ-ეპქ 17
ჩ ოთ-ეპუქ 17
ჩ ოთ-ეღუქ 18
ჩ ოთ-ეყმ 17, 22
ჩ ოთ-ზიგ 17
ჩ ოთ-თგრ 18
ჩ ოთ-თგრდ 18
ჩ ოთ-კალაუ 16
ჩო თ-კუშირ 17
ჩ ოთ-ლუგურაწ 18
ჩ ოთ-ლუგურენ 18
ჩ ოთ-მახ 16
ჩ ოთ-ნაბნაწ 18
ჩ ოთ-სიკთაწ 18
ჩო თ-სიკთენ 18
ჩ ოთ-სოყ 18
ჩ ოთ-სრუ 18
ჩ ოთ-სუე/რუ 18
ჩ ოთ-უქდ 17
ჩ ოთ-ქუ 17
ჩ ოთ-ქუდ 17
ჩ ოთ-ქ-აბ 21
ჩ ოთ-ქ-ბიზ 21
ჩ ოთ-ქ-ბგგ 20
ჩ ოთ-ქ-ეპქ 17, 20, 22
ჩ ოთ-ქეფ 17, 22
ჩ ოთ-ქ-ეღუქ 21
ჩ ოთ-ქ-თგრ/დ 21
ჩ ოთ-ქ-იშხუნ 21
ჩ ოთ-ქ-ლუგურენ 21
ჩ ოთ-ქ-ნაბნენ 21
ჩ ოთ-ქ-სიკთენ 21
ჩ ოთ-ქ-სოყ 21
ჩ ოთ-ქ-უქდ 20
ჩო თ-ქუფ 17
ჩ ოთ-ქ-შიხენ 21
ჩ ოთ-ქ-ჯაც 21
ჩ ოთ-ქ-ჯერინ 21
ჩ ოთ-ქ-ჯგმარ 21
ჩ ოთ-ქ-ჯგრაუ 21
ჩ ოთ-ქარქუაწ 17
ჩ ოთ-ქარქუენ 17
ჩ ოთ-შიხაწ 17
ჩ ოთ-შიხენ 17
ჩ ოთ-წაბქურა/ენ 18
ჩ ოთ-წაბქურენ 18
ჩ ოთ-ჯირაუ 18
ჩ ოთ-ჯგრაუ 18
ჩ ოთ-ჯაც 18

ჩ ოთ-ჴაც 18
ჩ ოთ-ჴგმარ 18
ჩ ოთ-ჴგმარ 18
ჩოთ-გრმა 44
ჩ ოს-ეპეჭ 17
ჩრეგე 115
ჩრეგი 115, 141, 158
ჩუ 53, 73
ჩუ-ეს-იბ 22
ჩურე 115
ჩურჩნი 115, 151
ჩურჩხნი 115
ჩუხე 115, 131
ჩურე 115
ჩუ ად-აბე 18
ჩუ ად-აბიზე 17
ჩუ ად-აბგგ 17
ჩუ ად-აკუშურე 17
ჩუ ად-ამეჩე 16
ჩუ ად-აშხუნე 18
ჩუ ად-აჴაცე 18
ჩუ ად-ჰსყე 18
ჩუ ად-ბე 18
ჩუ ად-ბიზე 17
ჩუ ად-ბგგე 17
ჩუ ად-ბგრჯე 17
ჩუ ადდ/-ბგგე 17
ჩუ ად-ზიგე 17
ჩუ ად/თ-აბ 21
ჩუ ად/თ-ბე 21
ჩუ ად/თ-ბიზ 17, 21
ჩუ ად/თ-ბიზე 17, 21
ჩუ ად/თ-ბგგ 20
ჩუ ად/თ-ბგგე 20
ჩუ ად/თ-ჰსყ 18
ჩუ ად/თ-ბიზ 21
ჩუ ად/თ-ბიზე 17, 21
ჩუ ად/თ-ბგგ 17
ჩუ ად/თ-ბგგე 17
ჩუ ად/თ-ზიგ 17
ჩუ ად/თ-ზიგე 17
ჩუ ად/თ-ბგრჯ 17
ჩუ ად/თ-ბგრჯე 17
ჩუ ად/თ-კუშირ 17
ჩუ ად/თ-კუშურე 17
ჩუ ად/თ-სოყ 18, 21
ჩუ ად/თ-სოყე 18, 21
ჩუ ად/თ-სრყე 18
ჩუ ად/თ-სყე 18
ჩუ ად/თ-ჴაც 18, 21
ჩუ ად/თ-ჴაც 18, 21
ჩუ ად-კალუე 16
ჩუ ად-კუშურე 17
ჩუ ად-კუშურე 17
ჩუ ად-მახე 16
ჩუ ად-სოყე 18
ჩუ ად-სრყე 18
ჩუ ად-სყე 18
*ჩუ ად-უ-ა-თუეფ 20
ჩუადცგლ-გრ-ე 75
ჩუ ად-ჴაცე 18
ჩუადგრმ-ჱლ-ე 74
ჩუადგრმე 74
ჩუ ა/ეთ-ეპეჭ 17
ჩუ ა/ეთ-თგრდ 18
ჩუ ა/ეთ-უქე 17
ჩუ ათ-აბ 18
ჩუ ათ-აბიზ 17
ჩუ ათ-აბგგ
ჩუ ათ-აზიგ 17
ჩუ ათ-აკუშირ 17
ჩუ ათ-ამეჩ 16
ჩუ ათ-ასყ 18
ჩუ ათ-აშხუნ 18
ჩუ ათ-აჴაც 18
ჩუ ათ-ჰსყ 18
ჩუ ათ-ბე 18
ჩუ ათ-ბიგ 17
ჩუ ათ-ბიზ 17
ჩუ ათ-ბგგ 17
ჩუ ათ-ბგრიჯ 17
ჩუ ათ-ბგრჯ 17
ჩუ ათ-ეპჟ 17
ჩუ ათ-ეღუპ 18
ჩუ ათ-ეჭმ 17
ჩუ ათ-ზიგ 17
ჩუ ათ-კალაჴუ 16
ჩუ ათ-კუშირ 17
ჩუ ათ-კუშირ 17
ჩუ ათ-მახ 16
ჩუ ათ-სრყ 18
ჩუ ათ-სუნყ 18
ჩუ ათ-უ-აბ 18
ჩუ ათ-უ-აბიზ 17, 20
ჩუ ათ-უ-აბგგუ 17, 20
ჩუ ათ-უ-აზიგ 17

*ჩუ ათ-უ-ა-თუეფ 20
ჩუ ათ-უ-აკუშირ 17
ჩუ ათ-უ-ამეჩ 16
ჩუ ათ-უაფ17
ჩუ ათ-უ-აშხუნ 18, 20
ჩუ ათ-უ-აჯაც 18
ჩუ ათ-უ-ასყ 18
ჩუ ათ-უაფ 17
ჩუ ათ-უეფ 17, 20
*ჩუ ათ-უ-უეფ 20
ჩუ ათ-უ-შიხენ 17
ჩუ ათ-ჯაც 18
ჩუ ათ-ჯაც 18
ჩუა-მ-გგ 47
ჩუ ად/თ-თგრ/და 18, 21
ჩუ ად/თ-ლუგურენ 18
ჩუ ად-თგრდა 18
ჩუ ად-თგრ 18
ჩუ ად-ლუგურან 18
ჩუ ად-ლუგურაწ 18
ჩუ ად-ნაბნაწ 18
ჩუ ად-სიკთაწ 18
ჩუ ად-უეა17
ჩუ ად-უედა 17
ჩუ ად-უ-ჯმარ 18
ჩუ ად-ქარუაწ 17
ჩუ ად-შიხან 17
ჩუ ად-შიხაწ 17
ჩუ ად-შიხაწ 17
ჩუ ად-შხუინ 18
ჩუ ად-წაბურან 18
ჩუ ად-წაბურაწ 18
ჩუ ად-ჭამ 17
ჩუ ად-ჯმარ 18
ჩუ ად-ჯმარე 18
ჩუ ად-ჯმრე 18
ჩუ ად-ჯირუე 18
ჩუ ად-ჯრუე 18
ჩუ ა/ედ-ეპე 20
ჩუ ა/ედ/თ-თგრ/დ 18, 21
ჩუ ა/ედ/თ-იშხუნ 18, 21
ჩუ ა/ედ/თ-ლუგურან 18
ჩუ ა/ედ/თ-ლუგურა/ან 18, 21
ჩუ ა/ედ/თ-ლუგურენ 18, 21
ჩუ ა/ედ/თ-ნაბნან 18, 21
ჩუ ა/ედ/თ-ნაბნენ 18, 21
ჩუ ა/ედ/თ-სიკთან 18, 21
ჩუ ა/ედ/თ-სიკთენ 21
ჩუ ა/ედ/თ-შიხა/ან 21, 18
ჩუ ა/ედ/თ-შიხენ 21
ჩუ ა/ედ/თ-შხუინ 18, 21
ჩუ ა/ედ/თ-ჯერიან 21
ჩუ ა/ედ/თ-ჯერნე 21
ჩუ ა/ედ/თ-ჯმარ 18, 21
ჩუ ა/ედ/თ-ჯმრე 18, 21
ჩუ ა/ედ/თ-ჯრაჯუ 18, 21
ჩუ ა/ედ/თ-ჯრუჯუ 18, 21
ჩუ ა/ედ-აჯ/აე 20
ჩუ ა/ედ-უედ 20
ჩუ ა/ედ-უედა 20
ჩუ ა/ედ-ჯერიან 21
ჩუ ა/ედ-ჯერნე 21
ჩუ ა/ეთ/დ-ელუპ 21
ჩუ ა/ეთ/დ-ლუაპ 21
ჩუ ა/ეთ-ეპე 17, 20
ჩუ ა/ეთ-ელუპ 18
ჩუ ა/ეთ-ეყმ 17
ჩუ ა/ეთ-ნაბნან 18
ჩუ ა/ეთ-აჯ/აე 17, 20
ჩუ ა/ეთ-უედ 17, 20
ჩუ ა/ეთ-უედა 17, 20
ჩუ ა/ეთ-ლუაპ 18
ჩუ ა/ეთ-შიხა/ან 17, 21
ჩუ ა/ეთ-შიხენ 17, 21
ჩუ ა/ეთ-ჯა/ამ 17
ჩუ ათ-ასყ 18
ჩუ ათ-ელაბნან 18
ჩუ ათ-ელაბნენ 18
ჩუ ათ-ეპაეუ 17
ჩუ ათ-ეპე 17
ჩუ ათ-ეპე ⌜უ⌝ 17
ჩუ ათ-ელუპ 18
ჩუ ათ-ეყმ 17, 18
ჩუ ათ-ეყმ 17, 18
ჩუ ათ-თგრ 18, 20
ჩუ ათ-თგრა 18
ჩუ ათ-თგრენ 18
ჩუ ათ-იშხუნ 18
ჩუ ათ-ლუგურაწ 18
ჩუ ათ-ლუგურენ 18
ჩუ ათ-ნაბნაწ 18
ჩუ ათ-ნაბნენ 18
ჩუ ათ-პაე 17
ჩუ ათ-პაჯ 17
ჩუ ათ-სიკთან 18
ჩუ ათ-სიკთენ 18

ǀჩუ ათ-სოყ 18
ǀჩუ ათ-უყდ 17
ǀჩუ ათ-უყდ 17
ჩუ ათ-უპფ 17
ჩუ ათ-უ-ელაბნენ 18, 20
ჩუ ათ-უ-ეპაʳუ 17, 20
ჩუ ათ-უეფ 17
ჩუ ათ-უ-ეღუკ 18
ჩუ ათ-უ-ეკმ 17, 18, 20
ჩუ ათ-უ-თგრენ 18, 20
ჩუ ათ-უ-ლუგურენ 18, 20
ჩუ ათ-უ-შიხენ 17, 20
ჩუ ათ-უ-წაბურენ 18, 20
ჩუ ათ-უ-ჯირაუ 18
ჩუ ათ-ქარუან 17
ჩუ ათ-ღუაკ 18
ჩუ ათ-ღუაკ 18
ჩუ ათ-შიხან 17
ჩუ ათ-შიხენ 17
ჩუ ათ-შხუინ 18
ჩუ ათ-წაბურენ 18
ჩუ ათ-წაბურა/ენ 18
ჩუ ათ-ჭამ 17
ჩუ ათ-ჯმარ 18
ჩუ ათ-ჯირაუ 18
ჩუ ათ-ჯგრაუ 18
ჩუ ედ/თ-ლუგურან 18
ჩუ ედ/თ-სიკთან 18
ჩუ ედ/თ-შიხან 17
ჩუ ედ/თ-ჯმრე 18
ჩუ ედ/თ-ჯირუე 18
ჩუ ედ-ლუგურან 18
ჩუ ედ-უქე 17
ჩუ ედ-შიხან 17
ჩუ ედ-წაბურან 18
ჩუ ედ-ჯირუე 18
ჩუ ედ-ჯმრე 18
ჩუ ეთ-ეკმ 17
ჩუ ეთ-თგრდა 18
ჩუ ეთ-ლუგურენ 18
ჩუ ეთ-სიკთენ 18
ჩუ ეთ-უკ 17
ჩუ ეთ-ქარუან 17
ჩუ ეთ-ქარუენ 17
ჩუ ეთ-შიხენ 17
ჩუ ეთ-წაბურენ 18
ჩუ ეთ-ჭამ 17
ჩუ ეთ-ჯმარ 18
ჩუ ეთ-ჯირაუ 18
ჩუ ეს-ად 22
ჩუ ეს-ეპუქ 17
ჩუ ეს-პაქუ 17
* ჩუ ეს-ჰ-ად 22
*ჩუ ეს-ჰ-იბ 22
ჩუოფე 115, 123
ჩუ ოთ-ბიგ 17
ჩუ ოთ-ბიზ 17
ჩუ ოთ-ბგგ 17
ჩუ ოთ-ბგრიჯ 17
ჩუ ოთ-კუშირ 17
ჩუ ოთ-უეფ 17
ჩურეგი 115, 158
ჩუ უთ-ეპუქ 17
ჩუხეფნი 115, 157, 158, 166
ჩქულთე 115, 160
ჩქურე 115, 160
ჩქგრე 115, 141, 154, 160
ჩქგლთე 115, 160
ჩქგრე 115, 141, 154, 160
ჩხეფენი 115, 123, 141, 157, 160
ჩხეფნი 115, 123, 128, 141, 156, 157, 158, 160
ჩხიფე 116, 123, 128, 131, 141, 156, 157, 160
ჩხუფე 116, 160
ჩხუფე 116, 131
ჩხული 116, 151, 160
ჩხʳუʾეფენი 115, 123, 157
ჩხეეფნი 115, 123, 157
ჩხეიფე 116, 123, 157
ჩხʳუʾიფე 116, 157
ჩხგლი 116, 141, 154, 160
ჩხგრუეშტი 116, 141, 154, 161
ჩხგფე 116, 131, 141, 157, 160
ჩხგწლი 116, 141, 151, 154, 160
ჩგრჩლაში 116, 141, 154
ჩგრჩლაში 116, 141, 154
ჩგრჩნი 115, 116, 128, 141, 151, 154
ჩგრჩნნი 115, 128, 141
ჩგფე 115, 131, 141

ც

ცარიელ 83
ცდილე 116, 141
ცილე 116, 124, 131, 141
ცუბე 116
ცულე 116

ცურე 48, 52, 116
ცურცუნი 116, 147
ცურცხუნი 116, 147
ცუბე 116
ცულე 116, 131
ცუერენი 116, 147
ცუერნი 116, 147
ცუიბე 116, 147
ცუილე 116, 124
ცʼუʼილე 116, 124
ცუიჶ 116, 147
ცუიჶე 116, 147
ც-უ-ურე 48
ცქეფენი 116, 124, 141, 157, 161
ცქეფნი 116, 124, 131, 141, 157, 161
ცქიფე 116, 124, 141, 157, 161
ცქრფნი 116, 131
ცქუფე 116, 161
ცქʼუʼეფენი 116, 157
ცქუეფნი 116, 124, 157
ცქʼუʼეფნი 116, 124, 157
ცქუიფე 116, 124, 157
ცქʼუʼიფე 116, 124, 157
ცქჶფე 116, 141, 157, 161
ცხიპე 116, 124
ცხუდე 116, 161
ცხუპე 116, 161
ცხუიდე 116, 147, 161
ცხუიპე 116, 124
ცხჶპე 116, 141, 161
ცჶლ-ე 75, 116, 124, 131, 141
ცჶრცლჳუი 116, 141

ძ

ძგუბე 117, 161
ძგურბნი 117, 124, 147, 157, 161, 166
ძგურბუნი 117
ძგუებენი 117, 147
ძგუებნი 117, 147, 161
ძგუიბე 117, 147, 161
ძგუურბნი 117, 124, 125, 157
ძღუდე 117, 161
ძღული 117, 161
ძღუიდე 117, 147, 161
ძღჶლი 117, 141, 161
ძღჶლი 117, 141, 161

წ

წეს 73
წეძუე 117, 124, 128, 142
წეʼძუე 117, 131, 142
წიძუე 117, 142
წიწნე 117, 141
წკერენი 117, 124, 157
წკერნი 117, 142, 158, 161
წკირე 117, 124, 131, 142, 157, 161
წკული 117, 147, 161
წკუპე 117, 161
წკურე 117, 161
წკუპე 117, 161
წკურე 117, 131
წკული 117, 147, 161
წკუეპენი 117, 147, 161
წკუეპნი 117, 147, 161
წკუერენი 117, 124, 157
წკუიპე 117, 147, 161
წკუირე 117, 124, 157
წკჶრე 117, 142, 157, 161
წკჶრე 161
წრʼძუე 117, 131
წული 117
წურწუნი 117
წული 117
წუეძუე 117, 124
წუკერნი 117, 158
წჶლი 117, 142, 154
წჶრპლჳუი 117, 142, 154
წჶრწლაუი 117, 142, 154
წჶრწნი 117, 128, 142, 154
წჶლი 117, 142, 154

ჭ

ჭაოე 118, 124, 142
ჭახუე 117, 128, 142
ჭაოე 118, 124, 142
ჭაოე/ა, 142
ჭიუჭიუი 117, 142
ჭიქ 75
ჭკეჶნი 117, 124, 157
ჭკიჶე 117, 124, 131, 142, 157, 158, 161
ჭკუჶე 117, 161
ჭკუძე 117, 131
ჭკუეჶნი 117, 124, 157

ჰკუიეე 117, 124, 157
ჰკ'უ'იეე 117, 124, 157
ჰკეეე 117, 131, 142, 157, 161
ჰოჰქე 117, 128, 147
ჰურქნი 117
ჰურჰუნი 118
ჰურჰუუნი 118, 147, 151
ჰურხუნი 118
ჰუათე 118, 124, 125, 164
ჰ'უ'ათე 118, 124, 125, 164
ჰუშეჰე 118
ჰუკიეე 117, 157, 158, 166
ჰყაუე 118, 142, 161
ჰყიაპე 118, 124, 157
ჰყიაპინე 118, 161
ჰყონ 34
*ჰყუენ 34
ჰყუული 118, 161
ჰყუენ 34
*ჰყუიილ 34
ჰყუიაპე 118, 124, 157
ჰყუგრაპნი 118, 124, 150, 165
ჰყეგლი 118, 142, 154, 161
ჰყეგაპე 109, 118, 124, 137, 142, 157, 159, 161
ჰყეგრაპნი 118, 124
ჰყეგლი 118, 142, 154, 161
*ჰგმელ 34
ჰგმინ 34
ჰგრეჰი 118, 154
ჰგრქნი 117, 142, 154
ჰგრჰნი 118, 128, 142, 154
ჰგრჰუნი 118, 142, 151, 155
ჰგრხნი 118, 142, 154, 155

ხ

ხ- 22, 40, 41, 42, 43, 47, 48, 49, 50, 51, 56, 57, 64, 65, 66, 68, 69, 72, 73, 74, 88, 89
/ხ-/ 10, 13, 15, 16, 22
ხ-აგდი 52
ხ-აგემ 32
ხ-ადარი 12
ხ-ადარი-დ 12
ხ-ადგარი 11
ხ-ადგარი-დ 11
ხ-ადგარი 11, 90
ხ-ადგარი-დ 11, 90
ხ-ადეარგნე 12
ხ-ადეარგნე-დ 12
ხ-ადეარგნე 12
ხ-ადეარგნე-დ 12
ხ-ა-თარე 15
ხ-ათური 49, 51, 52
ხ-ალატ 38
ხ-ალატ-ხ 38
ხ-ალარ 38, 39, 44, 52
ხ-ალარ-დ 44
ხ-ალარ-ხ 38, 39, 44, 74
ხ-ალარ-ზ' 44
ხ-ალარ-ხი 44
ხ-ა-მარ-ა-დ 99
ხ-ა-მარ-ა-დ-ე 99
ხ-ა-მარ-ა-დ-ე-დ 99
ხ-ა-მარ-ას 99
ხ-ამარე 50, 99
ხ-ა-მარ-ე-დ 99
ხ-ა-მარ-ნ-ა 101
ხ-ა-მარ-უნ-ი 100
ხ-ა-მარ-უნ-ი-დ 100
ხ-ას 32
ხ-ასისგ 39
ხ-ასისგ/კ 39
ხ-ასისგ/კ-ხ 39
ხ-ასისგ-ხ 39, 74
ხ-ატბიდე 50
ხ-აჭუემ 51
ხ-აყა 39, 49, 52
ხ-აყა-ხ 39, 74
ხ-აშყუდი 11
ხ-აშყუდი-დ 11
ხ-აშყუედი 11
ხ-აშყუედი-დ 11
ხ-ახტაური 90
ხ-ახტაური-დ 90
ხ-აჯნი 48, 50
ხ-ა-ჰუდ-ი 15, 45, 49, 74, 91
ხ-აჰუდი-დ 45, 91
ხ-აჰუდი-ხ 45, 91
ხ-აგდი 91
ხ-აგდი-ხ 91
ხ-ადეარუნე 12
ხ-ადეარუნედ 12
ხ-ადეარი 12
ხ-ადეარი-დ 12
ხ-ადეარნე 12
ხ-ადეარნე-დ 12

ხანს 82
ხარდუნაუნე 98
ხარდუნაუნედ 98
ხარდუნაუნეს 98
ხ-არი 48, 50
ხარი-დ 71
ხ-ასისგ 39
ხ-ასისგ-ხ 39
ხ-ასისკ 39
ხ-ასისკ-ხ 39
ხ-ასუ 32
ხ-ასყი 48
ხაწედენ-ს 67
ხ-ა-მნე 15
ხ-არ 39
ხ-არ-ხ 39
ხ- — -დ 13, 88
ხეპენი 118, 124
ხეპნი 118, 124, 128, 142
ხერდი 92
ხერდიდ 92
ხერდიხ 92
ხ-ესუ 32
ხ-ეტრელალ 38
ხ-ეტრელალ-ხ 38
ხ-ეღრალ 38
ხ-ეღრალ-ხ 38
ხედურ-ჲელ 75
ხ-ეყალ 37
ხ-ეყალ-ხ 38
ხ-ეყალ 37
ხ-ეყალ-ხ 38
ხ-ეყხალ 37
ხ-ეყხალ-ხ 38
ხ-ეშგო 51
ხ-ეშდრალ 38
ხ-ეშდრალ-ხ 38
ხ-ეშტრალ 38
ხ-ეშტრალ-ხ 38
ხ-ეშხი 48
ხეწწ-ს 67
ხ-ეხტაპუი 49
ხეხუ 22
ხ-ი 32, 50
ხ-ი-დ 71
ხ-ითრე 32
ხ-ითრე-დ 71
ხ-ი-მარ-უნ-რლ 100
ხ-ი-მარ-უნ-რლ-დ 100
ხიპე 75, 118, 124, 128
ხირდი 92, 93, 98
ხირდიდ 92, 93, 98
ხ-ისყეი 11
ხ-ისყეი-დ 11
ხ-ისყი 11
ხ-ისყი-დ 11
ხ-იქუემ 50
ხ-ი-შდ 71, 72
ხ-იშხი 48, 50
ხ- — ო- 64
ხ-ოგემ 51
ხ-ო-მარ-ა 101
ხ-ო-მარ-ა-ხ 101
ხ-ო-მარ-ანნ 101
ხ-ო-მარ-ანნ-ხ 101
ხ-ომარე 47
ხორდი 94, 95
ხორდიდ 94, 95
ხორდიხ 95
ხ-ოსტუნი 37
ხ-ოსტუნი-ხ 37
ხ-ოსტუნი 37
ხ-ოსტუნი-ხ 37
ხო-სყი 16, 47, 48
ხ-ოტხე 47
ხ-ოშხი 40
ხ-ოცხრი 37
ხ-ოცხრი-ხ 37
ხ-ოხალ 52, 91
ხ-ოხალ-ხ 91
ხოხახ 73
ხ-ოხზაპუი 49
ხ-ოხტაპუი 49, 51, 52, 74
ხ-ოჭდე 74
ხ-ოჭნი 47
ხ-რშუე 51
ხუ- 47, 64
ხუგ 50
ხუგ(← ხუ-გგ) 32
ხუგემ (← ხუ-გგემ) 32
ხუთრე (← ხუ-გთრე) 32
ხუნუში 118
ხუპე 118
ხურე 118
ხურსე 118, 152
ხურტნი 118, 151

ხურში (← **ხუ-გრში**) 32
ხურხუნი 118, 147
ხუტე 118
ხ-უღვა 38
ხ-უღვა/ე 38
ხ-უღვა/ე-ხ 38
ხუჯნი 47
ხუგ (← **ხუ-გგ**) 32
ხული 118, 152
ხურსე 118, 152
ხუ- 12, 22, 47, 50, 51, 64, 65, 69, 78, 81, 84, 85, 88, 102
ხ-უ- 16
/ხუ-/ 10, 13, 15, 16, 22, 47, 162
/*ხუ-/ 15
ხუ-აგემ 32
ხუ-ადარი 12
ხუ-ა-დარი-დ 12
ხუ-ადგარი 11
ხუ-ადგარი-დ 11
ხუ-ადგა/არი-დ 11
ხუ-ადგარი 11, 89, 90
ხუ-ადგარი-დ 11, 12, 90
ხუ-ადდარნე-დ 12
ხუ-ადდარგნე 12
ხუ-ადდარი-დ 12
ხუ-ადდარგნე 12
ხუ-ადდარგნე-დ 12
ხუ-ათრე 15
ხუ-ათური 50
ხუ-ალატ 44
ხუ-ალატ-დ 44
ხუ-ალატ-ხუი 44
ხუამარედ 12
ხუ-ა-მარ-ა-დ 99
ხუ-ა-მარ-ა-დ-ე 99
ხუ-ა-მარ-ა-დ-ედ 99
ხუ-ა-მარ-ას 99
ხუ-ამარე 16, 50, 99
ხუ-ა-მარ-ე-დ 99
ხუ-ა-მარ-ნ-ა 101
ხუ-ა-მარ-უნ-ი 100
ხუ-ა-მარ-უნ-ი-დ 100
ხუ-ას 32
ხუ-ასყი 16
ხუ-ატბიდე 50
ხუ-აქუემ 51
ხუ-აშყუდი 11
ხუ-აშყუედი 11
ხუ-აშყუედი-დ 11
ხუ-ახზაუ-ი 15
ხ-უ-ახტაუ-ი 15
ხუ-ახტაუ-ი 15, 16, 89, 90
ხუ-ახტაუიდ 90
ხუ-აჯანი 47
ხუ-აჯნ-ი 15, 47, 50, 89
ხუ-ა-ჰედ-ი 15, 16, 91
ხუ-აჰედი 45
ხუ-აჰედი-დ 45, 91
ხუ-ადიარენე 12
ხუ-ადიარენე-დ 12
ხუ-ადიარი 12
ხუ-ადიარი-დ 12
ხუ-ადიარნე 12
ხუ-ადიარნე-დ 12
ხუარდუნაუნე 98
ხუარდუნაუნედ 98
ხუ-არი 47, 50, 77
ხუ-არი-დ 71, 77, 78
ხუ-ასუ 32
ხუ-ასყი 47, 77, 89
ხუ-ასყი-დ 77, 78
ხუ-აშხი 16, 83
ხუაშხიდ 83
ხუ-ა-მნე 15
ხუ-აშუე 47
ხუ- — -დ 12, 13, 88
ხუ—დ 77
ხუეპენი 118, 124
ხუეპნი 118, 124
ხუერდი 92
ხუერდიდ 92
ხუერენი 118, 147
ხუერნი 118, 147
ხუეტენი 118, 147
ხუეტნი 118, 147
ხუ-ესუ 32
ხუ-ეშგო 51
ხუ-ეშხი 47
ხუ-ი 32, 50
ხუ-ი-დ 71
ხუ-ითრე 32
ხუ-ითრე-დ 71
ხუ-ითხ-ი 15
ხუ-ი-მარ-უნ-რლ 100 .
ხუ-ი-მარ-უნ-რლ-დ 100

ხუიპე 118, 124
ხუირდი 92, 93, 98
ხუირდიდ 92, 93, 98
ხუირე 118, 147
ხუ-ისყეი 11
ხუ-ისყეი-დ 11
ხუ-ისყი 11, 77
ხუ-ისყი-დ 11, 12, 77, 78
ხუიტე 118, 147
ხუ-იქუემ 50
ხუ-ი-შდ 71, 72, 83
ხუ-იშყუდი-დ 12
ხუ-იშხი 47, 50, 77
ხუ-იშხი-დ 77, 78
ხუ-იშხუნი 16
ხუ-იშუე 47
ხუ- + ო 47, 64
ხუ-ოგემ 51
ხუ-ოსყი 47
*ხუ-ოსყი 16
ხუ-ოშუე 51
ხუ-ოხტაუი 51
ხუ-ოკნი 47
ხუ- ~ ხ- 56, 57
*ხუ-ხ-ა-ჰუდი 15
ხუ/ხვ 15
ხუ-/*ჰუ- 46, 89
ხუ- + გ 64
ხუ-გგ 50
ხ[უ]გრსე 118, 124, 125, 150, 164, 165
ხ- — , -ხ 46, 89
ხ- — -[ხ], -ხ 40, 88
ხ- — -[ხ], -ხ 46, 89
*ხ-ხ-ა-ჰუდი 15
ხ-/*ჰ- 46, 89
ხ-გგ 32
ხ-გგემ 32, 47
ხ-გთრე 32, 47
ხგლი 118, 142, 155
ხგპე 118, 124, 142, 155
ხ-გრდი 47
ხგრსე 118, 124, 142, 152, 155
ხგრტნი 118, 142, 151, 155
ხ-გრში 32
ხ-გგ 32
ხგლი 118, 142, 152, 155
ხგრსე 118, 142, 152, 155

პ

პედენი 119, 124
პედნი 48, 51, 119, 124
პეშდე 119, 124, 128
პეშტე 119, 124
პეჩენი 119, 124
პეჩნი 119, 124, 129, 132, 142
პიდე 14, 22, 124, 129
პიდე-დ 14
პიდე-ხ 14
პიჩე 119, 124, 129, 131
პუდე 14, 48, 119, 152
პუდე (< პ-უ-გდე) 131, 132, 150
პუდე-დ 14
პურპუნი 118, 147
პუჩე 119
პუჩე 119, 131
პუედენი 119, 124, 125
პუედნი 48, 51, 119, 124, 131, 132, 164
პუეშ 119, 147
პუეშდე 119, 124
პუეშტე 119, 124
პუეჩენი 119, 124
პუეჩნი 119, 124
პუიდე 14, 119, 124
პუიდე-დ 14
პ-უ-იჩე 119, 124
პ-უ-გდე 48
პგდე 14, 119, 124, 150, 152
პგდე-დ 14
პგდე-ხ 14
პგნჩე 119, 142, 155
პგჩე 119, 131, 132, 142

ჶ

ჶ- 39, 40, 46, 47, 48, 49, 52, 68, 69, 70, 88, 89
ჶ-აგდი 52
ჶ-აგლგრ-ე 75
ჶ-აგლგრ-ე-ხ 74
ჶ-ადგარი 36, 49
ჶ-ადგარი-ხ 36
ჶ-ადგაჩი 36, 49, 74, 89, 90
ჶ-ადგაჩი-ხ 36, 74, 90
ჶ-ათჩრი 49, 52
ჶ-აკურემე 37
ჶ-აკურემე-ხ 37

ჯ-აკურემი 37
ჯ-აკურემი-ხ 37
ჯ-ალატ 38
ჯ-ალატ-ხ 38
ჯ-ალაშ 38, 39, 44, 52
ჯ-ალაშ-დ 44
ჯ-ალაშ-ხ 38, 39, 44, 74
ჯ-ალაშ-ᲠᲮ 44
ჯ-ალაშ-ხუი 44
ჯ-ამარე 48, 74
ჯ-ამარე-ხ 74
ჯ-ამარე 48, 52
ჯ-ასისგ 39
ჯ-ასისგ/კ 39
ჯ-ასისგ/კ-ხ 39
ჯ-ასისგ-ხ 39
ჯ-ატბიდე 36
ჯ-ატბიდე-ხ 36
ჯ-აყა 39, 49, 52
ჯ-აყა-ხ 39
ჯ-ახტაშ-ჱლ-ი 74
ჯ-ახტაში 48, 74
ჯ-ახტაში 48, 52, 89
ჯ-ახტაში-ხ 74
ჯ-აჰუდი 45, 49, 91
ჯ-აჰუდი-დ 45
ჯ-აჰუდი-ხ 45, 74, 91
ჯ-აჰუდი, -ხ 45
ჯ-აგდი 91
ჯ-აგდი-ხ 91
ჯ-აკუარემი 37
ჯ-აკუარემი-ხ 37
ჯ-აკურემი 37
ჯ-აკურემი-ხ 37
ჯარდუნაშნე 98
ჯარდუნაშნეხ 98
ჯ-ასისგ 39
ჯ-ასისგ-ხ 39
ჯ-ასისკ 39
ჯ-ასისკ-ხ 39
ჯ-ატბიდე 36
ჯ-ატბიდე-ხ 36
ჯ-ატებდე 36
ჯ-ატებდე-ხ 36
ჯ-არ 39
ჯ-არ-ხ 39
ჯგილ 119, 143
ჯ- — -დ 46, 89
ჯერდი 92, 93
ჯერდიდ 93
ჯერდიხ 92, 93
ჯ-ეტრელჱლ 38
ჯ-ეტრელჱლ-ხ 38
ჯ-ელრაშ 38
ჯ-ელრაშ-ხ 38
ჯ-ეყაშ 37
ჯ-ეყაშ-ხ 38
ჯ-ეყჱლ 37
ჯ-ეყჱლ-ხ 38
ჯ-ეყხალ 37
ჯ-ეყხალ-ხ 38
ჯ-ეშდრალ 38
ჯ-ეშდრალ-ხ 38
ჯ-ეშტრჱლ 38
ჯ-ეშტრჱლ-ხ 38
ჯ-ეხტჱში 49
ჯი- 68, 70
ჯ-ი-მარ-ა 101
ჯ-ი-მარ-ა-ხ 101
ჯ-ი-მარ-ჴნ 101
ჯ-ი-მარ-ჴნ-ხ 101
ჯინემოშ 58
ჯ-ინჴერნე 36
ჯ-ინჴერნე-ხ 36
ჯ-ინჴრინე 36
ჯ-ინჴრინე-ხ 36
ჯირდი 93, 94, 95
ჯირდიდ 93, 95
ჯირდიხ 93, 94, 95
ჯ-ისტუნი 36
ჯ-ისტუნი-ხ 36
ჯ-ისტუნი 37
ჯ-ისტუნი-ხ 37
ჯ-ისყი 89
ჯ-იცხრი 37
ჯ-იცხრი-ხ 37
ჯ-იხალ 52, 91
ჯ-იხალ-ხ 91
ჯ-იხტჱში 49, 52
ჯ-იხტჱში-ხ 74
ჯ-იჴნი 89
ჯუ- 48, 49, 52, 68, 70
ჯ-უ-თუშე 39
ჯ-უ-კუშე 39
ჯულჯგნი 119, 152
ჯუ-ფშუდე 49

ჯ-უღვა 38
ჯ-უღვა/ე 38
ჯ-უღვა-ხ 38
ჯუ-ცურე 49, 52
ჯ- — -ხ 40, 46, 88, 89
ჯ- — -ˇზˇ, -ხ 46, 89
ჯ- ~ ჯგ- 55
ჯგ- 48, 49, 52, 57, 68, 70
ჯ-გ- 40, 46, 88, 89
ჯ-გ — -დ 46, 89
ჯ-გ-დგე 39
*ჯ-გ-დიგე 39
*ჯ-გ-დგგე 39
*ჯ-გ-თუფე 39
*ჯ-გ-კუშე 39
ჯგლნჯგლე 155
ჯგლჯგნი 119, 143, 152, 155
ჯგნჯგლე 119, 143
*ჯ-გ-ტიხე 40
*ჯ-გ-ტიხე-ხ 40
ჯ-გ-ტხე 40, 45, 49, 52
ჯ-გ-ტხე-დ 45
ჯ-გ-ტხე-ხ 40, 45
ჯ-გ-ტხე, -ხ 45
*ჯ-გ-ტგხე 40
*ჯ-გ-ტგხე-ხ 40
ჯგ-ცურე 52
ჯ-გ- — -ხ 40, 46, 88, 89

ჰ

ჰ- 40, 42
*ჰ- 16, 22, 40, 42, 88
/ჰ-/ 15
/*ჰ-/ 22
*ჰ- — -დ 88
ჰებე 119, 124, 129, 143
ჰედუირდ 82
*ჰეხუ 22
ჰებე 119, 131
*ჰ-ოშხი 40
ჰრდი 119
ჰრხბე 119, 131, 164
/ჰუ-/ 15
*ჰუ- 16, 22, 88
/*ჰუ-/ 22
*ჰუ- — -დ 88
ჰ'უ'ებე 119, 124
ჰუედი 119, 148

გ

-გ- 39, 40, 64, 67, 68, 69, 150, 152, 165
გთრე 32
-გრ 74
გრში 32
-გრ 74

ქართული

გ

გაგვიხმია 72
გადმოგკითარგმნე 82
გან-გუ-აახლ-ნ-ა 81
განგკიღე 82
გვიკითხავს 72
გვიკურთხებია 72, 73
გვიწერია 72
გუაქუს||მაქუს 85
გკიბრძანე 82

დ

დათვი 72
და-ჰ-ასხა 40
და-ჰ-ეწვა 40
და-ჰ-უბა 40
და-ჰ-უხატა 40

ვ

ვ-ათბობ 90
ვ-აქებ 90
ვ-აწითლებ 90

თ

თაგვი 72
თქვენ=შენ...+ის 76
თქვენ=შენ+შენ 76

ი

ისინი=ის+ის+ის 76

მ

მაგიდები=მაგიდა+ მაგიდა+ მაგიდა 76
მ-ათბობ-ს 90
მ-აქებ-ს 90
მ-აწითლებ-ს 90
მე 73
მე+ის||ისინი 77
მე+მან||მათ 79
მე+მან||მათმა 77
მე+მას||მათ 79, 82
მე+მე 76
მე+ის||ისინი 79
მე+შენ||თქვენ 77, 79
მ-იკეთებ-ს 89
მიკურთხებია 73
მ-იცხობ-ს 89
მ-იხნავ-ს 89
მი-ჰ-უდის 40
მ-კლავ-ს 89
მო-ჰ-უტანა 40
მ-წყვილ-ი 34
მ-ხატავ-ს 89

ჩ

ჩერგილ-ი 34
ჩვენ 73
ჩვენ=მე+ის (ისინი) 76
ჩვენ=მე+შენ (თქვენ) 76
ჩვენ=მე+შენ (თქვენ)+ის (ისინი) 76
ჩუენ 82

წ

წიმოლ-ი 34
წინოლ-ი 34

ჰ

ჰუწვავ-ს 40

ზანური (მეგრული)

ვ

ვორე-თ 71

ო

ორე-თ 71

ფ

ფ-ხანტუნ-ქ 15

წ

წუურ- 34

ჰ

ჰიმურ-ი 34
ჰუურ- 34

ადიღეური

წ̣ფ̣ვ̣-რ მაკო̆ 72
წ̣ფ̣ვ̣-ხ'ა̆რ მაკო̆-ხ' 72

გამოყენებული ლიტერატურა

ანდღულაძე 1968 — ნ. ანდღულაძე, კლასოვანი და პიროვანი უღვლილების ისტორიის ზოგი საკითხი იბერიულ-კავკასიურ ენებში, თბილისი, 1968.

ახვლედიანი 1949 — გ. ახვლედიანი, ზოგადი ფონეტიკის საფუძვლები, თბილისი, 1949.

ბაბლუანი 1985 — ლ. ბაბლუანი, ჩქამიერ თანხმოვანთა მიმდევრობები სვანურ ენაში. — საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მაცნე, №1, თბილისი, 1985.

გამყრელიძე 1979 — თ. გამყრელიძე, ზმნის „პირიანობა და ვალენტობა". — საენათმეცნიერო კრებული, ეძღვნება გივი მაჭავარიანის ხსოვნას დაბადების 50 წლისთავზე, თბილისი, 1979.

გურგენიძე 1969 — ტ. გურგენიძე, სახელის ბრუნვის ფორმათა მიხედვით პირის ნიშნების განაწილება ქართულ ზმნაში. — თსუ ასპირანტთა და ახალგაზრდა მეცნიერ-მუშაკთა XV სამეცნიერო კონფერენცია, მოხსენებათა თეზისები, თბილისი, 1969.

გურგენიძე 1983 — ტ. გურგენიძე, ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის მორფოლოგიური გამოხატვისათვის ქართველურ ენათა ზმნურ სისტემაში. — საქ. სსრ მეცნ. აკად. ენათმეცნიერების ინსტიტუტის XL სამეცნიერო სესია, მუშაობის გეგმა და მოხსენებათა თეზისები, თბილისი, 1983.

დონდუა 1967 — კ. დონდუა, სვანურისა და ძველი ქართულის პირველი პირის ობიექტურ პრეფიქსთა რაობა მრავლობითში. — რჩეული ნაშრომები, I, თბილისი, 1967.

დონდუა 2001 — კ. დონდუა, სვანურ-ქართულ-რუსული ლექსიკონი, თბილისი, 2001.

თოფურია 1967 — ვ. თოფურია, სვანური ენა, I, ზმნა, შრომები, თბილისი, 1967.

თოფურია, ქალდანი 2000 — ვ. თოფურია, მ. ქალდანი, სვანური ლექსიკონი, თბილისი, 2000.

თოფურია 2002 — ვ. თოფურია, შრომები, II, თბილისი, 2002.

თოფურია 2008 — ვ. თოფურია, სვანური ენის სახელმძღვანელო, თბილისი, 2008.

ლიპარტელიანი 1994 — ა. ლიპარტელიანი, სვანურ-ქართული ლექსიკონი (ჩოლურული კილო), თბილისი, 1994.

მარგიანი-სუბარი 2008 — ქ. მარგიანი-სუბარი, სვანური ზმნის პირის ნიშნებთან დაკავშირებული ინტერფერენციული მოვლენები. — ენათმეცნიერების საკითხები, I, თბილისი, 2008.

მაჭავარიანი 1953 — გ. მაჭავარიანი, ზმნის ძირითადი მორფოლოგიური კატეგორიები ქართველურ ენებში (საკანდიდატო დისერტაცია), თბილისი, 1953.

მაჭავარიანი 2002 — გ. მაჭავარიანი, ქართველურ ენათა შედარებითი გრამატიკა, თბილისი, 2002.

მელიქიშვილი 1977 — დ. მელიქიშვილი, ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის გამოხატვის ისტორიისათვის ქართულ ზმნაში. — მაცნე, ენისა და ლიტერატურის სერია, №4, თბილისი, 1977.

მელიქიშვილი 1980 — დ. მელიქიშვილი, ქართული ენის გრამატიკის ზოგიერთი სადავო საკითხის გამო. — საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მაცნე, №4, თბილისი, 1980.

მეტრეველი 1980 — თ. მეტრეველი, ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიისათვის ძველ ქართულში. — ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები, 23, თბილისი, 1980.

ნიჟარაძე 2007 — ბ. ნიჟარაძე, ქართულ-სვანურ-რუსული ლექსიკონი, თბილისი, 2007.

ონიანი 1963 — ონიანი ალ. პირველი და მეორე სუბიექტური პირის მრავლობითობის შესახებ ქართველურ ენებში. — სმამ, №3, თბილისი, 1963.

ონიანი 1965 — ალ. ონიანი, ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის საკითხისათვის ქართველურ ენებში. — „მაცნე", 1, თბილისი, 1965.

ონიანი 1978 — ალ. ონიანი, ქართველურ ენათა ისტორიული მორფოლოგიის საკითხები თბილისი, 1978.

ონიანი 1998 — ალ. ონიანი, სვანური ენა, თბილისი, 1998.

ჟღენტი 1949 — ს. ჟღენტი, სვანური ენის ფონეტიკის ძირითადი საკითხები, თბილისი, 1949.

სარჯველაძე 1984 — ზ. სარჯველაძე, ქართული სალიტერატურო ენის ისტორიის შესავალი თბილისი, 1984.

საღლიანი 2005 — მ. საღლიანი, ნასესხობანი სვანურ ენაში (საკანდიდატო დისერტაცია), თბილისი, 2005.

საღლიანი 2008 — მ. საღლიანი, ბალსქვემო სვანეთიდან კოდორის (**resp**. დალის) ხეობაში ჩასახლებულთა მეტყველების თავისებურებანი. — ინტერდისციპლინარული სამეცნიერო კრებული, სვანეთი III, თბილისი, 2008.

საღლიანი, გაზდელიანი 2009 — მ. საღლიანი, ე. გაზდელიანი, სვანური ენის ლაშხურ და ბალსქვემოურ დიალექტთა ინტერფერენციის ერთი კერძო შემთხვევისათვის კოდორის (**resp**. დალის) ხეობაში. — ქართველურ ენათა სტრუქტურის საკითხები, X, თბილისი, 2009.

სუხიშვილი 1986 — მ. სუხიშვილი, სუბიექტური პირველი პირის პრეფიქსისათვის ქართველურ ენებში. — იკე, XXV, თბილისი, 1986.

უთურგაიძე 1976 — თ. უთურგაიძე, ქართული ენის ფონემატური სტრუქტურა, თბილისი, 1976.

ქალდანი 1958 — მ. ქალდანი, სვანური ენის ბალსქვემოური კილოს ეცერული თავისებურებანი. — იკე, IX-X, თბილისი, 1958.

ქალდანი 1959 — მ. ქალდანი, **ჲ**-ს გენეზისისათვის სვანურში. — ქართვ. ენათა სტრუქტურის საკითხები, I, თბილისი, 1959.

ქალდანი 1979 — მ. ქალდანი, მესამე სუბიექტური პირის ნიშნის საკითხისათვის სვანურში. — საენათმეცნიერო კრებული, თბილისი, 1979, 208-222.

შანიძე 1925 — ა. შანიძე, უმლაუტი სვანურში, არილი, თბილისი, 1925.

შანიძე 1925 — ა. შანიძე, სუბიექტური პრეფიქსები სვანურში, თბილისი, 1925 წ. ოქმი №14/39.

შანიძე 1957 — ა. შანიძე, უმლაუტი სვანურში. — თხზულებანი, I, თბილისი, 1957.

შანიძე 1973 — ა. შანიძე, ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, თხზულებანი, I, თბილისი, 1973.

შანიძე 1980 — ა. შანიძე, ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, თხზულებანი, III, თბილისი, 1980.

შარაძენიძე 1954 — თ. შარაძენიძე, სახელთა მრავლობითი რიცხვის წარმოება სვანურში ბალსზემოური კილოს მიხედვით. — იკე, VI, 1954.

შარაძენიძე 1958 — თ. შარაძენიძე, სვანური ენის ცხუმარული კილოკავის ძირითადი თავისებურებანი. — იკე, IX—X, თბილისი, 1958.

ჩიქობავა 1923-24 — არნ. ჩიქობავა, **-ეე** ნაწილაკი ფერეიდნულში და მისი მნიშვნელობა გრამატიკა-ლოღიკის ურთიერთობის თვალსაზრისით. — წელიწდ. I-II, თბილისი, 1923-1924.

ჩიქობავა 1940 — არნ. ჩიქობავა, მესამე პირის სუბიექტის უძველესი ნიშანი ქართველურ ენებში. — ენიმკის მოამბე, V-VI, თბილისი, 1940.

ჩიქობავა 1946 — არნ. ჩიქობავა, მრავლობითის აღნიშვნის ძირითადი პრინციპისათვის ქართული ზმნის უღვლილების სისტემაში. — იკე, I, თბილისი, 1946.

ჩიქობავა 1950 — არნ. ჩიქობავა, ქართული ენის ზოგადი დახასიათება. — ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, ტ. I, თბილისი, 1950.

ჩუხუა 2000-2003 — მ. ჩუხუა, ქართველურ ენა-კილოთა შედარებითი ლექსიკონი, თბილისი, 2000-2003.

ჩუხუა 2003 — მ. ჩუხუა, ისტორიული ფონეტიკის ზოგიერთი საკითხის თაობაზე სვანურში. — ქართვ. ენათა სტრუქტურის საკითხები, VIII, თბილისი, 2003.

ჭუმბურიძე 2007 — ზ. ჭუმბურიძე, სვანური ენა, გრამატიკული მიმოხილვა, ტექსტები, ლექსიკონი, თბილისი, 2007.

ჯანჯღავა 2009 — ც. ჯანჯღავა, პირველი პირის სუბიექტის ორმაგი აღნიშვნა მეგრულში. — არნ. ჩიქობავას საკითხავები, XX, თბილისი, 2009.

Дондуа 1967 — К. Дондуа, Категория инклюзива в сванском и ее следы в древнегрузинском. — რჩეული შრ., I, თბ., 1967.

Есперсен 1958 — О. Есперсен, Философия грамматики, Москва, 1958.

Климов 1965 — Г. А. Климов, Этимологический словарь картвельских языков, Москва, 1965.

Марр 1914 — Н. Я. Марр, Определение языка второй категории ахеменидских клинообразных надписей по данным яфетического язикознания, С.-Петербург, 1914 (отдельный оттиск из записок восточного отделения императорского русского археологическое общества). т. XXII.

Мельчук 1963 — И. А. Мельчук, О "Внутренней флексии" в индоевропейских и семитских языках, ВЯ, №4, Москва, 1963.

Deeters 1930 — G. Deeters, Das kharthwelische Verbum, Leipzig, 1930.

Shmidt 1982 — K. H. Shmidt, Miscellanea Svanica. — იკეწ, IX, თბილისი, 1982.

Schuchardt 1895 — H. Schuchardt, Über den passiven Charakter des Transitivs in den kaukasischen Sprachen, Wien, 1895.

პირობითი ნიშნების განმარტება

S1 — პირველი სუბიექტური პირი, პირველი სუბიექტური პირის მორფემა

S2 — მეორე სუბიექტური პირი, მეორე სუბიექტური პირის მორფემა

S3 — მესამე სუბიექტური პირი, მესამე სუბიექტური პირის მორფემა

Si — სუბიექტის ინკლუზივი, სუბიექტის ინკლუზივის მორფემა

Se — სუბიექტის ექსკლუზივი, სუბიექტის ექსკლუზივის მორფემა

O1 — პირველი ობიექტური პირი, პირველი ობიექტური პირის მორფემა

O2 — მეორე ობიექტური პირი, მეორე ობიექტური პირის მორფემა

O3 — მესამე ობიექტური პირი, მესამე ობიექტური პირის მორფემა

Oi — ობიექტის ინკლუზივი, ობიექტის ინკლუზივის მორფემა

Oe — ობიექტის ექსკლუზივი, ობიექტის ექსკლუზივის მორფემა

S — სუბიექტი

O — ობიექტი

~ — ერთი მორფემის მორფოლოგიურად შეპირობებულ ალომორფთა აღმნიშვნელი

∞ — ერთი მორფემის მორფოლოგიურად (არაფონოლოგიურად) შეპირობებულ ალომორფთა აღმნიშვნელი

Ø — ნულოვანი ალომორფი

შემოკლებათა განმარტება

ბეჩ. — ბეჩოური კილოკავი
ბზ. — სვანური ენის ბალსზემოური დიალექტი
ბქ. — სვანური ენის ბალსქვემოური დიალექტი
ეცერ. — ეცერული კილოკავი
ზან. — ზანური
ზს. — ზემოსვანური დიალექტები (ბალსზემოური, ბალსქვემოური)
თანხმ. — თანხმოვანი
თანხმ. დაწყ. ფ. — თანხმოვნითდაწყებული ფუძე
იფარ. — იფარული კილოკავი
ლეუშ. — ლეუშერული თქმა
ლნტ. — სვანური ენის ლენტეხური დიალექტი
ლშხ. — სვანური ენის ლაშხური დიალექტი
ლხმ. — ლახამულური კილოკავი
მეგრ. — მეგრული
მეცნ. — მეცნიერებათა
მრ. რ. — მრავლობითი რიცხვი
მულახ. — მულახური კილოკავი
მხ. რ. — მხოლობითი რიცხვი
ობ. — ობიექტური
პრეფ. — პრეფიქსი
რელატ. — რელატიური
სუბ. — სუბიექტური
სუფ. — სუფიქსი
ტვ. — ტვიბერული თქმა
უშგ. — უშგულური კილოკავი
ფარ. — ფარული კილოკავი
ქართ. — ქართული
ქვემოსვან. — ქვემოსვანური დიალექტები (ლაშხური, ლენტეხური)
ქვსვ. — ქვემოსვანური
ქს. — ქვემოსვანური დიალექტები (ლაშხური, ლენტეხური)
ჩოლ. — სვანური ენის ჩოლურული დიალექტი
ცხუმ. — ცხუმარული კილოკავი
ჭველიერ. — ჭველიერული თქმა
ჭველფ. — ჭველფური თქმა
ჭუბ. — ჭუბერული კილოკავი
ხმ. დაწყ. ფ. — ხმოვნითდაწყებული ფუძე
ჰარმონ. კომპ. — ჰარმონიული კომპლექსი

გამომცემლობა „მერიდიანი“,
თბილისი, ალ. ყაზბეგის გამზ., 47.
☎ 239 15 22
E-mail: info@meridianpub.com